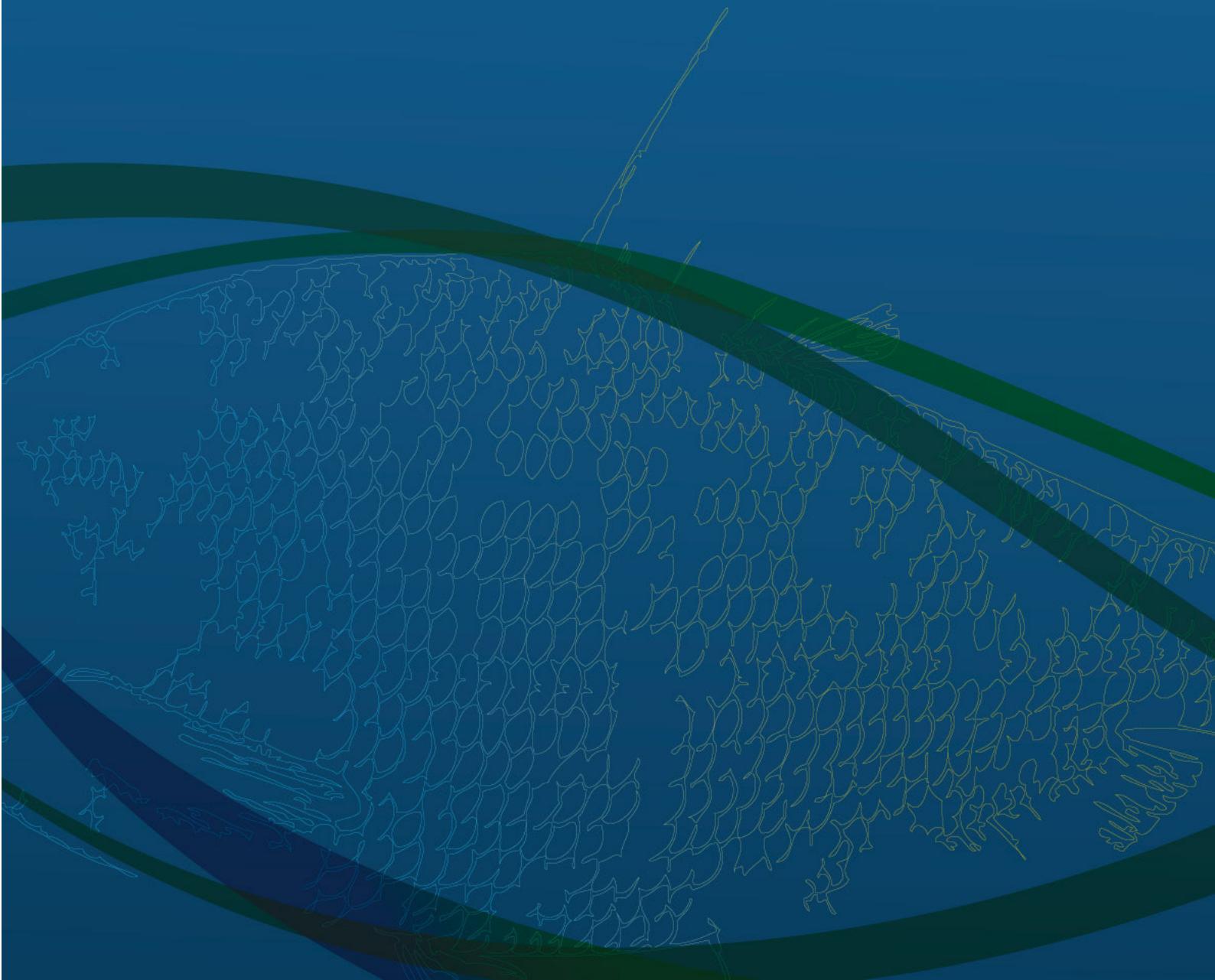

EIN NÝGGJ OG VARANDI FISKIVINNUSKIPAN FYRI FØROYAR

Álitið frá fiskivinnunýskipanarbólkinum

3. oktober 2016

Innihaldsyvirlit

Arbeiði nevndarinnar	6
1 Inngangur	8
2 Samandráttur	14
2.1 Ogn Føroya fólks	14
2.2 Burðardygð og stovnsrøkt	14
2.3 Skipan av fiskiskapi	14
2.4 Marknaðargrundað útluting	16
2.5 Útlendskur kapitalur og treytir til teirra, sum bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu	16
2.6 Kappingarreglur (anti-trust)	17
2.7 Virðisvækstur	17
3 Ogn Føroya fólks	20
3.1 Arbeiðssetningur	20
3.2 Samandráttur	20
3.3 Lóg um vinnuligan fiskiskap	20
3.4 Hugtakið "ognarrættur"	20
3.5 Ognarrætturin til livandi tilfeingið og fiskirættindir (brúksrættur)	20
3.5.1 Loyvi at gagnýta livandi tilfeingið í sjónum – brúksrættindi	21
4 Stovnsrøkt og lívfrøðilag burðardygð – fyritreytir og stevnumið	24
4.1 Arbeiðssetningurin	24
4.2 Inngangur og tilmæli	24
4.3 Týdningurin av lívfrøðilagi burðardygð	25
4.4 Lívfrøðilag burðardygð – meginreglur og hugtök	25
4.5 Stovnsmetingar	27
4.5.1 Fullfiggjað stovnsmeting	27
4.5.2 Avmarkað stovnsmeting	28
4.5.3 Tilvísingarvirði	28
4.6 Stovnsmetingar og ICES	28
4.6.1 Søgulig bakgrund fyrir stovnsmetingararbeiði og ICES	28
4.6.2 Soleiðis góðskumetir ICES stovnsmetingarnar	29
4.6.3 Stutt um rammuverkið fyrir ICES-ráðgevingina	30
4.6.4 Fiskastovnar	31
4.7 Veiðiregla við endurbyggingarreglu	33
4.8 Tørvur á gransking í tilfeingi og vistskipanum	33
4.9 Hagtalsskipanir og skjalfestingar í fiskivinnuni	34
4.10 Royndarfiskiskapur	35
5 Samfelagslig og búskaparlig burðardygð	38
5.1 Arbeiðssetningurin	38
5.2 Lýsing av hugtakinum burðardygð	38

5.2.1 Búskaparlig burðardygð	39
5.2.1.1 Ein fiskivinnubúskaparligur myndil	40
5.2.2 Samfelagslig burðardygð	41
5.3 Dømi um tvístøðu: Ásetan av veiðitrýstinum	42
5.4 Tillagingar í vinnuni og ávirkan á arbeiðsvirkni	43
5.5 Niðurstøður og tilmæli	44
6 Skipan í fiskiskapinum hjá føroyskum fiskiførum	46
6.1 Arbeiðssetningurin	46
6.2 Inngangur og samandráttur	46
6.3 Høvuðstættirnir í verandi skipan í fiskiskapinum hjá føroyskum fiskiførum	47
6.4 Fiskidagaskipanin í føroyskum sjógví	49
6.5 Yvirskipað eftirmeting av fiskidagaskipanini	51
6.6 Samanberandi lýsing av fiskidagaskipan og skipan við hámarksveiðu og kvotum	55
6.7 Samlað tilmæli um skipan við hámarksveiðu og kvotum	58
6.8 Bólkar og flokking av fiskiflotanum	59
6.9 Økisfriðingar og tekniskar reguleringar í føroyskum sjógví	60
6.10 Hvussu verður stovnsrøktin best skipað umsitingarliga?	60
6.11 Óheftur umsitingarstovnur?	63
7 Marknaðargrundað útluting av fiskirættindum	66
7.1 Innleiðsla	66
7.2 Arbeiðssetningurin	68
7.3 Verandi útluting av fiskirættindum	68
7.3.1 Atgongd – loyvissløg	69
7.3.2 Áseting og útluting av fiskirættindum	69
7.3.3 Umsetiligkeit í verandi skipan	71
7.3.3.1 Avhending av veiðiloyvum	71
7.3.3.2 Avhendingar av fiskidögum	72
7.3.3.3 Avhendingar av eginkvotum	72
7.3.3.4 Søla av fiskiførum og eigaraskifti	72
7.3.4 Stutt eftirmeting av verandi skipan við atliti at tilfeingisgjøldum	72
7.4 Ymiskar útlutingarskipanir	74
7.4.1 Søgulig rættindir og javnt býti	74
7.4.2 Uppboðssøla – gjald fyri tilfeingi og útluttingarháttur	75
7.5 Gjald fyri atgongd til tilfeingið	76
7.6 Lýsing av hugtakinum "marknaðargrundaður"	76
7.6.1 Marknaðargrundað reguleringsamboð	76
7.6.2 Marknaðargrundað útluting av fiskirættindum	77
7.7 Metingarkriteriir fyri útlutingarskipanir	78
7.7.1 Gjald fyri fiskirættindir	78
7.7.2 Atgongd til vinnuna	78
7.7.3 Ættarliðsskifti og skuldarbinding	79
7.7.4 Støðug vinnuviðuskifti	79

7.7.5 Møguleikin at gera broytingar í skipanini	79
7.8 Tættir í eini uppboðssøluskipan	79
7.9 Tilrættislegging av uppboðssølu.....	83
7.9.1 Ymisk slög av uppboðssølum	83
7.9.2 Hvørji høvuðsatlit skal ein uppboðssøluskipan taka?	84
7.9.2.1 Kollusión.....	84
7.9.2.2 Atgongd til vinnuna	85
7.9.2.3 Javnar kappingartreytir.....	86
7.9.2.4 Onnur mögulig atlit	86
7.9.3 Tillagingar fyri at minka um líkindini fyri kollusión.....	87
7.9.4 Uppboðssølur við fleiri lutum	87
7.9.4.1 Eindaprísuppboðssøla (uniform-price auction)	88
7.9.5 Boð sum prosent av avreiðingarvirðinum	89
7.9.5.1 Aðrar möguligar tillagingar fyri at minka um váðan hjá vinnuni.....	90
7.9.6 Samanumtøka um tilrættislegging av uppboðssølum.....	91
7.10 Sveiggj í vinnuni	91
7.10.1 Roknað dömi við ov høgum boðum	92
7.11 Royndir í øðrum londum við uppboðssølum av fiskirættindum	94
7.11.1 Kili	95
7.11.2 Estland.....	95
7.11.3 Russland	95
7.11.4 Aðrar royndir við uppboðssølum innan fiskivinnu.....	96
7.12 Føroysk uppboðssøla av makreli í 2011	96
7.12.1 Stutt eftirmeting av uppboðssøluni í 2011	97
7.13 Uppboðssølan í 2016	98
7.13.1 Stutt eftirmeting av uppboðssøluni í 2016	101
7.14 Tilmæli um útlutingarskipan	101
7.15 Leistur 1: Skipan við útbjóðing av stutt- og langtíðarloyvum	103
7.15.1 Útlutingin.....	103
7.15.2 Gjalding og umsetiligkeit	104
7.15.3 Skiftisskipan	104
7.15.4 Hvussu virkar skipanin í praksis?	105
7.15.5 Fyri hvønn fiskiskap skal skipanin galda?.....	106
7.15.6 Metingarkriteriir.....	108
7.16 Leistur 2: Uppboðssøla við forkeypsrætti (stytt UVF)	109
7.16.1 Lýsing av skipanini.....	109
7.16.2 Kunnu lata veiðirættindini inn aftur eftir givnum leisti.....	109
7.16.3 Dømir um keyp av fiskirættindum	111
7.16.4 Fyrityrettnar fyri skipanina.....	112
7.16.5 Metingarkriteriir.....	115
8 Útlendskur kapitalur og treytir til teirra, sum bjóða seg fram í føroyiskari fiskiveiðu	116
8.1 Arbeiðssetningurin	116
8.2 Samandráttur.....	116

8.3 Verandi reglur um útlendskan kapital og avgerðarviðurskifti í fóroystu fiskivinnuni	118
8.3.1 Lýsing av verandi reglum.	118
8.3.2. Endamálið við verandi reglum og eftirmeting av verandi skipan	118
8.4 Avmarkingar í fiskivinnuni aðrastaðni	121
8.5 Kapitaltørvur – lán, eginpenningsfíggig	123
8.6 Meting av fyrimunum og vansom, ið kunnu standast av ov stórum forðingum/krøvum til fremmanda figging	124
8.7 Alternativar ella supplerandi skipanir fyrir at tryggja, at virðisskapan og avkast eru í Føroyum	124
8.8 Aðrar treytir til teirra, sum bjóða seg fram í fóroyskari fiskiveiðu	125
8.9 Niðurstøður og tilmæli	126
8.9.1. Fiskivinnulóggávan	126
8.9.2 Onnur lóggáva	129
9 Kappingarreglur	132
9.1 Arbeiðssetningurin	132
9.2 Núverandi lóggáva	132
9.3 Kappingarreglur og fóroyska fiskivinnan	133
9.4 Hvussu verður kapping mátað?	133
9.5 Kapping á output-marknaðinum	134
9.6 Kapping á input-marknaðinum	135
9.7 Niðurstøður og tilmæli	135
10 Virðisøking	138
10.1 Arbeiðssetningur	138
10.2 Virðisøking í fóroystu fiskivinnuni	139
10.2.1 Virðisketur	140
10.2.2 Flakavinnan	141
10.2.2.1 Dømi: Missur fyrir samfelagið orsakað av vantandi virðisøking	142
10.2.2.3 Vertikal integratiún	142
10.3 Atkomiligkeit til veiðu	143
10.3.1 Galdandi reglur	143
10.3.2 Skal allur fiskur um fóroyskan kaikant?	144
10.3.3 Skal veiddur fiskur, sum kemur um fóroyskan kaikant, um eina uppboðssølu?	145
10.3.4 Onnur tiltök, sum kunnu tryggja meira virking í Føroyum	147
10.4 Alt í land – gagnýtsla av hjávøru	147
10.4.1 Verkætlanin “Alt í land”	148
10.4.2 Hvussu er støðan í dag?	148
10.4.3 Hvørji eru virðini?	150
10.4.4 Hvussu kann rávøran fáast til høldar?	153
10.4.5 Møguleikar undir Føroyum	154
10.4.6 Hvørjar eru avbjóðingarnar?	154
10.4.6.1 Goymsla umborð	154
10.4.6.2 Fríari rásarúm til at byggja og umbyggja skip	154
10.4.6.3 Hýruskipan	154

10.4.6.4 Fíggung	154
10.4.6.5 Rávørunøgd	154
10.4.7 Möguligar tilgongdir at fáa alt til hóldar	155
10.4.7.1 At lata marknaðin ráða	155
10.4.7.2 Vertikal integratión	155
10.4.7.3 At eggja fyritökum til	155
10.4.7.4 Lögarkrøv	156
10.4.8 Alt í land: Atlit í mun til útluting og tilfeingisgjald.	156
10.5 Royn dir úr Íslandi og Noregi	157
10.5.1 Samanberingar millum Noreg og Ísland	157
10.5.2 Fiskamarknaðir í Íslandi	159
10.6 Gransking og menning	159
10.7 Niðurstøður og tilmæli	160
Tilvísingar/keldutilfar	162
Fylgiskjal 1	164
Fylgiskjal 2	174
Fylgiskjal 3	176
Fylgiskjal 4	180
Fylgiskjal 5	208
Fylgiskjal 6	212
Fylgiskjal 7	220
Fylgiskjal 8	223
Fylgiskjal 9	230

Arbeiði nevndarinnar

Tilnevning av nevnd

Í samgonguskjalinum hjá landsstýrissamgonguni frá 14. september 2015 er ásett, at ein breitt samansettur arbeiðsbólkur við ymiskum fakligum fórleikum og vinnuligum royndum verður settur at gera tilmæli til politisku skipanina um nýggja fiskivinnuskipan eftir 2018.

Ásett er, at tilmælið skal byggja á hesar aðalreglur:

- Allur fiskiskapur skal vera lívfrøðiliga, búskaparliga og samfelagsliga burðardyggur.
- Fiskiríkidomið skal framhaldandi vera fólksins ogn og kann ikki gerast ogn hjá privatum.
- Fiskiríkidomið kann ikki fara á útlendskar hendur. Fiskirættindir skulu vera á føroyskum hondum.
- Farast skal frá privatari sølu av loyvum og fiskirættindum. Farast skal frá politiskari útluting av fiskirættindum til eina marknaðargrundaða skipan.
- Veiddur fiskur skal vera atkomuligur hjá virkjum á landi at bjóða uppá. Veiðan og alt av fiskinum eigur at verða fingið til lands og í största mun virðisøkt í Føroyum.
- Bert felög, sum hava føroyskar eigarar, eru skráseitt í Føroyum, rinda skatt í Føroyum og rinda manningini hýru sambært føroyskum sáttmála, kunna bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiði.
- Serlig skipan kann gerast fyri útróðarfлотan.

Høgni Hoydal, landsstýrismaður í fiskivinnumálum, setti 21. januar 2016 ein bólk við hesum fólkum:

Johnny í Grótinum, stjóri - Búskaparfrøðingur	Formaður
Hans Ellefsen, adjunktur - PhD Búskaparfrøðingur	Næstformaður
Árni M. Dam, sjálvstøðugur - Skipari og handilsútbúgving	Nevndarlimur
Eydma í Homrum, fiskifrøðingur - PhD Lívfrøðingur	Nevndarlimur
Herálvur Joensen, stjóri - Løgfrøðingur	Nevndarlimur
Kristina Samuelsen, advokatur – Løgfrøðingur	Nevndarlimur
Egil Olsen, fiskivinnuráðgevi - Fiskivinnufrøðingur	Nevndarlimur
Unn Laksá, granskingarleiðari - PhD Stjórnmálafrøðingur	Nevndarlimur
Malan Johansen, deildarleiðari - Búskaparfrøðingur	Nevndarlimur

Afturat arbeiðsbólkum er sett eitt skrivaratoymi (sekretariat) við hesum fólkum:

Herit V. Albinus, búskaparfrøðingur
Jens Helgi Toftum, fiskivinnufrøðingur
Rúna F. Guttesen, løgfrøðingur

Hoyringsbólkar

Í sambandi við arbeiðið vórðu skipaðir tveir hoyringsbólkar:

Hoyringsbólkur 1: Umboð fyri allar partar í vinnuni:

Axel Hansen fyri Føroya Fiskimannafelag

Annfinnur Garðalíð fyri Føroya Skipara- og navigatørfelag

Páll Hansen fyri Maskinmeistarafelagið

Atli Gregersen fyri Føroya Arbeiðsgevarafelag

Jógvan Gregersen fyri Føroya Ráfiskakeyraparafelag

Janus Knudsen fyri Føroya Ráfiskaseljarafelag

Anfinn Olsen fyri Føroya Reiðarafelag

Absalon í Buð fyri Meginfelag Útróðarmanna

Hans Joensen fyri Føroya Arbeiðarafelag og Havnar-/Klaksvíkar Arbeiðsmanna- og Kvinnufelag

Hoyringsbólkur 2: Umboð fyri politisku flokkarnar á Løgtingi:

Jacob Vestergaard og Jákup Mikkelsen fyri Fólkaflokkin

Björt Samuelsen og Ingolf S. Olsen fyri Tjóðveldi

Magni Laksáfoss og Bjørn Kalsø fyri Sambandsflokkin

Bjarni Hammer og Jónleif Johannesen fyri Javnaðarflokkin

Hanna Jensen og Ruth Vang fyri Framsókn

Bill Justinussen og Jenis av Rana fyri Miðflokkin

Jógvan Skorheim og Bárður Kass Nielsen fyri Nýtt Sjálvstýri

Sonja Jógvansdóttir, Utanflokkatingfólk

Arbeiðssetningur

Arbeiðssetningurin kann lesast í fylgiskjali 1. Harumframt hevur landsstýrismaðurin nágrenað arbeiðssetningin. Hetta kann lesast í fylgiskjali 2.

Viðmerkjast skal eisini, at í samráð við landsstýrismannin er arbeiðssetningurin broyttur nakað, so at nevndin ikki skal gera uppskot um fullfiggaða lóggávu. Somuleiðis varð tiðarfreistin flutt til 1. oktober 2016.

Arbeiðsháttur

Nevndin hevur havt 28 fundir. Harumframt hava tríggir fundir verið við vinnuliga hoyringsbólkin og tríggir fundir hava verið við politiska hoyringsbólkin. Nevndin hevur eisini leitað sær hjálp hjá fólkvi við serligum innliti í ávisar partar av arbeiðssetninginum.

1 Inngangur

Lógin um vinnuligan fiskiskap, lögtingslög nr. 28 frá 10. mars 1994, er høvuðslógarverkið undir allari fóroyaskari fiskiveiðu. Síðan lógin kom í gildi, er hon broytt óteljandi ferðir. Við lögtingsmáli 120/2006 vórðu veiðiloyvini, sum tá vóru rullandi í 10 ár, søgd upp á vári 2007. Samstundis varð beinleiðis sett í lógina, at veiðiloyvini høvdú gildi til 1. januar 2018. Hetta varð gjørt millum annað fyri at staðfesta ognar- og ræðisrætt hjá tí almenna.

Í 2007 varð eisini sett í lógina, at veiðiloyvini kunnu verða endurnýggjað, um loyvishavari framhaldandi lýkur treytirnar sambært lög og treytum, ið settar eru í veiðiloyvi og fiskiloyvi. Hóast hesa áseting hevur tað alla tíðina ligið í kortunum, at gerast skuldi nýggj skipan at fáa gildi frá 1. januar 2018. Hóast royndir hava verið gjørdar at gera nýggja fiskivinnulógi, hava hesar higartil ikki borið á mál. Í januar 2016 gjørdi landsstýrimaðurin í fiskivinnumálum av at seta eina nevnd at koma við uppskoti til nýskipan av fiskivinnuni. Henda frágreiðing er úrslitið av hesum nýskipanararbeiði.

Lítil ivi er um, at stórus tørvur er á at fáa eina endaliga avkláring um karmarnar um vinnuligan fiskiskap eftir 1. januar 2018. Á ráðstevnu á vári 2016 vístu umboð fyri fiskivinnuna og figgjarheimin á, at síðan loyvini vórðu uppsøgd í 2007, er eingin nýbygging av fiskiforum vorðin ordrað. Hetta hóast stórus framburður hevur verið í pørtum av fiskivinnuni við góðum inntökum og rásarumi til nýilögur og endurnýggjan. Eisini vísis vånaliga støðan hjá fiskastovnunum undir Føroyum, serliga hjá hýsu og toski, at tørvur er á at endurskoða stovnsrøktina og skipanina av henni.

Heilt grundleggjandi skal støða takast til, hvussu fiskirættindini verða útlutað aftur, tá hesi fara úr gildi 1. januar 2018. Hvussu skal farast fram við at velja út, hvør skal hava avmarkaðu fiskirættindini? Í mun til henda spurning tekur henda frágreiðing støði í arbeiðssetninginum, at nýggja fiskivinnuskipanin skal vera ein marknaðargrundað skipan, har tað almenna bjóðar fiskirættindi fram sum brúksloyvi fyri ávísa tíð. Samstundis ásetir arbeiðssetningurin, at tað skal vera ein skiftistíð, har farið verður frá verandi skipan til nýggju skipanina, og at verandi luttkarar í vinnuni á skynsaman hátt kunna laga seg til broyttu treytirnar yvir eitt ávist tíðarmál. Harumfram er neyvari ásett í arbeiðssetninginum, at nevndin skal viðgera fleiri aðrar tættir í fóroystu fiskivinnuni, sum skulu vera grundarlag undir nýggju lóginum um vinnuligan fiskiskap.

1.1 Yvirskipað eftirmeting av fiskivinnuskipanini

Tá verandi lög um vinnuligan fiskiskap varð gjørd í 1994, var søguliga bakstøðið ein ring støða fyri fiskastovnarnar undir Føroyum eins væl og fóroyska búskapin yvirhøvur. Donsku lánsveitararnir settu tá sum krav fyri umfiggjingina av stóru almennu skuldini, at fóroystu myndugleikarnir innførdu eina skynsamari fiskivinnulóggávu, sum avmarkaði atgongdina til at royna fiskastovnarnar. Undan stóru kreppuni fyrst í nítíarunum var fiskivinnan vorðin stuðlað við bæði rakstrarstuðli og veðhøldum fyri ilögum, sum høvdú verið viðvirkandi til ein stóran yvirkapaset í fiskivinnuni við ov nógvum stáli og starvsfólk. Stuðulsskipanirnar vórðu í stóran mun avskaffaðar frá degi til dags.

Eftir at hava roynt nýggju fiskivinnuskipanina við veiðiloyvum og kvotum eitt stutt skifti, varð avgjørt at fara yvir til eina skipan við fiskidögum fyri största partin af botnfiskiskapinum undir Føroyum. Orsókirnar vóru fleiri. Hverki í politisku skipanini ella í vinnuni var verulig undirtøka fyri kvotuskipanini. Hon var eitt krav uttanífrá og var so at siga smoygd niður yvir vinnuna. Harafturat vuksu fiskastovnarnir (toskur og hýsa) rættilega nógv og brádliga hesi árin. Tað fangaðu stovnsmetingarnar ikki beinanvegin, og torført var tí at seta hámarksveiðuna rætt. Somuleiðis gingu søgur um útblaking, og at fiskur varð landaður undir følskum heiti.

Í 1995 var misnøgdin við skipanina so stór, at vinnan á sjónum setti fram ultimativt krav um, at kvotuskipanin varð avtikin. Úrslitið av hesum varð, at landsstýrið í november 1995 setti Skipanarnevndina, sum skuldi koma við tilmæli um eina nýggja reguleringskipan. Ein samd nevnd legði tilmæli fram í februar 1996 um eina skipan við fiskidögum. Skipanarnevndin mælti tá eitt nú til, at samlaða talið av fiskidögum varð ásett til at vera áleið 14.000 fyri útroðarfлотan, men eftir politiskar tingingar og ótta fyri at gera ov stór inntriv í fiskivinnuna gjørdi Løgtingið av at hækka fiskidagatalið til 22.000. Sostatt varð skipanin skeiwt stillað frá byrjan. Síðan tá er talið av loyvum fækkað munandi, og samlaða fiskidagatalið er eisini minkað, men sambært fiskifróðingum og øðrum eygleiðarum hevur trýstið á fiskastovnarnar øll hesi árin verið ov högt. Í prinsippinum áttu avmarkingarnar í fiskidögum støðugt at mótsvara vøkstrinum í produktiviteti fyri at byrgja upp fyri eini trúroynd av fiskastovnunum. Hetta er heldur ikki hent.

Stovnsrøktin av botnfiski, serliga toski og hýsu, undir fiskidagaskipanini hevur ikki eydnast væl. Sum greitt frá omanfyri, so varð fiskidagaskipanin sett í verk, tí tað var so stórus vøkstur í toskastovnunum mitt í 1990unum. Hetta merkir harvið, at fiskidagaskipanin byrjaði, tá toskastovnurin var sera væl fyri. Tilmælini frá Fiskirannsóknarstovuni og ICES tey

komandi árini vístu altið á, at veiðitrýstið var ov stórt, og at hetta kundi fóra til, at botnfiskastovnarnir undir Føroyum kundu gerast ov smáir. Hóast talið á fiskidögum varð skorið niður í umleið helvtina eftir umleið tiggju árum, var veiðitrýstið á tosk framvegis alt ov stórt sambært stovnsmetingunum, og hetta hevur verið galdandi oll árini inntil nú, tó at okkurt einstakt ár var við nóg lítlum veiðitrýsti. Tað ov stóra veiðitrýstið hevur saman við natúrligum viðurskiftum ført til metsmáar stovnar av toski og hýsu eftir umleið 2007 – teir minstu í eina heila old. Hóast natúrlig viðurskifti kunnu hava havt ein leiklut, er vert at nevna, at ein skilagóð gagnnýtsla av fiskastovnunum átti at lagt upp fyrí slíkum rakárum, soleiðis at stovnarnir ikki gjördust so smáir. Samanumtikið er orsök at halda, at stýringin av fiskidagaskipanini hevur ikki megnað at vart tosk og hýsu undir Føroyum, men helst hevur verið viðvirkandi til ta vánaligu støðuna í dag, hóast tað tibetur eru positiv tekin við hysuni júst nú í 2016.

Í tíðarskeiðnum við lógin um vinnuligan fiskiskap frá 1994 hevur tó eisini verið stórur búskaparlíkur framburður í fiskiskapinum eftir altjóða ferðandi fiskastovnunum og í fiskiskapinum á fjarleiðum. Partur av framburðinum stendst av vökstri í loyvdu veiðuni, serliga í uppsjóvarfiskiskapinum, men talan er eisini um stóra teknilita menning, har framkomin veiðitól eru tikan í nýtslu til frama fyrí bæði produktivitet (fiskiveiðu fyrí hvønn fiskimann), produktmenning og arbeiðsumstøður umborð. Innan aðrar partar av fiskiflotanum er stórur tørvur á at endurnýggja og dagføra fiskiførini.

Í 1997-98 varð lógin um vinnuligan fiskiskap tillagað, soleiðis at fiskirættindi gjördust lættari at avhenda, og loyvir lættari at flyta og leggja saman. Hetta varð gjört fyrí at stuðla upp undir konsolidering og fleksibilitet hjá vinnuni at skipa seg so búskaparliga skynsamt, sum gjørligt. Vinnan hevur í ávísan mun brúkt hesar möguleikar fyrí at avhenda fiskirættindi og leggja saman loyvir. Í 2005-07 fóru fram stórir skipahandlar, har stórar upphæddir vórðu rindaðar fyrí fiskirættindir, sum eisini høvdvið sær eina ávísu miðsavning av rættindum. Hesir handlar kunnu sigast at vera høvuðsatvoldin til, at mett varð, at tørvur var á at nýskipa fiskivinnuna, og loyvini vórðu tí uppsøgd við virknaði frá 1. januar 2018. Vert er tó at leggja til merkis, at konsolideringin í fiskivinnuni eftir virkisbúskaparlígum insitamentum virkaði samsvarandi endamálínunum, tí burturúr spurdust munandi sterkari fiskivinnufyrítokur við væl betri rakstri og möguleikum fyrí at menna feroysku fiskivinnuna í altjóða høpi, eisini á landi. Ein stórur meiriluti av Løgtinginum¹ atkvøddi í 2007 fyrí at siga upp oll fiskiloyvini við virknaði frá 1. januar 2018. Ein av möguligu vandunum við vaksandi upphæddunum í handlinum við fiskirættindum – saman við fiskiskipum – var vaksandi skuldarbyrðan í fiskivinnuni, sum fleiri eygleiðarar ávaraðu um kundi skaðilig fyrí allan búskapin við tiðini.

Í 2011 gjørdu myndugleikarnir av at innföra tilfeingisgjøld á partar av fiskivinnuni grundað á eina staðfesting av, at atgongdin til fiskivinnuna (og alivinnuna) er avmarkað av tí almenna. Hesar avmarkingar geva möguleika fyrí meirinntøku til teirra, sum loyvini hava fangið, út yvir tað, sum til ber í vinnum utan slíkar avmarkingar. Mett varð tí, at hesar vinnufyrítokur eiga at rinda part av seryvirskoti sínum til tað almenna. Seryvirskotið verður eisini nevnt tilfeingisrenta. Í 2014 gjørdi Búskaparráðið eina útrokning av støddini á tilfeingisrentuni í feroyskari fiskivinnu út frá nøkrum fortreytum um vanliga samsýning av arbeiðsmegi og kapitali. Útrokningin vísti, at árliga tilfeingisrentan í 2012 var slaka hálva milliard krónur, harav 80% vórðu skapt í uppsjóvarvinnuni og restin í fiskiskapinum í Barentshavinum. Í botnfiskiskapinum við Føroyar kundi eingin tilfeingisrenta staðfestast.² Útrokningin vísti eisini, at orsakað av skipanini við manningarpørtum fellur meira enn helmingurin av árligu tilfeingisrentuni til manningarnar. Í 2014 fekk landskassan 126 mió. kr. inn í tilfeingisgjøldum frá fiskivinnuni (umframti 6 mió. kr. frá fiskivinnu og alivinnuni í eyka partafelagsskatt). Skattaserfrøðingar vísa á, at skatting av tilfeingisrentuni er ein hent inntøkukelda, tí atferðin hjá borgarum og fyritokum verður ávirkad sum minst. Í Føroyum hevur Búskaparráðið leingi víst á tørvin á at breiðka skattagrundarlagið við nýggjum inntøkukeldum, harav skatting av tilfeingisrentuni er ein möguleiki.

Sostatt er fiskivinnan farin frá at vera ein vinna við stórum, beinleiðis og óbeinleiðis stuðli í 1994, til at partar av vinnuni í dag rinda tilfeingisgjøld í Landskassan. Samstundis er lønsemið batnað munandi í pørtum av vinnuni, og kunnu partar av fiskivinnuni í dag sigast at geva eitt meiryvirskot í mun til aðrar vinnugreinar. Eitt nú var eiginpeningsavkastið 40% fyrí fyritokurnar við uppsjóvarsipum í 2014, sum er væl hægri enn vanligt avkast á eiginpeningi. Vælriknar fyritokur uppnáa vanliga eitt árligt avkast millum 5 og 20%.

¹ Ein atkvøddi ímóti, meðan 28 atkvøddu fyrí.

² Nevdin hevur dagført tølini hjá Búskaparráðnum fyrí roknkapirnar árið 2014 og kom fram til, at í uppsjóvarfiskiskapi var tilfeingisrentan 347 mió. kr. við eini alternativari lón á 800 tkr. og alternativum avkasti á 6%. Umframta hetta skal leggjast gjaldið til landskassan á 126 mió. kr., sum bert varð lagt á uppsjóvarfisk, og var samlaða tilfeingisrentan í uppsjóvarfiskiskapi til 473 mió. kr. Fyrí flakatrolarar var tilfeingisrentan 80 mió. kr. við somu fortreytum. Fyrí trolalarar og línumskip hinvegin vóru tilfeingisrenturnar ávikavist minus 56 mió. kr. og minus 78 mió. kr. við hesum fortreytum.

1.2 Arbeiðssetningurin og tilgongdin við frágreiðingini

Arbeiðssetningurin hevur sum endamál at avmarka uppgávurnar hjá nevndini. Tað áliggur ikki nevndini at taka stóðu til arbeiðssetningin ella at grundgeva fyrir arbeiðssetninginum, men heldur at arbeiða út frá honum. Arbeiðssetningurin er tó sera víðfevndur og áleggur nýskipanarnevndini at viðgera sera nógvar tættir í fiskivinnuni sum heild í álitinum um nýskipan. Í viðgerðini av arbeiðssetninginum gjørði nevndin sær greitt, at teir mest átrokandi spurningarnir at fáa viðgjørt fakliga í mun til evstamarkið tann 1. januar 2018 eru burðardyggi stovnsrøkt, útlutingin av fiskirættindunum og verksettingin av avmarkingum fyrir útlendskum ognarskapi. Tað hevur tí ikki borið til at fara í smálutir við öllum tættum, og nógv evni eru bert umrødd stutt og yvirskipað, uttan at nevndin hevur havt stundir at gera neyvari kanningar og metingar. Í samráði við fiskimálaráðharran avráddi nevndin ikki at gera uppskot til lógarverk, sum sostatt verður ein partur av arbeiðinum í viðari tilgongdini við fiskivinnunýskipanini.

Fiskimálaráðharrin gjørði eisini nevndini greitt, at tá arbeiðssetningurin skilmarker millum uppboðssolu og aðrar möguligar útbjóðingarskipanir, so er endamálið at skilmárka ímillum tað, sum í føroyska kjakinum verður umrøtt sum uppboðssola av stuttiðarrættindum og so tað at lata út tiðaravmarkað loyvir við munandi longri gildistíð. Uppskotini skulu vera um ein almennan rættindamarknað/uppboðssolu, har rættindi ikki kunnu gerast privat ogn, men verða boðin út til nýtslu/leigu fyrir ávis tiðarskeið. Hesi kunnu vera longri ella styttri, alt eftir, hvat verður mett at rökka endamálunum við nýskipanini best. Eisini var greitt, at tað ikki var partur av arbeiðssetninginum hjá nevndini at mæla til aðrar útlutingarleistar sum eitt nú 'grand fathering,' grundað á sögulig rættindi, ella 'beauty contest,' grundað á aðrar parametrar enn boð upp á gjald fyrir rættindi. Við 'beauty contest' meinast við útlutingarskipanir, har seljarin ikki einans hyggur at bodna prísinum, men eisini letur aðrar parametrar vera avgerðandi fyrir, hvør vinnur boðið.

1.3 Marknaðargrundað útluting gevur dynamikk og óvissu

Nevndin hevði torfört við at finna eina nøktandi semju um uppboðssolu av fiskirættindum. Yvirskipað var semja um, at uppboð hevur nakrar fyrimunir fram um fyrisitingarliga útluting. Í einum uppboði ásetir vinnan sjálv tilfeingisgjaldið til landið, og samstundis skal marknaðurin tryggja, at tær mest lønsomu fyritökurnar fáa rættindini. Sostatt elvir almenna útlutingin av fiskirættindum til ein øktan dynamikk í fiskiveiðuni, har nýggj tøkni støðugt verður ment og tikin í nýtslu, soleiðis at tilfeingsrentan gerst so stór, sum gjørligt. Eisini kann útboð av rættindum tryggja, at nýggjar fiskivinnufyrítokur kunnu sleppa framat,³ og vil henda hóttanin stuðla undir, at verandi vinna gevur rætta prís fyrir rættindini. Hinvegin viðførir økti dynamikkurin eisini stórra óvissu fyrir fiskivinnufyrítokurnar. Um fyritökurnar ikki kenna seg tryggar við at kunna varðveita rættindini í eina tíð samsvarandi íløguhorisontinum, kann hetta viðföra væl lægri íløgur í síðsta enda, sum so aftur viðførir lægri produktivitet og tilfeingsrentu. Í verandi skipan hava fiskivinnufyrítokur javnan handlað skip og rættindini sínámillum, og tí kann handil av fiskirættindum ikki sigast at vera nakað grundleggjandi nýtt í føroyskari fiskivinnu.

Nevndin hevur umrøtt, at ein uppboðssola av öllum fiskirættindum í senn hevur við sær stórar váðar og ótryggleikar fyrir føroysku fiskivinnuna. Tí verður mælt til eina skiftistið, sum ger, at tað bert er ein avmarkaður partur av samlaðu fiskirættindunum, ið verður boðin út hvort ár. Eisini eru stórar avbjóðingar í at fáa eina uppboðssolu at virka eftir ætlan, m.a. tí at ymiskar avmarkingar verða settar, og tí at talið av aktørum, sum kunnu luttaka, er avmarkað. Nevndin er eisini í iva um, hvussu væl ein uppboðssola kann tryggja, at aðalendamálini í arbeiðssetninginum kunnu røkkast. Í hesum sambandi hevur nevndin eisini umrøtt kombinátiósleistar, har ein partur verður seldur á uppboði, og ein partur verður lutaður út eftir söguligum rættindum. Hesin leistur er tó ikki í samsvari við nágreinaða arbeiðssetningin og varð tí ikki viðgjørdur neyvari.

Við stóði í neiligu afturmeldingunum á hoyringsfundunum frá öllum þortum av vinnuni og fakfelögnum kann spurningur setast við stóðufestið í eini fullkomiligi umlegging av útlutingini av rættindum. Nevndin er ikki vitandi um nakað annað land, sum lutar út öll síni fiskirættindir á uppboðssolu, tí er torfört at meta um avleiðingarnar av eini umlegging. Partur av nevndini metir ikki, at tað er skilagott at fremja eina so kollvældandi umlegging av føroysku fiskivinnuskipanini, sum tað at verkseta eina uppboðssolu av öllum fiskirættindum er. Partur av nevndini metir hinvegin, at uppboð av fiskirættindunum er skilabesti leisturin at luta út.

Torfört var at semjast um eitt útgreinað uppskot um uppboðssøluskipan, m.a. tí at smálutir í uppboðssøluháttinum hava stóran týdning fyrir, hvussu uppboðssølan kemur at virka. Ein avbjóðing er at tryggja, at kappingin er jøvn fyrir allar partar á uppboðssøluni – herundir at fyribyrgja avtalaðum spæli. Í summum fórum kann hetta loysast við at áseta ein minstaprís. Eitt lítið samfelag kann eisini geva avbjóðingar í mun til at tryggja nøktandi kapping sum heild. Ein onnur

³ At skapa atgongd fyrir nýggjum fyrítokum er eisini eitt mál í sjálvum sær fyrir nýskipanina, tí at hetta vil í stórra mun javnseta allar borgarar og fyrítokur í landinum við atkomu til vinnuna.

stór avbjóðing er vandin fyri, at uppboðssølan tekur hugin frá fólkí at investera tíð, pening og orku í tað at fiska, hagreiða og marknaðarfóra fiskin við einum langtíðarmáli fyri eyga. Við hesum í huga gjørði nevndin kortini tvey útgreinað uppskot um uppboðssølu í teirri vón, at uppskotini kundu stimbra til víðari viðgerð í politisku skipanini og í almenna kjakinum.

Av tí at báðar tær nevndu skipanirnar við uppboðssølu geva möguleika fyri, at tað verða leiguskrásett fiskifør, ið kunnu koma at fiska kvotur, sum eru keyptar á uppboðssølu, er nevndin samd um, at tað er neyðugt at vera á varðhaldi viðvíkjandi serliga tveimum viðurskiftum í hesum sambandi. Í fyrra lagi er ávisur vandi fyri, at leigað fiskifør, hvørs alternativ til at taka á seg eina arbeiðstøku at fiska føroyskar kvotur er at liggja við bryggju, kunnu undirbjóða fiskifør, ið føroyskar fyritøkur eiga og skulu rinda rentur og avdráttir fyri. Leigað skip skulu lúka krøv til tekniska útgerð o.a., og í útgangsstøðuni eiga reglurnar um transfer pricing at tryggja eina skipaleigu á marknaðarstigi, men kortini er neyðugt at fylgja við. Í øðrum lagi er vælkent, at skip á leigumarknaðinum mangan eru gomul og tískil ikki liva upp til hægstu tøkniliðu krøv. Hetta kann viðføra, at skipini heldur ikki eru før fyri at veita bestu rávørugóðsku, ið so aftur kann minka um möguleikarnar fyri optimalari virðisøking. Mælt verður tí til, at myndugleikarnir fylgja væl við hesum viðurskiftunum og um neyðugt herða lóggávuna, soleiðis at vit bæði fáa javna kapping og høga rávørugóðsku.

1.4 Burðardygg stovnsrøkt við politiskt kjølfestum umsitingarætlanum

Nevndin hevur uppskot um, at allur vinnuligur fiskiskapur verður skipaður í umsitingarætlanir við veiðireglu, ið setir kamar fyri áseting av hámarksveiðu yvir longri áramál. Endamálið er at fáa í lag breiðar, politiskar langtíðarsemjur um, hvussu vit fyrisita fiskastovnarnar. Politiskar langtíðarsemjur skulu skapa grundarlag fyri, at Løgtingið ikki framhaldandi skal taka avgerð um ítökligu hámarksveiðuna, sum tá heldur eigur at takast fyrisitingarliga innan givnu karmar. Karmar fyri avgerðini hjá landsstýrismanninum eiga at verða settir í lögina, har tað er skynsamt, t.d. har talan er um viðurskifti, sum ikki broytast javnan. Langtíðarsemjur kunnu annars fáast í lag, grundað á eina politiska viðgerð í Løgtinginum sum uppskot til samtyktar um góðkenning av eini umsitingarætlan. Broytast politiskar fortreytir fyri eini góðkenning avgerandi, ber til at hava eina skipan, har landsstýrismaðurin kann ráðføra seg við vinnunevndina ella utanlandsnevndina, líka sum tá fortreytir fyri givnum játtanum á fíggjarlögini broytast.

1.5 Ogn Føroya fólks handhevjast við avmarkaðum brúksrætti

Nevndin er samd um, at rætturin at gagnnýta livandi tilfeingið, sum er í føroyskum sjóvgi, og sum Føroyar eiga í altjóða sjóvgi ella hava samrátt seg til við onnur lond, eigur at vera ein avmarkaður brúksrættur, eisini í tið. Ein komandi lóg um vinnuligan fiskiskap eigur tí greitt at áseta gildistíð og reglur fyri, hvussu hesin brúksrættur verður skipaður. Nevndin metir somuleiðis, at greiðar, regulerandi ásetingar hava størri týdning fyri rættarstøðuna enn ein háfloygd endamálsorðing. Endamálsorðingar áseta oftast ikki nakra rættarstøðu, og tað hevur orðingin um ogn Føroya fólks heldur ikki gjort. Regulerandi ásetingarnar í eini komandi lóg um vinnuligan fiskiskap eiga øðrumegin at tryggja áhugamálini hjá landinum sum eigari ella avvarðandi av livandi tilfeingi Føroya, m.a. möguleikan at skifta kós ella at broyta fiskivinnupolitikkin, um tað verður hildið neyðugt. Hinumegin eiga tær at skipa karmarnar um brúksrættindini hjá teimum, sum annaðhvørt hava ella í ókomnum tíðum fara at gera íløgur fyri at gagnnýta sín í ávisa tíð tillutaða og avmarkaða rætt at heysta úr okkara felags tilfeingi. Hesi viðurskiftini verða umrødd í kap. 3 í frágreiðingini. Nevndin hevur á hoyringsfundum givið sær far um, at full semja tykist galda millum allar partar í vinnuni, verkafeløgunum og politisku flokkunum um, at rætturin at gagnnýta føroyskt tilfeingi eigur at verða ásettur sum ein brúksrættur. Sjálv um tað kann vera ymiskt, hvat partarnir leggja í brúksrættin, eiga líkindi at vera fyri, at ein breið, politisk semja verður funnin um henda partin í eini nýskipan av fiskivinnuni.

1.6 Skipabólkar varðveitast av sosialbúskaparligum atlitem

Viðvíkjandi skipabólkum í nýggju fiskivinnuskipanini er týdningarmikið at gera sær greitt, hvat endamálið er við skipabólkunum. Í núverandi skipan er eitt høvuðsendamál at tryggja, at virðini í samfelagnum verða býtt út um landið, og at tey ikki savnast á fáum hondum. Undir viðgerðini í nevndini varð fleiri ferðir víst á, at tað er ein ávis andsøgn millum hetta at býta virðini kring landið og tað at fáa fiskivinnuna at geva størst möguligt yvirskot. T.e., at ein fiskivinna á fáum hondum og við fáum skipum kann hugsast at geva størri yvirskot enn ein meira spjadd vinna kring landið við nógvum skipum. Nevndin helt, at vagingin millum yvirskot í fiskivinnuni, kor hjá øðrum vinnugreinum, sosialpolitikk og mentanarlig virðir er fyrst og fremst eitt politiskt mål, sum fellur utan fyri arbeiðið hjá nevndini, men at slík atlit kunnu koma at hava sera stóra ávirkan á, hvussu samfelagið kemur at síggja út í framtíðini. Eitt annað endamál við skipabólkum kann vera at varðveita ein fjølbroyttan flota, sum ikki er líka sárbaerur fyri sveiggjum í oljuprísi ella prísi á ávísum reiðskapi, og sum eisini kann vera meira umhvørvísvinarligur. Passivur reiðskapur so sum lína, snella og gørn krevur ikki so nógva olju sum trol og er tí umhvørvísvinarligari, tá ið ræður um útlát av vakstrahúsgassum. Sum eitt

fyribilsuppskot skjýtur nevndin tí upp at hava tríggjar skipabólkar innan botnfisk: línumskip, trolrar og útróðarbátar.⁴ Teir ávisu skipabólkarnir kunnu yvir fleiri ár t.d. fáa ein ávísan brotpart av heildarkvotuni, annaðhvort fyrir öll fiskaslög ella fyrir tey týdningarmiklu fiskaslögini. Hetta krevur tó, at tað er eitt samsvar millum henda brotpartin og friðaðar leiðir, sum halda reiðskap atskildan. Á henda hátt hefur politiska skipanin möguleika at taka umhvørvisatlit og framhaldandi at fremja vinnupolitikk gjøgnum skipabólkarnar, til dømis við at hava uppboðssølur av fiskirættindum innan hesar skipabólkar.

1.7 Átök setast í verk til frama fyrir virðisøking

Í kjakinum um fiskivinnu í Føroyum hefur virðisøking altið fylt nögv. Seinnu árini eru stórar ílögur gjørdar í framkomin framleiðsluvirkir fyrir at fáa meira burtur úr stóra uppsjóvartilfeinginum. Samstundis má ásannast, at flakavirkini, sum dúva upp á rávøru frá botnfiskaveiðuni, hava serstakliga truplar fortreytir. Fiskastovnarnir eru niðurfiskaðir, so smáu nøgdirnar hava gjørt tað trupult at menna góðskuna á vøruni. Stovnsrøkt hefur sostatt stóran týdning fyrir flakavirkini og er somuleiðis ein fortreyt fyrir, at virðisøking kann fara fram.

Útrocningar, sum grannskoðanarfyrirteka hefur gjørt fyrir nýskipanarnevndina, vísa búskaparliga týdningin av burðardyggari røkt av botnfiskastovnunum undir Føroyum. Eydnast tað at endurbryggja fiskastovnarnar kann hugsast, at fiskiveiðan varandi gerst áleið 40.000 tons av upsa, 25.000 tons av toksi og 15.000 tons av hýsu. Tá fer framleiðsluvirðið at økjast við slakari milliard krónum, lönarútgjaldingarnar í fiskiveiðu og flakavinnu økjast við 400 mió. kr., og úrslitini hjá fyrirtekunum batnar við eini 100 mió. kr. Burðardygg stovnsrøkt er soleiðis altaverandi fyrir at fáa varandi batar til virðisøkingina í fiskivinnuni.

Men í verandi støðu við fiskastovnunum er rávørugrundarlagið hjá fiskavirkjunum á landi ov svikaligt, tí verður mælt til at fremja nøkur átök, sum kunnu bøta um støðuna við atliti til at hava eina kappingarføra fiskivinnu á landi, tá fiskastovnarnir koma fyrir seg aftur. Ítøkiligu átökini eru umrødd gjølligari í frágreiðingini.

1.8 Samspæl og andsagnir millum høvuðsmálini við nýskipanini

Eitt av høvuðsmálunum í arbeiðssetninginum er, at tilfeingsrentan gerst so optimal, sum gjørligt, og at størst möguligur partur av tilfeingsrentuni fellur til landið. Hetta mál kann tó vera í andsøgn við onnur høvuðsmál í arbeiðssetninginum, eitt nú at vinnumöguleikarnir ikki skulu savnast á fåum hondum, og at rættindini skulu vera á føroyskum hondum.

Nevndin hefur sum sagt ikki tikið støðu til arbeiðssetningin og staðfestir bara, at her eru andsagnir í. Tað er eitt nú eitt politiskt mál at áseta, at útlendingar ikki skulu vera partur av ognarskapi í føroyskari fiskivinnu, men nevndin heldur, at útlendskar ílögur undir røttum umstøðum kundi givið eina hægri tilfeingsrentu til samfelagið. Eisini er tað í stóran mun eitt politiskt mál at áseta sokallaðar anti trust-reglur um, at ein einstakur eigari ikki kann eiga ov stóran part av fiskivinnuni. Eisini her kann nevndin staðfesta, at um ongar avmarkingar eru, kundi fingist ein hægri tilfeingsrenta. Eitt nú kunnu tað vera stórrakstrarfyrimunir, sum ikki verða gagnnyttir. Hinvegin kunnu minni fyrirkur flyta seg skjótari og möguliga vera við til at gera enn fleiri nýskapanir.

Tá talan er um økta virðisøking, metir nevndin, at ov herd krøv um føroyskan kaikant og at føra alt til lands hava við sær eina minni tilfeingsrentu fyrir skipini, serliga upp á stutt sikt. Møguliga kann tilfeingsrentan upp á longri sikt gerast hægri, um tiltøk til at fremja økta virðisøking gerast krav. Sum staðfest omanfyri, kunnu tað eisini vera sosialbúskaparlig atlít í mun til at stimbra ávis økir í landinum ella ávísar skipabólkar. Nevndin metir, at tiltøk av hesum slagi eisini kunnu hava ta ávirkan, at tilfeingsrentan kann gerast minni, enn hon annars vildi verið, um ongar avmarkingar vóru.

⁴ Garnabátar vórðu ikki viðgjørdir.

2 Samandráttur

Høgni Hoydal, landsstýrismaður í fiskivinnumálum, setti 21. januar 2016 eina nevnd at gera tilmæli um nýggja fiskivinnuskípan eftir 1. januar 2018. Tilmælini skuldu fevna um eina røð av evnum, har nevndin hevur valt at ráðfesta hesar tættir hægst: (i) at tryggja eina burðardyga vinnu, sum kastar sum mest av sær til vinnu, starvsfólk og samfelag sum heild, (ii) at útlutingin av fiskirættindunum skal vera marknáðargrundað, (iii) at útlendskur ognarskapur og ræðisráettur verður avmarkaður og (iv) at eggja til at fiskatilfeingið verður gagnnýtt og meirirkað.

2.1 Ogn Føroya fólks

Livandi tilfeingið í føroyskum sjógví og tey rættindir, Føroyar eiga í altjóða sjógví og hava samrátt seg til við onnur lond, hava eitt virði fyrí føroyska samfelagið. Nevndin metir, at lóggávan eiger beinleiðis at áseta, hvussu hetta virði skal koma føroyska búskapinum og vælferðini hjá tjóðini til góðar. Hetta eiger at verða skipað við beinleiðis regulerandi ásetingum í lóggávuni og ikki við orðingum um ogn Føroya fólks, sum ikki í sjálvum sær staðfesta nakra rættarstøðu ella skyldur sambært lóggávuni. Nevndin mælir til, at orðingin um ogn Føroya fólks verður tikið úr lógartekstinum, og at endamálið við umsitingini av livandi tilfeinginum heldur verður skipað upp og neyvari lýst í viðmerkingunum til lóginna. Í staðin mælir nevndin til, at regulerandi ásetingar verða settar í lóggávuna, har ítökilig støða verður tikið til, hvussu rætturin at gagnnýta tilfeingið verður skipaður, og hvussu virðið kemur samfelagnum til góðar. Nevndin mælir til, at gildistíðin á brúksrættindunum verður greitt ásett í nýggju fiskivinnulóggávuni.

2.2 Burðardygð og stovnsrøkt

Fyri at fáa sum mest burtur úr fiskiríkidóminum, mugu fiskastovnarnir røkjast og gagnnýtast burðardygð. Vit eiga ikki at taka meira úr fiskastovnunum, enn teir tola fyrí at kunna endurnýggja seg. Komandi ættarlið skulu eisini kunna liva av sjónum.

Lívfrøðiliga burðardygger fiskiskapur er grundleggjandi fyritreyt fyrí lönsemi og virðisøking í fiskivinnuni. Góð røkt av fiskistovnum og umhvørvinum skal geva búskaparligan vinning, ið er størri enn tann vanligi vinningurin – eina tilfeingisrentu – sum kemur samfelagnum til góðar.

Toskurin, hýsan og upsin í føroyskum sjógví eru illa fyrí, og fiskiskapurin hevur verið vánaligur sammett við miðaltolini yvir longri áramál. Náttúran ger sítt, men ein partur av frágreiðingini er vánalig stovnsrøkt. Við góðari stovnsrøkt høvdú fiskastovnarnir kastað nógv meiri av sær til vinnu og samfelag. Framleiðsluvirðið hevði verið storri, lénarútgjaldingarnar storri, eins og betri lönsemi hevði bøtt um möguleikarnar hjá flotanum at endurnýggja seg.

Fyritreytin fyrí góðari stovnsrøkt er holl vitan um livandi tilfeingið og umhvørvið tess. Vitan fæst til vegar við havrannsóknunum, gransking og út frá teimum royndum, ið vinnan á sjónum hevur.

Tí mælir nevndin til at uppráðfesta havrannsóknir og gransking av lívinum í sjónum kring Føroyar. Bæði fyrí at stovnsmeting kann gerast av øllum vinnuligum fiskaslögum í føroyskum sjógví, og fyrí at lívfrøðiliga ráðgevingin um stovnsrøkt verður ment. Hetta er eisini fyritreyt fyrí at røkka politiskt setta málinum um, at Føroyar skulu vera undangonguland at umsita allar fiskastovnar burðardygð.

Fyri at fáa til vegar neyvt og nøktandi hagtalstilfar um allan fiskiskap í føroyskum sjógví, mælir nevndin til at endurskoða og dagföra verandi fráboðanarskipanir í fiskiveiðuni. Eftir verandi skipan er øllum fiskiforum, storri enn 15 tons, álagt at skráseta og lata inn neyvar upplýsingar um fiskiskapin. Tørvur er m.a. á neyvari hagtalstilfari um fiskiskapin og um útbreiðslu av fiski (íroknað smáfiski) á innaru leiðunum í føroyskum sjógví. Alstórum øðrum er á neyvari upplýsingum og hagtølum um fiskiskap hjá bátum undir 15 tons, sum avreiða.

2.3 Skipan av fiskiskapi

Fiskiskapurin hjá føroyska fiskiflotanum er reguleraður við fleiri ymiskum skipanum. Ein grundregla er, at fiskifør undir føroyskum flaggi ikki kunnu fara til vinnuligan fiskiskap utan at hava loyvi frá myndugleikunum. Harnæst er sjálvur fiskiskapurin avmarkaður við fiskidögum, loyvistali, hámarksveiðu, kvotum, hjáveiðureglum, økisfriðingum og øðrum tekniskum reguleringu.

Hetta er grundvöllurin í verandi skipan, sum skal stuðla undir at gagnnýta fiskirkidomið burðardygt, lívfrøðiliga og búskaparliga.

Nevndin metir, at tað serliga er í fiskiskapinum eftir botnfiski í føroyskum sjóvgvi, at tørvur er á ábótum. Hetta er eisini tann fiskiskapur hjá føroyskum fiskiførum, sum vit sjálvi hava ræði á, og einsamøll hava ábyrgd av at skipa.

Skipanin í fiskiskapinum eftir høvuðsbotnfiskasløgunum í føroyskum sjóvgvi hevur verið nøkulunda støðug seinastu 20 árin. Fiskidagaskipanin hevur saman við stongdum og friðaðum leiðum, hjáveiðureglum og tekniskum reglum um reiðskap verið stýringsamboðið. Onkrar stillingar eru gjørdar, eitt nú er samlaða fiskidagatalið skorið góð 50% síðan fiskiárið 1997/1998, eins og onkrar friðingar eru komnar afturat, men grundvöllurin í skipanini er at kalla tann sami.

Sama kann ikki sigast um gongdina í fiskiskapinum. Veiðan av serliga toski og hýsu hevur seinastu árini verið lítil, og rakstrárslitini hjá flestu skipabólkum eru versnað samsvarandi. Náttúran eigur sín lut í, at minni er til, men nevndin metir, at nögv í óhepnu gongdini er eitt úrslit av vantandi stovnsrøkt og stýring av fiskiskapinum.

Hetta hevur bæði við umsitingina av skipanini og við eginleikar við sjálvari skipanini at gera.

Í skipanini av fiskiskapinum eftir botnfiski í føroyskum sjóvgvi verður mælt til, at ein skipan við hámarksveiðu og kvotum frameftir verður høvuðsamboðið í øllum fiskiskapi. Høvuðsmálið er, at allur fiskiskapur verður kvoteraður, eisini tann, sum í dag ikki er beinleidið undir fiskidagaskipanini. Meirilutin í nevndini metir ikki, at fiskidagaskipanin, saman við øðrum átökum og reguleringum, hevur megað at tryggja góða stovnsrøkt og stuðla undir lívfrøðiliga burðardyggan fiskiskap. Meirilutin í nevndini metir eisini, at ein fiskidagaskipan er ov stirvin til at birta undir tillagingar og effektiviseringar í flotanum og harvið ein búskaparliga burðardyggan fiskiskap.

Ein vansi við eini kvotuskipan, sammett við eina fiskidagaskipan, er vandin fyri, at fiskur verður útblakaður ella verður landaður undir følskum heiti fyri at halda eina ásettu kvotu. Eisini er vandin fyri 'highgrading' størri í eini kvotuskipan, t.e., at bert tann veiða, ið gevur besta avreiðingarprís, verður tikin til lands.

Meirilutin í nevndini metir kortini, at tað við ymiskum skipanum ber til at tálma útblaking. Ein er at herða eftirlitið á feltinum og revsireglurnar fyri lógarbrot. Ein onnur er at áseta, at øll veiða ella øll veiða av ávísum fiskasløgum skal færast til lands. Ein kann eisini hugsa sær, at hetta verður gjørt soleiðis, at ótilætlað veiða og hjáveiða kunnu avreiðast, men at fiskifarið bert fær ein prosentpart av avreiðingarvirðinum. Restin fer til landið og í grunn til almannagagnlig endamál, t.d. fiskivinnugransking. Skipanin skal eggja til, at ótilætlað veiða verður förd til lands, men fiskiførini skulu ikki hava vinning av hesum. Skipanin við stongdum leiðum og bráðfeingis veiðibanni er við til at stýra fiskiskapinum burtur frá leiðum, har nögv er til av fiski, ið sannlíkt verður útafturblakaður. Somuleiðis ber til at áleggja skipum at brúka selektivan reiðskap, t.d. trol við skiljrist, ið sílar smáfisk frá.

Sæð úr einum stovnsrøktarsjónarmiði er umráðandi, at øll veiða verður förd til lands og skrásett. Málið eigur tí at vera, at regluverkið eggjar til, at sum mest av ótilætlaðari veiðu kemur til lands, og at gamla bannið móti at blaka veiðu út aftur verður hildið.

Meirilutin av nevndini metir samanumtikið, at fyrimunirnir við eini kvotuskipan sum frá líður fara at gerast sjónligari enn vansarnir.

Nevndin mælir til at allur fiskiskapur eftir botnfiski í føroyskum sjóvgvi verður skipaður í umsitingarætlanir við veiðireglu, sum setir karmarnar fyri áseting av hámarksveiðu yvir longri áramál. Ein umsitingarætlan er ein politisk langtíðarsemja at fyrisita fiskastovnar. Í umsitingarætlanini verða mál sett fyri at tryggja stovnsrøkt og burðardyggagagnýtslu, eins og ásett er, hvussu málini verða rokkin. Bulurin í umsitingarætlanini er ein veiðiregla, sum sigur, hvussu stóran part, vit kunnu taka úr stovninum um árið. Ein umsitingætlan verður ikki sett í staðin fyri verandi reguleringar í fiskiskapinum, men er mest eitt amboð, ið kann brúkast at seta í verk fiskiveiðupolitisk mál. Stovnsrøkt og veiðistýring verður sett í øðrvísi karmar, har dentur er lagdur á langtíðarhugsan, tá hámarksveiða og aðrar reguleringar verða ásettar. Endamálið við umsitingarætlanum er eisini at tryggja vinnuni ávísan stabilitet, so at ikki ov stór sveiggi eru í árligu fiskimöguleikunum, og at vinnan við hesum kennir treytirnar og karmarnar eitt rímligt tiðarskeið frameftir. Hetta kann gerast, við at hámarksveiðan ikki verður broytt meira enn t.d. eitt ávist prosent, sammett við undanfarna fiskiár.

Nevndin mælir somuleiðis til, at tað frameftir er landsstýriskaður, sum við heimild í lögini ásetir hámarksveiðu í fiskiskapinum eftir botnfiski í føroyskum sjóvgvi. Nevndin metir, at ein tilík avgerð eigur at takast fyrisitingarliga, innan fyri karmarnar og treytirnar í eini umsitingarætlan, sum er kjølfest politiskt.

Viðvíkjandi bólkum mælir meirilutin í nevndini til, at í eini framtíðarskipan fyrir útluting og býti av rættindinum skulu bólkarnir vera so fáir, sum gjørligt. Hetta fær serliga týdning, tá ein uppboðssøla av veiðirættindum verður sett í verk, tí ein fortreyt fyrir eini væleydnaðari uppboðssølu er, at kapping er á uppboðssølumarknaðinum. Um eitt stórt tal av bólkum skal varðveitast, verður mest sannlíkt neyðugt at skipa fyrir ymiskum uppboðssølum í ymiskum bólkum, og tá verður kappingin meira avmarkað á uppboðssølumarknaðinum, og líkindini gerast störra fyrir, at uppboðssølan ikki eydnast væl.

At enda mælir nevndin til at skipa eitt ráð fyrir Havstovuna, har m.a. vinnan á sjónum er við. Ráðið skal ikki hava myndugleika, men skal vera eitt stað, har hugskot og spurningar í sambandi við ráðgeving, havrannsóknir og royndarfiskiskap verða vend. Fremsta endamálið er at styrkja dialogin millum Havstovuna og alla vinnuna, sum nevndin metir, at tørvur er á, og sum hon væntar fer at gagna fiskiveiðuumsitingini í síni heild, sum frá liður.

2.4 Marknaðargrundað útluting

Sambært arbeiðssetninginum skal farast burtur frá eini skipan, har útlutingin av fiskirættindunum verður grundað á lógarviðgerð í Løgtinginum, ella fyriskipan, ið landsstýrismaðurin í fiskivinnumálum hevur ásett. Útlutingin skal í staðin vera marknaðargrundað. Harumframt hevur nevndin á fundi við landsstýrismannin fingið staðfest, at öll fiskirættindir skulu seljast um uppboðssølu. Eisini hevur landsstýrismaðurin gjört greitt, at skipanir við søguligum rættindum, tilfeingisgjöldum ella 'beauty contest' ikki eru í samsvari við arbeiðssetningin. Tilmælini byggja tí á ta fyritreyt, at uppboðssøla skal vera av øllum rættindum. Við stöði í hesum politiska ynski verða lýstir tveir útlutingarleistir, sum í besta mun liva upp til tær treytir, sum verða settar í arbeiðssetninginum.

Nevndin metir tað hava stóran týdning, at uppboðssølan av fiskirættindum ikki darvar íløguhuginum og virkseminum annars í fiskivinnuni. Nevndin mælir til at leggja uppboðssøluna soleiðis til rættis, at hon hevur fyrlit fyrir teimum váðum, sum liggja í at reka fiskivinnuvirksemi í tann mun, hetta letur seg gera. Ein möguleiki er at útluta loyvir við langari gildistíð, (t.d. 10 ár). Hesin möguleiki er lýstur í leisti 1 í kap. 7. Somuleiðis ber til at luta út 1-árs loyvir og at geva vinnufyrítökum ein forkeypsrætt til ávisan prosentpart av kvotum, sum fyritókan hevði ræði á árið frammanundan. Hetta er lýst í leisti 2 í kap. 7.

Nevndin metir tað somuleiðis hava týdning, at fyritókur, sum luttaka á uppboðssøluni, hava javnar kappingartreytir. Fyri í störru mun at javnseta fyritókur við ymiskari fíggjarorku, verður tí mælt til, antin at fyritókur einans rinda ein part av uppboðssølugjaldinum, áðrenn fiskað verður (leistur 1), ella einans rinda fyrir 1 ár í senn (leistur 2). Mælt verður somuleiðis frá at löggeva á tilíkan hátt, at starvsfólk í fiskivinnuni ikki kunnu rinda partar av uppboðssølugjaldinum. Hetta eigur at standa til vinnu og starvsfólk at gera av ígjøgnum arbeiðsmarknaðarsamráðingar.

Nevndin mælir til, at fiskirættindir skulu vera umsetilig á einum almennum marknaði. Hetta hevur við sær störru gjøgnumskygni um handlar við kvotum, og at allar fyritókur kunnu bjóða upp á kvotur. Nevndin metir tað vera óheppið fyrir skipanina, um fiskirættindir verða fullkomiliga óumsetilig í framtíðini, tí tað er ikki í samsvari við tankan um ta marknaðargrundaðu fiskivinnuskipanina. Umsetiligeit tryggjar tillagingar í fiskivinnuni og er sostatt avgerandi fyrir effektivitetin í vinnuni. Hetta er serliga týdningarmikið við rættindum við longri gildistíð. Ásetingar um at taka burtur alla umsetiligeit samsvara somuleiðis heldur ikki við ynskið um at veita vinnuni betri möguleikar til at skapa avkast. Spurningurin er harumframt, um tað við lög ber til at steðga allari umsetiligeit fyrir at forða fyrir spekulatiún, tí at fyritókurnar kunnu nýta aðrar hættir at náa málinum.

Í mun til neyvu tilrættisleggingina av uppboðssølunum, herundir í hvønn mun opin og afturlatin uppboðssøluháttur skal nýtast, mælir nevndin til at seta serfrøðingar í uppboðssølum til at gera neyvari greiningar og uppskot. Tilrættisleggingin av uppboðssølunum hevur stóran týdning, tá kappingin á uppboðssølunum er avmarkað.

2.5 Útlendskur kapitalur og treytir til teirra, sum bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu

Arbeiðssetningurin áleggur nevndini at gera uppskot um, hvussu verandi útlendskur ognarskapur og ræðisrættur kann taka seg úr vinnuni í eini skiftistíð. Skotbráið er stutt til 2018, tá veiðiloyvini fara úr gildi, tí verður tað mett at vera rætt, at verandi fyritókur, sum lutvist hava útlendskar eigarar í samsvari við galldandi lóggávu, fáa eina skiftistíð at laga seg til nýggju umstøðurnar í vinnuni. Um skiftistíðin er ov long, kann tað merkja, at felög við útlendskum eigarum fáa ein ov stóran fyrimun í kappingini at bjóða upp á rættindir at fiska. Um skiftistíðin er ov stutt, kann tað merkja, at feløgini við útlendskum eigarum vera fyrir vanbýti, tí tað ikki er möguligt at halda áfram við virkseminum. Nevndin mælir til, at felög, sum hava útlendskar eigarar, fáa eina skiftistíð uppá trý ár at laga seg til broyttu reglurnar.

Nevndin mælir til, at tað ikki bert eru eigarar av fiskifórum, men ein og hvør, sum lýkur kravið um tilknýti til Føroya, sum kann bjóða á uppboðssoluni. Tí verður kravið um tilknýti til Føroya sett til teir persónar og feløg, sum bjóða á uppboðssoluni. Tey, sum bjóða á uppboðssolu, skulu kunna leiga sær før at fiska við ella gera avtalu við annan, sum eiger ella rekur eitt leigað fiskifar. Fyri at tryggja, at tað bert eru tey við neyduga tilknýtinum til Føroya, sum reka føroyska fiskiveiðu, má kravið um tilknýti til Føroya tí eisini setast teimum, sum reka leigaðu fiskiførini.

Ein nýggj lóggáva skal tryggja, at persónar og feløg, sum bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu, rinda skatt í Føroyum. Nevndin hevur eisini viðgjört, hvussu ein kann tryggja, at fíggjarbygnaðurin í eini fyritøku ikki leggur avgerðarrættin og fíggjarliga avkastið til útlendskar fyritøkur. Nevndin mælir til at varðveita ásetingina í fiskivinnulögini, sum avmarkar ábyrgdarlán úr útlondum. Eisini mælir nevndin til at forða fyri útlendskum lánum til føroysk feløg, sum reka fiskiveiðu, um so er, at returnar ella tað, sum skal rindast aftur, er knýtt at yvirskotinum í feløgunum. Harumframt hevur nevndin umrøtt möguleikan at seta beinleiðis krav í fiskivinnulögina um lutfall millum eginpeing og skuld í feløgum, sum reka fiskiveiðu. Nevndin metir tó, at tað kann fáa óætlaðar avleiðingar at seta eitt slíkt beinleiðis krav um minsta lutfall millum eginpening og skuld. Nevndin hevur umrøtt, at tað í staðin fyri at seta krav um ávist lutfall millum eginpening og skuld kann verða kravt, at eginpeningur ikki kann gerast negativur. Nevndin vísit tó á, at tað, sum hevur stórustan týdning, er at tryggja, at fíggjarliga avkastið frá fiskiveiðu ikki verður flutt av landinum. Nevndin metir ikki, at tað er neyðugt at seta mark fyri, hvussu tunt kapitaliseraðar fyritøkur kunnu vera. Nog mikið er at gera reglur í skattalóggávuni, sum forða fyri, at ov stórur frádráttur fæst fyri fíggjarútreiðslur. Nevndin metir, at slíkar reglur í stóran mun fara at forða fyri slíkum fíggjarbygnaði, sum fórir til, at fíggjartigt avkast verður flutt av landinum, og reglurnar fara at at tryggja, at inntøka frá føroyskum feløgum kemur til skattingar í Føroyum. Um slíkar reglur í skattalóggávuni vísa seg ikki at vera nøktandi, eiger at verða umhugsað at seta krav til eginpening í fiskivinnulögina.

Nevndin mælir til, at tað skal vera gjørligt at leiga skip at fiska við. Tá ið tað er gjørligt at leiga skip at fiska við, verður eisini gjørligt at leiguskráseta skip í føroysku skipaskránni. Tó skulu skip, sum fiska við føryskskum rættindum, vera skrásett í føroysku skipaskránni, soleiðis at allar viðkomandi reglur verða galdandi fyri skip, manning og veiðu.

Nevndin mælir til at seta krav í útlendingalóggávuna um arbeiðsloyvi til manning á fiskifari, sum fiskar burtur av føryskskum rættindum. Nevndin metir, at hetta er besta amboðið fyri at tryggja, at lönarkor og arbeiðskor annars hjá útlendskari manning eru í samsvari við føroysk viðurskifti. Við hesum verður eisini tryggjað, at útlendsk manning ikki verður nýtt, har tað er möguligt at fáa føroyska manning, umframt at tað við slíkari loysn slepst undan, at tað almenna leggur seg út í arbeiðsmarknaðarviðurskifti. Inntil slík broting er gjøgnumförd, mælir nevndin til at áseta í fiskivinnulögina, at manningar á føryskskum fiskifórum, umframt á móttøkuskipum, sum taka ímóti veiðu innan fyri føroyska fiskimarkið, skulu lønast samsvarandi sáttmálum við føroysk manningarfeløg.

2.6 Kappingarreglur (anti-trust)

Kappingarreglur hava sum høvuðsendamál at forða fyritókum í at misnýta eina ráðandi stóðu. Tó kunnu eisini onnur endamál vera við tilíkum reglum. Eitt nú kann nevnast, at kappingarreglur kunna forða fyri, at einstakar fyritøkur gerast stórar í mun til støddina á føroyska búskapinum. Harumframt kann talan vera um eitt politiskt ynski um at varðveita fleiri fyritøkur á marknaðinum.

Nevndin metir tað hava týdning, at føroyski búskapurin ikki er ov bundin at einstókum fyritókum, og tí mælir nevndin til at seta í verk avmarkingar í mun til samlaðu kvoturnar í fiskivinnuni. Tilíkar reglur eru ikki inni í skipanini í dag. Nevndin mælir somuleiðis til at seta kappingarreglur í mun til kvoturnar í ávísum fiskiskapi (og ikki t.d. veiðiloyvir ella fiskiloyvir, sum í núverandi reglum).

Nevndin hevur ikki ásett nakað ávist prosenttal, tí mett verður, at tað er meira ein politiskur spurningur at áseta eitt slíkt tal. Nevndin kann ikki fakliga grundgeva fyri einum ávísum prosenttali í mun til eitt annað.

2.7 Virðisvøkstur

Nevndin hevur viðgjört ymisk tiltøk, sum kunnu tryggja (a) at føroyskt fiskatilfeingi í storri mun verður virkað í Føroyum, og (b) at storri partur av fiskatilfeinginum kemur til lands.

Nevndin metir tað hava týdning fyri virðisøking í føryskskum fiskivinnuni, at vinnan fær möguleika at leggja sítt virksemi til rættis og eisini kann taka tørin hjá marknaðinum við í hesa tilrættislegging. Harumframt vísa hagtøl fyri avreiðingar av feskfiski, at rættliga stórur partur fer um uppboðssoluna. Tí metir nevndin ikki, at tørvur er á einum uppboðssolukravi. Tilíkt krav er heldur ikki í dag.

Við tí fyrí eyga at fáa alt av fiskinum til lands, metir nevndin tað vera týdningarmikið at fara undir eina tilgongd saman við vinnuni, har mett verður um, hvussu ásettu málini kunnu røkkast. Tíðarfreist eigur at verða sett fyri, nær málið skal vera rokkið.

Í mun til at fáa stórra part av fiskinum til lands, metir nevndin tað somuleiðis vera avgerandi at raðfesta menning og gransking av matvøruframleiðslu frammarlaga. Væntandi lønsemi er ein týðandi forðing í mun til at fáa ein stórra part av fiskinum í land, og her kunnu gransking og menning hava ein avgerandi leiklut.

Nevndin metir, at reguleringin av vinnuni (og útluttingin av loyvunum) eisini hevur ein leiklut í mun til at tryggja meirvirking av fiskavørum. Uttan ein ávísan tryggleika fyrí (í øllum førum nøkrum) miðallongum og longum veiðirættindum er torført at tryggja, at vinnan ger neyðugar ílögur og mennir teir möguleikar, sum liggja í fiskatilfeinginum. Tryggleiki fyrí loyvunum eggjar til, at ótroyttir möguleikar í føroysku fiskivinnuni koma undan kavi.

Í frágeiðingini verður somuleiðis víst á möguleikar fyrí at tryggja, at fiskur verður virkaður í Føroyum. Eitt nú verða hesir möguleikar nevndir: (i) fiskur skal landast við høvdi (tó undantikið flakatrolrar), (ii) avsláttur í tilfeingisgjaldi, (iii) avreiðingargjald á útfluttan, óvirkaðan fisk og (iv) betri figgingarmöguleikar fyrí frystan fisk.

3 Ogn Føroya fólks

3.1 Arbeiðssetningur

Eitt av høvuðsmálunum við nýskipanini er sambært arbeiðssetninginum at tryggja:

"at livandi tilfeingið í føroyskum sjógví og tey rættindir, Føroyar eiga í altjóða sjógví og hava samrátt seg til við onnur lond, eru ogn Føroya fólks og eru varandi grundarlag undir føroyska búskapinum og vælferðini hjá tjóðini."

3.2 Samandráttur

Livandi tilfeingið í føroyskum sjógví og tey rættindir, Føroyar eiga í altjóða sjógví og hava samrátt seg til við onnur lond, hava eitt virði fyri føroyska samfelagið. Nevndin metir, at lóggávan eigur beinleiðis at áseta, hvussu hetta virðið skal koma føroyska búskapinum og vælferðini hjá tjóðini til góðar. Hetta eigur at verða skipað við beinleiðis regulerandi ásetingum í lóggávuni og ikki við orðingum um ogn Føroya fólks, sum ikki í sjálvum sær staðfesta nakra rættarstøðu ella skyldur sambært lóggávuni.

Nevndin mælir til, at orðingin um ogn Føroya fólks verður tikan úr lógartekstini, og at endamálið við umsitingini av livandi tilfeinginum heldur verður tikið upp og neyvari lýst í viðmerkingunum til lóginna.

Í staðin mælir nevndin til, at regulerandi ásetingar verða settar í lóggávuna, har ítöklig støða verður tikan til, hvussu rætturin at gagnnýta tilfeingið verður skipaður, og hvussu virðið kemur samfelagnum til góðar.

Nevndin mælir til, at gildistíðin á brúksrættindunum verður ásett í nýggju fiskivinnulóggávuni.

3.3 Lóg um vinnuligan fiskiskap

Við lög um vinnuligan fiskiskap frá 1994 varð fyrstu ferð ásett í lög, at livandi tilfeingið á føroysku landleiðunum og tey rættindir, føroyska heimastýrið við samráðingum hevur rokkið, ella eftir altjóða rætti eigur uttan fyri føroysku landleiðirnar, eru ogn Føroya fólks.

Viðmerkingarnar til hesa áseting voru: "Grundarlagið undir reglunum í lóggávuni er, at livandi tilfeingið í 1977 varð ogn hjá føroysku tjóðini. Dentur verður síðan lagdur á, at nýtslurætturin til hesa ogn verður skipaður eftir tí, sum náttúran tolir, so at komandi ættarlið í Føroyum eisini kunnu liva av sjónum. Lógin byggir á javnvág og samspæl millum lívfröðilig og búskaparlig sjónarmið til tess at tryggja, at vinnulið fiskiskapurin kann geva eitt trygt, búskaparligt íkast til føroyska samfelagið og möguleikar fyri arbeiði og inntøku kring landið."

3.4 Hugtakið "ognarrættur"

Fullur ognarrættur verður vanliga lýstur sum rætturin í allar mátar at ráða yvir egnari ogn, har tað ikki við lög ella við privatari viljaváttan eru ásettar serstakar avmarkingar. Sum dømi um mátar at ráða kunnu nevnast eitt nú rætturin at brúka, rætturin at selja, at stovna rættindir ella skyldur viðvíkjandi ognini, eitt nú brúksrættindir, at avmarka onnur frá at brúka, at stovna servitutir, at veðseta og at ráða við arvi.

3.5 Ognarrætturin til livandi tilfeingið og fiskirættindir (brúksrættur)

Tá fiskimarkið varð flutt út á 200 fjórðingar, fingu Føroyar yvirvaldsrætt yvir náttúrutilfeinginum innan fyri fiskimarkið. Hetta merkir, at Føroyar hava lögfröðiligt ræði, sum er heimildin at löggeva yvir og umsita náttúrutilfeingið. Tað er ikki ein fortreyt fyri lögfröðiligum ræði, at tað verður ásett í fiskivinnulóggávuni, at tilfeingið er ogn Føroya fólks.

Yvirvaldsrættin hava Føroyar sambært fólkaráettinum og stýrisskipanarrættinum. Sambært havrættinum fevnir henda heimild um at kanna og gagnnýta, varðveita og umsita náttúrutilfeingið.

Ásetingin um ogn Føroya fólks í lög um vinnuligan fiskiskap er ikki ein normerandi ella regulerandi áseting. Orðingin ásetir ikki nakra rættarstøðu. Orðingin, ogn Føroya fólks, førir ikki við sær, at allir borgarar landsins kunnu krevja sín part av tilfeinginum og krevja ein rætt at gera nýtslu av hesum tilfeingi. Hesum forðar galddandi lög um vinnuligan fiskiskap fyri við m.a. ásetingunum um, at tað krevst bæði veiðiloyvi og fiskiloyvi fyri at fara til vinnuligan fiskiskap, og við ásetingunum, sum avmarka tal av loyvum og tal av fiskidögum ella kvotum. Eisini kann viðmerkjast, at ásetingarnar um

gildistíð á brúksrættindum forða fyri, at borgarar, sum hava fингið brúksrættindir sambært lögini, framhaldandi kunnu krevja at fáa brúksrættindini út um gildistíðina.

Ásetingin um ogn Føroya fólks í lög um vinnuligan fiskiskap er meira at líkna við eina politiska yvirlýsing ella endamálsorðing og ikki eina regulerandi áseting.

Nevndin mælir til, at bert regulerandi ásetingar verða settar í lögartekst, og at orðingin um ogn Føroya fólks sostatt eiger at verða tikan úr lögartekstnum og heldur tikan upp og neyvari lýst í viðmerkingunum til lögina. Nevndin metir, at orðingin hoyrir ikki heima í sjálvum lögartekstnum. Orðingin kann elva til ivamál, og til at rættarstøðan verður misskilt ella í besta fóri skilt ymiskt og kann skapa stríð um, hvør rættarstøðan eiger at vera. Sum dømi um, hvussu orðingin um ogn Føroya fólks hevur verið skilt, kann víast til frágreiðingina frá Búskaparráðnum á vári í 2000, har tað m.a. stendur soleiðis: "...í roynd og veru kunnu vit siga, at lógin um vinnuligan fiskiskap skal tulkast soleiðis, at um tað t.d. eru 45 tús. fiskidagar til taks, hevur hvør føroyingur ognarrætt til 1 fiskidag...."¹ og "...Út frá ásetingunum í lögini um vinnuligan fiskiskap er nærliggjandi at koma til ta niðurstøðu, at av tí at tilfeingið undir Føroyum er ogn Føroya fólks, má viðkomandi keypa rættindini frá felags kassa Føroya fólks, nevnliga landskassanum..."² Henda tulking verður ikki stuðlað av lögvaríðmerkingunum til lögina um vinnuligan fiskiskap og hevur heldur ikki vunnið undirtøku í lögfrøðiligum avgerðum. Hetta hevur m.a. víst seg, tá borgarar hava sökt um sín lutfalsliga part av fiskirættindum grundað á orðingina um ogn Føroya fólks. T.d. söktu tveir borgarar um part av makrelkvotuni fyri 2012. Noktandi svarið frá Fiskimálaráðnum varð kært til Løgtingsins umboðsmann. Løgtingsins umboðsmaður var samdur við Fiskimálaráðnum um, at heimild ikki var at lata kærarunum makrelkvotu, tí teir høvdur einki fiskifar, sum var kravið sambært lög um vinnuligan fiskiskap.

Í staðin fyri at hava orðingar í lögartekstnum um ogn Føroya fólks, mælir nevndin til at seta greiðar, regulerandi ásetingar í lóggávuna, har ein tekur ítokiliga støðu til, hvussu rætturin at gagnnýta tilfeingið skal skipast. Ásetingar um, hvussu virðið kemur samfelagnum til góðar, um hvør kann bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu, hvussu ein kann bjóða seg fram, greiðar ásetingar um gildistíð á nýtsluloyvum sambært lögini, og hvussu landsstýrismaðurin kann nýta heimildirnar, sum verða latnar honum o.a. Hervið verður tryggað, at endamálið verður rokkið, og at rættarstøðan er greið.

Náttúrutilfeingið hevur eitt virði fyri føroyska samfelagið. Tí skulu vit skipa lóggávu og umsiting av náttúrutilfeinginum soleiðis, at virðið av hesum tilfeingi verður øllum tí føroyska samfelagnum at frama nú og í framtíðini. Sum arbeiðssetningurin sigur, so skal tilfeingið vera varandi grundarlag undir føroyska búskapinum og vælferðini hjá tjóðini. Fyri at tryggja áhugamálini hjá samfelagnum er neyðugt at avmarka atgongdina til at gagnnýta tilfeingið. Í arbeiðssetninginum er lagt upp til, at fiskirættindir skulu bjóðast út í eini marknaðargrunndaðari skipan. Nevndin hevur í kap. 7 í frágreiðingini viðgjört spurningin og gjort tilmæli um, hvussu brúksrættindini kunnu verða boðin út. At bjóða atgongdina til tilfeingið út í eini marknaðargrunndaðari skipan er ein háttur at tryggja, at partur av tilfeingisrentuni – eykavirðið og gjaldið fyri framihjáráettin og atgongdina at troyta eitt avmarkað tilfeingi – fellur beinleiðis til samfelagið.

Harafturat kunnu aðrar skipanir tryggja, at tilfeingið kemur samfelagnum til góðar. Víst verður til kapittul 10 um virðisvökstur.

3.5.1 Loyvi at gagnnýta livandi tilfeingið í sjónum – brúksrættindi

Loyvi at gagnnýta livandi tilfeingið í føroyskum sjóvgvi og tey rættindir, Føroyar eiga í altjóða sjóvgvi og hava samrátt seg til við onnur lond, og sum privat kunnu fáa sambært lóggávu, er ein avmarkaður rættur at brúka av tilfeingið, ein rættur, sum kann sigast at vera ein brúksrættur. Brúkið ella gagnnýtslan av tilfeinginum eru ikki óavmarkað í tið ella nýtslumøguleikum. Brúkið ella gagnnýtslan av tilfeinginum kunnu bert verða tey, sum er í samsvari við lóggávuna. Brúksrættindini sambært lögini kunnu tí aldri geva borgarum fullan ognarrætt. Heimildin at löggeva yvir og umsita náttúrutilfeingið vil altið hava við sær eina möguliga avmarking í brúksrættinum. Ognarrættur til fongin verður staðfestur, tá ið fongurin er komin til høldar, um veitt er sambært lóggávuni.

Viðmerkast skal, at brúksrættindi eisini eru vard av ásetingunum um ognartøku í § 73 í grundlögini, hóast talan ikki er um fullan ognarrætt.

Í § 73 í grundlögini er ásett:

"Ejendomsretten er ukrænelig. Ingen kan tilpligtes at afstå sin ejendom, uden hvor almenvellet kræver det. Det kan kun ske ifølge lov og mod fuldstændig erstatning."

¹ Búskaparráðið, Várfrágreiðing 2000, bls. 30.

² Búskaparráðið, Várfrágreiðing 2000, bls. 31.

Ognarrættur í grundlógarhöpi skal skiljast í breiðum týdningi. Hugtakið "ognarrættur" fevnir um öll rættindir, sum eru grundarlag undir búskaparliga virkseminum og tilveruni hjá persónum ella felögum. Hetta merkir, at verða brúksrættindi tикиn aftur í gildistíðini, so kann landið koma undir endurgjaldsskyldu. Tá ið mett verður, um talan er um endurgjaldsskyldiga ognartøku ella endurgjaldsfría regulering, verður støðið tikið í eini samlaðari meting av fleiri viðurskiftum. Vanliga verður mett, at jú størri samfelagsáhugin er fyrir einum inntrivi, jú meiri kann rætturin at ráða verða avmarkaður, utan at talan verður um ognartøku. Tað er eisini av týdningi, um eitt inntriv rakar rættin at ráða beinleiðis, ella tað bert rakar ein framtíðarrætt at ráða. Ymiskar skipanir, sum geva rættindahava möguleika fyrir at skipa síni viðurskifti eftir teimum nýggju reglunum, vilja oftani linka metingina um, hvort talan er um inntriv, ið kemur undir ognartøku.

Nevndin metir, at tað er umráðandi, at brúksrættindini ikki hava eina gildistíð, sum er so long, at tað ikki er gjørligt í framtíðini at skifta kós. Um tað verður mett, at skipanin, soleiðis sum hon nú verður lógarfest, ikki er tann rætta, so skal vera gjørligt í framtíðini at broyta hana.

Mett verður, at tað lögfröðiliga er gjørligt at taka aftur ella at siga upp brúksrættindini, eisini hóast tey skuldu verið latin utan ásetta gildistíð. Spurningurin í slikum støðum vil tó altið vera, undir hvørjum treytum slík uppsøgn ella afturtøka kann verða gjøgnumförd, herundir hvussu long skiftistíð er neyðug. Ein meting, sum m.a. tekur støði í, hvussu sterkt samfelagsáhugamálini eru fyrir at fremja broytingina. Hetta vil vera ein spurningur, sum Løgtingið fyrst má taka støðu til, og sum síðan kann viðgerast í rættarskipanini.

Sum dömi kann vílast á norskan hægstarættardóm, sum viðger broyting í norsku lóggávuni, ið ásetti gildistíð fyrir kvotur, sum longu vóru latnar uttan tíðaravmarking. Reiðaríð Volstad AS fekk í 2005 tilsogn um tíðaróavmarkaðar strukturkvotur til skipið F/T Volstad, afturfyri at reiðaríð tók tvey skip úr flotanum. Við eini broyting í 2007 varð tíðaravmarking upp á 20 ár ásett fyrir framtíðar strukturkvotur, og strukturkvotur, sum vóru latnar síðan 2005, fingu eina tíðaravmarkingin upp á 25 ár. Volstad stevndi norska statinum við pástandi um, at tíðaravmarkingin var ógildig, tí at hon var brot á § 97 í grundlögini, sum er forboð fyrir afturvirkandi gildi, og brot á artikkul 1 í ískoytissáttmála 1 til Europeiska mannarættindasáttmálan, sum er verja móti ognartøku. Tingrætturin í Oslo gav Volstad viðhald og kom til ta niðurstøðu, at broytingin var brot á § 97 í norsku grundlögini. Løgmansrætturin (t.e. landsrætturin) í Oslo kom til sama úrslit, eisini við støði í § 97 í norsku grundlögini. Hægstirættur gav tó statinum viðhald. Meirilutin av hægstarættardómarunum viðmerkti m.a., at avgerandi í spurninginum, um talan er um grundlógarbrot, er ein samlað meting, sum byggir á eina vicing millum avleiðingarnar av broytingini fyrir Volstad og samfelagsliga tørvin, sum myndugleikarnir høvdú á at fremja broytingina. Niðurstøðan var, at broytingin ikki hevði havt eina slíka órímliga avleiðing, at talan var um grundlógarbrot. Hægstirættur kom eisini til ta niðurstøðu, at brot ikki var framt á verjuna móti ognartøku í ískoytissáttmálanum til Europeiska mannarættindasáttmálan. Minnilutin í hægstarætti meinti ikki, at broytingin var grundað á nóg sterkt samfelagsáhugamál, og at broytingin tí var brot á grundlögina.

Hóast mett verður, at brúksrættindi kunnu takast aftur undir ávísum treytum, eisini hóast eingin gildistíð er ásett, so skal nevndin ávara ímóti slíkari skipan, har brúksrættindi verða latin uttan ásetta gildistíð ella greiða uppsagnarfrest. Nevndin metir, at tað verður munandi torførari at fremja broytingar í praksis, um einki verður sagt um gildistíð ella uppsagnarfrest. Heldur ikki tænir tað áhugamárunum hjá vinnuni, at rættarstøðan ikki beinanvegin er fastløgd í mun til gildistíð á brúksrættindum. Tí mælir nevndin til, at gildistíðin á brúksrættindum ella loyyum at gagannýta tilfeingið verður greitt ásett í nýggju fiskivinnulögini. Neyðugt er eisini, at lógin greitt ásetir, hvussu farast skal fram, tá ið gildistíðin er úti. Tað er best fyrir alla skipanina, at viðurskiftini rundan um rættindini eru so greið, sum gjørligt.

4 Stovnsrøkt og lívfrøðilig burðardygd – fyritreytir og stevnumið

4.1 Arbeiðssetningurin

Sambært arbeiðssetningunum skal nevndin gera "...tilmæli um reglur/skipanir um, hvussu lívfrøðilig ráðgeving um stovnsrøkt verður ment og fylgd fyrir allar fiskastovnar og allan fiskiskap, soleiðis at stovnarnir kunnu endurnýggja seg og kasta mest möguligt av sær." Herundir "hvussu veiðisetningar, umsitingaráætlani og endurbyggingaráætlani fyrir fiskastovnar kunnu kjölfestast og leggjast í langtíðarsemjur." Nevndin skal eisini gera uppskot um, hvussu tryggjast kunnu bestu granskingarmöguleikar, eftirlitsskipanir, hagtalskipanir og skjalfestingar í fiskivinnuni.

4.2 Inngangur og tilmæli

Yvirskipað snýr burðardygd seg um at, nýtsla okkara av tilfeinginum ikki ger seg inn á möguleikarnar hjá komandi ættarliðum at gagnnya somu möguleikar. Lívfrøðilig burðardygd er, at vit ikki fiska meira, enn stovnarnir tola, og fara væl um vistskipanir í sjónum.

Fyri at rökja fiskastovnar og fyrisita fiskiskap, so hann er lívfrøðiliga burðardyggur, krevst vitan um fiskastovnar og vistskipanir í sjónum. Grundarlagið undir hesum eru havrannsóknir og onnur gransking, umframt onnur vitan og upplýsingar og dátur, ið fiskifør lata myndugleikunum.

Í hesum parti av frágreiðingini eru rammuverkið fyrir lívfrøðiligu ráðgevingini, gransking og stovnsmeting stutt lýst við denti á fiskifrøðilig hugtök og meginreglur, herundir veiðireglur fyrir fiskastovnar. Eisini verður komið inn á skipanina við skrásetingum av veiðiupplýsingum og veiðihagtölum, sum er grundarlag undir gransking og lívfrøðiligungum tilmælum og fiskiveiðipolitiskum avgerðum.

Nevndin metir, at fyri at tryggja holla, lívfrøðiliga ráðgeving um stovnsrøkt sambært teimum ætlanum og málum, arbeiðssetningurin leggur upp til, er neyðugt at styrkja grundarlagið undir verandi skipanum fyrir lívfrøðiliga gransking og ráðgeving.

Í tí sambandi hevur nevndin hesi tilmæli:

- Stovnsmeting verður gjørd fyrir öll vinnulig fiskasløg í feroyskum sjógví, so at nøktandi vitan fæst um stovnsstødd og veiðitrýst.
- Gjørdar verða veiðireglur fyrir allar fiskastovnar og allan fiskiskap í feroyskum sjógví, sum síðan verður partur av eini langtíðar umsitingaráætlani. Ein veiðireglar setir út í kortið, hvussu fiskastovnar skulu rökjast, og fiskiskapurin skipast í framtíðini. Veiðireglan ásetir, hvussu stóran part vit kunnu taka úr fiskastovnunum á hvørjum ári. Harafturat er málið at halda gýtingarstovnsstøddina oman fyrir eitt ovara vandamark, kallað $B_{trigger}$, sum er ásett fyrir hvønn stovn sær. Málið er so at stýra fiskiskapinum soleiðis, at vit eru innan fyrir ásett mørk. Um vit fara út um hesi mørk, skulu tiltök setast í verk. Veiðireglan er grundarlag undir áseting av fiskimöguleikum og øðrum amboðum, sum skulu tryggja, at vit eru innan fyrir ásettu mørkini. Veiðireglurnar verða grundaðar á hugtakið um störstu, varandi veiðu (MSY). Ein endurbyggingarregla er eisini við í hesi veiðireglu, soleiðis at um stovnarnir fara niður um $B_{trigger}$, verður veiðitrýstið minkað samsvarandi fyrir at geva stovninum betri möguleika at koma fyrir seg.
- Havrannsóknir og gransking av fiskastovnum og umhvørvi teirra verða uppræðfestar. Hetta er fyrirtreyt fyrir at menna lívfrøðiliga ráðgeving um stovnsrøkt og fyrir at rökka politiskt setta málínunum um, at Føroyar skulu vera undangonguland at umsita allar fiskastovnar burðardygtr.
- Hagtalsskipanir við öllum viðkomandi dátum frá fiskiskapinum verða støðugt mentar og talgildar, bæði í sambandi við at savna og skráseta upplýsingar og fyrir at gera skrásettu upplýsingarnar lætt og skjótt atkomuligar hjá teimum, ið hava brúk fyrir teimum.

- Verandi fráboðanarskipanir í fiskiveiðuni verða endurskoðar og dagfördar við tí endamáli at fáa til vegar neyvari og nøktandi hagtalstilfar um allan fiskiskap í føroyskum sjógví. Eftir verandi skipan er øllum fiskiførum storrí enn 15 tons álagt at skráseta og lata inn neyvar upplýsingar um fiskaskapin. Tørvur er m.a. á neyvari hagtalstilfari um fiskiskapin og um útbreiðslu av fiski (íroknað smáfiski) á innaru leiðunum í føroyskum sjógví. Mælt verður til at endurskoða skipanina við veiðifráboðanum, so neyvari upplýsingar og hagtöl um fiskiskap eisini eru tók um fiskiskapin hjá bátum undir 15 tons, sum avreiða.

4.3 Týdningurin av lívfrøðiligari burðardygd

Fyri at fáa sum mest burtur úr fiskiríkidøminum, mugu fiskastovnarnir røkjast og gagnnýtast burðardygt. Vit eiga ikki at taka meira úr fiskastovnum, enn teir tola fyri at kunna endurnýggja seg. Komandi ættarlið skulu eisini kunna liva av sjónum.

Lívfrøðiliga burðardyggur fiskiskapur er grundleggjandi fyritreyt fyri lönsemi og virðisøking í fiskivinnuni. Góð røkt av fiskistovnum og umhvørvinum skal geva búskaparligan vinning, ið er storri enn tann vanligi vinningurin – eina tilfeingisrentu – sum kemur samfelagnum til góðar.

Fyri at lýsa búskaparliga týdningin av góðari stovnsrøkt, kunnu vit taka støði í støðuni hjá toskinum, hýsuni og upsanum í føroyskum sjógví. Hesir stovnar eru illa fyri, og fiskiskapurin vánaligur sammett við miðaltølini yvir longri áramál. Náttúran ger sitt, men ein partur av frágreiðingini er vánalig stovnsrøkt. Veiðitrýstið, t.e., hvussu stóran part vit taka úr stovninum um árið, er ov stórt. Týdningurin av góðari stovnsrøkt kann lysast við einum hugsaðum dømi, har vit siga, at vit árliga fiska tað, ið svarar til eina langtíðarmiðalveiðu, sum er 25.000 tons av toski, 15.000 tons av hýsu og 40.000 tons av upsi. Eftir eini greining, sum tekur støði í roknkapartølum fyri flotan og virkir í 2014, hevði hetta havt stóran, búskaparligan týdning. Framleiðsluvirðið hevði verið o.u. 950 mió. kr. hægri, og lónarútgjaldingar í flotanum og fiskavirkning høvdu verið uml. 350 mió. kr. størrí, eins og betri lönsemi hevði bøtt um möguleikarnar hjá flotanum at endurnýggja seg.

4.4 Lívfrøðilig burðardygd – meginreglur og hugtøk

Lívfrøðilig burðardygd hevur verið á altjóða skránni seinastu árin, eisini í sambandi við gagnnýtslu av livandi tilfeinginum í sjónum. Lond hava í millumtjóða sáttmálum og yvirlýsingum fest á blað meginreglur og stevnumið, sum eisini hava týdning fyri fisk. Fleiri av hesum meginreglum og hugtøkum eru gjørd ítökilig í vísindaliga grundaðari gransking og ráðgeving frá ICES.

Vísindaligu tilmælini, sum føroysku myndugleikarnir fáa frá Havstovuni, byggja vanliga á eina ella fleiri av trimum meginreglum, sum ganga aftur í allari vísindaligari ráðgeving um fiskastovnar og ráðgeving um fiskiskap:

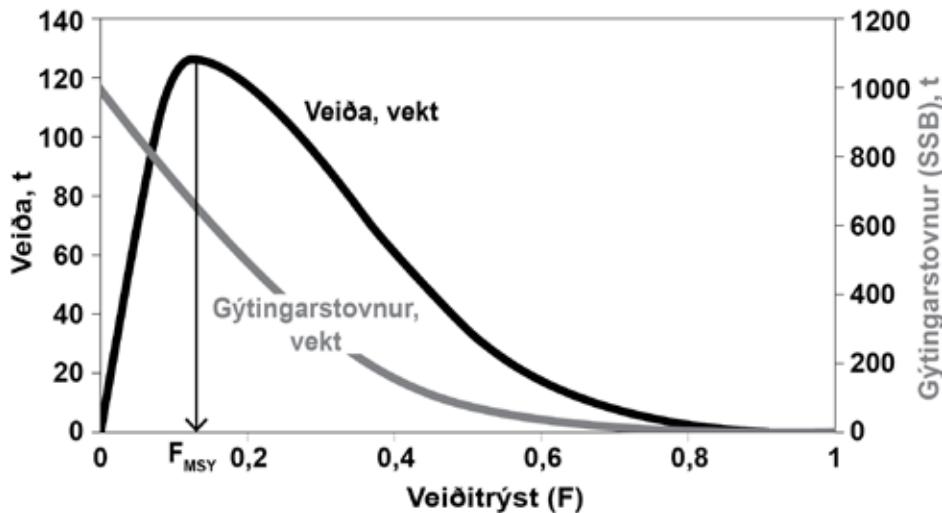
Veiðitrýst er eitt týdningarmikið hugtak í fiskifrøðini. Veiðitrýstið sigur, hvussu stórur partur av einum fiskastovni verður fiskaður í einum tíðarskeiði. Sagt meiri vísindaliga merkir tað fiskideyðatalið (fishing mortality, F), sum er tann parturin av einum árgangi í fiskastovninum, ið doyr orsakað af fiskiskapi í einum stuttum tíðarskeiði. Veiðitrýst er miðalvirðið av F fyri teir 3-5 árgangirnar, ið umboða största partin av veiðuni, og er einasta amboðið, vit hava at stýra stovnsstøddini við. Onnur viðurskifti sum tilgongd til stovnarnar, vökstur og natúrligur deyði eru í høvuðsheitum stýrd av skiftandi náttúruviðurskiftum, sum vit ikki fáa ávirka.

Vistskipanarlíga reglan (ecosystem approach) gongur í stuttum út uppá, at vit umsita fiskiskapin soleiðis, at atlit verða tikit at fjølbroytta tørvinum og áhugamálunum, uttan at seta í váða möguleikarnar hjá komandi ættarliðum at fáa gagn av tí, ið sjógvurin gevur. Vistskipanarlíga reglan ber í sær, at fiskiveiðistýring tekur atlit til heildina. Hon tekur atlit til lívfrøðilígl, vistfrøðilígl, samfélagslígl og búskaparlig viðurskifti. Lívfrøðilíga merkir tað, at í stýringini av fiskiveiðuni skal ein hava í huga sambandið millum ymisku djóra- og plantuverurnar og leiklут teirra í vistskipanini.

Fyrivarnisreglan (precautionary approach, PA) skal nýtast í breiðum høpi til tess at tryggja livandi tilfeingið í havinum, og at trot á haldgóðum, vísindaligum upplýsingum ikki skal nýtast sum grundgeving fyri at lata vera við at fara undir varðveisitingar- og umsitingartiltøk. Lívfrøðilíga miðar fyrivarnisreglan eftir, at gýtingarføri parturin av einum fiskastovni altið er nóg stórur til, at hann er førur fyri at endurnýggja seg sjálvan. Ofta verður tilvísingarvirðið B_{PA} (Precautionary Approach Biomass) sett sum lægsti gýtingarbiomassin, sum hevur megnað at framleiða ein miðal ella góðan árgang.

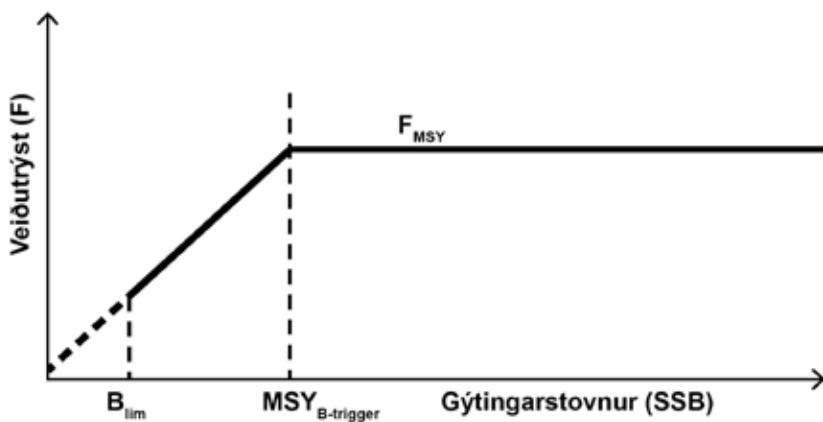
Reglan um störstu, varandi veiðu (MSY-hugsanin) (maximum sustainable yield, MSY) leggur dent á at hava so stóra veiðu, sum gjørligt, uttan at tað førir til minni veiðu í framtíðini. Veiðitrýstið, sum gevur störstu, varandi veiðu (FMSY),

verður ásett fyrir tann ávísá fiskastovnин. Dømi um hetta prinsippið er víst á mynd 4.1. Hetta veiðitrýstið kann haldast, so leingi gýtingarstovnunin er oman fyrir ovvara vandamarkið (MSY-trigger, mynd 4.2).

Mynd 4.1. Dømi, har eitt produktíonsmodell er brúkt at rokna eitt veiðitrýst (F_{MSY}), har stovnurin, sum frá líður, vil geva ta stórstu, varandi veiðuna (MSY). Meiningin er so, at veiðitrýstið skal regulerast soleiðis, at tað í miðal verður F_{MSY} . Reguleringin kann gerast við at áseta kvotur ella eina hóskandi veiðiorku (t.d. tal á fiskidögum) fyrir at rökka málinum.

Men tað er góða neyðugt at fylgja væl við stovnsstøddini, og skuldi tað hent, at stovnurin, t.d. vegna broytt viðurskifti í vistskipanini, skuldi minkað nögv, hóast veiðitrýstið í miðal liggar um F_{MSY} , so kann gerast neyðugt at tillaga veiðitrýstið. Tá gýtingarstovnunin fer niður um hetta ovvara vandamarkið ($MSY_{B\text{-trigger}}$), færir tað til ta broytning, at veiðitrýstið verður minkað samsvarandi støddini av gýtingarstovnininum. Til dømis kann veiðitrýstið vera minkað niður í helvt, um gýtingarstovnurin er helvtina av $MSY_{B\text{-trigger}}$. Um gýtingarstovnurin gerst sera lítil, til dømis niðan fyrir B_{lim} (mynd 4.2), verður lívfrøðiliga ráðgevingin ofta soleiðis, at allur beinleiðis fiskiskapur eftir hesum fiskaslagnum verður forboðin.

Mynd 4.2. Hövuðstættirnir í eini veiðireglu (harvest control rule). Tá stovnurin er stórra enn $MSY_{B\text{-trigger}}$, t.e., at stovnurin er oman fyrir ovvara vandamarkið, verður mælt til at fiska við veiðitrýstimum F_{MSY} . Tá stovnurin er minni enn $MSY_{B\text{-trigger}}$, verður mælt til at seta í verk endurbygggingarregluna og minka veiðitrýstið samsvarandi hallandi strikuni. Málið er, at gýtingarstovnunin ongantíð fer niður um niðara vandamarkið B_{lim} .

4.5 Stovnsmetingar

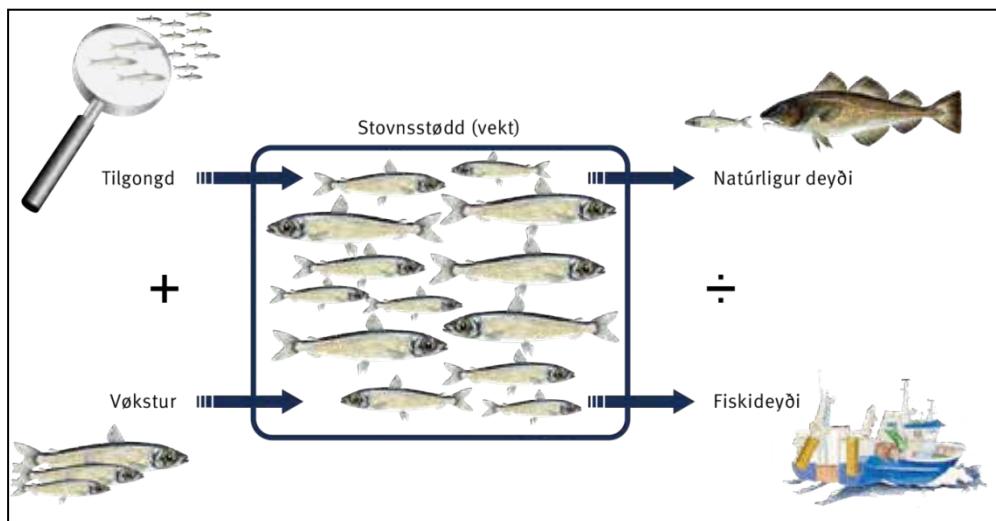
Fyri at lúka altjóða krøv um burðardygga veiðu og samstundis fáa sum mest burturúr, er neyðugt við hollum, vísindaliga grundaðum stovnsmetingum, sum kunnu vera grundarlag undir dyggum umsitingarætlanum.

Úrslitini av stovnsmetingum verða nýtt til at veita lívfröðiliga ráðgeving um, hvussu tilfeingið í havinum skal troytast fyri at fáa sum mest burturúr, utan at ganga tilfeinginum ov næra. Millumtjóða havrannróknarráðið, ICES, er óheftur, altjóða stovnur, ið samskipar stovnsmetingar, veitir trygd fyri, at tær eru á högum vísindaligum stigi og við stöði í tí ráðgevur um gagnnýtslu av livandi tilfeinginum í sjónum. Hetta er grundarlagið undir tí ráðgeving, sum Havstovan veitir.

4.5.1 Fullfiggjað stovnsmeting

Ein full stovnsmeting er í stuttum eitt roknistykki, sum sigur, hvussu stórur ein stovnur er (í tali og vekt). Samlaða talið og vektin av honum er í hóvuðsheitum stýrt av tilgongd, vökstri og deyða, sí mynd 4.3. Hesir avgerandi faktorar verða tí brúktir til at meta um, hvussu stórur stovnurinn er og hefur verið.

Mynd 4.3 er sett upp sum eitt slag av rokniskapi við eini inntökusíðu (+) og eini útreiðslusíðu (-), og í stovnsmetingum er tað jást tað, ið fiskifrøðingar gera – fyri hvort árið at fóra rokniskap yvir, hvat ið kemur inn í stovnin, og hvat fer út.

Mynd 4.3. Tilgongd og vökstur økja um stovnsstödd (í vekt). Tilgongd er tað nýggja ættarliðið, sum hvort ár kemur inn í fiskiskapin. Fyri at tryggja góða tilgongd, má gýtingarstovnurin vera væl fyri. Tann einstaki fiskurin veksur seg störra hvort ár, og framleiðslan til stovnin er samlaði vöksturin hjá öllum einstóku fiskunum. Deyði minkar um stovnsstöddina. Deyða býta vit upp í natúrligan deyða og fiskideyða. Natúrligur deyði er av elli, sjúku ella tí, at fiskur verður etin av øðrum, fiskideyði rakar tann fisk, sum verður fiskaður.

Fyri at gera eina fullfiggjaða stovnsmeting, skal nögv taltlfarið vera tökt. Tøka taltlfarið er eitt sindur ymiskt, alt eftir hvat fiskaslag, talan er um. Í flestu fórum er góða talan um:

1. nögd av landaðum fiski (heildarveiða), fyri at vita, hvussu nögv er fiskað úr stovninum,
2. sýni av veiðuni, ið verður landað og/ella í yvirlitskanningum, fyri at vita aldursbýti og miðalvekt pr. aldursbólki í stovninum,
3. veiða upp á roynd (kg/tíma ella kg/1000 húkar), sum fæst frá avreiðingarseðlum og veiðidagbókum frá vinnuligum fiskiskapi og/ella í yvirlitskanningum, fyri at meta um gongdina í stovnsstödd, (fyri sild og svartkjart verður eitt index frá akustiskum kanningum brúkt), og
4. hvussu stórur partur av fiskinum er kynsbúgvín í yvirlitstrolingum, fyri at rokna gýtingarstovnин.

Høvuðsgrundarlagið undir stovnsmetingunum er aldursbýtið í veiðuni, t.e., hvussu nógur fiskur verður fiskaður úr hvørjum árgangi. Við ymsum roknihættum, har tann vanligasti verður nevndur VPA (Virtual Population Analysis), ber so til at rokna, hvussu stórur partur av stovninum er vorðin fiskaður á hvørjum ári (veiðitrýstið), og síðan, hvussu stórur stovnurin er. VPA-roknihátturin gevur eina góða mynd av stovninum aftur í tiðina, men er nakað óvissur fyrir seinastu árin í stovnsmetingartíðarskeiðnum. Fyri at minka um hesa óvissu, verða úrslit frá yvirlitstrolingum og akustikki við havrannsóknarskipi og veiðu upp á roynd (t.d. kg/tíma, kg/1000 húkar) frá vinnuliga fiskiskapinum fyrir fleiri ár samanborin við úrslit frá VPA-rokniháttinum.

Ein stór orsök til óvissuna er metingin av tilgongdini til stovnin seinastu árin í einum stovnsmetingartíðarskeiði. Í 2011 var óvissan t.d. stór um tilgongdina av 2008-árganginum, men í 2016 hava vit fingið töl frá fimm árum afturat og kenna rættliga væl tilgongdina av 2008-árganginum. Í einum fiskiári fæst meira álitandi vitan um m.a. tilgongdina til fiskiskapin, og í fórum, tá tað verður mett neyðugt, t.d. stórur og skjótur vökstur í fiskastovnum, ber til at gera nýggja stovnsmeting og við stöði í hesi veita nýtt tilmæli í fiskiárinum. Fyri tosk og hýsa verður stovnsmeting t.d. gjørd í apríl, har yvirlitstrolingar í februar mars eru nýggjastu tölini. Møguligt er at gera eina uppdateraða stovnsmeting í oktober, tá töl frá yvirlitstrolingum í august og landingartöl fram til august kunnu vera brúkt.

Fullfiggaðar, nágrenandi stovnsmetingar seta stór krøv til hagtølini/kanningarnar viðvíkjandi góðsku og neytleika. Tilíkar fullfiggaðar stovnsmetingar eru kostnaðarmiklar og drúgvær, og tær verða tískil bert nýttar til teir búskaparliga týdningarmestu stovnarnar; her kunnu nevnast toskur á landgrunninum, hýsa, upsi og longa undir Føroyum og ferðandi stovnar sum svartkjaftur, norðhavssild og makrelur.

4.5.2 Avmarkað stovnsmeting

Tað eru nógvir aðrir fiskastovnar, sum eru veiddir í smærri nøgdum, og sum ikki verða stovnsmettir við fullari stovnsmeting. Til hesar stovnar verða aðrir hættir nýttir, ið ikki krevja so nágreniligr data, og úrslitini eru tískil heldur ikki so nágreniligr sum frá fullari stovnsmeting. Út frá gongdini í heildarveiðuni á tí øki, har stovnurin heldur til, fæst ein fatan av, hvussu stóra langtíðarveiðu, økið kann bera. Um upplýsingar um veiðu upp á roynd (t.d. kg/tíma ella kg/1000 húkar) eru tókar frá veiðidagbókum og avreiðingarseðlum í fleiri ár, fæst eittmát fyrir gongdina í stovnsstøddini. Mát fyrir gongdina í stovnsstøddini fáast eisini frá yvirlitstrolingum og ekkókanningum við havrannsóknarskipi.

4.5.3 Tilvísingarvirði

Tilvísingarvirðini hava til endamáls at siga, um stovnsstøddin og veiðitrýstið eru í lagi. B_{lim} er minstastøddin á gýtingarstovninum, sum avgjørt ikki má farast niðurum. Út frá B_{lim} er gjørligt at rokna tað veiðitrýstið (F_{lim}), sum førir til B_{lim} . Fyrivarnisgýtingarbiomassín (B_{PA}) verður eisini roknaður út frá B_{lim} . Tilvísingarvirðið $B_{Trigger}$, sum verður nýtt í MSY-ráðgeving, og sum vísir, at stovnurin er so lítil, at endurreisandi átök mugu setast í verk, liggur ofta í nánd av B_{PA} . Simuleringar eru neyðugar fyrir at rokna út virðið á burðardygga veiðitrýstinum, F_{MSY} .

Fyri at ráðgeva, hóast lítill vitan er um stovnin, mugu eisini tilvísingarvirði ásetast ($B_{Trigger}$, F_{MSY}). Teir fiskastovnar, ið ikki eru serføroyskir, mugu eisini kannast í felag við fiskifrøðingum úr viðkomandi londum fyrir at áseta eitt hóskiligt veiðitrýst (F_{MSY}), og meta um veruligt veiðitrýst. Fyri nøkur fiskasløg eru tilvísingarvirðir ásett, men fyrir onnur verður framvegis arbeitt við hesum.

4.6 Stovnsmetingar og ICES

4.6.1 Søgulig bakgrund fyrir stovnsmetingararbeidi og ICES

Altjóða Havrannsóknarráðið, á enskum stytt til ICES (International Council for Exploration of the Sea) varð stovnað í 1902 við tí endamáli at fylgja við fiskiskapinum í Norðuratlantshavi. Eitt tað fyrsta átakið var at savna veiðitöl, og tískil eru veiðitöl tök fyrir flestu fiskastovnar aftur til umleið 1903. Fyri umleið ár 1900 var vanlig fatan, at fiskur ferðast sera nóg, eisini millum heil havøkir og lond, og var hetta roknað sum orsókin til, hví tað til dømis kundi vera lítið av toski í Barentshavinum og nógur undir Grønlandi (toskurnin var svomin úr Barentshavinum til Grønlands). Umleið ár 1900 varð byrjað at merkja fisk, mest tosk, og tá gjørdist greitt, at ferðingin millum havøkir var munandi minni, enn áður hildið. Hetta leiddi til ta fatan, sum enn er galldandi, at til dømis toskur ikki skal síggjast sum ein risastór, ferðandi eind í Norðuratlantshavi, men heldur sum nógvar staðbundnar eindir – t.e. stovnar.

Funnið varð fram til, at hvør fiskastovnur, til dømis toskurin í Barentshavinum, hevði sín egna populatióndynamikk – hvussu støddin á stovninum broyttist millum ár. Nóg kundi vera av toski í einum øki og lítið í einum øðrum, men nøkur ár seinni kundi tað vera øvut. Í 1914 skrivaði norsk fiskifrøðingurin, Johan Hjort, eitt slóðbrótdandi arbeidi um, at tað var tilgongd av smáum fiski, sum í stóran mun stýrdi nøgdini av fiski (í hesum føri sild) í einum øki nøkur ár seinni. Tilgongd

av smáum fiski, eisini nevnd árgangsstyrki, kundi vera sera ymisk tey ymsu árini. Fyri sildina í Norðurhøvum, t.e. norðhavssild (Norwegian spring-spawning herring ella Atlanto-skandiska sildin), var tað árgangurin frá 1904, sum helt sildafiskiskapinum uppi í tíðarskeiðnum frá umleið 1910 til 1915. Ein týdningarmikil avleiðing er, at um tað eydnast at meta um tilgongdina av smáum fiski (árgangsstyrki), so ber til at meta um fiskiskapin komandi árini. Hetta var, og er framvegis, ein hornasteinur í stovnsmetingum. Vit hava áður greitt frá, at onnur ting eisini ávirka framtíðar fiskiskap, og tey eru individuellur vökstur hjá fiski, náttúruudeyði og fiskideyði.

Upprunaliga var fatanin, at tað bar ikki til at ávirka árgangsstyrkina við fiskiskapi, tí hvør fiskur gytti so ómetaliga nögv egg. Í øðrum lagi varð hildið, at fiskiskapurin var so lítil, at hann ávirkaði stovnsstøddina og gytingarstovnini litið. Í trátiárunum gjørdist greitt, at tað bar til at niðurfiska fiskastovnar, og at gytingarstovnurin harvið kundi gerast lítil. Seinni gjørdist greitt, at so nögv av eggum/larvum doyði fyrstu vikurnar og mánaðirnar, at bert ein pinkulítil partur var eftir at seta til fiskastovnini umleið tvey ár eftir gyting. Hetta legði lunnar undir ta fatan, sum enn er galdandi, at gytingarstovnurin má haldast oman fyri eitt ávist minstamark, fyri at sannlíkindir um góða tilgongd kunnu vera til staðar.

Í fimmtíárunum varð grundarlagið lagt at gera nútímans stovnsmetingar, og eisini hjálpti tað, at telduforrit vórðu gjørd, sum lættu um útrocningarnar. Regluligar stovnsmetingar av toski, hýsu og upsa undir Føroyum hava verið gjørdar síðan áttatiárin, hóast arbeiðið byrjaði í sekstiárunum. Stovnsmetingarnar góvu upplýsingar um stovnsstødd, gytingarstovn og fiskideyðatal, men ein avgerandi spurningur var, nær gytingarstovnurin var ov lítil, og nær veiðitrystið var ov stórt. Hesi mørk vórðu kallað tilvísingarvirðir og vórðu ásett á fyrsta sinni seinast í nítiárunum.

Í nítiárunum nýtti ICES ta sokallaðu fyrivarnisregluna í ráðgevingini um fiskiskap, og tá tilvísingarvirðir fyri gytingarstovn/fiskideyðatal skuldu ásetast. Miðað varð ímóti, at tað skuldi vera nærum eingin möguleiki fyri at niðurfiska fiskastovnar og harvið darva tilgongdini, um ráðgevingin varð fylgd. Seinni (í nullunum) legði ICES leistin um og veitti ráðgeving út frá "maximum sustainable yield" (størstu, varandi veiðu). Hetta komst av, at fyrivarnisreglan kundi fóra til, at fiskastovnar vórðu ov lítið troyttir.

Sjávar stovnsmetingarnar verða vanliga gjørdar fyri hvort fiskaslag sær. Atlit verða í lítlan mun tikin til, hvussu umhvørvið og onnur fiskaslög ávirka viðkomandi fiskastovn. Gongdin seinastu umleið 25 árini hefur verið, at eyguni alt meira eru vend ímóti, at umhvørvið og ávirkan frá øðrum fiskaslögum ella rovdýrum má takast við í myndina. Sum dømi kann nevnast, at tað ber ikki til at hava allar fiskastovnar stórar samstundis í einum avmarkaðum øki. Tí er neyðugt at fiska soleiðis, at atlit verða tikin til mong fiskaslög samstundis, og at vistskipanin annars er í eini góðari javnvág.

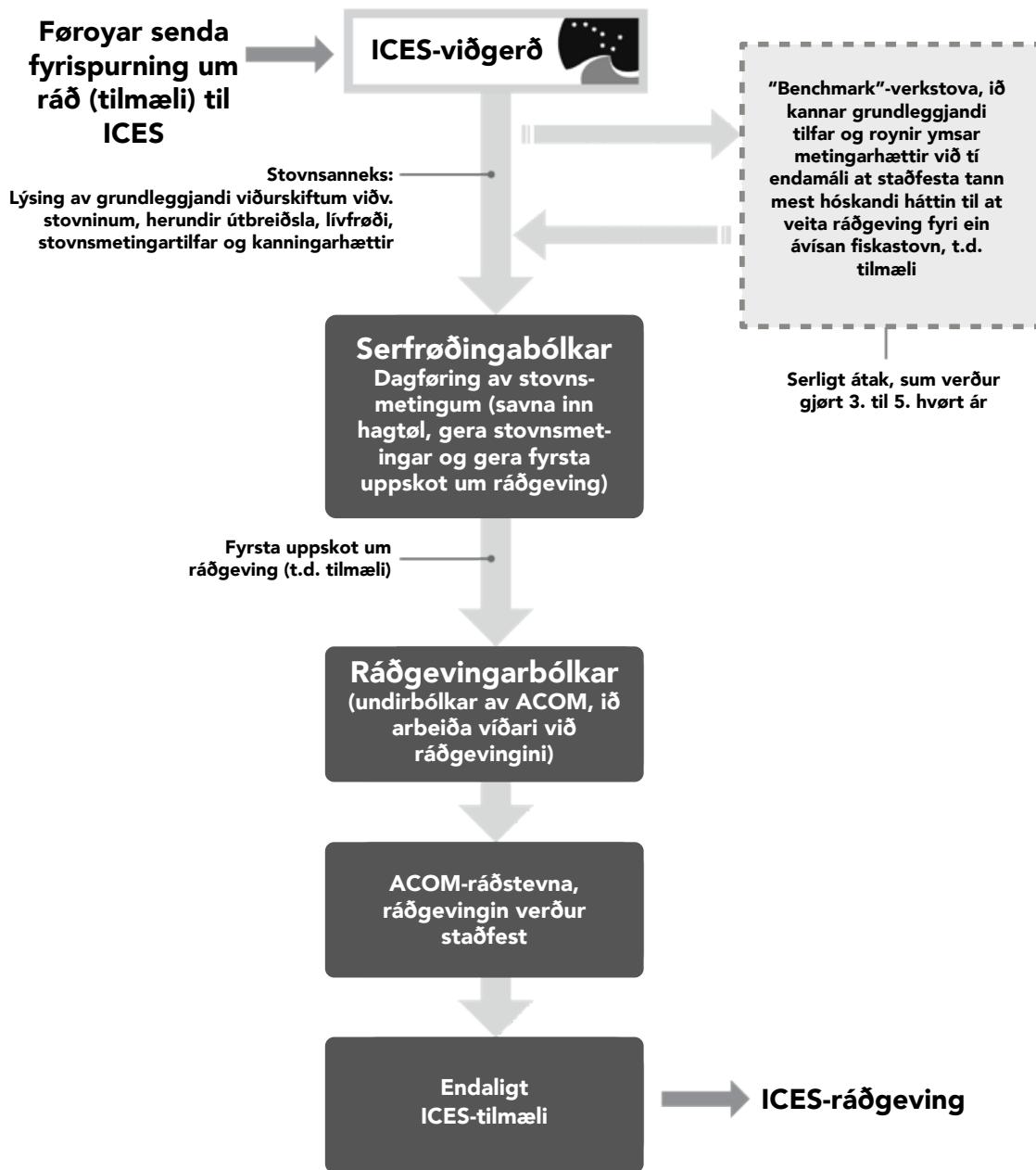
Hesin arbeiðsháttur verður í ICES-høpi nevndur "*ecosystem based management*". Tað verður støðugt arbeitt við at menna hesa tilgongdina, so at vistskipanarlig viðurskifti kunnu gerast ein skipaður partur í ráðgeving og fyrising. Náttúran er flokt og torgreidd, og øll vitan um samanhægirnar har er ikki tøk. Í praksis vera flestu fiskastovnar framvegis stovnsmettar í teimum vanligu "single stock" stovnsmetingunum, men harafturat verður onnur vitan um vistskipanina brúkt aftur at stovnsmetingunum, tá ráðgevingin verður latin.

Nevndin metir, at fyri at koma fram á leið við at umsita fiskastovnarnar í føroyskum sjóvgi og at røkka politiska málinum um, at Føroyar skulu gerast undangonguland á økinum, má meiri orka setast av til havrannsóknir og gransking, sum kann vera við útvega vitan um lívið í sjónum og samspælið millum ymisku komponentarnar í vistskipanini.

4.6.2 Soleiðis góðskumetir ICES stovnsmetingarnar

Tað fyrireikandi arbeiðið til stovnsmetingarnar av teimum føroysku fiskastovnunum og føroyska partinum av felagsstovnunum verður gjört á Havstovuni. Fyri at tryggja, at vísdaliga støðið á stovnsmetingunum er nóg gott, er vanliga mannagongdin, at góðskumetingarnar av stovnsmetingunum verða gjørdar á sonevndum arbeiðsbólkafundum í ICES. Henda mannagongd er lýst á mynd 4 niðanfyri.

Tilmælini frá ICES eru so aftur grundarlag undir tilmælunum, sum Havstovan sambært lögini á hvørjum ári letur landsstýrismanninum í fiskivinnumállum.

Mynd 4.4. Góðskumetingarmannagongdin í ICES byrjar við, at Føroyar senda ein fyrispurning um ráð/tilmæli til ICES. Eftir drúgva viðgerð í ICES, fáa vit so at enda eina ICES-ráðgeving, sum verður nýtt sum grundarlag undir ráðgevingini hjá Havstovuni.

4.6.3 Stutt um rammuverkið fyri ICES-ráðgevingina

ICES roynir at tillaga sína ráðgeving til gallandi lögarkarmar og kunngerðir í teimum ymsu londunum/økjunum. Um ein umsitingarætlan er gjørd fyri ein fiskastovn, og henda er evaluerað av ICES og funnin at vera í samsvari við fyrivarnisregluna ella MSY-regluna, so er ráðgevingin frá ICES samsvarandi hesi ætlan. Um eingin umsitingarætlan er gjørd, ella um ICES metir, at ein umsitingarætlan ikki er sambært regluni um fyrivarni, veitir ICES ráðgeving sambært MSY-regluni hjá ICES; hetta krevur álitandi hagtöl og stóra vitan um fiskastovnin. Er tilik vitan ikki tøk, so verður ráðgevingin givin við atliti til regluna um fyrivarni. Fyri at vita, hvør ráðgeving eigur at verða nýtt, býtir ICES fiskastovnarnar sundur í 6 bólkar:

Bólkur 1: Stovnar við fullfíggjaðum stovnsmetingum ("analytical assessments") og framskrivingum. Her kunnu stovnsmetingarúrslitini brúkast kvantitativt; upp í henda bólkin koma eisini kvantitativar stovnsmetingar grundað á produktíonsmodell.

Bólkur 2: Stovnar við fullfíggjaðum stovnsmetingum ("analytical assessments") og framskrivingum, men úrslitini eru av ymsum ávum ikki nóg neyv; tey kunnu tó nýtast kvalitatívt, við tað at tey vísa gongdina í veiðitrysti, tilgongd og stovnsstødd.

Bólkur 3: Eingin verulig stovnsmeting er, men vísitöl eru frá vísindaligum yvirlitskanningum og/ella frá vinnuliga fiskiskapinum, ið kunnu siga nakað um gongdina í stovnstødd.

Bólkur 4: Stovnar, har bert álíðandi veiðitöl eru til; ein tíðarseria við tilíkum veiðitolum kann nýtast at meta um MSY.

Bólkur 5: Stovnar, har bert landingartöl eru til.

Bólkur 6: Stovnar, har veiða/landingar eru sera lítil, ella har stovnarnir bert eru hjáveiða í fiskiskapinum eftir øðrum stovnum.

Fyri bólk 1 og 2 gevur ICES ráð eftir eini möguligari, góðkendari umsitingaráætlan, og um eingin slík finst, verður ráðgevingin sambært MSY-regluni; um F_{MSY} ikki er kent, nýtir ICES regluna um fyrvarni.

Fyri bólkarnar 3-6 verður reglan um fyrvarni nýtt. Arbeitte hefur tó verið nógv fyri at fáa MSY-ráðgeving fyri bólkarnar 3 og 4, og komið er á mál fyri nógvar stovnar.

4.6.4 Fiskastovnar

Ein fiskastovnur er ein bólkur av fiski av sama slagi, ið er so eins viðvíkjandi t.d. gýting, kynsbúning, vökstri og genetikki, at hann má viðgerast fyri seg, tá ið stovnsmetingar skulu gerast. Áðrenn metingar av tilfeinginum kunnu gerast, má greiða fáast á stovnsuppbýtinum í økinum. Í summuum fórum er so lítil vitan um stovnsbýtið, at ein í staðin arbeiðir við 'managament units'.

Við støði í vitanini um lívfrøði og ferðing hjá teimum ymsu fiskasløgunum, eru tey skipað í tveir bólkar í ICES, (talva 4.1).

Serstovnur: Stovnur, ið bert er í einum ávísum øki, t.d. toskur á landgrunninum. Kann eisini vera stovnur við avmarkaðari ferðing, t.e., sum gýtir og veksur upp í feroyskum sjógv, men sum seinni ferðast nakað út og inn av feroyskum øki, t.d. upsi.

Felagsstovnur: Stovnur, ið er felags við onnur lond. Hetta kann t.d. vera ferðandi stovnar, sum fara um fiskimørk, t.d. norðhavssild og stóri kongafiskur. Hetta eru antin stovnar, ið vanliga halda seg á ymsum havleiðum, men ferðast til eitt ella fleiri felags gýtingarøkir at gýta, og sum vanliga hava felags uppvakstrarøki, ella ferðandi stovnar, ið antin ferðast inn í feroyskan sjógv at leita sær føði, ella teir ferðast gjøgnum føroyskt øki á veg til og frá gýtingarøkjum og/ella føðiøkjum.

Fiskastovnarnir, sum fóroyskur fiskiskapur er eftir, verða viðgjørdir í ymiskum ICES-arbeiðsbólkum.

Fiskaslag	Slag av stovni	ICES-arbeiðsbólkur	ICES-flokkning	ICES-stovnsmeting
Svartkjaftur	Felagsstovnur	WGWHITE	1	Fullfíggjað stovnsmeting
Norðhavssild	Felagsstovnur	WGWHITE	1	Fullfíggjað stovnsmeting
Makrelur	Felagsstovnur	WGWHITE	1	Fullfíggjað stovnsmeting
Toskur (landgrunnur)	Serstovnur	NWWG	1	Fullfíggjað stovnsmeting
Hýsa	Serstovnur	NWWG	1	Fullfíggjað stovnsmeting
Upsi	Serstovnur	NWWG	1	Fullfíggjað stovnsmeting
Svartkalvi	Felagsstovnur	NWWG	1	Fullfíggjað stovnsmeting
Stóri kongafiskur	Felagsstovnur	NWWG	1	Fullfíggjað stovnsmeting
Trantkongafiskur	Felagsstovnur	NWWG	3	Avmarkað stovnsmeting
Toskur (Føroyabanki)	Serstovnur	NWWG	3	Avmarkað stovnsmeting
Kubbuta langaspörl	Felagsstovnur	WGDEEP	1	Fullfíggjað stovnsmeting
Gulllaksur	Felagsstovnur	WGDEEP	3	Avmarkað stovnsmeting
Longa	Serstovnur	WGDEEP	3	Avmarkað stovnsmeting
Brosma	Felagsstovnur	WGDEEP	3	Avmarkað stovnsmeting
Blálonga	Felagsstovnur	WGDEEP	3	Avmarkað stovnsmeting
Stinglaksur	Felagsstovnur	WGDEEP	3	Avmarkað stovnsmeting
Búrfiskur	Felagsstovnur	WGDEEP	6	Avmarkað stovnsmeting

Talva 4.1. Talvan vísir fiskastovnar, sum verða viðgjørdir í ICES-arbeiðsbólkum, og um teir í ICES verða roknaðir sum serstovnar ella felagsstovnar, og um talan er um fulla stovnsmeting ella avmarkaða stovnsmeting. Í seinna fórinum er talan um stovnsmeting, har taltlfarið er ov lítið til at gera eina fulla stovnsmeting. Stovnsmetingarbólkingin verður í ICES flokkað í seks kategoriir eftir tökari vitan um fiskastovnin, (sí lýsing í tekstinum "Soleiðis góðskumetir ICES stovnsmetingarnar").

Fiskastovnar undir Føroyum, sum ikki verða viðgjørdir hjá ICES, men sum hava búskaparligan týdning, eru vístir í talvu 4.2.

Fiskaslag	Slag av stovni	Tök vitan
Havtaska	Helst serstovnur	Full stovnsmeting mögulig
Hvítingur	Helst serstovnur	Veiðitöl, kg/tíma, longdarbýti og útbreiðsla frá yvirlitstrolingum
Hvítingsbróðir	Serstovnur	Veiðitöl, kg/tíma, longdarbýti og útbreiðsla frá yvirlitstrolingum
Tunga	Helst serstovnur	Veiðitöl, kg/tíma, longdarbýti og útbreiðsla frá yvirlitstrolingum
Reyðsprøka	Helst serstovnur	Veiðitöl, kg/tíma, longdarbýti og útbreiðsla frá yvirlitstrolingum
Kalvi	Óvist	Veiðitöl, kg/tíma, longdarbýti og útbreiðsla frá yvirlitstrolingum
Steinbítur	Helst serstovnur	Veiðitöl, kg/tíma, longdarbýti og útbreiðsla frá yvirlitstrolingum
Brislingur	Helst serstovnur	Veiðitöl
Heystgýtandi sild	Helst serstovnur	Veiðitöl, longdar- og aldursbýti
Hummarí	Helst serstovnur	Veiðitöl, gomul longdarbýti
Krabbi	Óvist	Veiðitöl
Jákupsskel	Helst serstovnur	Stovnsmeting mögulig
Agngágga	Helst serstovnur	Veiðitöl

Talva 4.2. Talvan vísir fiskastovnar, sum í lötuni ikki verða stovnsmettir í ICES-arbeiðsbólkum. Tilskilað er, hvør vitan er tök.

4.7 Veiðiregla við endurbyggingarreglu

Stovnsmetingarúrslitini vísa, um ein stovnur verður fiskaður burðardygt, og í tilmælinum, sum ICES letur, verður eisini ráðgivið um veiðitrýstið komandi fiskiárið. Sum áður nevnt, kann hetta verða gjört antin við stöði í MSY, um tey tilvísingarvirðini eru ásett, ella við stöði í fyrivarnisregluni. Men við hesum arbeiðshátti eru ikki langtíðarætlanir (langtíðarumsitingarætlanir, sum myndugleikarnir biðja um) fyrir, hvussu fiskastovnurin skal troytast. Fleiri dömi eru um fiskastovnar, sum eru væl fyrir og geva góða úrtøku, eftir at langtíðarumsitingarætlanir eru lagdar fyrir stovnin (t.d. toskur í Barentshavinum og Íslandi).

Ein gongd seinastu árini hefur verið, at fiskakeyparar og brúkarar vilja hava trygd fyrir, at fiskur og fiskavørur hava uppruna í burðardyggum fiskiskapi. Føroyska vinnan er eisini farin at spryja eftir umsitingarætlanum, tí hesar eru knýttar at góðkenningum sum Marine Stewardship Council (MSC) og onnur lata um burðardyggan fiskiskap og hava týdning fyrir at varðveita ella sleppa á teir marknaðir, ið geva betri prís.

Mælt verður til, at umsitingarætlanir við eini veiðireglu verða amboð í stovnsrøktini í fiskiskapinum í føroyiskum sjógví. Slíkar ætlanir eiga at verða gjørdar í samstarvi millum myndugleikan, Havstovuna og vinnuna. Hetta snýr seg í fyrstu atløgu um at orða og seta sjálva ætlanina upp. Umsitingarætlanin skal eisini siga, hvat fyrir slag av lívfrøðiligar ráðgeving, tørvur er á. Umsitingarætlanir eru gjølligari viðgjørdar í kapitli 6.

Um talan eru um fiskastovn, sum hefur fulla stovnsmeting, so er mannagongdin vanliga ein veiðiregla, sum byggir á MSY-regluna, soleiðis at langtíðarveiðireglan er at fiska við veiðitrýstunum F_{MSY} . Eisini er ein endurbyggingarregla, sum verður sett í verk, um stovnurin minkar niður um ásetta átaksmarkið (MSY-B_{Trigger}, mynd 4.2), soleiðis at stovnurin hefur betri möguleika at koma fyrir seg, og at vandin fyrir, at gýtingarstovnurin minkar niður um minstustøddina, B_{lim} , er sum minstur.

Er talan um fiskastovn, sum hefur avmarkaða stovnsmeting, so eru ikki enn generelt ásettar mannagongdir fyrir, hvussu ein langtíðarumsitingarætlan verður gjørd. Arbeit verður í ICES við at gera veiðireglur fyrir hesar stovnar.

Fyri fiskaslög við avmarkaðari stovnsmeting, (sí ICES-flokking 3-6 í talvu 4.1 og øll í talvu 4.2), verður mælt til at gera føroyskar umsitingarætlanir, hóast talgrundarlagið er avmarkað. Fyri felagsstovnar, sum eru stovnsmettir í ICES, verður mælt til at taka stöði í ICES-ráðgevingini fyrir fiskaslagið. Í summu fórum fevnir ráðgevingin um alt útbreiðsluokið, har føroyska havökið er ein partur. Tí er neyðugt í hvørjum einstökum fóri at meta um, hvussu ICES-tilmælið fyrir tað samlaða ökið kann umsetast til eina hámarksveiðu í føroyiskum sjógví.

Fyri hini fiskaslögini, (partar av talvu 4.1 og øll í talvu 4.2), verður mælt til at gera umsitingarætlanir, sum eru grundaðar á mannagongdir fyrir avmarkaða stovnsmeting í ICES.¹ Fyri fleiri av hesum fiskaslögum er taltlfarið so mikil gott, (bólkur 3 – stovnar), at mælt verður til at brúka veiðu upp á roynd frá yvirlitstrolingum ella vinnuligum fiskifórum fyrir at meta um hámarksveiðu, og út frá hesum at gera umsitingarætlanir. Havast má góða, at fyri onkur hjáveiðufiskaslög, t.d. hvítинг, kann vera neyðugt at samantvinna umsitingarætlanina við umsitingarætlanir fyrir onnur fiskaslög, til dømis tosk, ella at lata umsitingarætlanina vera eitt slag av hjáveiðusetningi. Eins og fyri fiskastovnar við fullfiggjaðari stovnsmeting er neyðugt, at politiski myndugleikin, Havstovan/ICES og fiskivinnan, orða umsitingarætlanir í felag.

4.8 Tørvur á granskning í tilfeingi og vistskipanum

Vistskipanirnar í havinum eiga at umsitast á slikan hátt, at virknaður teirra verður varðveittur og gevur so góða og støðuga úrtøku, sum gjørligt. Umsitingarliga eigur at verða gjørd ein langtíðarstrategi, har atlit verða tikin til vistskipanirnar og skiftandi náttúrumstøður. Hetta krevur góða vitan, bæði um tilfeingið, ið skal troytast, um vistskipanirnar og um skiftandi náttúruviðurskifti.

Havstovan savnar regluliga inn upplýsingar um tilfeingi og náttúruviðurskifti. Hetta verður bæði gjört við regluliga afturvendandi kanningum og við verkætlanum, ið granska ávis evni neyvari í eitt avmarkað tíðarskeið. Av afturvendandi kanningum kunnu nevnast kanningar og stovnsmetingar av botnfiski og uppsjóvarfiski, magakanningar av toski, hýsu, upsa, makreli, sild og svartkjafti, yngulkanningar á landgrunninum og Føroyabanka, djóra- og plantuæti og havfrøðilig viðurskifti. Aftur at hesum ger Havstovan ymiskar verkætlanir, bæði í føroyiskum høpi og í altjóða samstarvi. Heser verkætlanir eru næstan utan undantak fíggjaðar aðrar vegir enn um játtanina á fíggjarlögini, og hava hesi seinastu árini staðið fyrir umleið 30% av tí samlaða fíggjafylgia aktivitetinum. Verkætlanirnar er fíggjaðar av Fiskivinnuroyndum, Granskingarráðnum, Granskingarsamstarvinum hjá ES, Norðurlandaráðnum, donsku stjórnini og fiskivinnuni.

¹ Sí skjalið "Advice basis", sum er tökt á http://www.ices.dk/sites/pub/Publication%20Reports/Advice/2016/2016/Introduction_to_advice_2016.pdf.

Í sambandi við at nevndini er álagt at gera reglur fyri, hvussu lívfrøðilig ráðgeving verður ment fyri öll fiskasløg, verður víst á, at fleiri fiskastovnar mugu stovnsmetast enn í dag, (talva 4.2), og at tilmæli um fleiri fiskastovnar skulu gerast. Eisini er neyðugt at leggja meira dent á gransking av vistskipanum og föði hjá fiski, eins og meira má gerast við royndarfiskiskap og reiðsskapskanningar, bæði saman við vinnuni og av Havstovuni einsamallari.

Fyri at liva upp til málini í fiskivinnunýskipanini er tí neyðugt, at fíggjarligir möguleikar vera at víðka um arbeiðið við gransking og ráðgeving á økjum, sum í dag ikki verða viðgjörd, ella bert í avmarkaðan mun. Neyðugt er bæði at veita avvarðandi stovnum stórra játtan og at betra um fíggjarmöguleikarnar til verkætlani.

Ítökliga skulu nevnast hesi arbeiðsokir, ið fara at krevja meira av Havstovuni og/ella óðrum stovnum, um endamálini í arbeiðssetninginum skulu røkkast:

- Fleiri fiskasløg eru, ið Havstovan ikki hefur umstøður at kanna nóg væl í dag. Dømi eru flatfiskur á landgrunninum, kalvi og fleiri av fiskasløgunum á djúpum vatni. Havstovan savnar inn nakað av upplýsingum um summi av hesum fiskasløgum, men viðari gransking er avmarkað orsakað av vantandi arbeiðsorku.
- Tørvur er á at leggja meiri orku í gransking av vistskipanum. Eitt dømi er innaru leiðirnar, ið eru uppvakstrarøki hjá fleiri at okkara búskaparlige týdningarmiklu fiskasløgum. Annað dømi er, at vitanin um føðidjórini, serliga tey, ið botnfiskur tekur, er ov lítil. Ávirkan, sum troling hefur á botnin (positivt ella negativt) er enn eitt dømi. Hóast fíggjing til hetta lutvist kann fáast uttan fyri játtanina til stovnin, krevst, at ein ávisur grundaktivitetur og tilhoyrandi færleiki er kjølfestur í tí fasta aktivitetinum, sum stovnurin hevir.
- Sum er, ger Havstovan sera lítið við krabbadjór og skeladjór (m.a. jákupsskel, gággu, krabba, rækju og hummara). Hetta eigur at koma inn aftur í vanliga virksemið hjá Havstovuni.
- Gerast má meira við royndarfiskiskap og reiðskapsroyndir. Slíkar royndir kunnu lutvist fíggjast uttan fyri játtanina til Havstovuna.
- Fyri at menna ráðgevingina skal Havstovan, umframt at lata upplýsingar um fiskastovnar og á hvørjum ári, lata frágreiðing um náttúruviðurskifti og virknaðir í vistskipanunum, ið hava týdning fyri fiskastovnarnar og umsitingina av teimum. Hetta er í samsvari við málsetningin hjá ICES og verður gjört í tann mun, vitan er tok, og arbeiðsorka er til tað á Havstovuni.
- Í summum fórum er rættliga góð vitan tok um vistskipanir, umhvørvi og livlíkindi hjá fiski í føroyiskum sjógví, men í óðrum fórum má meira gerast, áðrenn nøktandi vitan er til, at fullgóð ráðgeving kann latast um umsiting av øllum tættum í okkara vistskipanum.

Avgerð er tikin um at byggja nýtt rannsóknarskip, sum eftr ætlan skal vera liðugt í 2019. Hetta er stórt stig á leiðini at bøta munandi um granskingarmöguleikarnar og er eisini ein fyritreyt fyri at náa málsetninginum í fiskivinnunýskipanini um at menna ráðgevingina.

Havstovan savnar nögv tilfar inn, men undir verandi umstøðum og fíggarligu orku verður nögv av hesum tilfari ikki viðgjört og granskað nærri, so tað kann verða grundarlag undir bestu vísindaligu ráðgeving um stovnsrøkt fyri allar fiskastovnar.

Samanumtikið er fremsta fyritreytin fyri, at ráðgevingin um stovnsrøkt verður ment, at neyðug orka og fíggjing er tok. Hetta er eisini avgerandi fyri, um vit skulu gera okkum vónir um at nærkast politiska høvuðsmálínunum um, at Føroyar skulu gerast undangonguland at umsita allar fiskastovnar burðardygjt og at hava fremstu vitan og gransking um fiskastovnar og vistfrøðiligu skipanirar í havinum.

4.9 Hagtalsskipanir og skjalfestingar í fiskivinnuni

Góðar hagtalsskipanir og skjalfestingar í fiskivinnuni eru eisini fyritreyt fyri góðari stovnsrøkt og fyri at kunna skipa lívfrøðiliga burðardyggan fiskiskap. Veiðihagtöl og aðrar skrásetningar í sambandi við fiskiskap eru í fyrstu atløgu ein liður í fiskiveiðieftirliti, men eru eisini grundarlag undir gransking og stovnsmetingum og harvið lívfrøðiligu ráðgevingini. Tey hava eisini týdning fyri sporføri og skjalfestingar í sambandi við sølu av fiski og fiskavørum. Tí er umráðandi, at vit alla tiðina menna skipanina við fráboðanum frá fiskivinnuni til myndugleikarnar, at upplýsingarnar verða skrásett og eru lætt og skjótt atkomuligar hjá teimum, sum hava brúk fyri teimum.

Miðast skal ímóti, at veiðihagtöl, herundir stöddarbýti í veiðuni, dagbókadata og avreiðingarskjöl verða goymd, og úrtök tики á slíkan hátt, at tey gerast atkomulig fyrir gransking og kunning annars.

Grundarlagið undir flestu hagtolum eru tær veiðifráboðanir og veiðiskrásetingar, sum fiskifør, avreiðingarstöð o.o. eru álögd at lata fiskiveiðieftirlitinum. Føroysk fiskifør í vinnuligum fiskiskapi skulu regluliga senda fiskiveiðieftirlitinum veiðifráboðanir, og alt virksemi í sambandi við fiskiskapin skal skrásetast í veiðidagbók, sum myndugleikarnir skulu hava avrit av. Somuleiðis er bert loyvt av avreiða og landa veiðu um góðkendar innvigingarskipanir, og avreiðingarskjöl skulu sendast myndugleikunum, tá veiða er landað.

Nevndin hevur ikki viðgjört allar tættir um hagtöl og hagtalsskipanir, og heldur ikki saman við viðkomandi þortum, ið kunna hava sjónarmið í málinum – t.d. Vørn, Hagstovan og vinnan. Í nevndini er fatanin tó, at á sumnum økjum er tørvur at fáa til vegar neyvari hagtalstilfar fyrir at bøta um grundarlagið undir gransking, tilmælum, ráðgeving og avgerðum um at fyriskipa fiskiskap. Fyrir nevndini er upplýst, at tað er ikki altið, at veiðihagtölini á ymiskum almennum stovnum samsvara.

Yvirskipaða málið er, at upplýsingar eru lætt og skjótt atkomuligar hjá öllum, ið hava brúk fyrir teimum – tað veri seg eftirlit, gransking, hagtalmyndugleikar ella onnur. Yvirskipað er tí umráðandi, at vit alla tíðina miða ímóti, at dygdir í skrásettu upplýsingunum er í lagi, at fráboðanarskipanir eru so einfaldar og ómakaleysar, sum gjørligt, og at skipanin tryggjar lættar og skjótar arbeiðsgongdir. Hetta kann m.a. gerast við støðugt at menna skipanir, so at allir fráboðanir í fiskivinnuni til myndugleikan verða sendar elektroniskt í talgildum formi, eins og telduskipanir eru, sum kunnu tryggja skynsama handfaring av dátumongdunum.

Nevndin metir, at í sambandi við fiskiskapin á innaru leiðunum er tørvur á at endurskoða regluverkið um veiðifráboðanir. Í verandi skipan eru treytirnar um veiðifráboðanir og veiðiskrásetingar ymiskar fyrir størru fiskiførini og smærru fiskiførini. Eitt nú eru kunngerðin um eftirlit við fiskiforum um fylgisvein og kunngerðin um veiðidagbøkur fyrir føroysk fiskifør ikki galldandi fyrir útróðarbátar í bólki 5. Heldur ikki ber til at útvega neyvar upplýsingar um leiðir og veiðu hjá smærru útróðarbátunum úr avreiðingarskjölunum. Hetta ger, at undir verandi skipan kann vera trupult og tvørligt at fáa neyvar upplýsingar um t.d. fiskileiðir og veiðihagtöl hjá útróðarbátum á teimum innaru leiðunum.

Tí mælir nevndin til at endurskoða skipanina við veiðifráboðanum, so at neyvari upplýsingar og hagtöl um fiskiskap eisini eru tøk um fiskiskapin hjá bátum undir 15 tons, sum avreiða. Endamálið er at fáa til vegar neyvari hagtalstilfar um fiskiskapin á innaru leiðunum og útbreiðslu av fiski (iroknað smáfiski), sum kann vera grundarlag undir gransking og ráðgeving um stovnsrøkt. Í sambandi við fyriskipan av fiskiskapi og øðrum virksemi á innaru leiðunum er tó eisini tørvur á at fáa neyvari skrásetingar av, hvar roynt verður. Neyvari upplýsingar eru fyritreyt fyrir at kunna meta um avleiðingar av t.d. hummaraveiðu, tá ið loyvir til fiskaaling á sundum og firðum verða latin.

Nevndin hevur ikki viðgjört nágreniliga, hvussu nevnda dagføring kann fremjast í verki. Yvirskipað eiga atlit at vera tiki til, at umstøðurnar og fyritreytirnar hjá smærru bátunum á fleiri økjum eru øðrvísi enn hjá størru skipunum. Tí er neyvan hóskandi, at smábátar t.d. skulu føra veiðidagbók eftir sama leisti sum størru skipini. Ein kann t.d. hugsa sær, at upplýsingarnar um fiskileiðir o.a. verða skrásettár á teir avreiðingarseðlar, ið fiskakeyparar skulu lata myndugleikunum.

4.10 Royndarfiskiskapur

Praktiskar og vísindaligar fiskiroyndir eru ein týdningarmikil liður í at menna og nýskapa vinnuna. Talan kann t.d. vera um at gera royndir eftir fiska- og djóraslögum, ið ikki verða gagnnytt, ella sum ein liður í at menna nýggja veiðitökni.

Eftir galldandi reglum kann Havstovan gera vísindaligar rannsóknir utan mun til ásetingarnar annars í lögini, og utan serligt loyvi. Harafturat kann landsstýrismaðurin við heimild í lögini lata loyvi til royndarfiskiskap og áseta treytir fyrir honum, tó so at hesar royndir skulu vera innan fyrir ásetingarnar um t.d. stongdar og friðaðar leiðir.

Landsstýrismaðurin kann eisini utan mun til galldandi avmarkingar í vinnuliga fiskiskapinum annars loyva fiskiskapi sum lið í einari undirvísingar- og/ella menningarætlan.

Tey royndarloyvir, ið Fiskimálaráðið hevur latið, eru ymisk í vavi og tíð. Summi royndarloyvir verða latin ár um ár, t.d. royndarloyvir til stinglaks. Onnur royndarloyvir verða latin fyrir styttri tíð, t.d. í nakrar dagar at royna nýggja trolútgerð.

Nevndin metir, at eisini frameftir eigur tað at vera so, at Havstovan kann gera kanningar og royndir við egnum skipi utan serligt loyvi, og utan mun til ásetingarnar í regluverkinum, t.d. um friðaðar leiðir. Havstovan eigur somuleiðis at hava möguleika at gera rannsóknir við leigaðum skipi. Hinvegin heldur nevndin, at tørvur er á at gera greiðari reglur fyrir

annan royndarfiskiskap, sum ikki er beinleiðis partur av arbeiðinum ella regluligu uppgávunum hjá Havstovuni. Nevndin hevur tó ikki gjort itökiligt uppskot um reglur, men heldur, at tað serliga eru trý viðurskiftir, ið reglurnar frameftir eiga at leggja upp fyri.

- Sum tað fyrsta eigur nýggja regluverkið at áseta krøv og treytir viðvíkjandi royndarfiskiskapi og royndarloyvum. Grundsjónarmiðið er, at fyri at fáa loyvi til royndarfiskiskap, skulu royndimar hava eitt menningar- og nýskapanarmál, t.e., at royndirnar skulu útvega okkum nýggja vitan um livandi tilfeingið í sjónum og umhvørvið har, umframt tekniska vitan um reiðskap og tøkni, vitan, sum slóðar fyri nýggjum, vinnuligum virksemi. Regluverkið skal greitt siga, hvørjar upplýsingar frá royndunum skulu skrásetast og latast inn.

Royndarloyvir skulu bert verða brúkt til tíðaravmarkaðar royndir og ikki til fiskiskap, sum í roynd og veru er vinnuligur fiskiskapur, og har vit longu hava nøktandi, lívfrøðiliga og tøkniliga vitan. Loyvi til royndarfiskiskap eigur tí at verða latið í avmarkaða tíð, t.d. í samanlagt trý ár, tó í mesta lagi upp til eitt ár í senn. Ávegis skulu metingar gerast, um tað er grundarlag fyri framhaldandi royndarloyvi.

Høvuðsreglan eigur at vera, at bara føroyskt skrásett fiskifør kunnu fáa serstakt loyvi til royndarfiskiskap. Møguleiki eigur tó at vera fyri at víkja frá hesum kravi, t.d. um talan er um royndir, sum krevja serlig fiskifør ella tøkni, sum ikki er tøk í Føroyum.

- Í øðrum lagi eigur regluverkið at vera lögfrøðiliga greitt. Tað eigur at staðfestast lögfrøðiliga, hvat eitt royndarloyvi er, sammett við vanligan, vinnuligan fiskiskap, og hvørji rættindir tað gevur loyvishavanum. Hetta er lutvist ein spurningur um, hvussu loyvir verða latin til royndir, ið vinnan stendur fyri. Vanliga mannagongdin er, at onkur fær eitt hugskot og ætlar at royna hetta í verki og søkir tí um royndarloyvi. Fiskimálaráðið viðger umsóknina, m.a. við at umsóknin verður send til ummælis á Havstovuni. Við støði í hesi viðgerð fær umsókjarin so játtandi ella nøktandi svar. Hin høvuðssprungurin er, um úrslitini frá royndunum vísa, at grundarlag er fyri nýggjum, vinnuligum fiskiskapi, og myndugleikin ger av, at nýggj loyvir skulu skrivast út. Spunningurin er so, um hesi rættindir skulu lutast út á uppboði undir somu treytemum sum onnur rættindir. Verða tey tað, er rímiligt at halda, at tann, ið hevur gjort royndirnar og hevur brúkt pengar úr egnum lumma, onkursvegna eigur at hava framihjáraett ella forkeypsrætt á uppboðssøluni, tá royndarloyvir verða løgd um til vanlig loyvir.
- Sum tað triðja eigur at ansast eftir, at regluverkið ikki kœvir virkis- og nýskapanarhugin hjá fólk at menna og nýskapa fiskivinnuna. Her ræður m.a. um at finna eina rímiliga javnvág millum privatu áhugamálini í sambandi við royndarfiskiskap og samfelagsliga tørvin og áhugamálini. Í síðsta enda snýr tað seg um, at royndir skulu gerast og vera vinnuni og samfelagnum at gagni.

5 Samfélagslig og búskaparlig burðardygd

Hugtakið burðardygd víssir til at virðir verða varðveitt í samfelagnum millum ættarlið.¹ Hugtakið verður vanliga flokkað í tríggjar bólkar: lívfrøðiliga, búskaparliga og samfélagsliga burðardygd.

FAO (1988) umrøður burðardygga menning sum umsiting og varðveislu av tilfeinginum og nýtslu av tøkniligari menning, sum tryggjar tørvin bæði hjá núverandi og komandi ættarliðum. Í fiskivinnuhöpi merkir hetta, at vit ikki ovurfiska stovnarnar, og at vit nýta hóskandi tøkni, sum ikki óneyðugt ella í ov stóran mun skaðar okkara umhvørvi. Harumframt liggar í hugtakinum burðardygd, at vit umsita okkara stovnar bæði búskaparliga og samfélagsliga skynsamt.

Hugtakið burðardygd snýr seg tó ikki einans um viðurskifti millum ættarlið, men eisini um möguleikar hjá menniskjum at røkka sínum málum innanfyri sama ættarlið. Viðurskifti, sum koma undir hugtakið, kunnu t.d. vera inntökubýtið í samfelagnum, rættartrygd og javnbjóðis möguleikar hjá einstaklingum at virka í samfelagnum.

Hesin kapittel umrøður serliga búskaparliga og samfélagsliga burðardygd. Stovnsrøkt og lívfrøðilig burðardygd vórðu viðgjord í undanfarna kapitli.

Í hesum kapitli verður samspælið millum tey trý hugtökini viðgjørt. Eisini verður grundgivið fyri at raðfesta stovnsrøkt hægri og eitt nú at seta í verk umsitingarætlanir. Ført verður fram, at hetta í longdini fer at tæna øllum endamálum við burðardygd – lívfrøðiligum, búskaparligum og samfélagsligum – og at hesi trý atlit eiga at verða viðgjord sum ein heild, heldur enn sum móttstriðandi endamál.

5.1 Arbeiðssetningurin

Undir høvuðsmálunum í arbeiðssetninginum verður sagt, at tilfeingsrentan skal gerast so optimal, sum gjørligt. Her verður víst til búskaparliga burðardygd, t.e., at fiskivinnan skal umsitast á ein tilíkan hátt, at avkastið verður so stórt, sum gjørligt.

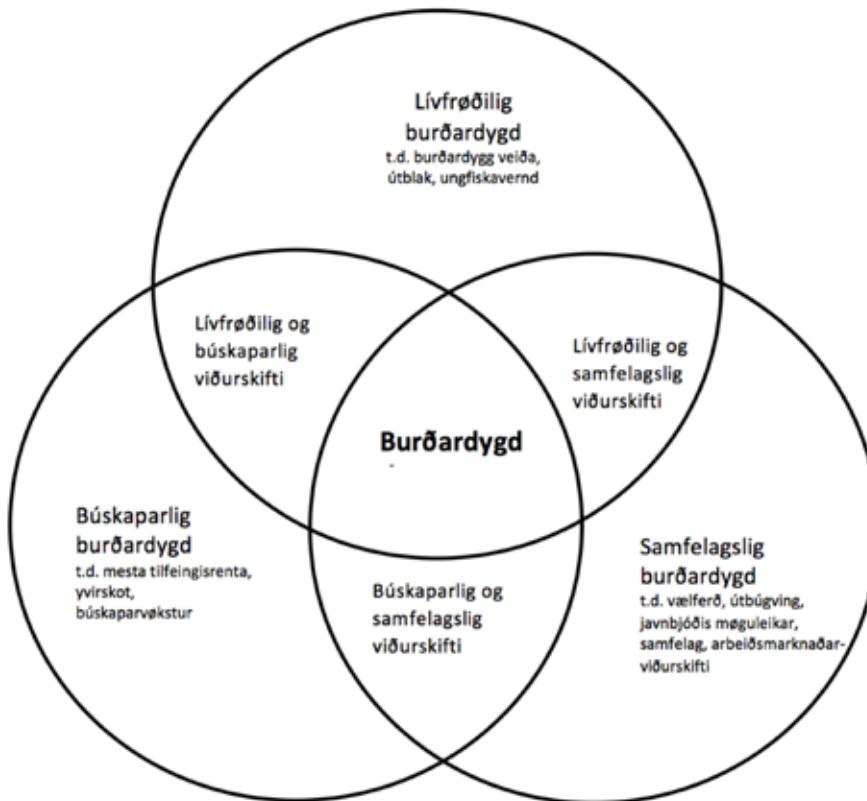
Á bls. 6-7 í arbeiðssetninginum verður somuleiðis sagt, at nevndin skal viðgera og gera tilmæli um, hvussu øll lið í virðisskapanini kunnu geva mest möguligt búskaparligt og samfélagsligt avkast í Føroyum. Undir sama punktið verður eisini nevnt, at nevndin skal viðgera, hvørjar skipanir hava týdning fyri burðardygd og virðisskapan í vinnuni og í samfelagsbúskapinum, herímillum hvussu skipanir tryggjar burðardygd til komandi ættarlið.

Nokur av hesum punktum verða eisini viðgjord í øðrum kapitlum, eitt nú í kap. 10 um virðisøking og í kap. 8 um útlendskan eigaraskap.

5.2 Lýsing av hugtakinum burðardygd

Burðardygd kann, sum áður víst á, flokkast í tríggjar bólkar: lívfrøðilig (ella umhvørvislig), búskaparlig og samfélagslig burðardygd. Á mynd 5.1 eru víst dømir um evnir, sum kunnu flokkast undir ymisku hugtökini undir burðardygd.

¹ Sí t.d. WCED (1987)

Mynd 5.1: *Livfrøðilag, búskaparligr og samfelagslig burðardygð*

Nókur av málunum eru samanfallandi og kunnu røkkast við somu amboðum. Um veiðitrýstið er stórt (t.e., at fiskiskapurin er ikki lívfrøðiliga burðardyggur), hevur hetta eina neiliga ávirkan á búskaparlíga úrsliði hjá vinnuni. Í longdini er hetta tó heldur ikki samfelagsliga burðardygt, tí fyrr ella seinni rakar ovurfisking fyritókur og starvsfólk í fiskivinnuni.

Hinvegin kunnu tvistóður koma fyrir millum tey ymisku málini upp á stutt sikt. Eitt nú kann hugsast, at tað er lívfrøðiliga skynsamt at loyva stórum sveiggjum í kvotunum frá einum ári til annað, men at hetta neyvan er skynsamt búskaparlíga ella samfelagsliga.

Útróðrarflotin er eitt dömi um eina möguliga tvistóðu millum samfelagslig atlít og lívfrøðilig atlít. Núverandi regulering av útróðrarflotanum byggir í ávisan mun á ta fatan, at hvør bátur sær hevur lítlan ella ongan týdning í mun til samlaðu fiskivinnuna. Samfelagsliga ella mentanarliga verður somuleiðis dentur lagdur á, at útróðrarflotin eigur at hava linari treytir enn restin av fiskivinnuni. Hetta hevur havt við sær nögv fiskiför og ov fáar avmarkingar í mun til lutteku – í öllum fórum úr einum lívfrøðiligum sjónarhorni.

5.2.1 Búskaparligr burðardygð

Tá vit sum samfelag taka avgerðir fyrir at maksimera samlaðu vælferðina í landi okkara, eiga vit eisini at hugsa um framtíðar ættarliðini; okkara avgerðir eiga ikki at hava eina neiliga ávirkan á framtíðar ættarlið. Hetta er í stuttum tað, sum liggar í hugtakinum búskaparlígr burðardygð. Tað er sostatt greitt, at hugtakið búskaparlígr burðardygð liggar sera tætt at hugtakinum lívfrøðilig burðardygð, sum varð viðgjört í kapitli 4. Tá okkara ættarlið umsitur fiskatilfeingið, eiga vit at gera hetta á ein ábyrgdarfullan hátt og hugsa um framtíðar ættarlið.

At fiskivinnan verður umsitin á ein búskaparlígr burðardygð hátt hevur m.a. við sær, at reguleringsamboðini í fiskivinnuni føra til búskaparlígan optimalitet. Hetta merkir í stuttum, at vinnan verður regulerað á ein tilíkan hátt, at samlaða virðið, sum vinnan skapar, er so stórt, sum gjörligt. Umsita vit ikki fiskivinnuna búskaparlígr skynsamt, minka vit um virðið á tilfeinginum, sum vit lata víðari til framtíðar ættarlið.

Ein týðandi spurningur er, hví fiskivinnan hefur tørv á almennari uppíblanding. Kunnu fiskivinnufyrítókur ikki skipa fiskiskapin best, um ongar avmarkingar verða settar frá almennari síðu?

Fiskivinnopolitikkur kring allan heimin byggir á ta staðfesting, at fiskivinnan megnar ikki at tryggja eitt nóg stórt avkast til fyrítókur, starvsfólk og samfelag, um hon ikki verður regulerað á ein ella annan hátt. Her skal vílast á, at henda staðfesting er fullkomiliga óheft av dugnaskapi hjá aktórum í fiskivinnuni; talan er hinvegin um marknaðarbrek.

Eitt av týdningarmestu úrslitunum í búskaparfroðini eru sonevndu vælferðarástöðini. Talan er um ástöði, sum á avgerandi hátt hava verið við til at forma búskaparligu fatanina av einum marknaði og marknaðarkreftunum. Vælferðarástöðini siga eitt nú, at undir ávísum fortreytum, er úrslitið, sum marknaðurin kemur til, eisini eitt effektívtt úrslit. Hetta merkir, at tá ið vit óll, bæði sum einstaklingar og partar av fyrítókum, taka avgerðir, sum einans eru ætlaðar at tæna okkum sjálvum og endamálunum hjá fyrítókunum, har vit starvast, fórir hetta samstundis til eina effektiva loysn fyrí alt samfelið sum heild. Hetta er einfalda orsókin til, at búskaparfroðin trýr uppá, at einstaklingurin og vinnan taka tær avgerðirnar, sum tæna öllum samfelagnum best.

Ein fortreyt fyrí at marknaðarkreftirnar kunnu tryggja bestu loysnina fyrí samfelið er, at eingir eksternalitetir eru til staðar. Eksternalitetir eru ávirkanir, sum avgerðir hjá virkjum ella einstaklingum hava á onkran uttanfyristandandi, sum ikki tekur lut í tilgongdini annars. Um eingir eksternalitetir eru til staðar, hefur hetta eitt nú við sær, at vælferðin hjá hvørjum einstökum brúkara einans er bundin at nýtsluni hjá hesum brúkararum. Hetta sama er galldandi fyrí framleiðsluna hjá fyrítókum; framleiðslan hjá hvørjari einstakari fyrítóku er einans bundin at framleiðslukostnaði og eftirspurningi eftir framleiddu vörum. Dómir um neiligar eksternalitetir kunnu vera royking, dálking og eisini fiskiskapur, sum er gjölligari lýst niðanfyri. Hinvegin kunnu jaligir eksternalitetir vera í t.d. gransking.

Eksternalitetir koma fyrí í fiskivinnuni, tí tá ið ein fyrítóka skal gera av, um hon skal fiska stórra mongd, ansar hon ikki eftir negativa eksternalitetinum, sum er, at samstundis verður minni at fiska hjá øðrum fyrítókum. Hetta hefur við sær ovurfiskingu. Almenn uppíblanding kann rætta henda eksternalitet og fáa fyrítókur óbeinleiðis at gáa eftir neiligu avleiðingunum, sum framleiðsluavgerðir teirra hava á aðrar fyrítókur. Í flestöllum fiskivinnulondum verður hetta gjort við at seta í verk umsetiligar eginkvotur til at minka um mongdina, sum fiskað verður.

Eksternaliteturin í fiskivinnuni verður eisini nevdur "Tragedy of the Commons,"² sum víslir til, at sum útgangspunkt er frí atgongd til fiskatilfeingið, og hetta fórir til frávik millum optimalar avgerðir hjá einstaklingum (fyrítókum) og optimalar avgerðir hjá samlaðu vinnuni ella samfelagnum sum heild.

Sambært arbeiðssetninginum skal fiskivinnunýskipanin tryggja, at tilfeingsrentan í vinnuni gerst optimal. Við øðrum orðum skal fiskivinnan kasta sum mest av sær til fyrítókur, starvsfólk og fóroysha samfelið sum heild. Hetta gerst einans við einari vinnuregulering, har stórstí dentur verður lagdur á burðardygð, tí tilfeingsrentan er eitt beinleiðis úrslit av munagóðari regulering. Við ongari regulering verður ovurfiskað, og tilfeingsrentan hvørvar.

Ábendingar eru um, at regulering og burðardygð gerast meira týðandi í framtíðini, eitt nú orsakað av beinleiðis krøvum frá brúkarum. Brúkarin leggur dent á, at framleiðarin í stórra mun enn áður tekur ábyrgd í mun til umhvørvisligar og samfelagsligar avbjóðingar.

5.2.1.1 Ein fiskivinnubúskaparligur myndil

Mynd 5.2 á næstu síðu er ein fiskivinnubúskaparligur myndil. Út-ásin víslir skipatal, upp-ásin víslir krónur. Myndin hefur eina ástöðiliga rás fyrí inntókur og eina aðra fyrí útreiðslur.

Hyggja vit fyrst at inntóku, víslir myndin, at inntókan av at fiska 0 fiskidagar ella við 0 skipum sjálvsagt er 0 kr. Men eitt ella annað stað longst til högru er inntókan av at fiska við heilt nógvum skipum eisini 0 kr. upp á sikt, tí at fiskastovnarnir verða ovurveiddir og niðurfiskaðir. Millum hesi tvey punktini finst eitt punkt (tal av skipum), ið ger tað möguligt lívfrøðiliga at gagnnýta fiskastovnarnar, so at vit fáa mestu inntóku av fiskiveiðuni. Hetta punktið kalla lívfrøðingar MSY. Her er sostatt talan um lívfrøðiliga burðardygga veiðu.

Fiskivinnubúskaparfroðin fer viðari og hyggur eisini at fiskiveiðuútreiðslum. Senda vit fleiri skip út á grunnarnar, fáa vit eisini fleiri útreiðslur.

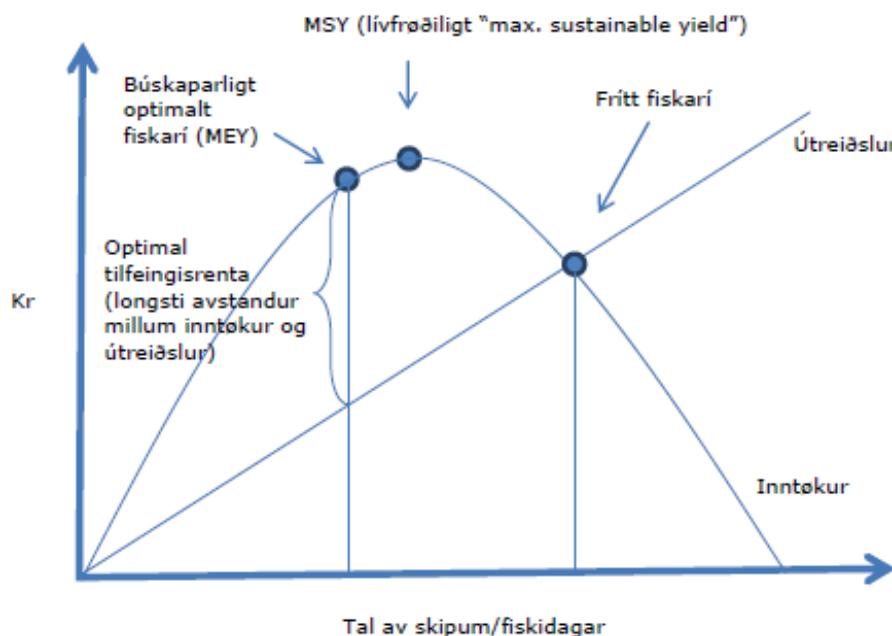
² Hugtakið stavar upprunaliga frá Hardin, (1968).

Hava vit frían fiskiskap, og öllum er loyvt at fiska tað, teimum lystir, verður skipatalið so stórt, at inntókur og útreiðslur júst mótað, og so hevur vinnan einki yvirskot (onga tilfeingisrentu). Tað búskaparlíga optimala fiskariið (MEY), har munurin er störstur millum inntókur og útreiðslur, er minni enn tað lívfrøðiliga optimala (MSY), t.e., at tað búskaparlíga optimala fiskariið krevur færri skip enn tað lívfrøðiliga optimala fiskariið. Hetta merkir, at í hesum myndli er tað lívfrøðiliga burðardygga (MSY) eitt linari krav enn tað búskaparlíga optimala (MEY). Vit kunnu eisini siga, at lívfrøðin ikki hyggur eftir, hvussu tað verður fiskað. Tað ger búskaparfroðin hinvegin, og tí setir búskaparfroðin strangari krøv til flotan enn lívfrøðin.

Tilfeingisrentan verður definerað sum yvirskot, sum liggur omanfyri eitt vanligt stöði annars í samfelagnum. Hugtakið er samansett av tveimum þörtum: yvirlíkum lónir og yvirlíkum vinningur til reiðaríni. Handan útrokningar av tilfeingisrentu liggja sostatt fortreytir um, hvat er ein normal lón og hvat er eitt normalt yvirskot til reiðaríni. Ein normal lón verður í tilíkum útrokningum definerað sum tann lónin, sum manningin hevði fingið, um hon fekk sær starv aðrastaðni (næstbesti starvsmöguleikin hjá manningini). Eitt normalt yvirskot til reiðaríni verður definerað á líknandi hátt. Útrokningar av tilfeingisrentuni og nærrí kjak um útrokningarátt og fortreytir eru í frágreiðingini hjá Búskaparráðnum, heystið 2014.

Á myndini niðanfyri er tilfeingisrentan munurin millum inntókur og útreiðslur allastaðni á myndini. Her skal viðmerkjast, at talan er ikki um rokskaparlígt yvirskot, men búskaparlígt yvirskot, sum merkir, at vanligt yvirskot er roknað við.

Vit hava tvey mót fyrir tilfeingisrentu. Annað mót er tann aktuella tilfeingisrentan, ið á myndini kemur fram sum munurin millum inntókur og útreiðslur. Hitt mót er tann *optimala* tilfeingisrentan, sum bara finst í punktinum MEY. Optimala tilfeingisrentan er tann vinningur, sum kemur fyrir, tá vinnan verður optimalt regulerað; t.e., at kvoturnar eru settar sambært lívfrøðiliga tilmælinum, og at tað ikki eru avmarkingar inni í skipanini annars í mun til, hvussu reiðaríni leggja fiskiskap sín til rættis.

Mynd 5.2: Ein fiskivinnubúskaparlígt myndil. Kelda: Búskaparráðið, heystið 2014.

Um einasta avmarkingin av fiskiskapi er tann búskaparlíga, soleiðis at skipini ikki fara út, uttan at tað loysir seg búskaparlíga, merkir hetta í prinsippinum frítt fiskari, og hetta gevur ongan vinning, sum myndin omanfyri eisini víðir.

5.2.2 Samfelagslig burðardygð

Hugtakið samfelagslig burðardygð er serliga sprottið úr tí hugsan, at búskaparvökstur einsamallur ikki kann tryggja vælferð í einum samfologi. Kjarnin í hugtakinum er javnrættur, demokrati og vælferð hjá einstaklinginum.

Samfelagslig atlit í mun til fiskivinnuna kunnu fevna um eina røð av ymiskum atlitum, og fleiri teirra verða viðgjord í hesi frágreiðing. Sum dømi kann nevnast tilstuðlan til at gagnnýta tilfeingið betur, eitt mál, sum verður gjøllgari viðgjort í kapitli 10 um virðisöking. Eitt annað samfelagsligt atlit kann vera at tryggja, at stórrí partur av avkastinum frá fiskivinnuni

kemur føroyska samfelagnum til góðar við eitt nú herdum reglum fyrir útlendska luttøku í fiskivinnuni. Útlendskur eigaraskapur og ræðisrættur verður viðgjordur í kapitli 8.

Annað dømi um samfelagsatlit kann vera at geva útróðrarflotanum øðrvísi karmar enn restini av vinnuni.

Tað er lítil ivi um, at marknaðarkreftirnar ikki altið eiga at ráða einsmallar. Fyrst kann nevnast, at eitt ótal av dømum eru um marknaðarbrek³ – ikki minst á okkara leiðum, har avbjóðingin at tryggja kapping á smáum marknaðum er serliga stór. Úr einum búskaparlígum sjónarhorni hevur tað almenna ein týðandi leiklut í at tryggja, at avleiðingarnar av marknaðarbrekum ikki gerast ov stórar fyrir føroyska brúkaran.

Sum samfelagsborgarar vilja vittó ikki bara hava tað almenna at rætta upp á marknaðarbrek, vit vilja eisini hava tað at gera inntriv, har tað reint búskaparlíga eingin orsøk er til tess. Hetta hendir, tá ið samfelagið sum heild ikki kann góðtaka úrsliðið, sum marknaðarkreftirnar koma til.

At búskaparlíg og/ella lívfrøðilig atliti til tíðir verða raðfest lægri enn t.d. atliti til fordeiling, mentanararv og økismenning, er í síðsta enda ein politisk avgerð. Tað er tó týdningarmikið, at føroyska samfelagið er tilvitað um kostnaðin av tilíkum avgerðum og er sinnað at góðtaka, at tær minka um samlaðu virðisskapanina. Ofta verður einans víst á fyrimunir við hesum tiltøkum – vansarnir eru torførari at vísa á og raka mangan eisini ein storri skara af folki.

5.3 Dømi um tvístøðu: Ásetan av veiðitrýstinum

Í verandi fiskivinnulóggávu stendur miðskeiðis í grein 2, stk. 1, soleiðis:

"Dentur verður lagdur á, í umsitingini av hesi lóg, at varðveita tilfeingið og troyta og gagnnýta hetta burðardygt og á skilabesta hátt, lívfrøðiliga og búskaparlíga... til tess at tryggja besta samfelagsbúskaparlíga íkastið frá fiskivinnuni, støðugar arbeiðs- og inntökumöguleikar og möguleikar fyrir vinnuligum virksemi um alt landið."

Í brotinum omanfyri kemur lívfrøðiliga og búskaparlíga atlitið greitt fram. Samfelagsliga atlitið kemur fram til seinast, tá sagt verður, at umsitingin skal leggja dent á at tryggja, at virksemi er um alt landið.

Hóast lívfrøðilíg og búskaparlíg burðardygð viga tungt í núverandi fiskivinnulóggávu, kemur hetta ikki í sama mun til sjóndar í umsitingini av fiskivinnuni, har samfelagsligu atlítini hava fangið meira uppmerksemi enn hini atlítini.

Á hvørjum ári seinastu árin, tá ið fiskidagar og kvotur skulu ásetast, fær landsstýrismaðurin tilmæli frá Havstovuni og fiskidaganevndini. Hesi skulu sambært lóginum um vinnuligan fiskiskap ráðgeva landsstýrismanninum um fiskidagar, og hvussu fiskiskapurin skal skipast komandi fiskiár. Havstovan mælir ofta til niðurskurð, upp í 50%. Fiskidaganevndin mælir ikki ofta til niðurskurð, og ikki so nógvan heldur.

Áhugavert er at síggja, hvat tilmæli verður fylgt, og hvussu grundgivið verður fyrir tí. Grundgevingarnar hava verið sera líkar öll árin. Sum dømi kann nevnast, at um skerjing av fiskidögum stendur í løgtingslög nr. 1 frá 2012, 2013 og 2014, at:

"Hóast Havstovan og ICES mæla til niðurskurð í fiskidögum og veiðitrýsti, so verður ikki mett, at tað politiskt og samfelagsliga er ráðiligt at gera stillingar í fiskidagatalinum í ár, tí avleiðingarnar fyrir flotan og virksemið kring landið verða so stórar."

Í stuttum verður lívfrøðiliga tilmælið ikki fylgt, tí tað verður ikki mett at vera samfelagsliga ella politiskt skilagott.

Í 2011 varð tó mælt til, at arbeiðast skuldi fram ímóti vísindaliga tilmælinum til 2015:

"Landsstýrismaðurin metir kortini, at tað politiskt og búskaparlíga ikki er möguligt at fremja tær skerjingar, sum Havstovan mælir til, í einum, tí avleiðingarnar fyrir flotan og virksemið kring landið verða so ógvusligar. Men málið er, at í 2015 skal fiskidagatalið verða ásett soleiðis, at veiðitrýstið á høvuðsfiskastovnarnar tosk, hýsu og upsa verður

³ Marknaðarbrek er føroyska heitið fyrir market failures.

samsvarandi vísindaliga tilmælinum. Tí tekur uppskotið støði í, at ein ætlan samstundis verður gjørd fyri, hvussu fiskidagatalið fram til 2015 verður lagað til vísindaliga tilmælið”.

Viðmerkingar frá Vinnuveindini í eitt nú 2014 voru m.a. hesar:

“Undir viðgerðini av uppskotinum vístu allir partar, sum voru inni í Vinnuveindini, á, at neyðugt er, at okkara fiskivinna hefur støðugar karmar at virka undir, við ikki ov ógvistigum broytingum, so vinnan til eina og hvørja tíð veit, hvat hon hefur at halda seg til og virka út frá”.

Í somu viðmerkingum verður eisini sagt, at torført er at taka lívfrøðilag atlit:

“Allir partar voru samdir um, at vit hava skyldu til at umsita okkara fiskiríkidømi á ein góðan og forsvarligan hátt, eisini toska- og hýsustovnin, men mugu ásanna, at okkara ávirkan bara er partví, tí náttúran spælir ein stóran leiklut í tilgongdini ella manglandi tilgongd av fiskastovnum, og nevnt varð dømi í 90árunum, tá dómurin var, at vit høvdū oytt allar fiskastovnarnar, men bert fá ár seinni var nógvar fiskur at fáa, og fiskastovnarnir voru væl fyri, ella sum í juni mánaði í ár, tá Havstovan boðaði frá, at lítil og ongin gróður og æti voru í sjónum, men bara 14 dagar aftaná kundi boða frá, at ongantíð hefur so nógvar gróður og æti verið í sjónum við Føroyar ...

Og spurningur er eisini, um leikluterin hjá Havstovuni viðvíkjandi tilráðingum av fiskidøgum darvar og hefur negativt árin á Havstovuna, sum tann vísindaligi stovnurin Havstovan er og skal vera.”

Gjønumgangandi verður tilmælið frá Havstovuni ikki fylgt. Spurnartekin verður ikki sett við tilmælini frá fiskidaganevndini.

Viðmerkjast skal tó, at fiskidagatalið er skorið niður gjøgnum árini, men ikki nóg sambært Havstovuni.

Dømini omanfyri benda á, at politisk ella samfelagslig atlit hava vigað meira enn lívfrøðilag atlit við tí úrsli, at veiðitrýstið hefur verið ov högt og harvið ikki burðardyggt, hvørki lívfrøðiliga, búskaparliga og í longdini heldur ikki samfelagsliga. Hóast politikararnir hava havt eitt ynski um ikki at skerja arbeiðsplássini í fiskivinnuni, kann tað tykjest, sum at tað er júst tað, teir hava gjørt við ár undan ári ikki at fylgja tilmælunum frá lívfrøðini. Tað hefur snúð seg um at vinna stuttiðarfyrimunir utan at gáa eftir avleiðingunum upp á sikt.

5.4 Tillagingar í vinnuni og ávirkan á arbeiðsvirkni

Sum víst er á omanfyri, hava skerjingar í veiðiorkuni og möguligar neiligar avleiðingar fyri arbeiðsvirknið kring landið fingið nóg rúm í viðgerðini av føroysku fiskivinnuni.

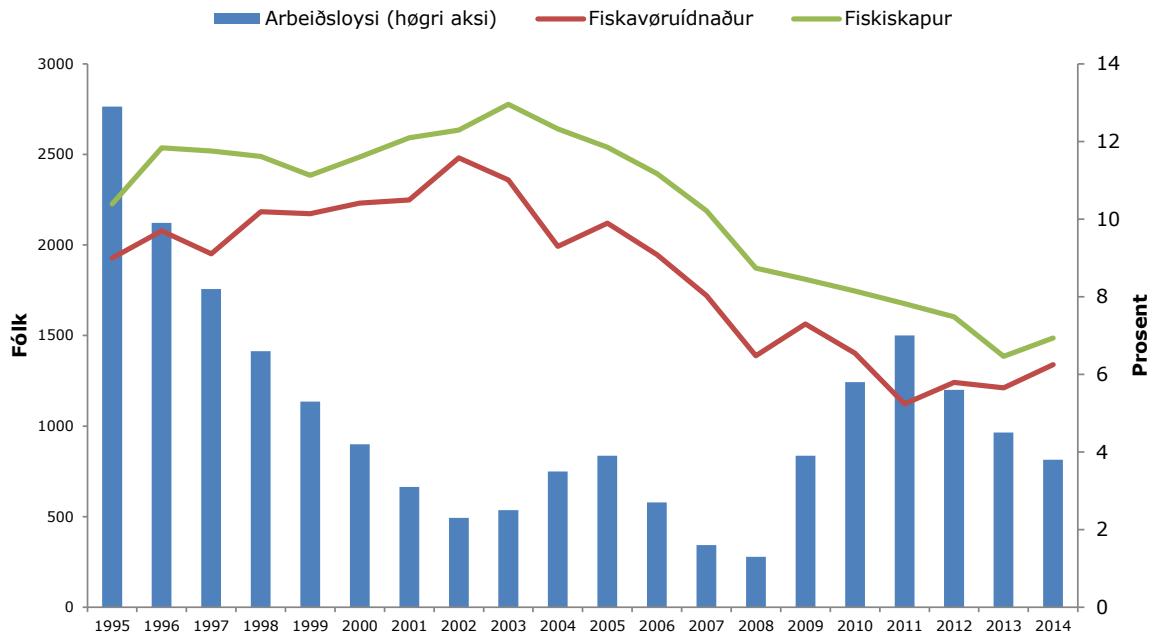
Kjakið um ávirkan á arbeiðspláss í fiskivinnuni líkist á mangan hátt kjakinum um, at tað almenna kann skapa arbeiðspláss, sum eisini ger seg galldandi innan nógvar onnur økir og nógvar aðrar vinnur. Tankin er, at tað almenna kann löggeva, soleiðis at arbeiðsvirknið veksur, og hetta kann aftur vera við til at skapa eina røð av positivum avleiðingum fyri samfélagsbúskapin.

Men hvør er so avbjóðingin, tá ið politikarar seta slík tiltøk í verk fyri at skapa størv?

Eitt grundleggjandi sjónarmið er, at tilfeingið er avmarkað, og skal hetta tilfeingið tí nýtast á besta hátt, um vit sum samfelag skulu fáa sum mest burturúr. Hetta er eisini galldandi fyri menniskatilfeingið, t.e. arbeiðsmegina. Tá ið politikarar beinleiðis löggeva við tí fyri eyga at skapa arbeiðspláss, verða marknaðarkreftirnar í fleiri fórum settar til viks, og arbeiðsmegin verður nýtt til virksemi, sum kanska ikki búskaparliga skynsam. Úrslitið gerst upp á sikt ein minni bruttotjóðarúrtøka, enn hvat vit vildu havt uttan politiska uppiblanding. Í seinasta enda skal rindast fyri tilíkar avgerðir, antin við at áleggja fleiri skattir ella við at minka um almennu útreiðslurnar. Váðin her liggur serliga í, at fyrimunir eru eyðsýndir, men at vansarnir möguliga ikki eru tað. Tí mæla búskaparfrøðingar vanliga politikarum frá at fremja tiltøk, sum einans hava arbeiðsskapan sum endamál.

Ein høvuðsgrundgeving fyri at fremja slík tiltøk er, at uttan tey gerast fólk arbeiðsleys. Vansin við hesi grundgeving er vanliga tann, at lagt verður ikki uppfyri, at við bygnaðarbroytingum koma nýggir möguleikar til sjóndar – eisini arbeiðsmöguleikar. Ein avbjóðing kann kortini vera, at tá ið arbeiðspláss verða niðurløgd orsakað av bygnaðarbroytingum í fiskivinnuni, ber ikki til at tryggja, at nýggir starvsmöguleikar taka seg upp í júst sama øki. Bygnaðarbroytingar kunnu sostatt hava við sær, at arbeiðsmegin flytir úr einum øki í annað.

Á mynd 5.3 sæst gongdin í löntakaratalinum í fiskivinnuni síðan 1995, umframt samlaða arbeiðsloysisprosentíð. Vit siggja, at munandi færri eru til skips ella arbeiða í fiski í mun til 2003, samstundis sæst eingen samanhangur millum arbeiðsloysi og tal av fólk í fiskivinnuni. Sagt á annan hátt: broytingar í fiskivinnuni hava ikki vaksið um føroyska arbeiðsloysið sum heild, og hetta bendir á, at føroyska arbeiðsmegin er fór fyri at umstilla seg og leita sær avbjóðingar í øðrum vinnum. Hóast ein tilík umstilling kann vera tíðarkrevjandi og hava avleiðingar fyri einstaklingar í føroyska samfelagnum, er hon altaverandi fyri føroyska kappingarförið. Heldur enn at miðja eftir at varðveita ávis arbeiðspláss í føroysku vinnuni, eigur tað almenna heldur at fremja tillagingar við t.d. at føra ein virknan arbeiðsmarknaðarpolitikk. Tað hoyrir tó ikki til arbeiðssetningin hjá nevndini at gera tilmæli á hesum øki.

Mynd 5.3: Samanhangur millum arbeiðsloysi (högri ási) og tal av starvsfólkum í fiskivinnuni. Kelda: Hagstovan.

5.5 Niðurstøður og tilmæli

Stundum kann vera torført at lata marknaðarkreftirnar ráða einsamallar – serliga í mun til at tryggja virksemið kring landið. Kortini er umráðandi at hava í huga, at verða búskaparlig/lívfrøðilig atlit sett til viks, kann hetta fáa avleiðingar fyri avkastið hjá vinnuni, og tí er best at avmarka slíkar bindingar.

Tá talan er um tiltæk, sum ávirka fiskivinnuna, eiga vit at vera serliga varin við at seta marknaðarkreftirnar til viks, tí fiskivinnan hevur avgerandi týdning fyri føroyska búskapin. Hetta hevur eisini við sær, at vit ikki beinleiðis kunnu hyggja eftir fiskivinnuumsiting í øðrum londum. Hóast fleiri onnur lond taka eina røð av sosialum atlitem í fiskivinnupolitikkinum, merkir hetta ikki, at vit skulu gera tað sama í okkara høvuðsvinnu.

Lívfrøðilig, búskaparlig og samfelagslig burðardygð skal síggjast sum ein heild, sum samanlagt kann tryggja eina burðardygga vinnu. Gera vit sum samfelag av at ráðfesta lívfrøðiliga burðardygð hægri, fer hetta í longdini eisini at hava jaligar avleiðingar við sær fyri búskaparliga og samfelagsliga burðardygð. Tí er lívfrøðilig burðardygð avgerandi í eini nýggjari fiskivinnuskipan og kann vera til fyrimuns fyri bæði vinnu, starvsfólk og samfelag.

Samanumtkið verður mett, at økismenning eiger at verða viðgjørd í øðrum sambandi, har hugt verður eftir føroyska samfelagnum sum heild og ikki einans eftir fiskivinnuni. Í hesum sambandi eiger endamálið við økismenningini at verða nágrenað, og síðan skal hon leggjast til rættis á besta hátt. Økismenning hevur kostnaðir við sær, og tí skal ein gjølligari meting gerast við atliti at öllum tí føroyska samfelagnum.

Nevndin mælir til at gera umsitingarætlanir, sum speglar tey búskaparligu, lívfrøðiligu og samfelagsligu/politisku endamál, sum fiskivinnan skal liva upp til. Í umsitingarætlanum verður ásett, hvussu stór sveiggj verða góðtikin frá einum ári til annað, heldur enn at støða skal takast til hetta hvort ár. Umsitingarætlanir kunnu sostatt koma í staðin

fyri orðingar í lóggávuni um at tryggja virksemi kring landið. Vist verður til kap. 6, har umsitingarætlanir verða neyvari lýstar.

Tað er eisini týdningarmikið at vísa á, at nýggja lógin í stórrí mun skal forða útlendingum í at fáa stórt avkast úr føroysku fiskivinnuni, og tí fer ágóðin frá vinnuni sannlíkast at koma føroyska samfelagnum meiri til góðar enn í núverandi skipan. At stórrí dentur verður lagdur á at gagnnýta tilfeingið er eisini samfélagsliga burðardygjt. Sostatt kann lógin virka fyri samfélagsligari burðardygð uttan beinleiðis at innihalda ásetingar um virksemið kring alt landið.

6 Skipan í fiskiskapinum hjá føroyskum fiskiførum

6.1 Arbeiðssetningurin

"Nevndin skal gera tilmæli til reglur/skipanir um, hvussu lívfrøðilig ráðgeving um stovnsrøkt verður ment og fylgd fyri allar fiskastovnar og allan fiskiskap, soleiðis at stovnarnir varandi kunnu endurnýggja seg og kasta mest möguligt av sær.

- Herundir hvussu veiðisetningar, umsitingarætlanir og endurbyggingarætlanir fyri fiskastovnarnar kunnu kjølfestast og leggjast í langtíðarsemjur.
- Nevndin skal viðgera og gera uppskot um, hvør skipan av fiskiskapinum best tryggjar eina regulering/sjálvregulering í mun til stovnsrøktina, og skal herundir eisini meta um og gera metingar og uppskot um teknisku reguleringarnar, verju av ungfiski, ymisku slögini av friðingum o.a.
- Nevndin skal eisini gera tilmæli/uppskot um, hvussu stovnsrøktin best verður skipað umsitingarliga."

Eftir arbeiðssetninginum skal dentur m.a. leggjast á, at skipanin er so einföld, sum gjørligt at umsita, at hon er so gjøgnumskygd og rættartrygg fyri vinnu og almenning sum möguligt, og at hon er so óheft av politiskari fyrisiting, sum til ber. Nevndin skal herundir viðgera, um umsitingin av rættindum, góðkenningum o.ø. skal leggjast til óheftan stovn, sum t.d. er skipaður við lögtingslög í armslongd frá politiska valdinum.

6.2 Inngangur og samandráttur

Fyritreyt fyri burðardyggi fiskiskapi er, at fiskistovnarnir verða røktir, so teir eru førir fyri varandi at endurnýggja seg, samstundis sum gagnnýtslan av fiskirkidøminum kastar sum mest av sær til vinnu og samfelag.

Tí er fiskiskapurin hjá føroyska fiskiflotanum reguleraður við fleiri ymiskum skipanum. Ein grundregla er, at fiskifør undir føroyskum flaggi ikki kunnu fara til vinnuligan fiskiskap utan at hava loyi frá myndugleikunum. Harnæst er sjálvur fiskiskapurin avmarkaður við fiskidögum, loyistali, hámarksveiðu, kvotum, hjáveiðireglum, økisfriðingum og øðrum tekniskum reguleringum.

Føroysk fiskifør, sum royna í sjóøki hjá øðrum landi sambært sáttmálum millum Føroyar og viðkomandi land, skulu halda seg til tær avmarkingar og treytir, ið har galda fyri fiskiskap hjá útlendskum skipum. Fiskiskapur í altjóða sjógví skal fara fram eftir teimum treytum, sum limalondini í økisbundnum felagsskapum eru komin ásamt um, t.d. í NEAFC og NAFO.

Í føroyskum sjógví hava vit myndugleika sjálv at gera av, hvussu vit skipa fiskiskapin eftir serføroyiskum fiskastovnum, tó við teimum skyldum og ábyrgdum, vit hava átikið okkum sambært altjóða lög.

Í hesum parti av frágreiðingini verður ljós mest varpað á skipanina í fiskiskapinum eftir botnfiski í føroyskum sjógví. Her verða lýstir bæði spurninginar um, hvørjar skipanir at stýra fiskiskapinum best stuðla undir lívfrøðiligan og búskaparliga burðardyggan fiskiskap, og spurningar um, hvussu stovnsrøktin í føroyskum sjógví best kann skipast umsitingarliga.

Skipanin í fiskiskapinum eftir høvuðsbotnfiskasløgunum í føroyskum sjógví hefur verið nøkulunda støðug seinastu 20 árin. Fiskidagaskipanin hefur saman við stongdum og friðaðum leiðum, hjáveiðireglum og tekniskum reglum um reiðskap verið stýringsamboðið. Onkrar stillingar eru gjørðar, eitt nú er samlaða fiskidagatalið skorið við góðum 50% síðan fiskiárið 1997/1998, eins og onkrar friðingar eru komnar afturat, men grundvøllurin í skipanini er at kalla tann sami.

Sama kann ikki sigast um gongdina í fiskiskapinum. Veiðan av serliga toski og hýsu hefur seinastu árini verið lítil, og rakstrarúrslitini hjá flestu skipabólkum eru versnað samsvarandi. Náttúran eigur sín lut í, at minni er til, men nevndin metir, at nögv í óhepnu gongdini er eitt úrslit av vantandi stovnsrøkt og stýring av fiskiskapinum.

Høvuðstilmælini hjá nevndini í sambandi við at skipa fiskiskapinum í føroyskum sjógví eru hesi:

- Meirilutin í nevndini mælir til, at ein skipan við hámarksveiðu og kvotum frameftir verður høvuðsamboðið í øllum vinnuligum fiskiskapi í føroyskum sjógví og verður sett í staðin fyri verandi fiskidagaskipan og aðrar skipanir, sum í dag eru utan fyri dagaskipanina. Nevndin metir, at fiskidagaskipanin, sum í ár hevur 20 ár á baki, ikki hevur megnað at stuðla undir góða stovnsrøkt og lívfrøðiliga burðardyggan fiskiskap og væntar heldur ikki, at hon fer at gera tað frameftir.
- Ein nevndarlimur tekur ikki undir við tilmælinum um at seta eina kvotuskipan í staðin fyri fiskidagaskipanina. Hann mælir í staðin til at halda fast við høvuðstættirnir í verandi dagaskipan og at gera neyðugar tillagingar og stillingar í fiskidagaskipanini og øðrum reguleringum, so at skipanin kann virka eftir ætlan.
- Nevndin mælir til, at allur vinnuligur fiskiskapur í føroyskum sjógví verður skipaður í umsitingarætlanir, sum seta treytirnar og karmarnar fyri áseting av hámarksveiðu yvir longri áramál. Ein umsitingarætlan er ein politisk langtíðarsemja um at fyrisita fiskastovnarár. Í umsitingarætlanini verða mál sett fyri at tryggja stovnsrøkt og burðardygga gagnýtslu, eins og ásett verður, hvussu málini verða rokkin. Bulurin í umsitingarætlanini er ein veiðiregla, sum sigur, hvussu stóran part vit kunnu taka úr stovninum um árið. Veiðireglan verður grundað á meginreglur og tilráðingar frá Havstovuni og ICES.
- Nevndin mælir til, at tað frameftir er landsstýriskaðurin, sum við heimild í lögini ásetir hámarksveiðu í teirri kvotuskipan, ið nevndin leggur upp til at gera fyri allan fiskiskap í føroyskum sjógví. Nevndin metir, at slíkar avgerðir eiga at takast fyrisitingarliga innan fyri karmarnar og treytirnar í eini umsitingarætlan, sum er góðkend í Løgtinginum.

6.3 Høvuðstættirnir í verandi skipan í fiskiskapinum hjá føroyskum fiskiførum

Spurningurin um reguleringar í fiskiskapinum í føroyskum sjógví kom ikki av álvara á politisku dagskráanna í Føroyum, fyrrenn eftir at fiskimarkið varð flutt út á 200 fjórðingar í 1977. Tann stóra avbjóðingin var at finna stýringsamboð, ið kundu stuðla undir burðardygga umsiting av fiskiríkidøminum á heimaleiðunum.

Niðanfyri eru høvuðstættir í skipanin av fiskiskapinum hjá føroyskum fiskiførum lýstir. Dentur er lagdur á føroyskan sjógví. Fylgiskjal 7 er eitt yvirlit yvir allar skipanir, og hvat fyri slag av reguleringum verður brúkt í føroyskum fiskiskapi.

Økisfriðingar og tekniskar reglur

Tær fyrstu reguleringarnar voru økisfriðingar og tekniskar reglur (meskar, minstamát o.a.) Hesar skipanir eru við tíðini broyttar og víðkaðar.

Økisfriðingar bera í sær, at ávíasar leiðir eru stongdar fyri øllum ella ávísum fiskiskapi ein part av árinum ella alt árið. Friðingar verða ofta flokkaðar eftir endamáli.

- Í summum førum er fremsta endamálið stovnsrøkt. Veiðibann á gytingarleiðum hevur sum endamál at geva fiskinum frið at gyta. Heilársfriðingarnar av smáfiskaleiðum og bráðfeingis veiðibann á leiðum við nógum ungfiski eru ætlaðar at verja smærri fisk, so at hann fær frið av vaksa seg storri og seta til stovnin.
- Aðrar friðingar eru ætlaðar at halda ymisk reiðsskapssløg og skipabólkars atskild, serliga húk og trol. Nógvar av stóru trolfriðingunum frá miðskeiðis í 1990-unum vórðu gjørðar á hýsuleiðum og toskaleiðum og vórðu mest settar í verk fyri at verja útróðrarflotan.

Tekniskar reiðskapsreglur hava leingi verið ein partur av skipanini. Vit hava reglur um meskastødd í troli og gørnum. Í trolingini innan fyri 12 fjórðingar er álagt at brúka serligt flatfiskatrol, sum hevur skiljirist ísetta fyri at síla tosk, hýsu og annan rundan fisk frá. Svartkjaftskip skulu eisini brúka skiljirist á ávísum leiðum fyri at sleppa undan hjáveiðu av upsí o.ø. Reglur um minstamát á fiski skulu forða fyri veiðu av smáum fiski.

Økisfriðingar og tekniskar reglur eru gjølligari lýstar í fylgiskjali 8.

Veiðiloyvi og fiskiloyvi

Veiðiloyvi er góðkenning, ið landsstýriskaðurin veitir ávísum fiskifari at veiða á føroysku landleiðunum og á leiðum utan fyri føroysku landleiðirnar.

Fiskiloyvi er tann rættur, sum landsstýrmaðurin hevur latið eigara av ávísum fiskifari, sum hevur veiðiloyvi, at veiða ávist fiskidagatal og/ella ávísa nögd úr ávísum fiskastovnum á ávísum leiðum í ávísum fiskiári. Í fylgiskjali 8 er eitt yvirlit yvir fiskiloyvisslög.

Fyrsta skipanin við veiðiloyvum varð sett í verk í 1987. Endamálið var "at fyriskipa veiðorkuna og harvið veiðitrystið á fiskastovnarnar á landleiðini og at loyva skynsamari nýtslu av teimum veiðirættindum, sum eru tók utan fyrir landleiðina". Eftir reglunum skulu öll fiskifør, 20 brt. til støddar og storri, hava veiðiloyvi. Yvirskipaða ætlanin var at avmarka atgongdina til fiskatilfeingið. Í 1993 varð kunngerðin broytt nakað, og tá lógin um vinnuligan fiskiskap kom í 1994, vórðu veiðiloyvini ein partur av skipanini. Til dømis er ásett í lógin, at talið av veiðiloyvum í fiskidagaskipanini og til veiðu eftir botnfiski í føroyskum sjógví, er talið, ið var 1. januar 1995.

Ein uppgerð hjá Fiskimálaráðnum vísis, at í 2008 voru 25% færri veiðiloyvir enn í 1995. Minkingin stavar mest frá, at veiðiloyvir eru lægd saman í flotanum, sum er undir fiskidagaskipanini í føroyskum sjógví. Tað er serliga í bólki 4A, útróðarbátar millum 15 og 40 tons, og 4B, útróðarbátar yvir 40 tons, at talið av veiðiloyvum er minkað. Flestu flyingarnar voru í tíðarskeiðnum 1998-2005, tá loyvt var at flyta veiðiloyvir millum høvuðsbólkarnar, og har serliga línuskip og storri útróðarbátar keyptu fiskirættindir frá smærru útróðarbátunum.¹

Hámarksveiða og kvotur

Grundhugsanin í skipanum við hámarksveiðu og kvotum er, at tá fiskiárið byrjar, verður ásett eitt hámark fyrir, hvussu nögv kann veiðast av hvørjum fiskaslagi.

Í føroyskum sjógví eru skipanir við hámarksveiðu og kvotum í fiskiskapinum eftir gullaksi, heystgýtandi sild og í fiskiskapinum eftir hummara. Gullaksur er skipaður við felagskvotu til seks trolarar. Í hummaraveiðuni verður felagskvota við hámarki brúkt summastaðni, og egnar bátakvotur eru aðrastaðni.

Fiskiskapurin eftir makreli, norðhavssild og svartkjafti er eisini skipaður við hámarksveiðu og kvotum, sum umframt føroyskan sjógví, eisini er galldandi utan fyrir føroysku landleiðirnar.

Fiskiskapurin hjá føroyskum skipum utan fyrir føroyskt øki er fyrir tað mesta skipaður við kvotum. Kvoturættindini, sum vit samráða okkum til í avtalum við Russland, Noreg, ES, Ísland og Grónland, verða latin fiskiforum sum felagskvotur ella eginkvotur.

Fiskiskapurin í altjóða sjógví í Norðuratlantshavi fer fram eftir fyriskipanum, sum eru samtyktar í NEAFC og NAFO. Í NAFO-økinum er tað fyrir tað mesta talan um kvotur. Í NEAFC er høvuðsskipanin í fiskiskapinum eftir djúpvatnsfiski í altjóða sjógví avmarkað fiskidagatal. Fyrir summi fiskaslög er tó sett hámarksveiða.

Hyggja vit nærri at føroyskum sjógví, so var ein av kollvældandi broytingunum fyrir fiskiskapin, at við lóginum um vinnuligan fiskiskap í 1994, varð samstundis ein skipan við hámarksveiðu og kvotum sett fyrir fiskiskapin eftir toski, hýsu, upsa og kongafiski á landleiðunum. Kvotuskipanin var í stóran mun eitt úrslit av treytunum, ið danska stjórnin setti fyrir at átaka sær at fíggja endurreisingina av bankaskipanini og at endurfíggja utanlandsskulden.

Kvotuskipanin kom ongantíð at virka. Orsókirnar voru fleiri. Millum annað, at hvørki í politisku skipanini ella í vinnuni var verlig undirtøka fyrir skipanini. Hon var eitt krav utanifrá og var so at siga smoygd niður yvir vinnuna. Harafturat vuksu fiskastovnarnir (toskur og hýsa) rættiligra nögv og brádliga hesi árin. Hetta fangaðu stovnsmetingarnar ikki beinanvegin. Slíkur brádligur vökstur var ikki sæddur fyrr, og torført var at seta hámarksveiðuna rætt. Somuleiðis gingur søgur um útblaking, og at fiskur varð landaður undir følskum heiti.

Í 1995 var misnøgdin við skipanina so stórr, at vinnan á sjónum setti fram ultimativt krav um, at kvotuskipanin varð avtikin. Úrslitið av hesum varð, at Landsstýrið í november 1995 setti eina nevnd (Skipanarnevndin), sum skuldi koma við tilmæli um nýggja reguleringsskipan. Ein samd nevnd legði tilmæli fram í februar 1996 um eina skipan við fiskidøgum. Á vári 1996 varð uppskot lagt fyrir tingið um at seta í verk fiskidagaskipan í staðin fyrir kvotuskipanina. Uppskotið fylgdi í høvuðsheitum tilmælinum frá Skipanarnevndini, men sum vit koma nærri inn á seinni, gjørði Løgtingið av at broyta uppskotið, m.a. so at samlaða fiskidagatalið hjá útróðarbátum í bólki 5 varð hækkað.

¹ Umsetilig fiskirættindi. Frágreiðing til landsstýrismannin í fiskivinnumálum. Tórshavn, 8. februar 2010

² Sí løgtingsmál 3/1998.

³ Løgtingsmál 88/2004 og løgtingslög nr. 68 frá 23.05.2005.

Fiskidagaskipanin

Fiskidagaskipanin, sum varð sett í verk í 1996, er høvuðsamboðið í skipanini av fiskiskapinum eftir toski, hýsu og upsa í føroyskum sjógví. Talan er um eina sonevnda effortskipan, har grundhugsanin er, at tú stýrir, hvussu nógv orka kann brúkast í fiskiskapinum, sammett við eina kvotuskipan, har tú ásetir, hvussu nógv kann veiðast. Løgtingið ásetir fyri eitt ár í senn mest loyvda fiskidagatal fyri ymiskar bólkar av fiskiførum. Við undantaki av smærru útróðarbátunum verða dagarnir síðan býttir út á fiskiførini í bólkinum. Í parti 6.4 er fiskidagaskipanin í føroyskum sjógví neyvari lýst.

Í fiskiskapinum eftir rækjum við Svalbard og í fiskiskapinum eftir djúpvatnsfiski í altjóða sjógví í NEAFC-økinum eru føroysk skip avmarkað við mest loyvda fiskidagatali.

Aðrar effortskipanir

Tað er ikki allur fiskiskapur eftir botnfiski o.ø. í føroyskum sjógví, sum er skipaður við hámarksveiðu og kvotum ella avmarkaðum dagatali. Í beinleiðis veiðu eftir havtasku og svartkalva við gørnum er talið af fiskiloyvum avmarkað við kunngerð. Harumframt er talið af gørnum, sum hvort skip kann hava standandi í sjónum í senn, avmarkað. Annað dömi er trolveiðan innan fyri 12 fjórðingar eftir flatfiski o.ø., har talið af loyvum til henda fiskiskap er avmarkað í kunngerð. Bæði í fiskiskapinum við gørnum og í trolingini innan fyri 12 fjórðingar eru reglur fyri at avmarka hjáveiðuna av toski og hýsu.

Nevnast kann, at áðrenn lemmatrolalar komu undir fiskidagaskipanina í 2011, var fiskiskapur teirra avmarkaður við egnum hjáveiðukvotum av toski og hýsu, umframt at talið av veiðiloyvum í bólkinum var fastfrest eins og í øllum øðrum fiskiskapi eftir botnfiski í føroyskum sjógví.

6.4 Fiskidagaskipanin í føroyskum sjógví

Høvuðstættirnir í fiskidagaskipanini

Fiskidagaskipanin er saman við økistriðingum høvuðsamboðið í verandi skipan av fiskiskapinum eftir botnfiski í føroyskum sjógví. Fiskidagaskipanin varð sett í gildi 1. juni 1996 og er fyrst og fremst ætlað at stýra fiskiskapinum eftir toski, hýsu, upsa og kongafiski.

Løgtingið ásetir fyri hvort fiskiár eitt hámark fyri, hvussu nógvar dagar skip og bátar kunnu royna.

Mannagongdin er, at á hvørjum ári skal Havstovan lata landsstýrismanninum stovnsmetingar, tilmæli um fiskidagar komandi fiskiárið, umframt tilmæli um, hvussu fiskiskapurin skal skipast. Harafturat skal Fiskidaganevndin, sum er mannað við umboðum fyri vinnuna á sjónum, hvort ár lata landsstýrismanninum samsvarandi tilmælir, grundað á eina mest hóskandi veiðu fyri fiskiárið. Fyri bæði tilmælini er galddandi, at broytingar í fiskidagatalinum skulu m.a. vera grundaðar á metingar um, hvat fiskidagatal fyri hvønn høvuðsbólk av fiskiførum best tryggjar, at fiskastovnarnir verða gagnnyttir burðardytgt.

Løgtingið tekur síðan støðu til uppskotið frá landsstýrismanninum um fiskidagatal fyri komandi fiskiár, sum er frá 1. september til 31. august.

Í grein 28 í lögini um vinnuligan fiskiskap er veiðiflotin býttur upp í hesar høvuðsbólkar av fiskiførum á føroysku landleiðunum:

Bólkur 2: Trolrar

Bólkur 3: Línuskip yvir 110 tons

Bólkur 4: Útróðarbátar yvir 15 tons

Bólkur 5: Útróðarbátar undir 15 tons á húkaveiðu

Bólkur 6: Onnur veiða

Eisini er í somu lögargrein ásett, at rætturin til tilfeingið á føroysku landleiðunum verður roknaður vegleiðandi í hvørjum høvuðsbólki sær eftir prosentbýti av teimum ymisku fiskastovnunum soleiðis:

	Toskur	Hýsa	Upsi	Kongafiskur
Bólkur 2: Trolrar	25%	12,00%	82%	99%
Bólkur 3: Línuskip	37%	45%	0	0
Bólkur 4: Útróðarbátar yvir 15 t.	17%	17,5%	11,5%	0,5%
Bólkur 5: Útróðarbátar undir 15 t.	20%	23,5%	6 %	0
Bólkur 6: Onnur	1%	2%	0,5%	0,5%

Hetta prosentbýti stavar frá kvotuskipanini árini 1994-1996. Í 1997 varð býtið gjort vegleiðandi. Undir kvotuskipanini bar í prinsipinum til við ásetingini av kvotum at halda seg til lógarásetta býtið. Men tá ið farið varð yvir til fiskidagaskipan, broyttist støðan. Fiskidagaskipanin er ætlað blandingsfiskiskapi eftir toski, hýsu, upsa og kongafiski, har tað ikki er hvört einstakt fiskaslag, sum verður regulerað. Í lögini eru ongur nærrí ásetingar um, hvussu stór frávikini kunnu vera millum vegleiðandi býtið og staðfesta veiðisamanseting hjá einstöku bólkunum, ella nær stig skulu takast til at rætta býtið upp aftur, og hvussu hetta skal gerast.

Í fiskidagaskipanini eru hesir undirbólkar, sum Lögtingið ásetir fiskidatal fyrir (grein 29):

Bólkur 2:Trolrarar

Bólkur 3:Línuskip yvir 110 tons

Bólkur 4 A:Útróðarbátar millum 15 og 40 tons

Bólkur 4 B: Útróðarbátar storrí enn 40 tons á línuveiðu

Bólkur 4 T: Útróðarbátar storrí enn 40 tons á trolveiðu

Bólkur 5:Útróðarbátar undir 15 tons á húkaveiðu

Talva 6.1 vísir tillutaðar fiskidagar síðan fiskiárið 1997/1998

	Bólkur 2	Bólkur 3	Bólkur 4A	Bólkur 4B	Bólkur 4T	Bólkur 5	Tøkir
1997/1998	7.199	2.660	4.696	4.632	-	23.625	577
1998/1999	6.839	2.527	4.461	4.400	-	22.444	548
1999/2000	6.839	2.527	4.461	4.400	-	22.444	548
2000/2001	6.839	2.527	4.461	4.400	-	22.444	548
2001/2002	6.839	2.527	4.461	4.400	-	22.444	548
2002/2003	6.771	2.502	4.416	4.356	-	22.220	-
2003/2004	6.636	2.452	4.328	4.269	-	21.776	-
2004/2005	6.536	2.415	4.263	4.205	-	21.449	-
2005/2006 1)	5.752	3.578	1.770	2.067	1.766	21.235	-
2006/2007	5.752	3.471	1.717	2.005	1.713	20.598	-
2007/2008	5.637	3.402	1.683	1.965	1.679	20.186	-
2008/2009 2)	4.638	3.095	1.393	1.848	1.621	18.167	-
2009/2010	4.406	2.940	1.323	1.756	1.540	17.259	-
2010/2011 3)	6.874	2.852	1.323	1.756	1.540	13.259	-
2011/2012	6.187	2.567	1.058	1.405	1.386	10.607	-
2012/2013	6.156	2.567	1.011	1.533	1.386	10.607	-
2013/2014	5.971	2.387	1.011	1.533	1.386	9.865	-
2014/2015	5.985	2.387	1.029	1.530	1.386	9.865	-
2015/2016	5.985	2.387	1.029	1.530	1.386	9.865	-
2016/2017	5.916	2.029	859	1.323	1.178	8.879	-

6.1 Tillutaðir fiskidagar

1) Frá og við fiskiárinum 2005/06 verður gjord ein umflokkning, so at öll fiskifør yvir 110 tons, sum royna við línu, verða flokkað í bólk 3, og tey undir 110 tons verða verandi í bólk 4. Hetta bar í sær, at seks línumskip, sum vóru í bólk 4B, vórðu flutt upp í bólk 3. Samstundis vórðu trolbátar í bólk 4 skipaðir í ein bólk fyrir seg, bólk 4T. Sí lögtingsmál nr. 2/2005 og lögtingslög nr. 98 frá 19. august 2005.

2) Fiskidagatølini eru sambært stillingum, sum vórðu gjördar á vári 2009. Sí lögtingsmál nr. 159/2008 og lögtingslög nr. 62 frá 25. maí 2009.

3) Hetta fiskiárið kom bólkur 1, lemmatrolrarar, við í fiskidagaskipanina.

Í lögini er ásett, at talið av veiðiloyvum í hvørjum bólkum av fiskifórum undir fóroyskum flaggi er tað sama, sum Landsstýrið útskrivaði 1. januar 1995. Sostatt er talið av veiðiloyvum fastfryst. Heimild er ikki at lata fleiri loyvir aftur at teimum verandi. Nýggj skip kunnu bert koma inn í ein bólk, um eitt av teimum verandi fer út.

Rættindir at fiska undir fiskidagaskipanini kunnu avhendast, antin við at veiðiloyvir verða lögð saman, ella at fiskidagar verða avhendaðir. Tá ið veiðiloyvir verða flutt, verður sjálvt veiðiloyvið hjá skipinum og öll fiskiloyvir, sum skipið hefur, flutt óðrum. Fiskifarið, ið rættindini verða flutt frá, missir öll rættindir til vinnuligan fiskiskap. Endamálið við at loyva at leggja rættindini saman í eitt fiskifar er at hava betri vinnugrundarlag.²

Ta fyrstu tíðina var loyvt at leggja tvey veiðiloyvir saman til eitt og at flyta tvey ella fleiri loyvir yvir á skip við ongum veiðiloyvi. Hetta verður broytt í 1999, so at í mesta lagi tvey veiðiloyvir kunnu flytast. Samstundis verður 40 tons-skott sett í fyrí samanlegging av veiðiloyvum, so at skip minni enn 40 tons ikki kunnu flyta veiðiloyvir til skip stórra enn 40 tons og óvut. Hetta er galddandi til 2002, tá 40 tons-skottið verður burturtikið. Í 2005 verður 110 tons-skottið sett í fyrí at byrgja fyrí, at rættindini hjá útróðrarflotanum endaðu á stórra skipum.

Viðvíkjandi avhendingum av fiskidögum kunnu fiskifør í høvuðsbólki 2, 3 og 4 sínamillum í høvuðsbólkinum avhenda fiskidagar. Tó kunnu trolrar og línumbátar ikki avhenda dagar sínamillum.

Tølini vísa, at flestu avhendingar og flyingar av veiðiloyvum og fiskidögum voru árini fyrí 2005, serliga frá útróðarbátum í bólki 4A og 4B til línumskip í bólki 3. Frá og við fiskiárinum 2004/05 er tann sonevnda 60%-reglan galddandi. Henda regla sigurm at fiskidagar bert kunnu avhendast, um ein sjálvur hefur brúkt 60% av døgunum undanfarna fiskiár.³

6.5 Yvirskipað eftirmeting av fiskidagaskipanini

Fiskidagaskipanin ella öll skipanin í fiskiskapinum eftir botnfiski í føroyskum sjógví er ongantíð eftirmett í síni heild. Arbeiðsbólkar hava verið settir at hyggja at einstökum þortum í skipanin, t.d. fiskiorku og skipanini við stongdum og friðaðum leiðum. Eingin heildarmeting er tó gjørd fyrí eitt nú at vita, um skipaninar virka eftir ætlan, og um tær stuðla undir burðardyggan fiskiskap, bæði lívfrøðiliga og búskapaliga, herundir hvussu gongdin hefur verið við veiðievnum og veiðimynstri.

Við orkuni og tíðarkarminum hjá nevndini hefur ikki verið gjørligt at gera eina fullfiggjaða heildarmeting av fiskidagaskipanini. Nevndin hevir tó valt at varpa ljós á onkur viðurskifti, sum hava týdning, tá ið fiskidagaskipanin – og fiskiskapurin eftir botnfiski í føroyskum sjógví yvirhøvur – skulu lýsast og eftirmetast við atliti at lívfrøðiligar og búskaparligari burðardygd.

Sum stýringsamboð hevir fiskidagaskipanin fyrimunir. Eitt nú er vandin fyrí útblaki og umdoyping av fiski minni enn í t.d. eina kvotuskípan.

Hinvegin ber til at vísa á fleiri viðurskifti, ið bæði eru knýtt at mátanum, sum fiskidagaskipanin er umsitin uppá, og sum hava við veikleikar við fiskidögum sum stýringsamboð at gera. Hesum verður hugt at niðanfyri.

Ov nógvir fiskidagar

Nevndin er samd við teimum, ið siga, at ov nógvir dagar voru inni í skipanini frá fyrstan tíð, serliga í útróðrarflotanum. Uppskotið frá Landsstýrinum í 1996 brúkti á leið somu dagatöl fyrí ymisku bólkkarnar, sum Skipanarnevndin hevði mælt til í frágreiðing síni. Løgtingið gjørdi tó av at broyta uppskotið, so at nógvir fleiri dagar vorðu lagdir afturat í bólki 5, útróðarbátar undir 15 tons. Talið varð hækkað úr o.u. 14.000 døgum upp í 22.000 dagar.

Seinni í sama fiskiári, á vári 1997, vorðu 5.000 dagar lagdir afturat hjá bólki 5 og góðir 1.000 dagar afturat hjá bólki 4A. Hetta varð gjørt í kjalarvørrinum av sonevndu Viðareiðissemjuni. Á fundi á Viðareiði í januar 1997 millum landsstýrismannin í fiskivinnumálum og vinnuna um teir trupulleikar, ið høvdzu stungið seg upp serliga hjá smærru útróðarbátunum í bólki 5,⁴ varð avrátt at seta ein arbeiðsbólk við umboðum fyrí fiskivinnuumsitingina, Meginfelag útróðarmanna, Skipanarnevndina og Fiskiveiðieftirlitið. Arbeiðsbólkurin mælti til at hækka dagatalið hjá bólki 5 við 5.000 døgum og hjá bólki 4A við 1.000 døgum. Landsstýrið tók tilmælið frá arbeiðsbólkinum við í uppskotið um at broyta lögina um vinnuligan fiskiskap, sum varð lagt fram í mars 1997. Sum skilst, varðið dagar skuldu takast inn aftur árini eftir, men tað varð ikki gjørt.

Vit eiga at hava í huga, at t.d. árini 2000-2009 var ein lutfalsliga stórur partur av toskaveiðuni (í tali) inni við land, smærri fiskur. Hetta kann hava havt avleiðingar fyrí, hvat vit hava fengið burtur úr góðu tilgongdini av toski miðskeiðis í 1990-

² Sí løgtingsmál 3/1998.

³ Løgtingsmál 88/2004 og løgtingslög nr. 68 frá 23.05.2005.

⁴ Sí løgtingsmál 78/1996.

unum og um aldarskiftið. Tilgongdin av ungfiski inn í vaksna stovnin er ymisk ár um annað. Við harðari roynd verður fiskiskapurin góður tey árin, tá tilgongdin er góð; men samstundis verður lítið og einki eftir til árin, tá tilgongdin ikki er so góð. Úrslitið verður samanumtikið, at minni kemur upp á land, og sveiggini millum góð og ring ár verða ógvisligr. Tað, at við ikki nýta vakstrarevnini hjá fiski til fulnar, ávirkar eisini virðið á tí, ið kemur upp á land.

Staðfestast kann, at hóast mælt hevur verið til avmarkingar í vinnuliga fiskiskapinum við húki inni við land, so vórðu eingi politisk stig tики fyrir at verja smáfiskaleiðir og uppvakstrarøkið hjá toksi fyrrenn í 2011. Frá juli 2011 til august 2013 var kunngerð í gildi, sum friðaði allar leiðir inni við land fyrir vinnuligum fiskiskapi við línu. Somuleiðis voru ein leið eystanfyri og ein leið vestanfyri friðaðar fyrir at verja teir yngstu árgangirnar av hýsu og toksi.

Óbrúktir fiskidagar

Sum sæst í talvu 6.2, verður lutfalsliga stórus partur at tillutaðu fiskidøgunum ikki brúktur. Tað er serliga útróðrarflotin, ið roynir við húki, sum hevur nógvar avlopsdagar. Prinsipielt er tað ikki ein trupulleiki, at dagar ikki verða brúktir, tá lítið er av fiski, men av tí at tað er yvirkapasitetur av tókum døgum, gerst veiðitrýstið á smáfisk serliga stórt, tá allir dagarnir aftur gerast virknir. Hugsandi er, at um meira verður til av toksi, so kann hetta vera við til at kveikja lív í nógvar av teimum fiskidøgum, sum hava ligið óbrúktir. Hetta kann føra við sær, at royndin eftir toksi verður ov stór.

Talva 6.2. Samanbering av tillutaðum og brúktum fiskidøgum síðan fiskiárið 2010/2011

Bólkur										
Fiskiári	2 ytri	2 innari	3	4 A	4 B	4 T	5A	5B	Í alt	Óbrúkt
2009/2010	Tillutaðir dagar		4.406	2.940	1.323	1.756	1.540	6.904	10.355	29.224
	Brúktir dagar		4.585	2.078	426	1.158	1.382	3.534	6.215	19.378
	% brúktir dagar		104%	71%	32%	66%	90%	51%	60%	66% 34%
2010/2011	Tillutaðir dagar		4.274	2.852	1.323	1.756	1.540	5.304	7.955	27.604
	Brúktir dagar		3.883	2.071	405	1.016	1.412	2.856	4.525	17.506
	% brúktir dagar		91%	73%	31%	58%	92%	54%	57%	63% 37%
2011/2012	Tillutaðir dagar	1.530	4.657	2.567	1.058	1.405	1.386	5.060	5.547	23.210
	Brúktir dagar	895	4.758	1.986	260	657	1.313	1.834	3.160	14.862
	% brúktir dagar	58%	102%	77%	25%	47%	95%	36%	57%	64% 36%
2012/2013	Tillutaðir dagar	1.530	4.626	2.567	1.011	1.533	1.386	4.730	5.877	23.260
	Brúktir dagar	879	3.953	1.205	271	688	1.166	1.410	2.845	12.415
	% brúktir dagar	57%	85%	47%	27%	45%	84%	30%	48%	53% 47%
2013/2014	Tillutaðir dagar	1.530	4.441	2.387	1.011	1.533	1.386	4.311	5.554	22.153
	Brúktir dagar	797	3.916	1.120	272	519	895	1.136	3.337	11.992
	% brúktir dagar	52%	88%	47%	27%	34%	65%	26%	60%	54% 46%
2014/2015	Tillutaðir dagar	1.530	4.455	2.387	1.029	1.530	1.386	2.640	7.225	22.182
	Brúktir dagar	1.125	4.308	1.235	254	565	717	1.297	3.709	13.210
	% brúktir dagar	74%	97%	52%	25%	37%	52%	49%	51%	60% 40%
2015/2016 *	Tillutaðir dagar	1.530	4.455	2.387	1.029	1.530	1.386	2.310	7.555	22.182
	Brúktir dagar	1.446	3.784	1.452	315	699	920	722	3.129	10.640
	% brúktir dagar	95%	85%	61%	31%	46%	66%	31%	41%	48% 52%

* 5A og 5B pr. 13. juni

Kelda: www.vorn.fo

Ført hevur verið fram, at niðurskurðurin í brúktu fiskidøgunum fyrir línuveiddan fisk samsvaraði væl við tann niðurskurð, sum Havstovan hevði mælt til, soleiðis at skilja, at hesir skipabólkar høvdu fylgt ráðgevingini hjá Havstovuni, og at tann vánaliga støðan hjá toksi og hýsu undir Føroyum tí lutvist var eitt úrslit av vánaligari ráðgeving frá Havstovuni. Her er at viðmerkja, at hetta uppáhald sum heild ikki samsvarar við tað eftirkanning, sum nevndin hevur fingið gjort. Um ein hyggur at bólki 3 (línuskip) og bólki 4 (stórir útróðarbátar) fyrir tíðarskeiðið frá 2004 til 2015, so ráðgav Havstovan í miðal ein niðurskurð á 43% í fiskidøgum (frá einum ári til tað næsta) fyrir hesi árin – veruligi niðurskurðurin í brúktum døgum var 7%. Um bólkur 3, 4 og 5 verða brúktir sum grundarlag í tíðarskeiðnum 2009-2015, so eru samsvarandi töl

47% niðurskurður frá Havstovuni og 3% veruligur niðurskurður í brúktum fiskidögum. Viðmerkjast kann eisini, at tað bert var eitt ella tvey ár (2011 og 2012), tá samsvar var millum tilmælta niðurskurðin hjá Havstovuni og veruliga niðurskurðin í brúktum dögum. Hesi árini ráðgav Havstovan tó í samsvari við eina stigvísa ætlan fram til 2015, hóast eisini sagt varð, at niðurskurðurinn átti at verið stórr.

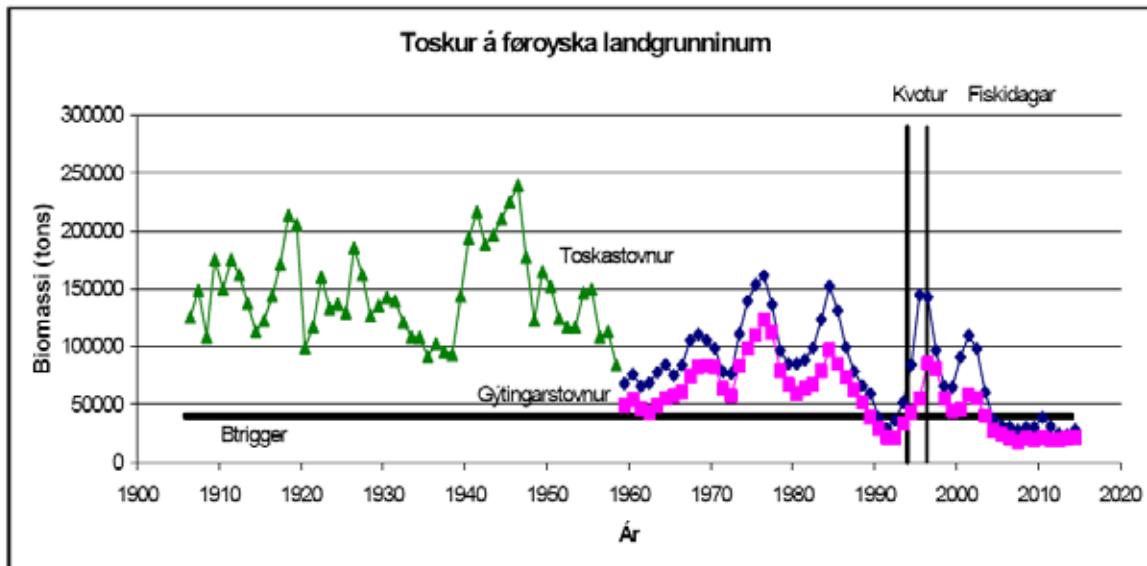
Veiðitrýst, fiskastovnar og ráðgeving

Núverandi skipan við ásettum fiskidögum og øðrum reguleringum hevur ikki megnad at stýra veiðitrýstinum á toskastovnini. Stovnsmetingar hava víst, at veiðitrýstið, serliga á tosk, hevur verið alt ov stórt í mun til tey tilvísingsgarvirði, sum ICES hevur ásett. Veiðitrýstið hevur eisini alla tíðina ligjð oman fyrir tað veiðitrýstið, sum gevur stórstu, varandi veiðu, ikki minst í árunum eftir, at fiskidagaskipanin varð sett í gildi, (mynd 6.2). Ein høvuðsorsók er, at talið á fiskidögum frá byrjan í 1996 var alt ov stórt – og tann stóri niðurskurður í tillutaðum dögum (umleið 50% síðan 1997) hevur ikki megnad at hildið veiðitrýstinum niðri. Um sæð verður burtur frá kreppuni og seinna heimsbardaga, er tað bert í 2013 og 2014, at veiðitrýstið kom nærhendis F_{MSY} , ið er eitt fiskifrøðiligt mót fyrir tað veiðitrýst, har fiskastovnurin gevur ta stórstu, varandi veiðuna (MSY), og er vanliga tað tilrádda veiðitrýstið. Vert er at leggja til merkis, hvussu nógv veiðitrýstið broytist frá einum ári til annað, hóast talið á fiskidögum hevur verið munandi javnari.

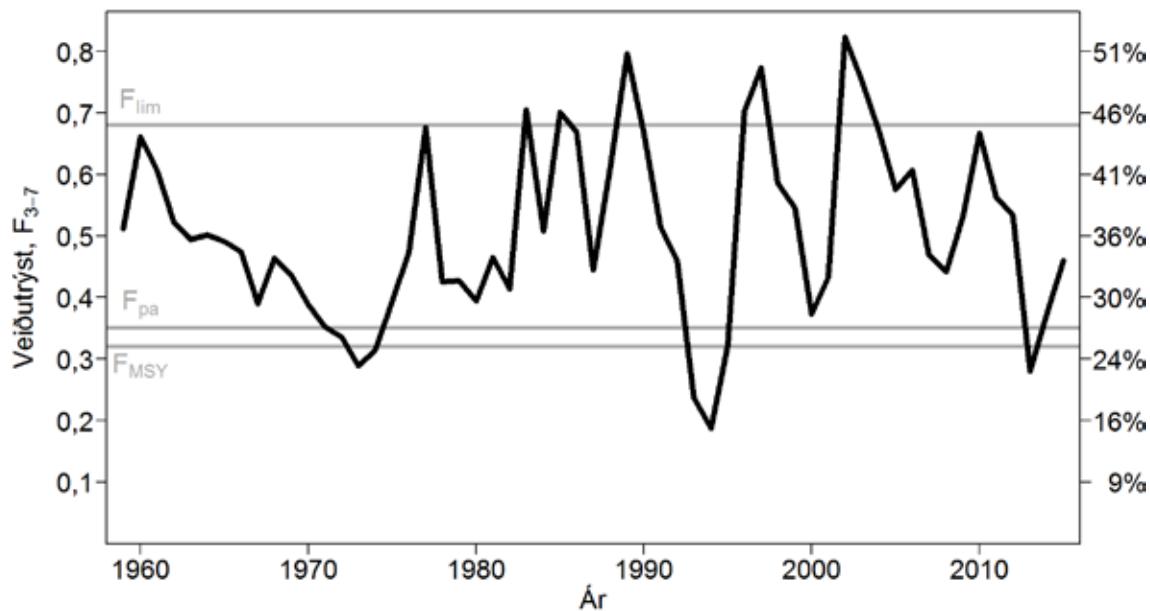
Veiðitrýst

Í fiskifrøðiligum samanhangi verður hugtakið veiðitrýst brúkt um, hvussu stórir prosentpartur av einum fiskastovni verður fiskaður í einum tíðarskeiði. Sagt meiri vísindaliga merkir tað fiskideyðatalið (fishing mortality, F), sum er tann parturin av einum árgangi í fiskastovnini, ið doyr orsakað av fiskiskapi í einum stuttum tíðarskeiði. Veiðitrýst er miðalvirðið av F fyrir teir 3-5 árgangirnar, ið umboða stórsa partin av veiðuni.

Sum vit síggja á mynd 6.1, var toskastovnurin árini fyrir 1955 millum 100 túmund og gott 200 túmund tons. Undir fyrra og seinna heimsbardaga, tá fiskiskapurin minkaði burtur í einki, vaks stovnurin. Eftir 1955 er stovnurin munandi minkaður. Fyrst í 1990unum kom stovnurin heilt niður um niðara lívfrøðiliga vandamarkið. Tá var royndin eisini lítil, og toskastovnurin vaks. At toskastovnurin kom so skjótt fyrir seg í 1990unum, var helst ein kombinátið av góðum liviumstöðum fyrir 1992 og 1993 árgangirnar, sum komu væl fyrir seg, og tað at veiðitrýstið var lítið, (mynd 6.2).

Mynd 6.1. Stóddin á feroyska toskastovnini seinstu oldina. Tá gýtingastovnurin er oman fyrir Btrigger (svarta, vatnrætta linja 40.000 tons), verður hann troyttur burðardyggt. Rútaraskaða punktini eru allur toskur á landgrunninum, fýrkantaða punktini eru gýtingastovnurin á landgrunninum, og tríkantaða punktini eru ein afturoknad meting av öllum toski á landgrunninum, út frá veiðu-upp-á-roynd frá bretskum trolarum.

Mynd 6.2. Veiðitrýst fyrir tosk á landgrunninum frá 1959 til 2015, frá stovnsmetingunum í 2016. F_{lim} er 0,68, F_{pa} er 0,35 og F_{MSY} er 0,32. (Sí gjølligari frágreiðing um tilvísingarvirðið í kapitli 4. Kelda: Havstovan).

Dömi eru eisini um fiskiskap eftir óðrum fiskastovnum enn toska- og hýsustovnunum, ið fiskidagaskipanin er ætlað at regulera, har stovnarnir eru illa fyrir, og har landaða veiðan er nóg minkað, t.d. blálonga og kalvi.

Hugsa vit um blandingsfiskiskap, er ein veikleiki við fiskidagaskipanini sostatt, at tað er torfört at stýra veiðitrýstum, tí fiskidagarnir verða ikki latnir til einstakt fiskaslag. Í blandingsfiskiskapi kann veiðitrýstið gerast lutfalsliga stórt á fiskaslög, sum eru illa fyrir.

Stýring av fiskiorku og veiðievnum

Fiskidagaskipanin regulerar fiskiorku. Í fyrisitingini av fiskidagaskipanini er tí neyðugt at stýra fiskiorkuni ella veiðievnum hjá flotanum, so vit ikki fiska meira, enn stovnarnir tola. Sambært lögini er veiðievnið hjá einum fiskifari veiðitrýstið, sum fiskifarið fremur hvønn fiskidag. Veiðievnni kunnu broytast, tá veiðiloyvir verða flutt og løgd saman, tá fiskifør verða skift út, og tá dagar verða fluttir millum skip og bólkar. Eisini ger teknologisk menning í t.d. fiskireiðskapi og tólum, at vinnan so liðandi gerst effektivari, og tað færir við sær okt veiðitrýst – at meira verður tikið úr stovnunum.

Síðan 1996 eru nógveiðiloyvir løgd saman í flotanum, ið eru undir fiskidagaskipanini. Fiskifør eru eisini skift út. Við hesum eru dagar fluttir á onnur skip og í aðrar bólkar, enn har, teir upprunaliga voru. Tá veiðiloyvir verða flutt, er tað ein treyt, at fiskiorkan ikki skal gerast storrri. Í sambandi við avhendan av fiskidögum millum fiskifør ásetir lógin, at reglurnar skulu áseta tað lutfalsliga virðið á fiskidögum, grundað á veiðievni.

“Fiskiorka” er eitt fjöltáttáð fyribrigdið, og tað eru nógveiðiloyvir verða flutt millum fiskifør, sum ávirka fiskiorkuna ella veiðievnni hjá einstaka skipinum. Veður og vindur, streymur, manning, skipari, tev, útgerð á brúnni, húkatal o.s.fr. Tí er ofta torfört at gera reglur, sum til fulnar leggja upp fyrir öllum brigdum í fiskiorku.

Í verandi regluverki er fiskiorkan sett við stöði í fysiskum dimensiónum á fiskifórum. Fiskiorkan hjá fiskifórum, ið royna við húki er longd \times breidd \times dýpd, og hjá trolarum er hon longd \times breidd \times dýpd \times maskinorka.⁵ Til tess at byrgja fyrir, at fiskiorkan ikki gerst storrri, og fyrir at leggja upp fyrir, at veiðievnni hjá skipum eru ymisk, eru reglur um umrokningarárvið fyrir fiskidagar, tá teir verða fluttir millum fiskifør.⁶ Tá ið dagar verða fluttir á storrri fiskifør, er dagatalið at flyta t.d. skorið, tí mett verður at eitt storrri fiskifar hefur betri veiðievni enn eitt minni skip.

Fiskiorkunevndin sigur í frágreiðing síni í 2008, at lógin, kunngerðin og siðvenja í ávísan mun taka hædd fyrir, at fiskiorkan ikki økist. Nevndin setir trú spurnartekin við, um umrokningartalvan er nøktandi, og hon mælir eisini til at

⁵ Kunngerð nr. 75 frá 13. juni 2006 um áseting av fiskiorku og mannagongd, tá veiðiloyvir verða flutt millum fiskifør, 15 tons og storrri.

⁶ Kunngerð nr. 3 frá 12. januar 2011 um avhending af fiskidögum.

leggja dent á onnur mót fyrir fiskiorku enn skipastødd og maskinorku. Fyri trolrarar pelatrekk og fyri línuskip, hvussu nógvar húkar, fiskifarið kann seta. Fiskiorkunavndin sigur eisini, at hon gjølla hevur kannað tilfar um broytingar í veiðievnum í fiskiflotanum, og hvussu skipanin hevur verið umsitin síðan 1996, herundir umsitingin av flyting og samanlegging av loyvum, útskifting av skipum og umrokning av fiskidögum millum bólkar. Niðurstøðan er, at veiðitrýstið er vaksið, hóast fiskidagarnir eru færri. Nevndin vísir á, at ábendingar eru um, at skipanin kann vera farin á glið og má rættast upp aftur.

Avhendingar av fiskidögum, tá tríggir mánaðir eru eftir av fiskiárinum

Í verandi skipan er høvuðsreglan, at fiskidagar bert kunnu avhendast innan høvuðsbólkarnar.

Loyvt er tó at avhenda fiskidagar millum høvuðsbólkar, tá tríggir mánaðir eru eftir av fiskiárinum, undantikið frá bólki 5. Fiskidagar í høvuðsbólki 4, ætlaðir til fiskiskap við húki, kunnu ikki avhendast til fiskiskap við troli í bólki 4 – hvørki beinleiðis ella umvegis aðrar bólkar.

Tríggja mánaða reglan kann vera við til at skeikla fiskidagaskipanina, tí flyting av fiskidögum millum bólkar kann gera, at veiðitrýst verður flutt til fiskiskap, har trýstið frammanundan er ov stórt. Tølini fyri avhending av fiskidögum, tá tríggir mánaðir eru eftir av fiskiárinum, vísa til dømis, at eitt skifti vórðu nógvir avlopsdagar fluttir úr bólki 2, partrolrarar, til bólk 4T, trolbátar. Við hesum vórðu fiskidagar, ætlaðir partrolarum (upsadagar), brúktir av trolbátum, sum vanliga royna longri inni á grunninum og eisini innan fyri 12 fjórðinga markið um summaríð.⁷

Búskaparliga stirvin skipan

Búskaparliga er fiskidagaskipanin ein stirvin skipan. Óll skipanin er gjørd við støði í einum søguligum flotabygnaði (1984-1994), og fyri at halda veiðiorkuna og veiðievnni støðug, er umráðandi at ansa eftir, at veiðiorkan ikki gerst størri. Harafturat gera avmarkingarnar í regluverkinum fyri umsetiligeit skipanina ógvuliga stirvna og taka í lítlan mun atlit til búskaparliga menning og effektiviseringar. Hetta er samanumtikið við til at halda fast um ein ávisan flotabygnað, hóast teknologisku og lívfrøðiligu fyritreytirnar og umstøðurnar broytast.

Í fyrisitingini av eini fiskidagaskipan er torfört at taka lívfrøðilig atlit fyri at forða fyri, at veiðiorkan ella veiðievnni økjast, og samstundis hugsa sær, at skipanin skal birta undir, at vinnan hevur möguleika at menna og effektivisera seg við t.d. ílögum í nýggj og framkomin fiskifør.

Í eini fiskidagaskipan verða ílögur gjørdar í effektiviseringar fyri at fiska mest möguligt við tí skipi ella veiðiorku, ein hevur, og á tann hátt fáa umsetningin upp. Í eini fiskidagaskipan verður eisini optimerað við ílögum í betri reiðskap og tól, ella við at útvega sær fleiri fiskidagar ella annað og betri fiskifar. Sum frá líður, kann hetta gera, at veiðievnni og veiðitrýstið økjast, og tað er ikki gagnligt fyri fiskastovnarnar og rakstrarúrslitini. Einasti máti at leggja upp fyri hesum, er at skerja talið av fiskidögum, soleiðis at veiðievnni eru óbroytt. Við hesum kann ein siga, at í eini fiskidagaskipan verða teir skipaeigarar, sum leggja seg eftir at effektivisera, revsaðir. Sum Fiskiorkunavndin vísir á í frágreiðingini í 2008, so er fiskdagatalið ikki skorið í sama mun, sum veiðievnni í flotanum og veiðitrýstið eru økt.

Í fiskidagaskipanini er t.d. eigari av trolara bundin at, hvørja stødd og maskinorku skipið skal hava, tá hann skiftir út. Hetta læsir flotasamansetingina, samstundis sum tað forðar fyri búskaparligum tillagingum.

Samanumtikið verður mett, at við teimum avmarkingum, sum eru við at flyta rættindir í fiskidagaskipanini og eginkleikunum við fiskidögum sum stýringsamboð, er øll tileggjan at laga flotan til at fáa bestu, búskaparligu úrslitini horvin. Skipanin hvørki eggjar til ella stuðlar undir rationaliseringar ella effektiviseringar, serliga tí at tann, ið ger tillagingarnar, ber kostnaðin, men fær ikki einsmallur ágóðan av teimum.

6.6 Samanberandi lýsing av fiskidagaskipan og skipan við hámarksveiðu og kvotum

Her verður hugt at styrkjum og veikleikum við fiskidögum og skipanum við hámarksveiðu.

Hjáveiða og útblak

Størsta styrkin við fiskidagaskipanini afturímóti kvotuskipanini er, at av tí at einki hámark er fyri veiðuni, kunnu øll slög og allar nøgdir landast. Í skipanini eru eingi insitament til at blaka veiðu út aftur ella at umdoypa fisk fyri at halda seg til

⁷ Umsetilig fiskirættindi. Frágreiðing til landsstýrismannin í fiskivinnumánum. Tórshavn, 8. februar 2010.

ásettar kvotur. Sostatt eru veiðitølini álitandi. Tó er sannlíkt, at ikki allur undirmálfiskur verður landaður, og tískil er hann undirumboðaður í landingartølunum.

Hinvegin er størsti veikleikin við hámarksveiðu og kvotum helst, at vandin er stórur fyrir, at veiða verður útblakað ella umdoptyr, um kvoturnar eru smáar. Eisini er stórur vandi fyrir 'high-grading', t.e., at smáur fiskur verður útblakaður, tí betri prísur fæst fyrir størra fiskin. Sostatt krevst helst munandi strangari eftirlit við fiskiskapi í eini skipan við hámarksveiðu og kvotum fyrir at fáa álitandi veiðitøl, tá kvoturnar eru smáar.

Í stýringini av fiskiskapi, ið eru undir kvotuskipan, er vanliga hjáveiðureglur, t.e. reglur um hvussu nögv tú kanst fiska av øðrum fiskaslögum, enn teimum, ið beinleiðis verður roynt eftir.

Eitt dømi er skipanin í fiskiskapinum eftir uppsjóvarfiski í føroyskum sjóvgvi. Til dømis siga reglurnar í beinleiðis fiskiskapi eftir makrei, at hjá fiskiforum, ið hava egna kvotu av norðhavssild, verður hjáveiða av sild roknað av eginkvotuni hjá viðkomandi fiskifari ella av felagskvotuni hjá viðkomandi fiskiforum. Hjá fiskiforum, ið ikki hava kvotu av norðhavssild, kann hjáveiðan í mesta lagi vera 10%. Av tí at øll, sum fingu loyvi at fiska makrel, ikki hava sildakvotu, varð ein partur av heildarkvotuni av sild afturhildin, tá kvotan varð útlutað. Eisini áseta reglurnar fyrir fiskiskapin eftir uppsjóvarfiski, at samlaða hjáveiðan av fiskaslögnum toski, hýsu, upsa og kongafiski ikki skal vera meira enn 2% av samlaðu veiðuni. Skip hava skyldu at boða frá, um hjáveiðan er meira enn ásett, og Vørn kann seta bráðfeingis veiðibann á ávísunum leiðum, har ov nögv hjáveiða er.

Eitt annað dømi eru hjáveiðureglurnar í beinleiðis fiskiskapi eftir gulllaksi, sum m.a. siga, at samlaða hjáveiðan av fiskaslögnum toski, hýsu, upsa og kongafiski ikki má vera meira enn 5% av samlaðu vektini av veiðuni í hvørjum háli. Hjáveiðan av øðrum fiskaslögum kann í mesta lagi vera 15% av samlaðu vektini av veiðuni í hvørjum háli.

Lógin eיגur framhaldandi at áseta, at tað ikki er loyvt at blaka veiðu út aftur, og at strangar revsireglur eru fyrir brot á bannið. Tað ber eisini til at tálma útblaking á annan hátt. Ein möguleiki er at hava strangt eftirlit og eftiransing umborð á fiskiforum. Ein annar er at áseta, at øll veiða ella øll veiða av ávísunum fiskaslögum skal førast til lands. Eitt slíkt krav kann samskipast, við at skip fáa ein part av avreiðingarvirðinum á ótilætlaðu veiðuni, ið verður förd til lands. Skipini skulu tó ikki hava vinning av hesum. Skipanir við stongdum leiðum ella bráðfeingis veiðibanni á ávísunum leiðum kunnu eisini brúkast til at at stýra fiskiskapinum burtur frá leiðum, har nögv er av fiski, ið sannlíkt verður útafturblakaður. Tað ber eisini til at áleggja skipunum at brúka selektivan fiskireiðskap, til dømis at hava skiljirist í botntroli, ið skilur smáan fisk frá, meðan skipið togar.

Lagt kann verða afturat, at í Íslandi er loyvt at flyta 5% av kvotuni yvir ár. Alternativt kunnu 5% eyka landast, uttan at tað verður tikið av kvotuni. 80% av avreiðingarvirðinum fer til fiskivinnugransking, og skipið fær 20%. Í Noregi er líknandi skipan, men har fara 80% av avreiðingarvirðinum til ráfiskaseljarafelög, og skipið fær 20 %. Í Íslandi er eisini høvi at keypa eykavotu, um ov nögv hjáveiða er í veiðuni, og fiskur undir minstamát skal landast, men nøgdin telur bert við í 50% av kvotuni.⁸

Stýring av veiðitrýsti og vandi fyrir ovfisking

Verður tosað um blandingsfiskiskap, er ein veikleiki við fiskidagaskipanini, at tað er torfört at stýra veiðitrýstum, tí fiskidagarnir verða ikki latnir til einstakt fiskaslag. Í blandingsfiskiskapi kann veiðitrýstið gerast lutfalsliga stórt á fiskaslög, sum eru illa fyrir.

Við eini skipan við hámarksveiðu ber betur til at stýra veiðitrýstum á einstök fiskaslög, tí tilmælið verður givið fyrir hvort slagið sær.

Við fiskidagaskipan er vanliga veikt samband millum ásettu fiskidagarnar og veiðitrýstið á stovnarnar. Rættliga líkt dagatal kann taka nögv størri prosentpart av stovninum onkur ár enn onnur, og hetta kann elva til øktan vanda fyrir ovfisking, av tí at torfört er at stýra veiðitrýstum, tá ið stovnar eru í minking.

Hetta kemst í fyrsta lagi av, at fiskidagar verða ikki givnir fyrir hvort fiskaslag, og harvið kann flotin til dømis velja at brúka flestu fiskidagarnar at royna eftir einum fiskaslagi, sum gevur góðan prís, og veiðitrýstið kann tá lættliga gerast dupult so stórt, sum tilmælt er. Í øðrum lagi hava natúrligar umstøður nögv at siga fyrir sambandið millum fiskidagar og veiðitrýst. Til dømis kann lína fiska tríggjar ferðir so effektivt, tá toskur hefur lítið av natúrligari føði, enn tá nögv av føði er til. Tá føðigrundarlagið svíkur, og tilgongdin gerst lítil, er framvegis möguligt at fiska væl við línu.

⁸ Viðarsson et al., Discardless, D. 5.1: Report on current practices in the handling of unavoidable, unwanted catches og Clucas 1997: A study of the options for utilization of bycatch and discards from marine capture fisheries, FAO Fisheries circular, No 928, Rome: FAO.

Talið á fiskidögum frá byrjan í 1996/1997 var væl stórr, enn mælt varð til í frágreiðingini hjá Skipanarnevndini, ið gjordi uppskotið um fiskidagaskipanina. Her hava vit ikki roynt at skilja ímillum, hvussu stóra ávirkan, ið skeiva stillingin frá byrjan hefur á veiðitrýstið samanborið við onnur viðurskifti so sum blandingsfiskiskap og effektivitetsøking hjá flotunum gjøgnum árin. Tíð og arbeiðsorka vóru ikki til at viðgera hetta innan fyri teir karmar, ið givnir vórðu. Royndirnar frá verandi fiskidagaskipan eru tó, at bæði toska- og hýsustovnarnir eru ovfiskaðir, og tað hefur ikki eydnast at stilla fiskidagatalið rætt tey 20 árin, fiskidagaskipanin hefur verið í gildi.

Við skipanum við hámarksveiðu er vanliga gott samsvar millum hámark og veiðitrýst á fiskastovnarnar, og sostatt er lættari at stýra veiðitrýstinum, um ein stovnur minkar. Í fyrsta lagi, tí at kvotur eru givnar fyri hvört fiskaslag sær, og í óðrum lagi, tí at tað ber til at fylgja neyvt við, um og nær kvotan er uppfiskað. Sum víst á aðrastaðni økist tó vandin fyri at blaka smáan fisk út, tá hámarksveiðan minkar.

Sjálvregulering

Grundtankin í fiskidagaskipanini var, at veiðitrýstið er sjálvregulerandi við einum konstantum flota, soleiðis at tá nógvir fiskur er, fáa skipini góðan fong. Tá lítið er av fiski, gevur hvør fiskidagur verri fong, og skip fara at leita sær onnur slög, sum meira er til av.

Við verandi fiskidagaskipan hefur henda sjálvregulering ikki riggað eftir ætlan. Høvuðstrupulleikin er, at ov nógvir fiskidagar eru í skipanini. Tá lítið er av fiski, verða ikki allir dagar brúktir, og tá meira er til av fiski, koma hesir óbrúktu dagar aftur í brúk. Tað er ikki prinsipielt ein trupulleiki, at dagar ikki verða brúktir, tá lítið er av fiski, men av tí tað er yvirkapasitetur av tókum dögum, gerst veiðitrýstið á smáfisk serliga stórt, tá allir dagarnir aftur verða brúktir. Hvatt fiskidögum viðvíkir, er fiskiskapur eftir öllum fiskaslögum í fiskidagaskipanini í praksis óreguleraður. Hetta kemur m.a. til sjónðar, við at nógvir av tillutaðu fiskidögum liggja óbrúktir, (sí talvu 6.2). Ein annar trupulleiki, sum tó ikki stavar frá yvirkapasiteti, er, at flotin býtir seg ikki javnt millum tók fiskaslög. Hetta kann lutvist vera, tí at prísmunur er á sløgunum, og tá kann tað loysa seg at fiska, hóast lítið er til. Ein onnur orsök kann vera, at tað er torfört ella kostnaðarmikið at leggja um til annan fiskiskap.

Effektivitetsøking í flotanum

Við eini skipan við hámarksveiðu hefur tað ongan týdning fyri fiskastovnin og veiðitrýstið, um effektiviteturin í flotanum broytist við stórra fórum ella betri reiðskapi og tekniskari útgerð. Effektivitetsøkingin ger, at tú fært fiskað somu nøgd skjótari og effektivari. Tá hámarksveiðan er rokkin, steðgar fiskiskapurin.

Í eini fiskidagaskipan ber bert til at mótvirka effektivitetsøking við at taka dagar úr skipanini, soleiðis at samlaðu veiðievnini hjá flotanum eru óbroytt

Fiskidagaskipanin og búskaparlig burðardygð

Búskaparliga roynast skipanir við hámarksveiðu og kvotum betur enn fiskidagaskipanir. Skipanir við avmarkaðum tali av fiskidögum hava verið brúktar aðrastaðni, men flestu lond eru farin burtur frá teimum. Íslendingar høvdu t.d. eina dagaskipan frá 1977-1983 (Skrapdagakerfið), har einans var loyvt at trola eftir toski eitt avmarkað dagatal um árið. Skipanin megnæði ikki at forða fyri trúroynd og yvirkapitalisering í flotanum.⁹ Nevndini kunnugt hava royndirnar við fiskidagaskipanum aðrastaðni ikki verið góðar, og nevndin veit heldur ikki dömi um fiskidagaskipanir, sum hava givið vinnuni gott, búskaparligt avkast. Hinvegin eru fleiri royndir aðrastaðni, har skipanir við hámarksveiðu og kvotum hava roynst væl búskaparliga,¹⁰ serliga tá rættindir eru latin fiskifórum sum eginkvotur, og tá kvoturnar eru umsetiligar.

Hvussu ymiskar reguleringsskipanir hepnast, snýr seg ikki bert um sjálva skipanina og grundreglurnar, sum tær byggja á. Tað veldst eisini um, hvussu tær verða umsítar. Lívfroðiliga er ein kvotuskipan lítið verd, um t.d. hámarksveiðan áhaldandi verður ásett stórr, enn mælt verður til. Og í eini fiskidagaskipan er vandin stórr fyri, at skipanir fer á glið, um fyrisitingin av skipanin ikki megnar at hava tamarhald á veiðiorku og veiðitrýsti við at stilla fiskidagatalið.

Eitt er, hvussu ein fiskidagaskipan verður umsítin. Annað er, at tað ber til at vísa á eginleikar við sjálvari fiskidagaskipanini, ið gera, at hon ikki er egnað sum stýringsamboð fyri at rókka málinum um burðardyggan fiskiskap.

⁹ Sí t.d. <http://www.fisheries.is/management/fisheries-management/>.

¹⁰ Úr 'The OECD handbook for fisheries managers': Use market-based instruments where possible. Maximise their impact by avoiding restrictions on ownership, use or trading of rights. For certain types of fisheries (especially industrial fisheries), well-designed ITQ systems can improve the profitability, energy efficiency, quality and marketability of fish and fleet structure (among other things), whereas traditional input control approaches can have negative impacts on all of these.

Sum víst á í kapitli 6.5, hevur skipanin við fiskidögum sum stýringsamboð nakrar innbygdar eginleikar, ið gera, at hon stuðlar ikki so væl undir búskaparlíga burðardyggan fiskiskap.

Í stuttum snýr tað seg um, at í eini fiskidagaskipan eru skipaaeigarar bundnir av, at veiðievnni ikki skulu gerast störr. Inputið (t.e. skipið) er givið frammanundan, og í staðin fyrir at effektivisera innsatsin og gera búskaparlígar tillagingar, vil ein royna at økja um umsettingin (t.e. fiskanøgdina). Aðrir skipaaeigarar gera tað sama, og samlað sæð er hetta hvørki gott fyrir fiskastovnar ella rakstrarúrlitið hjá flotanum.

Ein skipan við hámarksveiðu og eginkvotum eggjar hinvegin til at optimera fiskiskapin, tí tá eru skipaaeigararnir ikki bundnir at stöddini á einstaka skipinum, og flotin kann laga seg til broyttu umstøðurnar utan forðingar í regluverkinum.

Hinvegin kunnu skip undir skipan við hámarksveiðu og eignum kvotum optimera sín fiskiskap, tí tá eru tey ikki bundin av stöddini á skipinum. Í eini fiskidagaskipan eru tey bundin av, at veiðievnni ikki skulu gerast störr. Hetta avmarkar möguleikarnar fyrir tekniskari menning og búskaparlígar tillagingum. Í eini skipan við hámarksveiðu og kvotum er ikki neyðugt at taka atlít til veiðievni hjá einstaka skipinum ella flotanum, og flotin kann laga seg til broyttu umstøðurnar utan forðingar í regluverkinum.

Eitt annað at hava í huga er, at tá ið loyvir verða boðin út á einum marknaði, fer tað at geva ójavna kapping at selja fiskidagar, um ein ikki samstundis ger nógvar skipabólk, tí ein fiskidagur hjá einum flakatrolara er ikki tað sama sum ein fiskidagur hjá einum útróðrarbáti. Tá er lættari í eini kvotuskipan, tí eitt tons er eitt tons, sama hvør fiskar tað.

Nevndin heldur eisini, at um ongar lógarásettar forðingar ella avmarkingar eru fyri, hvussu stórt fiskifar ein kann nýta til at fiska tøka kvotu, kann tað vera við til at betra um umstøðurnar hjá skipum og bátum at føra alla veiðu til lands. Vist hevur verið á, at ein av forðingunum fyri, at skip og bátar ikki taka livur, rogn og garnar til lands, er, at pláss og umstøður ikki eru umborð. Hetta er umrøtt í kapitli 10.

Við einari kvotuskipan verður dentur lagdur á tilfeingið, heldur enn á at fiska so nógvi, sum gjørligt hvønn fiskidag. Ein slík skipan fer tilskil at eggja til virðisøking, tí umráðandi er fáa sum mest fyri hvørt kilo.

Eftirlit

At hava eftirlit við, at ásettarr reglur verða hildnar, er ein týdningarmikil partur av allari fiskiveiðustýring. Nevndin hevur ikki viðgjort avleiðingarnar av tilmæltu brotingunum við atliti at fiskiveiðueftirliti, meira enn at vísa á, at tá effortskipanir og skipanir við hámarksveiðu og kvotum verða samanbornar, eigin ein eisini at hava í huga spurningin um eftirlit. Ymisk sløg av fiskiskapi krevja ymiskt slag av eftirliti. Somuleiðis seta ymisk sløg av reguleringskipanum ymisk krøv til eftirlit. Í skipanum, har veiðorkan verður regulerað, snýr tað seg um at hava tamarhald á og eftirlit við veiðorkuni. Hetta kann vera eftirlit við tali og stødd á fiskiforum, fiskitið, tali av reiðskapi o.til. Í høvuðsheitum kann sigast, at eftirlit við veiðorku er eitt einfalt slag av eftirliti. Talan er um at hava eftirlit við skipum og tryggja, at tey halda seg til ásettarr reglur um veiðorku. Tað verður ofta víst á, at undir slíkum skipanum er eftirlitið eisini lættari, tí at einki insitament er at snýta við upplýsingum um veiðitöl ella efforttöl.

Í skipanum, har tað eru veiðunøgd og kvotur, ið eru reguleraðar, krevst ofta betri eftirlit fyri at tryggja, at fiskifør t.d. halda seg til ásettarr kvotur og reglur um hjáveiðu, og so at tey ikki blaka fisk út aftur fyri at kunna halda ásetta kvotu og bert taka tann fisk ella ta fiskastødd til lands, ið gevra besta avreiðingarvirði. Gott eftirlit skal eisini vera við veiðitolum á skipum og landingarstøðum fyri at fáa vissu fyri, at alt er rætt er upplýst og avstaðfarið við veiðidagbókum, landingum, hagreiðing og virking umborð.

Tí mælir nevndin til at seta meiri orku av til eftirlit.

6.7 Samlað tilmæli um skipan við hámarksveiðu og kvotum

Meirilutin í nevndini mælir til, at ein skipan við hámarksveiðu og kvotum verður sett í verk fyri fiskiskap í fóroyskum sjógví.

Hámarksveiða verður sett fyri at halda veiðuni á einari burðardyggari legu. Rættindir verða síðan tillutað fiskiforum sum eginkvotur á uppsboðssølu.

Niðanfyri er grundgivið fyri tilmælinum, eins og víst er á, hvat kann gerast fyri at byrgja fyri, at vansarnir, ið verða settir í sambandi við kvotuskipanir, gerast ov stórir.

- Nevndin metir yvirskipað, at ein skipan við hámarksveiðu og kvotum stuðlar betur undir lívfrøðiliga og búskaparliga burðardyggan fiskiskap enn tann fiskidagaskipan, sum seinastu 20 árinu hefur verið høvuðsamboðið í reguleringini. Ein kvotuskipan ger okkum betur før fyri at røkka politisku málunum í arbeidssetningum.
- Í eini skipan við hámarksveiðu er lættari at stýra veiðitrýstum enn við eini fiskidagaskipan. Veiðitrýstið sigur, hvussu stórum prosentpartur av einum fiskastovni verður fiskaður í einum tíðarskeiði. Náttúruviðurskifti ávirka umstøðurnar hjá fiskastovnum, men ein av høvuðsorsókunum til ta vánaligu støðuna hjá botnfiskinum undir Føroyum er, at veiðitrýstið ikki er tálmað á nøktandi hått við fiskidagaskipanini. Havandi í huga, at eitt minkað veiðitrýst kann hava sera jaliga ávirkan á tosk og hýsu, soleiðis sum vit hava sæð undir báðum heimskríggjum og fyrst í nítiárunum, verður tí mælt til at seta skipan við hámarksveiðu í verk.
- Ein av stóru vansunum við ein kvotuskipan er vandin fyri, at veiða verður útafturblakað ella umdoypt, tá hon verður landað, og at hesin vandin kann gerast størrí i blandingsfiskiskapi, og tá kvoturnar eru småar. Nevndin metir kortini, at tað við ymiskum skipanum ber til at tálma útblaking. Ein er at herða eftirlitið á feltinum og revsireglurnar fyrir lógarbrot. Ein onnur er at áseta, at øll veiða ella øll veiða av ávísum fiskaslögum skal førast til lands. Ein kann eisini hugsa sær, at hetta verður gjort soleiðis, at ótilætlað veiða og hjáveiða kunnu avreiðast, men at fiskifarið bert fær ein prosentpart av avreiðingarvirðinum. Restin fer til landið og í grunn til almannagagnlig endamál, t.d. fiskivinnugransking. Skipanin skal eggja til, at ótilætlað veiða verður ferd til lands, men fiskiforini skulu ikki hava vinning av hesum. Skipanin við stongdum leiðum og bráðeiningis veiðibanni er við til at stýra fiskiskapinum burtur frá leiðum, har nóg er til av fiski, ið sannlíkt verður útafturblakaður. Somuleiðis ber til at áleggja skipum at brúka selektivan reiðskap, t.d. trol við skiljirist, ið silar smáfisk frá.
- Tá farið verður frá fiskidagaskipan til kvotuskipan krevst meiri eftirlit. Tí mælir nevndin til at seta meira orku av til eftirlit.
- Nevndin mælir til, at tey rættindir, ið verða sold á uppboði, verða latin skipum sum eginkvotur. Hetta gevur einstaka skipaeigarunum betri möguleikar at leggja fiskiskapin optimalt til rættis.
- Í eini kvotuskipan er í prinsippinum ikki neyðugt at leggja upp fyrir fiskiorku og veiðievnum hjá skipum. Ein fær rætt til at fiska eina ávísa nøgd, og myndugleikin leggur seg ikki út í, hvussu stórt skip, ein nýtir, ella hvussu maskinorkan er. Í fiskidagaskipanini eru nógvar avmarkingar, sum gera skipanina stirvna og forða fyrir optimering og effektivisering av vinnutólunum.

Nevndin hefur í sambandi við tilmælið um hámarksveiðu og kvotur umrøtt, um skipanin skal galda fyrir allar verandi skipabólkar, ella um t.d. smæstu útróðarbátarnir skulu halda fram undir eini fiskidagaskipan. Vísandi til, at skipanin skal vera løtt at umsita, er tað niðurstøðan hjá nevndini, at allir skipabólkar skulu vera undir skipan við hámarksveiðu og kvotum. Nevndin ásannar tó, at fyritreytirnar hjá minstu fórunum í útróðarfлотanum eru øðrvísi enn hjá størru skipunum. Í kapitli 7 mælir nevndin til, at ein serlig skipan verður gjord fyrir útróðarfлотan upp til 15 tons. Hetta kann eitt nú skipast við sólu av loyvum (atgongumerkjum) til eina felagskvotu. Tal av loyvum kann verða sett eftir fullriknum útróðarbátum. Somuleiðis eiga krøv at verða sett til tann, sum bjóðar, at hesin skal hava ávísan prosentpart av inntøku síni frá útróðri.

6.8 Bólkar og flokking av fiskiflotanum

Tá tosað verður um føroyska fiskiflotan, verður hann ofta flokkaður í bólkar. Vit tosa um heimaflota, línumskip, útróðarbátar, nótaskip, rækjuskip, idnaðarskip, flakatrolalar o.s.fr. Tað er tó bert í fiskidagaskipanini í føroyiskum sjógví, at bólkar av fiskiforum eru ásettir og skilmarkaðir við lóg, og staðfest er, hvørji fiskifør hoyra til hvønn bólk. Talið av veiðiloyvum í botnfiskaveiðuni er eisini fastfryst, og heimild er ikki til at lata fleiri veiðiloyvir aftur at teimum verandi.

Aðrir bólkar, t.d. nótaskip, rækjuskip og flakatrolalar, eru ikki á sama hått skilmarkaðir við lóg og við avmarkaðum talið av loyvum. Hesir bólkar hava tó seinastu árinu verið brúktir í sambandi við kunngerðir, ið hava býtt rættindir t.d. í fiskiskapinum eftir makreli og norðhavssild, men tá hefur skilmarkingin verið grundað á, hvørji rættindir og fiskiloyvir, ið fiskifør søguliga hava havt.

Sum nevnt í parti 6.4, er veiðiflotin á føroysku landleiðunum býttur upp í høvuðsbólkar og undirbólkar í sambandi við tilluting af fiskidögum av fiskiforum á føroysku landleiðunum.

Lógin ásetir eisini, at rætturin til tilfeingið á føroysku landleiðunum verður roknaður vegleiðandi fyrir hvønn høvuðsbólkin sær eftir prosentbýti av teimum ymisku fiskastovnunum.

Bólkabýtið hevur verið á leið tað sama síðan 1994, tá lógin um vinnuligan fiskiskap kom, og kvotuskipan varð sett í verk. Lítið og einki er skjalfest um, hví bólkabýtið er, sum tað er, men tað tykist, sum at politiskt ynski hevur verið um eina ávísá flotasamansetning, har søgulig veiða og veiðihættir eru avgerandi. Tað tykist eisini, sum at tað er við stöði í útjavningarpolitiskum atlítum, at ásett er í lóginu, hvussu veiðirættindini verða býtt millum bólkarnar.

Hetta sæst eisini, við at bólkavmarkingar eru í sambandi við avhending og flyting av veiðiloyvum og fiskidögum millum fiskifør. Sambært grein 28 siga reglurnar fyrir samanlegging av tveimur veiðiloyvum, at ikki er loyvt at flyta veiðiloyvir millum høvuðsbólkarnar, (sí omanfyr). Tá ið tvey veiðiloyvir verða flutt yvir á far, sum einki veiðiloyvi hefur, er ásett, at loyvt er ikki at flyta veiðiloyvi frá fiskifari, minni enn 15 tons, til fiskifar, stórra enn 15 tons, ella óvut. Samanummillumregla er gallandi fyrir fiskifør, sum eru ávikast minni ella stórra enn 110 tons.

Reglurnar um avhending av fiskidögum sige, at eigarar av fiskifórum í høvuðsbólki 2, 3 og 4 kunnu sínámillum í høvuðsbólkinum avhenda fiskidagar fyrir eitt fiskiár í senn ella endaliga. Tó er ikki loyvt at avhenda dagar millum húkaveiðu og trolveiðu. Loyvt er at avhenda fiskidagar millum høvuðsbólkarnar, tá tríggir mánaðir eru eftir av fiskiárinum, undantikið frá bólki 5. Fiskidagar í høvuðsbólki 4, ætlaðir til fiskiskap við húki, kunnu tó ikki avhendast til fiskiskap við troli í bólki 4 – hvørki beinleiðis ella umvegis aðrar bólkar.

Samanumtikið hevur lógarásetta flokkingin av heimaflotanum fyrst og fremst eitt útjavningarpolitiskt endamál, bæði tá tað kemur til at býta fiskirættindi og til at avmarka umsetiligkeitina, so at rættindir ikki verða flutt millum bólkarnar, eitt nú so at rættindir hjá útróðrarflotanum ikki enda hjá stórra skipum.

Arbeiðssetningur og tilmæli nevndarinnar leggja upp til nýskipanir, sum gera, at tað frameftir ikki er sami tørvur at býta flotan í heimajógví upp í bólkar sum partur av reguleringum. Fyrir tað fyrsta verður lagt upp til, at fiskirættindir verða útlutað á uppboðssølu. Í eini slíkari skipan er tað ikki søguligur fiskiskapur, sum ger av, hvat partarnir fáa, men hvussu kappingarförir teir eru á uppboðssøluni. Í marknaðargrundaðum útlutingarskipanum eiga sum útgangsstöði ikki at verða tikan útjavningarpolitisk atlít, t.d. við inntrivum, sum avmarka, hvør kann keypa ávis rættindir.

Samfelagsliga og politiskt kann tó vera ynskilt at skipa uppboðssøluna, so at summar kvotur verða markaðar til ávisar veiðihættir ella stöddir á fiskifórum. T.d. at útróðrarflotin verður hildin fyrir seg, tá ið rættindir verða seld á uppboði.

Nevndin mælir til, at í eini framtíðar skipan fyrir útluting og býti av rættindum skulu bólkarnir vera so fáir, sum gjörligt, og í mesta lagi tríggir: trolrarar, línumskip og útróðarbátar.

Harافتur er fyritreytirnar fyrir bólkum broyttar, tí at lagt er upp til, at nýskipanin skal tryggja, at marknaðurin fyrir fiskirættindi er ein marknaður millum tað almenna øðrumegin og privatar hinumegin. Nevndin mælir í kapitli 7 til, at kvotur verða umsetiligar á einum almennum marknaði, har landið virkar sum millumlið (eins og ein meklarafyritøka), og at fult gjøgnumskygni verður í øllum handlum. Tá verður ikki tørvur á somu reguleringum í umsetiligkeitini sum í dag, har bólkar eru skilmarkaðir, og skott eru sett imillum teirra. Verða bólkar og avmarkingar, so verður tað í sambandi við útluting og at marka summi rættindir til ávisan fiskiskap ella ávisar bólkar. Hesar avmarkingar og treyr fylgja so við rættindunum, tá tey fara um almenna marknaðin.

6.9 Økisfriðingar og tekniskar reguleringar í føroyiskum sjógví

Sambært arbeiðssetningum skal nevndin gera metingar og uppskot um teknisku reguleringarnar, verjuna av ungfiski, ymisku slögini av friðingum o.a. Í fylgiskjali 8 er eitt yvirlit yvir økisfriðingar og tekniskar reguleringar.

Nevndin hevur ikki gjort niðurstøður um ítøkiligar broytingar í reglunum um økisfriðingar, tekniskar reiðskapsreglur, minstamát o.a. í føroyiskum sjógví. Økisfriðingar eiga framhaldandi at vera ein partur av skipanini av fiskiskapinum í føroyiskum sjógví, bæði fyrir at verja gytingarleiðir, smáfiskaleiðir o.a.

Seinnu árini eru komin fleiri tilmælir um at gera tillagingar á stongdum og friðaðum leiðum í føroyiskum sjógví. Eitt nú frá arbeiðsbólkinum, sum í 2014 læt Fiskimálaráðnum frágreiðing um friðaðar og stongdar leiðir. Nevndin mælir til, at tann frágreiðingen, saman við øðrum tilmælum, verður grundarlag undir eftirmeting og viðger av spurningum um at tillaga friðaðar og stongdar leiðir.

6.10 Hvussu verður stovnsrøktin best skipað umsitingarliga?

Sambært arbeiðssetninginum skal nevndin gera tilmæli/uppskot um, hvussu stovnsrøktin best verður skipað umsitingarliga. Dentur skal m.a. leggjast á, at skipanin er so einföld, sum gjörligt at umsita, at hon er so gjøgnumskygd og rættartrygg fyrir vinnu og almenning sum möguligt, og at hon er so óheft av politiskari fyrising, sum til ber.

Nevndin skal herundir viðgera, um umsitingin av rættindum, góðkenningum o.ø. skal leggjast til óheftan stovn, t.d. skipaður við lögtingslög, í armslongd frá politiska valdinum. Nevndin skal eisini gera tilmæli um, hvussu veiðisetningur, umsitingarætlanir og endurbyggingarætlanir fyrí fiskastovnar kunnu kjólfestast og leggjast í langtíðarsemjur

Høvuðstilmælið hjá nevndini viðvíkjandi umsitingarligari skipan er, at allur fiskiskapur í føroyskum sjógví verður skipaður í sonevndar umsitingarætlanir. Ein slík ætlan er ein politisk langtíðarsemja at umsita fiskastovnarar yvir longri áramál. Endamálið er stovnsrøkt og lívfrøðilig burðardygð, men umsitingarætlanin skal eisini taka vinnulig atlit, til dømis leggja upp fyri at tryggja vinnuni ávisan stabilitet, so at hámarksveiðan ikki sveiggjar ov nögv frá ári til ár. Her verður hugt at, hvussu stovnsrøktin í fiskiskapinum í føroyskum sjógví best verður skipað umsitingarliga í eini nýggjari fiskivinnuskipan. Við heimild frá Lögtinginum og innan fyri karmarnar av góðkendum umsitingarætlanum setir landsstýrismaðurin árliga hámarksveiðu fyri allan fiskiskap.

Her verður hugt at, hvørjar grundreglur eiga at vera í eini umsitingarætlan, og hvussu hon kann verða staðfest og kjólfest politiskt.

Umsitingarætlanir í fiskiskapinum í føroyskum sjógví

Føroyskir myndugleikar hava ongantíð lagt langtíðarætlanir ella sett ítökilig langtíðarmál fyri umsiting og røkt av botnfiskastovnum í føroyskum sjógví, so at stovnarnir varandi kunnu endurnýggja seg og kasta sum mest av sær.

Ofta verður víst til eina veiðireglu, sum sigur, at burðardyggur fiskiskapur fæst, um samlaða talið av fiskidøgum verður sett soleiðis, at vit í miðal fiska ein triðing úr hvørjum stovni (í tali) um árið. Henda veiðiregla er nevnd í frágreiðingini hjá Skipanarnevndini 1995. Hon er tó ongantíð staðfest politiskt og hevur heldur ikki verið nýtt sum leiðregla, tá avgerðir eru tíknar um, hvussu fiskiskapurin eftir botnfiski undir Føroyum skal skipast. Harafurut hevur tað týdning at nevna, at veiðireglan heldur ikki er í samsvari til vísindaliga tilmælt veiðitrýst, eins og tað er ymiskt frá einum fiskastovni til annan, hvussu stórt veiðitrýst hann tolir.

Í 2011 varð eitt uppskot gjørt um umsitingarætlan fyrí toska-, hýsu- og upsastovnarnar í føroyskum sjógví og latið Landsstýrinum.¹¹ Tað uppskotið varð ongantíð veruliga viðgjört politiskt.

At fiskiskapur er skipaður í langtíðar umsitingarætlanir, er annars ikki heilt ókent í føroyskum samanhangi. Slíkar ætlanir eru t.d. partur av semjunum millum strandarlondini um fyrisingt av norðhavssild, makreli og svartkjafti. Hóast hesar langtíðarætlanir ikki eru eins í formi og innihaldi, so hava tær allar reglur um, hvussu hámarksveiðan skal ásetast við støði í vísindaligu ráðgevingini. Tær hava eitt niðara vandamark (B_{lim}) og eitt ovara vandamark (MSY $B_{trigger}$) fyri gýtingarstovnin, og hvussu nögv skal takast úr stovnininum. Tær siga eisini, hvussu fram skal farast, um gýtingarstovnurin fer niður um MSY $B_{trigger}$, ella um veiðitrýstið fer upp um ásett tilvísingarvirði. Veiðireglur eru nærrí lýstar í kapitli 4.

Fyri norðhavssildina er t.d. ein góðtikin umsitingarætlan, sum ásetir, at fer gýtingarstovnurin niður um 5 mió. tons, so skal veiðitrýstið minka, so hvört sum stovnurin minkar. Hetta er endurbyggingareglen í veiðiregluni. Stovnsmetingen í 2015 metti gýtingarstovnin at vera um 3,6 mió. tons, t.e. minni enn MSY $B_{trigger}$, og sostatt er endurbyggingareglen sett í verk.

Lagt kann verða afturat, at umsitingarætlanir ofta eru ein treyt fyri, at vinnan skal fáa váttan frá t.d. MSC um, at viðkomandi fiskiskapur lýkur teirra treytir um burðardygð. Slík váttan gevur ofta atgongd til marknaðir, sum lata betri prís.

Um umsitingarætlanir – meginreglur og høvuðstættir

Ein umsitingarætlan ber í sær, at ein politisk langtíðarsemja verður gjørd um stovnsrøkt og burðardygga gagnnýtslu, og at ein setir sær ítökilig mál í stovnsrøktini og sigur, hvussu ein ætlað at røkka málunum.

Ein týðandi partur av eini umsitingarætlan er ein veiðiregla (á enskum "harvest control rule", HCR), sum sigur, hvussu stóran part vit taka úr fiskastovnunum á hvørjum ári. Veiðireglan er grundarlagið undir, hvussu árliga hámarksveiðan verður ásett. Veiðireglur kunnu innihalda eina endurbyggingareglu fyrí fiskastovnar (recovery plan) og eina langtíðarveiðireglu, sum tekur yvir, tá málini í endurbyggingini eru nádd.

Í kapitli 4 mælir nevndin til, at veiðireglur í føroyskum sjógví mest möguligt verða grundaðar á MSY-hugsan, men har verður samstundis víst á, at fyrilit skal havast fyri, hvør ICES-ráðgeving og hvør vitan er tøk um ávísu fiskastovnin. Her

¹¹ Umsitingarætlan fyrí toska-, hýsu- og upsastovnarnar í føroyskum sjógví. Upprit frá arbeiðsbólki, settur av landsstýrismanninum í fiskivinnumálum. Oktober 2011.

kann nevnast, at í londum, har tey hava royndir við umsitingarætlanum, eru tær ofta ymiskar í formi og innihaldi. Hetta kemst m.a. av, at umstøðurnar og fyritreytirnar – t.d. fiskifrøðiliga grundarlagið – eru ymiskar. Yvirskipað er tað ein styrki, at möguleiki er at laga umsitingarætlanir eftir umstøðnum, fyritreytunum og serstaka tørvinum hjá einstaka fiskiskapinum, og ikki bert eftir bureaukratiskum krøvum og fortreytum.

Mælt verður til, at fóroyiskir myndugleikar gera umsitingarætlanir fyri allar serfóroyiskar fiskastovnar av vinnuligum og handilsligum áhuga og fyrí fiskiskap eftir krabbadjórum og skeljadjórum. Fyri fiskastovnar, har fullfiggað stovnsmeting er tøk, verður ætlanin grundað á tær grundreglur, sum ICES og fiskifrøðin nýta, og tekur støði í ICES-ráðgevingini fyrí fiskaslagið, (sí kapittel 4). Viðvíkjandi fiskastovnum, sum hava avmarkaða stovnsmeting, verður mælt til at gera umsitingarætlanir grundað á mannagongdir fyrí avmarkaða stovnsmeting í ICES.

Umsitingarætlanir verða ikki settar í staðin fyrí verandi reguleringar. Umsitingarætlanir byggja á tað til eina og hvørja tíð galldandi lógarverk og tey stýringsamboð, ið har eru ásett (kvotur, fiskidagar, økisfriðingar, tekniskar reguleringar o.s.fr.). Umsitingarætlarnir eru mest at rokna sum ein øðrvísi máti at skipa karmarnar, m.a. fyrí at áseta hámarksveiðu. Storri dentur er lagdur á langtíðarhugsan, og at fiskastovnarir varandi kunnu endurnýggja seg og kasta sum mest av sær. Kjølfestar umsitingarætlanir við veiðireglu loysa fiskiveiðupolitiskar avgerðir frá politiskum trústi, ið mangan er grundað á vinnuligan og politiskan lótvinnning.

Hetta merkir eisini, at í tíðarskeiðnum, sum umsitingarætlanin er í gildi, eru ikki so rúmar ræsir fyrí fiskiveiðupolitiskum avgerðum. Við umsitingarætlanini er kósín fyrí stovnsrøktina sett, og politiska skipanin hevur bundið seg til at halda kósina og at fáa skipanina aftur á kós, um ávaringarlampurnar lýsa, og vandi er á ferð.

Tá politiskar niðurstøður eru gjørdar um, hvussu fiskivinnunýskipanin verður eftir 2017, kann farast undir at gera ítökilig uppskot um umsitingarætlanir í fiskiskapin eftir botnfiski í fóroyiskum sjóvgvi. Arbeidið at gera uppskot um umsitingarætlanir eiger tá at verða gjørt í samstarvi millum Fiskimálaráðið, Havstovuna og umboð fyrí vinnuna á sjónum.

Nevndin hevur ikki gjørt ítökilig uppskot um umsitingarætlanir, men hevur viðgjørt, hvørjur høvuðstættirnir eiga at vera í umsitingarætlanunum fyrí teir fiskastovnar, sum vit einsamøll umsita. Grundleggjandi eiga umsitingarætlanir at lagast eftir fiskiskapinum og t.d. teiri ví sindaligu ráðgeving og stovnsmeting, sum er tøk. Mælt verður til, at umsitingarætlanir sum eitt minstamark eiga at innihalda hesar tættir:

1. *Virkisøkið og støðulýsing.* Umsitingarætlanin skal siga, hvønn fiskastovn ella fiskiskap talan er um, og skal hava ein støðulýsing av, hvussu stovnurin er fyrí. Støðulýsingin eiger at verða grundað á stovnsmetingar frá Havstovuni/ICES og annað viðkomandi tilfar.
2. *Endamálið við umsitingarætlanini.* Umsitingarætlanin eiger greitt at siga, hvat málið er við stovnsrøktini, og hvussu málið verður rokkið. Høvuðsmálið er størst, varandi veiða (Maximum Sustainable Yield, MSY). Í umsitingarætlanini kunnu tó onnur atlit takast enn tey reint fiskifrøðiligu. Til dømis kann eitt endamál eisini vera at tryggja vinnuni ávisan stabilitet, so at ikki ov stór sveiggj eru í árligu fiskimøguleikunum, eitt nú við at ein ikki broytir hámarksveiðuna meira enn eitt ávist prosenttal, sammett við undanfarna fiskiár. Við hesum kennir vinnan treytirnar og karmarnir eitt rímiligt tíðarskeið frameftir.
3. *Veiðireglu ("harvest control rule").* Mál og ætlanir fyrí, hvussu vit skulu røkka málunum, verða gjørd ítökilig í eini veiðireglu, sum tekur støði ICES-ráðgevingini og teimum meginreglum, ið har verða bruktar. Veiðireglan setir treytirnar og karmarnar, tá støða skal takast til hámarksveiðu fyrí komandi fiskiár. Lívfroðilig tilvísingarvirðir verða sett fyrí teir ymsu stovnarnar, og so skal ví sindaliga ráðgevingin árliga meta um stovnsstøddir og veiðitrýst í mun til hesi virðir. Langtíðarveiðireglan skal vera við til at regulera veiðitrýstið, so at tað í miðal er í eini legu, sum ger, at stovnarnir geva ta størstu, varandi veiðuna. Eru fiskastovnar illa fyrí, verður ofta mælt til at hava eina endurbyggingarætlan (recovery plan) fyrí stovnarnar, sum skal tryggja, at veiðitrýstið verður minkað, so at fiskastovnarnir aftur fáa eina stødd, sum gevur størstu, varandi úrtökuna. Tá tað málið er rokkið, tekur langtíðarveiðireglan yvir.
4. *Eftirmeting og broytingar.* Í umsitingarætlanini eiga ásetingar at vera um, hvussu og nær ætlanin skal eftirmetast. Tað hevur týdning, at umsitingarætlanin regluliga verður eftirmett, eins og ávirkanin av teimum tiltökum, sum verða sett í verk, onkursvegna skal kunna mātast við einföldum indikatorum. Vit eiga t.d. at kunna meta um, um tiltøkini í umsitingarætlanini stuðla undir burðardyggan fiskiskap. Gera tey ikki tað, eiger sjálv umsitingarætlanin/veiðireglan at verða stillað. Ein umsitingarætlan eiger at vera eitt livandi og broytiligt skjal, tí nögv viðurskifti, ið hava týdning fyrí fiskiskapin, broytast við tiðini.

Hvussu kann ein umsitingarætlan fremjast í verki?

Nevndin mælir til, at allur fiskiskapur eftir fiskaslögum, krabbadjórum og skeljadjórum av vinnligum áhuga i fóroyskum sjóvgi, og sum fóroyingar einsmallir umsita, verður skipaður í umsitingarætlanir, ið seta karmar fyri áseting av hámarksveiðu yvir longri áramál.

Ein umsitingarætlan er ein politisk langtíðarsemja um at fyrisita fiskastovnar. Hon er eitt amboð til at røkka fiskiveiðipolitiskum málum. Í umsitingarætlanini verða mál sett fyri stovnsrøkt, og hvussu málini verða rokin. Veiðireglu skal siga, hvussu stóran part vit kunnu taka úr stovninum um árið. Fremsta endamálið er sostatt at hava mannagongdir og karmar fyri at áseta hámarksveiðu fyri komandi fiskiár.

Politiskt kjølfestar umsitingarætlanir skulu skapa grundarlag fyri, at Løgtingið ikki framhaldandi skal taka avgerð um itøkiligu hámarksveiðuna, sum tá heldur eiger at takast fyrisingarliga innan givnu karmar.

Langtíðarsemjur kunnu fáast í lag, grundað á eina politiska viðgerð í Løgtinginum sum uppskot til samtyktar, har Løgtingið góðkennir høvuðstættir og meginreglur í umsitingarætlani.

Broytast politiskar fortreytir fyri eini góðkenning avgerandi, ber til at hava eina skipan, har landsstýrismaðurin kann ráðföra seg við vinnunevdina ella utanlandsnevndina, líka sum tá fortreytir fyri givnum játtanum á fíggjarlóginí broytast.

Nevndin mælir til, at tað beinanvegin verður farið undir at fyrireika uppskot um umsitingarætlanir fyri tey týdningarmestu fiskaslögini, so at hesar ætlanir eru klárar, tá nýggj fiskivinnulóggáva kemur í gildi 1. januar 2018. Nevndin metir, at í fyrstu atløgu er hóskandi at gera umsitingarætlanir fyri fiskiskapin eftir toksi, hýsu, upsa, longu, brosmu og gulllaksi.

Ein treyt fyri, at umsitingarætlanir skulu virka, er, at tær eru kjølfestar í politiskum langtíðarsemjum – tvørtur um samgongur og valskeið. Men í tilgongdini at fyrireika og gera umsitingarætlanir er eisini sera umráðandi, at fiskimenn og øll onnur, sum hava vitan um og áhugamál í fiskiskapinum, eru við og hava möguleika at koma til orðanna. At ein breiður skari av áhugamálum er við í tilgongdini at fyrireika og forma umsitingarætlanir, er neyðugt, fyri at ætlanin skal hepnast, og tað lættir um, tá ætlanin seinni skal setast í verk. Virkisdygdir í umsitingarætlanini er nógv Treytað av, at hon góðtikin av teimum, sum hon skal regulera.

Í sambandi við áseting av hámarksveiðu er at nevna, at í verandi lóg er neyvt ásett, hvussu fiskidagatalið verður býtt millum bólkar, grundað á søguligan fiskiskap. Tá rættindini verða útlutað á uppboðsølu, er tað ikki søguligur fiskiskapur, men kappingarførið hjá bjóðarum, sum ger av, hvør fær hvat, og hvussu nógv. Politiskt kann tó vera ynskilegt at taka útjavningarpolitisk atlit í útlutingini, t.d. við at rættindini, sum verða sold á uppboði, verða markað til ávisar bólkar av fiskiførum. Skal tað gerast, eiga karmarnir fyri býtinum av töku heildarkvotuni at verða ásettir í lóginí.

Nevndin mælir til, at skipað verður eitt serligt ráð fyri Havstovuna, har m.a. vinnan á sjónum er við. Ráðið skal ikki hava fyrisingarligar ella aðrar heimildir, men skal vera eitt stað har hugskot og spurningar í sambandi ráðgeving, havrannsóknir og royndarfiskiskap verða vendir. Fremsta endamálið er at styrkja dialog og samstarv millum Havstovuna og alla vinnuna. Tað metir nevndin er gagnligt fyri allar partar og fiskiveiðiumsitingina í síni heild.

6.11 Óheftur umsitingarstovnur?

Sambært arbeiðssetninginum skal nevndin í uppskotinum um nýggja fiskivinnuskidan m.a. leggja dent á, at skipanin er so óheft av politiskari fyrising, sum til ber. Nevndin skal herundir viðgera, um umsitingin av rættindum, góðkenningum o.o. skal leggjast til óheftan stovn, t.d. skipaður við løgtingslög, í armslongd frá politiska valdinum.

Nevndin mælir frá, at tað við serligari løgtingslög verður skipaður ein nýggjur stovnur, sum skal umsita rættindir, góðkenningar o.a.

Sum tað fyrsta metir nevndin, at umsitingarligu uppgávurnar kunnu røkjast í verandi skipan, og at eingin orsøk er til at flyta umsiting og málsviðgerð úr verandi fyrising og stovnum. Tó so, ein fyrirtreyt fyri góðari fyrising og góðum gjøgnumskygni er gott lögargrundarlag.

Fiskivinnulóggávan er á nógvum økjum fløkt og ikki altið líka greið, hvørki fyri borgaran ella tey, ið eru sett at umsita lógarverkið. Ti eiger eitt aðalmál at vera at fáa eina lóg, sum setir greiðar karmar fyri, hvussu høvuðsvinnan og tilfeingi okkara verða skipað og umsitin.

Harnæst metir nevndin, at nógvar av teimum nýskipanum, ið arbeiðssetningurin og tilmælini hjá nevndini leggja upp til, stuðla undir gjøgnumskyni og einfalda og greiða fyrisiting – herundir skipanin við marknaðargrundaðari útluting av fiskirættindum og umsitingarætlanum fyrir fiskiskapin.

Nevnast kann eisini, at seinastu árin er gjört eitt miðvist arbeiði at skipa allan fiskiskap hjá fóroyiskum fiskiførum í kunngerðir og at flyta dagligu umsitingina til Vørn. Hetta stuðlar undir gjøgnumskyni og greiðari regluverk, eins og umsitingin í størri mun er í armslongd frá politiska valdinum.

7 Marknaðargrundað útluting av fiskirættindum

7.1 Innleiðsla

Í ástóðinum um fiskivinnuregulering hava umsetiligar eginkvotur verið nögv tilmældar sum reguleringsamboð. Eginkvotur heldur enn felagskvotur, tí so verður einstaki rættindahavarin tilskundaður til at leggja fiskiveiðina betur til rættis yvir fiskiárið. Umsetiligar, tí so kann marknaðurin fyrir fiskikvotur yvir tið tryggja, at tann mest lönsami í síðsta enda fær hendir á fiskirættindunum. Í praksis hava umsetiligar eginkvotur eisini verið heilt nögv brúktar sum reguleringsamboð grundað á ástóðiliðu tilmælini. Ísland var eitt av fyrstu londunum at innföra umsetiligar eginkvotur longu fyrst í 1980'um, og onnur lond sum eitt nú Nýsæland fylgdu eftir.

Sjálf útlutingin í sambandi við verksettingina av eini skipan við umsetiligum eginkvotum hefur søguliga stórt sæð altið fylgt leistinum við 'grand fathering,' har verandi og virknar fyritókur fáa umsetiligu eginkvoturnar tillutaðar ókeypis ella fyrir eitt umsitingarliga ásett loyvisgjald. Hugtakið grand fathering verður alment brúkt um eina stóðu, har myndugleikarnir gera inntrív í eina vinnu grundað á nökur politisk ynskir og skapa uppbakning til inntrívini við at geva verandi vinnufyritókum sersömdir í byrjanini. Tá ið ein avmarkar fiskiskapin við umsetiligum eginkvotum og grand fathering, er hugsanin, at virknu fiskivinnufyritókurnar fáa kvotur tillutaðar í mun til søguliga veiðu, fyrir síðan sjálvar at heysta ágóðarnar, tá ið stovnarnir koma fyrir seg, og/ella at ein konsolidering fer fram í vinnuni. Vinnufyritókurnar kunnu tákant heysta ein ágóða av lönsamari fiskiveiðu ella við at selja sínar kvotur til aðrar fiskivinnufyritókur í sambandi við konsolidering í vinnuni. Skipanin við umsetiligum eginkvotum er soleiðis ein marknaðargrundað skipan skilt á tann hátt, at marknaðurin fyrir eginkvotur eftir sjálva útlutingina syrgir fyrir, at tey mest lönsomu reiðariíni so við og við fáa fatur á stórra partinum av kvotunum. Hetta hefur eisini verið gongdin í fleiri av londunum, ið hava verksett skipanir við umsetiligum eginkvotum.

Staðfestast kann, at Ísland hefur fengið sera lönsamar fiskiveiðufyritókur, sum eisini hava tikið væl undir við einum lívfrøðiliga burðardyggi fiskivinnupolitikki, har lurtáð verður eftir vísindaligu tilráðingunum. Eisini kunnu eginkvoturnar sigast at hava stuðlað undir eina vertikala integratiún, har stóru, íslendsku fyritókurnar hava gjort stórar ílögar í virðisøking av tilfeinginum, bæði við at brúka meira av tilfeinginum og við at marknaðarfóra og fáa betri tak á endamarknaðinum. Tó hefur eisini verið víst á, at skipanin við umsetiligum eginkvotum í Íslandi hefur viðvirkað til, at vinnan er miðsavnað á fáum hondum, og at hetta hefur havt keðilig árin á fleiri lokalókir og hefur skapt eina storri skuldarbinding av fiskivinnufyritókum í sambandi við kapitalsering av fiskirættindum við sólum av langtíðarkvotum.

Í Føroyum bygdi verksettingin av fiskivinnuskipanini eftir kreppuna í 1990'um eisini á grand fathering, har virknu fiskivinnufyritókurnar fingu kvotur og fiskidagar tillutaðar í mun til veiðuna frammundan. Fyri uppsjóvarfiskiskapin og fiskiskapin á fjarleiðum er tilluttingin av eginkvotum eisini grundað á söguliga veiðu. Í fyrstu atløgu vóru möguleikarnir at handla kvotur og fiskidagar avmarkaðir, men við nökrum brotingum í lögini um vinnuligan fiskiskap síðst í 1990'um varð latið upp fyrir storri umsetiligeit, so at fiskivinnufyritókurnar kundi optimera veiðuna meira, og so at ein konsolidering kundi fara fram. Loyvistíðin fyrir hesi rættindir bygdi á eina skipan við rullandi veiðiloyvum við eini uppsagnartíð á 10 ár.

Í 2005-06 vóru fleiri stórir skipahandlar gjørdir í Føroyum, har virðismikil fiskirættindini í uppsjóvar- og fjarfiskiskapi skiftu hendir. Í føroyska almenninginum vaktu hesir skipahandlar ans, bæði tí at fiskirættindini og skip á henda hátt vórðu fluttu í millum lokalókir, og tí at stórar upphæddir fóru úr fiskivinnuni til at rinda fyrir fiskirættindini. Sostatt varð sonevnda tilfeingsrentan í restloyvistíðini kapitaliserað sum partur av sóluupphæddini fyrir skip og tilhoyrandi loyvir. Almenna kjakið var tá viðvirkandi til, at tåverandi landsstyrismaðurin í fiskivinnumálum segði upp øll veiðiloyvir í føroysku fiskivinnuni við virknaði frá 1. januar 2018, soleiðis at ein nýggj fiskivinnuskipan kundi gerast.

Uppsjóartilfeingið í føroyskum sjóøki gjørðist knappliga væl storri í 2010 og úteftir, og Føroyar skilaðu sær einsíðugt rætt til munandi storri part av hámarksveiðuni. Í tí sambandi tóku seg upp nökur ivamál um, hvørjur veiðibólkar við veiðiloyvum og kvotum høvdu rætt til nýggja tilfeingið. Eitt sjónarmið var, at talan bert var um ein vökstur í hámarksveiðuni hjá teimum skipabólkum, ið áður høvdu veitt hesi fiskasløg, t.e. hjá nótaskipum og ídnaðarskipum. Aðrir skipabólkarnar fórdu fram, at teir eisini áttu at hava lut í nýggja tilfeinginum. Nýggju rættindini vórðu tí í stóran mun útlutað eftir politiskum avgerðum um, hvørji sjónarmið skuldu viga mest. Verður hugt at býtinum av nýggja tilfeinginum millum skipabólkarnar hesi árini sæst, at politisku raðfestingarnar av ymsu skipabólkunum skiftu frá ári til árs. Sostatt

kann staðfestast, at verandi fiskivinnuskipan ikki tykist at vera nóg robust til at handfara ein brádligan vökstur í fiskirættindum, sum føroyskir fiskivinnumyndugleikar umsita.

Øll fiskirættindini eru uppsøgd við virknaði frá 1. januar 2018, og sostatt eru føroysku fiskiveiðimyndugleikarnir í eini líkandi støðu, sum tá fiskivinnuskipanir verða innfördar á fyrsta sinni. Støða skal takast til, hvussu veiðirættindini skulu lutast út aftur 1. januar 2018. Hvørji eru alternativini? Yvirskipað eru fimm høvuðshættir at útluta fiskirættindir: 1) først til mølle, 2) lutakast, 3) tilluting eftir søguligari veiðu (grand fathering), 4) beauty contest, har aðrir parametrar verða brúktir afturat boðsprísinum, og 5) útbjóðing til hægstbjóðandi á einum marknaði.

Í arbeiðssetninginum fyri fiskivinnunýskipanini er ásett, at útlutingin av fiskirættindum skal fremjast á ein marknaðargrundaðan hátt, har uppboðssøla ella onnar útbjóðingarskipan verður brúkt. Eisini er ásett í arbeiðssetninginum, at nýskipanin kann verksetast við eini skiftistíð, har verandi luttakrar í vinnuni á skynsaman hátt kunnu laga seg til broyttu treytirnar yvir eitt ávist tíðarmál. Sostatt kann staðfestast, at ætlanin er at útluta fiskirættindini yvir eina marknaðarskipan, har verandi luttakrar tó á einhvønn hátt fáa eina tíð at laga seg til broyttu treytirnar í vinnuni.

Nevndin hefur í arbeiðnum umrøtt aðrar útbjóðingarskipanir enn uppboðssølu. Eitt nú beauty contest, har útlutingin av fiskirættindum ikki einans verður grundað á boðsupphæddinina fyri rættindini. Hon kann eisini vera grundað á t.d. lyftir um storri meirvirking á landi, um at taka meira av tilfeinginum til lands ella um at fremja marknaðarátök fyri føroyskt vørumerki. Eftir at hava umrøtt hesar útlutingarmöguleikar við landsstýrismannin gjørðist greitt, at tilíkar beauty contests ikki verða mettar at vera ein marknaðagrundað skipan fyri at útluta fiskirættindir, men at slíkar skipanir tó kunnu brúkast fyri eitt nú royndarfiskiskap.

Eisini hefur nevndin umrøtt möguleikan at fremja eina nýskipan, har verandi loyvishavarar varðveita ein part av rættindunum sum fóst loyvir, og at ein partur av føroysku heildarkotunum verður seldur á uppboðssølu. Av fóstu loyvunum eiga loyvishavararnir at rinda eitt fyrisitingarliga ásett tilfeingisgjald, sum tó eisini tekur støði í prisunum á uppboðssøluni. Eisini ásetir slík skipan ein kvotulykil, ið tryggjar, at ógvisligrar vökstur í heildarkotunum ikki av sær sjálvum fellur til verandi loyvishavarar, men antin kann verða seldur á uppboðssølu ella gerast grundarlag undir nýggjum veiðiloyvum.

Arbeiðssetningurin hjá nevndini varð á fundi við landsstýrismannin tann 27. mai 2016 nágreinaður soleiðis, at øll føroysk veiðirættindini skulu seljast á uppboðssølu.¹ Eftir hetta varð mett, at slík kombinátiósloyn, eins og leistar 1 og 5 í fylgiskjali 1, fellur utan fyri arbeiðssetningin. Allir leistirnir, ið arbeitt hefur verið við, eru kortini gjølligari lýstir í fylgiskjali 3.

Í arbeiðssetninginum er tí ásett, at fiskirættindir skulu lutast út á marknaðargrundaðan hátt, har allar fiskivinnufyrirkurnar – nýggjar og verandi – verða javnsettar í möguleikanum fyri at bjóða upp á fiskirættindini. Á henda hátt ynskir politiska skipanin at fáa ásett tilfeingisgjaldið á einum virknum marknaði og uppboði. Eydnast tað at fáa gjort eina marknaðargrundaða útluting, har rætti prisurin verður ásettur, vil hetta eisini viðföra, at tað í framtíðini ikki letur seg gera at kapitalisera ein stóran part af tilfeingisrentuni í söluppahæddum, sum kunnu enda utan fyri fiskivinnuna. Marknaðargrundaða skipanin skal samstundis syrgja fyri, at tað er ein virkin kapping og ein tilskundan til at menna fiskivinnuna.

Í einum seinni kapitli verða ásetingar um antitrust-reglur viðgjørdar, har endamálið við ásetingunum er at forða fyri miðsavnan av fiskirættindum við at áseta mörk fyri, hvussu nógv rættindir eitt einstakt reiðarár ella ein einstók fyrítøka kann hava. Tað er greitt, at valið av tilíkum ásetingum kann fáa avgerandi ávirkan á, hvussu tann marknaðargrundaða skipanin fæst at virka. Soleiðis kunnu ov stramar reglur ímóti miðsavnan hava við sær ein ov stóran flota, ið sostatt ikki fær fullan ágóða av stórrakstri. Í síðsta enda kann hetta minka um tilfeingisrentuna og inntökurnar hjá landinum av at bjóða út rættindini.

Sambært arbeiðssetninginum skal tilmæli sostatt gerast um eina marknaðargrundaða fiskivinnuskipan. Kjakið í almenna rúminum um marknaðargrundaða fiskivinnuskipan hefur tó í ávisan mun havt fokus á marknaðargrundaða regulering heldur enn marknaðargrundaða útluting, og tí verða ymiskar tulkingar av hugtakinum "marknaðargrundað fiskivinnuskipan" eisini stutt lýstar.

Sett verða upp nøkur kriteriir, ið nevndin heldur vera hóskandi til at meta um ymiskar útlutingarskipanir, og endaligu tilmælini verða eisini gjørd við hesum metingarkriterium í huga. Tilmælini frá nevndini taka tó eisini støði í m.a.

¹ Sí fylgiskjal 2, sum nágreinar arbeiðssetningin.

royndum úr øðrum londum við uppboðssølum og búskaparfroðiligum úrslitum innan uppboðssøluástøðið. Hesi verða eisini væl lýst í hesum kapitli.

Við støði í tí nágreinaða arbeiðssetninginum hevur nevndin gjört av at lýsa tvey ymisk uppskot um útlutingarleistir. Báðir leistar royna hvør á sín hátt at loysa avbjóðingina av, at eitt útboð av rættindum hevur við sær størri váða fyrir vinnuna í mun til siktbari (forudsigbarhed) og tilrættislegging nøkur ár fram í tið. Fyrri leistur inniheldur soleiðis fiskirættindir við gildistið í eitt longri áramál, hin seinni inniheldur forkeypsrætt hjá verandi rættindahavarum til stóran part av sínum rættindum árið eftir.

Fyrra uppskot er eitt tilmæli um eina skipan við bæði stutt- og langtíðarloyvum. Í hesum uppskoti skal einans ein partur av gjaldinum rindast við ársbyrjan. Størsti parturin skal rindast eftir avreiðing, og prísurin skal tillagast fyrir at geva rúm fyrir sveiggjum í miðalprísinum á fiskaslagnum. Harumframt ber til at tillaga fyrir sveiggjum í oljuprísinum, tó at tað er týdningarmikið, at ein tilik tillaging samstundis ikki eggjar til minni umhvørvisvinarligrar framleiðsluloysnir.

Seinna uppskot er eitt tilmæli um eina skipan, har öll rættindir verða lutað út á hvørjum ári, men har fyritökurnar tó hava forkeypsrætt til stórra partin av loyvunum, sum hesar høvdu ræði á árið fyrir. Í hesum uppskoti rinda fyritökurnar fyrir loyvini, tá ið kvoturnar verða keyptar, men tær fáa endurgoldið meginpartin av gjaldinum, um tær lata rættindini inn aftur.

Nevndin mælir til at seta serfrøðingar í uppboðssølum til at gera gjölligari tilmæli um smálutirnar í uppboðssølunum, herundir í hvønn mun opin ella afturlatin uppboðssøla skal nýtast. Møguliga er ikki sami uppboðssøluháttur hóskandi til allar marknaðir.

Á hoyringsfundum við vinnligu umboðini kom til sjónadar, at tey voru sera ivasom móttvegis einari marknaðargrunndaðari útluting. Vinnligi hoyringsbólkurin fanst serliga at, at öll rættindir skuldu selja umvegis eina uppboðssølu. Atfinningarnar snúðu seg serliga um våðan, sum slík skipan hevur við sær fyrir fyritökurnar og starvsfólk teirra. Vist varð eisini á, at verða hóskandi tilfeingisgjøld løgd á fiskirættindini, verða avbjóðingarnar við høgt virðismettum fiskirættindum nóg minni.

Hesar somu atfinningar blivu eisini fôrdar fram í politiska hoyringsbólkinum. Umboð fyrir andstøðuflokkarnar í hoyringsbólkinum töku ikki undir við uppboðssølu, men hildu kortini at talan kundi vera um uppboðssølu av nýggjum rættindum.

7.2 Arbeiðssetningurin

Eitt av høvuðsmálunum í arbeiðssetninginum er, at stórst möguligur partur av tilfeingisrentuni skal falla til landið.

Undir 4. punkti: Frá politiskari útluting av fiskirættindum til marknaðargrunndaða skipan, verður sagt, at farast skal burtur frá eini skipan, har útlutingin av fiskirættindunum verður grundað á lógarviðgerð í Løgtinginum ella fyriskipan, ið landsstýrismaðurin í fiskivinnumálum hevur ásett. Sambært arbeiðssetninginum kunnu uppskotini vera uppboðssøla ella aðrar útbjóðingarskipanir frá tí almenna til privatar, og sostatt skal talan vera um almenna útbjóðing av fiskirættindum.² Í arbeiðssetninginum verður eisini sagt, at rættindini eru tiðaravmarkað og kunnu ikki geva tí privata ognarrætt til tilfeingið.

Nevndin skal viðgera og gera tilmæli um, hvussu marknaðurin fyrir fiskirættindini best kann skipast, og hvørjar treytir skulu setast teimum, ið bjóða seg fram. Í arbeiðssetninginum er ásett, at marknaðurin fyrir fiskirættindir skal vera ein marknaður millum tað almenna øðrumegin og tað privata hinumegin.

Undir 5. punkti: Kapping og atkomiligkeit, er ásett, at nevndin skal gera uppskot um, hvussu kapping og atkomuligkeit verða tryggjað í vinnuni.

7.3 Verandi útluting av fiskirættindum

Í verandi skipan er heimilað landsstýrismanninum at skipa atgongd til at reka vinnuligan fiskiskap, útluting og býti av fiskirættindum, sum kann sigast at vera politisk/fyrisingarlig. Størsti parturin av fiskiskapinum er tó skipaður beinleiðis við lög um vinnuligan fiskiskap, sum í 1994 ásetti, at tey skip, sum voru í flotanum, og sum høvdu veiðiloyvir, tá lógin kom í gildi, eisini sambært nýggju lóginu høvdu rætt til veiðiloyvir og til fiskiloyvi til tann fiskiskap, tey høvdu luttkið í. Hetta var bæði galldandi fyrir fiskiskap í føroyskum sjógví og fyrir fiskiskap uttan fyrir føroyskan sjógv. Tá ið avmarkingar síðan eru settar í føroyskum fiskiskapi, hevur grundreglan sum oftast verið, at tey, sum hava verið virkin og hava

² Landsstýrismaðurin hevur á fundi við nevndina 27.05.16 greitt nevndini frá, at talan skal vera um eina uppboðssølu. Sí fylgiskjal 2.

søguligan fiskiskap at vísa á, eru sloppin upp í part, eins og tey hava fingið fyrimun, tá fiskirættindir eru býtt fyrstu ferð. Upþboðssolan av makrelrættindum í 2011 er tó eitt undantak.

7.3.1 Atgongd – loyvisslög

Fyri at reka vinnuligan fiskiskap skalt tú hava eitt veiðiloyvir. Veiðiloyvið verður givið eigara av ávísum fiskifari, men er altið bundið at einum ávísum fiskifari.

Í lögini um vinnuligan fiskiskap er talið av veiðiloyvum í fiskiskapinum eftir botnfiski í føroyskum sjógví avmarkað til talið, ið var 1. januar 1995. Í øðrum fiskiskapi er eingin samsvarandi lógarásett avmarking, men praksis hevur verið, at fá nýggj veiðiloyvir eru latin aftur at teimum, ið vóru miðskeiðis í 1990-unum.

Talið og slagið av veiðiloyvum eru í høvuðsheitum tey somu, sum vóru miðskeiðis í 1990-unum. Við veiðiloyvinum fært tú eisini rættindir at avhenda tað (saman við skipi), at leggja tað saman við øðrum veiðiloyvir og at flyta tað á annað fiskifar.

Fiskiloyvi verður útskrivað árliga og inniheldur ásetingar um, hvussu nógv og hvar, tú kanst fiska, eins og tað inniheldur tekniskar Treytir um reiðskap o.tíl. Rættindir í fiskiloyvinum kunnu vera eginkvota, rættur at fiska av felagskvotu, egnir fiskidagar o.s.fr.

7.3.2 Áseting og útluting av fiskirættindum

Fiskiskapurin eftir botnfiski í føroyskum sjógví (fiskidagaskipanin) er reguleraður í lögini um vinnuligan fiskiskap. Lógin sigur, hvussu býtt varð fyrstu ferð, hvør sleppur fram, og hvussu fiskidagar verða býttir millum bólkars av fiskiforum.

Fyri allan annan fiskiskap gevur lógin landsstýrismanninum heimild til at gera kvotuskipanir ella fiskidagaskipanir, har rættindini ikki eru býtt út í lögini. Talan er um viðar heimildir til landsstýrismannin. Í lögini eru t.d. ongar ásetingar ella leiðreglur um, hvat landsstýrismaðurin skal leggja dent á, og hvørji atlit hann skal taka, tá hann býtir fiskirættindir út. Lógin hevur endamálsorðingar, men hesar eru rættliga breiðar og geva lítla leiðbeining um, hvørji ítöklig atlit landsstýrismaðurin skal taka, tá t.d. kvotuskipan skal gerast fyri veiðu á føroysku landleiðunum. Landsstýrismaðurin er sjálvandi bundin av vanligum fyrisitingarreglum, og at avgerðir um útluting og býti av rættindum skulu vera lógligar og sakligar.

Tá ið føroyskir myndugleikar eftir 1994 hava útlutað og býtt fiskirættindir, hava umstøðurnar og fortreytirnar verið ymiskar. Grundreglan hevur tó altið verið, at tað eru tey skip ella felög, sum hava verið virkin og/ella hava søguligan fiskiskap at vísa á, sum eru sloppin upp í part, tá avmarkingar eru settar í verk fyri ávísan fiskiskap – bæði tá ið atgongdin er vorðin avmarkað, og tá ið kvotur ella fiskidagar fyrstu ferð eru býtt millum skip ella skipabólkars.

Latið okkum taka nøkur dömi í tilvildarligari raðfylgju:

Tá ið atgongdin til fiskiskap eftir botnfiski í føroyskum sjógví við lögini um vinnuligan fiskiskap varð avmarkað, og talið av veiðiloyvum fastfryst, vórðu tað tey, sum vóru virkin, ið kundu halda áfram.

Broytingin í skipanini miðskeiðis í 1990-unum er eitt dömi, har fiskiskapur, sum hevur verið meira ella minni fríur, er umskipaður – fyrst við kvotuskipanini í 1994 og síðan við fiskidagaskipanini í 1996 – og tá ið rættindini vórðu býtt, vóru tað tey skip, sum vóru virkin í flotanum, og sum søguliga høvdu fiskað botnfisk í føroyskum sjógví, sum fingu hesi rættindir.

Tá ið fiskiskapurin eftir svartkjafti varð umskipaður frá felagskvotu til eginkvotu í 2009, varð tóka kvotan býtt millum teirra, sum frammanundan høvdu havt rætt at fiska svartkjaft. Í sjálvum býtinum millum skipini varð ein vekting gjord, soleiðis at tað, at hava rætt til fiskiloyvi til svartkjaft, vigaði 25 prosent, og søgulig veiða í einum 10 ára tíðarskeiði vigaði 75 prosent.

Tað feskasta dömi er skipanin av makrelfiskiskapinum frá og við 2010. Stórar nøgdir av makreli komu í føroyiskan sjógví, og Føroyar mettu samstundis, at teirra partur í strandarlandaavtaluni var ov lítil. Tá varð politiskt gjört av, at øll føroyisk fiskifør við veiðiloyvir skuldu hava möguleika at fiska makrel, tó so at tey, ið høvdu verið virkin í makrelveiðu árin frammanundan (nótaskipini), varðveittu bróðurpartin av kvotuni. Hetta hevur verið skipanin øll árin síðan 2010.

Í sambandi við býtið av tóku føroysku makrelkvotuni millum skipabólkars hava í 2013, 2014 og 2015 verið sett upp nøkur kriteriir, sum hava verið løgd til grundar fyri útlutingini, býtinum og reguleringini av makrelfiskiskapinum yvirhøvur. Hesi kriteriir hava t.d. verið atlit til at tryggja fulla gagnnýtsla av kvotuni, arbeiðsskapan, inntøkur til landskassan (veiðugjald), fjøltáttæðir veiðihættir, einfalt eftirlit og vísindaligar royndir.

Fiskirættindir	Ár	Rættindaslag	Meginregla fyrir tilluting og býti	
			Atgongd	Býti/kriterii
Botnfiskur í føroyskum sjógví (kvotuskipanin)	1994	Felagskvotur, eginkvotur	Søgulig veiða, tey, sum vóru í fiskiskapinum	Heildarkvotan býtt millum bólkar eftir søguligum tolum, javnt býti í bólkunum, sum eginkvotur
Botnfiskur í føroyskum sjógví (fiskidagaskipanin)	1996	Felags fiskidagar, egnir fiskidagar	Søgulig veiða, tey, sum vóru í fiskiskapinum	Fiskidagatalið býtt millum bólkar eftir søguligum tolum, í bólkum við fiskifórum +15 t var javnt býti í bólkum, sum egnir fiskidagar.
Makrelur	1996	Heildarkvotur, eginkvotur	Søgulig veiða, tey, sum vóru í fiskiskapinum (nótaskip)	Javnt býti, eginkvotur
Makrelur	2012 2013	Eginkvotur Felagskvotur Felagskvotur við hámarki	Øll skip við veiðiloyvir	Full gagnnýtsla av kvotuni, arbeidiðsskapan (avreiðingargjald), inntókur til landskassan (veiðugjald), fjøltáttáðir veiðihættir, einfalt eftirlit, ví sindaligar royndir
Norðhavssild	1996	Heildarkvota og eginkvotur	Nótaskip	Javnt býti, egnar kvotur
Norðhavssild	2007	Heildarkvota, felagskvota, felagskvota við hámarki	Ídnaðarskip fingu ein part av føroystu heildarkvotuni	Felagskvota við hámarki
Lemmatrolalar í dagaskipan	2010	Fiskidagar, egnir fiskidagar	Lemmatrolalar	Býtt millum skipini eftir søguligari daganýtslu
Svartkjaftur	2009	Heildarkvota, eginkvotur	Søgulig veiða, tey, sum vóru í fiskiskapinum (nótaskip, ídnaðarskip, frystítrolalar)	Loyvir (vekt 0,25) og søgulig veiða (vekt 0,75),
Rækjur í NAFO 3L, Grand Bank	2007	Heildarkvota, eginkvotur	Rækjuskip	Javnt býti
Toskur í NAFO 3M, Flemish Cap	2010 2011 2012	Heildarkvota, felagskvota	Flakatrolalar	At umsókjaramir hava eitt skip við veiðiloyvir At skipið skal kunna virka og frysta fiskin umborð At skipið hevur drúgvær royndir frá hesi framleiðslu
Toskur í NAFO 3M, Flemish Cap	2013	Heildarkvota, felagskvota	Trolalar í bólki 2 Línuskip í bólki 3	Fiskifør undir føroyskum flaggi, sum hava fiskiloyvi til botnfisk í føroyskum sjógví í bólkunum 2 og 3
Botnfiskur í Eysturgrønlandi	2011 -2016	Heildarkvota, Felagskvotur	Søgulig veiða (ísfiskatrolalar, línuskip, flakatrolalar)	Rullandi referansutíðarskeið
Kongafiskur í Irmingarhavi	2005	Heildarkvota eginkvotur	Søgulig veiða, tey, sum vóru í fiskiskapinum	Javnt býti

Talva 7.1. Dømi um útluting og býtið av føroyskum fiskirættindum síðan 1994

Hesi árini hevur verið ymiskt, hvat fyri kriterii hevur vigað mest. Hetta kemst av, at fyritreytirnar og umstøðurnar hava verið ymiskar hvort ár. Tey fyrstu árini varð t.d. dentur lagdur á at skipa so fyri, at ásetta føroyska kvotan varð fiskað. Hetta varð gjørt, tí í millumtjóða makrelsamráðingunum hevði tað týdning, at Føroyar kundu prógva, at til bar at fiska nógvan makrel í føroyskum sjógví. Seinni – t.d. í 2015 – varð minni dentur lagdur á fulla gagnnýstlu, og í staðin varð meira gjørt burtur úr virðisøking. Hetta var tí, at nú høvdur føroysk skip aftur möguleika at fiska makrel í ES-sjógví og norskum sjógví og kundu tí fiska makrel storrí part av árinum.

Í talvuni niðanfyri eru fleiri dømi um útluting og býtið av fiskirættindum síðan 1994.

Samanumtikið ber til at siga, at tá ið avmarkingar eru settar í verk í føroyskum fiskiskapi, hevur grundreglan verið, at tað í allar flestu fórum hava verið tey skip ella feløg, sum hava verið virkin og hava söguligan fiskiskap at vísa á, sum eru sloppin upp í part, og at söguligur fiskiskapur hevur vigað nögv, tá ið fiskirættindir fyrstu ferð eru býtt millum skip ella

skipabólk. At fyrsta býtið ella útlutingin er til teirra, sum frammanundan eru í vinnuni, og at kvotur verða útlutaðar við stöði í söguligum fiskiskapi, er eisini vanligasti leisturin í fiskiveiði aðrastaðni.³

7.3.3 Umsetiligkeit í verandi skipan

Undir verandi skipan kunnu fiskirættindir skifta hendur, við at loyvir, kvotur ella fiskidagar verða avhendað. Harafturat kunnu skip við loyvir verða seld, og felög, ið eiga fiskiskip, kunnu skifta eigara.

Síðan vit fingu lógina um vinnuligan fiskiskap í 1994, eru reglurnar fyrir umsetiligkeit av fiskirættindum broyttar fleiri ferðir, og skiftandi politiskar samgongur hava skert ella víðkað um möguleikarnar í skipanini at víðarihanda rættindir. Lógin hevur tó ongantíð loyvt heilt fríari umsetiligkeit. Sambærð lógin, sum hon var samtykt í 1994, kundu kvotur bert umsetast fyrir eitt ár í senn. Frá tí at fiskidagaskipanin kom í gildi í 1996, kundu fiskidagar og kvotur umsetast fyrir eitt fimm ára tíðarskeið. Frá 1997 kundu kvotur og dagar umsetast utan beinleiðis tíðaravmarking. Í 1998 gjørdust eisini veiðiloyvini umsetiligar, tá ið tað bleiv loyvt at leggja tey saman við tí endamáli at kunna kasta rættindini saman fyrir at hava betri vinnugrundarlag.

Í verandi skipan eru t.d. rættliga nógvar avmarkingar fyrir at leggja veiðiloyvir saman og at avhenda fiskidagar millum bólkar og veiðihættir í fiskidagaskipanini í føroyskum sjógví. Harafturat ger 60%-reglan, at tað ikki ber til at avhenda fiskidagar, um tú ikki sjálvur hevur brúkt minst 60 prosent av døgunum ella kvotuni fiskiárið frammanundan.

Ein onnur áseting, sum avmarkar umsetiligkeitina, eru reglurnar, sum seta hámark fyrir, hvussu stóran part av fiskirættindunum persónar kunnu hava ræði yvir.

Lógin um vinnuligan fiskiskap ásetir treytir fyrir at leggja saman veiðiloyvir og at avhenda fiskidagar og kvotur. Hinvegin eru ongar beinleiðis ásetingar, tá fiskirættindir skifta hendur við at skip við loyvum verða seld, ella við at felag, ið eiger fiskiskip, fær nýggjan eigaraskara.

7.3.3.1 Avhending av veiðiloyvum

Tá veiðiloyvir verða umsett, verður sjálvt veiðiloyvið hjá skipinum og öll fiskiloyvi, sum skipið hevur, flutt øðrum. Fiskifarið, ið rættindini verða flutt frá, missir öll rættindir til vinnuligan fiskiskap undir føroyskum flaggi.

Reglurnar um samanlegging av veiðiloyvum komu inn í lógina í 1998. Ta fyrstu tíðina bar bæði til at leggja tvey veiðiloyvir saman til eitt og at flyta tvey ella fleiri loyvir yvir á skip við ongum veiðiloyvir.

Hetta varð broytt í 1999, so at í mesta lagi tvey veiðiloyvir kundu flytast. Samstundis varð 40 tons-skott sett í fyrir samanlegging av veiðiloyvum. Hetta var galldandi til 2002, tá 40 tons-skottið varð tikið burtur. Í 2005 varð 110 tons-skottið sett í.

Eftir verandi reglum kunnu veiðiloyvir skifta hendur upp á tveir mátar:

- Veiðiloyvir kann verða flutt frá einum fiskifari á eitt annað, sum er í flotanum frammanundan – t.e. rættindir verða løgd saman. Loyvt er tó ikki at flyta veiðiloyvir millum høvuðsbólkarnar í fiskidagaskipanini.
- Veiðiloyvini hjá tveimum fiskiforum kunnu flytast á far við ongum veiðiloyvir. Í fiskidagaskipanini er tó ikki loyvt at flyta veiðiloyvir frá fiskifari, ið er minni enn 110 tons, til fiskifar stórra enn 110 tons ella óvut. Heldur ikki er loyvt at flyta veiðiloyvir frá fiskifari, ið er minni enn 15 tons, til fiskifar stórra enn 15 tons ella óvut. Veiðiloyvir/fiskiloyvi hjá fiskiforum undir 15 tons kunnu ikki leggjast saman.

Viðmerkingarnar til lógaruppskotið frá august 1998 um samanlegging av veiðiloyvum siga, at ein av grundgevingunum fyrir broytingunum er, at tað skal bera til at kasta rættindini saman í eitt fiskifar fyrir at hava betri vinnugrundarlag.⁴ Endamálið kann sostatt sigast at vera at minka um flotan og at effektivisera raksturin hjá teimum eftirverandi.

Síðan miðskeiðis í 1990-árnum er talið av veiðiloyvum í føroyska flotanum av fiskiforum yvir 15 tons minkað við góðum 25 prosentum. Minkingin er í stóran mun ein avleiðing av, at veiðiloyvir eru løgd saman í flotanum, sum er undir fiskidagaskipanini í føroyskum sjógví.

³ Sí t.d. Libecap (2007) ella Lynham (2014).

⁴ Sí lögtingsmál 3/1998.

7.3.3.2 Avhendingar av fiskidögum

Eigarar av fiskiforum í hóvuðsbólki 2, 3 og 4 kunnu sínámillum í hóvuðsbólknum avhenda fiskidagar fyri eitt fiskiár í senn ella endaligt. Tó er ikki loyvt at avhenda dagar frá trolveiðu til húkaveiðu og øvut.

Loyvt er tó at avhenda fiskidagar millum hóvuðsbólkarnar, tá ið 3 mánaðir eru eftir av fiskiárinum, tó ikki frá bólki 5. Fiskidagar í hóvuðsbólki 4, sum eru ætlaðir til fiskiskap við húki, kunnu ikki avhendast til fiskiskap við troli í bólki 4 – hvørki beinleiðis ella umvegis aðrar bólkar.

7.3.3.3 Avhendingar av eginkvotum

Eginkvotur og egnar hjáveiðkvotur kunnu avhendast í eitt ár í senn ella endaligt. Avhending av eginkvotum verður ikki skrásætt á sama hátt sum avhending av fiskidögum. Treyt fyri at kunna avhenda er, at móttakarin hevur sama slag av fiskiloyvi sum avhendarin. Ein onnur avmarking er fyri at avhenda kvotur fyri botnfiskakvoturnar í Íslandi. Verður avhendað endaligt, er einki krav um, hvussu stórur partur skal vera fiskaður, men er avhendingin ikki endalig, er kravið, at 60% av tillutaðu kvotunum er fiskað fiskiárið frammanundan.

7.3.3.4 Søla av fiskiforum og eigaraskifti

Fiskirættindir kunnu eisini skifta hendur, tá ið fiskifør verða sold í vanligari sølu, á tvingsilssølu, ella tá ið felag, ið eיגur fiskifar, skiftir eigaraskara. Í sambandi við vanliga sølu og tvingsilssølu kemur tað eisini fyri, at fiskirættindir verða flutt av skipinum, áðrenn sjálvt skipið verður selt.

Lógin um vinnuligan fiskiskap hevur onga ítökiliga áseting um, hvat skal henda við fiskirættindum, tá ið fiskifør verða sold, ella felagið skiftir eigaraskara.

Veiðiloyvið er knýtt at ávísum fiskifari og givið hesum fiskifari. Fyrisingarlig siðvenja hevur í nógv ár verið, at um keyparin lýkur krövni, ið lógin annars setir fyri at eiga fiskifar undir fóroyskum flaggi, verður góðtikið, at fiskirættindir fylgja við söluni. Hesi krøv snúgva seg um eigara- og avgerðarviðurskifti í felögum, sum eiga fiskifør, hvussu stórur partur av kapitalinum kann vera á útlendskum hondum, umframta ásetingarnar um, hvussu stóran part av rættindum persónar kunnu hava ræði yvir.

7.3.4 Stutt eftirmeting av verandi skipan við atliti at tilfeingisgjöldum

Arbeiðssetningurin staðfestir, at stórst möguligur partur av tilfeingisrentuni skal í Landskassan. Hetta kann skiljast sum, at fiskivinnan skal rinda fyri loyvini í størri mun enn hon ger í dag. Somuleiðis verður í arbeiðssetninginum sagt, at farast skal burtur frá politiskari úluting.⁵

Sum lýst í undanfarna broti, hevur søguligur fiskiskapur vigað tungt í útluttingini av loyvum. Upprunaliga fingu aktørar í fiskivinnuni hesi loyvir ókeypis frá landinum, og aðrar fyrítokur hava eftirfylgjandi keypt loyvir frá hesum fyrítókum. Tá aktørar, sum upprunaliga fingu loyvini ókeypis, eru farnir úr vinnuni, hava teir tikið stór virðir við sær úr vinnuni (tilfeingisrentu).

Síðan 2011 hava partar av fiskivinnuni rindað fyri loyvini við veiðugjöldum (fyri makrel, sild og svartkjaft) og tilfeingisskatti/loyvisskatti (avtikin frá 2016). Harumframt er eitt avreiðingargjald á avreiðingar uttanlands av makreli og sild.

Inntókur frá veiðugjöldum síggjast í talvu 7.2 niðanfyri. Í 2013 var avgjaldið 0,75 krónur fyri hvört veitt kilo av makreli í rundari vekt. Hetta varð broytt fyri 2014, tá rindast skuldi 0,50 krónur fyri hvört kilo av sild í rundari vekt, og avgjaldið á makrel varð hækkað til 1 krónu. Tað var eisini í 2014, at avreiðingargjaldið á 2 krónur varð lagt á avreiðingar uttanlands. Fyri 2016 eru avgjöldini 1 króna á makrel, 0,75 krónur á sild og 0,20 krónur á svartkjaft.

⁵ Fyrimunir og vansar við ymiskum útluttingarhættum (herundir søguligari útluting og uppboðssølu) verða stutt viðgjördir í øðrum brotum í hesum kapitli, og verða hesi tí ikki nágreniliga viðgjörd her.

(Mió. krónur)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Veiðugjøld samb. fíggjarlóginí	0	16	65	139	126	110	165

Talva 7.2. Veiðugjøld í árunum 2010-2016 (2016 er mett tal).

Umframt hesi veiðugjøld hevur fiskivinnan eisini rindað ein eykaskatt (tilfeingisskatt/loyvisskatt) síðan 2011. Í 2013 kom hesin skattur frá bæði fiskivinnuni og alivinnuni, men í 2014 varð hann avtikin fyrir alivinnuna. Í 2013 rindaðu fiskivinnan og alivinnan 2,5 prosent av skattskyldigu inntökumi oman fyrir 1 mió. krónur. Í 2014 varð hetta tó hækkað upp í 7 prosent, tá serstók skattskipan varð sett í verk fyrir alivinnuna, sum tí ikki rindar henda tilfeingisskatt/loyvisskatt longur. Ætlanin er tó ikki at nýta henda skattin frá 2016, og grundgevingin er, sambært fíggjarlóginí fyrir 2016, at tað verður mett at vera óheppið, at fóroyaskar fyritókur rinda ymiskan partafelagsskatt.

Inntökurnar frá tilfeingisskattum/loyvisskattum síggjast í talvu 7.3 niðanfyri.

(Mió. krónur)	2013	2014	2015	2016
Tilfeingisskattur/loyvisskattur	18	6	19	0

Talva 7.3. Tilfeingisskattur/loyvisskattur í árunum 2013-2016.

Tað eru fleiri ábendingar um, at hesi gjøld ikki eru eins stór og tilfeingisrentan í vinnuni. Ein ábending er, at vinningurin hevur verið nágvur í pörtum av fiskivinnuni, og í hesum bólkum hava lénimrar somuleiðis verið stórar í mun til, hvat sæst aðrastaðni í fóroyiska samfelagnum. Tað er tó týdningarmikið at vísa á, at stórar vinningur í sjálvum sær nýtist ikki einans at vera tekin um tilfeingisrentu, tí talan kann eisini vera um intramarginala rentu. Intramarginala rentan er tann parturin av eyka vinninginum, sum fyritókan vinnur, av tí at hon hevur ein serligan kappingarfyrirunum fram um aðrar fyritókur, og har hesin kappingarfyrirunur ikki stavar frá fiskatilfeinginum. Her kann eitt nú vera talan um serførleikar av einhvørjum slagi. Fakliga tilráðingin er, at intramarginala rentan skal ikki skattast, men eיגur at vera hjá fyrítóku og manning.

Enn ein ábending um høga tilfeingisrentu í vinnuni kemur frá skipasølum. Skip hava seinastu árini verið handlað fyrir upphæddir, ið hava verið væl oman fyrir skipavirðini, og hesi töl gevá sostatt ábendingar um tilfeingisrentuna, sum er knytt at hesum loyvum/skipum. Virðini á loyvunum eru skrásett sum goodwill í roknkapunum hjá fyritókunum. Tað er tó einans í tí fóri, har skip/veiðiloyvir er handlað, at hesi virðir verða skrásett, og tí kunnu hesi töl ikki nýtast til at gera eina meting av samlaðu tilfeingisrentuni í vinnuni.⁶

Í talvuni niðanfyri síggjast útvald töl úr fíggjarstøðuni hjá samlaða flotanum fyrir útvald ár í tiðarskeiðnum 2002-2014. Har sæst eitt nú, at veiðiloyvini, sum vórðu handlað, høvdud eitt virði á umleið 500 mió. krónur í 2014, og hetta virðið er vaksið munandi síðan 2002.⁷ At kvotor vórðu handlaðar beint áðrenn fíggjarkreppuna, kann vera ein avleiðing av, at atgongdin til fíggjung var góð undan kreppuni, og nágv ferð var sum heild á fóroyiska (og altjóða) búskapinum um hetta mundið.

(Mió. kr.)	2002	2004	2006	2008	2012	2014
Goodwill/veiðiloyvir	26	57	284	544	594	532
Skip	1805	1909	2654	2155	2308	2385
Langfreistað skuld	952	1158	1991	1628	1788	1760
Skuld í alt	1599	1863	3226	2867	3022	3337

Talva 7.4. Útvald roknkapartøl fyrir flotanum fyrir útvald ár í tiðarskeiðnum 2002-2014. Kelda: Januar

Í talvuni sæst somuleiðis, at skuldin í vinnuni er vaksin úr 1.599 mió. krónum í 2002 upp í 3.337 mió. krónur í 2014, og hon er sostatt tvífaldað hesi 12 árini. Tølini vísa somuleiðis, at økta skuldin ikki einans stavar frá ílögum í skip, tí virðið á skipunum er einans vaksið við umleið 500 mió. krónum, meðan skuldarvøksturin er 1,6 mia.

Ein viðkomandi spurningur er síðan, um stór skuld er ein trupulleiki. Samanumtikið kann sigast, at stór skuld kann vera ein byrða fyrir fyritókuna, men nýtist tó ikki vera tað. Neiligu avleiðingarnar av stórarí skuld verða fyrst umhugsáðar. Fyrst

⁶ Metingar av tilfeingisrentuni kunnu síggjast í frágreiðing hjá Búskaparráðnum, heystið 2014.

⁷ Her er talan um virðir á loyvum, sum hava skift eigara, síðan tey vórðu lutað út fyrstu ferð, og ikki handlar í ávísum ári.

kann staðfestast, at stór skuld hefur við sær, at meiri skal gjaldast í rentu til fíggigarveitaran, og hetta minkar um gjaldförið hjá fyritökuni. Alt annað líka setir stór skuld til krav um störri peningastreyrn, enn annars var neyðugt, og kann hetta somuleiðis vera við til at forða fyrir, at aðrar ílögur kunnu gerast, sum annars vildu verið skynsamar. Somuleiðis kann stór skuld økja um váðan hjá vanligum áhugapörtum (stakeholders), um fyritókan t.d. fer í gjaldsteðg. Í hvønn mun stóra skuldin er ein trupulleiki, veldst tó eisini um, hvat slag av lánum, talan er um (t.d. hvørjar afturgjaldstreytir eru settar).

Stór skuld nýtist í sjálvum sær tó ikki vera eitt vandatekin, tí tað veldst fyrst og fremst um, hví skuldin er íkomin, t.e., hvørjar ílögur, hon hefur fíggjað. Fyri fískivinnuna kann hugsast, at skuldin veksur sum ein beinleiðis avleiðing av umsetiligkeitini. Her er talan um skuldarvökstur, sum er við til at tryggja eina effektivari fískivinnu, og sum ikki skal síggjast sum ein trupulleiki fyrir vinnuna. Sostatt kann stóra skuldin heilt einfalt vera eitt tekin um, at fískivinnufyritókan situr á virðismiklum loyvum. Samanumtikið er sostatt neyðugt at gera eina samlaða meting av fíggjarviðurskiftunum hjá fyritökuni fyrir at staðfesta, um stóra skuldin er ein trupulleiki ella ikki.

Eins og víst varð á omanfyri, er veiðiloyvið knýtt at skipinum í núverandi skipan. Hetta hefur við sær, at skipahandlar ikki einans hava endurspeglad virðini á skipunum, men eisini virðini á kvotunum (t.e. tilfeingisrentuna í ávísunum tíðarskeiði). Á hvønn hátt skipasörlur geva ábendingar um tilfeingisrentu, kann lýsast nærrí við einum dömi við nótaskipinum Fagrabergi. Í talvu 7.4 omanfyri sæst, at virðið á skrásettum veiðiloyvum vaks í 2006. Her var talan um sölu av táverandi Krúnborg (í dag Fagraberg), sum Framherji keypti hetta árið. Skip við loyvir varð selt fyrir umleið 350 mió. krónur. Um skipið hevði eitt virði á 150 mió. krónur, hefur hetta við sær, at virðið á loyvinum, sum eisini er tilfeingisrentan í ásættum tíðarskeiði, er umleið 200 mió. krónur. Hesi töl eru tó út frá teimum fortreytum, sum voru galldandi, tá keypið fór fram í 2006, t.e. út frá teimum kvotum, fískaprísum, oljuprísum, o.s.fr., sum keypari og seljari tá dugdu at meta um. Hvussu stór árliga tilfeingisrentan er út frá hesum döminum, veldst um, hvussu langa gildistíð, roknað verður við fyrir loyvið, og eisini hvat rentukrav verður nýtt. Sett verður sum fortreyt í hesi frágreiðing, at rentukravið er 8 prosent. Um væntaða gildistíðin er óendalig, gevur hetta eina árliga tilfeingisrentu beint undir 15 mió. krónur fyrir júst hetta loyvið.⁸ Tað er tó lítið sannlíkt, at roknað verður við óendaligari gildistíð, tí umhvørvið er ov óstóðugt til hetta. Heldur er sannlíkt, at væntaða gildistíðin var umleið 10 ár, og tá verður árliga tilfeingisrentan umleið 26 mió. krónur.⁹ Tað skal tó sigast, at fortreytir eru mest sannlíkt broyttar til tað betra, síðan henda avtalan varð gjord í 2006. Hetta gevur kortini eina ábending um virðið á ávísunum loyvum – í hesum fóri hjá einum nótaskipi.

Samanumtikið kann sigast, at vinnan í störri mun enn áður rindar fyrir atgongdina til tilfeingið. Í 2015 voru eyka inntökurnar frá fískivinnuni umleið 130 mió. krónur (tó ikki íroknað avreiðingargjald), og her er talan um eitt gjald, sum fyrstu ferð varð lagt á vinnuna í 2011, og tað er vaksið stóðugt síðan. Kortini eru ábendingar um, at partar av vinnuni hava ein eyka (ónormalan) vinning ella tilfeingisrentu, og nýskipanarnevndin arbeiðir við stóði í einum politiskum ynski um, at hesin eyka vinningur eisini skal í landskassan.

Somuleiðis kann staðfestast, at skuldin er vaksin í tíðarskeiðnum 2002-2014, og ein partur av orsökini til vaksandi skuldina er, at fyritökur keypa skip við loyvum. Kortini ber ikki til at staðfesta, at økta skuldin er ein trupulleiki fyrir fískivinnufyritókur, tí ein tilík staðfesting krevur nágreninliga kanning av einstóku fyritókunum.

7.4 Ymiskar útlutingarskipanir

Útlutingarskipanir av fískirættindum verða ofta flokkaðar í tríggjar bólkur: (i) uppboðssøla, (ii) javnt býti og (iii) søgulig rættindir. Av hesum útlutingarhættum eru søgulig rættindir nógvet mest nýtt. Sambært kanning av umfatandi hagtalsrøð hjá Lynham (2014) av ymiskum fískiskapum, nýttu 54 prosent søgulig rættindir, 37 prosent nýttu eina blanding av ymiskum hættum, 6 prosent býttu javnt út, og 3 prosent nýttu uppboðssølu.¹⁰ Sambært hesi somu hagtalskanning nýttu 91 prosent av fískiskapunum søgulig rættindir – antin sum einasta útlutingarhátt ella saman við øðrum hættum. Hetta hefur neyðturviliga við sær, at ikki er nógvet kannað, hvørjar avleiðingar tað hefur at selja fískirættindir á uppboði.

7.4.1 Søgulig rættindir og javnt býti

Tað eru ymiskar orsökir til, at søgulig rættindir er mest nýtti útlutingarhátturin. Í fleiri londum verða tilfeingisgjöld ikki lögð á fískivinnuna ella verða lágt sett, og í hesum fórum kann ein uppboðssøluskipan ikki setast í verk.

⁸ Nútíðarvirðið á eini kvotu, sum verður latin í óendaliga tíð, verður definerað sum $NV = \sum_{i=0}^{\infty} \left(\frac{1}{1+r}\right)^i \cdot A$, har r er rentukrav, og A er árligt virði á kvotuni. Við at nýta roknireglur fyrir geometriskar röðir, kann hetta umskrivast til $NV = \left(\frac{1}{1+r}\right) \cdot A$.

⁹ Nútíðarvirðið á eini kvotu, sum verður latin í n ár, verður definerað sum $NV = \sum_{i=0}^{n-1} \left(\frac{1}{1+r}\right)^i \cdot A$, har r er rentukrav, og A er árligt virði á kvotuni. Við at nýta roknireglur fyrir eitt nú geometriskar röðir, kann hetta umskrivast til $NV = \left(\frac{(1+r)^{n+1}-1}{(1+r)^n - r}\right) \cdot A$.

¹⁰ Kanningin fevnir einans um fískiskap, har umsetiligar eginkvotur hava verið nýttar. Smáfískiskapur er heldur ikki við í kanningini. Hagtalsrøðin gongur einans fram til 2004.

Uppboðssøluskipanin gerst einans viðkomandi í tí fóri, har myndugleikin hevur gjört av, at vinnan skal rinda fyrir rættindini. Her skal eisini havast í huga, at fiskivinnan í nøkrum londum ikki verður umsitin búskaparliga ella lívfröðiliga burðardygt, og samfelagslig atlit viga ofta tungt í fiskivinnuumsitingini. Í hesum londum kann tað vera eitt beinleiðis ynski, at fiskivinnan ikki skal virka eftir marknaðargrundaðum treytum. Hetta ber til, tí fiskivinnan er ikki høvuðsvinna, eins og í Føroyum, har krav má vera um, at vinnan er lívfröðiliga og búskaparliga burðardygg.

Anderson et al (2010) grundgeva fyri søguligum rættindum, tí sambært hesum høvendum kunnu søgulig rættindir eggja til fleiri ílögur, tí tey veita aktórum í fiskivinnuni tryggd fyri rættindunum. Hesir rithøvundar meina, at tann vansi er við uppboðssølum, at tær kunnu ikki veita aktórum í fiskivinnuni nøktandi tryggd fyri loyvunum, og at uppboðssølur hava við sær, at vinnan rindar alla ella meginpartin av tilfeingsrentuni inn til tað almenna. Hetta kann síðan elva til, at vinnufyrítokur ikki kunnu gera ílögur, sum annars vildu verið skynsamar. Sambært hesum sjónarmiði kann ein uppboðssøla ikki maksimera almennu inntökuna yvir tið, tí optimala tilfeingsrentan minkar orsakað av óvissuni, sum uppboðssølan hevur við sær. Sostatt hanga grundgevingar fyri søguligum rættindum mangan saman við grundgevingum fyri einum lítlum tilfeingisgjaldi, tó at hetta ikki altið ger seg galdandi. Nøkur grundgeva eisini fyri søguligum rættindum út frá tí sjónarmiði, at marknaðurin fyri fiskiloyvir ikki egnar seg til eina uppboðssølu, millum annað tí at tað gerst torført at tryggja kapping á uppboðssølumarknaðinum, í øllum førum yvir tið.

Spurnartekin kann tó setast við nakrar partar í hesum grundgevingum. Sambært definitiónini av tilfeingsrentu svarar hon til yvirnormalan vinning, sum fellur til starvsfólk og reiðarar. Hóast tilfeingsrentan verður tikan inn í landskassan, hevur vinnan ein normalan vinning eftir, og hesin vinningur má sambært definitiónini vera so mikið stórur, at vinnan kann gera allar skynsamar ílögur – annars hevði vinningurin ikki verið normalur. Tað er hinvegin rætt, at ein uppboðssøla kann økja um óvissuna við framtíðarrættindum hjá fyritökuni, og hesum skal ein hava fyrilit fyri.

Harumframt hava søgulig rættindir eisini vansar við sær, tí upprunaliga útlutingin av politisku skipanini ávirkar ríkidomið hjá aktórum. Tey, ið hava fingið loyvir upprunaliga, kunnu umseta hesi loyvir til pening, um tey fara úr vinnuni – hetta ber ikki eins væl til hjá teimum, sum hava keypt loyvini.

Ein avleiðing er, at fyritokur gerast skuldarbundnar, tá loyvir skifta hendur. Hetta er tó ikki galdandi í sama mun, um vinnan rindar tilfeingisgjøld. Eitt tilfeingisgjald minkar um tilfeingsrentuna og sostatt eisini um virðið á hesum loyvum. Um víðarisøla hevur ótilætlaðar kostnaðir við sær (transaktionskostnaðir), er hetta tó við til at darva effektivitetin í vinnuni. Við søguligum rættindum skal støða takast til, júst hvat tiðarskeið skal vera grundarlagið undir útlutingini. Tí er ikki talan um heilt óheft útlutingargrundarlag.

Javnt býti verður av summum mett at vera rættvist, tí politiska skipanin ikki skal taka støðu til, hvussu nógv einstakir aktørar skulu hava í slíkari útluting. Harumfram sleppur myndugleikin undan at taka støðu til, hvussu loyvini skulu býtast út sambært søguligum fiskiskapi. Við søguligum rættindum skal støða takast til, júst hvat tiðarskeið skal vera grundarlagið undir útlutingini, men soleiðis er ikki, um allir aktørar í fiskivinnuni fáa líka nógv. Kortini skal støða takast til, um ein, sum ikki hevur luttíkið í fiskivinnuni áður, kann fáa kvotur sambært javnari útluting.

7.4.2 Uppboðssøla – gjald fyri tilfeindi og útlutingarháttur

Uppboðssølan hevur tann fyrimun í mun til undanfarnu útlutingarleistar, at talan er um bæði gjald fyri atgongd og útluting av loyvum. Eins og víst varð á omanfyri, hava søgulig rættindir við sær, at politiska skipanin ger mun á aktórum, sum fingu loyvir upprunaliga, og øðrum aktórum, sum keypa seg inn í vinnuna.

Ein annars fyrimunur við uppboðssøluni er, at hon kann taka hædd fyri sokallaðu intramarginalu rentuni hjá virkjum í fiskivinnuni.¹¹ Intramarginala rentan er tann parturin av eyka vinninginum, sum fyritókan vinnur, tí at hon hevur ein serligan kappingarfyrimum fram um aðrar fyritokur, og har hesin kappingarfyrimumur ikki stavar frá fiskatilfeinginum. Her kann eitt nú vera talan um serførleikar av einhvørjum slagi.

Um uppboðssølan verður samanborin við tilfeingisgjøld annars, hevur hon eisini tann fyrimun, at ikki er neyðugt hjá tí almenna at gera eina meting av tilfeingsrentuni og áseta eitt gjald við støði í hesi meting, tí hetta ásetir vinnan á uppboðssøluni.

Uppboðssølan kann somuleiðis tryggja, at mest möguligt av tilfeingsrentuni endar í landskassanum, men hetta er tó treytað av, at kapping fæst á uppboðssølumarknaðinum. Hetta er somuleiðis knýtt at, hvussu uppboðssølan verður løgd til rættis.

¹¹ Hugtakið intramarginal renta er nærrí viðgjørt í frágreiðingini hjá Búskaparráðnum frá heysti 2014.

Arbeiðssetningurin leggur upp til avmarkingar á uppboðssöllumarknaðinum, eitt nú í mun til útlendska luttøku á uppboðssölu, og tilíkar avmarkingar fóra til minni kapping um tilfeingið og kunnu hava við sær, at ein minni partur av tilfeingisrentuni endar í landskassanum. Tá ið fáir aktørar eru við í uppboðssölu, økist vandin fyrir strategiskum atburði, ið kann fóra til ymisk úrslit og ikki neyðturvisliga fóra tilfeingisrentuna í landskassan. Her nýtist ikki at vera talan um beinleiðis avtalað spæl, men hinvegin finnast fleiri dømir, har luttakrar í uppboðssölu eru komnir til tigandi semjur, og í tilíkum fórum er sjálvsagt ikki grundarlag fyrir at ákæra aktørar fyrir kappingaravlagandi atburð. Vansin fyrir tilíkum avtalum økist við talinum av uppboðssölu og ger seg serliga galldandi, tá somu aktørar luttaka fleiri ferðir. Somuleiðis økist vasin, tá aktørar kenna hvonn annan væl. Í hesum seinna fóri finnast fleiri dømir um, at upplagdir vinnarar hava verið av uppboðssölu, og tí hava boðini verið nógvi lægri, enn frammanundan mett

Ein onnur avbjóðing í sambandi við uppboðssölu av fiskatilfeingi er, eins og fórt varð fram omanfyri, at ein slík søla hefur við sær óktan váða fyrir vinnuna. Um talan er um stutttiðarloyvir, kann tað gerast torførari at gera ílögur, tí ein kann missa loyið innan stutta tíð. Hinvegin er fyrimunurin við stutttiðarloyvum, at tær nýtist ikki at bíða so leingi til næstu sölu. Um talan er um langtíðarloyvir, er eisini talan um óktan váða, tí tá kann tað gerast torfört at spáa um framtíðarprísir o.a., ið ein bjóðari skal vita fyrir at geva eitt nökktandi boð til eina uppboðssölu. Ein uppboðssöla kann sostatt vera við til at ókja um váðan í eini vinnu, sum frammanundan er rakt av stórari óvissu, og henda óvissa er í sjálvum sær við til at minka um væntaðu inntökuna frá eini möguligari uppboðssölu.

Ein uppboðssöla skal sostatt leggjast til rættis, soleiðis at hesir vansar gerast so lítlir, sum gjörligt. Hetta verður næri viðgjort seinni í hesum kapitli, tá neyva tilrættisleggingin verður viðgjord.

7.5 Gjald fyrir atgongd til tilfeingið

Sambært arbeiðssetninginum skal nýskipanin tryggja, at stórst möguligur partur av tilfeingisrentuni fellur til landið. Henda áseting hefur við sær, at vinnan skal rinda fyrir atgongdina til tilfeingið í stórru mun, enn hon ger í dag. Her eru í hóvuðsheitum tveir hættir at taka inn pening frá vinnuni: hon kann keypa sær loyvir á eini uppboðssölu, ella henni kann verða álagt at rinda tilfeingisgjald.

Gjaldið kann skipast á ymsar hættir, og til ber eisini at taka eitt sindur av hvørjum. Sum dömi kunnu hesir hættir nevnast:

- Nögdargrundað gjald, har fyritøkur rinda ávist krónatal pr. kilo.
- Prosent av avreiðingarvirðinum
- Gjald, grundað á úrslit
- Normskattur, sum tekur stöði í fiktivum rokskapi, har mett verður um normalan vinning í vinnuni.

Tilfeingisgjöld verða tó ikki neyvari viðgjord í hesi frágreiðing, tí arbeiðssetningurin áleggur nevndini at gera uppskot um eina uppboðssölu, og tí verður hóvuðsdentur lagdur á hetta.¹²

7.6 Lýsing av hugtakinum "marknaðargrundaður"

Ein týðandi áseting í arbeiðssetninginum er, at útlutingin av fiskirættindum skal vera marknaðargrundað, og tilfeingisrentan í fiskivinnuni skal í landskassan.

Hugtakið marknaðargrundað fiskivinnuskipan kann vísa til tveir partar í fiskivinnuumsitingini: reguleringina av fiskivinnuni og útlutingina av fiskirættindum. Arbeiðssetningurin ásetir beinleiðis, at útlutingin av fiskirættindum skal gerast marknaðargrundað, men um somu tíð eru ásetingar í arbeiðssetninginum, sum darva marknaðargrundaðu reguleringsamboðini. Hesi bæði hugtök verða fyrst lýst niðanfyri.

7.6.1 Marknaðargrundað reguleringsamboð

Endamálið við at regulerla vinnuna er at tryggja burðardygð og effektivitet. Hetta er gjölliga viðgjort í øðrum kapitlum í hesi frágreiðing. Munagóð regulerling tryggjar sostatt, at tilfeingisrentan er so stór, sum gjörligt. Ein reguleringsskipan kann sigast at vera marknaðargrundað, um hon loyvir marknaðinum at luta loyvir til tær fyritøkur, sum eru best eignaðar

¹² Sí fylgiskjal 2, har arbeiðssetningurin verður nágreinaður.

til at nýta hesi loyvir. At reguleringin er marknaðargrundað, er í nærum öllum fórum ein fortreyt, um umsitingin av fiskivinnuni skal viðvirkja til at gera tilfeingisrentuna so stóra, sum til ber.

Reguleringstörvurin í fiskivinnuni uppstendur, tí at avgerðir, sum einstakir aktørar í vinnuni taka, ikki eru tær gagnligastu fyrir alla vinnuna samanlagt og sostatt heldur ikki fyrir samfelagið sum heild.¹³ Marknaðargrundað reguleringsamboð eru amboð, ið broyna atburðin hjá vinnuni gjøgnum búskaparlig insitament. Talan er um amboð, sum kunnu ávirka aktørar í vinnuni á ein tilíkan hátt, at hesir taka avgerðir, ið fóra til bestu loysnina fyrir alla vinnuna samanlagt. Vanligasta marknaðargrundaða reguleringsamboðið í fiskivinnuumsiting eru umsetilgar eginkvotur, sum kunnu tryggja eina høga tilfeingisrentu, tó undir ávísum fortreytum. Ein marknaðargrundað reguleringsskipan er sostatt ein skipan, sum regulerar vinnuna á slíkan hátt, at hon ikki ovfiskar stovnarnar, og sum í sambandi við hesa regulering ikki ásetir aðrar forðingar fyrir effektiviteti í vinnuni annars.

7.6.2 Marknaðargrundað útluting av fiskirættindum

Grundleggjandi úrslit í búskaparfroðini staðfestir, at endaliga allokererin (og sostatt effektiviteturin) á einum marknaði er ikki knýtt at upprunaligu útlutingini. Uttan iva er hetta beinleiðis orsókin til, at allokererin ikki hefur havt líka stóran búskaparligan áhuga sum eitt nú reguleringin av fiskivinnuni. Tað er tó lítill ivi um, at úr einum samfelagsligum sjónarhorni hefur útlutingin stóran týdning. Viðgerðin, sum útlutingin fær í almenna rúminum, er greitt boð um hetta.

Ein útlutingarskipan kann sigast at vera marknaðargrundað, um ein og hvør kann luttaka á einum gjøgnumskygdum marknaði fyrir fiskirættindir. Marknaðurin kann tryggja, at landið aftur fyrir rættindini fær tann pening, sum svarar til virðið á rættindunum, við teirri fortreyt, at talan er um eina vælvirkandi kapping. Ein slík skipan er eisini marknaðargrundað, tí leikarnar í vinnuni sjálvir áseta, hvat teir halda virðið á brúksrættindunum er.

Eitt dömi um fiskivinnuskipan, sum ikki uppfyllir kravið um at vera marknaðargrundað (í mun til bæði útluting og regulering), er ein skipan, har loyvir verða lutað út til fyritókur við stöði í t.d. söguligum rættindum, og har ymiskar forðingar verða settar fyrir at viðariselja rættindini. Í hesum dömi ber ikki til at tryggja, at tað eru tey effektivastu reiðariini, sum fáa loyvini. Eru loyvini hinvegin fult umsetilig, kunnu tey verða viðariseld til reiðarí, sum eru effektivari enn tey, sum upprunaliga fingu loyvini. Ein tilíkur handil er til fyrimunar fyrir báðar partar. Sostatt nýtist sögulig ella politisk/fyrisitingarlig útluting ikki at ávirka effektivitetin í vinnuni. Hetta er tó treytað av lágum transaktionskostnaði, soleiðis at fyritókur lættliga kunnu handla loyvir sínámillum.

Omanfyri varð ført fram, at sögulig ella politisk/fyrisitingarlig útluting í sjálvum sær ikki er ein forðing fyrir búskaparligum effektiviteti (um loyvir eru fult umsetilig), men hinvegin hefur sögulig ella politisk útluting aðrar vansar við sær, eitt nú í mun til ójavna í ríkidóminum hjá aktórum í vinnuni og teimum, sum fóru út úr vinnuni.

Mangan verða orðini uppboðssóla og marknaðargrundað skipan nýtt sum samheiti. Hetta er ikki heilt rætt, tí uppboðssólan skal eisini uppfylla nakrar treytir, um hon skal sigast at vera marknaðargrundað. Ein treyt er, at uppboðssóluhaldarin má tryggja, at kappingin millum aktørarnar á uppboðssóluni er so jøvn, sum til ber. Sum heild kann ein uppboðssóla innihalda so mikið nógvar avmarkingar, at spurnartekin kann setast við, um hon er marknaðargrundað. Um treytirnar í eini uppboðssólu eitt nú áseta, at einans verandi aktørar í vinnuni kunnu bjóða, og at vinnan eftirfylgjandi heldur ikki kann broyna býtið av loyvum, kann tað gerast torfört at grundgeva fyrir, at marknaðarkreftirnar eru nóg fríar til at tryggja eina effektiva fiskivinnu. Ein uppboðssóla tryggjar tí ikki effektivitet í sjálvum sær, tað mugu nakrar fortreytir vera til staðar fyrst. Ein fortreyt er – eins og víst varð á omanfyri – at loyvini eru umsetilig. Somuleiðis skal tilrættisleggingin av uppboðssóluni liva upp til nakrar treytir fyrir at tryggja kapping á uppboðssólumarknaðinum, eins og hon skal forða fyrir feilallokering av fiskiveiðirættindum.¹⁴

Samanumtikið kann sigast, at ein fiskivinnuskipan, ið er marknaðargrundað í mun til bæði útluting og regulering, er ein fiskivinnuskipan, har útlutingin av kvotum ikki er beinleiðis á politiskum hondum, men har ein marknaður fyrir loyvir ger av, hvørjar fyritókur fáa loyvini og fyrir hvønn pris. Harumframt inniheldur ein marknaðargrundað skipan fáar ella ongar avmarkingar í mun til luttóku og viðarisólu av hesum loyvum.

¹³ Sí t.d. kap. 4 og 5 fyrir at fáa eina gjølligari viðgerð av stovnsrøkt og burðardygð.

¹⁴ Feilallokering av rættindum vísis til ta stöðu, at ein fyritóka vinnur eitt loyvir á uppboðssóluni, hóast fyritókan ikki er effektivasta fyritókan á marknaðinum til at nýta hetta loyvir.

7.7 Metingarkriteriir fyri útlutingarskipanir

Ymiskir útlutingarleistar kunnu sammetast við støðið í ásettum metingarkriterium. Her skal fyrst vísast á, at metingarkriteriini, sum eru nevnd niðanfyri, eru uppsett í tilvildarligari raðfylgju, og fleiri teirra eru knýtt saman. Fylgjandi fimm kriteriir kunnu eitt nú nýtast sum metingarstøði:

- Gjald fyri fiskirættindir
- Atgongd til vinnuna
- Ættarliðsskifti og skuldarbinding
- Støðug vinnuviðurskifti
- Möguleikin at gera broytingar í skipanini

7.7.1 Gjald fyri fiskirættindir

Tilfeingisgjøld eru gjøld, sum verða tikan av tilfeingisrentuni í vinnuni. Henda rentan kemur til sjóndar orsakað av avmarkaðari atgongd til vinnuna (t.e. avmarking við eitt nú kvotum), og um talan var um frítt fiskarí, var eingin (aktuell) tilfeingisrenta í vinnuni. Tilfeingisrentan verður roknað sum vinningur oman fyri ein ásettan normalan vinning. Tilfeingisrentan er tó ikki einans eitt ástøðiligt hugtak, men kemur greidliga til sjóndar í vinnuligum virksemi nærum dagliga, eitt nú í solum av skipum/loyvum og stórum roknkaparlígum vinningi í þortum av fiskivinnuni. Ein høg tilfeingisrenta er bæði tekin um dugnaskap í vinnuni og um munadygga umsiting frá almennari síðu.

Føroya fólk kann tryggja sær lut í tilfeingisrentuni á ymiskan hátt. Í núverandi skipan fær landið ein part av tilfeingisrentuni gjøgnum tilfeingisgjøld, sum eru áløgd þortum av vinnuni at gjalda. Landið kann eisini tryggja sær ein part av tilfeingisrentuni við at luta út fiskiloyvir á uppboðssølu.

Viðgerðin í hesi frágreiðing tekur í stóran mun støði í tí politiska ynskinum um, at størri partur av tilfeingisrentuni skal falla aftur til landið. Stødd á skatti er í stóran mun ein politiskur spurningur. Kortini kunnu ymiskir skattir nágreninast fyri ymiskar dygdir, sum hesir hava, og við støði í hesum kann vísast á, at gjøld, sum verða løgd á tilfeingisrentuna, hava nakrar fyrimunir fram um onnur gjøld, ið verða løgd á einstaklingar og vinnur í Føroyum. Eitt tilfeingisgjald ávirkar ikki atburð eins og t.d. skattir á inntøku ella nýtslu. Um tilfeingisgjaldið er stórt og tekur alla tilfeingisrentuna úr vinnuni, hevur vinnan kortini nóg mikið eftir til at draga til sín dugnaliga arbeiðsmegi og nøktandi kapital og kann framhaldandi gera allar tær ílögur, sum gagna henni. At vinnan hevur nøktandi avkast til at gera skyndamar ílögur og draga til sín arbeiðsfólk er vanlig treyt fyri at reka vinnuligt virksemi, og hetta skal ikki samanberast við tilfeingisrentu ella yvirnormalan vinning. Sostatt ávirka gjøld á tilfeingisrentuna ikki atferðina hjá vinnuni stórvegis, um hesi verða løgd væl til rættis.

Skattir á inntøku og nýtslu eru hinvegin skattir, sum ávirka atferð hjá íbúgvum, og sum hava við sær, at einstaklingar taka ørvísi avgerðir, enn teir annars høvdum gjørt. Arbeiðsmegin kann eitt nú gera av at flyta í onnur lond, um ov nýgvur skattur verður lagdur á hana samanborið við skattin aðrastaðni. At føroyska arbeiðsmegin er flytfør, er væl kent. Gjald lagt á tilfeingisrentuna kann hinvegin ikki hava við sær, at fyritókur flyta í onnur lond og taka tilfeingið við sær. Sostatt er sannlíkt, at avleiðingin av tilfeingisgjøldum er minni enn avleiðingin av at skatta t.d. arbeiðsmegina.

7.7.2 Atgongd til vinnuna

Í arbeiðssetninginum er ásett, at atkomuligkeitin til vinnuna skal betrast. Góð atkomuligkeit til vinnuna er í samsvari við grundhugsanina handan føroysku fiskivinnuumiðsitingina, sum greitt staðfestir, at fiskatilfeingið er ogn Føroya fólkis.

Flestu vinnur hava eina ávisa gátt, sum nýggir aktørur mugu sleppa uppm fyri at koma inn í vinnuna. Í nýgvum vinnum krevst stórur byrjanarkapitalur fyri at starta upp, og fiskivinnan er ein teirra. Teir partar av fiskivinnuni, sum standa seg væl búskaparlíga og sostatt hava eina høga tilfeingisrentu, skulu sjálvsagt hava eina rættília stóra pengaupphædd, um teir skulu keypast úr vinnuni. Tá ið tilfeingisrentan verður tikan inn í landskassan, er hetta við til at minka um virðini á hesum fiskiloyvum, og sostatt gerst bæði lættari og sjálvsagt eisini minni áhugavert at koma inn í fiskivinnuna. Verða möguleikarnar at viðariselja fiskirættindir avmarkaðir, minkar hetta um möguleikan hjá nýggjum aktórum at sleppa inn í vinnuna – eisini í eini fiskivinnu við uppboðssølu.

Sum heild er tað ein fortreyt fyri virkna kapping á einum og hvørjum marknaði, at tað er lætt at sleppa inn í vinnuna, tí hóttanin um uttanífrákomandi aktørar er tá við til at skapa eina kapping millum verandi fyritókur, sjálvt um tær eru fáar.

Kappingin í fiskivinnuni er tó í stóran mun á altjóða støði. Tað almenna nýtist sostatt ikki at verja feroyska brúkaran ímóti høgum prísum, tí feroyskar fyritøkur skulu kappast á einum altjóða marknaði, har hesir prísir verða avgjørdir.

Kapping, og sostatt eisini góð atgongd til vinnuna, hevur serliga stóran týdning, um ein uppboðssøla verður sett í verk. Eru fáir aktørar á uppboðssølumarknaðinum, økjast líkindini fyr, at uppboðssølan ikki fær tilfeingisrentuna inn í landskassan, eins og ásett er í arbeiðssetninginum.

7.7.3 Ættarliðsskifti og skuldarbinding

Ókeypis fiskiveiðirættindi kunnu hava avbjóðingar við sær, tá ættarliðsskiftir fara fram í vinnuni. Hetta sama er galldandi, um tilfeingisrentan er lágt sett. Omanfyri varð ført fram, at høg tilfeingisrenta í vinnuni hevur við sær, at stórar upphæddir skulu skifta hendur í sambandi við eigaraskiftir. Ein avleiðing av hesum er, at nýggjar fyritøkur verða skuldarbundnar. Verða loyvir útlutað til fyritøkur í óendaliga tíð, eiga vit at falda árliga virðið á eini kvotu við 13,5 fyrir at finna fram til nútíðarvirðið á kvotuni.¹⁵ Hetta merkir, at um tilfeingisrentan fyri allan flotan t.d. er 1 mia. krónur árliga, er virðið á kvotunum 13,5 mia. krónur.¹⁶ Hetta er tó treytad av, at rentukravið er 8 prosent. Nútíðarvirðið er sjálvsagt minni, um loyvir ikki verða lutað út í óendaliga tíð, men fyrir ásett áramál.

Mangan verður ført fram, at gjøld fyrir fiskirættindir eins væl kunnu hava við sær eina skuldarbundna fiskivinnu, og at skuldin í vinnuni ikki kann minka, um vinnan skal rinda meira fyrir tilfeingið til landskassan gjøgnum eina uppboðssølu. Hetta nýtist tó ikki vera rætt, tí uppboðssølur kunnu fyriskipast á ymiskan hátt, og her er kantska serliga áhugavert, hvussu gjaldningin verður skipað. Gjaldið fyrir fiskirættindir kann rindast, eftir at fiskurin er fiskaður (í øllum fórum partvist), og í hesum fórum kann skuldin í vinnuni minka, tí veiðirættindini ikki skulu figgjast.

7.7.4 Støðug vinnuviðuskifti

Fiskivinnan er merkt av stórum óvissum, og kapitaltørvurin er somuleiðis stórur. Umsitingin av fiskivinnuni eigur so vítt gjørligt ikki at økja óneyðugt um hesa óvissu.

Siktbari (forudsigbarhed) hevur stóran týdning fyrir fíggjing og sostatt eisini iløguhugin í vinnuni. Siktbari merkir eitt nú, at fyritøkur hava eina ávísa vissu fyrir, at kvotur eru tökar í framtíðini. Um fyritøkur einans hava rættindini at fiska í stutt tíðarskeið, er grundarlagið neyvan nøktandi fyrir at fáa til vegar neyduga fíggjing. Hava fyritøkur ikki vissu fyrir, at ein ávísur prosentpartur av hámarksveiðuni fellur teimum í lut komandi árin, kann hetta somuleiðis hava við sær, at búskaparliga skynsamar avgerðir ikki verða tiknar. Hetta kann eitt nú koma fyrir, um talan er um kostnaðarmiklar avgerðir, sum einans gagna fyritøkuni yvir longri tíð og ikki hava nakran vinning við sær í nærmastu framtíð.¹⁷

Hetta metingarkriterii gevur nakrar ábendingar um, hvørji krøv kunnu setast til eina möguliga uppboðssølu, soleiðis at hon hevur litla ávirkan á siktbarið og iløguhugin í fiskivinnuni.

7.7.5 Møguleikin at gera broytingar í skipanini

Týdningarmikið er, at vinna og samfølag ikki verða fastløst í eini ávísari skipan, men at hon kann broytast, um tørvur er á tí. Um loyvir verða givin til verandi fyritøkur í óendaligt tíðarskeið, er hetta talan um eina skipan, sum er torfør at broyta. Hetta metingarkriterii er í ávísan mun í andsøgn við kravið um støðug vinnuviðurskifti, og tí skal ein millumvegur finnast.

7.8 Tættir í eini uppboðssøluskipan

Ein uppboðssøluskipan eigur, í tann mun tað er gjørligt, at hava fyrlit fyrir teimum vansum, sum eru umrøddir í hesi frágreiðing. Hesir vansar eru t.d. vantandi kapping á uppboðssølumarknaðinum og øktur váði fyrir vinnuna.

Tað finnast ymiskir tættir í uppboðssøluskipanini, sum støða skal takast til, og hesir tættir verða lýstir niðanfyri. Royndir við uppboðssølum í øðrum londum siga okkum, at hesir tættir kunnu samanlagt gerast avgerandi fyrir, um ein uppboðssøla kann gerast ein partur av feroysku fiskivinnuni langt fram í tíð.¹⁸

¹⁵ Nútíðarvirðið á eini kvotu, sum verður latin í óendaliga tíð, verður definerað sum $NV = \sum_{i=0}^{\infty} \left(\frac{1}{1+r}\right)^i \cdot A$, har r er rentukrav, og A er árligt virði á kvotuni. Við at nýta roknireglur fyrir geometriskar røðir, kann hetta umskrivast til $NV = \left(\frac{1+r}{r}\right) \cdot A$.

¹⁶ I frágreiðingini hjá Búskaparráðnum frá heysti 2014 varð mett, at optimala tilfeingisrentan fyri allan flotan var umleið 1 mia. kr. Hetta er sostatt ein meting av tilfeingisrentuni, um umsitingin av stovnum er burðardygg. Stór óvissa er sjálvsagt tengd at hesum tali.

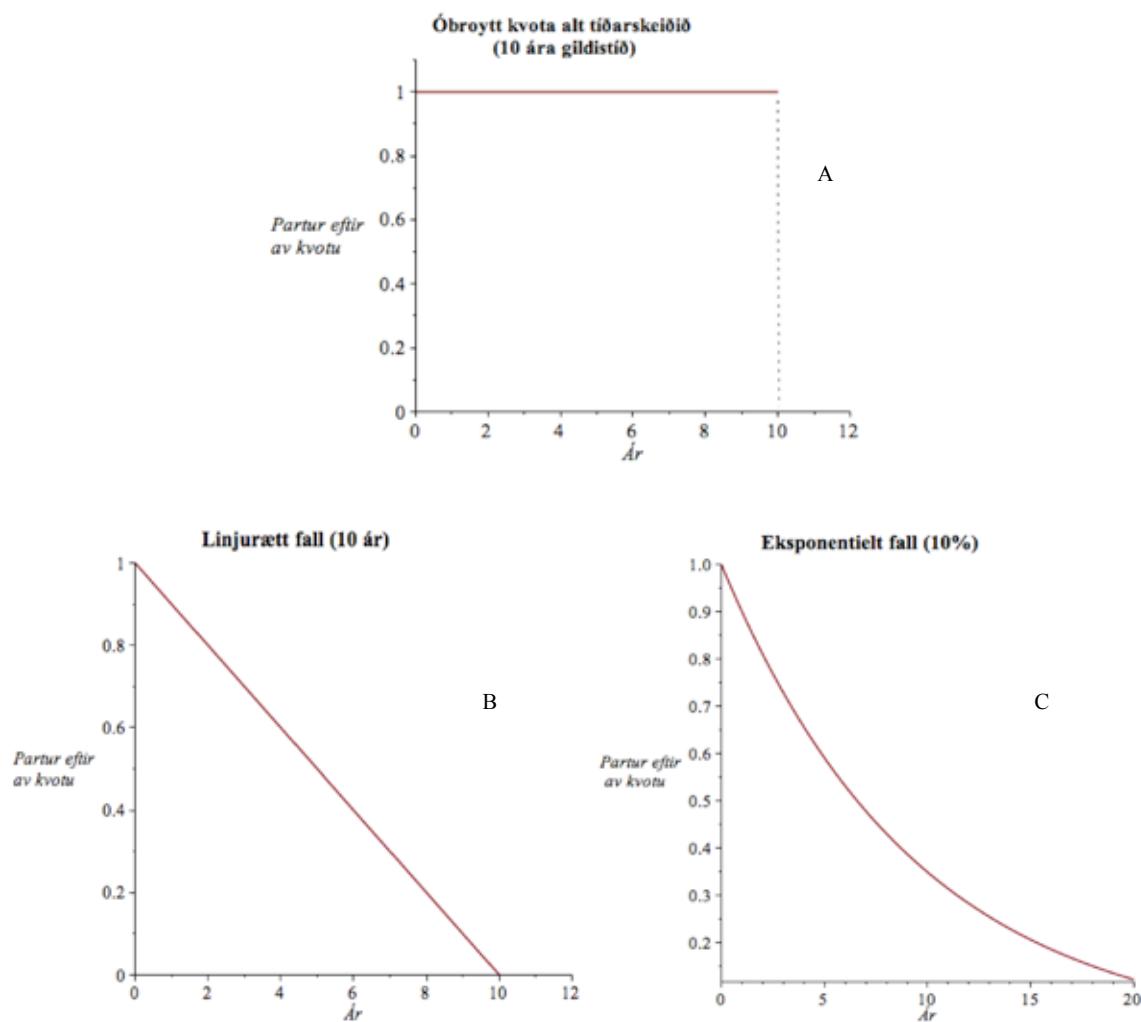
¹⁷ Eitt dømi um hetta kann vera branding.

¹⁸ Royndir við uppboðssølum í øðrum royndum verða lýstar í kap. 7.11.

Tá ið ein uppboðssøla skal leggjast til rættis, er tað ein røð av avgerðum, sum skulu takast. Uppboðssøluástóðir og neyvari tilrættislegging eru gjölliga lýst í kap. 7.9, og har verður eisini kjakast um ymiskar tættir í eini uppboðssøluskipan.

Hvussu stórur partur skal á uppboðssølu?

Fyrst skal støða takast til, hvussu stórur partur av samlaðu kvotunum skal um eina uppboðssølu. Her skal eisini støða takast til tey ymisku fiskaslögini, og um ymiskar skipanir skulu setast í verk fyrir ymisk fiskaslög. Tað kann hugsast, at uppboðssøla er betur eignað til ávis fiskaslög enn onnur, og meginreglan her er, at vælvirkandi uppboðssøla hefur sum fortreyt, at kappingin á marknaðinum er nøktandi.

Mynd 7.1. Dømi um einki fall í rættindunum (A) og síðan niðanfyri dømir um linjurætt fall (B) og dømi um eksponentielt fall (C) í stødd á rættindum.

Sambært arbeiðssetninginum skulu öll fiskirættindir um eina uppboðssølu í nýggju skipanini, og sostatt stóð tað ikki til nevndina at viðgera, hvussu stórur partur av kvotunum skal um eina uppboðssølu. Talan kann kortini vera um eina skiftistíð, áðrenn endaliga skipanin kemur at virka til fulnar.

Hvussu skulu útbjóðaðu eindirnar leggjast til rættis?

Fiskirættindir, sum verða sold um eina uppboðssølu, kunnu leggjast til rættis á ymiskan hátt.

Her ber til at selja rættindir, sum hava ávísa gildistíð, og sum eru óbroytt í stödd tey árini, tey eru galldandi (tó regulerað fyrir broytingum í heildarkotuni). Sum dömi kann nevnast, at ávísa fyritøka vinnur rættin at fiska 5 prosent av svartkjaftakotuni í 10 ár, og tá ið hesi 10 árini eru farin, missir fyritøkan henda partin av samlaðu kotuni, og parturin fer aftur á uppboðssølu. Verður hesin háttur valdur, skal gerast av, hvussu langa gildistíð, rættindini skulu hava. Eitt dömi er sett upp í mynd 7.1 (A).

Ein annar möguleiki er, at rættindini minka í stödd árliga. Her kann t.d. verða talan um linjurætt fall ella eksponentielt fall. Eitt dömi um linjurætt fall er, at ein fyritøka vinnur rættin at fiska 5.000 tons av svartkjafti árliga, men at kotan minkar 500 tons hvort árið og sostatt kemur niður á 0 tons eftir 10 árum. Hetta dömið er tó einfaldað við at nýta ta fortreyt, at heildarkotan er óbroytt. Eitt dömi um eksponentielt fall er, at allar kotur hjá öllum fyritøkum minka 10 prosent um árið – sama nær tær vórðu keyptar.

Hesi dömir eru sett upp í mynd 7.1, har dömi B vísl eina kotu, sum minkar linjurætt yvir 10 ár; t.e., at árliga fallið er 10 prosent av upprunakotuni, sum varð keypt á uppboðssøluni við teiri forteyt, at heildarkotan er óbroytt í tíðarskeiðnum. Í dömi C minkar kotan eksponentielt við 10 prosentum hvort ár; t.e., at árliga fallið er 10 prosent í mun til kotuna árið fyrir, og sostatt er helvtartíðin í hesum føri uml. 6,6 ár.

Ein fyrimunur við at loyvir minka í stödd hvort ár, er, at fyritøkur hvort ár noyðast út á uppboðssøluna fyrir at varðveita sín fulla part av heildarkotuni, og hetta tryggjar ein ávísan handil hvort ár á uppboðssølumarknaðinum. Eksponentielt fallandi kotur hava somuleiðis tann fyrimun, at rættindini ikki hava eina ávísa áralongd, og hetta er ein greiður fyrimunur í mun til handfaringina av hesum loyvum.

Um eksponentiell minking verður vald, skal stöða takast til, hvussu stórur partur skal fara um uppboðssøluna árliga. Harumframt kann hugsast, at rættindir, sum minka eksponentielt, skulu kortini hava eina longd. Hetta kann gerast við at áseta, at tá ið kotan er komin niður á ávist tonsatal, fellur hon burtur, og á henda hátt gerast rættindini endalig við eini tilíkari skipan. Utan tilíka áseting eru rættindini óendalig, men ganga kortini móti null.

Harumframt skal stöða takast til, um uppboðssøluhaldarin skal býta samlaðu kotuna fyrir ávist fiskaslag sundur í lutir, ella um talan skal vera um uppboðssølu, har lutinir verða settir á uppboðssølumarknaðinum (eins og í eindarprísuppboðssølu). Hetta og ein röð av óðrum tættum í sambandi við neyvu tilrættisleggingina av uppboðssøluni er gjöllgari umrøtt í kap. 7.9.

Hvussu skal gjaldningin leggjast til rættis, og hvat skal boðið vera?

Gjaldningin kann skipast soleiðis, at fyritøkan rindar fyrir rættin frammanundan, t.e., við harmarsslag. Ein möguligur vansi við hesum er, at hetta kann seta stórt krav til gjaldförið hjá fyritøkuni, serliga um talan er um langtíðarrættindir. Goldið kann eisini verða so hvort, sum fiskað verður, til dömis eftir hvørja avreiðing ella nakrar ferðir árliga. Um krav verður sett um bankatrygd, hefur eitt gjald aftaná at fiskað er tó neyvan nakrar fyrimunir fyrir fyritøkuna. Hetta er tí, at í fíggjarligum hópi er lítill og eingin munur á bankatrygd og tókum peningi hjá ávisari fyritøku.

Tá rindað verður eftir avreiðing ella árliga, kann gjaldið verða ávirkað av fiskaprísinum í hesum tíðarskeiðnum. Í kap. 7.9.5 verða ymiskir hættir umrøddir fyrir at minka um váðan hjá fyritøkum, ið luttaka á uppboðssøluni, og har verður serliga umrøtt, hvussu gjaldið skal leggjast til rættis fyrir at minka um váða, sum stendst av príssveiggjum á marknaðinum.

Um fyritøkur rinda eftir avreiðing, er neyðugt at áseta, at tær eisini skulu rinda eina upphædd, hóast fiskurin ikki verður fiskaður. Hetta er fyrir at forða fyrir, at fyritøkur keypa fisk á uppboðssøluni í stórum mongdum fyrir at halda kappingarneytum úti av marknaðinum. Her kann ásetast, at fyritøkan skal rinda ein hógan prosentpart av virðinum, hóast kotan ikki verður fiskað.

Hvørji skulu kunna bjóða, og hvørjar treyr skulu setast teimum?

Arbeiðssetningurin ásetir beinleiðis, at eingin útlendskur eigaraskapur skal vera í fóroystu fiskivinnuni, og harumframt skal tryggjast, at ræðisrætturin er á fóroyskum hondum. Hvussu henda áseting skal handhevjast, og hvørjar avleiðingar, hon hefur, er viðgjørt í kap. 8. Í sama kapitli eru eisini lýstar fleiri treyrir, ið kunnu setast teimum, sum bjóða. Tað er í öllum fórum greitt, at eingin útlendsk fyritøka sleppur at bjóða upp á fóroysk fiskirættindir á uppboðssølu, um henda áseting í arbeiðssetninginum skal fylgjast. Hetta hefur eitt nú ta avleiðing, at kappingin á uppboðssølumarknaðinum

verður meira avmarkað. Hinvegin hevur henda áseting tann fyrimun, at vit tryggja ein ávisan serkunnleika innan fiskivinnu í Føroyum, sum ikki kann vera til staðar, um útlendingar fáa fría atgongd til at lutta á føroyskum uppboðssølum um fiskatilfeingi.

Tað finst eingin áseting í arbeiðssetninginum um, at manningin ikki skal rinda fyri fiskirættindir, sum verða keypt á uppboðssølu. Hetta eיגur at vera eitt mál at taka upp í sáttmálasamráðingum millum avvarðandi partar á arbeiðsmarknaðinum, og nevndin metir tað ikki vera hóskandi, at lóggivið verður á hesum øki. Um lóggivið verður fyri hesum, fer hetta at hava stórar avleiðingar við sær fyri uppboðssøluna, tí í teimum pörtum av fiskivinnuni, sum hava tilfeingisrentu, liggar stórstí parturin av rentuni hjá manningini¹⁹. Um manningin ikki eisini rindar fyri atgongdina til tilfeingið, verður kappingin ójavnari millum bólkkarnar, umframt at boðini á uppboðssøluni verða lægri, og tilfeingisrentan kemur ikki í Landskassan.

Harumframt má støða takast til, í hvønn mun veiðibólkarnir skulu varðveitast. Búskaparliga er ikki skynsamt at gera ásetingar, sum tryggja, at veiðibólkarnir verða varðveittir í líka stóran mun sum í dag. Hetta er við til at gera skipanina stirvnari og forðar fyri neyðugum effektivitetsframstigum í vinnuni. Sannlíkt fer hetta eisini at krevja ymiskar uppboðssølur fyri ymiskar bólkar, og í hesum fóri verður kappingin á uppboðssølumarknaðinum enn meira skerd. Harumframt kemur politiska skipanin aftur tá at gera av, hvussu stórus partur av samlaðu kvotuni skal á uppboðssølu hjá ymisku bólkunum, og tí verður uppboðssølan ikki so leys av politisku skipanini, sum ynski er um sambært arbeiðssetninginum. Veiðibólkar eru gjøllgjari viðgjørdir í kap. 6.

Umframt hesi atlit, eru eisini sosial ella samfelagslig atlit, sum støða skal takast til. Hesi eru eisini knyttt at veiðibólkunum omanfyri. Tílikar ásetingar kunnu vera við til at avmarka kappingina á uppboðssølumarknaðinum, og tær eiga tí at verða væl viðgjørðar. Um farið verður yvir til eina uppboðssøluskipan, verður t.d. torførari at varðveita virksemið kring alt landið. Slíkar ásetingar eru við til at avmarka kappingina á uppboðssølumarknaðinum enn meira.

Viðgerðin omanfyri er stutt, men bendir kortini á, at í síðsta enda er stóri spurningurin, hvat føroyska samfelagið vil hava frá síni fiskivinnu. Skulu vit fara yvir til eina fiskivinnu, sum virkar fult eftir marknaðartreytum, har regulereringin nærum einans ásetir hámarksveiðuna? Arbeiðssetningurin nýtir orðini "marknaðargrundað" og "búskaparliga burðardyggt," men kortini benda smálutirnir í arbeiðssetninginum á, at politiska skipanin kortini ikki er sinnað til at fara yvir til eina skipan, sum er fult stýrd av marknaðinum, tí fleiri av hesum smálutum eru beinleiðis í andsøgn við eina marknaðargrundaða skipan.

Um politiska skipanin – og føroyska samfelagið sum heild – hevur eitt ynski um at luta út loyvir við uppboðssølu, er neyðugt at tillaga kringumstøðurnar samsvarandi. Samanumtikið er torført at tryggja kapping á uppboðssølu-marknaðinum, um ov nógvar bindingar verða lagdar inn í skipanina.

Hvussu skulu kvoturnar handfarast, eftir at tær eru útlutaðar?

Í arbeiðssetninginum verður sagt, at skipanin skal tryggja, at marknaðurin er ein marknaður millum tað almenna øðrumegin og privatar hinumegin. Hetta kann tulcast sum ein avmarking av umsetiligkeitini í fiskivinnuni.

Sum áður er víst á í hesum kapitli, er umsetiligkeit týdningarmikil fyri effektivitetin í vinnuni. Ein viðkomandi spurningur er kortini, um neyðugt er við umsetiligkeit, tá ið rættindir verða útlutað á uppboðssølu. Tað er greitt, at ein uppboðssøla ger tørvin á umsetiligkeit minni, alt annað líka, men hetta er tó Treytað av nøkrum heilt ítökligum viðurskiftum. Tann fyrsta treytin er, at rættindini ikki skulu galda í alt ov langa tíð. Er gildistíðin t.d. 10 ár, kunnu vit ikki vera viss í, at kappingarförtreytirnar ikki broytast grundleggjandi í hesum tíðarskeiði – ella í øllum fórum so mikil, at ein onnur fyritøka hevði verið effektivari enn tann, sum situr á rættindunum. Eitt dømi um hetta er ein uppboðssøla, har eitt skip, sum brúkar lutfalsliga nógva olju, vinnur rættindini. Lat okkum siga, at tá ið uppboðssølan fer fram, er oljuprísurin lágor, men tvey ár seinni er hann vaksin munandi. Nú kann hugsast, at eitt annað skip, sum hevur lægri oljuútreiðslur, er betur egað til at røkja henda fiskiskap. Ein onnur treyt er, at fyritøkur kunnu áseta mongdirnar, sum tær ynskja sær á uppboðssøluni, og hetta leggur bindingar á uppboðssøluslagið, sum verður brúkt. Samanumtikið verður ikki mett, at effektivitetur í fiskivinnuni kann tryggjast, uttan at loyvir eru umsetilig á ein ella annan hátt.

Spurningurin um umsetiligkeit snýr seg ikki einans um víðarisølu av fullu rættindunum hjá skipinum, men eisini um möguleikan hjá fyritøkum at selja smærri mongdir í millum sín fyri soleiðis at kunnu leggja fiskiskapin betur til rættis.

¹⁹ Kelda: Frágreiðingin hjá Búskaparráðnum, heystið 2014.

Spurningurin er harumframt, um tað við lög ber til at steðga allari umsetiligkeit fyrir at forða fyrir spekulatiún, tí at fyritökurnar kunnu nýta aðrar hættir at náa málínunum. Eitt nú kunnu tær selja partapeningin í felogunum við rættindum ella á annan hátt broyta samansetingina av eigarum. Harumframt kunnu fyritökurnar brúka leigu og/ella umbýti av skipum til at umseta fiskirættindini við, um tað í loyvistíðarskeiðnum vísir seg at vera skynsamt. Tí verður torfört at forða fyrir umsetiligkeit við lög.

Ein móguleiki er at gera loyvini umsetilig á einum almennum marknaði. Hetta kann tryggja betri gjøgnumskygni, og somuleiðis loyvir tað óllum fyritökum at bjóða. Ein avleiðing er kortini, at peningur fer aftur til privat, um rættindir skulu vera umsetilig.

Enn ein spurningur er, um fyritókur skulu hava móguleika til at lata rættindini inn aftur til uppboðssoluuhaldaran. Eru loyvir umsetilig, t.d. á einum almennan marknaði, er tørvurin fyrir at lata loyvini inn aftur ikki líka stórus. Um fyritókur rinda eftir avreiðing, kann ein fyritóka ikki fáa pening fyrir kvotu, sum ikki er brukta. Tað kann tó hugsast, at ein fyritóka skal rinda eitt ávist minstagjald, sjálv um hon ikki fiskar eina kvotu. Í hesum fóri kann talan vera um eina skipan, har fyritókur lata kvotur inn aftur til uppboðssoluna og soleiðis sleppa undan einum parti av minstagjaldinum. Um til ber at lata loyvir inn aftur, skal gerast ein avskrivingarregla, sum lýsir, hvussu virðið á kvotuni minkar við tíðini, sum er fráliðin, síðan kvotan varð keypt.

Skal avmarking vera á, hvussu nýgv ein ávis fyritóka kann vinna á uppboðssoluni?

Um avmarking verður sett á, hvussu nýgv ein ávis fyritóka kann vinna á hvørjari einstakari uppboðssolu, er hetta sum heild við til at minka um effektivitetin í vinnuni. Ein avleiðing av hesum er, at fyritókur ikki kunnu fáa fyrimunir av stórrakstri. Hetta kann somuleiðis vera við til at minka um kappingina á uppboðssolumarknaðinum. Hetta er viðgjort í kap. 9.

7.9 Tilrættislegging av uppboðssolu

Uppboðssolur hava verið nýgv nýttar seinastu árin. Hjá tí almenna hava uppboðssolur t.d. verið nýttar til at selja fartelefonloyvir og til at privatisera fyritókur. Uppboðssolur hava serliga teir fyrimunir, at talan er um eina tilgongd, sum eggjar til kapping um vøruna, og samstundis er tilgongdin gjøgnumskygd. Talan kann vera um ein útlutingarhátt, sum hefur við sær, at landið fær serliga høgt gjald frá vinnuni. Kortini má ásannast, at fleiri uppboðssolur hava ikki virkað sum ætlað.

Tað finst eingin eyðsýndur, rættur máti at leggja uppboðssolur til rættis uppá, men atlit mugu takast til marknaðin, sum talan er um. Tilrættisleggingin hefur serliga stóran týdning, um talið av bjóðarum kann gerast lítið, og um forðingar fyrir atgongd til vinnuna kunnu gera seg galldandi. Tilrættisleggingin gerst eisini truplari, tá ið talan er um endurtakandi uppboðssolur, ikki minst, tá ið fleiri lutir skulu út á uppboðssolu heldur enn bara ein. Við hesum í huga er lítil ivi um, at ein uppboðssöla av fiskirættindum skal fyriskipast væl, og at talan er um ein torföra uppgávu.

Eitt gjøgnumgangandi stakdömi, sum verður nýtt í hesum kapitli, eru uppboðssolurnar í Evropa av 3G-loyvum til fartelefonir.²⁰ Í 2000 voru seks uppboðssolur av 3G-loyvum í Evropa. Uppboðssolurnar fóru fram í seks ymiskum londum, og tað var sera ymiskt, hvussu tær eydnaðust. Í Týsklandi og Stórabretlandi vórðu loyvini seld fyrir oman fyrir 600 evrur pr. íbúgva (80 mió. dollarar samanlagt). Í Italia, Hollandi, Eysturíki og Sveis voru inntökurnar einans 240, 170, 100 og 20 evrur pr. íbúgva. Væntaðu inntökurnar voru væl oman fyrir hetta. Høvuðsorsókin til lítlu inntökurnar var, at uppboðssolurnar voru ikki nóg væl skipaðar.

Uppboðssolurnar av 3G-loyvum eru áhugaverdar, tí talan er í stóran mun um somu vørur, sum fer á uppboðssolu í ymisku londunum – einasta frávikið er tilrættisleggingin. Sostatt er talan um eitt stakdömi, sum á sera greiðan hátt lýsir, hvussu týðandi tað er at leggja uppboðssoluna væl til rættis.

7.9.1 Ymisk slög av uppboðssolum

Fýra standardslög av uppboðssolum hava verið nýtt og greinað: uppboðssöla við hækkandi boði (eisini kallað ensk uppboðssöla og opin uppboðssöla), uppboðssöla við lækkandi boði (eisini kallað ein hollendsk uppboðssöla), afturlatin uppboðssöla við fyrstaprísi, og afturlatin uppboðssöla við næstaprísi (eisini kallað ein Vickrey-uppboðssöla). Her verður greitt stutt frá teimum ymisku (høvuðs)slögunum av uppboðssolum, og síðan verður mett um hesi uppboðssöluslög við stöði í ásettum metingarkriterium.

²⁰Allar lýsingar av 3G-uppboðssolunum í hesum kapitlinum eru frá Klemperer (2002).

Í uppboðssøluni við hækkandi boði verður prísurin hækkaður, til bert ein bjóðari er eftir, og hesin vinnur síðan lutin til seinasta prísin, sum viðkomandi bjóðaði. Hetta er uppboðssøluslagið, sum varð nýtt, tá 17 prosent av føroystu makrelkvotuni vórðu seld á uppboðssølu í 2011, og tað varð eisini nýtt í sambandi við royndaruppboðssølurnar í ár.

Uppboðssølan við lækkandi boði virkar júst mótsæt. Uppboðssøluhaldarin byrjar á einum sera høgum prísi og lækkar hann síðan. Fyrsti bjóðarin, sum er sinnaður at góðtaka ein prís, vinnur uppboðssøluna. Hesin prísur vil alt annað líka verða hægri enn prísurin í uppboðssøluni við hækkandi boði.

Í afturlatnari uppboðssølu við fyrstaprísi skal hvor littakari í uppboðssøluni lata inn júst eitt boð utan at kenna boðini hjá hinum littakarunum. Tann, sum hevur hægsta boðið, vinnur til ásetta prísin.

Í afturlatnari uppboðssølu við næstaprísi fer uppboðssølan fram næstan eins og omanfyri. Hvor littakari letur inn eitt boð utan at kenna boðini hjá øllum hinum littakarunum. Tann, sum letur inn hægsta boðið vinnur, men rindar tó ikki upphæddina, sum viðkomandi bjóðaði. Í staðin rindar hann næsthægsta boðið, sum kom inn til uppboðssøluna.²¹

Umframt hesi standardsløg av uppboðssølum, finst ein røð av ymskum uppboðssølum, sum ofta taka støði í einum av standardsløgunum. Eitt dømi kann vera at nýta eina uppboðssølu við hækkandi boði til einans tveir bjóðarar eru eftir og síðan skifta yvir til afturlatin boð. Enn eitt dømi um eina afturlatna uppboðssølu er eindaprísuppboðssølan, sum er nærrí viðgjørd seinni í hesum kapitli, og sum eisini varð nýtt í royndaruppboðssølunum í ár.

7.9.2 Hvørji høvuðsatlit skal ein uppboðssøluskipan taka?

Ein væl fyriskipað uppboðssøla eigur at hava sum høvuðsatlit at forða fyri kollusión og at tryggja atgongd til vinnuna. Um fyritokur kunnu seta marknaðarkrefturnar til viks og uppihalda eini kollusión, verða inntøkurnar frá uppboðssøluni lágar – möguliga lægri enn við eini skatting – og tilfeingisrentan fellur ikki inn í landskassan, sum ásett í arbeiðssetninginum.

7.9.2.1 Kollusión

Kollusión ella avtalað spæl er möguliga størsta avbjóðingin við at leggja til rættis eina uppboðssølu. Uppboðssøluslagið má virka fyri, at ein kollusión ikki kann taka seg upp.

Ein kollusión kann vera ítökiliga tilrættisløgd gjøgnum beinleiðis samskifti millum partarnar, men kollusión kann eisini vera eitt slag av tigandi semju. Hetta seinasta merkir, at partarnir síggja, at ávisur atburður er til fyrimunar fyri allar partar, utan at neydugt er at samskifta meira um hetta.

Fýra grundleggjandi eygleiðingar kunnu gerast viðvíkjandi möguleikunum hjá littakarum at gera eina kollusión (annaðhvort ítökiliga ella tigandi). Fyrsta eygleiðingin er, at ein kollusión er torførari at fremja á einari afturlatni uppboðssølu enn undir einari uppboðssøla við hækkandi boði. Næsta eygleiðingin er, at í uppboðssølum við fleiri sölueindum eru líkindini storrí fyri, at ein kollusión tekur seg upp. Triðja eygleiðingin er, at ein kollusión er torførari at fremja undir einari uppboðssølu við fyrstaprísi enn við næstaprísi. Fjórða eygleiðingin er, at ein kollusión er lættari at fremja, tá ið uppboðssølur verða endurtiknar rímiliga ofta. Grundgivið verður fyri hesum eygleiðingum niðanfyri.

Setast kunnu upp nakrir standardspurningar fyri at finna fram til, hvussu góðan möguleika fyritokur hava fyri at samstarva.²²

1. Kunnu fyritokur lættliga finna fram til eitt effektivt býti av marknaðinum?
2. Kunnu fyritokurnar semjast um býtið?
3. Er lætt hjá fyritokum at finna fram til frávik frá avtaluni?
4. Kunnu fyritokur revsa tilík frávik?
5. Kunnu fyritokurnar forða nýggjum fyritokum í at koma inn á marknaðin?

²¹ Uppboðssøluslagið, sum Daniel Bromley skjeyt upp á ráðstevnu í Norðurlandahúsini 4. apríl 2016, var eitt slag av afturlatnari uppboðssølu við næsta-prísi.

²² Hesi punktini eru úr Klemperer (2002).

Ein standard uppboðssøla við hækkandi boði – serliga við fleiri lutum/linjum – nøktar í fleiri fórum øll krøvini fyrir einum samstarvi millum luttakandi fyritøkur. Eitt tilíkt samstarv kann fara fram utan nakrar möguleikar at samskifta við aðrar bjóðrar – annað enn boðini, sjálvsagt.

Punktini omanfyri verða nú sett í samband við eina uppboðssølu við hækkandi boði við fleiri sölulinjum:

1. Lutinir eru vanliga væl lýstir, sum ger tað lætt hjá fyritøkum at finna fram til eitt býti av marknaðinum.
2. Boðini kunnu verða nýtt til at signalera uppskot um, hvussu marknaðurin skal býtast.
3. Boðini hjá eini fyritøku kunnu eygleiðast alt fyrir eitt av øðrum fyritøkum. Hetta hevur eitt nú við sær, at frávik kunnu staðfestast alt fyrir eitt, og fyritøkan kann verða revsað av hinum fyritøkunum í samstarvinum.
4. Tað eru stór sannlíkindi fyrir, at til ber at revsa frávirk frá avtalum, tí revsingin kann fara fram skjótt og lættligr. Harumframt er revsingin í nögvum fórum ikki kostnaðarmikil í eini uppboðssølu við fleiri sölueindum. Orsókin til hetta er, at fyritøkurnar ofta hava möguleika at tryggja sær, at prísurin verður hækkaður á eindum, sum tann fyritøkan, jökk ikki helt avtaluna, skuldi vinna.
5. Aðrastaðni í hesum kapitli er grundgivið fyrir, at atgongdin til marknaðin er skerd í eini uppboðssølu við hækkandi boði. Sí kap. 7.9.2.2.

Við stóði í hesum fáum punktum sæst, at líkindini fyrir, at ein kollusión tekur seg upp, eru stórrí í eini uppboðssølu við hækkandi boðum enn í eini uppboðssølu við afturlatnum boðum. Set fyrir, at vit í staðin fyrir hækkandi boðini hava eina afturlatna uppboðssølu. Í slíkari uppboðssølu letur hvør einstakur bjóðari sít boð inn. Hetta er samstundis endaliga boðið hjá viðkomandi, tí ikki ber til at lata nýtt boð inn. Hetta ger tað torførari at hava eina kollusión, tí fyritøkur kunnu ikki hevna seg, um ein einkult fyritøka víkir frá samstarvinum. Harumframt kunnu bjóðrarar ikki longur senda signalir gjøgnum boðini, tí boðini eru ikki almenn (í öllum fórum ikki, meðan uppboðssølurnar fara fram), og hvør fyritøka bjóðar bara eina ferð.

Triðja eygleiðingin var, at ein kollusión er lættast at forða við at nýta eina uppboðssølu við fyrstaprísi heldur enn við næstaprísi. Hetta úrslit er lutfalsliga einfalt at gjøgnumhugsa. Um talan er um eina uppboðssølu við næstaprísi, er besta strategiin, at ásetti vinnarin av uppboðssøluni bjóðar eina sera høga upphædd, og restin bjóðar null ella minstaprísin. Her er samstundis torført hjá fyritøkum at víkja frá hesum samstarvi og vinna uppá hesa avgerð. Um talan hinvegin er um eina uppboðssølu við fyrstaprísi, bjóðar ásetti vinnarin eina lítlá upphædd, og restin bjóðar null ella minst ásettu upphæddina, og hetta gevur öllum luttakarum uttan ásettu vinnaranum eina sera góða orsók til at víkja frá hesi strategi og bjóða eina hægri upphædd. Alt annað líka er stendur kollusiónin veikari við eini uppboðssølu við fyrstaprísi.

Fjórða og seinasta eygleiðingin omanfyri var, at ein uppboðssøla, sum er endurtakandi, er meira útsett fyrir kollusión. Orsókin til hetta er einföld. Bjóðrarar, sum luttaka ofta í uppboðssølum saman, læra av hvør øðrum og finna yvir tíð fram til eina strategi, sum er til fyrimunar fyrir allar partar.

7.9.2.2 Atgongd til vinnuna

Inntókan frá eini uppboðssølu veldst sera nógv um talið av fyritøkum, sum bjóða, og hetta kann eisini hava við uppboðssøluslagið at gera. Í eini uppboðssølu við hækkandi boði ber altið til hjá einum sterkum bjóðara at yvirbjóða ein veikan bjóðara. Hetta veit veiki bjóðarin, og tí velur hann ikki at luttaka í uppboðssøluni. Er hinvegin talan um t.d. eina uppboðssølu við afturlatnum boðum, kann ein veikari bjóðari vinna á einum sterkari bjóðara, um tann sterki roynir at leggja eitt lágt boð inn. Sostatt kann hetta seinna slagjöld av uppboðssølu hava við sær, at eitt stórrí tal av bjóðarum velja at luttaka í uppboðssøluni. Her skal leggjast afturat, at í afturlatnum uppboðssølum kann ein ikki broyta boðið eftirfylgjandi.²³ Sjálvsagt hevur hetta eisini við sær, at líkindini fyrir, at ein minni effektiv fyritøka vinnur á eini uppboðssølu, eru stórrí í eini afturlatnari uppboðssølu, og hetta er ein vansi við afturlatnum uppboðssølum, har fyritøkur ikki bjóða veruligu virðismettingina.

Í Danmark var 3G-uppboðssøla í 2000. Danir hövdu einans fýra loyvir at selja og eisini fýra stórar fyritøkur, sum teir mettu fóru at bjóða upp á loyvini. Í hesum fóri hevði eingin kapping verið um tey fýra plássini, og tí vildi ein uppboðssøla við hækkandi boði ikki verið besta uppboðssøluslagið. Av hesi orsók valdu danir eina afturlatna uppboðssølu (við fjórða prísi). Henda uppboðssølan eydnaðist sera væl. Ein fimta fyritøka valdi eisini at luttaka í uppboðssøluni, og hetta gav eina inntóku væl oman fyrir tað, sum annars varð væntað.

²³ Hetta er til dømis viðgjört í Vickrey (1961).

Danir gjørdu nögv burturúr fyrir at tryggja, at uppboðssólan skuldi eydnast. Serfrøðingar komu úr øðrum londum fyrir at ráðgeva donsku stjórnini, og høvuðsatlitíð var at forða fyrir avtalaðum spæli.

Í Hollandi var 3G-uppboðssólan ikki eins væl eydnað. Her var trupulleikin líka sum í Danmark, at einans fimm loyvir skuldu lutast út, og einans fimm fyritókur vóru á marknaðinum. Kortini valdu búskaparfroðingarnir, sum skuldu leggja uppboðssóluna til rættis, at mæla til eina uppboðssólu við hækkandi boði. Úrslitið var, at inntókan varð minni enn 1/3 av væntaðu inntökuni.

Í 3G-uppboðssóluni í Eysturíki vórðu 12 eins lutir bjóðaðir út á uppboðssólu við hækkandi boði, og 6 fyritókur luttóku. Hvør fyritóka kundi ogna sær meira enn ein lut, og á henda hátt var uppboðssólan øðrvísi enn uppboðssólurnar í fleiri øðrum londum. Ein sera lágor minstaprísur varð ásettur, og úrslitið gjørðist, at prísurin endaði beint oman fyrir henda minstaprísin. Hvør fyritóka ognaði sær tveir lutir. Tað ber ikki til at siga, um talan var um beinleiðis avtalað spæl, tí í hesum fóri, har eitt úrslit er heilt eyðsýnt, áðrenn uppboðssólan er byrjað, kann eins væl hava verið talan um tigandi samstarv.

7.9.2.3 Javnar kappingartreytir

Fyri at tryggja kapping á uppboðssólumarknaðinum er týdningarmikið, at fyritókur hava javnar kappingartreytir. Hetta eיגur somuleiðis at vera eitt høvuðsatlit í tilrættisleggingini av uppboðssóluni.

Ein beinleiðis avleiðing av hesum er, at fyritókur verða meira javnsettir í mun til gjaldförið, og hetta kann gerast, við at fyritókur í stórru mun rinda eftir avreiðing heldur enn fyrir avreiðing. Somuleiðis ber til at taka hædd fyrir øðrum váðum, sum eitt nú sveiggjum í oljuprísinum. Hetta verður meira viðgjört í kap. 7.9.5.

Ein annar háttur at javnseta fyritókur í mun til gjaldförið er at geva fyritókum möguleika at lata loyvini inn aftur og fáa pening útgoldnan. Í kap. 7.16 er ein lýsing av hesum leisti.

Ein onnur avleiðing av at fyritókur skulu hava javnar kappingartreytir er, at tað verður ikki lóggivið fyrir, at manningin ikki kann taka lut í gjaldinum fyrir veiðirættindini.

7.9.2.4 Onnur mögulig atlit

Royndirnar við uppboðssólum av fiskirættindum í øðrum londum vísa, at ein av störstu avbjóðingunum er móttóða í vinnuni og eisini í politisku skipanini ímóti uppboðssólum²⁴. Á hoyringsfundunum við vinnuna kom eisini greitt til sjónðar, at öll umboðini vóru atfinningarsom mótvægis einum útluntingarleisti, har stórur partur fór út á uppboðssólu. Sostatt er týdningarmikið, at skipanin, sum verður sett í verk, kann standa ímóti tilíkum trústi í tann mun, hetta er gjörligt. Spurningurin, sum ráðgevar eiga at seta sær í hesum sambandi, er hesin: hvønn týdning fær tað fyrir tilmælið, um ikki öll ráð verða fylgd fullkomiliga?

Uppboðssólan í Sveis av 3G-loyvum er eitt gott dömi um júst hetta. Büskaparfroðingarnir, sum lögdu hesa uppboðssólu til rættis, mæltu til eina uppboðssólu við hækkandi boði og minstaprísi. Í grundgevingunum viðgingu teir, at ein uppboðssóla við hækkandi boði hevði við sær stórru sannlíkindi fyrir kollusión, men hesin trupulleiki skuldi greiðast við at áseta eitt høgt minstagjald.

Henda ráðgeving hevði tó ikki fyrilit fyrir, at politiska skipanin í flestum fórum ikki megnar at áseta høgar minstaprísir. Hóast upplýsingar eru, sum kunnu loyva teimum at áseta rímliga effektivar minstaprísir, verður hetta mangan ikki gjort kortini. Möguliga er fyriskiparin bangin fyrir, at vóran, sum verður útboðin, ikki verður seld, ella er talan um móttóðu ímóti uppboðssóluni generelt, og hetta ger tað torfört at seta tilíkar minstaprísir í verk. Tí verða minstaprísir mangan annaðhvört ikki settir, ella verða teir settir alt ov lágt.

Í uppboðssóluni í Sveis gjørðist úrslitið, at talið av fyritókum minkaði niður til talið av loyvum, og prísurin á uppboðssóluni gjørðist minstaprísurin, sum varð settur alt ov lágt. Inntókan gjørðist minni enn 1/30 av inntökunum í Stórabretlandi og í Týsklandi og 1/50 av væntaðu inntökuni, sum stjórnin í Sveis hevði ásett.

Klemperer (2002) vísis eisini á onnur atlit, ið ein kann hava í huga, tá uppboðssólan skal leggjast til rættis. Afturlatnar uppboðssólur við fyrstaprísi kunnu móta ávísari móttóðu í vinnuni. Úr øðrum londum finnast eisini dömir, har vinnandi

²⁴ Sí kap. 7.11.

fyritókan hefur bjóðað ein sera hógan prís – væl hægri enn næsthægsta prísin. Hetta er sjálvsagt ikki væl dámt hjá stjórum og eigarum av hesum fyritókum. Ein kann eisini ímynda sær, at líknandi trupulleikar kunnu stinga seg upp, tá ein fyritóka letur inn eitt boð, sum er beint undir eini aðrari fyritóku, og sostatt tapir lutin. Á henda hátt kann vera skynsamt at skilja boðið hjá ávisari fyritóku frá upphæddini, sum fyritókan skal rinda. Vansin við ikki at nýta eina uppboðssølu við fyrstaprísi er, at tað kann vera torfört at fá politisku skipanina og onnur at skilja, hví ein aktørur skal rinda minni, enn viðkomandi hefur bjóðað.

Tá ið uppboðssølur av fiskirættindum verða umrøddar, er talan um endurtakandi uppboðssølur – loyvini, sum verða útlutað, eru jú tíðaravmarkað. Tess styttri tíðarskeið, rættindini eru galldandi, tess oftari skulu uppboðssølur haldast. Tá uppboðssølur eru endurtakandi, er vanson fyrir kollusión serliga stórur, tí um uppboðssølurnar verða endurtiknar ofta, økir hetta um möguligu signalini og revsingarmöguleikarnar hjá fyritókunum. Ein mögulig avtala millum partarnar um at halda ein lágan prís kann í hesum fóri gerast serliga stöðug ella haldfør, eins og víst varð á omanfyri.

7.9.3 Tillagingar fyrir at minka um líkindini fyrir kollusión

Kann uppboðssølan við hækkandi boði gerast meira haldfør? Omanfyri verður víst á, at uppboðssølur við hækkandi boði eru serliga sárbærar í mun til kappingaravlagandi atburð hjá luttakandi aktórum. Tað er kortini týdningarmikið at vísa á, at ein uppboðssøla við hækkandi boði eisini hefur fleiri fyrimunir við sær. Eitt nú er rættileiga sannlíkt, at vinnandi fyritókan er tann rætta, t.e. tann fyritókan, sum kann framleiða vöruna til tann lægsta kostnaðin o.s.fr.

Tað er möguligt at seta í verk ymisk atlít, sum kunnu gera eina uppboðssølu við hækkandi boði meira haldföra. Til ber at áseta ein minstaprís, og hetta er eitt vanligt amboð, sum verður nýtt í sera nógum uppboðssølum. Eitt annað dömi um eitt tilíkt atlít er at lata boð vera ónavngivin, eins og gjort varð í føroysku uppboðssøluni av makreli í 2011. Eisini kann tað vera eitt gott hugskot ikki at almannakunngera tal af fyritókum, sum luttaka í uppboðssøluni – hvørki aðrenn, undir ella aftan á uppboðssøluna. Hesar loysnir gera kortini ikki uppboðssølu við hækkandi boði heilt haldföra, men tær minka um vansarnar.

Ein annar viðkomandi spurningur er, hvussu vit kunnu tryggja kapping á uppboðssølumarknaðinum. Her finnast ymisk amboð, sum kunnu nýtast. Fyri at forða fyrir, at einans fyritókur, ið hava bestu atgongdina til fífiggingina, kunnu bjóða upp á fiskirættindini, kann eisini ásetast, at gjaldið ikki skal rindast, fyrr enn fiskurin verður landaður. Ein mögulig atfinning móti hesum seinasta er, at fyritókur kunnu keypa meira kvotur, enn tær enda við at fiska. Her kann til dömis vera talan um eina stóra fyritóku, sum ikki ynskir kappingarneytar. Henda avbjóðing kann tó greiðast við at lata fyritókur rinda eitt gjald, tá ið hamarin fellur, og síðan restina, tá fiskurin er fiskaður, ella möguliga at áseta eitt minstagjald, sum skal rindast, eisini um kvotan ikki verður fiskað. Her er talan um atlít, sum kann økja um kappingina á marknaðinum og sostatt gera eina kollusión minni sannlíka.

Samanumtikið kann sigast, at tað eru nøkur hóvuðsatlit, sum tilrættislegging av eini uppboðssølu skal taka. Ymiskt er tó, hvussu viðkomandi hesi atlít eru, og hetta veldst um ítökliga marknaðin, sum verður umhugsaður. Um talið av bjóðarum er stórt, og atgongdin er góð til vinnuna, hefur uppboðssøluslagið minni týdning, men um hesar fortreytir ikki eru til staðar, liggur meira arbeidi fyrir frammán, tá ein uppboðssøla skal fyriskipast. Tá ið ræður um uppboðssølur av fiskatilfeingi í Føroyum, er sannlikast, at kappingin ikki er stór, og tí fær tilrættisleggingin storri týdning.

7.9.4 Uppboðssølur við fleiri lutum

Tilrættisleggingin av uppboðssøluni verður truplari, tá fleiri lutir skulu seljast á uppboði. Uppboðssølurnar gerast somuleiðis munandi torførari at leggja til rættis, tá ið einstakar fyritókur kunnu ogna sær fleiri lutir hvør. Hetta er týdningarmikið at hava í huga, og tí kunnu úrslit frá uppboðssølum við fleiri lutum, har keyparar einans eru áhugaðir í 0 ella 1 luti av vøruni, ikki fóраст yvir til tilíkar uppboðssølur. Í hesum kapitli verða einans hóvuðsúrslitini stutt gjøgnumgingin, men víst verður til eitt nú Milgrom (2004) og Krishna (2002), um ein vil hava gjølligari viðgerð av hesum evni.

Fyrst má uppboðssøluhaldarin gera av, um talan skal vera um fleiri sölulinjur, líka sum í útboðnum av makrelkvotum í 2011 og opnu uppboðssølunum í ár, ella um talan skal vera um bara eina uppboðssølu, líka sum í afturlatnu uppboðssølunum í ár. Ein annar nærliggjandi spurningur er, um fyritókur sjálvar skulu seta stöddina á lutunum og sostatt eisini tal af lutum á uppboðssøluni sjálvari.

Ein fyrimunur við at lata marknaðin áseta tal af lutum, eins og í eindarprísuppboðssøluni, sum verður lýst niðanfyri, er, at torfört kann vera hjá einum uppboðssøluhaldara at áseta tal af lutum. Hetta er tó ikki ein trupulleiki, um loyvir eru umsetilig aftan á uppboðssøluna, tí umsetiligeit tryggjar effektivitet, hóast ein tillagingartíð kann koma fyrir. Um loyvir hinvegin ikki eru fult umsetilig, svarar hetta til, at uppboðssøluhaldarin skal gera av, hvussu nógvar fyritókur skulu vera á marknaðinum.

Ein vansi við at nýta uppboðssøluslög, har fyritökurnar sjálvar avgera stödd og tal av lutunum, er, at hesar uppboðssølur kunnu gerast flókjalar, og hetta kann vera ein vansi fyrir bæði uppboðssøluhaldaran, sum í hesum fóri er landið, og fyrir fiskivinnufyritökurnar. Størsti vansi við tilíkum uppboðssølum er tó, at tær geva verri líkindi fyrir, at fyritókur bjóða veruligu virðismetingina. Hetta er útgreinað í komandi brotinum um eindarprísuppboðssølur.

7.9.4.1 Eindarprísuppboðssøla (uniform-price auction)

Tá ið talan bara er um eina uppboðssølu, sum skal luta út allar lutirnar til ymiskar aktørar, kann hetta eisini fyriskipast á ymiskan hátt. Ein möguleiki er at lata fyritókur rinda prísin, sum hesar hava bjóðað. Ein annar möguleiki er at nýta uppboðssøluna til at áseta ein prís, sum allar fyritókur rinda, t.e., at allar fyritókur rinda sama prís. Uppboðssølur, har vinnandi fyritókur allar rinda sama (eindar)prís, verða vanliga nevndar eindarprísuppboðssølur. Í eindarprísuppboðssøluni, sum verður umhugsað her, verður tal av lutum ásett á uppboðssøluni sjálvari.

Ein eindarprísuppboðssøla kann verða skipað soleiðis, at hvør bjóðari ásetir, hvørjar prísir viðkomandi vil rinda í afturlatnum boði fyrir ymiskar eindir av eini vóru (t.e., at viðkomandi bjóðar eina eftirspurningsfunktið). Siðan verður vóran seld fyrir sama prís til allar fyritökurnar. Hesin prísur kann vera lægsta vinnandi boðið ella hægsta tapandi boðið.

Hetta slag av eindarprísuppboðssølu verður neyvari lýst við einum dömi, sum tó er einfaldað soleiðis, at hvør fyritóka einans letur inn eitt boð. Her er talan um sama slag av uppboðssølu, sum varð nýtt í afturlatnu uppboðssølunum í summar. Í hesum dömi er kvotan ásett til 30, og til samans 7 fyritókur lata boð inn á uppboðssøluni. Fyritökurnar bjóða allar prís og mongd, sum lýst niðanfyri í talvuni, har fyritökurnar eru raðfestar við hægsta boðnum ovast.

Fyritóka	Mongd	Prísur pr. eind
A	10	5,00
B	8	4,50
C	6	4,30
D	11	4,00
E	8	3,10
F	7	2,50
G	4	2,00

Her sæst t.d., at fyritóka A vil bjóða upp á 10 eindir og er sinnað at rinda 5 krónur fyrir hvørja eind. Tá ið boðini eru raðfest frá hægsta prísi til lægsta prís, eins og í talvuni omanfyri, verða mongdirnar lagdar saman:

Fyritóka	Mongd	Prísur fyrir eindina	Eindir (samanlegging)
A	10	5,00	10
B	8	4,50	18
C	6	4,30	24
D	11	4,00	35
E	8	3,10	43
F	7	2,50	50
G	4	2,00	54

Útlutast kunnu einans 30 eindir, og sostatt kann fyritóka D ikki fáa allar sínar eindir, tí so kemur samlaða kvotan upp á 35 eindir. Tí fær fyritóka D tilboð um 6 eindir heldur enn 11, sum fyritókan upprunaliga bjóðaði uppá. Fyritökurnar rinda allar ein prís á 4 krónur fyrir hvørja eind.

Fyrimunurin við hesum uppboðssøluslagi er heilt einfalt, at allar fyritökurnar rinda sama prísin. Hetta er lættari hjá bæði uppboðssøluhaldara og keypara at góðtaka í nógvum fórum. Tá ið tvær fyritókur keypa eina identiska vóru fyrir ymiskan prís, kann uppboðssøluhaldarin hava torfört við at grundgeva fyrir, júst hvør orsókin skal vera fyrir hesum. Harumframt hava fyritókur ein trupulleika, tá tær skulu greiða sínum stjórum ella partaeigarum frá, hví tær rinda meira enn kappingardeytarnar fyrir somu vóru. Hetta uppboðssøluslag kann sostatt hava eyðsýndar fyrimunir fyrir bæði landið og fyritökurnar.

Milgrom (2004) o.a. búskaparfrøðingar vísa tó á, at eindarprísuppboðssølur hava við sær, at fyritókur undirbjóða. Hetta verður nevnt demand reduction, sum merkir, at upplýsingar, sum fyritókur veita uppboðssøluhaldaranum, ikki samsvara við veruligu eftirspurningskurvina hjá fyritókuni. Hetta kemst av tí, at fyritókan sær, at um hon hækkar boð sít, so økir

hon somuleiðis um líkindini fyrir einum hægri prísi á öllum hinum eindunum, sum hon ætlað sær at bjóða uppá. Úrslitið er, at optimala strategiin hjá fyrítokuni er at undirbjóða.

Trupulleikin við undirbjóðing í eini eindarprísuppbodssólu er lættari at lýsa við einum taldömi.²⁵ Í döminum verður gjaldið ásett av boðnum hjá hægstbjóðandi taparanum. Tað kunnu tó líknandi dömir setast upp fyrir uppboðssólur, har gjaldið er lægsta vinnandi boðið. Í mun til strategiskan atburð hjá luttkarum er eingin munur á hesum báðum. Fyri at dömið skal vera einfalt, verður gingoð út frá, at tveir eins lutir verða bjóðaðir út, og at tvær fyrítokur eru áhugaðar í hesum lutunum. Fyrítoka 1 virðismetir ein lut til 100 krónur. Um fyrítoka 1 fær báðar lutirnar, er virðið fyrir hesa fyrítokuna 190 krónur, og sostatt virðismetir fyrítoka 1 næsta lutin 90 krónur. Fyrítoka 2 vil einans hava ein lut, sum fyrítokan virðismetir til 80 krónur. Henda fyrítokan leggur sostatt einki virði á næsta lutin, og boðið er sostatt 0 krónur fyrir hann. Í hesum dömi er mest effektivt, at fyrítoka 1 fær báðir lutirnar, tí hon virðismetir lutirnar meira enn fyrítoka 2.

Um báðar fyrítokur bjóða veruligu virðismetingina, verður býtið av lutunum effektivt. Fyrítoka 1 fær báðar lutirnar, og prísurin er 80 krónur (boðið hjá fyrítoku 2). Uppboðssóluhaldarin fær eina inntøku á 160 krónur, og munurin millum virðismeting og gjald hjá fyrítoku 1 er 20 krónur. Fyrítoka 2 fær 0 krónur burtur úr hesum úrsliti.

Hetta er tó ikki ein optimal strategi fyrir fyrítoku 1, tí henda fyrítokan kann gerast betur fyrir, um onnur strategi verður sett í verk. Heldur enn at bjóða virðismetingina fyrir seinni eindina, kann fyrítoka 1 bjóða 0 krónur fyrir hana og sostatt undirbjóða. Í hesum föri fær fyrítoka 1 ein lut, og fyrítoka 2 fær eisini ein lut. Báðar fyrítokurnar rinda 0 krónur fyrir lutin (tvey boð komu inn á 0 krónur – eitt frá hvørjari fyrítoku). Uppboðssóluhaldarin hevur sostatt onga inntøku. Munurin millum virðismetingina og gjaldið fyrir fyrítoku 1 er 100 krónur, og henda strategi er tí greitt betri fyrir fyrítoku 1. Fyrítoka 2 er sjálvsagt eisini betur fyrir nú. Hetta úrslit er ikki effektivt, tí seinni luturin endar ikki hjá tí mest effektivu fyrítokuni.

Dömið omanfyri vísir sera greidliga avleiðingarnar av undirbjóðing. Inntókan gerst lægri frá uppboðssóluni, men harumframt kann undirbjóðing hava við sær, at loyvini ikki fara til tær effektivastu fyrítokurnar (feilallokering), eins og í döminum omanfyri. Hetta kann ikki koma fyrir í eini uppboðssólu, har fyrítokur einans bjóða upp á ein lut og ikki hava áhuga í fleiri. Í hesum slagnum av eindarprísuppbodssólu er fyrítokan sjálv við til at ávirka gjaldið, sum hon skal rinda, og hetta eggjar fyrítokum til at bjóða onnur virðir. Eindarprísuppbodssólan kann sostatt hava við sær spekulatión í uppboðssóluslagnum.

Um talið av bjóðarum er stórt, er trupulleikin við undirbjóðing tó ikki eins viðkomandi. Í fóroysku fiskivinnuni kann marknaðurin tó ikki sigast at vera so stórur, at einstakar fyrítokur ikki hava förléika at ávirka prísin á uppboðssóluni. Tí er hesin vansi viðkomandi fyrir fleiri fiskaslög ella möguligar uppboðssólumarknaðir.

Hetta sæst eisini í ávísan mun aftur á royndaruppboðssólunum í summar. Tá eindarprísuppbodssóla varð nýtt, var besta strategiin at koyra inn ein høgan prís, men samstundis halda seg nakað undir mongdini, sum varð boðin út. Endamálið her var at tryggja, at viðkomandi skip fekk kvotu, men samstundis ikki at lata boðið avgera prísin. Hetta er ein strategi, sum einans letur seg gera, tá fáar fyrítokur bjóða.

Viðgerðin omanfyri av undirbjóðing bendir á, at fyrítokur ikki nýtast at uppihalda einari kollusión, fyrir at eindarprísuppbodssólan skal geva uppboðssóluhaldaranum avbjóðingar. Kortini er eisini áhugavert at kanna möguleikan fyrir kollusión í hesum uppboðssóluslagi. Í mun til kollusión er spurningurin, um tað finst ein strategi, soleiðis at fyrítokur kunnu uppihalda henni. Eitt dömi um slíka strategi kann vera at fyrítokur senda inn boð, sum tryggja, at frávik frá eini avtalú (annaðhvort ítöklig ella tigandi) verða hart revsað. Revsingin ella hóttanin, sum fær allar fyrítokur at fylgja avtaluni, fer fram á tann hátt, at ein fyrítoka bjóðar sera høgar prísr fyrir eindir, sum eru smærri enn tann parturin, sum henda fyrítokan skuldi hava. Um nakar víkir frá avtaluni og bjóðar upp á ein störri part, hevur hetta við sær, at øll rinda ein hægri prís. Besta strategiin er sostatt at fylgja avtaluni.

Tað finnast dömir um, at tigandi avtalur hava tikið seg upp í júst tilíkum samanhængum, og talan er sostatt ikki um óverulig, ástøðilig dömir. Sum heild er hetta slag av uppboðssólu á mangan hátt rættileiga líkt uppboðssólu við hækkandi boði, tí tað eggjar fyrítokum á smáum marknaðum til at spekulera í uppboðssóluslagnum, heldur enn at bjóða veruligu virðismetingina.

7.9.5 Boð sum prosent av avreiðingarvirðinum

Ein avgerð, sum kann vera týdningarmikil fyrir uppboðssóluna, er júst, hvat fyrítokur skulu bjóða. Her verða fyrst tveir möguleikar umhugsaðir, og síðan verða tillagingar gjørðar.

²⁵ Hetta dömið er tillagað úr Morgan (2001).

Fyrsti möguleikin er, at fyritókan leggur boð inn um eina upphædd, sum hon er sinnað at rinda fyrir at fá kvotuna, sum verður útboðin. Síðan kann gjaldningin falla, áðrenn fiskað verður ella aftaná, t.d. tá avreitt verður ella sum árligt gjald²⁶. Ein annar möguleiki er at nýta uppboðssølu, har boðið hjá fyritókuni er eitt prosenttal av avreiðingarvirðinum hjá fyritókuni sjálvari.²⁷

Ein fyrimunur fyrir tær bjóðandi fyritókurnar við hesum seinna háttinum er uttan iva, at landið átekur sær ein part av våðanum, sum stendst av sveiggjandi fiskaprísum. Hetta vil so eisini gera, at fyritókur bjóða hægri. Tað eru kortini eisini vansar við hesum boðsháttí. Hann kann t.d. hava við sær lægri inntøku til tað almenna, og at minni effektivar fyritókur vinna loyvini í staðin fyrir tær mest effektivu. Harumframt leggur hesin boðsháttur upp til, at fyritókur leggja dent á lágkvalitetsframleiðslu.

Tá ið ein minni effektiv fyritóka vinnur eina uppboðssølu fram um eina meira effektiva, verður hetta nevnt feilallokering av loyvum. Tá boð eru prosent av avreiðingarvirðinum hjá egnari fyritóku, kann feilallokering koma fyrir, hóast fyritókur bjóða veruligu virðismetingina av vörðuni. Hetta merkir, at lágprís- ella lágkvalitetsfyritókan fær ein fyrimun, tá fyritókur bjóða prosent av eignum avreiðingarvirði.

Ein annar viðkomandi spurningur er, hvussu tryggjast kann, at fyritókur upplýsa veruliga avreiðingarvirðið, um hesar skulu rinda eitt avgjald, ið er beinleiðis knytt at avreiðingarvirðinum, sum tær upplýsa. Hetta eggjar til, at avreiðingarvirðir verða uppgjörd ov lágt.

Ein grundgeving fyrir, at feilrapportering kortini ikki fer fram, er, at manningin eisini verður lönt sambært avreiðingarvirðinum, og hetta ger tað torfört hjá fyritókunum at fráboða lægri virðir. Í hesum fóri skulu nakrar fortreytir tó vera til staðar, til dómis at:

- i. manningin hefur fullar upplýsingar, t.e., at hon er tilvitað um, at feilrapportering er farin fram
- ii. manningin kann prógva, at ov lág virðir eru fráboðað, so at hon kann fáa viðhald í eini möguligari klagu
- iii. manningin ikki kann samsýnast á annan hátt

Harumframt kann hugsast, at manningin skal hava eina ávísa samráðingarmakt.

Ein onnur avbjóðing er, at fyritókur selja til egin virkir. Í hesum fóri er ikki talan um feilrapportering av avreiðingarvirðinum, men at prísurin sjálvur er ov lágt settur. Hetta er torførari at prógva enn fyrra dömið, har fyritókan beinleiðis fráboðaði skeiv töl.

Í öllum fórum er rímiligt at ganga út frá, at reguleringin av vinnuni má vera neyvari undir einari skipan, har fyritókur rinda eitt prosenttal av eignum avreiðingarvirði. Eitt nú er neyðugt at halda eyga við manningarsáttmálunum, tí um manningarpartarnar byrja at hækka, kann hetta vera tekin um, at avreiðingarvirðir verða uppgjörd ov lágt.

7.9.5.1 Aðrar möguligar tillagingar fyrir at minka um váðan hjá vinnuni

Fyri at váðin hjá fyritókunum skal vera minni, ber til at rokna gjaldið hjá fyritókuni við stöði í miðalprísinum. Í hesum fóri verða fyritókurnar bidnar um at bjóða eitt ávist prosent av miðalprísinum. Hava tær á leið somu meting av miðalprísinum, kemur feilallokering av rættindinum ikki fyrir. Henda mannagongd er tann sama, sum at boðini hjá fyritókunum verða regulerad við %-broytingunum í miðalprísinum.

Tað er mest sannlíkt, at miðalprísurin sveiggjar minni enn veruligi prísurin hjá ávísari fyritóku. Tað er somuleiðis sannlíkt, at ein ávís prísbroyting mangan ikki hefur við sær eina samsvarandi kostnaðarbroyting, men at kostnaðarbroytingin vil vera lægri. Hetta merkir, at tilfeingisrentan hjá fyritókunum sveiggjar meira enn prísurin, og sostatt tekur hesin háttur ikki burtur allan váða hjá fyritókunum – og boðini vilja vera samsvarandi lægri.

Um ynski er um at minka váðan á útreiðslusíðuni eisini, er neyðugt at hyggja eftir oljuprísinum. Hetta er tó ikki líka einfalt at gera sum við broytingunum í fiskaprísunum omanfyri. Tað verður ikki mett at vera hóskandi, at fyritókur kunnu draga frá egnar upplýstar oljuútreiðslur, tí hetta eggjar til storri nýtslu av olju og gevur dálkandi skipum ein beinleiðis fyrimun í uppboðssøluni.

²⁶ Hetta varð t.d. skotið upp í Trondsen (2015).

²⁷ Hetta varð t.d. skotið upp, tá Daniel Bromley hevði framløgu í Norðurlandahúsinum í vár.

Ein annar möguleiki fyrir taka hædd fyrir príssveiggjum er at áseta eitt ávist strekki fyrir miðalprísin (+/- x%), har uppboðssöluprísurin er galdandi. Hetta merkir, at um prísurin t.d. lækkar meira enn x%, skal gjaldið endurskoðast. Hetta sama kann vera galdandi fyrir oljuprísin. Her er tað kortini ein avgjördur fyrimunur, um tað finnast greiðar ásetingar fyrir, júst hvussu tilfeingisgjaldið skal broytast í hesi stöðuni. Sum heild er fyrri hátturin, sum varð lýstur omanfyri, lættari at umsita enn hesin seinni, tí í honum verður lagt upp til, at fiskimálaráðið ella stovnar undir tí skulu út í samráðingar við fyritókur. Hetta kann lættliga fóra til ónøgd millum aktørar í vinnuni, um hesir meta seg at verða ymiskt viðfarnar.

7.9.6 Samanumtøka um tilrættislegging av uppboðssölum

Tað finst eingin einföld loysn í tilrættislegging av uppboðssölum. Fyrimunir og vansar eru við öllum uppboðssölu-slögum. Harumframt kann staðfestast, at nokur av eyðkennunum við uppboðssölum av fiskirættindum gera tað serliga torfört at leggja slíkar til rættis. Kortini eru nakrar eygleiðingar, sum eru gjøgnumgingnar í hesum kapitlinum, serliga áhugaverdar.

Fyrsta eygleiðingin er, at uppboðssolan eigur at hava fyrilit fyrir váðanum fyrir kollusión. Vist er á ymisk atlit, sum kunnu takast í tilrættisleggingini. Ein uppboðssola við afturlatnum boðum vil alt annað líka minka um henda váða, um samanborið verður við uppboðssolu við hækkandi boðum. Harumframt kunnu eitt nú minstuprísir og ónavngivin boð eisini vera við til at økja um kappingina á uppboðssolumarknaðinum. Uppboðssolur við fyrstaprísi hava somuleiðis ein fyrimun fram um uppboðssölur við næstaprísi, tá ið ræður um at fyribygja kollusión. Tó ber ikki til heilt at sleppa undan vandanum fyrir kollusión á einum lítlum marknaði.

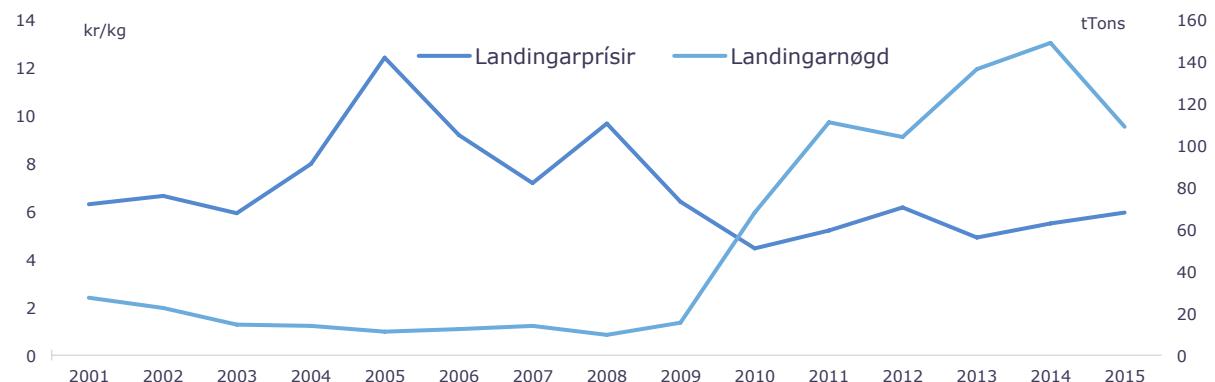
Onnur eygleiðingin er, at váðin fyrir kollusión er storri, um fyritókur áseta bæði eindir og prisir, soleiðis sum gjört verður í eindarprísuppboðssoluni. Harumframt kann eindarprísuppboðssolan, sum er lýst í hesi frágreiðing, hava við sær undirbjóðing og minni intóku. Verður mett, at váðin fyrir samstarvi millum fyritókur er ov storur, kann verða umhugað at seta í verk eina uppboðssolu, har lutinir eru ásettir frammanundan. Hesin háttur hefur tó sum fortreyt, at kvotur eru umsetiligar. Umsetiligkeit loyvir sostatt uppboðssoluhaldaranum at umhugsa fleiri ymisk slög av uppboðssölum.

Triðja eygleiðingin er, at torfört er at minka um váðan í mun til sveiggjandi fiskaprísir og framleiðsluprísir. Verður hetta gjört við at fyritókur bjóða eitt prosenttal av eignum avreiðingarvíði, kann tað hava við sær feilallokering av kvotum, og uppboðssoluslagið er tá til fyrimunar fyrir lágprísframleiðaran og sostatt eisini fyrir lágkvalitet. Mett verður sostatt, at tað er skynsamari at taka stöði í miðalprísinum í staðin. Her skal tó til seinast vísast á, at hesin váði er eisini til staðar í vinnuni í dag, tá ið fyritókur handla loyvir sínámillum. Í hesum fórum mugu fyritókurnar eisini gera eina meting av framtíðarvinningum, hóast hesir sveiggja meira enn í örnum vinnum.

7.10 Sveiggj í vinnuni

Í mun til nógvar aðrar vinnur, eru fleiri sera óstóðug viðurskifti í fiskivinnuni. Her verður serliga hugsað um fiskaprísin, men eisini um sveiggj í kvotum og oljuprísí. Stóur partur av fiskiflotanum nýtir nógva olju, og seinastu árinu hava verið stór sveiggj í oljuprísinum. Tað hefur eisini stóra ávirkan, hvussu skjótt eitt skip megnar at veiða eina kvotu, tí hvør dagur kostar nærum tað sama, um veiða pr. dag eitt nú hálverast frá einum ári til annað.

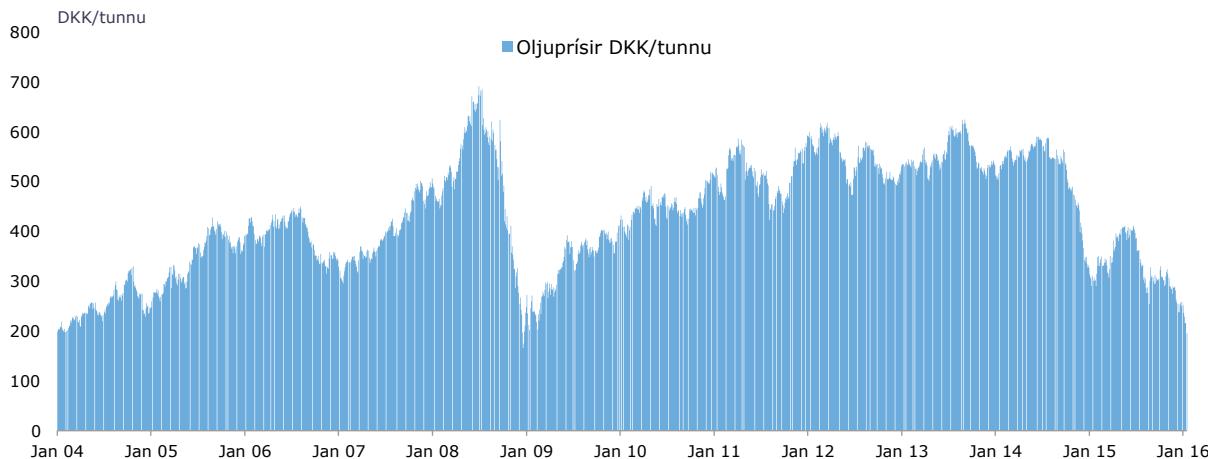
Tað hava verið stór sveiggj í fiskaprísinum. Sum dömi er gongdin í makrelprísinum lýst (sí mynd 7.2).

Mynd 7.2. Prísur og nøgd av makreli, 2001-2015. Kelda: Vørn

Prísurin hefur sveiggjað nögv, bæði á sild og svartkafti, men serliga nögv hefur hann sveiggjað á makreli frá 1999 fram til 2010, og mest í 2005. Til ber at siga, at um óll makrelfiskirættindini vórðu seld í 1999, hevði landið möguliga mist eina stóra inntóku.

Ein avbjóðing er eisini, at tað kunnu vera stór sveiggj á útreiðslusíðuni, sum kunnu vera torfør at spáa um. Eitt dömi um hetta er oljuprísurin í 2007 og 2008. Ein kann sjálvandi eisini siga, at prísrínir ikki bara ganga upp. Oljan fall eisini frá juli til desember í 2008. Sveiggini síggjast greitt á mynd 7.3 niðanfyri.

Mynd 7.3. Gongdin í oljuprísinum, 2004-2017. Kelda: Thomson/Reuters og Danski tjóðbankin.

Tað hefur stóran týdning, at fiskivinnuskipanin, har ið til ber, kann minka um tann váða, sum liggar í at reka fiskiskap, ella í öllum fórum ikki økir um hann. Hetta eigur at vera eitt høvuðsmál í tilrættisleggingini av uppboðssöluni.

7.10.1 Roknað dömi við ov høgum boðum

Við stórum sveiggjum økist váðin fyri, at fyritókur leggja inn boð á uppboðssöluni, sum seinni vísa seg ikki at vera hóskandi. Hetta er serliga galdandi, um fyritókur bjóða uppá langtíðarloyvir.

Niðanfyri sæst eitt hugsað dömi, ið lýsir, hvørjar avbjóðingar eru, um kvotur verða keyptar á uppboðssølu, har prísurin er ov høgur. Vinstrumegin á myndini er kostnaðurin fyrí kvotukeyp frádrigin, áðrenn manningin fær sína hýru, og høgrumegin er manningin ikki við í keypinum.

Keypt á uppboðssöluni			
á kr.	t.tons	í alt	
Makrelur	3,66	10	36.600.000
Sild	3,57	5	17.850.000
Svartkjaftur	0,11	20	2.200.000
í alt	1,62	35	56.650.000

Selt á uppboðssöluni			
á kr.	t.tons	í alt	
Makrelur	5,00	10	50.000.000
Sild	5,00	5	25.000.000
Svartkjaftur	2,00	20	40.000.000
í alt	3,29	35	115.000.000

Inntøkur	
Søla.....	115.000.000
Kvotakeyp.....	56.650.000
Nettosøla.....	58.350.000

Beinleiðis útreiðslur:	
Hýra.....	14.675.317
Minstulønargrunnur.....	583.500
Sølu/pakningur o.a.....	540.000
Arbeiðsmarknaðargj.....	440.251
Kvotakeyp.....	-
Inntøkutapstrygging.....	45.600
Proviantur.....	250.800
í alt	16.535.468
Skiftisavlop	
	41.814.533
Aðrar útreiðslur:	
Fiskireiðskapur.....	1.600.000
Trygging.....	1.250.000
Olja.....	8.816.000
Smyrjolja.....	902.500
Viðlíkahald.....	3.000.000
Aðrar útreiðslur.....	1.450.000
Fyrisingit o.a.....	650.000
Útreiðslur í alt	17.668.500
Úrslit áðrenn rentur og avskr.	24.146.033

Keypt á uppboðssöluni			
á kr.	t.tons	í alt	
Makrelur	3,66	10	36.600.000
Sild	3,57	5	17.850.000
Svartkjaftur	0,11	20	2.200.000
í alt	1,62	35	56.650.000

Selt á uppboðssöluni			
á kr.	t.tons	í alt	
Makrelur	5,00	10	50.000.000
Sild	5,00	5	25.000.000
Svartkjaftur	2,00	20	40.000.000
í alt	3,29	35	115.000.000

Inntøkur	
Søla.....	115.000.000
Kvotakeyp.....	-
Nettosøla.....	115.000.000

Beinleiðis útreiðslur:	
Hýra.....	28.923.075
Minstulønargrunnur.....	1.150.000
Sølu/pakningur o.a.....	540.000
Arbeiðsmarknaðargj.....	867.675
Kvotakeyp.....	56.650.000
Inntøkutapstrygging.....	45.600
Proviantur.....	250.800
í alt	88.427.150
Skiftisavlop	
	26.572.850

Aðrar útreiðslur:	
Fiskireiðskapur.....	1.600.000
Trygging.....	1.250.000
Olja.....	8.816.000
Smyrjolja.....	902.500
Viðlíkahald.....	3.000.000
Aðrar útreiðslur.....	1.450.000
Fyrisingit o.a.....	650.000
Útreiðslur í alt	17.668.500
Úrslit áðrenn rentur og avskr.	8.904.350

Mynd 7.4. Hugsaður roknkapur við högum boðum á makrel og sild.

Í mynd 7.4 er tað eitt nótaskip, sum hevur sáttmálan "Nótaskip > 1500 HK". Skipið brúkar 16.000 litrar av olju um dagin og hevur verið úti í 190 dagar. Oljuprísurin er 2,90 kr. Prísirnir á uppboðssölunum eru settir við stöði í prísumum á royndaruppboðssölunum.

Í seinna dömi hevði skipið ikki havt nóg mikið av peningi til eitt nú kapital, og hetta merkir, at tann normali vinningurin í vinnuni er burtur. Í hesum fóri hevur uppboðssolan tikið meira inn enn tilfeingsrentuna. Samlað hýruprosent hjá bólkinum "Nótaskip > 1500 HK" er uml. 26%. Næst teimum koma ídnaðartrolrar (uml. 34%), djúpvatnstrolrar (uml. 36%), frystitrolrar (uml. 38%), og partrolrar (uml. 39%).

Niðanfyri sæst enn eitt dömi, har fortreytirnar eru tær somu sum í fyrra dömi, tó at keyp av makrel- og sildavotu er sett til 2,00 kr. pr. kg.

Keypt á uppboðssöluni			
á kr.	t.tons	í alt	
Makrelur	2,00	10	20.000.000
Sild	2,00	5	10.000.000
Svartkjaftur	0,11	20	2.200.000
í alt	0,92	35	32.200.000

Selt á uppboðssöluni			
á kr.	t.tons	í alt	
Makrelur	5,00	10	50.000.000
Sild	5,00	5	25.000.000
Svartkjaftur	2,00	20	40.000.000
í alt	3,29	35	115.000.000

Inntøkur	
Søla.....	115.000.000
Kvotakeyp.....	32.200.000
Nettosøla.....	82.800.000

Beinleiðis útreiðslur:	
Hýra.....	20.824.614
Minstulónargrunnur.....	828.000
Sølu/pakningur o.a.....	540.000
Arbeiðsmarknaðargj.....	624.726
Kvotakeyp.....	-
Inntøkutapstrygging.....	45.600
Proviantur.....	250.800
í alt	23.113.740
Skiftisavlop	
	59.686.260
Aðrar útreiðslur:	
Fiskireiðskapur.....	1.600.000
Trygging.....	1.250.000
Olja.....	8.816.000
Smyrjolja.....	902.500
Viðlíkahald.....	3.000.000
Aðrar útreiðslur.....	1.450.000
Fyrisingit o.a.....	650.000
Útreiðslur í alt	17.668.500
Úrslit áðrenn rentur og avskr.	42.017.760

Keypt á uppboðssöluni			
á kr.	t.tons	í alt	
Makrelur	2,00	10	20.000.000
Sild	2,00	5	10.000.000
Svartkjaftur	0,11	20	2.200.000
í alt	0,92	35	32.200.000

Selt á uppboðssöluni			
á kr.	t.tons	í alt	
Makrelur	5,00	10	50.000.000
Sild	5,00	5	25.000.000
Svartkjaftur	2,00	20	40.000.000
í alt	3,29	35	115.000.000

Inntøkur	
Søla.....	115.000.000
Kvotakeyp.....	-
Nettosøla.....	115.000.000

Beinleiðis útreiðslur:	
Hýra.....	28.923.075
Minstulónargrunnur.....	1.150.000
Sølu/pakningur o.a.....	540.000
Arbeiðsmarknaðargj.....	867.675
Kvotakeyp.....	32.200.000
Inntøkutapstrygging.....	45.600
Proviantur.....	250.800
í alt	63.977.150
Skiftisavlop	
	51.022.850
Aðrar útreiðslur:	
Fiskireiðskapur.....	1.600.000
Trygging.....	1.250.000
Olja.....	8.816.000
Smyrjolja.....	902.500
Viðlíkahald.....	3.000.000
Aðrar útreiðslur.....	1.450.000
Fyrisingit o. m.....	650.000
Útreiðslur í alt	17.668.500
Úrslit áðrenn rentur og avskr.	33.354.350

Mynd 7.5. Hugsaður roknkapur við støði í boðum á 2 kr/kg fyrir makrel og sild.

Eitt lán á 250 mió. kr. við 5% í rentu yvir 15 ár kostar fyrsta árið góðar 29 mió. kr. Tað hevði skipið fingið goldið í fyrra dömi, men ikki í seinna.

Í döminum omanfyri kostar oljan í alt 8,8 mill. kr. Umleið tað sama, sum oljan kostaði um ársskiftið 2006/07. 16 mánaðir seinni var prísurin tvífaldaður. Tá ið prísurin var hægstur í juli 2008, var hann 142% hægri enn við ársskiftið 2006/07.

7.11 Royndir í øðrum londum við uppboðssölum av fiskirættindum

Tey lond, sum serliga hava royndir við uppboðssölum av fiskirættindum, eru Kili, Estland og Russland. Tó skal leggjast afturat, at tey flestu av londunum, sum verða lýst í hesum brotinum, hava ikki uppboðssölur av fiskirættindum í dag.

Endamálini við uppboðssölunum í hesum londum hava í høvuðsheitum verið at tryggja, at tilfeingisrentan fellur aftur til landið, og at fáa eina meira gjøgnumskygda útluting av fiskiloyvum.

Eins og í Føroyum hevur nógvi kjak verið í hesum londum um ymisk viðurskifti, t.d. um atgongd til vinnuna, útlendingar í vinnuni og tilrættisleggingina av uppboðssöluni sum heild. Ofta hava fleiri brotingar verið innførðar samstundis, og hetta ger tað torførari at meta um ávirkanina, sum uppboðssölan hefur hævt á vinnuna. Harumframt hefur politiska umhvørvið verið óstøðugt í fleiri av hesum londunum, og hetta kann eisini geva eina kámari mynd av

uppboðssøluavleiðingum. Í onkrum fóri hefur reguleringin als ikki verið nøktandi, og hetta er somuleiðis við til at gera tað torførari at gera eftirmetingar. Nakrar eygleiðingar kunnu tó gerast, men hesar eiga tó at verða tiknar við neyðugum fyrivarni.

Tað tykjest at vera tvær høvuðsavbjóðingar við uppboðssølunum, sum vórðu fyriskipaðar í hesum londum. Í flestu fórum vóru uppboðssølurnar einans virknar í avmarkað tíðarskeið, og sostatt er talan um avbjóðingar, sum gera seg galldandi yvir styrti tið. Ein avbjóðing var stórt trýst frá vinnuni til at avtaka uppboðssøluna, og hetta trýst gjordist størri, tá ið fyritøkur almannakunngjørdu verri roksnakpartøl orsakað av uppboðssøluutreiðslum. Talan var sostatt um eitt trýst, sum vaks, eftir at uppboðssølurnar varð sett í verk, og tykist hetta at vera høvuðsorsøkin til, at tær vórðu avtiknar aftur.²⁸ Ein annar trupulleiki hefur verið vantandi kapping millum fyritøkur, sum bjóða. Henda seinna avbjóðingin kann möguliga handfarast við at tilrættisleggja uppboðssøluna soleiðis, at möguleikin fyrir samstarvi millum bjóðandi fyritøkunar gerst minst möguligur, eins og viðgjört er í undanfarnum brotum í hesum kapitli.

7.11.1 Kili

Í 1992 varð uppboðssøla fyrstu ferð roynd í Kili, tá ið tvey fiskasløg (ávís sløg av hummara og toski) vórðu seld á uppboðssølu. Í 1997 fóru aftur tvey fiskasløg (ávís sløg av búrfiski og rækjum) út á uppboðssølu.

Uppboðssølurnar vórðu skipaðar soleiðis, at upprunaliga fóru 100 prosent ella 90 prosent av hámarksveiðuni út á uppboðssølu av ávís fiskaslagnum. Loyvini vórðu galldandi í 10 ár, og kvotan fall linjurætt hesi árin. Eingin kundi bjóða upp á meira enn 50 prosent av hámarksveiðuni, og minstiprísur varð eisini ásettur.²⁹

Ein niðurstøða eftir royndirnar av uppboðssølunum í Kili er, at tær vóru merktar av samstarvi millum aktørararnar á uppboðssølunum. Talan var sostatt um vantandi kapping millum bjóðarar, og hetta ávirkaði síðan inntökurnar.³⁰

7.11.2 Estland

Estland royndi uppboðssølu í árunum 2001-2004, tá 10 prosent fór á uppboðssølu, og 90 prosent vórðu útlutað eftir søguligum rættindum. Fyri tey 90 prosentini, sum vórðu latin sambært søguligum rættindum, var eitt tilfeingisgjald galldandi. Kvoturnar fullu eksponentielt í tíðarskeiðnum, soleiðis at 10 prosent av kvotunum vórðu innafturtíkin hvort ár og útafturlutað á uppboðssølu.³¹

Ein uppboðssøla við hækandi boði varð nýtt, og øll boð vóru almenn. Fiskivinnufyritøkur, sum vóru skrásettar í Estlandi, kundu luttaka á uppboðssølunum. Talan var um bæði sentrala uppboðssølu og uppboðssølur úti á ymiskum økjum í landinum. Gjøld vórðu tики fyrir at luttaka á eini uppboðssølu, men meginparturin varð afturrindaður, um viðkomandi ikki fekk fiskiloyvi. Øll loyvir gjordist fult umsetilig í 2001, tá uppboðssølan varð roynd á fyrsta sinni. Frammanundan vóru loyvini ikki umsetilig.

Eftir 2001 minkaði flotin, og fleiri stór skip komu inn. Flotin minkaði frá oman fyri 90 skipum í 2000 til umleið 24 skip í 2001. Sum áður sagt, var uppboðssølan ein roynd, samstundis sum at kvotur vórðu gjørdar fult umsetilig. Væntandi vóru tað tær umsetiligu kvoturnar, sum vóru við til at effektivisera fiskivnnuna, heldur enn sjálv uppboðssølan. Kvoturnar fóru tó ikki allar til miðstaðarøkið men heldur hinvegin. Sambært ymiskum keldum varð uppboðssølan avtikin, tí at vinnan var ónøgd við skipanina.

7.11.3 Russland

Í Russlandi fór uppboðssølan fram í árunum 2001 til 2003.³² Talan var um umleið 20 prosent av hámarksveiðuni, sum vórðu seld. Russland hevði tó í nøkur ár frammanundan selt kvotur fyrir ásettar prísir, serliga til útlendskar fyritøkur, men seinni árin eisini til russiskar fyritøkur. Áðrenn uppboðssølan varð innförd, fingu russiskar fyritøkur eina ásetta kvotu og kundu síðan keypa sær eyka tons fyri ávist gjald.

Útlendingar kundu eisini luttaka í uppboðssølunum, men hesir skuldu uppfylla ymisk krøv. Eitt nú vórðu allar kvotur fyrst bjóðaðar út til russiskar fyritøkur, og tær útlendsku sluppu síðan bert at bjóða, um tær russisku ikki töku av.

²⁸ Í Estlandi vóru eisini aðrar orsøkir. Estland gjordist partur av ES, og tí var neyðugt at broyta fiskivinnupolitikkin, soleiðis at hesin samsvaraði betur við politikkin hjá hinum limalondunum.

²⁹ Hesar upplýsingar eru frá Lynham (2014) og Peña-Torres (1997).

³⁰ Kelda: Cerdá og Urbina (2000).

³¹ Henda mannagongd er sostatt ikki tann sama sum í Kili, tí í Kili var talan um 10 ára loyvir.

³² Upplýsingar um uppboðssølu í Russlandi eru úr Anferova o.o. (2005) og Lynham (2014).

Ofta verður ført fram í almenna kjakinum, at eingi boð komu inn til onkrar uppboðssölur. Hetta er satt fyrir uppboðssölur í Russlandi, og orsókin til hetta er tann, at talan var um fiskaslög, sum hövdu so lítið virði, at fiskiskapurin ikki loysti seg. Talan var sostatt um negativa tilfeingisrentu.

Í Russlandi vóru ávisir trupulleikar við at gera av, hvussu nögv tons skuldu bólkast saman til uppboðssöluna. Hesin trupulleiki gjördist viðkomandi, tí kvotur, sum vórðu keyptar á uppboðssölu, kundi ikki seljast aftur, t.e., at tær vóru ikki umsetiligar. Um kvotur kunnu seljast aftur og býtast sundur (t.e. eru fult umsetiligar), er hetta ikki ein trupulleiki.

Fiskivinnan í Russlandi hefur verið óstøðug í nögv ár, tó serliga av politiskum ávum. Hetta hefur eisini við sær, at tað er torfört at meta um avleiðingarnar av uppboðssölunum á fiskivinnuna, tí fiskivinnan var sera ávirkað av broytingunum í samfelagnum sum heild.

Tað almenna vann nógvan pening av uppboðssöluni. Vinnan fekk hinvegin verri úrslit og økta skuld, tí hon skuldi rinda fyrir loyvini, við hamarsslagn.

Anferova o.o. (2005) vilja vera við, at uppboðssöluskipanin hevði við sær øktan ólógligan fiskiskap í Russlandi. Teirra meting er, at uppboðssöluskipanin legði stórt trýst á vinnuna um at økja vinningin, og tí fóru fyritókur at fiska ólógligt. Her skal tó leggjast afturat, at eftirlitið als ikki var nøktandi, og hetta er uttan iva høvuðsorsókin til, at hesin trupulleikin kom í. Ólógligur fiskiskapur verður eisini mettur at vera orsókin til, at flotin ikki minkaði í Russlandi, eftir at uppboðssölan varð sett í verk, hóast kvotur vórðu skerdar. Somuleiðis meta Anferova o.o. (2005) ikki, at nøktandi ílögur vórðu gjördar í hesum tiðarskeiði, tá uppboðssölan varð galldandi. Hetta verður tó ikki gjølligari lýst í greinini.

Skipanin var einans galldandi til og við 2003. Í 2004 fóru tey aftur til søgulig rættindir, men ásettum tó eitt tilfeingisgjald.

7.11.4 Aðrar royndir við uppboðssölu innan fiskivinnu

Í Nýsældandi hefur uppboðssöla í avmarkaðan mun verið nýtt til at luta út kvotur av nýggjum fiskaslögum, og einans tó ið kvotan av nýggjum fiskaslögum fer upp um eitt vist, verður selt á uppboðssölu. Soleiðis hefur verið síðan 1996.

Bestu royndirnar frá uppboðssölu innan fiskivinnu eru at finna í USA, har uppboðssölur av loyvum at fiska skeljadjór (geoducks) í Washington eru tvær ferðir um árið. Hesar uppboðssölur hava verið síðan í 1980-unum. Her verður ein afturlatin uppboðssöla við fyrstaprísi brúkt. Samlaða kvotan verður býtt upp í ávist tal av lutum, sum síðan verða útlutaðir í ymiskum sölum (tað, sum í uppboðssöluni í Føroyum í 2011, varð nevnt ymiskar linjur ella sölulinjur).

Hvort boð er ein ávis upphædd, sum síðan verður býtt upp í eitt gjald, ið verður rindað beinanvegin, t.e. við hamarsslagn. Harumframt verður rindað eitt umsetningsgjald.

7.12 Føroysk uppboðssøla av makreli í 2011

Í Føroyum vórðu 20.000 tons av makreli seld á uppboðssölu í 2011. Uppboðssölan svaraði til umleið 17 prosent av kvotuni. Tá eru frádrignir parturin, sum varð seldur øðrum londum, og parturin, sum fór til granskung o.til..

Uppboðssölan var soleiðis, at eigarar av fiskifari undir føroyskum flaggi kundu melda seg til at luttaka á uppboðssöluni. Mældað varð til á heimasiðuni hjá Fiskamarknaði Føroya, www.fmf.fo, ið var uppboðssøluhaldari vegna landsstýrismannin.

Samlaða upphæddin skuldi rindast kontant, tá ið uppboðssölan var liðug. Uppboðssøluhaldarin skuldi tryggja sær, at keyparin hevði stillað nøktandi trygd fyrir boðunum.

Sjey fyritókur luttóku á uppboðssöluni, og tvær fingu ongan lut. Vinnandi boðini sveiggjaðu sera nögv. Lægsta vinnandi boð var 0,75 kr. pr. kilo, og hægsta vinnandi boð var 5,76 kr. pr. kilo. Hetta var 7,7 ferðir storri enn lægsta vinnandi boðið. Fjord Fishing fór við meginpartinum – 78 prosentum – av makrelinum, sum varð boðin út á uppboðssölu.

Tríggjar uppboðssölur vóru. Tann fyrsta var tann 26. juli 2011, har 7.000 tons vórðu bjóðað út. Miðalprísurin gjördist 1,70 kr. pr. kilo. Onnur uppboðssölan var tann 9. august 2011, har aftur 7.000 tons vórðu bjóðað út. Tá gjördist miðalprísurin um 4,70 kr. pr. kilo. Seinasta uppboðssölan var tann 16. august 2011, har 6.000 tons vórðu bjóðað út. Miðalprísurin á hesari uppboðssöluni varð 4,56 kr. pr. kilo. Samanlagt gjördist miðalprísurin á öllum uppboðssölunum 3,60 kr. pr. kilo, og gjördist inntókan til landskassan sostatt umleið 70 mió. krónur.

Uppboðssölurnar vórðu skipaðar við ymiskum sölulinjum, t.e. lutum, sum vórðu bjóðaðir út hvør sær. Hvør útboðin sölulinja varð sold í einum til hægstbjóðandi, og sølan á uppboðssøluni fór fram sum elektronisk uppboðssøla á internetinum saman við telefonsamskifti við boði og yvirboði, inntil tann útbjóðaða sölulinjan var sold. Her er sostatt talan um eina uppboðssølu við hækkandi boði. Landsstýrðurin kundi treyta sær ein minstaprís.

Nögdirnar vórðu útbjóðaðar í lutum, sum høvdum ymiskar støddir frá 5 tonsum til 400 tons. Sum dømi kann nevnast, at í seinasta umfarinum vóru 58 uppboðssølur, har tonsini vórðu flokkað soleiðis:

Tal av sölulinjum	á tons	Samanlagt tons
12	5	60
12	10	120
12	50	600
11	100	1.100
9	400	3.600
1	200	200
1	320	320

Á uppboðssøluni vórðu öll növn hildin loynilig, men vinnararnr vórðu kunngjørðir eftir uppboðssøluna, og sama var galldandi fyrir vinnandi príssirnar á hvørjari linju.

7.12.1 Stutt eftirmeting av uppboðssøluni í 2011

Eingin almenn eftirmeting er gjørd av uppboðssøluni í 2011. Tí verður í hesum kapitli gjørðar nakrar eygleiðingar í mun til tær royndir, sum føroyksa samfelagið gjørði sær á hesum uppboðssølum.

Fyrsta eygleiðingin er viðvíkjandi vali av uppboðssøluslagi. Talan var um eina uppboðssølu við hækkandi boði, og í slíkum fórum er serliga sannlíkt, at aktørar megna at halda prísinum niðri – annaðhvort gjøgnum beinleiðis samstarv ella tigandi samstarv. Tað eru fleiri ábendingar um, at talið av reellum bjóðarum var nakað lágt í 2011 til eina uppboðssølu við hækkandi boði.³³ Til dømis er stóra sveiggjóð í prísinum ein ábending um hetta. Í hesum føri, har tekin eru um, at fyritókur megna at halda prísinum niðri, kann uppboðssøluhaldarin umhugsa at skifta yvir til eina uppboðssølu við afturlatnum boðum í staðin, tí hetta kann minka um váðan fyrir kollusión. Er talið á reellum fyritókum hinvegin stórt, er eingin vandi við at nýta eina uppboðssølu við hækkandi boði, og verður hon tá ofta sett í verk. Trupulleikin við kollusión er serliga viðkomandi, tá ið talan er um fleiri sölulinjur. Hóast ein uppboðssøla við hækkandi boði gongur væl, tá ið talan er um eina ella fáar royndaruppboðssølur, merkir hetta als ikki, at hon eisini gongur væl í eini varandi fiskivinnuskipan, har uppboðssølur eru við jøvnum millumbilum. Møguleikin fyrir kollusión gerst munandi storri í eini varandi skipan. Sostatt eiga vit eisini at vera varin við beinleiðis at føra royndaruppboðssølum yvir til eina varandi skipan.

Uppboðssølan í 2011 var ein uppboðssølu við hækkandi boði við fyristaprísi. Hetta merkir, at hægsta boðið er samstundis eisini gjaldið, sum vinnandi fyritóka rindar. Hetta hevur við sær, at príssirnar, sum fyritókur rinda fyrir annars somu rættindir, kunnu sveiggja nógv, og soleiðis var á uppboðssøluni í 2011. Eitt uppboðssøluslag, har ein vinnandi fyritóka ikki rindar sítt eigna boð, men eitt annað gjald (tað kann vera næsthægsta boð, men eisini aðrar upphæddir) kann hava fyrimunir við sær í hesum förinum. Uppboðssøluslög, har boð og gjald ikki eru beinleiðis knýtt at hvør øðrum, kunnu hava fleiri fyrimunir. Ein av hesum fyrimunum er, at ein slík uppboðssøla kann vera lættari at góðtaka hjá vinnuni, og royndir úr øðrum londum vísa, at hetta er avgerandi fyrir uppboðssøluskipanina. Í kap. 7.9.4 vórðu nettupp uppboðssøluslög umrødd, har allar fyritókur rindaðu sama pris.

Sum nevnt, sveiggjaði prísurin á uppboðssøluni sera nógv. Tað kunnu vera ymiskar orsókir til hesi sveiggini. Ein orsók kann vera, at væntanir um pris ella annað eru broyttar í tiðarskeiðnum millum fyrstu og aðru uppboðssølu. Talan var um stutt tiðarskeið (einans 14 dagar), men hetta er kortini ein möguleiki. Ein onnur orsók, sum möguliga er meira týdningarmikil, eru kappingarviðurskifti millum bjóðarar á uppboðssøluni. Her verður víst til, at fyritókur möguliga ikki bjóða veruliga virðið á eindunum á uppboðssøluni.

³³Hugtakið reelt tal av bjóðarum vísir til teir bjóðarar, sum høvdum ein veruligan möguleika at vinna uppboðssøluna.

Sveiggjandi prísurin á uppboðssöluni hefur eisini við sær, at torfört er at brúka uppboðssöluna sum grundarlag fyrir eini meting av tilfeingisrentumi í 2011. Harumframt er ikki neyðtur viliga einfalt at meta um, hvussu umboðandi prísurin á uppboðssölueindunum er fyrir virðið á öllum eindunum til samans (ella fyrir miðalvirðið). Ástæðiliga eiger ein fyritóka at bjóða í samsvari við marginala profittin og ikki miðalprofittin. Sostatt er viðkomandi at vita, hvussu uppboðsseluprísurin sveiggjar við mongdini. Tað kann hugsast, at marginali profiturin fyrir tær fyrstu eindirnar er hækkandi, men eftir eina ávísa eind, byrjar marginali profiturin at falla. Orsókin til hetta kann vera, at marginali kostnaðurin ikki er fallandi allastaðni, men byrjar at hækka eftir ávísa mongd. Ein fyritóka eiger, um henda fortreyt er røtt, at vera sinnað at rinda eina vaksandi upphædd fyrir mongdir upp til eitt ávist mark, og síðan minkar upphæddin aftur. Sjálvsagt hava ymiskar fyritókur eisini ymiskar "marginalprofittgongdir," tí ymiskt er, hvussu effektivar fyritókur eru.

Prísirnir á uppboðssöluni voru væl hægri, enn mett varð frammanundan, og hevði uppboðssolan sostatt við sær stóra inntøku til landskassan. Miðalprísurin á uppboðssöluni gjørðist, sum áður nevnt, 3,60 krónur pr. kilo. Til samanberingar var tilfeingisgjaldið hetta árið einans 0,25 krónur pr. kilo (partur av vinnuni hevði tó einki avgjald).

Á hoyringsfundi við vinnuna 20. apríl 2016 varð ført fram, at góðskan á fiskinum, sum fór umvegis móttökuskipið Lafayette, var ikki nóg góð. Hetta hefur eftirfykjandi havt við sær, at kundar hava sett lægri góðsku í sambandi við færøyskan fisk, og hetta hefur havt neiligar avleiðingar fyrir marknaðarviðurskiftini.

Ávis ónøgd hefur sum heild verið við, at ein aktørur kundi fáa nærum 80 prosent av kvotuni, og at teir høvdu bíliga arbeidskraft umborð. Fyrst er at siga, at tey flestu meta, at tað var neyðugt at hava Lafayette her, tí annars høvdu vit ikki havt móttøku nokk tað árið, tí vit voru útistongd frá Noregi og ES. Tað er ikki ov nögv at siga, at uppboðssolan varð hildin í eini tið, har undantaksstøða var galldandi í færøysku fiskivinnuni. Greiðar ásetingar um, hvussu nögv einstakir aktørar kunnu ogna sær á uppboðssöluni, kunnu tó forða fyrir hesum, men tilíkar ásetingar gerast ikki eins viðkomandi í eini varandi skipan.

7.13 Uppboðssolan í 2016

Sum partur av nýskipanararbeiðinum valdi núsitandi landsstýrið at selja umleið 10% av uppsjóvarkvotunum og kvotunum í Barentshavinum á eini sokallaðari royndaruppboðssolu.

Ætlanin var upprunaliga, at henda søla skuldi vera fyrst í árinum, men av politiskum ávum varð hon útsett til at vera um summarið í juli og í september. Ein avmarking varð gjørd í mun til 2011, soleiðis at umframt at bert skip við veiðiloyvir kundu bjóða, skuldi skipið, sum bjóðaði, sjálvt fiska kvotuna, og tað kundi tí ikki selja hana víðari til annað skip at fiska.

Niðanfyri síggjast tons, minstuprísir, tíðarskeið og miðalprísir fyrir tær ymsu uppboðssölurnar.

(Tons) (Kr/kg)	Opin uppboðssøla		Afturlatin uppboðssøla		Í alt
	Linja 1	Linja 2	Linja 1	Linja 2	
Svartkjaftur (5.-15. september): minstiprísur 0,10 kr/kg afturlatin, 0,12 kr/kg opin	5.000 0,12	5.000 0,13	5.000 0,10	5.000 0,10	20.000 0,11
Makrelur (14.-22. juli): minstiprísur 1,30 kr/kg	3.500 3,52	3.500 3,82	2.000 3,60		9.000 3,66
Sild (14.-22. juli): minstiprísur 1,30 kr/kg	2.000 3,56	2.000 3,58			4.000 3,57
Botnfiskur í russiska partinum av Barentshavinum (11.-21. juli): minstiprísur 1,50 kr/kg	1.200 2,98		600 3,40	600 3,25	2.400 3,15
Botnfiskur í norska partinum av Barentshavinum (18. juli): minstiprísur 1,50 kr/kg			600 4,50		600 4,50

Talva 7.5. Tons, minstuprísir, tíðarskeið og miðalprísir á royndaruppboðssölunum

Samlaða inntøkan av hesum uppboðssolum var góðar 60 mió. kr., og tað var meira, enn landsstýrið væntaði. Fiskamarknaðurin tók sær eins og í 2011 av opnu uppboðssölunum, og Vørn tók sær av teimum afturlatnu. Tær opnu vórðu skipaðar sum vanligar uppboðssölur við hækkandi boði, og tær afturlatnu vórðu skipaðar sum eindarprísuppboðssölur, har lægsta boðið hjá vinnandi fyrirkunum ásetti prísin fyrir allar. Út frá omanfyristandandi talvu ber ikki til at siga, at annar uppboðssøluhátturin generelt gav hægri pris enn hin. Fyri makrel sæst, at hann varð seldur

bæði hægri og lægri á opnu uppboðssölunum í miðal enn á tí afturlatnu. Fyri botnfisk í russiska partinum av Barentshavinum var prísurin hægri á teimum afturlatnu uppboðssölunum enn í teimum opnu. Til seinast var prísurin fyri svartkjaft hægri á opnu uppboðssölunum, men tað voru minstuprísirnir eisini.

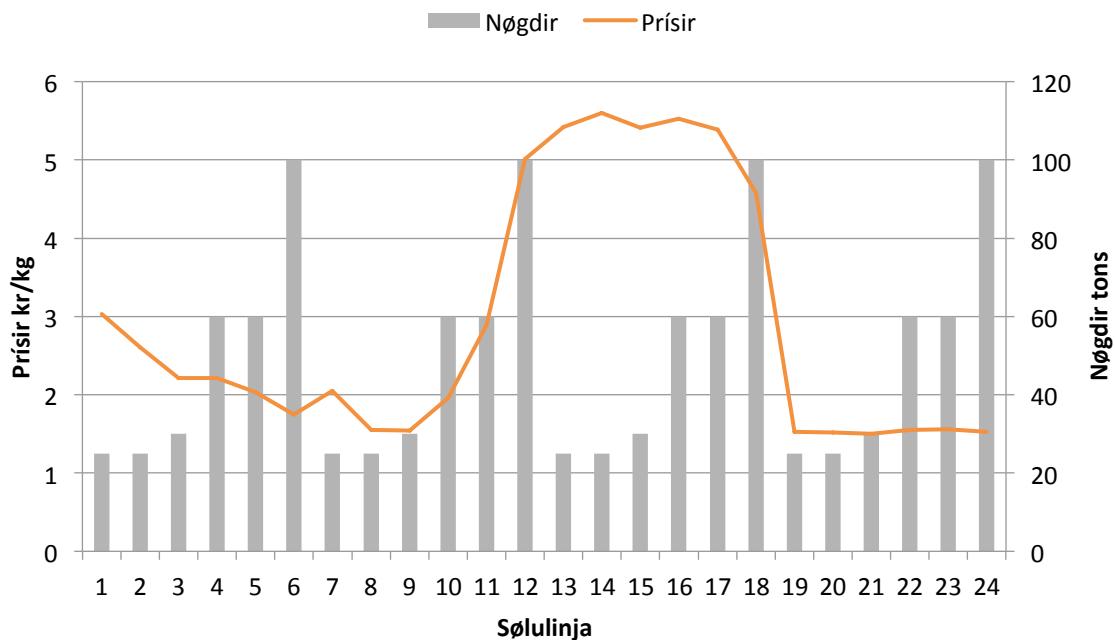
Í alt 11 skip vunnu rætt at fiska á hesum uppboðssöllum. 4 skip fingu ongan lut. Tey, sum fingu lut, voru bert skip, sum frammanundan hövdu kvotu í viðkomandi fiskiskapi, og sum tey so vunnu rættin at fiska meira í. Tó fekk eitt skip, Fram, sum bert hevði felagskvotu av makreli og onga sildakvotu, rætt til bæði makrel og sildakvotu á uppboðssöluni. Við þórum orðum kom bert ein nýggjur aktørur upp í fiskiskapin, sum varð bjóðaður út. Serliga fyri Barentshavið voru tað skip, sum bjóðaðu, sum ikki hava verið í fiskiskapinum fyrr, men hesi bjóðaðu ikki nóg nógvt til at koma upp í part. Ein orsök til til tess var möguliga, at tað ikki voru eins kappingartreytir til henda fiskiskapin millum verandi skip og nýggj skip. Eitt nú hava verandi skip ikki fyri neyðini at gjalda byrjanarkostnaðin av at fara til fiskiskap.

Niðanfyri síggjast nøkur dømir um uppboðssölur, sum voru í summar. Fyrst er tað afturlatna uppboðssolan av 600 tonsum av botnfiski í norska partinum av Barentshavinum. Niðanfyri síggjast boðini, sum komu inn til hesa uppboðssöluna. Hon varð skipað sum ein eindarprísuppboðssolu, har prísurin varð ásettur við tí prísinum, sum endaði innanfyri nøgdina. Nøgd, seld í hesi uppboðssöluni, var 600 tTons. Akraberg, Enniberg og Sjúrðarberg bjóðaðu upp á eina nøgd á til samans 575 tTons, og so voru 25 tTons eftir til Heyk og Fálkor. Hesir eru partrolrar og velja tí at bjóða júst tann sama prísin. Hetta par valdi so ikki at taka av, tí nøgdin var ov lítil, men tað ásetti kortini prísin á 4,50 kr/kg. Niðanfyri sæst, at Sjagaklettur og Sandshavið (og Gadus) gjördist ov stuttir til at vinna uppboðið á hesum sinni.

Skip	Reiðari	Kr./kg	Nøgd kg
Akraberg	P/F Akraberg	6,50	100.000
Enniberg	P/F Enniberg	6,05	300.000
Sjúrðarberg	P/F JFK Trol	5,50	175.000
Heykur	Sp/f 17.05.2011	4,50	136.500
Fálkor	Sp/f Húsafelli	4,50	136.500
Gadus	P/F JFK Trol	3,65	450.000
Sjagaklettur	P/F Jókin	2,65	400.000
Sandshavið	Sp/f 31.01.2011	2,00	200.000

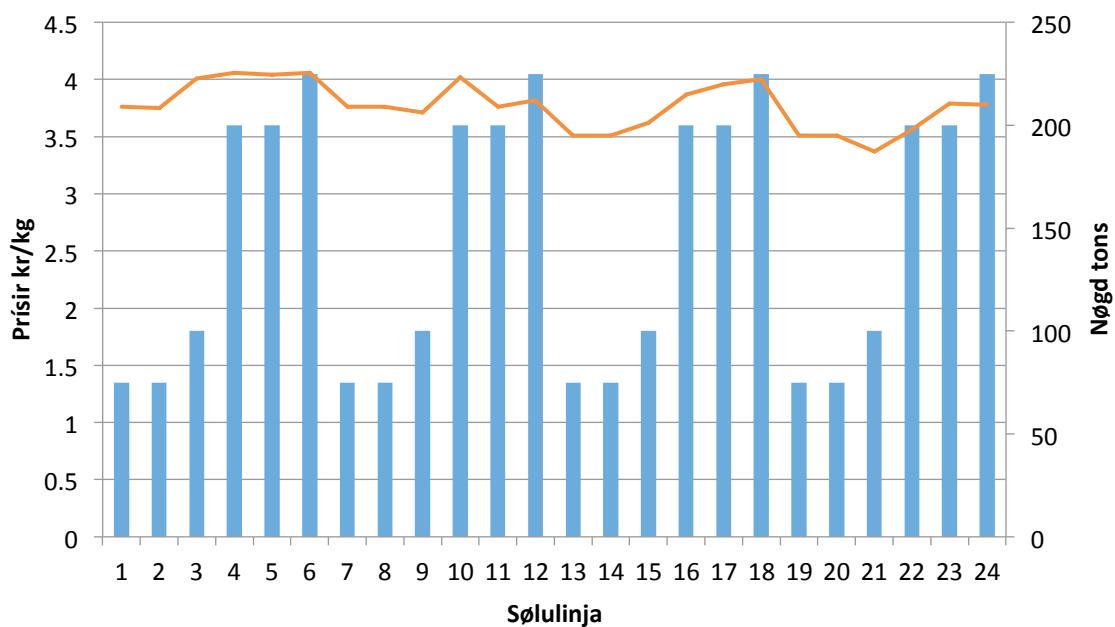
Talva 7.6. Afturlatin uppboðssöla av 600 tonsum av botnfiski í Barentshavinum

Eitt annað dömi er fyrsta sölan av toski í russiska partinum Barentshavinum. Har var talan um eina opna uppbossölu. Á uppboðssöluni var bara ein vinnari, og var tað Gadus, við einum miðalprísi á 2,98 kr/kg. Landsstýrið setti ein minstaprís á 1,50 kr/kg, og var tað prísurin á sumnum av linjunum. Tað voru bert tveir bjóðaðar á hesi uppboðssölu. At byrja við var gjörd ein roynd at fáa ein part av kvotuni hjá hinum, men tað kundi bent á, at eingin áhugi var fyri hesum tær seinastu seks rundirnar, tí at bjóðaði prísurin var tann sami sum minstiprísurin. Hetta er helst tí, at her voru nøgdírnar so smáar, sum voru eftir, at tað loysti seg ikki at fara túrin í Barentshavið.

Mynd 7.6. Opin uppboðssøla av botnfiski í Barentshavinum

Til seinast hyggja vit at aðru opnu söluni av makreli, sum var 21. juli 2016. Miðalprísurin var, sum omanfyri nevnt, 3,82 kr/kg.

Mynd 7.7. Opin uppboðssøla av makreli 21. juli 2016

Keyparar voru Christian í Grótinum, Norðingur og Fram. Prísurin her var javnur, kanska tí at hesi skipini (og hini, sum bjóðaðu) høvdu longu makrelkvotu, og tí var bara talan um at fáa eitt sindur afturat.

Sølan av svartkjafti var eitt sindur øðrvísi enn hinrar sölurnar. Eingin bjóðaði á fyrstu opnu uppboðssøluni, sannlíkast tí at minstiprísurin var settur ov høgt, 30 oyru. Síðan var minstiprísurin settur á 18 oyru, men eingin keypti tá heldur. Á triðja sinni varð minstiprísurin settur til 10 oyru, og tá varð svartkjafturin seldur. Hetta var á teirri fyrstu afturlatnu

uppboðssöluni. Til næstu söluna, sum var opin, varð minstiprísurin settur til 12 oyru, og tá varð alt selt. Samlað varð svartkjafturin seldur fyri ein miðalprís á 11 oyru.

7.13.1 Stutt eftirmeting av uppboðssöluni í 2016

Burtursæð frá svartkjaftaprísunum voru prísirnar á hesum uppboðssölu høgri, kantska hægri, enn summi høvdu væntað, tí frammanundan var givið, at bert skip, ið longu høvdu veiðiloyvir, kundu bjóða, umframt at lögtingið hevði avgjört, at keypið av hesum kvotum ikki kundi fara av partinum hjá manningini.

Ein orsök til, at tað gekst verri at selja svartkjaft enn annan fisk, var helst, at besta svartkjaftatíðin er tiðliga á árinum, og av tí at selt varð í september, var ikki nógvi tíð at fiska, og tí var prísurin lægri. Tað eru eisini færri möguligir keyparar til svartkjaftin enn til hini seldu fiskaslögini, og tí var kappingin lægri.

Bæði tann opna og tann afturlatna uppboðssölan virkaðu tekniskt væl, og tað tyktist ikki vera nakrir trupulleikar við at gjøgnumføra tilíkar uppboðssölur, hvørki hjá Fiskamarknaðinum, Vørn ella hjá teimum, sum bjóðaðu.

Til ber kortini ikki at gera tær stóru niðurstöðurnar í mun til at selja langtíðarkvotur út frá hesi uppboðssöluni. Hon gevur heldur ikki nakað serligt av eyka vitan um, hvort tað er best at útluta fiskirættindini á opnari ella afturlatnari uppboðssölu. Møguliga ber til at siga, at eru tað nógvar fyritøkur, sum bjóða, so gevur tann afturlatna uppboðssölan ein hægri pris, sum t.d. uppboðssölan av toski í russiska partinum av Barentshavinum. Hetta kann vera tí, at um ein stórur aktørur er inni, kann hann altið yvirbjóða hinum, um talan er um eina opna uppboðssölu. Hetta er verri hjá honum, um uppboðssölan er afturlatin.

7.14 Tilmæli um útlutingarskipan

Sum lýst er í hesum kapitli, eru nógvi atlit at taka í eini uppboðssöluskipan, og somuleiðis eru nógvi viðurskifti, sum støða skal takast til, tá hon skal setast í verk. Nakrir av hesum tættum eru beinleiðis ásettir í arbeiðssetninginum og skuldu tí ikki viðgerast í nevndini. Somuleiðis verður mett, at nakrar avgerðir eru meira politiskar enn fakligar, og her gevur nevndin ikki ítökilig tilmæli.

Enn eina ferð verður víst á, at nevndini er álagt at gera eitt uppskot um eina uppboðssöluskipan, og hefur nevndin sostatt ikki fingið boð um at meta um, hvort ein uppboðssöluskipan er best hóskandi útluttingarhátturin fyri føroysku fiskivinnuna. Í undanfarnum undirkapitum er tó víst á fyrimunir og vansar við eini uppboðssölu í føroysku fiskivinnuni, og somuleiðis er víst á fyrimunir og vansar við uppboðssölu generelt. Staðfestast kann somuleiðis, at ein uppboðssöla kann fyriskipast á ymiskan hátt fyri at taka atlit til ymisk viðurskiftir.

Tilmælini um uppboðssölu taka støði í teimum metingarkriterium, sum eru uppsett í hesum kapitli, har dentur m.a. verður lagdur á, at uppboðssölan (i) hefur við sær inntøkur til tað almenna, (ii) ikki darvar íløgvirksemið í vinnuni, (iii) javnsetir fyritøkur á marknaðinum og tryggjar góða atgongd og (iv) kann broytast, um tørvur er á tí. Við støði í hesum metingarkriterium ber til at eyðmerkja tvær skipanir, sum kunnu tulkast at vera á hvør sínum uttarapunkti í føroyska kjakinum um eina uppboðssöluskipan fyri føroysku fiskivinnuna.

Á örðrum uttarapunktinum er uppboðssöluuleistar, sum Búskaparráði í ár 2000 skjeyt upp. Í hesum uppboðssöluuleisti var talan um stutttíðarloyvir, sum vórðu seld á uppboðssölu, har øll kundu luttaka. Ein atfinning móti hesum leisti er, at stutttíðarloyvir kunnu hava við sær, at tað verða gjørdar færri ílögur, sum kunnu gagna fyritøkuni upp á sikt. Hinvegin eru eisini fleiri fyrimunir við hesi skipan. Hon tryggjar t.d., at ein stór mongd verður handlað á uppboðssölu hvort ár, og hon setir fyritøkunum færri krøv viðvikjandi metingum av t.d. fiskaprísum og oljuprísum. Samanumtikið verður tó mett, at hesin leistur ikki livir upp til metingarkriterið um støðug vinnuviðurskifti, tí stuttvarandi loyvir skapa ikki ein nóg góðan tryggleika til at gera skynsamar og neyðugar ílögur.

Á hinum uttarapunktinum er ein uppboðssöluskipan, har varandi rættindir verða lutað út til vinnuna. Upprunaliga útlutingin er á eini uppboðssölu, eins og ásett í arbeiðssetninginum. Í eini tilíkari skipan er mest sannlíkt neyðugt, at virkir rinda eftir avreiðing, tí annars verður kapitalkravið ov stórt, og hetta avmarkar atgongdina til vinnuna. Henda skipan hefur tann fyrimun, at siktbarið er gott fyri vinnuna, og hon darvar sostatt ikki íløgvirksemið í vinnuni. Harumframt er einans talan um eina uppboðssölu, og sostatt er kollusión á uppboðssölu marknaðinum ikki viðkomandi, tá henda uppboðssölan er liðug. Ein vansi við hesum leisti er tó, at tað er torført at venda aftur, tá rættindini fyrt eru útlutað. Nevndin metir tað ikki vera ráðiligt, at loyvir verða lutað út til fyritøkuri óéndaligt tiðarskeið, og hetta samsvarar heldur ikki við arbeiðssetningin, sum ásetir, at rættindini eru tiðaravmarkað brúksrættindir hjá fyritøkum og ikki ogn hjá hesum aktørum.

Mett verður, at ein skipan, sum liggur í millum hesar báðar, kann taka tað besta frá báðum skipanum og geva eina meira haldföra loysn fyrir eina fóroyska fiskivinnuskipan. Sostatt mælir nevndin til, at uppboðssøluskipanin, sum verður sett í verk fyrir fóroysku fiskivinnuna 1. januar 2018, hevir hesi eyðkenni:

1. Uppboðssølan eigur ikki at darva íløguhugin í vinnuni. Tí mælir nevndin til, at uppboðssølan verður lögð soleiðis til rættis, at hon hevir fyrilit teimum våðum, sum liggja í at reka fiskivinnuvirksemi í tann mun, hetta letur seg gera. Ein möguleiki er at luta út loyvir við langari gildistíð, t.d. 10 ár, eins og lýst í kap. 7.15 (leistur 1).³⁴ Somuleiðis ber til at luta út loyvir við eini gildistíð á í mesta lagi 1 ár og samstundis geva vinnufyrítokum ein forkeypsrætt til ávisan prosentpart av kvotunum, sum fyritókan hevði ræði á árið fyrir. Eitt dömi um ein tilíkan útluttingarleist er lýst í kap. 7.16 (leistur 2).
2. Um loyvir við ymiskari longd verða sold á uppboðssølu, verður mælt til, at prísurin verður reguleraður árliga sambært broytingum í miðalfiskaprísinum seinasta árið. Hetta svarar til, at fyritókan bjóðar eitt prosenttal av miðalprísinum. Váðin fyrir fiskivinnufyrítokuna gerst ov stórum, um hon skal bjóða eitt krónatal fyrir ov langt tíðarskeið. Atlit í hesum sambandi eru nærr viðgjord í kap. 7.9.5.

Í hesum fórnum skal tó gerast av, hvør miðalprísur skal nýtast. Mælt verður til, at miðalprísurin verður roknaður við stöði í ávísum fiskiskapi seinasta árið ella í minsta lagi seinastu seks mánaðirnar. Um tíðarskeiðið er ov stutt, kunnu einstakir aktørar í fiskivinnuni ávirka miðalprísin ov nógv, eins og tað gerst sannlíkari við feilallokering av kvotum.

3. Við avmarkingum í mun til t.d. útlendska lutteku og víðari handfaring av tilfeinginum er sannlíkt, at talan verður um avmarkaða kapping á uppboðssolumarknaðinum fyrir fleiri fiskaslög. Nevndin mælir tí til at seta serfrøðingar innan uppboðssølu til at gera nærr tilmæli um neyvu tilrættisleggingina av uppboðssøluni, herundir í hvønn mun opin og afturlatin uppboðssøla skal nýtast.

Her skal leggjast afturat, at nevndin hevir hæft drúgt samskipti við slíkar serfrøðingar úti í heimi. Fleiri teirra vístu tó á, at tíðin var ikki heilt búgin enn at leggja uppboðssøluna neyvt til rættis. Ein av heimsins fremstu búskaparfroðingunum innan uppboðssølu, professarin Paul Klemperer á University of Oxford í Bretlandi, fördi eitt nú fram, at politiskar avgerðir fyrst mugu takast, og nevndi í hesum sambandi, at ítökiliga samansetingin av uppboðssøluskipanini m.a. veldst um, í hvønn mun politiska skipanin vil varðveita veiðibólkar, og í hvønn mun politiska skipanin er sinnað at loyva umsetiligkeit.

4. Mælt verður til, at allar fóroykar fyritókur kunnu luttaka á uppboðssøluni, tó Treytað av, at hesar liva upp til krøvni, sum eru lýst í kap. 8. Vist verður annars til kap. 8 fyrir at fáa eina neyvari lýsing av treytum til luttakarar.
5. Mælt verður til, at landsstýrismaðurin setur eina fakliga nevnd til at áseta minstaprísir. Hetta fyrir at forða fyrir, at lítil kapping á uppboðssolumarknaðinum hevir við sær sera lágar prísir.
6. Mælt verður frá at krevja bankatrygd, tí í fíggjarligum høpi er lítil og eingin munur á bankatrygd og tøkum peningi. Mælt verður heldur til, at ein fyritóka missur síni rættindir, um hendan ikki rindar uppboðssølugjaldið.
7. Mælt verður til at fyritókan skal rinda alt gjaldið ella meginpartin av gjaldinum, hóast øll kvotan ikki verður fiskað.
8. Mælt verður til at flokka vinnuna í so fáar bólkar, sum gjørligt, tá ið uppboðssølan verður skipað. Á henda hátt ber til at tryggja betri kapping á uppboðssolumarknaðinum.
9. Mælt verður til at gera serliga skipan fyrir útróðrarflotan upp til 15 tons. Hetta kann eitt nú skipast við sølu av loyvum (atgongumerkjum) til eina felagskvotu. Tal av loyvum kann verða sett eftir fullriknum útróðarbátum. Somuleiðis eiga krøv at verða sett til tann, sum bjóðar, har hesin skal hava ávisan prosentpart av síni inntøku frá útróðri.
10. Mælt verður til, at kvotur verða umsetiligar umvegis ein almennan marknað. Tað vil siga, at landið virkar sum millumlið (eins og ein meklarafyritøka), og at fult gjøgnumskygni verður um allar handlar. Mett verður, at effektivitetur í fiskivinnuni ikki kann tryggjast í nóg stóran mun, uttan so at kvotur eisini eru umsetiligar á ein

³⁴ Langtíðarloyvir eru eisini partur av tilmælinum hjá Trondsen (2015) og tí leistinum, sum Daniel Bromley legði fram í Norðurlandahúsinum í vár.

ella annan hátt. Umsetiligkeit er serliga týdningarmikil við rættindum við langari gildistíð. Her skal tó vísast á, at her fer peningur frá fyritøku til aðra fyritøku, men hesar upphæddir verða munandi minni enn í verandi skipan, tí vinnan kemur at rinda fyrir tilfeingið til tað almenna í störrri mun enn í dag.

Spurningurin er harumframt, um tað við lög ber til at steðga allari umsetiligkeit fyrir at forða fyrir spekulatiún, tí at fyritøkurnar kunnu nýta aðrar hættir at náa málínum. Eitt nú kunnu tey selja partapeningin í feløgnum við rættindum ella á annan hátt broyta samansetingina av eigarum. Harumframt kunnu fyritøkurnar brúka leigu og/ella umbýti av skipum til at umseta fiskirættindini við, um tað í loyvistíðarskeiðnum vísir seg at vera meira skynsamt. Tí verður torfört at forða fyrir umsetiligkeit við lög.

11. Í tí fóri, har politiski myndugleikin kortini ger av, at kvotur ikki skulu vera umsetiligar, eigur at vera möguligt hjá fiskivinnufyritøkuni at siga fiskirættindir frá sær á hvørjum ári. Hetta er eisini galldandi í eini skipan við langtíðarloyvum. Hetta hefur við sær, at ein fyritøka við einum loyvir á t.d. 10 ár, kann siga loyvið frá sær eftir t.d. 5 árum, og at hetta loyvið tá fer út aftur á uppboðssölumarknaðin.

Eins og víst á í tilmæli nr. 10 og viðgerðini í hesum kapitli sum heild, mælir nevndin tó til at varðveita umsetiligkeitina av loyvunum. Tilmæli nr. 11 kann ikki tryggja effektivitet í fiskivinnuni.

12. Mælt verður frá at löggeva á ein tilíkan hátt, at starvsfólk í fiskivinnuni ikki kunnu rinda partar av uppboðssølugjaldinum. Hetta eigur at vera upp til vinna og starvsfólk at gera av ígjøgnum arbeiðsmarknaðarsamráðingar.
13. Mælt verður til at seta eina skiftisskipan í verk, so at verandi fyritøkur kunnu hava eina ásetta tið at laga seg til nýggju umstøðurnar í vinnuni. Høvuðsorsøkin til hetta er, at skotbráið er ov stutt. Um nýskipanin varð lögð til rættis, stutt eftir at loyvini vórðu uppsøgd í 2007, var talan um aðra stöðu. Dømir um skiftisskipanir eru í leistunum, sum verða lýstir á komandi síðunum.

7.15 Leistur 1: Skipan við útbjóðing av stutt- og langtíðarloyvum

Í hesum uppskoti er talan um uppboðssølu av bæði stutt- og langtíðarrættindum. Mett verður, at ein samanseting av loyvum við ymiskum longdum kann nokta ymiskar tørvir í vinnuni. Í hesum uppskoti verður tó störsti parturin av loyvunum long ella miðallong, og her verður dentur lagdur á at veita tryggleika til fyritøkur í vinnuni og soleiðis eisini at eggja til skynsamar ílögur. Stuttíðarloyvir eru hinvegin við til at tryggja, at ein stórra nøgd altið er tøk á uppboðssøluni, og tey kunnu tí á henda hátt eisini vera við til at veita fyritøkunum eina tryggd.

Trý ymisk slög av loyvum eru í hesi skipan: 1, 5 og 10 ára loyvir. Talan er um uppskot um longdir heldur enn avgjørd tilmælir, og nevndin skjýtur upp, at politiska skipanin í samráði við vinnuna ger eina samanseting av ymiskum loyvum – tó við ymiskum atlitum í huga, sum eru umrødd í hesi frágreiðing.

Sambært hesum uppskotinum eru (eftir skiftistíðina) 50 prosent av loyvunum 10 ára loyvir, 40 prosent eru 5 ára loyvir og 10 prosent eru 1 árs loyvir. Skipað verður fyrir uppboðssølu hvort ár, har 23 prosent av samlaðu kvotuni fer á uppboðssølu, umframt at almennur marknaður verður skipaður av loyvunum fyrir at tryggja umsetiligkeit.

Meginparturin av gjaldinum fyrir kvoturnar skal rindast eftir avreiðing, og gjaldið verður regulerað fyrir sveiggj í miðal fiskaprísinum og möguliga eisini fyrir sveiggj í oljuprísinum.

Hetta uppskotið verður gjølligari lýst á komandi síðunum – eisini við ítökilignum taldømum, sum á ein greiðari hátt lýsa, hvussu henda skipan virkar fyrir vinnuna.

7.15.1 Útlutingin

Í hesum uppskoti verður uppboðssøla av veiðirættindum hvort ár, og verða bæði stutt- og langtíðarloyvir bjóðaði út. Umleið fjórðingurin av samlaðu rættindunum verður bjóðaður út á uppboðssølu hvort ár. Trý ymisk slög av loyvum verða bjóðað út:

- i. Til samans 10 prosent av heildarveiðuni verða lutað út hvort ár sum 1 árs loyvir
- ii. Til samans 8 prosent av heildarveiðuni verða lutað út hvort ár sum 5 ára loyvir
- iii. Til samans 5 prosent av heildarveiðuni verða lutað út hvort ár sum 10 ára loyvir

Á uppboðssøluni verða sostatt í minsta lagi 23 prosent av samlaðu kvotunum lutað út hvort ár.

Av tí at 10 ára loyvir liggja longri úti, verða tað fleiri úti av teimum til samans enn av 5 og serliga 1 árs loyvum. Í alt verða tað 10 prosent av 1 árs loyvum, 40 prosent av 5 ára loyvum og 50 prosent av 10 ára loyvum úti. Hetta merkir, at 90 prosent av loyvunum, sum eru í skipanini, kunnu metast at vera long ella miðallong.

7.15.2 Gjalding og umsetiligkeit

Størsti parturin av gjaldinum fellur eftir landing fyri at javnseta teir aktørar, sum ikki hava stóra fíggjarliga orku, við teir, sum hava.

Kvoturnar kunnu bert seljast á einum almennum marknaði, eins og lýst varð í tilmæli 8.

Fyri at útjavna sveiggj í fiskaprísum, er uppskotið, at aktørar bjóða upp á kr/kg, og hetta verður so regulerað eftir einum miðal avreiðingarprísi.

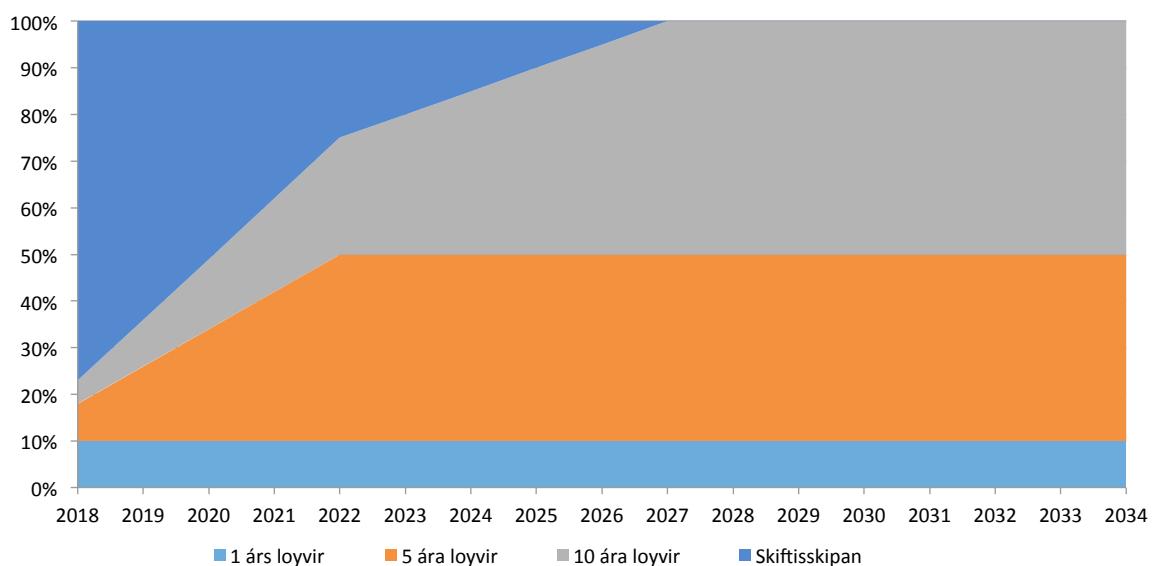
Fyritókan skal rinda 20 prosent av árliga kvotuleigugjaldinum við ársbyrjan, meðan hini 80 prosentini skulu rindast eftir hvorja avreiðing. Fyritókan skal eisini gjalda, hóast fiskurin ikki er fiskaður. Heldur eitt felag ikki skyldur sínar at gjalda fyri rættindir, missir tað rættindini og kann ikki bjóða aftur á uppboðssølu. Rættindir, sum falla aftur í úrtíð, verða boðin út aftur á næsta uppboði.

Útbjóðingarnar verða í trimum, tí hetta eru trý ymisk produkt. Longstu loyvini verða seld fyrst, og so kunnu reiðarar tillaga síni framtíðarboð, alt eftir um teir vinna longru loyvini ella ikki.

7.15.3 Skiftisskipan

Stöða skal takast til, hvussu drúgv skiftistíðin skal vera, og hvussu ymsu loyvini við ymiskum gildistíðum skulu lutast út í skiftistíðini. Mett verður, at 10 ár kundu verið hóskandi skiftistíð, tí verður tað lýst sum dömi her.

Í hesum dömi fáa verandi rættindahavarar í kalendaraárinum 2018 77% av teimum rættindum, ið hesir hava tann 31. desember 2017. Hini 23% av fiskirættindunum í 2018 verða boðin út í september 2017. Parturin hjá verandi aktórum minkar síðan fram til 2027, tá hesin kemur niður á null.

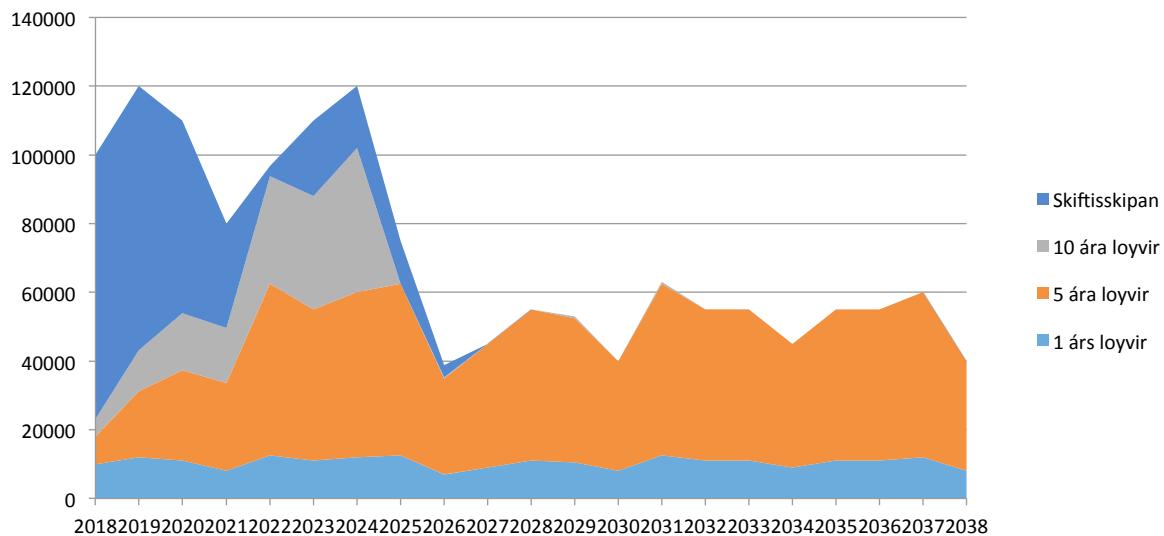
Mynd 7.8. Rættindaslag í prosentum av heildarkvotunum (við skiftisskipan).

Verandi rættindahavarar rinda eisini fyri loyvini, sum teir fáa tillutað sambært skiftisskipanini. Hetta tilfeingisgjald kann ásetast við m.a. stöði í prísunum á uppboðssølunum.

Um verandi aktørar í skiftisskipanini velja at siga nei takk til rættindir, verða hesi eisini boðin út á uppbossøluni.

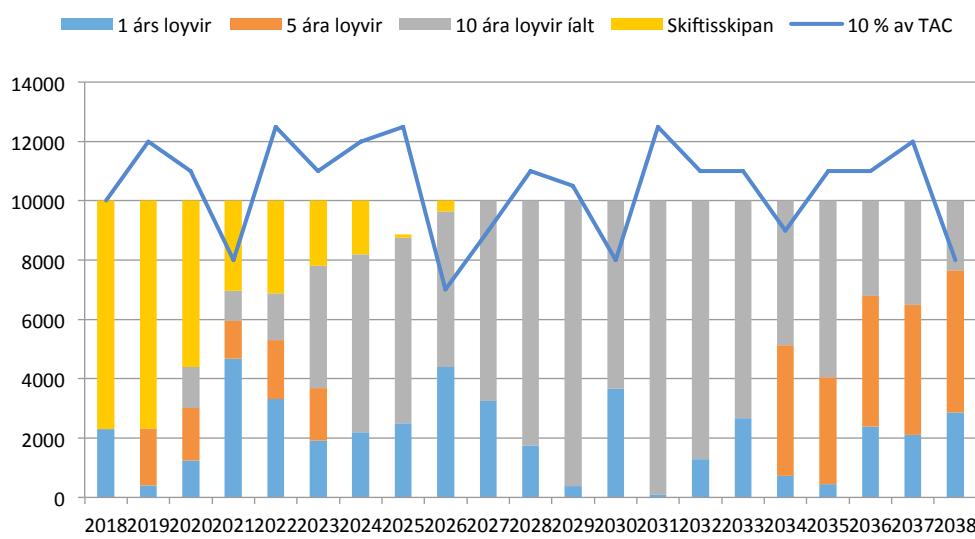
7.15.4 Hvussu virkar skipanin í praksis?

Niðanfyri er eitt hugsað dömi um makrel, har kvotan sveiggjar um 100 tTons tey næstu árinu fram til 2038.

Mynd 7.9. Hugsað dömi um makrel og slög av rættindum.

Í hesum dömi er talan um eina uppsjóvarfyritøku, sum bjóðar upp á makrel. Fyrsta árið er viðkomandi við í boðunum, men vinnur einki langtíðarloyvi og keypir tí eitt 1 árs loyvir til at supplera sína skiftisskipanarkvotu. Í 2019 fær viðkomandi ein part av hámarksveiðuni sum 5 ára loyvir. Í ár 2020 keypir fyritókan eitt 10 ára loyvir afturat, sum er galddandi til ár 2029. Siðan keypir hon aftur 10 ára loyvir í 2023, 2024, 2026, 2029 og 2033. Fyri at fáa eina javna kvotu, velur hon hvort ár at supplera síni longru loyvir við 1 árs loyvum (her er tað bara residuali). Á mynd 7.10 er keypið hjá einari fyritøku víst sum grafur. Myndin vísir eisini, hvat 10 prosent av hámarksveiðuni høvdú givið somu fyritøku. Hetta hevði verið kvotan hjá fyritökuni við verandi skipan. Á myndini sæst, at verandi skipan hevði givið eina meira sveiggjandi kvotu enn ein, har fyritókan kann justera sína egnu kvotu árliga. Allir aktørar kunnu sjálvsagt ikki justera fiskiskapin hjá sær á henda hátt.

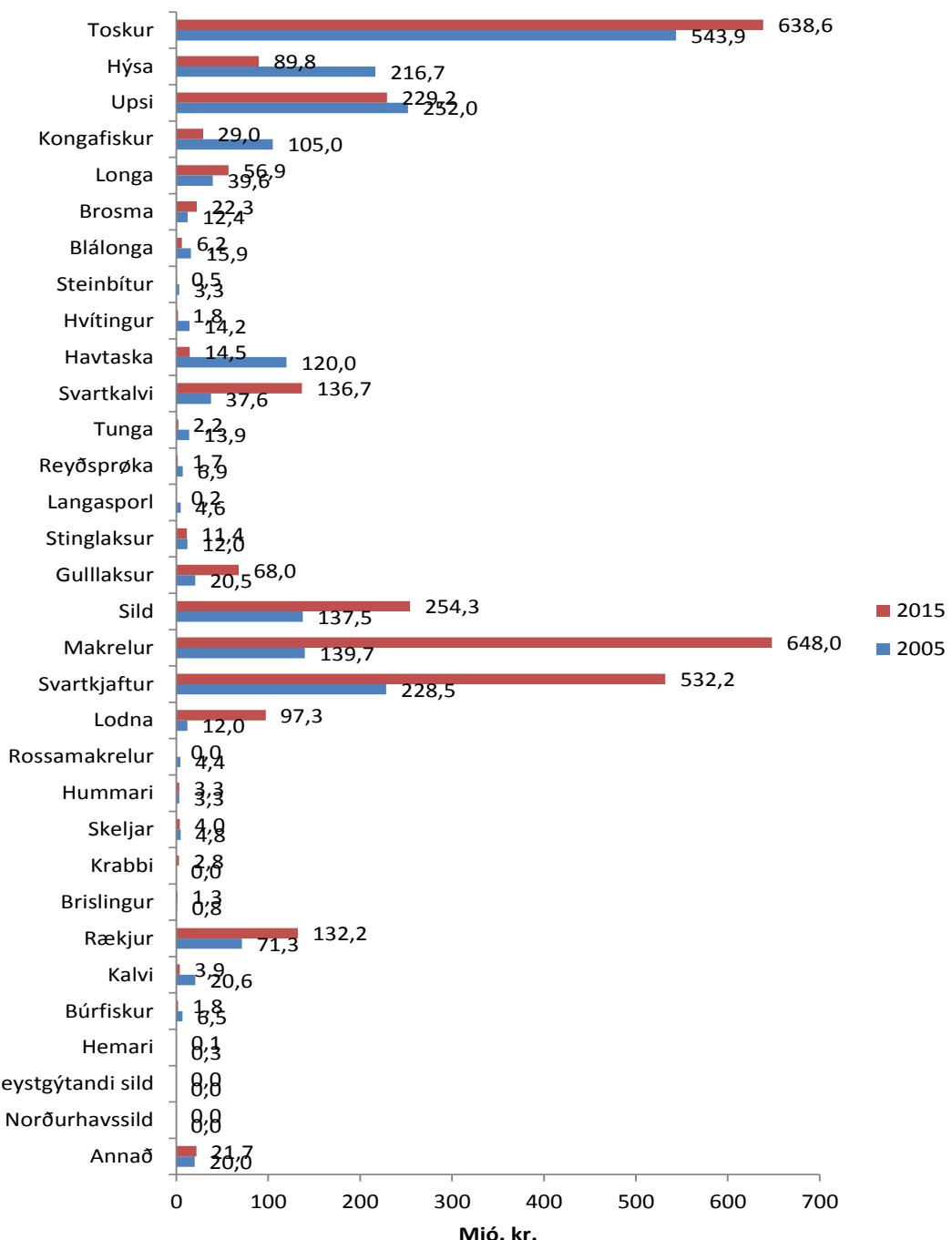
Mynd 7.10. Hugsað dömi um eitt skip í makrelfiskiskapi.

7.15.5 Fyri hvønn fiskiskap skal skipanin galda?

Henda skipan skal vera galddandi fyri allan høvuðsfiskiskap, sum taldi umleið 95% av veiðuvirðinum hjá føroyingum í 2015 sambært Vørn.

Kanska hóskar ikki at nýta hesa skipan til sera smáan fiskiskap, men kortini ber til at bjóða allan fiskiskap út. Her verður tó neyðugt at broya upp á áralongdina á loyvunum. Eitt dømi um hetta er betur lýst í talvu 7.7. Her er tó einans talan um uppskot um loyvislongdir.

Niðanfyri er lýst veiðuvirðið á ymiskum fiskaslögum í 2015 og 2005 frá Vørn. Samlað var virðið góðar 3 mia. kr. í 2015 og góðar 2 mia. í 2005.

Mynd 7.11. Samanseting av veiðuvirðinum á fiskaslögum í 2015 og 2005.

	Leið	Rættindaslög
Føroyaleiðin		
Trolveiða av botnfiski undir Føroyum		
Trolrarar	Føroyar	1, 5 og 10 ára rættindir
Húkaveiða av botnfiski undir Føroyum		
Línuskip	Føroyar	1, 5 og 10 ára rættindir
Útróðrarbátar undir 15 tons á húkaveiðu	Føroyar	Serlig skipan
Føroya Banki		
Eingin fiskiskapur		
Garnaveiða		
Fiskiskapur eftir havtasku og svartkalva á landleiðini	Føroyar	1, 5 og 10 ára rættindir
Rúsuveiða		
Krabbi í føroyskum sjógví	Føroyar	5 ára rættindir
Hummaraveiða		
Hummaraveiða á føroyskum firðum	Føroyar	5 ára rættindir
Jákupsskel		
Jákupsskel á leiðini eystan fyrir Nólsoynna	Føroyar	5 ára rættindir
Botnfiskur í NEAFC RA-øki		
Botnfiskur í altjóða sjógví við línu	NEAFC	5 ára rættindir
Botnfiskur í altjóða sjógví við troli	NEAFC	5 ára rættindir
Búrfiskur í altjóða sjógví	NEAFC	5 ára rættindir
Kongafiskur í ICES-øki I & II	NEAFC	1, 5 og 10 ára rættindir
Fiskiskapur eftir kongafiski í Irmningarhavinum	NEAFC	5 ára rættindir
Botnfiskur í Eystur- og Vesturgrónlandi		
Royndarveiða eftir toski og svartkalva við línu	Eysturgrønl.	1 árs rættindir
Royndarveiða eftir toski og svartkalva við troli	Eysturgrønl.	1 árs rættindir
Kongafiskur og svartkalvi (ES-kvota)	Eysturgrønl.	1 árs rættindir
Fiskiskapur eftir svartkalva norðan fyrir 68 stig N	Vesturgrønl.	1 árs rættindir
Botnfiskur í Íslenskum øki		
Línuskip	Ísland	1, 5 og 10 ára rættindir
Botnfiskur í norskum og russiskum øki		
Botnfiskur í NO sjógví norðan fyrir 62°N	Noreg	1, 5 og 10 ára rættindir
Botnfiskur í NO sjógví norðan fyrir 62°N – atgongd	Noreg	1, 5 og 10 ára rættindir
Botnfiskur í RU sjógví í Barentshavinum	Russland	1, 5 og 10 ára rættindir
ES-øki		
Blálonga í ES sjógví	ES	1, 5 og 10 ára rættindir
Brislingur í ES-sjógví	ES	1, 5 og 10 ára rættindir
Brosma og longa í ES-sjógví í 2016	ES	1, 5 og 10 ára rættindir
Hvítungsbróðir í ES-sjógví	ES	1, 5 og 10 ára rættindir

Svalbardsøkið

Botnfiskur í verndarøkinum við Svalbard		1, 5 og 10 ára rættindir
---	--	--------------------------

Uppsjóvarfiskur

Heystgýtandi sild í FO sjógví, sunnan fyr 62°30N	Føroyar	1, 5 og 10 ára rættindir
Norðhavssild	Føroyar	1, 5 og 10 ára rættindir
Sild í ES-sjógví - ICES øki IIIa N (Skagerak)	ES	1, 5 og 10 ára rættindir
Svartkjaftur	Føroyar	1, 5 og 10 ára rættindir
Makrelur	Føroyar	1, 5 og 10 ára rættindir
Lodna í Íslendskum sjógví	Ísland	1, 5 og 10 ára rættindir
Rossamakrel í ES	ES	1, 5 og 10 ára rættindir
Rossamakrel í Suðurkyrrahavinum	SPRFMO	5 ára rættindir
Gullaksur á ytru landleiðini	Føroyar	1, 5 og 10 ára rættindir

NAFO øki

Others-kvotur í NAFO skipanarøkinum 2016	3LN 3O 3LN 3NO 3NO 3LNO u3&4	5 ára rættindir
--	--	-----------------

Flemish Kap

(NAFO-øki 3M) 2016 - lína	NAFO RA	1, 5 og 10 ára rættindir
(NAFO-øki 3M) 2016 - trol	NAFO RA	1, 5 og 10 ára rættindir

Rækjuveiða

í altjóða sjógví í NEAFC skipanarøkinum	NAFO	1, 5 og 10 ára rættindir
í russiskum sjógví í Barentshavinum í	Russland	1, 5 og 10 ára rættindir
við Svalbard - 2016	Svalbard	1, 5 og 10 ára rættindir
í Eysturgrønlandi (ES-kvota)	Grønland	1, 5 og 10 ára rættindir

Talva 7.7. Uppskot um skipan av öllum fiskiskapi hjá Føroyum.

7.15.6 Metingarkriteriir

Metingarkriteriini eru hesi:

1. Gjald til landið fyrir rættin at fiska
2. Atgongd til vinnuna
3. Ættarliðsskifti
4. Møguleiki at broyta skipanina eftirfylgjandi
5. Støðug vinnuviðurskifti

Ad. 1. Her verður eitt gjald til landið fyrir rættin at fiska. Størsti parturin av hesum gjaldi skal gjaldast eftir landing. Uppboðssolan verður lögð til rættis við atliti at ávísá marknaðinum.

Ad. 2. Atgongdin til vinnuna er rættliga opin í hesi skipan. Ein og hvør fer at hava möguleika at bjóða seg fram. Annaðhvort skal viðkomandi bjóða upp á at fiska í eitt styttri tíðarskeið (1 ár), eitt miðallangt tíðarskeið (5 ár) ella eitt langt tíðarskeið (10 ár). Stutt loyvir eru við til at tryggja, at mongdin, sum er á uppboðssolu hvort ár, ikki er lítil, og sostatt hava fyritókur hvort ár atgongd til ávísá nögd á uppboðssolumarknaðinum.

Ad. 3. Tá tilfeingisrentan verður tикиn úr vinnuni, er góður möguleiki fyrir ættarliðsskifti. Harumframt skal størsti parturin av gjaldinum rindast eftir avreiðing, og sostatt er tað bert talan um, at sjálvt stálið skal fíggjast.

Ad. 4. Her er talan um eina reversibla skipan, hóast tað fer at taka 10 ár, áðrenn eitt 10 ára loyvir gongur út, men ein stórum partur vil vera 5 ára og 1 árs loyvir, sum eru skjótari at taka aftur.

Ad. 5. Möguleikin fyrir at ogna sær langtíðarloyvir veitir vinnuni støðug vinnuviðuskifti og gevur henni betri möguleika at leggja sítt virksemi til rættis langt fram í tíð. Somuleiðis verður mett, at langtíðarloyvir í stórrum mun tryggja virðisøking av føroyska tilfeinginum.

7.16 Leistur 2: Uppboðssola við forkeypsrætti (stytt UVF)

Uppboðssola við forkeypsrætti er ein skipan, har rætturin at fiska fyrir eitt ár í senn verður seldur á einum almennum marknaði. Árið eftir verða t.d. 20% boðin út á marknaðinum, og við einum forkeypsrætti hava verandi aktørar möguleika at ogna sær 80% av tí, teir hovdu árið fyrir.

Endamálið við forkeypsrættinum er at veita stabilitet og kontinuitet til fyritókur í vinnuni. Harumframt er einans neyðugt at meta um virðið eitt ár fram í tíð.

7.16.1 Lýsing av skipanini

UVF-skipanin byggir á, at øll veiðirættindir skulu seljast fyrir í mesta lagi eitt ár í senn, men tó fáa teir aktørar, ið voru virknir í vinnuni árið fyrir, ein forkeypsrætt á upp til 80% av tí, sum teir fiskaðu árið fyrir. Nøgdin má tó regulerast við tí, sum samlaða kvotan er hækkað ella lækkað.

Prísurin á veiðirættindunum, ið koma undir forkeypsrættin, verður miðalprísurin á uppboðssoluni fyrir ávísá fiskaslagið. Luttakarin ger sjálvur av, um viðkomandi tekur av forkeypsrættinum. Rindast skal fyrir loyvini, tá hesi verða keypt á uppboðssoluni.

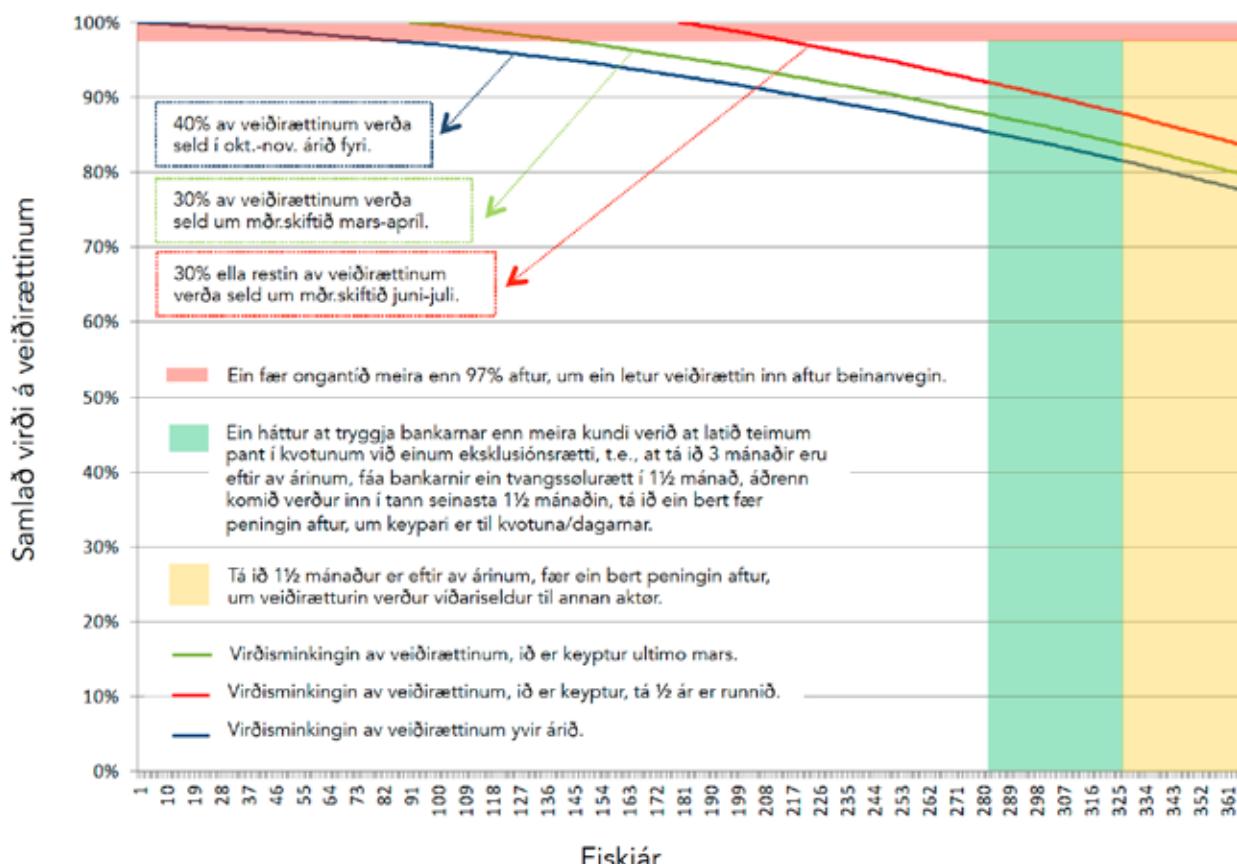
Mælt verður til, at rættindir á uppboðssoluni, verða seld í trimum umfórum. Seld verða 40% í oktober/november, har felagini kunnu velja bert at taka 40% av forkeypsrættinum tá, ella kunnu tey taka stórri part ella allan forkeypsrættin, um eitt felag metir prísin vera nøktandi. Hinvegin noydist felagið í minsta lagi at taka tey 40% av forkeypsrættinum, tí annars verður hesin partur seldur á uppboðssolu. Mánaðarskiftið mars/apríl í fiskiárinum verða 30% seld, og sama er galddandi við forkeypsrættinum tá. T.e., at um eitt felag bert tok 40% í fyrstu sölum, so kann felagið velja ímillum at taka 30% av forkeypsrættinum ella stórri part, um prísurin er nøktandi tá. Tey 30%, ið eftir eru, verða seld mánaðarskiftið juni/juli.

7.16.2 Kunnu lata veiðirættindini inn aftur eftir givnum leisti

Um nakað óvæntað hendir í einum ári, t.d. at oljuprísurin fer nógv upp, ella fiskaprísirnir falla nógv, ber til at lata kvotu inn aftur og fáa endurgoldið meginpartin av gjaldinum. Siðan kunnu aktørarnir bjóða av nýggjum og eisini fáa annan prís fyrir rættindini. Hetta fyrir at fáa trygdina í hásætið, bæði fyrir íleggjarar og tey, ið skulu fíggja skip og rættindir. Til ber tó einans at lata inn aftur eina ferð í ávísum fiskiári.

Möguleikin at lata inn aftur verður gjölligari lýstur á myndini niðanfyri, sum vísl upphæddina, sum eitt felag fær endurgoldið, um felagið letur kvotur inn aftur.

Virðisminkingin av veiðirættinum byrjar, tá fiskíárið byrjar

Mynd 7.12. Virðisminking av veiðirættinum.

Myndin omanfyri vísir virðið á veiðirættinum frá degi eitt í einum fiskiári. Á x-ásanum eru dagar, og á y-ásanum er virðið, sum fiskirættindini kunnu latast inn aftur fyrir í mun til tað, tey vórðu keypt fyrir.

Endamálini við at loyva fyritökum at lata rættindini inn aftur eru serliga hesi: (i) hetta veitir trygd fyrir láninum, (ii) hetta eggjar til, at alt verður fiskað, og (iii) talan kann vera um eina neyðbremsu.

Serliga nýggir aktørar kunnu brúka hetta sum trygd hjá bankanum, tí rættindini eru altið 100% likvid (tó minus niðurskriving) fram til 15. november í hvørjum fiskiári. Bankin kann fáa trygd í rættindunum og hava ein einkarætt seinasta mánaðin (tað ókið er markerað við grónum), áðrenn ein kemur út í tiðarskeiðið, har ein bert fær peningin aftur, um keypari er til rættindini (tað ókið er markerað við gulum). Sostatt skulu nýggir aktørar einans tryggja ta virðisminking yvir fyrir fíggjarstovnunum, sum leypandi hendir gjøgnum árið.

At fiskirættindini missa virði leypandi gjøgnum árið, skuldi alt annað líka havt við sær, at aktørarnir lata inn aftur tann partin, ið teir ikki fiska, helst áðrenn tríggir mánaðir eru eftir, so at teir eru vísir í at fáa endurgjald fyrir rættindini. Sostatt kunnu aðrar fyritökur bjóða upp á rættindini, og soleiðis skuldi verið möguligt, at öll kvotan kom til hóldar á hvørjum ári.

Sveiggini í fiskivinnuni kunnu vera stór – bæði á inntøku- og útreiðslusíðuni – og tí kann vera neyðugt at hava eitt slag av neyðbremsu í skipanini. Um eitt nú óvæntaðar hækkingar eru í oljuprísinum, ella óvæntaðar lækkingar eru í fiskaprísinum, sum hava við sær, at upprunaliga boðið var ov högt, er möguligt at lata kvotuna inn aftur og fáa största partin av gjaldinum aftur. Hetta er við til at tryggja stabilitet í vinnuni, tí tað er avgerandi, at allir vinnupartar hava alit á skipanina. Uppskot um, at öll rættindini verða seld í trimum umförum, eins og lýst omanfyri, minkar tó um henda tórv.

At ein ongantið fær meira enn 97% av keypsprísinum aftur er fyrir at fyribrygja, at aktørar pressa prísin upp fyrir síðan bert at lata alt inn aftur.

7.16.3 Dömir um keyp av fiskirættindum

Niðanfyri sæst eitt roknidømi við trimum fyritökum, sum keypa sær kvotur á uppboðssöluni og samstundis hava forkeypsrætt til 80 prosent av rættindinum frá undanfarna ári. Tölini í roknidøminum eru hesi:

- felag 1 átti í 2017 rættindir til at kunna veiða 35.000 tons av svartkjafti,
- felag 2 átti í 2017 rættindir til at kunna veiða 10.000 tons av svartkjafti,
- felag 3 eindi rættindir til svartkjafti í 2017.

Tá veiðirættindini fyrir 2018 verða sold, hefur felag 1 forkeypsrætt upp á 28.000 tons, felag 2 hefur forkeypsrætt upp á 8.000 tons, og felag 3 hefur ongan forkeypsrætt.

Í talvu 7.8 er víst dömi um samlaðu kvotuna av svartkjafti í tíðarskeiðnum 2018-2027.

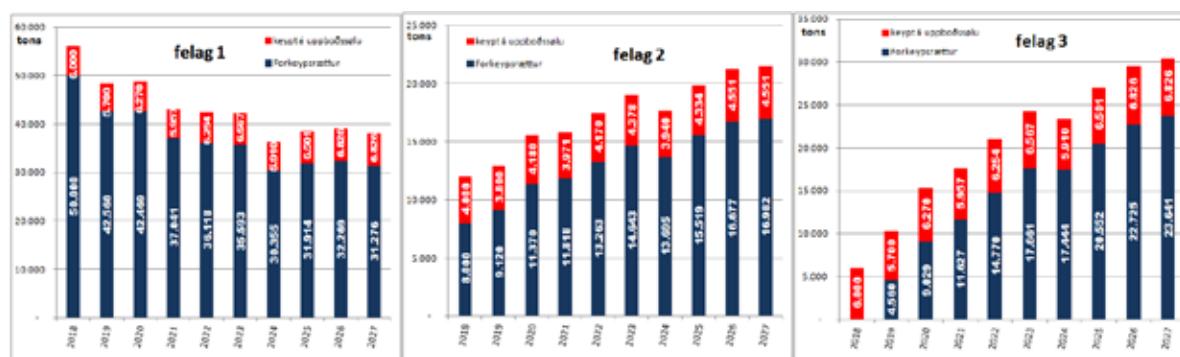
Ár	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Samlað kvota	200.000	190.000	209.000	198.550	208.478	218.901	197.011	216.712	227.548	227.548
Broyting frá undanfarna ári			-5%	+10%	-5%	+5%	+5%	-10%	+10%	+5%

Talva 7.8. Dömi um gongd í svartkjaftakvotuni 2018-2027.

Í talvu 7.9 er nøgdin víst, sum fer á uppboðssöluna á hvørjum ári, um 20% av samlaðu kvotuni fara á uppboðssöluna.

Ár	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
20% á uppboð	40.000	38.000	41.800	39.710	41.696	43.780	39.402	43.342	45.510	45.510

Talva 7.9. Dömi um mongd av svartkjafti á uppboðssöluni 2018-2027.

Mynd 7.12: Roknidømi við trimum fyritökum. Gongd í svartkjaftakvotunum 2018-2027.

Á mynd 7.12 frá vinstru verður víst, hvat felag 1 hefur, um felagið keypir 10% á uppboðssöluni á hvørjum ári.

Grafurin í miðjuni víslir gongdina hjá felagi 2, sum keypir 10% á uppboðssöluni á hvørjum ári, og somuleiðis víslir grafurin til högru, hvat felag 3 hefur, um tað keypir 15% á uppboðssöluni á hvørjum ári í tíðarskeiðnum frá 2018 til 2027.

Sum áður nevnt, so kann forkeypsrætturin keypast fyrir miðalprísin á tí, sum verður selt á uppboðssöluni.

7.16.4 Fyritreytirnar fyrir skipanina

Hóvuðsfyritreytirnar eru, at ein partur fer á uppboðssölu á hvørjum ári, og restina av kvotunum hava felögini, ið vóru við árið fyrir, forkeypsrætt til.

1. Har nögv felög kunnu luttaka, er uppskotið, at tað skulu fara 20% á uppboðssöluna.
2. Har nögdin er minni, og tal av fyritökum tí eisini má vera lítið, er uppskotið, at tað eru ávikavist 30% og 50%, sum fara yvir uppboðssöluna. Tað er eisini umráðandi at hækka partin á uppboðssöluni, har nögdin er lítil, fyrir at fáa áhugan stórri fyrir kvotuni.
3. Í nøkrum fórum er nögdin so lítil, at uppskotið er, at 100% fara á uppboðssöluna á hvørjum ári.
4. Harumframt er ein avsláttur í mun til miðalprísin, sum tó er ymiskur fyrir ymiskan fiskiskap.

Á næstu síðunum er uppskot um, hvussu henda skipan kann setast í verk fyrir allan fiskiskap.

Í talvuni verða hesar styttingar nýttar:

Uppboð = % av heildarkvotuni, sum skal seljast á uppboðssöluni hvørt ár

Frádráttur = avsláttur av prísinum í mun til miðalprísin á uppboðssöluni

Øll rættindir í yvirlitinum eru tað, sum er galdandi í 2016, fyrir at lýsa, hvørji rættindir eru.

Í fylgiskjali 9 er leistur 2 gjølligari útgreinaður við fiskidögum í staðin fyrir kvotum. Í fylgiskjali 9 eru eisini nøkur boð upp á øðrvísi reglur enn tær, ið nevndin hefur mælt til fyrir anti-trust og uppboðssölu av veiddum fiski. Hetta fylgiskjal hefur ein nevndarlimur skrivað, og tað er ikki meinungin hjá nevndini annars.

	Tons/dagar	Leið	Uppboð	Frádráttur
Føroyaleiðin				
Trolveiða av botnfiski undir Føroyum				
Trolrarar		Føroyar	20%	25%
Húkaveiða av botnfiski undir Føroyum				
Línuskip		Føroyar	20%	25%
Útróðrarbátar undir 15 tons á húkaveiðu		Føroyar	20%	50%
Føroya Banki				
Eingin fiskiskapur				
Garnaveiða				
Fiskiskapur eftir havtasku og svartkalva á landleiðini		Føroyar	20%	25%
Rúsuveiða				
Krabbi í føroyskum sjógví		Føroyar	30%	25%
Hummaraveiða				
Hummaraveiða á føroyskum firðum	80 tons	Føroyar	30%	50%
Jákupsskel				
Jákupsskel á leiðini eystan fyr Nólsoynna	6000 tons	Føroyar	30%	25%
Botnfiskur í NEAFC RA-øki				
Botnfiskur í altjóða sjógví við línu	341 dagar	NEAFC	30%	25%
Botnfiskur í altjóða sjógví við trol	341 dagar	NEAFC	30%	25%
Búrfiskur í altjóða sjógví	150 tons	NEAFC	30%	50%
Kongafiskur í ICES-øki I & II	8000 tons	NEAFC	30%	25%
Fiskiskapur eftir kongafiski í Irmningarhavinum	572 tons	NEAFC	30%	25%
Botnfiskur í Eystur- og Vesturgrønlandi				
Royndarveiða eftir toski og svartkalva við línu	Toskur 320 t. Svartka. 27 t.	Eysturgrønl.	30%	25%
Royndarveiða eftir toski og svartkalva við troli	Toskur 30 t. Svartka. 248 t.	Eysturgrønl.	30%	25%
Kongafiskur og svartkalvi (ES-kvota)	Kongaf. 50 t. Svartka. 110 t.	Eysturgrønl.	100%	25%
Fiskiskapur eftir svartkalva norðan fyr 68 stig N	Svartka. 100 t.	Vesturgrønl.	100%	25%
Botnfiskur í Íslendskum øki				
Línuskip	Í alt 5.600 t. toskur 1.900 t. brosma 650 t.	Ísland	20%	25%

Botnfiskur í norskum og russiskum øki

Botnfiskur í NO sjógví norðan fyrir 62°N	toskur 4.121 t. hýsa 900 t. upsi 800 t. annað 200 t.	Noreg	20%	0%
Botnfiskur í NO sjógví norðan fyrir 62°N – atgongd	toskur 4.000 t. hýsa 350 t.	Noreg	20%	0%
Botnfiskur í RU sjógví í Barentshavinum	toskur 19.500 t. hýsa 2000 t. flatfisk 900 t.	Russland	20%	0%

ES-øki

Blálonga í ES-sjógví	150 tons	ES	50%	25%
Brislingur í ES-sjógví	5.500 tons	ES	25%	25%
Brosma og longa í ES-sjógví í 2016	200 tons	ES	30%	25%
Hvítatingsbróðir í ES-sjógví	6.000 tons	ES	30%	0%

Svalbardsøkið

Botnfiskur í verndarøkinum við Svalbard	toskur 1.822 t. annað 433 t.	30%	25%
---	---------------------------------	-----	-----

Uppsjóvarfiskur

Heystgýtandi sild í FO sjógví, sunnanfyri 62°30'N	10.000 tons	Føroyar	20%	0%
Norðhavssild	37.087 tons	Føroyar	20%	0%
Sild í ES-sjógví – ICES-øki IIIa N (Skagerak)	600 tons	ES	50%	0%
Svartkjaftur	347.310 tons	Føroyar	20%	0%
Makrelur	77.456 tons	Føroyar	20%	0%
Lodna í íslendskum sjógví		Ísland	20%	0%
Rossamakrelur í ES	1.700 tons	ES	100%	0%
Rossamakrelur í Suðurkyrrahavinum	5.100 tons	SPRFMO	30%	0%
Gullaksur á ytru landleiðini	13.000 tons	Føroyar	20%	0%

NAFO-øki

Others-kvotur í NAFO-skipanarøkinum 2016	kongaf.63 t kongaf.100 t Yellowt.80 t Lállu 22 t lýsing 59 t skøtu 258 t høggusl.794 t	3LN 3O 3LN 3NO 3NO 3LNO u3&4	100%	25%
--	--	--	------	-----

Flemish Kap

(NAFO-øki 3M) 2016 - lína	3.114 tons	NAFO RA	20%	0%
(NAFO-øki 3M) 2016 - trol	3.114 tons	NAFO RA	20%	0%

Rækjuveiða

Í altjóða sjógví í NEAFC-skipanarókinum	NAFO	100%	25%
Í russiskum sjógví í Barentshavinum	Russland	30%	25%
Við Svalbard – 2016	Svalbard	20%	25%
Í Eysturgrønlandi (ES-kvota)	Grønland	30%	25%

Talva 7.10: Uppskot um skipan av öllum fiskiskapi hjá Føroyum.

7.16.5 Metingarkriteriir

Metingarkriteriini eru hesi:

1. Gjald til landið fyri rættin at fiska
2. Atgongd til vinnuna
3. Ættarliðsskifti
4. Møguleiki at broya skipanina eftirfylgjandi
5. Støðug vinnuviðurskifti

Ad. 1. Fyritøkur rinda fyri øll rættindir – eisini í skiftistíðini. Fyritøkur rinda, áðrenn fiskað verður, og einans fyri í mesta lagi 1 ár í senn.

Ad. 2. Atgongdin til vinnuna er góð í hesi skipanini. Ein og hvør hevur møguleika at bjóða seg fram, tí tað verða í minsta lagi 20% seld á uppboðssølu hvort ár.

Ad. 3. Tá tilfeingsrentan verður tикиn úr vinnuni, er góður møguleiki fyri ættarliðsskifti.

Ad. 4. Her er talan um eina sera reversibla skipan, við tað at forkeypsrætturin fellur burtur, um hann ikki verður nýttur. Harumframt hava øll rættindini eina longd á í mesta lagi 1 ár, og sostatt kann skipanin lættliga broytast aftur.

Ad. 6. Skipanin tryggjar støðug vinnuviðurskifti, tí at forkeypsrætturin tryggjar kontinuitet.

8 Útlendskur kapitalur og treytir til teirra, sum bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu

8.1 Arbeiðssetningurin

Eitt av høvuðsmálunum við nýskipanini er sambært arbeiðssetninginum at tryggja, at rættindini at troyta tilfeingið eru á føroyskum hondum.

Nevndin skal sambært arbeiðssetninginum gera uppskot um, hvussu ein kann tryggja, at rættindini, avgerðarrætturin og vinningurin eru á føroyskum hondum og kemur føroyska samfelagnum til góðar.

Nevndin skal lýsa og gera uppskot um:

- Hvussu ein kann tryggja, at bert feløg, sum eru skrásett í Føroyum, rinda skatt í Føroyum, hava eigarar, sum eru búsitandi og skattskyldigir í Føroyum, og sum rinda manningini hýru sambært sáttmála á føroyska arbeiðsmarknaðinum, kunnu bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu.
- Tilmælið skal byggja á ta fyritreyt, at útlendskur ognarskapur og avgerðarrættur í felögum, sum reka føroyska fiskiveiðu, verður burtur. Uppskot skal somuleiðs gerast um, hvussu verandi útlendskur ognarskapur og ræðisrættur kann taka seg úr vinnuni í eini skiftistíð.

Herundir skal nevndin lýsa og meta um, hvussu ein kann tryggja, at fíggjarbygnaðurin í eini fyritøku ikki leggur avgerðarrættin og fíggjarliga avkastið til útlendskar fyritøkur við lánsavtalum, øðrum avtalum, transfer pricing, tunnari kapitalisering o.ø.

Nevndin skal eisini meta um fyrimunir og vansar, ið kunnu standast av ov stórum forðingum/krøvum til fremmunda figging, og hon skal gera uppskot um loysnir, ið ikki ganga ímóti endamálunum um føroyskan ræðisrætt, ognarrætt og virðisskapan í Føroyum. Til dømis um tað kann hugsast, at ov hørð krøv til figging uttanefteir kunnu forða fyrí nýskapan í føroysku fiskivinnuni, um atgongdin til figging á føroyska og altjóða marknaðinum ikki er nøktandi.

8.2 Samandráttur

Tilmæli um ásetingar í fiskivinnulóggávuni

1. Arbeiðssetningurin ásetir beinleiðis, at tilmælið skal byggja á ta fyritreyt, at útlendskur ognarskapur og avgerðarrættur í felögum, sum reka føroyska fiskiveiðu, verður burtur. Nevndin hevir tí ikki viðgjort spurningin, um avmarkingar eiga at verða settar fyrí útlendskum eigaraskapi í føroyskari fiskiveiðu. Arbeiðssetningurin áleggur nevndini at gera uppskot um, hvussu verandi útlendskur ognarskapur og ræðisrættur kann taka seg úr vinnuni í eini skiftistíð. Nevndin mælir til, at feløg, sum hava útlendskar eigarar, fáa eina skiftistíð upp á trý ár at laga seg til broyttu reglurnar.
2. Nevndin mælir til at broyta kravið um tilknýti til Føroya fyrí persónar, so at teir í staðin fyrí at skula hava verið skrásettir í føroyska fólkayvirlitnum tvey tey seinastu árinu skulu hava verið skrásettir í til samans fimm ár, umframt at teir skulu vera skrásettir í yvirlitnum og fult skattskyldigir í Føroyum, tá ið teir gerast eigarar.
3. Nevndin mælir til at áseta í fiskivinnulóginu, at eigarar, sum eru likamligir persónar, ikki skulu verða mettir sum heimahoyrandi í øðrum landi sambært ásetingunum í skattalóggávuni. Hetta skal tryggja, at persónarnir veruliga koma undir skatting í Føroyum.
4. Tá ið talan er um feløg, mælir nevndin til, at tað umframt verandi treytir um tilknýti til Føroya eisini verður kravt, at veruliga leiðslan í einum felagi skal vera í Føroyum. Hetta er eisini eitt skattligt hugtak og skal tryggja, at feløg veruliga koma undir skatting í Føroyum.

5. Nevndin hevur í kapitli 7 í frágreiðingini tilmæli um, at ikki bert eigarar av fiskifórum skulu kunna bjóða á uppboðssølu, men ein og hvør, sum lýkur kravið um tilknýti til Føroya. Tí má tilknýtiskravið verða sett til teir persónar og tey feløg, sum bjóða á uppboðssølu.
6. Nevndin hevur eisini í kapitli 7 tilmæli um, at tey, sum bjóða á uppboðssølu, skulu kunna leiga sær før at fiska við. Fyri at tryggja, at tað bert eru tey við neyduga tilknýtinum til Føroya, sum reka føroyska fiskiveiðu, má tilknýtiskravið tí eisini setast teimum, sum eiga og reka leigaðu fiskiførini.
7. Nevndin mælir til at broyta kravið til nevndir í felögum, sum reka føroyska fiskiveiðu, so at helvtin av nevndarlimunum skal lúka kravið um tilknýti til Føroya í staðin fyri 2/3.
8. Sum nakað nýtt mælir nevndin til, at stjórar í felögum skulu lúka kravið um bústað og skattskyldu í Føroyum, meðan teir eru stjórar. Soleiðis koma teir undir skatting í Føroyum, men tað verður ikki kravt, at teir skulu hava verið búsitandi her eitt ávist áramál, áðrenn teir gerast stjórar.
9. Nevndin mælir til at varðveita ásetingina í fiskivinnulóginu, sum avmarkar ábyrgdarlán úr útlondum.
10. Nevndin mælir til at forða fyri útlendskum lánum til føroysk feløg, sum reka fiskiveiðu, um so er, at renturnar ella tað, sum skal rindast aftur, er knytt at yvirskotinum í feløgunum.
11. Nevndin mælir til, at krav verður sett um undangóðkenning av teimum, sum skulu bjóða á uppboðssølu, so at tryggjað verður, at tað bert eru tey, sum lúka settur treytirnar til eigara-, avgerðar- og fíggjarviðurskifti, sum bjóða á uppboðssølu.
12. Nevndin metir ikki, at neyðugt er at undangóðkenna eigara av fiskifari ella tann, sum rekur tað, um hesir ikki eru teir somu, áðrenn bjóðað verður á uppboðssølu. Nog mikið er at góðkenna leiguviðurskiftini og eigaraviðurskiftini hjá tí, sum eiger ella rekur leigað fiskifar, áðrenn loyst verður.
13. Nevndin mælir til, at tað skal vera gjørligt at leiga skip at fiska við. Tó skulu skip, sum fiska við føroyskum rættindum, vera skrásett í føroysku skipaskránni, soleiðis at allar viðkomandi reglur verða galdandi fyri skip, manning og veiðu. Tá ið tað er gjørligt at leiga skip at fiska við, verður eisini gjørligt at leiguskráseta skip í føroysku skipaskránni.
14. Nevndin mælir til at seta krav í útlendingalóggávuna um arbeiðsloyvi til manning á fiskifari, sum fiskar burtur av føroyskum rættindum. Nevndin metir, at hetta er besta amboðið fyri at tryggja, at lönarkor og arbeiðskor annars hjá útlendskari manning eru í samsvari við føroysk viðurskifti. Við hesum verður eisini tryggjað, at útlendsk manning ikki verður nýtt, har tað er möguligt at fáa føroyska manning, umframta at tað við slíkari loysn slepst undan, at tað almenna leggur seg út í arbeiðsmarknaðarviðurskifti. Inntil slík broyting er gjøgnumförd, mælir nevndin til at áseta í fiskivinnulóginu, at manningar á føroyskum fiskifórum, umframta á móttökuskipum, sum taka ímóti veiðu innan fyri føroyska fiskimarkið, skulu lónast samsvarandi sáttmálum við føroysk manningarfeløg.

Tilmæli um ásetingar í skattalóggávuni

15. Nevndin mælir til at broyta skattalóggávuna soleiðis, at frádráttur fyri fíggjarútreiðslur verður avmarkaður. Nevndin vísir í hesum sambandi til tilmæli frá OECD um at avmarka frádrátt fyri fíggjarútreiðslur til ein prosentpart av inntökum áðrenn rentur, avskrivingar og skatt, EBITDA. Nevndin metir, at slíkar reglur í stóran mun kunnu forða fyri fíggjarbygnaði í felögum, sum er við til at flyta vinning og avkast úr feløgunum og av landinum.
16. Nevndin mælir til at eftirmeta reglurnar í skattalóginu um transfer pricing og tunna kapitalisering. Tað eiger at verða eftirmett, um rætt er at víðka um persónsskaran, sum ásetingarnar fevna um, so at tær eisini fevna um handilsviðurskifti við persónar ella feløg, sum ikki einsamøll eiga ella ráða yvir 50% av einum felagi, men sum hava gjørt avtalu við onnur um at samskipa leiðsluna ella ávirkanina, og hesi samanlagt eiga ella ráða yvir 50% av felagnum.

17. Nevndin mælir til at umhugsa, í hvønn mun tað eigur at vera avmarkað skattskylda fyrir rentuinntøku úr Føroyum, so at útlendingar, sum hava slíka inntøku, koma undir skatting av henni í Føroyum. Hetta kann eisini vera við til at avmarka óhepnan figgjarbygnað, sum við rentuútreiðslum drenar feløg fyrir vinning.
18. Nevndin mælir til at umhugsa ásetingar í skattalóggávuni, sum avmarka frádrátt fyrir hall í teim fórum, eigaraskarin broytist munandi.
19. Nevndin mælir til at eftirkanna, um tað er ein trupulleiki, at hall frá øðrum virksemi enn fiskiveiðu verður drigið frá í inntøku frá fiskiveiðu. Um so er, ber til at gera avmarkandi reglur í skattalóggávuni fyrir hesum. Slikar reglur, sum avmarka frádrátt fyrir hall í inntøku frá bert einari vinnugrein, eiga tö bert at verða gjørdar, um hetta veruliga verður mett at vera ein trupulleiki.
20. Nevndin mælir til, at krav verður sett í skattalóggávuni um uppþýti av virksemi hjá feløgum, ið reka fiskiveiðu, soleiðis at tað verður upplýst, hvørjar inntøkur, útreiðslur og íløgur hoyra til fiskiveiðu, og hvat hoyrir til annað virksemi. Nevndin metir, at tað er umráðandi við hagtølum, sum vísa rakstur og íløgur fyrir fiskiveiðu.

8.3 Verandi reglur um útlendskan kapital og avgerðarviðurskifti í føroysku fiskivinnuni

8.3.1 Lýsing av verandi reglum

Løgfrøðiliga grundarlagið fyrir útlendskum kapitali og avgerðarviðurskiftum í fiskivinnuni í Føroyum eru ásetingarnar í § 7 í lögini um vinnuligan fiskiskap.

Greinin ásetir, at vinnuligur fiskiskapur bert kann fara fram við fiskifórum, sum sambært ognarviðurskiftunum til eina og hvørja tíð eru heimahoyrandi í Føroyum.

Fyri at eiga fiskifar undir føroyskum flaggi krevst, at eigararnir antin eru 1) einkultpersónar, einkultpersónar í felagsskapi, sum hefta persónliga, solidariskt og beinleiðis, ella 2) at teir eru feløg.

Treytirnar eru ymiskar, alt eftir um talan er um einkultpersónar ella feløg.

Viðvíkjandi nr. 1

Treytirnar eru, at einkultpersónar og einkultpersónar í felagsskapi, sum eisini hefta persónliga, solidariskt og beinleiðis, allir skulu hava fast tilknýti til Føroya, vera skrásettir í fólkayvirlitinum seinastu tvey árini og vera fult skattskyldigir í Føroyum.

Viðvíkjandi nr. 2

Treytirnar til eigarar, sum eru skipaðir í felagi, eru, at felagið skal vera partafelag, smápartafelag, lutafelag ella partsreiðari og hava fast tilknýti til Føroya.

Er talan um partafelag ella smápartafelag, skulu partabrévini vera navnapartabrév.

Eigararnir av í minsta lagi 2/3 av eginpenninginum, herundir partapenninginum, umframt ábyrgdar-peninginum, sum somuleiðis eiga í minsta lagi 2/3 av atkvøðurættinum og avgerðarrættinum í felagnum, skulu lúka treytirnar, sum verða settar til likamligar persónar, t.e., at teir skulu hava fast tilknýti til Føroya, skulu vera skrásettir í fólkayvirlitinum seinastu tvey árini, og skulu vera fult skattskyldigir í Føroyum.

Haraftur verður kravt, at føroyska nevndarumboðanin skal í minsta lagi vera 2/3 av nevndini og skal lúka treytirnar um fast tilknýti til Føroya, t.e., at hon skal vera skrásett í fólkayvirlitinum seinastu tvey árini og skal hava fulla skattskyldu í Føroyum.

Skal felagið luta út vinningsbýti, skal føroyski parturin í minsta lagi fáa útlutað 2/3.

8.3.2. Endamálið við verandi reglum og eftirmeting av verandi skipan

Í viðmerkingunum til ásetingarnar um eigarar í lög um vinnuligan fiskiskap stendur, at dentur verður lagdur á, at livandi tilfeingið er ogn hjá føroysku tjóðini. Til allar tær broytingar, sum hava verið til ásetingarnar um eigarar gjøgnum hesi 22 árini, ið lógin hevur verið galddandi, hava viðmerkingarnar víst til endamálið "at tryggja, at ikki ov stórur partur av

føroyska tilfeinginum endar á útlendskum hondum," "at forða fyri, at útlendingar keypa seg inn í føroysk felög og á tann hátt fáa ræði á tí tilfeingi, sum ásett í § 2 er ogn Føroya fólks," "at tryggja, at fiskirættindini eru undir føroyskum ræði," "at tryggja, at fiskirættindini eru og verða undir føroyskum ræði," og "at tryggja, at rættindini framhaldandi eru undir føroyskum ræði".

Viðmerkingarnar nýta orðið "ræði," men orðið hevur tó ongantíð verið partur av lógartekstini. Lógarteksturin um eigara- og avgerðarviðurskifti í felögum fevndi fyrst bara um ognarpening, men er so víðkaður til at fevna um partapening, herundir eginpening og ábyrgdarpening, fyri síðan at fevna atkvøðurætt og seinni eisini avgerðarrætt.

Avgerðarrættur

Treytin um at 2/3 av avgerðarrættinum skal vera hjá føroyska partinum av eigarunum, verður neyvt eftirkannaður av myndugleikanum. Tað verður eftirkannað, um tað eru orðingar í partaeigaraavtalum, lánsskjölum ella øðrum avtalum, sum kunnu flyta rættin at taka avgerðir frá føroysku eigarunum til útlendskan eigara, lánveitara ella annan. Eisini verður váttan kravd frá øllum eigarunum um, at tað ikki eru aðrar avtalur um eigara- og avgerðarrættin enn tær, sum myndugleikin hevur fingið innlit í. Soleiðis verður í mest möguligan mun tryggjað, at rætturin at taka avgerðir ikki formliga verður fluttur frá eigarunum.

Tað er altið trupult at prógva, at rætturin at taka avgerðir viðvíkjandi felagnum er fluttur til annan enn tann, sum hevur rættin formliga. Nevdin mælir til at áseta greiðar treytir í lóggávuni um, hvussu eigara- og ræðisviðurskiftini kunnu skipast í felögum, sum reka føroyska fiskiveiðu. Neyðugt er, at treytirnar kunnu handhevjast, og at tað er gjørligt at leggja fram prógv, sum vísa, um treytirnar eru loknar.

Skattur

Í viðmerkingunum til galldandi ásetingar verður einki sagt um, hvørjum úrslitum, ein hevur viljað rokkið við treytunum til eigarar í føroyskum fiskifòrum ella við orðungunum í viðmerkingunum um "ræði". Út frá galldandi orðingum í sjálvum lógartekstini um fastan bústað, um skráseting í fólkayvirlitinum og um fast tilknýti til Føroya, kann sigast, at treytirnar røkka tí úrsliti, at eigararnir, bæði persónar og felög, koma undir skattskyldu í Føroyum. Eisini verður tryggjað, at í minsta lagi 2/3 av vinningsbýtinum, sum feløgini gjalda, falla til persónar, sum eru búsitandi í Føroyum. Henda inntøkan fellur eisini til skattingar í Føroyum.

Tað kunnu vera støður, har eigarar av fiskifòrum, antin talan er um felög ella persónar, eru fult skattskyldigir í Føroyum og í øðrum landi í senn. Í útgangsstøðinum skal persónurin ella felagið tá rinda skatt í báðum londum. Fyri at sleppa undan dupultskattning hava Føroyar gjørt sáttmálar við fleiri lond. Í hesum sáttmálum er ásett, at um persónur er heimahoyrandi í tveimum londum, so skal hann bert verða mettur sum heimahoyrandi í øðrum landinum og harvið bert viðgerast sum fult skattskyldigur í hesum landi. Í teimum tvískattasáttmálum, sum Føroyar hava, verður persónur mettur bert at vera heimahoyrandi í tí landi, har hann hevur fastan bústað. Hevur hann fastan bústað í báðum londum, verður hann mettur bert at vera heimahoyrandi í tí landi, har hann hevur sterkasta persónliga og økonomiska tilknýti, t.e., har hann hevur høvuðsáhugamál síni. Ber ikki til at avgera málið út frá hesum atliti, eru eisini onnur atlít at taka, so sum hvar persónurin vanliga er, og hvar hann er ríkisborgari.

Galdandi áseting í lógi um vinnuligan fiskiskap hevur krav um, at persónar skulu hava fast tilknýti til Føroya. Sambært viðmerkingunum til lóginna merkir hetta, at viðkomandi skal hava høvuðsáhugmál síni í Føroyum. Soleiðis verður mett, at verandi fiskivinnulög í stóran mun tryggjar, at persónar, sum eiga fiskifòr undir føroyskum flaggi, verða viðgjördir sum fult skattskyldigir í Føroyum. Skuldi persónur komið í ta støðu, at hann eftir tvískattasáttmála verður mettur at hava høvuðsáhugamál síni í øðrum landi, so lýkur hann ikki galldandi treyt um fast tilknýti til Føroya og kann tískil ikki eiga fiskifar undir føroyskum flaggi.

Fyri at taka øll atlít við í mun til skattligu viðgerðina av persónum mælir nevdin til, at umframt at persónar skulu hava fulla skattskyldu og fast tilknýti til Føroya, herundir hava høvuðsáhugamál síni her, so skal tað beinleiðis verða ásett í fiskivinnulögini, at teir ikki sambært skattaloggávuni skulu metast at vera heimahoyrandi í øðrum landi.

Fyri felög kunnu eisini vera støður, har tey eru fult skattskyldig í tveimum londum. Sambært tvískattasáttmálum, sum Føroyar hava við onnur lond, skulu felög í slíkum støðum bert verða mett at vera heimahoyrandi har, sum veruliga leiðslan er. Harvið skulu felög viðgerast, sum at tey bert eru fult skattskyldig, har sum veruliga leiðslan er.

Nevdin mælir til at krevja, at umframt at felög skulu vera skrásett í Føroyum, so skal veruliga leiðslan eisini hava sæti her.

Skattligu tilmælini hjá nevdini hava ta avleiðing fyri persónar eins væl og felög, at um skattamyndugleikarnir koma til ta niðurstøðu, at persónur ella felag ikki koma undir fulla skattskyldu í Føroyum, so kann persónurin ella felagið heldur

ikki longur bjóða seg fram í feroyskari fiskiveiðu. Soleiðis kemur kravið í fiskivinnulógini at knýta seg at skattligum hugtökum, eins og tað eru niðurstøðurnar hjá skattamyndugleikanum, sum verða avgerandi fyri, um persónur ella felag framhaldandi kann bjóða seg fram í feroyskari fiskiveiðu.

Figgjarbygnaðurin

Arbeiðssetningurin áleggur nevndini at lýsa og gera meting av, hvussu ein kann tryggja, at figgjarbygnaðurin í eini fyritøku ikki leggur avgerðarrættin og figgjarliga avkastið til útlendskar fyritøkur við lánsavtalum, øðrum avtalum, transfer pricing, tunnari kapitalisering o.ø.

Galdandi lög um vinnligan fiskiskap hevur bert lutvist ásetingar, sum viðvíkja figgjarbygnaðinum í fyritøkum, sum reka fiskiveiðu. Galdandi lög ásetir beinleiðis, at ábyrgdarpeningur skal teljast upp í kravið um 1/3 og 2/3. Onnur skuld verður ikki uppítald. Sum áður nevnt verður tó eftirkannað, um tað eru treytir í lánsskjölum ella øðrum avtalum, sum flyta rættin at taka avgerðir frá eigarunum. Við verandi orðingum í lög um vinnuligan fiskiskap verður ikki forðað fyri, at virðir verða tikin úr fyritøkum, t.d. við at tær handla við útheimin fyri prísir, sum ikki eru marknaðarprísir. Heldur ikki verður forðað fyri, at fyritøkur hava ein figgjarbygnað, har skuldin er so stór, at tann vinningur, sum er av virkseminum, verður tikin úr fyritøkunum sum rentuútreiðslur, soleiðis at fyritøkurnar ikki hava inntøku, sum kemur til skattingar í Føroyum, og at felögini heldur ikki rinda út vinningsbýti til eigararnar.

Reglur eru í skattalóginu, sum hava sum endamál at tryggja, at nærskyldar fyritøkur handla sínámillum fyri marknaðarprísir, t.e. reglur um transfer pricing. Eisini eru reglur, sum tryggja, at ikki ber til at fáa rentufrádrátt av skuld til nærskyldar partar fyri tann partin av skuldini, sum er oman fyri eitt lutfall á 4:1 í mun til eginpeningin í felagnum, t.e. reglur um tunna kapitalisering. Hesar reglur í skattalóginu skulu tryggja, at skattagrundarlagið í Føroyum ikki verður burturmáað, og at inntøkan kemur til skattingar í rætta felagnum. Slíkar reglur eru tó ikki knýttar at rættinum at reka vinnuliga fiskiskap. Brot á hesar skattareglur føra tískil ikki við sær, at rættur skattur verður goldin. Reglurnar í skattalóginu um transfer pricing og tunna kapitalisering viðgera eisini bert handlar og skuld millum nærskyldar partar. Talan er um nærskyldar partar, tá ið persónur ella felag eiger 50% av kapitalinum ella 50% av atkvøðunum í hinum felagnum. Eftir galdandi skattalóggávu er ein útlendingur, sum eiger 1/3 av feroyskum felagi, tí ikki at rokna sum nærskyldur partur.

Nevndin hevur umrøtt, um beinleiðis krav til eginpening átti at verið sett til fyritøkur, sum reka fiskiveiðu.

Viðmerkjast kann, at í 2000 kom inn í lóginu um vinnuligan fiskiskap ein heimild til við kunngerð at áseta treytir um eginpening og støddina á honum í mun til ilöguna og ilöguførleika hjá eigarunum. Til hesa heimild varð viðmerkt, at ynskið var, at tað veruliga voru feroysk áhugamál, sum stóðu aftan fyri ilögur í fiskifør. Henda heimild til at seta treytir um eginpening og ilöguførleika varð strikað aftur í 2007. Tað varð ikki hildið at vera rætt, at landsstýrismaðurin fekk so viðar materiellar heimildir, ella at Fiskimálaráðið skuldi gera metingar um ilöguførleika. Tað áttu lánveitarar at gera. Mett varð heldur ikki, at Fiskimálaráðið átti at kunna steðga eini ætlan, um lánveitari metti hana at vera burðardygga. Harumframt varð hildið, at tað fór at verða lætt at skáka sær undan markinum fyri, hvussu stórun eginpeningurin skuldi vera í mun til ilöguna. Hetta er fyrr sæð í feroyskari skipabygging. Síðan hava ongar ásetingar verið um figgjarbygnaðin í felögum, bert um ábyrgdarpening og um rættin at taka avgerðir.

Vit hava sæð dömi um felög, sum hava negativan eginpening, har nærum öll skuldin er til útlendska partaeigaran og ofta stuttfreistað. Virksemið í feløgunum kann halda áfram í langa tíð, hóast eginpeningurin er burtur, tí áognarin, sum er útlendski partaeigarin, loyvir tí. Tað er lítil ivi um, at útlendski partaeigarin í slíkum fórum hevur stóran möguleika fyri at ávirka avgerðirmar í feroyska felagnum, so at hann hevur størri ávirkan, enn ognparturin, atkvøðurætturin og formligi avgerðarrætturin heimila honum. Eisini í øðrum fórum, har lán er til óheftan part, t.d. ein figgjarstovn, hava lánveitarar stóran möguleika at ávirka fyritøkur, uttan tó at hava formligan, skrivaðan rætt til tess.

Nevndin mælir til at varðveita ásetingarnar, sum avmarka ábyrgdarpening úr útlondum.

Eisini mælir nevndin til, at tað í fiskivinnulógini verður forðað fyri útlendskum lánum til feroysk felög, sum reka fiskiveiðu, um so er, at returnar ella tað, sum skal rindast aftur, er knýtt at yvirskotinum í feløgunum.

Nevndin hevur umrøtt möguleikan at seta eitt beinleiðis krav í fiskivinnulögina um lutfall millum eginpeing og skuld í felögum, sum reka fiskiveiðu. Við slíkum kravi hevði beinleiðis verið forðað fyri figgjarbygnaði, har felögini, sum reka fiskiveiðu, eru so tunt kapitaliserað, at ávirkanin frá lánveitara er eyðsynd, og at vinningur og avkast kunnu verða tikin úr felagnum eitt nú við rentuútreiðslum.

Kravið kundi verið sett soleiðis, at skuldin í felagnum ikki kundi verið stórrí enn lutfallið 4:1 í mun til eginpeningin í felagnum. Skuldin kundi tá verið 4 ferðir stórrí enn eginpeningurin. Hetta er sama lutfall, sum er ásett í reglunum í § 37 b í skattalóginu, sum avmarkar rentufrádrátt, tá ið felög eru tunt kapitaliserað og hava skuld til nærskyldar partar. Kravið kundi verið umsitið soleiðis, at um skuldin oktist, og eginpeningurin lækkaði, bleiv burtur ella gjördist negativur, og samsvar tí ikki longur var við kravda lutfallið, so kundi felagið fingið eitt árs freist at rætta upp á lutfallið millum skuld og eginpening. Við slíkum kravi kundi felagið ikki longur rikið vinnuligan fiskiskap, um tað ikki var gjörligt at rætta upp á lutfallið millum skuld og eginpening. Nevndin metir tó, at tað kann fáa óætlaðar avleiðingar, um eitt slíkt beinleiðis krav um minsta lutfall millum eginpening og skuld kann føra til, at felög missa rættin at reka fiskiveiðu. Um lánveitari metir, at minni eginpeningur í mun til skuld er nøktandi fyri ávist virksemi, er tørført at síggja, hví lóggávan skal forða hesum. Nevndin hevur eisini umrøtt, at tað í staðin fyri at seta krav um ávist lutfall millum eginpening og skuld kann verða kravt, at eginpeningur ikki kann gerast negativur. Nevndin vísir á, at tað, sum hevur stórstan týdning, er at tryggja, at figgjarliga avkastið frá fiskiveiðu ikki verður flutt av landinum. Nevndin metir ikki, at tað er neyðugt at seta mark fyri, hvussu tunt kapitaliseraðar fyritøkur kunnu vera. Nog miðið er at gera reglur í skattalóggávuni, sum forða fyri, at ov stórum frádráttur fæst fyri figgjarútreiðslur. Nevndin metir, at slíkar reglur í stóran mun fara at forða fyri slíkum figgjarbygnaði, sum førir til, at figgjarligt avkast verður flutt av landinum, og reglurnar fara at at tryggja, at inntøka frá fóroyskum felögum kemur til skattingar í Fóroyum. Um slikar reglur í skattalóggávuni vísa seg ikki at vera nøktandi, eigur at verða umhugað at seta krav til eginpening í fiskivinnulóggina.

Nevndin mælir tí til, at broytingar verða gjørðar í skattalóggávuni, sum avmarka frádrátt fyri figgjarútreiðslur. Slikar reglur eiga vera alment galdandi og ikki einans fyri tey, sum reka fiskiveiðu. Hvussu hetta kann gerast, er lýst niðanfyri í kapitli 8.9.2.

Eisini mælir nevndin til aðrar broytingar í skattalóggávuni, sum kunnu tryggja, at inntøkurnar frá fiskiveiðu og øðrum vinnugreinum verða skattaðar í Fóroyum. Vist verður til kapitli 8.9.2: Niðurstøður og tilmæli viðvíkjandi aðrari lóggávu enn fiskivinnulóggávu.

Útlendskir eigarar

Arbeiðssetningurin ásetir beinleiðis, at tilmæli hjá nevndini skal byggja á ta fyritreyt, at útlendskur ognarskapur og avgerðarrættur í felögum, sum reka fóroyiska fiskiveiðu, verður burtur.

Eiga útlendingar ikki longur nakran part í fóroyskum fiskifórum, verður mett, at vandin fyri ávirkan og ræði hjá útlendskum eigarum verður minni.

Viðmerkjast skal tó, at tað, at tað bert eru fóroyingar, sum eiga fyritøkumar, sum reka fiskiveiðu, og at tað bert eru fóroyingar, sum hava rættin til at taka avgerðirnar viðvíkjandi fiskiveiðu, ikki í sjálvum sær er trygd fyri, at avgerðirnar tæna áhugamálunum hjá fóroyiska samfelagnum. Er ynski um, at fiskivinnan skal røkka ávísum úrslitum fyri fóroyiska samfélagið, so eiga treyrir at verða ásettar beinleiðis við lóggávu, sum tryggja ella eggja til tey ítökiligu úrslitini ella málini.

8.4 Avmarkingar í fiskivinnuni aðrastaðni

Flestu fiskivinnutjóðir hava avmarkingar fyri útlendskum kapitali og avgerðarrætti í felögum, sum eiga fiskifør. Her skulu vit hyggja at, hvussu hesi viðurskifti eru skipað í lóggávuni í Íslandi, Noregi, Danmark, Skotlandi og Falklandsoyggjum. Hesi lond eru tikan við, bæði tí tey hava nögv til felags við Fóroyar, og tí at tættir í teirra lóggávu kunnu vera íblástur, nú vit umrøða okkara skipanir.

Ísland

Íslendsku reglurnar um útlendskan eigaraskap í íslendskum felögum, sum eiga fiskifør, eru í eini generellari lög, sum regulerar útlendskar ílögur í öllum íslendskum vinnugreinum¹ (fiskivinnu, orkuvinnu, landbúnaði o.ø.).

Høvuðsinnihaldið í reglunum um útlendskan kapital í íslendsku fiskivinnuni eru hesar:

1. Beinleiðis útlendskar ílögur í felög, sum reka fiskiskap ella fiskavirkingu á landi, eru ikki loyvdar. Sostatt kunnu bert íslendskir ríkisborgarar og felög, sum eru skrásett í Íslandi, eiga fiskifør og fiskavirkingu á landi.

¹ Lög um fjárfestingu erlendra aðila í atvinnurekstri.

2. Útlendingar ella útlendsk felög kunnu eiga í mesta lagi 25 prosent av partapeninginum í felögum, sum beinleiðis eiga skip ella virki. Hini 75 prosentini av partapeninginum skulu sostatt vera íslendsk og undir íslendskum ræði.
3. Um eitt íslendskt felag bert eigur ein lítlan part (minni enn 5%) í tí felagnum, sum rekur fiskifar ella fiskavirkning á landi, kunnu upp til 33% av partapeninginum í fyrstnevnda felagi vera útlendsk.

Viðmerkjast kann, at íslendingar hava egnan valuta, og tað ger, at áhugin hjá útlendingum at gera ílögur í fiskivinnuna nokk ikki er so stórum sum í Føroyum, tí har er ein valutakursváði.

Noreg

Noreg hevur eisini avmarkingar fyri útlendskum ræði og ognarskapi í norskari fiskivinnu.² Norsk lóggáva setir tjóðskaparkrøv, so at bert norskir ríkisborgarar og persónar, sum kunnu javnsetast við slíkar, kunnu fáa loyvi. Hetta krav skal tryggja, at fiskiflotin er á norskum hondum. Útlendingar og útlendsk felög kunnu eiga í mesta lagi 40 prosent í felögum, ið eiga fiskifar, antin beinleiðis ella óbeinleiðis.

Norsk lóg hevur eisini eitt sonevnt bústaðarkrav. Hetta merkir, at í minsta lagi 50% av manningini á norskum fiskiforum skulu búgva í eini norskari strandarkommunu ella í grannakommununi. Nevnast kann, at henda áseting hevur verið roynd í ESA, eftiransingarstovninum hjá EFTA, sum nýliga gjørði úrskurð um, at norska bústaðarkravið ikki stríðir ímóti ásetingunum í EBS-avtaluni.

Í Noregi hava tey eitt sonevnt aktivitetskrav fyri partar av fiskiflotanum. Hetta merkir, at bert aktivir fiskimenn og útroðrarmenn – reiðrarar íroknaðir – kunnu eiga meirilutan í fiskiforum. Hesir skulu hava rikið vinnuligan fiskiskap í trý av teimum seinastu fimm árunum og framhaldandi reka vinnuligan fiskiskap. Eiga felög skip, skulu minst 50% av eigarunum lúka aktivitetskravið³.

ES

Í ES eru fyriskipanir, ið avmarka rættin at eiga fiskifør, sum útgangspunkt í andsøgn við ES-grundreglurnar um frítt at kunna seta virksemi á stovn, og um at kapitalur og arbeiðsmegi skulu hava frítt at fara um landamørk millum limalondini.

Í ES er tað ES-nevdin, sum ásetir TAC og letur kvotur og aðrar veiðimöguleikar til limalondini, sum síðan sjálv gera av, hvussu hesir fiskimöguleikar verða brúktir.

Europeiski dómistólin gatótekur, at limalondini kunnu seta krøv um "economic link" millum fiskifar og øki, uttan at hetta stríðir ímóti ES-rættinum. Í úrskurðunum sigur dómistólin tú ikki so nögv ítökiligt um, hvat economic link merkir. Grundleggjandi er tú gallandi, at hesar avmarkingar skulu vera væl grundaðar og ikki fara longri, enn endamálið við teimum leggur upp til.

Danmark

Í donsku fiskarílgini⁴ er høvuðsreglan, at persónar, sum skulu reka vinnuligan fiskiskap eftir donskum kvotum, ella sum eiga fiskifar við donskum loyvi, skulu vera skrásettir við sonevndum A-status. Fyri at fáa A-status krevst:

- At viðkomandi hevur danskan heimarætt (indfødsret) ella hevur búð samanhængandi í Danmark undanfarnu tvey árin.
- At viðkomandi hevur verið virkin fiskimaður undanfarnu 12 mánaðirnar. Persónar, sum eru við donskum fiskiforum, skulu skrásetast fyri at prógva, at teir eru virknir fiskimenn. Teir fáa tá B-status.
- At minst 60% av bruttinntökuni hjá viðkomandi undanfarnu 12 mánaðirnar stava frá vinnuligum fiskiskapi.

Felög – partafelög ella smápartafelög – kunnu eiga fiskifar, treytað av, at persónar við A-statusi eiga í minsta lagi 2/3 av kapitalinum, ella at eigarin av 2/3 av felagnum er felag ella felög, har persónar við A-statusi eiga allan kapitalin. Treyt er

² Lov om retten til å delta i fiske og fangst, (Deltakerloven).

³ Sum m.a. lýst í *Fiskiskápi – fjarlbroyttum ásetingum*, Óli Samró 2016, bls. 103-109, hevur Noreg eina fiskivinnuskipan, sum, hóast krøvini til eigarar, loyvir fyritókum, sum eru skrásettar í keyppsskálum.

⁴ Lov om fiskeri og fiskeopdræt, (Fiskeriloven).

harafturat, at 2/3 av felagnum er ogn hjá einum ella fleiri felögum, har allur partapeningurin ella lutapeningurin er ogn hjá persónum, ið eru skrásettir sum vinnrekandi fiskimenn.

Skotland⁵

Í Skotlandi eru fiskimöguleikarnir skipaðir við fiskiloyvum og kvotum. Ein treyt fyri at fáa fiskiloyvi er, at tað skal vera ein sonevndur "economic link" – búskaparligt samband – millum fiskifarið og fólkvið í ökinum.

Krøvini fyri at fáa tillutað fiskiloyvi eru m.a.:

- Í minsta lagi 75% av manningini á fiskifórum skulu vera úr Bretlandi, øðrum ES- ella EBS-landi, Man ella Ermasundsoyggjum. Heimild er at gera undantak frá hesum kravi.
- Í minsta lagi 50% skulu vera úr Bretlandi, Man ella Ermasundsoyggjum, ella skulu 50% av veiðini avreiðast í Bretlandi.

Viðmerkjast skal, at eitt fiskifar, har meira enn 50% av manningini ikki eru bretar, frítt kann velja, hvar í Bretlandi fongurin verður avreiddur. Tað er ikki soleiðis, at eitt skotskt fiskifar skal avreiða í Skotlandi, og at eitt hetlendskt fiskifar skal avreiða í Hetlandi. Á sama hátt kann eitt fiskifar avreiða, har tað vil, um bert tað lýkur kravið um, at í minsta lagi 50% av manningini eru bretar.

Falklandsoyggjar⁶

Í Falklandsoyggjum hava tey eisini avmarkingar fyri útlendskum eigaraskapi, har avmarkingarnar eru ymiskar, alt eftir, hvat fyri slag av fiskirættindum, talan er um. Bert felög, har 100% av partaeigarunum eru falklandsbúgvær, kunnu eiga ITQ (25 ára gildistíð). Hetta verður gjört fyri at forða fyri at útlendingar seta seg niður í oyggjunum fyri at útvega sær kvotur. Vanliga skal ein hava búð í oyggjunum í sjey ár fyri at fáa stóðu sum falklandsbúvgvi. Avmarkingar fyri útlendskum eigaraskapi í ITQ-rættindum geva eisini falklandsbúgvum sterkari stóðu í samráðingunum um joint venture við útlendingar, sum er vanligt, tí falklandsbúgvær hava ikki so nögv fiskifør sjálvir.

Tjóðskaparkravið er lægri í felögum, sum sita við minni sölubarum fiskirættindum, og har gildistíðin er styttir.

8.5 Kapitaltørvur – lán, eginpeningsfíggjing

Nokur útlendsk felög hava verið virkin í føroyskari fiskivinnu seinnu árini, t.e. í fiskiskapi, har tað antin er útlendskir eigarar ella fíggjarar.

Viðvíkjandi lánum sóu vit í kapitli 7, at tann samlaða fiskiveiðuskuldin í 2014 var umleið 3,3 mia. kr. Eisini vita vit, at føroyskir peningastovnar fíggja umleið 2 mia. kr. av føroyskari fiskivinnu. Hetta merkir, at umleið 1,3 mia. kr. verða fíggjaðar av útlendskum lánveitarum, t.d. peningastovnum og/ella virkjum. Her skulu vit minnast til, at goodwill/veiðiloyvi eru bókað til eina hálva milliard, og henda upphædd verður væntandi væl minni, um sett verður í verk ein nýggj fiskivinnuskipan, soleiðis sum umrøtt í kapitli 7.

Viðvíkjandi eginpeningi er talan um nögv felög, har upp til ein 1/3 er útlendskir eigarar. Mett verður, at meira enn helmingurin av størru skipunum (øll utan bólkur 4 og 5) hava útlendskar íleggjarar, antin beinleiðis sum partaeigarar ella óbeinleiðis gjøgnum annað føroyskt partafelag. Samlaði bókaði eginpeningurin í fiskivinnuni er umleið 1 mia. kr. sambært greining hjá Januar, og mett verður, at útlendingur eiga einar 100 mió. kr. av hesum.

Sambært arbeiðssetninginum skal tilmælið byggja á ta fyritreyt, at útlendingar ikki longur skulu vera eigarar í føroyskari fiskiveiðu. Nevndin metir, at henda umlegging má fara fram yvir eina skiftistið, tá ið hugsað verður um, hvussu stórar upphæddirnar eru. Eftir nevndarinnar tykki kundu trý ár verið ein hóskandi skiftistið, sí niðanfyri í kapitli 8.9.1.

⁵ Úr frágreiðingini um útlendskar kapitalpartar í føroyskum fiskiskipum, sum varð latin landsstýrismanninum í fiskivinnumálum í 2010.

⁶ Balancing Local Ownership and Control with Foreign Investment and Foreign Fishing Interests: Transferable Quota Allocation in the Falkland Islands 2005.

8.6 Meting av fyrimunum og vansom, ið kunnu standast av ov stórum forðingum/krøvum til fremmanda fíggjing

Sum nevnt omanfyri, er umleið 1/3 av samlaðu fíggjingini í føroysku fiskivinnuni útlendskur. Føroyskir peningastovnar hava reglur um ikki at taka ov stóran váða við at seta ov nögv í eina vinnu, og tí er avmarkað, hvussu nögván pening fiskivinna okkara kann læna í Føroyum. Tó kunnu peningastovnar samstarva sínámillum og við útlendskar lánveitarar. Umframt føroyskar peningastovnar er eisini Realurin, sum bert hevir til uppgávu at fíggja skip, og sum tí ikki hevir tilíkar avmarkingar. Realurin hevir kanska ¼ av samlaðu skuldini hjá føroysku fiskivinnuni.

Føroyskir pensiósgrunnar eru enn meira avmarkaðir enn peningastovar at seta pening í listað partabrév og lánsbrév. Hesar avmarkingar eru tó bloyttar upp seinnu árini, tí at pensiósgrunnarnir eru farnir yvir til marknaðarstýrda renting. Føroysk fiskivinnufeløg eru ikki listað á nøkrum marknaði, heldur ikki lán teirra. Tí eru føroyskir pensiósgrunnar ikki serliga áhugaverdir sum fíggjarar av føroyskari fiskivinnu.

Tað eru nögvir aðrir vanskars við at herða krøvini til útlendska fíggjing og útlendskan ognarskap. Ein er, at ein pinkubúskapur sum okkara hevir tørv á beinleiðis ílögum uttanífrá og ikki á forðingum. At krevja útlendingar út úr eginpenninginum í føroyskari fiskiveiðu ger eisini, at eginpenningurin verður minni partur av samlaðu skuldini (minni solvensur), og hetta økir um váðan í fiskivinnuni og búskapinum sum heild. Tess færri íleggjarar, tess minni váðaspjaðing og storri váði. Harumframt kunnu útlendskir íleggjarar eisini geva føroyskum fiskivinnufyrítokum vitan um tøkni, prosessir, branding, fiskifør o.s.fr., og henda vitan fer helst at minka, um útlendskur eigaraskapur skal burtur⁷.

Nevndin metir tí, at tað hevdi verið ein ov stór avmarking at ásett, at bert føroyskir fíggjarstovnar kunnu fíggja føroykska fiskivinnu. Hinvegin er tað altið ein möguleiki fyri, at útlendingar kunnu koma inn og ávirka ígjøgnum fíggjing. Eisini kunnu útlendskir eigarar velja at flyta sína ávirkan frá at eiga partapening til at eiga partar av aktivunum, eitt nú rakstrartól ella skip. Hetta kann vera trupult at forða fyri. Ásetingarnar um tunna kapitalisering og 'transfer pricing' hava eins og uppskotið frá nevndini um at avmarka frádrátt fyri fíggjarútreiðslur sum endamál at forða fyri ov stórari ávirkan og skulu harumframt fyribrygja, at vinningur og avkast verða flutt úr feløgunum og av landinum.

8.7 Alternativar ella supplerandi skipanir fyri at tryggja, at virðisskapan og avkast eru í Føroyum

Til tess at tryggja, at fiskiveiðan gevur eitt búskaparligt avkast til føroyska samfelagið, ber eisini til at umhugsa aðrar fyriskipanir enn slíkar, sum avmarka útlendskan eigarapart og avgerðarrætt. Ein möguleiki er at krevja, at virksemið hevir veruligt búskaparligt tilknýti til Føroya – eisini í eini støðu, har útlendingar reelt eiga og reka skipini.

Til ber t.d. at krevja:

- at partur av tilfeingisrentuni kann tryggjast landinum við at bjóða rættindini út á einum marknaði ella við at leggja gjøld á rættindini,
- at veiðan heilt ella lutvist skal landast í Føroyum, herundir at fáa alt í land,
- at veiðan skal virkast í Føroyum,
- at søla og marknaðarføring liggja í Føroyum,
- at skip bunkra og keypa aðrar tænastur í Føroyum,
- at manningin heilt ella lutvist skal hava fastan bústað í Føroyum og rinda skatt í Føroyum.

Vist verður í hesum sambandi til kapittel 7, Marknaðargrunndað útluting av fiskirættindum, og kapittel 10, Virðisøking.

Um tað ber til at tryggja, at virðið av livandi tilfeinginum kemur føroyska samfélagnum til góðar, er ikki neyðugt at avmarka útlendingar frá at bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu. Tað er tó beinleiðis ásett í arbeiðssetninginum, at tilmælið skal byggja á ta fyritreyt, at útlendskur ognarskapur og avgerðarrættur í feløgum, sum reka føroykska fiskiveiðu, verður burtur.

⁷ Lógi er í gildi um, at hvør føroyingur kemur at seta 15% av lönini á pensiósuppsparingarkontu. Pensiósnskapitalurin fer tí at økjast nögv komandi árini, og hesin verður tikin úr samfélagnum í stóran mun og plaseraður utanlands. Tí er tørvur at fáa kapital innfluttan.

8.8 Aðrar treytir til teirra, sum bjóða seg fram í føroyeskari fiskiveiðu

Krav um, at fiskifør verða skrásett undir føroyskum flaggi

Nevndin hevur í kapitli 7 í frágreiðingini tilmæli um, at tað ikki bert eru eigarar av fiskiførum, sum kunnu bjóða á uppboðssolu, men ein og hvør, sum lýkur kravið um tilknýti til Føroya. Tey, sum bjóða á uppboðssolu, kunnu leiga sær fiskifør at fiska við ella gera avtalu við onnur, sum eiga ella reka leigað fiskifar.

Fyri ikki at undirgrava treytir, sum føroysk lóggáva setir til skip og virksemi umborð á skipum undir føroyskum flaggi, mælir nevndin til, at tað verður sett sum krav í fiskivinnulóggávuni, at skip, sum fiska við føroyskum rættindum, skulu vera skrásett í Føroyum. Tá ið kravt verður, at skipini skulu skrásetast í føroystu skipaskránni, verða allar viðkomandi reglur galddandi fyrí skipið, manningina og veiðuna, m.a. reglur sambært lóggávuni um trygd á sjónum, reglur um manning av skipum, reglur um starvsviðurskifti o.a. hjá sjófólkum umframt ásetingarnar sambært matvørlóggávuni.

Tá ið tað ikki bert eru eigarar av fiskiførum, sum kunnu bjóða upp á fiskirættindir á marknaðinum, verður möguligt at leiguskráseta fiskifør at nýta til fiskiskap. Sambært lög um skráseting av skipum og kunngerð um leiguskráseting av skipum kann skip leiguskrásetast í Føroyum fyrí eitt tiðarskeið upp til fimm ár. Tiðarskeiðið kann leingjast við upp til einum ári í senn. Treyt er, at leigarin er at meta sum føroyskur sambært lög um skráseting av skipum. Aftur at hesum vera eisini galddandi tær treytir, sum fiskivinnulóggávan ásetir um eigara-, avgerðar-, og fíggjarviðurskifti, um skipið skal kunna fiska við føroyskum rættindum. Skip, sum verða leiguskrásett í føroystu skipaskránni, skulu føra føroyskt flagg. Veðrættindir ella onnur rættindir kunnu ikki skrásetast í skipi, ið er leiguskrásett.

Nevndin skal vísa á, at í føroyeskari lóggávu eru tilvísingar til fiskifør, sum hava veiðiloyvi. Vit síggja tað eitt nú í lög um skráseting av skipum og í kunngerð um heilsufrøðiligan rakstur, viðgerð av fiski og fiskaúdrátti og liggilding av fiskiførum. Við nýskipanini verður lagt upp til, at øll, sum lúka treytirnar um tilknýti til Føroya, kunnu bjóða upp á fiskirættindir á eini uppboðssolu. Tí verða veiðiloyvir helst ikki nýtt í eini nýggjari skipan. Um so er, verður neyðugt at broyta orðingar í aðrari lóggávu, sum vísir til heitið "veiðiloyvi".

Hýrur

Sambært arbeiðssetninginum skal nevndin eisini lýsa og gera uppskot um, hvussu tryggjast kann, at bert felög, sum rinda manningini hýru sambært sáttmála á føroysta arbeiðsmarknaðinum, kunnu bjóða seg fram í føroyeskari fiskiveiðu.

Í Føroyum hava vit eina skipan, har arbeiðsmarknaðurin hevur frælsan samráðingarrætt, og har partarnir á arbeiðsmarknaðinum sjálvir skipa sín viðurskifti.

Nevndin ásannar, at tað við siðvenjum okkara fyrí, hvussu vit skipa arbeiðsmarknaðin, kann vera ivasamt, um tað er skynsamt at löggeva um lónarviðurskifti. Somuleiðis má ásannast, at tað kann vera torfört at evna til lóggávu, sum øðrumegin tryggjar, at nýttir verða føroyskir sáttmálar, men sum hinumegin vísir neyðuga afturhaldnið fyrí at ikki at normera innihaldið í slíkum sáttmálum.

Eins og við øðrum privatum sáttmálum metir nevndin, at tað eיגur at standa til partarnar sjálvar at nýta teir möguleikar, sum eru at greiða ósemjur um innihaldið í sáttmálum, og hartil at nýta tey amboð, sum eru á arbeiðsrættarliga økinum, herundir Fasta gerðarrætti ella aðra trætuloysn, sum partarnir kunnu hava avtalað.

Tað, sum kann vera ein trupulleiki, og sum tørvur kann vera á at forða fyrí, er sosial dumping, at manning hevur lónar- og arbeiðskor, sum eru verri enn ásett í sáttmálum við føroysk manningarfeløg. Hetta kann serliga vera ein váði fyrí útlendska manning. Eisini er sannlíkt, at útlendsk manning ikki gerst limur í føroyskum manningarfeløgum og tí eisini kann hava truplari við at tryggja sær arbeiðskor, sum samsvara við tey á føroysta arbeiðsmarknaðinum, og við at leita sær hjálp og nýta tey amboð, sum eru á arbeiðsrættarliga økinum í Føroyum.

Nevndin ásannar eisini, at vandin fyrí undirløntari, útlendskari manning kann gerast størri, tá fiskivinnulóggávan frameftir letur upp fyrí, at fiskifør verða leiguskrásett. Vist verður á, at sambært lög um manning av skipum er tað bert tann, sum hevur rætt at føra skip, sum skal hava heimarétt í Føroyum. Eisini skal vísast á, at sambært útlendingalóggávuni krevst bert arbeiðsloyvi, um arbeiðið verður framt á sjóumveldinum, t.e. innan fyrí 12 fjórðingar, ella um fiskifarið kemur regluliga í føroysta havn. At koma regluliga í føroysta havn hevur verið tulkað sum 10-15 ferðir innan eitt 12 mánaða skeið ella 5-6 ferðir innan fyrí eitt 2 mánaða skeið. Tað ber til at skipa viðurskiftini soleiðis, at manningin ikki kemur undir kravið um arbeiðsloyvi. Viðmerkjast skal, at tá útlendingar fáa arbeiðsloyvi í Føroyum, verður kravt, at teir skulu lónast eftir føroyskum viðurskiftum og eftir føroyskum sáttmálum. Eisini skal viðmerkjast, at útlendingar fáa bert arbeiðsloyvi, um tað hevur vist seg at vera trupult at fáa føroysta arbeiðsmegi.

Nevndin mælir til at seta krav í útlendingalóggávuna um arbeiðsloyvi til manning á fiskifari, sum fiskar burtur av føroyskum rættindum. Soleiðis kunnu vit tryggja manning virðilig kor, herundir hýruviðurskiftini á sama stigi sum líknandi størv í Føroyum, samstundis sum tað slepst undan at leggja seg út í arbeiðsmarknaðarviðurskifti. Við slíkari loysn fæst eisini vissa fyri, at útlendsk manning bert verður nýtt í teimum fórum, tá trupult er at fáa føroyska manning.

Av tí at útlendingalóggávan er donsk, kann tað taka tíð at broya hana. Nevndin hevur ta áskoðan, at ásetingin í § 7, stk. 1, í lögtingslög nr. 30 frá 12. apríl 2016 um serstakar treytir fyri fiskiskapi eftir makreli, norðhavssild og svartkjafti og botnfiski í Barentshavinum í 2016 við ávisum tillagingum kann hugsast sum myndil fyri, hvussu komandi fiskivinnulóggávan, inntil útlendingalóggávan er broytt, kann loysa ta avbjóðing, ið kann hugsast at standast av, at fiskivinnulóggávan frameftir ætlandi letur upp fyri leiguskrásettu fiskifórum. Fyri at hetta skal kunna lata seg gera, eiger orðingin í § 7, stk. 1, at verða gjørd almenn, t.d. soljóðandi:

"Manningar á fiskifórum undir føroyskum flaggi, sum fiska livandi tilfeingi í føroyskum sjógví ella burtur av teimum rættindum, sum Føroyar eiga í altjóða sjógví ella hava samrátt seg til við onnur lond, og manningar á móttøkuskipum, sum taka ímóti veiðu innan fyri føroyska fiskimarkið, skulu lønast samsvarandi sáttmálum við føroysk manningarfeløg."

Lógarviðmerkingarnar kunnu síðan gera vart við, at talan er ikki um ein frammanundan eyðmerktan skara av arbeiðsgevara- ella yrkafelögum; at eftirlit við innihaldsliga partinum av sáttmálunum ikki liggar á fiskiveiðimyndugleikanum, men á pörtunum á arbeiðsmarknaðinum og Fasta gerðarrætti, sum við § 4 í lögtingslög nr. 39 frá 13. mai 2013 um semingsstovn er viðurkendur trætustovnur fyri kollektivar sáttmálar á arbeiðsmarkniðnum, um partarnir ikki við avtalu hava skipað aðra trætuloysn.

Verður komið fram á brot á kravið um, at hýra skal rindast manningini sambært sáttmála á føroyska arbeiðsmarknaðinum, kann avleiðingin verða, at eigari av fiskifarignum ella tann, sum rekur fiskifarið, fær bót. Heimild kann eisini vera fyri at taka aftur rættin at bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiði.

Nevndin hevur umrøtt möguleikan at seta krav um, at manning á føroyskum fiskifari skal hava ávíst tilknýti til Føroya, eitt nú hava bústað og vera fult skattskyldig her. Slíkt krav førir til, at manningin skal flyta til Føroya, og kann tí eisini hugsast í ávisan mun at forða fyri, at útlendsk manning kann fáast til føroysk fiskifør, eisini hóast tað hevur víst seg at vera trupult at fáa føroyska manning.

Nevndin metir samanumtikið, at besta loysnin er í útlendingalóggávni at krevja arbeiðsloyvi til manning á fiskifari, sum fiskar burtur av føroyskum rættindum.

8.9 Niðurstøður og tilmæli

8.9.1. Fiskivinnulóggávan

Skiftisskipan fyri feløg, sum hava útlendskar eigarar

Arbeiðssetningurin ásetir beinleiðis, at tilmælið skal byggja á ta fyritreyt, at útlendskur ognarskapur og avgerðarrættur í feløgum, sum reka føroyska fiskiveiðu, verður burtur. Nevndin hevur tí ikki viðgjørt spurningin, um avmarkingar eiga at verða settar fyri útlendskum eigaraskapi í føroyskari fiskiveiðu.

Arbeiðssetningurin áleggur nevndini at gera uppskot um, hvussu verandi útlendski ognarskapurin og ræðisrætturin kunnu taka seg úr vinnuni í eini skiftistíð.

Skotbráið er stutt til 2018, tá veiðiloyvini fara úr gildi. Tí verður tað hildið at vera rætt at verandi fyritókur, sum lutvist hava útlendskar eigarar í samsvari við galldandi lóggávu, fáa eina skiftistíð at laga seg til nýggju umstæðurnar í vinnuni. Um talan er um munandi eginogn, kann verða trupult hjá føroysku eigarunum skjótt at keypa partin, ið útlendingar eiga, ella at finna nýggjar, føroyskar íleggjarar. Viðmerkjast kann, at fyri onkran kann talan gerast um fleiri tíggjutals mió. kr., og fyri onnur kann talan gerast um lutfalsliga lítlar upphæddir. Um skiftistíðin er ov long, kann tað merkja, at feløg við útlendskum eigarum fáa ein ov stóran fyrimun í kappingini at bjóða upp á fiskirættindir. Um skiftistíðin er ov stutt, kann tað merkja, at feløgini við útlendskum eigarum vera fyri vanbýti, tí tað er ikki möguligt at halda áfram við virkseminum.

Nevndin mælir til, at feløg, sum hava útlendskar eigarar, fáa eina skiftistíð upp á trý ár at laga seg til broyttu reglurnar. Feløgini fáa soleiðis trý ár at keypa partin hjá útlendingum, finna nýggjar íleggjarar ella at laga virksemið til broyttu treytirnar. Tá ið trý ár eru farin, frá tí at nýggj lóg er komin í gildi, kunnu feløg við útlendskum eigarum ikki longur bjóða á uppboðssølu og kunnu heldur ikki reka ella eiga fiskifør undir føroyskum flaggi.

Tað eiger bert at vera verandi fyritókur, sum hava útlendskar eigarar sambært galldandi lóggávu, sum kunnu virka í føroyiskari fiskiveiðu við útlendskum eigarum í skiftistíðini. Nýggjar fyritókur skulu frá fyrsta degi lúka treytirnar um, at allir eigarar skulu hava neyðuga tilknýtið til Føroya.

Hoyvíkssáttmálín skipar Føroyar og Ísland sum eitt búskaparøki, har bannað er at gera mismun orsakað av tjóðskapi, virkisstaði og vørupruna. Nevndin hevur tí reist spurningin, um tað er í samsvari við hoyvíkssáttmálan, at útlendingar, í hesum føri íslendingar, ikki longur kunnu eiga í fyritókum, sum reka fiskiveiðu undir føroyiskum flaggi.

Sambært § 5 í hoyvíkssáttmálanum er tað í umveldi sáttmálans m.a. bannað at gera nakran mismun millum íslendskar, likamligar persónar og føroyiskar, likamligar persónar orsakað av tjóðskapi.

Sambært somu grein er eisini bannað at gera nakran mismun orsakað av virkisstað millum lögfrøðiligar persónar, heimahoyrandi í umveldi sáttmálans.

Sambært grein 6, stk. 3, í sáttmálanum kunnu Føroyar innan vinnugreinina fiskiskap varðveita avmarkingar í ognarrætti hjá útlendingum og/ella ognarrætti hjá ikki-búføstum persónum, um hesar avmarkingar vóru virknar, tá ið sáttmálín varð undirritaður. Sama regla er galldandi, tá ið talan er um avmarkingar í stovnseturætti hjá ikki-ríkisborgarum og ríkisborgarum, sum ikki hava heimstað í Føroyum.

Um útlendskur ognarskapur og avgerðarrættur í feløgum, sum reka føroyska fiskiveiðu, skal burtur, verður hetta ein herðing í mun til reglurnar, sum vóru galldandi, tá ið hoyvíkssáttmálín varð undirritaður.

Nevndin skal tó vísa á, at við teimum ásetingum um tilknýti til Føroya, sum eru í galldandi lóg, og sum nevndin skjýtur upp fyri framtíðina, verður ikki gjørdur munur á íslendingum og føroyingum osrakað av tjóðskapi.

Tilknýtið til Føroya, sum tað verður staðfest í verandi lóg og eftir tilmælinum frá nevndini, verður ikki knytt at ríkisborgararætti ella heimarætti, men eftir hvussu leingi ein persónur hevur verið búsitandi í Føroyum, og eftir um persónurin er skattskyldigur í Føroyum. Somu treytir verða settar teimum, sum skulu eiga í feløgum, sum reka føroyska fiskiveiðu, utan mun til tjóðskap hjá persónunum. Somu treytir verða settar til íslendingar, t.e. persónar, heimahoyrandi í Íslandi, sum til føroyingar, t.e. persónar, við donskum heimarætti, búsitandi í Føroyum. Íslendingar, sum lúka krøvini um tilknýti til Føroya, kunnu sostatt eiga í feløgum, sum reka føroyska fiskiveiðu, eins og borgarar við øðrum tjóðskapi.

Tí metir nevndin, at tað eru grundgevingar fyri, at eitt generelt krav um tilknýti til Føroya ikki er brot á ásetingina í Hoyvíkssáttmálanum um forboð fyri at gera mismun orsakað av tjóðskapi hjá likamligum persónum.

Viðvíkjandi kravinum um at feløg, sum reka fiskiveiðu, skulu vera skrásett og skattskyldig í Føroyum, so kann hetta vera ein treyt, sum ikki samsvarar við forboðið um at gera mismun orsakað av virkisstaði millum lögfrøðiligar persónar, ella at gera mismun viðvíkjandi sovnseturætti, men hetta er ein avmarking, sum var virkin, tá ið Hoyvíkssáttmálín varð undirritaður. Føroyar kunnu tí sambært grein 6, stk. 3, í sáttmálanum varðveita hesa avmarking.

Nevndin metir soleiðis samanumtikið, at tað kann grundgevast fyri, at tað ikki er brot á Hoyvíkssáttmálan, at allir eigarar í feløgum, sum reka fiskiveiðu, skulu hava tilknýti til Føroya.

Hvussu verður kravið um tilknýti til Føroya ásett?

Verandi lóggáva ásetir fyri persónar, at teir skulu hava verið búsitandi í Føroyum í tvey ár og skulu vera fult skattskyldig í Føroyum. Einki krav er um ríkisborgararætt, bert at persónur skal hava verið búsitandi í Føroyum í tvey ár og skal hava fulla skattskyldu her. Eru treytimar loknar, verður viðkomandi lögfrøðiliga roknaður sum føroyingur í føroyiskum fiskivinnuhøpi. Persónar, búsitandi í útlondum, kunnu tí ikki eiga fiskifør undir føroyiskum flaggi. Útlendingar, sum búsetast í Føroyum, kunnu eiga fiskifør undir føroyiskum flaggi, eftir at teir hava búi í her í tvey ár.

Viðmerkjast kann, at krøvini í alilóginu eru tey, at persónarnir skulu vera fult skattskyldigir í Føroyum, skulu vera skrásettir í fólkayvirlitinum og skulu hava verið tað í til samans fimm ár. Ikki siðstu fimm ella samanhangandi fimm, bara fimm til samans.

Nevnast kann eisini, at sambært skattalóginu kunnu lesandi og lærlingar uttanlands varðveita fulla skattskyldu í Føroyum, treytað av, at tey hava havt fastan bústað í Føroyum í minst fýra ár.

Ásetingarnar um skráseting í fólkayvirlitum seinastu tvey árini kann hava ta avleiðing, at persónar, sum annars hava nögv tilknýti til føroyska samfelagið, t.d. persónar, sum hava hæft bústað her stóran part av lívinum, men sum hava hæft arbeidi og bústað utanlands seinasta árið, ikki kunnu lúka treytirnar í fiskivinnulóginí.

Nevndin metir ikki, at tað er nøkur orsøk til at hava ymiskar reglur um tilknýti til Føroya fyri fiskivinnuna og alivinnuna. Nevndin mælir til, at kravið í fiskivinnulóginí um tilknýti til Føroya verður broytt, soleiðis at tað samsvarar við kravið, sum tað er ásett í alilóginí.

Tí mælir nevdin til, at persónar skulu hava verið skrásettir í fólkayvirlitum í Føroyum í til samans fimm ár, umframt at teir skulu vera skrásettir í fólkayvirlitum og fult skattskyldigir í Føroyum, tá ið teir gerast eigarar.

Nevndin mælir til, at umframt kravið um bústað og skráseting í fólkayvirlitum, sum tryggjar fulla skattskyldu í Føroyum, skal tað eisini vera beinleídoð ásett í fiskivinnulóginí, at persónar ikki sambært skattalóggávuni skulu vera mettir sum heimahoyrandi í øðrum landi. Hetta er fyri at tryggja, at persónarnir veruliga koma undir skatting í Føroyum. Vist verður til skattaviðgerðina í kapitli 8.3.2.

Fyri feløg mælir nevdin til, umframt verandi treytir um tilknýti til Føroya, at tað eisini verður kravt, at veruliga leiðslan skal verða í Føroyum. Hetta eisini fyri at tryggja, at feløgini veruliga koma undir skatting í Føroyum. Vist verður til skattaviðgerðina av feløgum í kapitli 8.3.2.

Soleiðis koma krøv í fiskivinnulóginí at knýta seg at skattligum hugtökum, eins og tað er niðurstøðurnar hjá skattamyndugleikanum, sum verða avgerandi fyri, um persónur ella felag framhaldandi kann bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu.

Hvør skal lúka kravið um tilknýti til Føroya?

Tann, sum bjóðar á uppboðssølu

Nevndin hevir í kapitli 7 í frágreiðingini tilmæli um, at tað ikki bert eru eigarar av fiskiførum, men ein og hvør, sum lýkur kravið um tilknýti til Føroya, sum kann bjóða á uppboðssøluni.

Tí verður kravið um tilknýti til Føroya sett til teir persónar og tey feløg, sum bjóða á uppboðssøluni.

Tann, sum eigur ella rekur fiskifar

Nevndin hevir í kapitli 7 tilmæli um, at tey, sum bjóða á uppboðssølu, kunnu leiga sær før at fiska við. Hetta kann verða gjørt soleiðis, at tann, sum hevir vunnið boð á uppboðssøluni, leigar eitt fiskifar, sum hesin sjálvur rekur og fiskar við. Hetta kann eisini verða gjørt soleiðis, at tann, sum hevir vunnið boð á uppboðssøluni, ger avtalu við annan, sum eigur ella rekur eitt leigað fiskifar.

Fyri at tryggja, at tað bert eru tey, sum hava neyðuga tilknýtið til Føroya, sum reka føroyska fiskiveiðu, má kravið um tilknýtið til Føroya tí eisini setast teimum, sum eiga leigaðu fiskiførini, og teimum, sum reka hesi før.

Nevndarlimir

Sambært galldandi lög skulu 2/3 av nevndini í feløgum, sum eiga fiskifar, lúka kravið um tilknýtið til Føroya.

Sum dømi um avmarking av útlendingum í leiðsluni sambært aðrar føroyskari lóggávu kann alilógin nevnast. Sambært alilóginí skal meirilutin av nevndarlimunum í alifeløgum og móðurfeløgum vera skrásettur í fólkayvirlitum í Føroyum, vera fult skattskyldigur í Føroyum og hava verið skrásettur í fólkayvirlitum í Føroyum í til samans fimm ár. Stjórar felagsins skulu bert vera skrásettir í fólkayvirlitum og vera fult skattskyldigir í Føroyum, men nýtast ikki at hava verið skrásettir í fólkayvirlitum í til samans fimm ár.

Nevndin metir ikki, at tað er nøkur orsøk til at hava ymiskar reglur fyri leiðslur í feløgum, sum reka fiskiveiðu og alivinnu. Nevndin mælir tí til at brocta kravið til nevndina, soleiðis at meirilutin av limunum í nevndini, um felagið hevir eina nevnd, ella meirilutin av limunum í eftirlitsráðnum, um felagið hevir eitt eftirlitsráð, skulu lúka kravið um tilknýti til Føroya. Er talið av limum, sum skulu hava tilknýti til Føroya, ikki eitt heilt tal, verður talið rundað uppeftir.

Stjórar

Lög um vinnuligan fiskiskap hevir ikki nakað krav um, at stjórar í feløgum skulu hava ávist tilknýti til Føroya.

Nevndin mælir til, at stjórar skulu lúka kravið um bústað og skattskyldu í Føroyum, meðan teir eru stjórar. Soleiðis koma stjórar undir skatting í Føroyum, men tað verður ikki kravt, at teir skulu hava verið búsitandi eitt ávis áramál í Føroyum, áðrenn teir gerast stjórar. Hetta er eisini ein tillaging til treytirnar í alilögini, soleiðis at leiðslur í fiskivinnufelögum og alivinnufelögum skulu lúka somu treytir.

Fíggjarbygnaðurin í felögum

Nevndin mælir til at varðeita ásetingina í fiskivinnulögini, sum forðar fyri ábyrgdarláni úr útlondum.

Fyri at forða fyri, at vinningur og avkast verða tikin av landinum, mælir nevndin harumframtil, at tað í fiskivinnulögini verður beinleiðis forðað fyri útlendskum lánum til føroysk felög, sum reka fiskiveiðu, tá ið renturnar ella tað, sum skal rindast aftur, er knýtt at yvirskotinum í feløgunum.

Nevndin mælir frá at seta beinleiðis krav um eginpenning ella skuld í fyritøkum, sum reka fiskiveiðu. Nevndin hefur hinvegin tilmæli um broytingar í skattalóggávuni, sum skulu forða fyri ov stórum frádrátti fyri fíggjarligar útreiðslur. Nevndin metir, at slíkar reglur í skattalóggávuni eru nøktandi til at tryggja, at vinningur og avkast ikki verða tikin úr feløgunum og av landinum. Vist verður til kapittel 8.9.2, har gjølligari verður umrøtt, hvussu slíkt krav kann setast.

Undangóðkenning

Sambært arbeiðssetninginum skal nevndin gera uppskot um, hvussu ein kann tryggja, at tað bert eru felög, sum eru skrásett í Føroyum, rinda skatt í Føroyum, hava eigarar, sum eru búsitandi og skattskyldigir í Føroyum, og sum rinda manningini hýru sambært sáttmála á føroyska arbeiðsmarknaðinum, ið kunnu bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu.

Nevndin mælir til, at krav verður sett um undangóðkenning av teimum, sum skulu bjóða á uppboðssølu, so tryggjað verður, at tað bert eru tey, sum lúka settur treytirnar til eigara-, avgerðar- og fíggjarviðurskifti, sum bjóða á uppboðssølu. Mælt verður til at heimila landsstýrismanninum at áseta neyvari reglur í kunngerð um undangóðkenning. Sama fyritøka nýtist ikki at verða góðkend hvørja ferð, boð verður latið inn. Gjørð kann vera ein skipan, har fyritøkur eitt nú verða undangóðkendar, áðrenn boð verður latið fyrstu ferð, og möguliga eftirfylgjandi við ávísum millumbilum, ella sum myndugleikin metir tað hóskandi at vera. Eisini kunnu treytir setast í kunngerð um, at fyritøkur skulu lata upplýsingar inn, hvørja ferð ávívars broytingar fara fram, ella við jøvnum millumbilum. Hetta eru viðurskifti og mannagongdir, sum hóska best at áseta i kunngerð.

Tað verður ikki mett at vera neyðugt at skula undangóðkenna eigara av fiskifari ella tann, sum rekur tað, áðrenn bjóðað verður á uppboðssølu. Nog mikið er at góðkenna leiguviðurskiftini og eigaraviðurskiftini hjá tí, sum eiger ella rekur leigað fiskifar, áðrenn loyst verður.

Skráseting av skipum

Nevndin mælir í kapitli 7 til, at tað verður gjørligt at leiga skip at fiska við. Tó skulu skip, sum fiska við føroyskum rættindum, vera skrásett í føroysku skipaskránni, soleiðis at allar viðkomandi reglur verða galddandi fyri skip, manning og veiðu. Tá ið tað er gjørligt at leiga skip at fiska við, verður eisini gjørligt at leiguskráseta skip í føroysku skipaskránni. Vist verður til viðgerðina frammanfyri í kapitli 8.8.

Hýrur

Nevndin mælir til at seta krav í útlendingalóggávuna um arbeiðsloyvi til manning á fiskifari, sum fiskar burtur av føroyskum rættindum. Nevndin metir, at hetta er besta amboðið fyri at tryggja, at lónarkor og arbeiðskor annars hjá útlendskari manning eru í samsvari við føroysk viðurskifti. Við hesum verður eisini tryggjað, at útlendsk manning ikki verður nýtt, har tað er möguligt at fáa føroyska manning, umframta at tað við slíkari loysn slepst undan, at tað almenna leggur seg út í arbeiðsmarknaðarviðurskifti. Inntil slík broyting er gjøgnumförd, mælir nevndin til at áseta í fiskivinnulögina, at manningar á føroyskum fiskiførum, umframta á móttøkuskipum, sum taka ímóti veiðu innan fyri føroyska fiskimarkið, skulu lónast samsvarandi sáttmálum við føroysk manningarfeløg. Vísast kann eisini til viðgerðina frammanfyri í kapitli 8.8.

8.9.2 Onnur lóggáva

Frádráttur fyri fíggjarútreiðslur

Nevndin mælir til at broyta skattalóggávuna, soleiðis at frádráttur fyri fíggjarútreiðslur verður avmarkaður.

Nevndin metir, at slíkar reglur í stóran mun kunnu forða fyrí figgjarbygnaði í felögum, sum er við til at flyta vinning og avkast úr fyritókunum og av landinum.

OECD hevur mælt til reglu, sum avmarkar frádrátt fyrí figgjarútreiðslur til ein prosentpart av EBITDA, (Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization). OECD mælir til, at frádráttur verður loyvdur við millum 10% og 30% av EBITDA. Frádrátturin fyrí figgjarútreiðslur verður soleiðis settur í mun til inntökurnar. Stórra frádráttur veðrur tár bert loyvdur, um inntókan gerst stórra. OECD metir, at slík regla best tryggjar, at inntókan verður skattað har, sum virksemið skapar virði.

Vísast kann eisini á ásetingina í § 11 C í donsku selskapsskattalógini, sum tó hevur avmarking fyrí frádrátti fyrí figgjarútreiðslur, gjørt upp sum ein prosentpartur av EBIT (Earnings Before Interest and Taxes) og ikki EBITDA.

Ein alternativur háttur at avmarka frádrátt fyrí figgjarútreiðslur er at seta útreiðslurnar upp móti virðinum á aktivum í felagnum. Vísast kann í hesum sambandi á ásetingina í § 11 B í donsku selskapsskattalógini, har frádráttur fyrí figgjarútreiðslur verður gjørdur upp sum ein prosentpartur – ein standard rentusatsur – av virðinum av aktivunum. Serliga er vert at umhugsa at nýta frádráttaravmarking, sum er knyttt at aktivum heldur enn inntókum, um tað fyrí ávist virksemi er tórvur á stórum ílögum í aktiv við langari avskrivingartíð. Á tann hátt verður tryggjað, at frádráttur fæst fyrí figging av aktivunum beinanvegin, sjálvt um felagið ikki enn hevur stórar inntókur.

Eisini EU er komið við uppskoti um direktiv við tilmælum um, hvussu forðað verður fyrí skattaplanlegging og skattaundandrátti, herundir reglur um at avmarka frádrátt fyrí figgjarútreiðslur til prosentpart av EBIDTA, eins og OECD hevur skotið upp. EU mælir til skipan, har figgjarútreiðslurnar, sum kunnu dragast frá í skattskyldigu inntökuni, í mesta lagi kunnu vera 30% av EBIDTA. Limalondini kunnu áseta strangari reglur. EU mælir til eina bagatellgrensu, sum er 3 mió. evrur, uml. 21 mió. danskar krónur.

Nevndin mælir til at gera reglur í skattalóggávuni, sum avmarka frádrátt fyrí figgjarútreiðslur. Slíkar reglur eiga at fevna um alla skuld, eisini til óheftar partar, og tær eiga at vera alment galddandi og ikki bert fyrí fiskiveiðu.

Slikar reglur kunnu vera fléktar, bæði fyrí borgarar og skattamyndugleikar, tí verður mælt til at seta eitt mark, soleiðis at frádráttur er fyrí upphæddir upp til eitt mark.

Til íblástur kann hyggjast eftir tilmælinum frá OECD, uppskotinum frá EU og eftir reglunum í donsku skattalóggávuni.

Vist verður eisini til notat frá PwC, bls. 16-22, fylgiskjal 4.

Transfer pricing og tunn kapitalisering

Nevndin mælir til at eftirmeta reglurnar í skattalógini um transfer pricing og tunna kapitalisering. Tað eigur at verða eftirmett, um persónsskarin, sum er fevndur av ásetingunum, skal víðkast, soleiðis at ásetingarnar eisini fevna um handilsviðurskifti við persónar ella felög, sum ikki einsamøll eiga ella ráða yvir 50% av felagnum, men sum hava gjørt avtalu um at samskipa leiðsluna ella ávirkanina á felagið, soleiðis at hesi eiga ella ráða yvir 50% av felagnum.

Vist verður eisini til notat frá PwC, bls. 14-15, fylgiskjal 4.

Avmarkað skattskylda fyrí rentuinntøku

Nevndin mælir til at umhugsa, í hvonn mun tað eigur at vera avmarkað skattskylda fyrí rentuinntøku úr Føroyum, so at útlendingar, sum hava slíka inntøku, koma undir skatting av henni í Føroyum. Hetta kann eisini vera við til at avmarka óheppnan figgjarbygnað, sum við rentuútreiðslum drenar felög fyrí vinning. Vísast kann í hesum sambandi til donsku reglurnar í § 2, litra d, í donsku selskapsskattalógini.

Frádráttur fyrí hall

Nevndin mælir til at umhugsa ásetingar í skattalóggávuna, sum avmarka frádrátt fyrí hall í teimum fórum, eigaraskarin broytist munandi. Eisini hetta eru reglur, sum eiga at vera alment galddandi og tí ikki bert eru viðkomandi fyrí fiskiveiðu.

Nevndin mælir eisini til at halda eitt vakið eyga við, um tað er ein trupulleiki, at hall frá øðrum virksemi enn fiskiveiðu verður drigið frá í inntøku frá fiskiveiðu. Um so er, ber til at gera avmarkandi reglur í skattalóggávuni fyrí hesum. Slíkar reglur, sum avmarka frádrátt fyrí hall í inntøku frá bert einari vinnugrein, eiga tó bert at verða ásettar, um hetta veruliga verður mett at vera ein trupulleiki.

Viðvíkjandi frádrátti fyrí hall verður vist til notat frá PwC, bls. 24.27, fylgiskjal 4.

Hagtöl

Nevndin metir, at tað er týdningarmikið at hava góð hagtöl, sum umframt at vísa viðurskifti við veiðu, avreiðingarnøgd og avreiðingarvirði, eisini vísa rakstrarviðurskiftini og íløgoviðurskiftini í fiskiveiðuni. Tað eigur at vera möguligt at útgreina roknskapirnar, soleiðis at til ber at síggja, hvørjar inntøkur, útreiðslur og ílögur hoyra til fiskiveiðu, og hvat er annað virksemi enn fiskiveiða.

Tí mælir nevndin til, at krav verður sett í skattalóggávuni um uppbýti av virksemi hjá felögum, sum reka fiskiveiðu, soleiðis at tað verður upplýst, hvørjar inntøkur, útreiðslur og ílögur hoyra til fiskiveiðu, og hvat hoyrir til annað virksemi.

9 Kappingarreglur

Í hesum kapitli verða viðgjørðar reglur, sum skulu tryggja eina virkna kapping millum fyritökurnar í fiskivinnuni, herímillum skulu tær forða fyrir, at vinnumöguleikarnir verða miðsavnaðir. Kappingarreglur verða eisini nevndar antitrust-reglur.

Nevndin metir, at grundgevingar fyrir at seta í verk kappingarreglur fyrir føroysku fiskivinnuna eru serliga politiskar. Ynskið um at forða fyrir miðsavning er fyrst og fremst eitt politiskt ynski, tó at búskaparligrir fyrimunir eisini kunnu vera viðkomandi. Av hesi orsók gevur nevndin ikki nágreinilag tilmæli um t.d. prosentavmarkingar, men leggur heldur dent á at viðgera, í hvønn mun tørvur er á kappingarreglum, eins og hon viðger fyrimunir og vansar annars við tilíkum reglum.

Hinvegin vil nevndin minna á, at tað at forða fyrir miðsavning kann arbeiða ímóti málinum í arbeiðssetninginum um at fáa so höga tilfeingsrentu sum möguligt. Hetta kemst m.a. av, at ein stórur trupulleiki í fiskivinnu um allan heim er, at tað verður nýttur ein ov stórur floti, og hetta er eisini galddandi í Føroyum¹. Ov strammar reglur ímóti miðsavning kunnu vera við til at halda fast um ein ov stóran flota, ið ikki kann rationaliserast.

9.1 Arbeiðssetningurin

Arbeiðssetningurin ásetir undir 5. punkti um kapping og atkomuligkeit á bls. 8, at nevndin skal viðgera og gera tilmæli um, hvussu stóran part av fiskirættindunum einstakir aktørar kunnu hava brúksrætt til (ásetingar um antitrust).

Atkomuligkeit og kapping verða eisini viðgjørðar í høvuðsmálunum á bls. 5 í arbeiðssetninginum, har eitt mál er, at vinnumöguleikar ikki savnast á fáum hondum, men at somu rættindir eru at bjóða seg fram at reka vinnu.

9.2 Núverandi lóggáva

Antitrust-reglur eru ásettar í grein 7a í lögini um vinnuligan fiskiskap, og harumframt er alt vinnuligt virksemi í Føroyum regulerað av kappingarlögini. Her verða hesar reglur stutt lýstar.

Í nágaldandi lóggávu eru reglur ásettar fyrir, hvussu stóran part av heildarkotuni ávís fyritøka ella einstakur persónur kunnu eiga. Hesar reglur eru soljóðandi:

1) Bólkur 2: Trolrarar	20% av fiskidøgunum
2) Bólkur 3: Línuskip yvir 110 tons	20% av fiskidøgunum
3) Bólkur 4A og 4B: Útróðrarbátar størri enn 15 tons	20% av fiskidøgunum
4) Bólkur 4T: Útróðrarbátar størri enn 40 tons á trolveiðu	30% av fiskidøgunum
5) Bólkur 6: Garnabátar	25% av fiskiloyvunum
6) Verksmiðjutrolrarar	35% av kvotunum í toskavirði
7) Ídnaðarskip	35% av veiðiloyvunum
8) Uppsjóvarfiskiskapur (nótaskip)	25% av veiðiloyvunum

Hesar reglur voru ikki upprunaliga í lögini um vinnuligan fiskiskap, men komu inn í 2007. Fyritøkur, sum fyrir lógarbroytingina áttu størri part enn ásett omanfyri, varðveittu sín part, men kundu ikki økja um hann. Hetta hevur havt við sær, at tað framvegis í dag eru fiskivinnufyritøkur, sum eiga størri part av heildarkotuni, enn lógin ásetir.

Sum sæst á ásetingunum omanfyri, eru avmarkingarnar í núverandi lóggávu settar í mun til fiskidagar, fiskiloyvir, kvotu í toskavirði og í mun til veiðiloyvir.

Í viðmerkingunum til lógarbroytingina í 2007 verður sagt, at endamálið við lógarbroytingini er at forða fyrir eini ov stórar miðsavning í vinnuni, og somuleiðis skal forðast fyrir, at fyritøkur í føroysku fiskivinnuni gerast ov stórar í mun til støddina á føroyska búskapinum. Í viðmerkingum til vinnuveindina verður eisini víst á, at tilíkar reglur eisini eru galddandi í grannalondunum.

¹ Kelda: Búskaparráðið, heystið 2014

Í sambandi við hesa frágreiðing er kannað, hvussu miðsavnaðar fyritókur eru í dag, tá ið ræður um botnfiskiskap í Barentshavinum og uppsjóvarfiskiskap.² Fyri botnfiskiskapin í Barentshavinum vóru tað bert tríggjar fyritókur, sum í 2016 fingu tillutað loyvir. Býtt varð soleiðis, at ein fyritóka fekk tillutað 47% av kvotunum, ein fekk 30% og ein fekk 23%. (Hetta var býtið áðrenn uppboðssöluna í 2016). Uppsjóvarfiskurin varð í 2016 soleiðis býttur, at största fyritókan fekk tillutað 27% av makrelkvotunum og 34% av norðhavssildarkvotunum og svartkjaftakvotunum. (Hetta er eisini roknað áðrenn uppboðssöluna í 2016).

Eins og alt annað vinnuligt virksemi í Føroyum, skal virksemið í fiskivinnuni eisini fylgja kappingarlögini. Lógin skal eitt nú forða fyrir kappingaravlagandi avtalum millum fyritókur. Her kann eitt nú talan vera um avtalur, har kappingarneytar beinleiðis áseta söluprísin ella býta marknaðin millum sín, men talan kann eisini vera um samanleggingar av fyrítókum. Harumframt ásetir lógin, at ikki er loyvt fyrítókum at misnýta ráðandi marknaðarstøðu, har ráðandi marknaðarstøða er definerað sum ein støða, har ein fyritóka megnar at seta prisir og onnur kappingarparametur uttan at hugsa um kappingarneytar.³ Kappingareftirlitið hevur somuleiðis til uppgávu at viðgera lóggávu, sum kann virka kappingaravlagandi.

9.3 Kappingarreglur og føroyska fiskivinnan

Í hvønn mun neyðugt er við antitrust-reglum, veldst serliga um, hvussu bygnaðurin á marknaðinum er.

Bygnaðurin á einum marknaði lýsir tal og stødd á fyrítókum, sum kappast á marknaðinum, og styrkina á hesi kapping. Fyri at staðfesta, um kappingin er nøktandi á einum marknaði, er neyðugt fyrst at skilmarka marknaðin, sum talan er um. Í mun til fiskivinnuna kann talan vera um annaðhvort *output*-marknaðin ella *input*-marknaðin (ella marknaðirnar).

Output-marknaðurin er marknaðurin fyrir fiskaslagið, sum fyrítókan selur, og tað er á hesum marknaði, at fyrítókan hevur sína inntøku. *Input*-marknaðurin er marknaðurin, har fyrítókan keypir tey input, sum henni tørvar til framleiðsluna, og mest tyðandi í hesum sambandi eru fiskatilfeingið og starvsfólkini. Tað er sostatt á *input*-marknaðinum, at kostnaðirnir hjá fyrítókuni verða settir. Eftirspurningurin á *input*-marknaðinum verður avgjørdur av prisinum á hesum marknaði, men eisini av eftirspurninginum á *output*-marknaðinum, og tí verður eftirspührungurin á *input*-marknaðinum mangan nevndur ein avleiddur eftirspurningur.

Antitrust-reglur í mun til fiskivinnuna kunnu setast í verk á ymiskan hátt. Her kann talan vera um eina avmarking av, hvussu nögv av heildarkvotuni fyrir ávist fiskaslag, ein fyrítóka kann hava ræði á. Eisini kunnu avmarkingar taka støði í øðrum enn einans fiskaslagnum (sum t.d. skipabólki ella øki). Eisini kann talan vera um avmarking av, hvussu nögv av samlaðu kvotunum fyrir øll fiskaslög, ein fyrítóka kann hava ræði á. Til seinast kann eisini verða talan um, hvussu stóran part ein fyrítóka kann vinna á ávisari uppboðssølu.

At seta kappingarreglur í gildi byggir á ta staðfesting, at kapping hevur fleiri jaligar avleiðingar við sær. Her verður fyrst og fremst hugsað um brúkaran (*output*-marknaðin), tí ófullkomin kapping hevur í størra ella minni mun við sær, at vælferð verður flutt frá brúkaranum yvir til framleiðaran. Størra kapping kann hava við sær, at brúkarin fær lægri prisir, betri vøruruval og betri vørudygd. Í mun til *input*-marknaðin hevur vantandi kapping við sær, at fyrítókur rinda aðrar prisir fyrir framleiðslufaktorarnar, enn virðið á hesum. Her kann sum dömi nevnast, at um fullkomin kapping er á einum *input*-marknaði, fáa starvsfólkini lón sambært produktiviteti sínum. Um ein ávis fyrítóka er einasta arbeiðsstæð hjá starvsfólkum við serstórum fórleikum ella serstakari útbúgving (innan ávist geografiskt øki), er væl hugsandi, at henda fyrítóka rindar minni fyrir hesi starvsfólk, enn virðið á framleiðslu teirra er. Her er sostatt eitt dömi um ófullkomna kapping á einum *input*-marknaði.

9.4 Hvussu verður kapping mátað?

Um ein ávisur marknaður hevur tørv á serligum antitrust-reglum, veldst um styrkina á kappingini millum kappingarneytarnar á marknaðinum. Men hvussu ber til at máta, um lítil ella nögv kapping er á einum marknaði? Vanliga verða trý ymisk kriteriir nýtt til at royna kappingina á einum marknaði, og tað finnast ítökiligar mannagongdir fyrir at máta kappingina í mun til hesi kriteriir.

Fyrst skal metast um, hvussu lætt nýggjar fyrítókur kunnu koma inn í vinnuna.⁴ Tað kunnu í høvuðsheitum vera tríggjar orsókir til, at forðingar eru á økinum: (i) framleiðslutreytirnar í vinnuni geva fyrimunir til fáar (og stórar) fyrítókur, heldur

² Keldan til hetta brotið er teyggjan.fo og logir.fo

³ Frá heimasiðuni hjá Kappingareftirlitinum (www.kapping.fo): Vegleiðing viðvíkjandi forboðnum móti misnýtslu av ráðandi støðu.

⁴ Hetta mót verður á enskum rópt contestability.

enn fleiri (og smáar) fyritókur (sokallaðir stórrakstrarfyrirunir); (ii) umsitingarligar forðingar (t.d. patentir ella onnur loyvir); (iii) núverandi fyritókur taka strategiskar avgerðir fyrir at forða nýggjum fyritókum at koma inn á marknaðin.

Eitt annað mót fyrir kapping er, hvussu miðsavnað, vinnan er. Her verður víst til tal og stödd á fyritókum á marknaðinum. Her er vanligt at taka t.d. 2-3 tær störstu fyritókurnar á marknaðinum og kanna, hvussu stóran part av marknaðinum, hesar hava.

Triðja mátið fyrir kapping er möguleikin hjá fyritókum at gera eina kollusión, og hetta punkt er eisini sera tætt knyttt at hinum báðum punktunum, sum umrødd eru omanfyrir. Er lætt at koma inn í vinnuna, og eru nógvar fyritókur á marknaðinum, er ikki sannlíkt, at fyritókur kunnu upphalda eina kollusión.

9.5 Kapping á output-marknaðinum

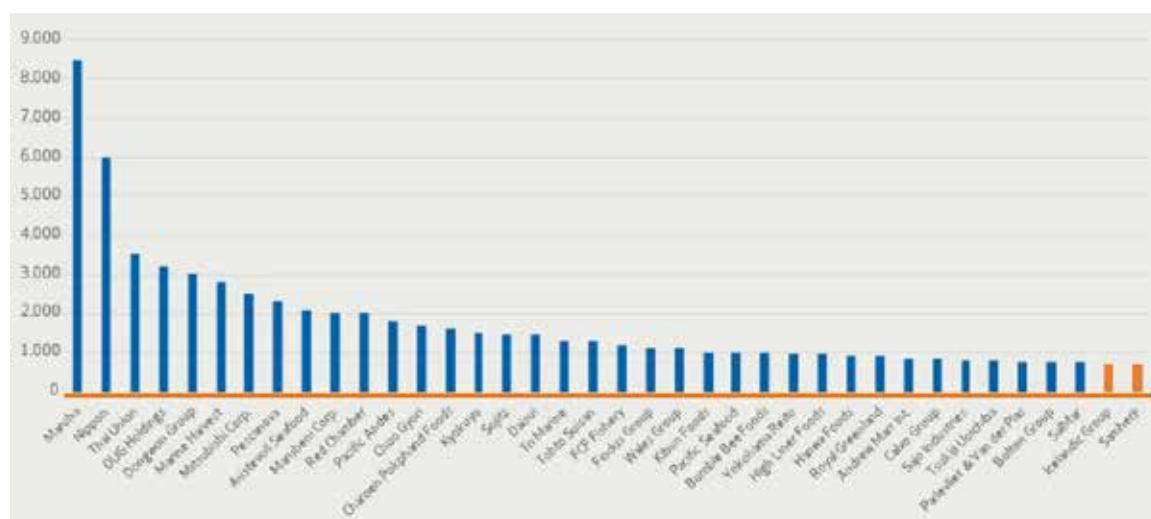
Output-marknaðurin er ein altjóða marknaður fyrir ymisk fiskaslög. Tað eru ikki ábendingar um, at fóroyaskar fyritókur megna at ávirka prísí á altjóða fiskamarknaðinum, og sostatt er einki, sum bendir á kappingarlagandi atburð á hesum marknaði. Lønarlagið í Føroyum er høgt, um sammett verður við altjóða lønarlagið, og hetta er við til at leggja trýst á fóroyaskar fyritókur, sum virka í altjóða kapping. Talan er sostatt ikki um eina miðsavnaða vinnu globalt sæð, og möguleikin fyrir at fremja eina kollusión er neyvan stórur. Tað finnast tó ávísar forðingar fyrir atgongd, bæði tí at loyvir skulu fáast til vegar, og orsakað av framleiðslutreytum í vinnuni.

Antitrust-reglur eru sum heild torførar at upphalda á altjóða marknaðum, tí fóroyaskar reglur gera lítlan ella als ongan mun fyrir brúkaran. Hinvegin kunnu fóroyaskar antitrust-reglur vera við til beinleiðis at avmarka effektivitetin og sostatt eisini kappingarförið hjá fóroyskum fyritókum, tí at hesar antitrust-reglur hava við sær, at fyritókur fáa ikki fyrirunir av stórrakstri. Tað er eisini sannlíkt, at antitrust-reglur forða fyrir vertikalari integráion, tí ein slík fær ikki verið, um ikki stórrakstrarfyrirunir eru.

Hóast antitrust-reglur eru settar í verk í fleiri av grannalondum okkara, skal her havast í huga, at hesi krøv kunnu raka fóroystu fiskivinnuna harðari orsakað av stöddini á fóroystu fiskivinnuni. Vit skulu eisini minnast til, at fiskivinnan í hesum londum rindar ikki tilfeingisgjøld í sama mun sum tann fóroyksa. Lág tilfeingisgjøld og politisk útluting tala í sjálvum sær fyrir, at loyvini skulu spjaðast út á fleiri økir í landinum og eisini út til fleiri fyritókur. Um fóroyksa fiskivinnan í framtíðini skal virka eftir marknaðartreytum í stórru mun enn í dag, har rættindini verða lutað út til hægstbjóðandi, og vinnan rindar hægri tilfeingisgjøld, gerast antitrust-ásetingarnar möguliga ikki eins týðandi. Grundgevingin fyrir hesum er, at tað er serliga, tá loyvini eru ókeypis ella nærum ókeypis, at tað t.d. fær stórru týdning, at býtið er javnt kring landið.

Mynd 9.1: Søluinntøka (í mió. US-dollarum) hjá heimsins störstu fyritókum innan fiski- og alivinnu.

Kelda: Arion Banki (2015).

Fóroyaskar fyritókur eru ikki stórar, um samanborið verður við altjóða fyritókur, sum fóroystu fyritókurnar kappast við. Tær störstu fyritókurnar á altjóða marknaðinum eru m.a. frá Japan, Tailandi, Noregi, Spania og Kina, og tær störstu 13 fyritókurnar á marknaðinum ráða yvir 11-16 prosentum av samlaðu veiðuni í heiminum.⁵ Mynd 9.1 omanfyrir vísir

⁵ Kelda: Arion Banki: Íslenskur sjávarútvegur – staða og horfum, 2015

samanbering av støddini á størstu altjóða fiskifyritøkunum og størstu íslendsku fiskifyritøkunum. Samanberingina hevur íslendski bankin, Arion Bank, gjort. Alivinnan er eisini við í hesi samanbering. Talan er um søluinntøku í mió. US-dollarum. Til samanberingar kann nevnast, at í Føroyum vóru í mars í ár umleið 3.000 starvsfólk innan fiskiskap, ali- og kryvivirkir og fiskavøruíðnað, og samlaða útflutningsvirði hjá fiski- og alivinnuni var í 2014 góðar 6 mia. krónur. (Hetta svarar til umleið 900 mió. US-dollarar).⁶ Størsta fyritøka í Føroyum í mun til søluinntøku í 2014 var Bakka frost við á leið 2,7 mia. krónum.⁷ Verður einans hugt at fiskivinnuni, kann sum dømi nevnast, at Varðin hevði eina søluinntøku beint undir 1 mia. krónur í 2015 og umleið 800 mió. krónur í 2014. Til samanberingar kann nevnast, at Samherji (sum eisini sæst aftast á myndini omanfyri), hevði eina inntøku á uml. 4,2 mia. krónur í 2014.

Eitt argument fyrir at hava antitrust-reglur kortini er, at fyritøkur í fiskivinnuni kunnu gerast stórar í mun til støddina á føroyska búskapinum, um ongar tilíkar reglur eru. Hetta hevur við sær, at avgerðir hjá einstøkum aktørum í vinnuni kunnu hava stórar avleiðingar fyrir gongdina í føroyska búskapinum. Harumframt er vandi fyrir, at sera stórar vinnufyritøkur í ov stóran mun koma at seta dagsskrána fyrir fyrising og löggeving. Tískil kann ein ávisur váði standast av ikki at seta nakrar antitrust-reglur í verk.

Kappingarreglur á output-marknaðinum kunnu sostatt hava bæði fyrimunir og vansar við sær. Tær kunnu tryggja, at fleiri fyritøkur eru á marknaðinum, men hinvegin forða tær fyrir effektiviseringum, sum kunnu vera við stórrakstri.

9.6 Kapping á input-marknaðinum

Input-marknaðurin er skerdur á ymiskan hátt. Reguleringin av fiskivinnuni hevur við sær, at avmarkað mongd av fiskatilfeingi verður sett á marknaðin, og harumframt er talan um ein afturlatnan, føroyskan marknað, har útlendingar ikki kunnu luttaka. Hetta hevur við sær, at fáar fyritøkur (keyparar) eru á hesum marknaði, og tí verður kappingin skerd. Hinvegin eru føroyskar fyritøkur fullkomiliga bundnar at føroyska fiskatilfeinginum, tí ikki ber til at skifta yvir til annað input.⁸ Hetta talar fyrir kapping á input-marknaðinum, hóast avmarkað tal av fyritøkum. Um fyritøkur á input-marknaðinum megna at ávirka prísir á hesum marknaði, hevur hetta ta avleiðing, at prísurin fyrir tilfeingið er lægri settur, enn hann annars vildi verið, um fullkomin kapping var um tilfeingið. Sostatt fær landið minni fyrir tilfeingið, enn tað vildi fингið, um talan var um fullkomna kapping.

Kapping um tilfeingið er neyðug, um uppboðssølan skal virka sum ætlað. Tað er kortini ikki vist, at antitrust-reglur økja um kappingina á uppboðssølumarknaðinum.

Antitrust-reglur kunnu tryggja, at alt fiskatilfeingið ikki endar hjá fáum fyritøkum, og á henda hátt kunnu hesar reglur vera við til at eggja smáum og miðalstórum fyritøkum til at luttaka á marknaðinum. Um ongar tilíkar reglur eru, kann hugsast, at smáar og miðalstórar fyritøkur ikki hava hug til at luttaka, tí tær vita, at tær vinna einki kortini. Grundgevingarnar ímóti at seta antitrust-reglur í verk eru hinvegin, at tilíkar reglur beinleiðis útihýsa fyritøkum frá at luttaka á uppboðssøluni. Her kann t.d. hugsast, at 2-3 fyritøkur ikki fáa verið við okkurt árið, tí at tær hava ov nógvar kvotur, og sostatt er talið á fyritøkunum avmarkað á uppboðssøluni hetta árið.⁹

Í mun til at tryggja kapping á uppboðssølumarknaðinum (input-marknaðinum), kunnu antitrust-reglur sostatt hava við sær bæði fyrimunir og vansar.

9.7 Niðurstøður og tilmæli

Kappingarreglur hava sum hóvuðsendamál at skapa kapping á output-marknaðinum og skulu sum heild forða fyritøkum í at misnýta eina ráðandi støðu. Tó kunnu eisini onnur endamál vera við tilíkum reglum. Eitt nú kann nevnast, at kappingarreglur kunna forða fyrir, at einstakar fyritøkur gerast ov stórar í mun til støddina á føroyska búskapinum. Harumframt kann talan vera um eitt politiskt ynski um at varðveita fleiri fyritøkur á marknaðinum.

Kappingarreglur hava bæði fyrimunir og vansar við sær. Fyrimunurin við teimum er, at tær kunnu forða fyrir, at føroyski búskapurin gerst viðbrekin í mun til avgerðir hjá einstøkum fyritøkum. Vansin við teimum er, at tær kunnu skerja effektivitetin í vinnuni. Stórar fyritøkur kunnu hugsast at fáa ágóðan av stórrakstrarfyrirmunum og eru effektivari enn lítlar fyritøkur. Sostatt fóra avmarkandi kappingarreglur alt annað líka til minni tilfeingsrentu, enn um tær ikki verða settar í verk.

⁶ Kelda: Hagstova (www.hagstova.fo). Seinast vitjað 23/06/16)

⁷ Kelda: Heimsíðan hjá Bakka frosti (www.bakkafrost.com)

⁸ Talan er um ein rættilega óelastiskan eftirsprungin eftir føroyska fiskatilfeinginum. Orsókin til hetta er, at eingin framleiðsla kann vera uttan fiskatilfeingi, og hetta kemir serliga av, at føroyskar fyritøkur ikki kunnu luttaka á útlendskum marknaðum fyrir fiskatilfeingi.

⁹ Hesin trupulleikin er tó ikki eins stórus, um allar kvotur minka við ávisum prosenti hvort ár. Í hesum fóri kunnu fyritøkur í stóri mun luttaka á uppboðssøluni, tí tær missa nøgd hvort ár.

Vansarnir við slíkum tiltökum eru sostatt serliga búskaparligir. Eitt nú verður mett, at fóroystu fiskivinnufyrítokurnar ikki hava javnbjóðis möguleika at kappast við aðrar útlendskar fyrítokur, um antitrust-reglurnar eru ov avmarkandi. Harumframt verður mett, at kappingarlógin eisini virkar við sama endamáli, og sostatt er tørvurin ikki stórur fyri tilíkum reglum.

Nevndin metir tað kortini hava týdning, at fóroyski búskapurin ikki er bundin av einstókum fyrítokum. Tí mælir nevndin til at seta í verk tvey ymisk slög av kappingarreglum: (i) avmarkingar í mun til lut í samlaðu kvotunum í fiskivinnuni og (ii) avmarkingar í mun til lut í heildarkvotuni fyri ávist fiskaslag.¹⁰ Reglur fyri, hvussu stóran part av samlaðu kvotunum í fiskivinnuni ein fyrítøka kann eiga, eru ikki galdandi í dag.

Nevndin mælir somuleiðis til, at avmarkingar verða settar í mun til kvoturnar í ávísum fiskiskapi (og ikki t.d. veiðiloyvir, sum í núverandi reglum). Royndir úr alivinnuni vísa, at reglur, sum taka støði í veiðiloyvum, ikki eru avmarkandi í nóg stóran mun.

Nevndin hevur ikki ásett nakrar ávísar prosentavmarkingar, tí mett verður, at tað er meira ein politiskur spurningur at áseta eitt tilíkt prosenttal. Nevndin kann ikki fakliga grundgeva fyri einum ávísum prosenttali. Nevndin mælir tó til, at hesar reglur ikki eru ov avmarkandi, t.e., at prosentavmarkingarnar ikki eru ov lágar, tí hetta fer at hava neiliga ávirkan á kappingarførið í fiskivinnuni og stöddina á tilfeingisrentuni, sum sambært arbeiðssetninginum skal gerast so stór sum möguligt. Harumframt skal havast í huga, at núgaldandi kappingarreglur ikki hava havt fulla ávirkan á vinnuna, tí sambært hesum reglum skuldi eingin fyrítøka missa loyvir, eftir at avmarkingin varð innförd í 2007.

Mælt verður ikki til at seta avmarkingar í mun til, hvussu nögv ein fyrítøka kann vinna á eini uppboðssolu. Avmarkingarnar omanfyri (t.e. í mun til samlaðu kvoturnar í fiskivinnuni og í mun til einstakan fiskiskap) hava við sær, at allar fyrítokur kunnu ikki bjóða á uppboðssolum, tí tær verða raktar av hesum avmarkingum. Um fleiri avmarkingar verða settar, gerst kappingin aftur meiri avmarkað.

¹⁰ Í Íslandi eru reglurnar um anti-trust í fiskivinnuni t.d. tær, at eingin fyrítøka kann eiga meira enn 12% av samlaðu kvotunum í toskavirði. Eisini eru avmarkingar fyri, at eingin fyrítøka kann eiga meira enn 20% av einum einstakum fiskaslagi. Undantøk eru toskur (12%) og kongafiskur (35%).

10 Virðisøking

Í hesum kapitli verður viðgjört, hvussu umsitingin av fiskivinnuni kann vera viðvirkandi til, at føroyska samfelagið fær sum mest burtur úr fiskivinnu síni.

Virðisøking er hugtak, sum lýsir, hvussu nógvir virðið á eini vøru er økt, t.d. í einum liði í framleiðsluni. Í mun til rokskapin hjá fyritokum svarar virðisøking til rokskaparlígt úrslit, áðrenn lónarkostnaður er frádrigin, t.e.

$$\text{virðisøking} = \text{lónir} + \text{rokskaparlígt úrslit}$$

Sostatt fellur virðisøkingin annaðhvort til starvsfólkini ella til eigaran av fyritökuni. Samlaða virðisøkingin fyri eitt samfelag (bruttovirðisøkingin) er samlaða framleiðsluvirðið á endaligum vørum, tó at fyrlit ikki er tikið fyri meirvirðisgjaldi ella stuðli.

Hugtakið skal sum heild nýtast við fyrivarni í búskaparlígt greiningum. Sum dømi kann nevnast, at ein fyritøka kann hava positiva virðisøking, hóast virksemið ikki er búskaparlígt skynsamt, tí fyritókan koyrir við undirskoti. Sostatt kann hugtakið virðisøking ikki einsamalt vera vegleiðandi í (virkis)búskaparlígt avgerðum.

Í sambandi við evnið virðisøking hefur nevndin eitt nú viðgjört, um uppboðssølu av veiddum fiski skal vera kravd, ella um hetta skal vera upp til fyritökurnar at gera av. Nevndin hefur eisini viðgjört aðrar möguleikar fyri at tryggja betri atkomuligkeit til rávøru hjá føroyskum fiskavirkjum.

Nevndin metir, at rúm eigur at vera fyri bæði beinleiðis sølu av rávøru og uppboðssølu av veiddum fiski. Harumframt vísa hagtøl, at rættilega stórur partur av avreiddum fesfkiski verður seldur um uppboðssøluna. Tí mælir nevndin frá at seta í verk kravda uppboðssølu av veiddum fiski og heldur halda fast við verandi reglur. Um hagtølini broytast og minni nøgd fer um uppboðssøluna, kann hetta tó endurskoðast.

Nevndin hefur somuleiðis viðgjört, hvørjar broytingar kunnu hava við sær, at stórri partur av fiskinum kemur til lands. Við tí í hyggju at fáa alt av fiskinum til lands metir nevndin tað vera týdningarmikið, at farið verður undir eina tilgongd saman við vinnuni, har mett verður um, hvussu ásettu málini kunnu røkkast. Tíðarfreist eigur at verða sett fyri, nær málid skal vera rokkið.

Í mun til meirvirking av fiskinum metir nevndin tað somuleiðis vera avgerandi, at menning og gransking av matvøruframleiðslu verður raðfest frammarlaga. Vantandi lónsemi er ein týðandi forðing í mun til at fáa ein stórri part av fiskinum í land, og her kunnu gransking og menning hava ein avgerandi leiklut. Somuleiðis eigur myndugleikin at tryggja, at gjørðar verða avtalur, sum rudda slóð fyri sølu av virkaðum fiskavørum.

Nevndin metir, at reguleringin av vinnuni (og útlutingin av loyvunum) eisini hefur ein leiklut í mun til at tryggja meirvirking av fiskavørum. Vinnan eigur at fáa støðugar karmar, ið samstundis hava við sær marknaðarhugsan. Uttan ein ávíisan tryggleika fyri (i øllum fórum nøkrum) miðallongum og longum veiðirættindum er torført at tryggja, at vinnan ger neydugar ílögur og mennir teir möguleikar, sum liggja í fiskatilfeinginum. Tryggleiki fyri loyvunum eggjar til, at ótroyttir möguleikar í føroystu fiskivinnuni koma undan kavi.

10.1 Arbeiðssetningur

Evnið virðisøking fær nógva umrøðu í arbeiðssetninginum.

Undir høvuðsmálunum stendur, at fiskivinnunýskipanin skal virka fyri størst möguligum virðisvøkstri og avkasti í Føroyum til reiðará, manningar, virkir, fyritókur, starvsfólk, tænastuveitarar og samfelagið alt, og at vit støðugt menna nýskapan og føroyskar førleikar í øllum pørtum av virðisskapanini.

Undir 2. punkti, *Búskaparlígt og samfelagslig burðardygð*, verður nevnt, at nevndin skal viðgera og gera tilmæli um, hvussu øll lið í virðisskapanini (veiða, virking, søla, undirveitarar o.o.) kunnu skapa mest möguligt búskaparlígt og samfelagsligt avkast í Føroyum.

Undir 6. punkti, *Virðisøking í Føroyum*, er somuleiðis drúgv umrøða av teimum punktum, sum nevndin skal viðgera í sambandi við virðisøking. Ítøkilig viðgerð og niðurstøða skal gerast um m.a. atgongd til fiskatilfeingi hjá føroyskum

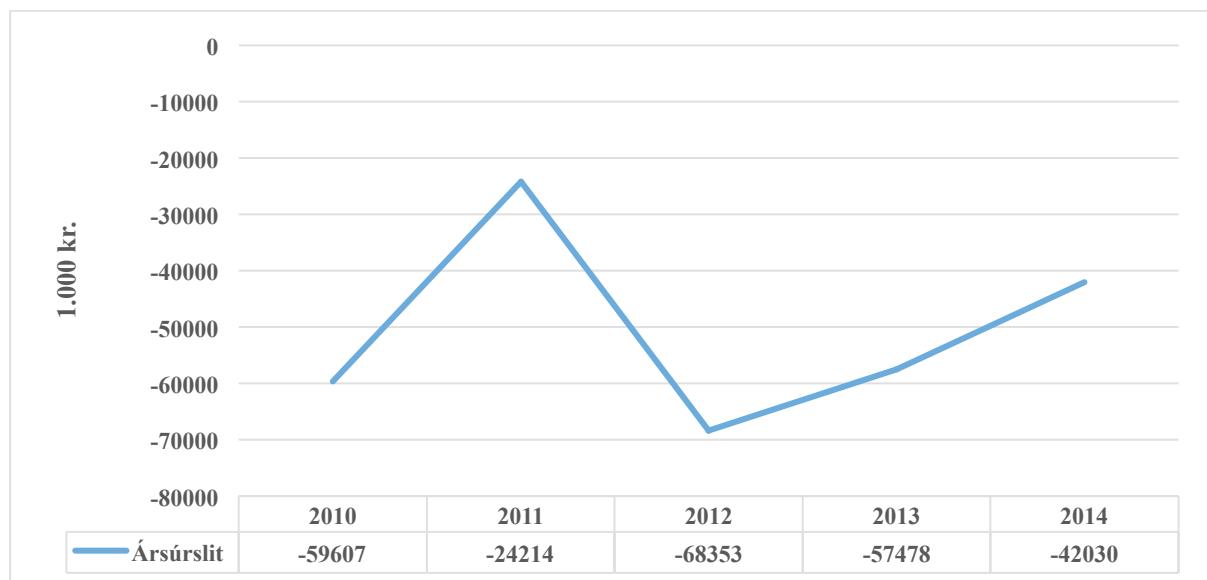
virkjum, og í hesum sambandi skal nevndin viðgera, um krav skal setast um, at öll rávøra skal um føroyskan kaikant, og somuleiðis um tvingað uppboðssøla skal setast í verk av rávøru. Enn eitt høvuðspunkt í sambandi við virðisøking er, um öll hjávøra (livur, garnar, høvd, uggar, fráskurður o.a.) skal hagreiðast umborð ella førast til lands.

10.2 Virðisøking í føroysku fiskivinnuni

Samlaða virðisøkingin fyrir føroysku fiskivinnuna (fiskiveiða og fiskavirkning) var í 2013 umleið 17% av bruttotjóðarúrtökuni, og er ískoytið frá fiskivinnuni til samlaða BTÚ í Føroyum sostatt umleið 2,5 mia. krónur árliga. Sambært frágreiðingini "Alt í land" átti botnfiskiflotin á leið 1 mia. krónur av hesi upphædd.

Høvuðsfortreytin fyrir at tosa um gagnnýtslu av føroyskum fiskatilfeingi er góð, at tað finst nóg mikið av rávøru at virka burturúr. Fyri botnfiskaflotan hevur hetta verið ein gjøgnumgangandi trupulleiki seinastu nógvu árin. Tað er sostatt avgerandi fyrir virðisøkingina, at botnfiskiskapurin undir Føroyum fer at kasta pening av sær aftur, og tí hongur virðisøking neyvt saman við kjakinum og tilmælunum í kap. 4 um at tryggja eina burðardygga fiskivinnu. Virðisøking er einans gjørlig, um rávøra er til taks.

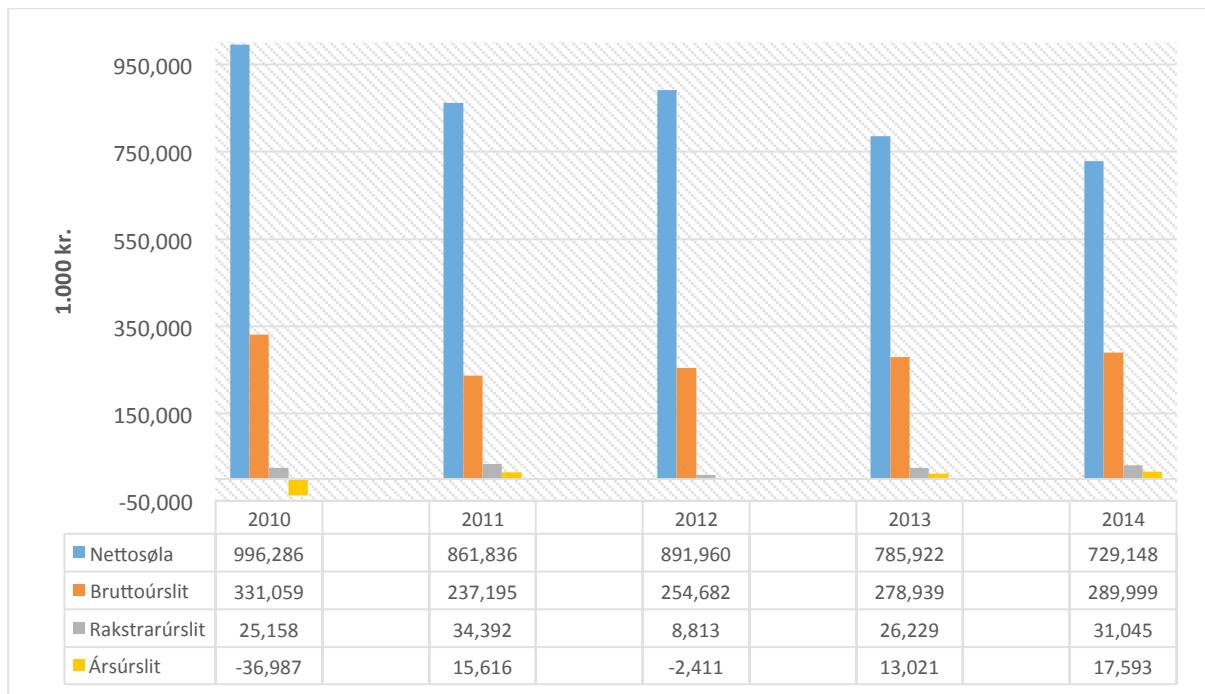
Vánaligi botnfiskiskapurin seinnu árin undir Føroyum ávirkar sjálvsagt eisini úrsliði hjá flotanum. Á mynd 10.1 sæst úrsliði hjá heimaflotanum, sum fiskar botnfisk, í tíðarskeiðinum 2010-2014. Myndin vísir eitt samlað hall hesi 5 árinu upp á 250 mió. kr.

Mynd 10.1. Ársúrslit hjá trolarum og línumskipum í tíðarskeiðinum 2010-2014. Kelda: Januar.

Harumframt kann leggjast afturat, at miðalaldurin fyrir fiskiførini er sera høgur. Sum dömi kann nevnast, at línumskipini eru í miðal 42 ára gomul, og trolararnir hava ein miðalaldur á 26 ár.

Rávøran frá heimaflotanum er høvuðsgrundarlagið undir framleiðsluni hjá flakavirkjunum á landi. Tann alsamt minkandi rávørunøgdin hevur gjort, at úrslitini hjá virkjunum samanumtikið ikki hava verið nøktandi (mynd 10.1).

Mynd 10.2. Fíggjarliga gongdin í flakavirkisvinnuni, 2010-2014. Kelda: Januar.

Stóðan var ein heilt onnur í uppsjóvarflotanum. Í 2014 lógu 21% av sölulinntökunni hjá uppsjóvarfyrítökum eftir sum yvirskot.¹

10.2.1 Virðisketur

Virðisketur er ein háttur at lýsa, hvussu virðisøkingin verður staðfest gjøgnum framleiðsluna.

Virðisketuperspektivið fevnir um allar virðisketurnar av grunni at munni, t.e., at frá tí fiskurin svimur sum rávøra, til hann liggar á borðiskinum hjá tí, sum etur.

Virðisketan kann í høvuðsheitum flokkast í tveir bólkar: kjarnuvirksemi og stuðulsvirksemi. Kjarnuvirksemi kann vera innkeyp, framleiðsla, útteiting, søla og tænasta, og stuðulsvirksemi kann vera infrastrukturur og umsiting.

Hesar eygleiðingar kunnu eitt nú gerast av virðisketunum:

- Jú fleiri virðisketur, vit hava, jú sterkari standa vit. Hetta verður eisini nevnt diversifikation. Um tað skuldi gengið illa á einum marknaði, kunnu vit vinna pening á einum øðrum marknaði.
- Jú longri virðisketurnar eru, jú longri út á marknaðin koma vit. Prinsipielt hava allar virðisketurnar í fiskivinnuni somu byrjan, nevniliða á grunnunum, men jú nærri kundunum, vit kunnu koma, tess fleiri lið fær ketan.
- Jú longur út í virðisketurnar, vit koma, jú storrri er tørvurin á fólkvi við ymiskum útbúgvingum. Hetta merkir, at vit hava brúk fyrir fólkvi, sum til dømis hava vitan um marknaðir og sølu, mál og mentan í keyparalondunum, vitan um logistik, teknologi, KT o.a.

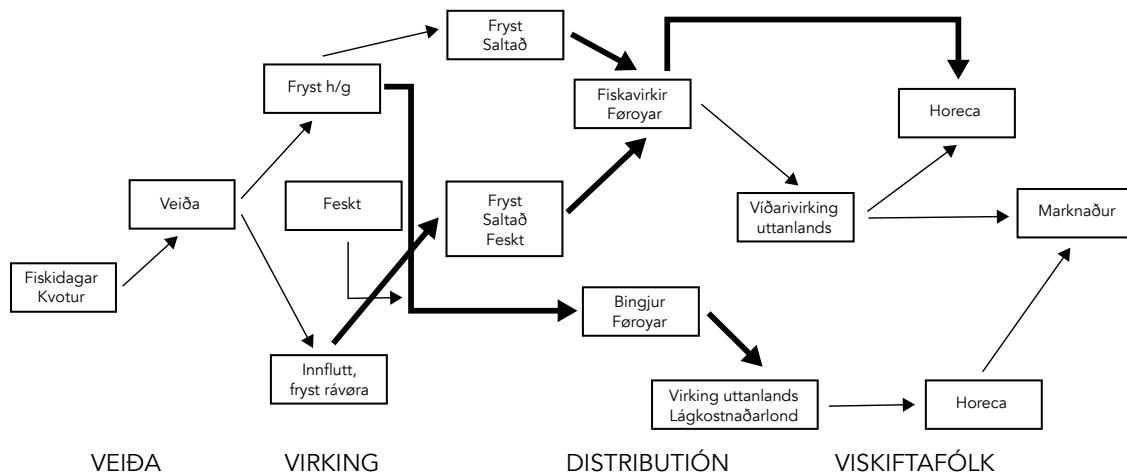
Virðisketurnar kunnu vera stuttar og langar. Tær kunnu eisini flættast inn í hvør aðra, har tann eina føðir inn í eitt lið í eini aðrari, (mynd 10.3).

¹ Kelda: Tøl frá Januar.

VIRÐISKETAN Í FØROYSKU BOTNFISKAVINNUNI

Í FØROYUM

UTTAN FYRI FØROYAR

Mynd 10.3. Virðisketan í føroysku botnfiskavinnuni. Viðmerking til mynd: Horeca stendur fyri hotel, restaurant, catering. H/g merkir avhøvdaður og kruvdur fiskur.

Skiljast kann millum veiðiorienteraðar virðisketur og marknaðarorienteraðar virðisketur.

Í tí veiðiorienteraðu vinnuni er tað útboðið av fiskinum, sum stýrir virðisketuni. Í stóran mun elvir ein fiskidagaskipan til eina veiðiorienteraða virðisketu. Orsókin til hetta er, at teir keypararnir, sum gjalda besta prísin, vilja hava at vita frá framleiðaranum, hvørjar nøgdir teir kunnu vænta av teirri ávisu vøruni, nær teir kunnu vænta at fåa hana, og hvussu góð, hon er. Hetta eru spurningar, sum framleiðarin, sum keypir fisk frá skipum undir fiskidagaskipanini, hevur sera torført at svara keyparnum.

Í tí marknaðarorienteraðu virðisketuni er tað eftirsprungin frá kundanum eftir tí rætta fiskinum, sum stýrir virkseminum í øllum liðunum, heilt aftur til fiskimannin. Tað er kundin, sum ger av, hvussu liðini frammanfyri útinna sítt virksemi fyri at nøkta tørvin hjá kundanum. Skipanir við umsetiligum kvotum gera tað tí munandi lættari at nøkta kundans tørv.

10.2.2 Flakavinnan

Tann minkandi rávørunøgdin av føroyskveiddum fiski hevur havt við sær, at virkini keypa meira av frystum fiski (h/g). Samstundis hava fleiri av skipunum, sum vanliga hava verið á ísfiskeveiðu, fingið sær frystilast.

Hetta merkir, at rávøran, sum flakavirkini skulu keypa, er vorðin munandi globalari, og kappingin frá láglønarlondunum ger tað truplari at kappast um føroysku rávøruna (sí dømi niðanfyri). Virkini í Føroyum skulu kappast við lágkostnaðarlond, ið hava 15-20% lónarkostnað samanborið við virkini í Føroyum.

Samanbering	Føroyar	Lágkostnaðarland
	Kr/kg RV	Kr/kg RV
Søla	25,50	25,50
Rávørukeyp	17,00	17,00
Annar broytíligur kostn.	1,65	1,65
Annar kostnaður	2,12	2,12
Virðisøking	4,73	4,73
Lønir	3,05	0,51
Úrslit áðrenn rentur, avskriving og skatt	1,68	4,22
		-2,54

Talva 10.1. Dømi: Føroyar vs. lágkostnaðarland, virking av saltaðum úrdráttum úr toksi við høvdi.

Vantandi meirvirking kann hava við sær, at Føroyar missa bæði beinleiðis og avleitt virksemi, sum uppstendur orsakað av meirvirking. Harumframt kann hetta hava við sær mistar fórleikar í eitt nú flakavinnuni.

10.2.2.1 Dømi: Missur fyri samfelagið orsakað av vantandi virðisøking

Vantandi virðisøking kann hava hesar avleiðingar:

- Avleitt virksemi av virking í Føroyum fellur burtur
- Fyri hvørt kilo, sum endar í lágkostnaðarlandi, missa Føroyar 4,73 kr.
- Lønir til starvsfólk, 3,05 kr/kg, fellur burtur – eingin skattur bæði í fyrsta og avleiddum virksemi
- Ongar tænastur til flakavinnuna – úrslit er mistur fórleiki
- Føroyar missa fótafestið á marknaðinum – óálítandi veitarar

Tað, sum er umráðandi, er, hvussu nögv tað føroyska samfelagið fær fyri tilfeingið, og her hevur virking av tilfeinginum stóran tydning.

Støðan er soleiðis í dag, at fiskimaðurin og reiðarin hava onga ávirkan á prísin, sum teir fáa fyri fiskin, tí tað avger tann globali marknaðurin. Tað merkir, at teir kunnu fáa 20 kr/kg eitt ár, og 2 ár seinni kunnu teir fáa 10 kr/kg, uttan at teir hava gjørt eitt verri ella betri arbeiði.

10.2.3 Vertikal integratiún

Vertikal integratiún er evni innan mikrobúskap og leiðslu, sum snýr seg um, hvussu feløg skipa sína veitingar, har feløg eiga sínar veitarar. Vertikal integratiún merkir, at sama fyritøka eigur fleiri liðir í framleiðsluni.

Tað kunnu vera fleiri grundgevingar fyri, at vertikal integratiún er skilagóð:

- Lágur framleiðslukostnaður:** Nýmótans skip og virkir eru kostnaðarmikil at byggja, og við øktum kapitalbindingum er neydugt at brúka allan kapasitetin hjá skipum og virkjum. Ein máti at tryggja sær hetta, er at kunna stýra fleiri liðum.
- Tryggleiki:** Tað er nögvur ótryggleiki í fiskivinnuni, t.d. sveiggj í prísum og nøgdum. Vertikal integratiún hjálpir feløgum í vinnuni at megna sveiggini.
- Økt kundakrøv:** Fiskivinnufritøkurnar mugu hava eftirlit við ymisku liðunum fyri at tryggja dygdargóða vøru.
- Vørumenning:** Nýggjar vørur krevja ofta stórar ílögur og gott tol, tí kundar og marknaðurin krevja tíð, áðrenn nýggja vøran er góðtikin.
- Virðisøking:** At stovna nýggj feløg og nýggjar framleiðslur krevur langtíðarhugsan. Slíkar framleiðslu í virðisketuni røkka langt inn í framtíðina og umfata ofta fleiri lið í virðisketuni.

Ein avgerandi fortreyt fyri virðisøking er, at rávøran, sum skal víðarivirkast, er so góð, sum yvirhøvur möguligt. Tað ber ikki til at gera eina góða liðugvøru burtur úr eini vánaligari rávøru. Hinvegin ber til at gera eina góða rávøra verri, um hon ikki verður handfarin væl.

Til tess at tryggja bestu dygdina er neyðugt, at skipini, sum veiða fiskin, og virkini, sum víðarigóðska hann, eru so væl útgjørd tøknliga, at besta fíggjarliga úrslitið fæst burturúr, bæði við atlini at effektiviteti og góðsku. Í uppsjóvarvinnuni hava fyritökumar gjørt stórar ílögur í góð skip, sum tryggja bestu góðskuna, og á landi eru bygd nútímans virkir, sum eru effektiv og samstundis tryggja eina sera góða liðugvøru, ið kann seljast á marknaðinum fyrir besta prisir.

Eitt gott dömi um týdningin av einum tøttum samstarvi millum liðini er stóra verkætlánin á Tvøroyri, har svartkjaftur skal meirvirkast til surimi. Her er talan um ílögur í skip og virki, sum nærkast 100 mió. kr.

Skip og manning mugu broyta mannagongdirnar umborð, soleiðis at svartkjafturin er so góður, at hann kann víðarivirkast til fyrstafloks surimi. Í mun til annan uppsjóvarfisk er svartkjafturin sera viðbrekin, og tí mugu mannagongdirnar broytast umborð, t.d. niðurkøling, túralongd, tóvtíð, tóvnøgd o.a. Á landi er eisini neyðugt við øðrvísi mannagongdum, tí fiskurin er lítil og skal handfarast við varsemi.

Surimiframleiðsla á landi í Føroyum er nýggj og tí er neyðugt við upplæring, og góðskukrøv gera tað neyðugt við tøttum samstarvi við útvaldar keyparar.

Tá tosað verður um at styrkja virðisketur og harvið virðisøkingina, er eingin ivi um, at vertikal integratiún í fiskivinnuni ikki bara er búskaparliga skilagóð, hon er eisini neyðug, um vit skulu hava sterkar fiskivinnufyrítøkur í Føroyum. Tað ræður um hjá fyrítøkunum at hava ræði á so stórum parti av virðisketunum, sum gjørligt.

Vertikal integratiún gevur fyrítøkuni nógvar fyrimunir. Tað er lættari at leggja framleiðsluna til rættis, og tað verður skjótari at effektivisera og rationalisera hana. Ein fyrítøka, sum ræður yvir allari (ella stórum parti av) virðisketuni frá fyrsta til síðsta lið, hevur ein fyrimun í at laga sína framleiðslu og vørur til marknaðin.

Tær ognarligu rembingarnar, sum hava verið í fiskivinnuni seinastu árin, hava ført við sær, at vit hava eitt minni tal av størri fiskivinnufyrítøkum í Føroyum. Hesar ráða yvir fleiri virðisketum, bæði uppsjóvar- og botnfiskavirðisketum, og dúva sostatt upp á stóran part av tilfeinginum.

Úr einum virðisøkingarsjórnarhorni er hetta ein jalig gongd. Føroyar hava brúk fyri storri fyrítøkum, sum hava neyðugu fíggjarmegina til støðugt at tillaga og menna virðisketurnar, sum skulu røkka langt út á marknaðirnar.

10.3 Atkomuligheit til veiðu

Í arbeiðssetninginum er ásett, at nevndin skal viðgera og koma til niðurstøðu um, hvussu ein kann tryggja, at virkini hava nøktandi atgongd til rávøruna. Í hesum samanhangi verður viðgjört, í hvønn mun avreiðingarkrøv, avreiðingargjøld og uppboðssølukrøv av veiddum fiski eiga at vera partur av eini fiskivinnunýskipan. Niðanfyri verða galddandi reglur fyrst lýstar heilt stutt, og síðan verður mett um fyrimunir og vansar við ymiskum krøvum.

10.3.1 Galdandi reglur

Reglur fyrir avreiðing í Føroyum og utanlands eru ásettar við heimild í grein 9, stk. 4, og grein 19 í lóginum um vinnuligan fiskiskap. Eftir kunngerð um treytir fyrir avreiðing í Føroyum og utanlands skal øll veiða, sum er veidd í føroyskum og/ella íslendskum øki, avreiðast um eina innvígjingsarskipan í Føroyum. Ásetingarnar fevna tó ikki um fiskaslogini lodnu, sild, makrel, rossamakrel og svartkjaft. Somuleiðis fevna ásetingarnar ikki um avreiðingar og veiðu hjá fiskiførum, sum á einum túri bert hava verið á beinleiðis veiðu eftir stinglaksi, langasporli og blálongu. Fiskiførum er tó loyvt at avreiða utanlands upp til 25% av samlaðu veiðini, uppgjørt 4. hvønn mánað. Verður henda reglan ikki hildin, verður avgjald (30% av søluvirðinum) ella mótrokning í fiskidøgum (upp til 30%) álagt seljara.

Tað finnast ongar reglur fyrir, at avreiddur fiskur skal um eina uppboðssølu, tó at tilíkar reglur áður hava verið galddandi. Reglur, sum áður vóru galddandi, ásættu, at 30% av veiðinøgðini, uppgjørt 4. hvønn mánað, skuldu um eina uppboðssølu. Hetta varð tó avtikið í 2003. Í grein 3 í kunngerð nr. 95 frá 2005 er ásett, at frá 1. september 2016 skal veiða, sum verður útflutt óvirkað, um eina uppboðssølu, sum er góðkend av Fiskimálaráðnum. Hetta krav er tó ikki galddandi fyrir kalva, hávasløg, skøtusløg, stinglaks, langasporl og blálongu.

Fyri uppsjóvarfisk eru ikki ásett krøv um at avreiða í Føroyum, men í staðin verða eyka avgjøld áløgd, um avreitt verður utanlands. Sambært løgtingslög nr. 30 frá 2016 skal eigari av fiskifari rinda eitt avreiðingargjald, sum er 2 krónur fyrir hvørt kilo í rundari vekt av makreli og norðhavssild, sum fiskifarið landar til virkingar ella frystingar utanlands, ella letur móttækuskipi undir fremmandum flaggi. Fyri heimaflotan er avreiðingargjaldið tó 1 króna.

10.3.2 Skal allur fiskur um føroyskan kaikant?

Í lötuni eru sostatt ásetingar, sum hava við sær, at í minsta lagi 75% av fiski, veiddur í føroyskum ella íslendskum sjógví, skal um føroyskan kaikant, tó við nøkrum undantøkum. Harumframt skal avreiðingargjald rindast, um makrelur ella sild verða avreidd uttanlands. Samanumtikið kann talan vera um annaðhvort avgjöld, sum verða lögð á avreiðing uttanlands, ella kann talan vera um beinleiðis forboð ímóti slíkari avreiðing. Niðanfyri verða fyrst fyrimunir og so vansar við tilíkum tiltøkum viðgjørdir.

At löggeva um, at allur fiskur skal um føroyskan kaikant, er at meta sum eitt protektionistiskt áatak. Tílik átøk eru við til at avmarka vinnuliga frælsi í høvuðsvinnu okkara og grava burtur teir fyrimunir, sum eru við fríhandli. Fyri at virðisøkingin í fiskivinnuni skal vera so stór, sum gjørligt, má vinnan sjálv kunna kann gera av, hvussu sølan skal leggjast til rættis. Hetta er í sjálvum sær við til at gera, at vinnan kann røkja marknaðir sínar betur og kann liva upp til tey krøv, sum teir seta. Vinnan eיגur sostatt at fáa frælsi til at velja at avreiða í Føroyum, tá hetta loysir seg best sambært búskaparligari grundgeving. Hetta samsvarar eisini við arbeiðssetningin, ið hefur sum eitt av høvuðsmálunum, "at til ber at virka í eini marknaðargrundaðari fiskivinnu við vinnuligum frælsi undir jøvnum kappingartreytum".²

Omanfyri varð víst á, at talan er um protektionistiskt átøk. Grundgevingarnar fyri at seta tilík í verk byggja nærum altið á at verja føroysk arbeiðspláss. Hetta verður gjørt við at verja vinnur í Føroyum, sum ikki kunnu standa seg í kapping við útlendskar fyrítøkur. Tó hava tilík tiltøk eisini verið nýtt til at stuðla nýggjum vinnum. Fyrimunir við at seta í verk protektionistiskt átøk eru sostatt lættir at skilja, og fyri føroyska borgaran kann tað tykjast, sum at hetta eru tiltøk, ið á ein heilt itokiligan hátt eru við til at tryggja tilverugrundarlag hansara. Fyri at nágrena vansarnar við protektionistiskum avgerðum er neyðugt at lýsa fríhandilsfyrimunirnar, sum mangan eru torførir at fáa eyga á. Hesir fyrimunir hava verið serliga væl lýstir í altjóða miðlunum í ár, tá Brexit fekk sera nógva umrøðu.

Ein fyrimunur, sum er viðkomandi í hesum sambandi, er, at fríur handil økir um effektivitetin í vinnuni. Sum tíðin gongur, kemur fríur handil at hava við sær, at arbeiðsmegi og annað tilfeindi verða flutt til ta nýtsluna, har hesi gagna mest. Hetta hefur við sær, at tær vinnur, sum eru kappingarførar um hesi tilfeindi, mennast og gerast effektivari. Her er talan um tær vinnur, har vit hava komparativar fyrimunir, tað er, har vit eru lutfalsliga dugnalig.³ Hetta ger, at samlaða virðisøkingin hækkar, og harvið hækka lónirnar og avkastið til vinnuna eisini. Samanumtikið hefur fríhandil við sær eina vinnu, sum er nýskapandi, og sum áhaldandi skapar nýggi størv og virkismöguleikar. Tað tekur kortini tíð, áðrenn hesir fyrimunir rættiliða merkjast, men vinnupolitikkur eiger altið at verða lagdur til rættis við langa siktinum í huga.

Ein annar fyrimunur við fríum handli er kappingin, sum uppstendur, tá ið eitt samfelag noyðist at laga seg til umstøðurnar utan fyrি landoddarnar. Um allur fiskur skal um føroyskan kaikant, ella avreiðingargjald verður ásett, er talan um óbeinleiðis stuðul til flakavirkini. Hetta er ikki við til at eggja til tillagingar í føroysku flakavinnuni, sum annars kundu verið til fyrimunar fyrí føroyska samfelagið. Tá ið talan er um stuðul til ávisa vinnu, í hesum føri flakavinnuna, kann spurningur um rættvísí eisini setast. Er tað rætt, at flakavinnan fær stuðul (óbeinleiðis), og flestu aðrar vinnur mugu virka eftir marknaðartreytum? Tílikar ásetingar eru sostatt við til at gera mun á vinnum og sostatt eisini starfsfólkum í landinum, og í hesum føri verður hetta gjørt við at leggja seg út í virksemið í veiðiliðinum.

Til seinast kann nevnast, at fríhandil eisini hefur aðrar fyrimunir fyrí brúkarar, tí fríhandil tryggjar, at vørur, sum brúkarin kann ogna sær, verða framleiddar fyrí lægri kostnað, enn annars er gjørligt, um eingen fríhandil er, og hetta hefur við sær lægri prísir á vørum, sum brúkarin keypir. Harumframt tryggjar fríhandil eitt nú størru vørurúval, sum eisini er til fyrimunar fyrí brúkarar. Í hesum førum skal tó vílast á, at talan er um brúkarar í øðrum londum, men hetta er einans ein natúrlig avleiðing av øktum handli millum lond og altjóðagerð sum heild.

Omanfyri eru búskaparligu vansarnar við protektionistiskum tiltøkum nágrenaðir, og somuleiðis er víst á, at ein orsøk at seta slík tiltøk í verk er at verja føroysk arbeiðspláss. Tað finnast kortini eisini onnur grundgevingar fyri at seta hesi tiltøk í verk, og hesi verða nú nágreinað.

Ein vanlig grundgeving fyri at seta í verk handilsforðingar, er, at onnur lond eisini hava tilíkar forðingar. Um flakavinnur í øðrum londum fáa stuðul, er tað so ikki ein vansi fyrí okkara flakavinnu, at hon ikki fær? Til hetta kann viðmerkjast, at teir fyrimunir, sum vit fáa við fríhandli, falla ikki heilt burtur, hóast hini londini hava handilsforðingar. Tað er kortini greitt, at handilsforðingar í øðrum londum hava ein leiklut, tá støða skal takast til, um tilíkar skulu setast í verk í Føroyum. Vinnan hefur tó í fleiri ár víst á, at marknaðaratgongdin má gerast betri fyrí føroyskar fyrítøkur, sum vilja hava

² Arbeiðssetningurin, bls. 5.

³ Um eitt land hevir ein komparativan fyrimun við at framleiða eina ávísa vørur, merkir hetta, at tað er ein lægri offurkostnaður knýttur at framleiðsluna av hesi vøruni. Offurkostnaðurin í hesum føri er tað, sum landið annars vildi framleitt, um tað ikki valdi at framleiða hesa vøruna (t.e. tann framleiðslan, sum verður uppgivin, ella næstbesti möguleikin fyrí framleiðslu).

atgongd til útlendskar marknaðir. At vit í Føroyum seta í verk umfatandi handilsforðingar, harav onkrar kunnu hugsast at ganga ímóti teimum handilssáttmálum, sum eru undirskrivaðir, gera samráðingar við onnur lond um marknaðaratgongd truplari.

Ein grundgeving fyri at seta í verk slík tiltøk, sum mangan verður brúkt í eitt nú Noregi, er, at tey fjálgja um útjaðaran. Um tilíkar handilsforðingar verða burturtiknar, kann tað möguliga skaða útjaðaran, tí eingin vissa er fyri, at arbeiðspláss, sum hvørva í ávismum geografiskum øki, verða endurskapt í hesum øki. Hetta merkir, at hóast talan ikki verður um eitt hægri arbeiðsloysi fyri Føroyar upp á sikt, kann talan verða um flyingar millum geografisk økir. Økismenning verður tó ikki gjølla viðgjørd í hesi frágreiðing, tí mett verður, at hetta skal viðgerast í øðrum samanhangi, har atliti ikki einans verða tikin til fiskivinnopolitikk.⁴ Økismenning hevur ein pris, og her kann hugsast, at hesin kostnaður heldur skal býtast út á fleiri geiar (alment og privat), heldur enn einans at nýta fiskivinnuna í økismenningarpolitikki. Tørvurin á økismenning í einum lítlum samfølagi er möguliga ikki eins stórur. Sí annars kap. 5, har samfølagslig atliti í fiskivinnuni verða viðgjørd.

Til seinast kann nevnast, at talan nýtist ikki at vera um eitt protektionistiskt áatak, men hinvegin kunnu tilík átøk tryggja, at vit fáa neyvari avreiðingartøl í Føroyum. Henda grundgeving er tó treytað av, at vit kunnu staðfesta, at innvígingsarskipanir í øðrum londum ikki eru nøktandi.

Ein viðkomandi spurningur í sambandi við viðgerðina av avreiðingarkrøvum og avreiðingargjøldum er, í hvønn mun handilssáttmálar millum Føroyar og onnur lond loyva okkum at seta í verk tilíkar forðingar. Føroyar hava í løtuni frihandilssáttmálar við Evropasamveldið og EFTA-londini Ísland, Noreg og Sveis – hetta eru fýra sáttmálar við til samans 28 lond. Handilssáttmálarar áseta, at Føroyar ikki skulu seta í verk tiltøk, sum geva føroyskum fyrítøkum ein kappingarfyrimum í mun til mótpartin í sáttmálanum, tó at handilssáttmálarar eisini innihalda undantøk.

Sum dømi kann nevnast, at Hoyvíkssáttmálin millum Føroyar og Ísland staðfestir (undir endamál), at tað "... er bannað at gera mismun vegna tjóðskap, virkisstað ella vegna vørupruna".⁵ Sáttmálin setir sostatt føroyskar og íslendskar fyrítøkur javnar í allari kapping. Tó skal nevnast, at avreiðingarkravið á í minsta lagi 75% kom áðrenn, at Hoyvíkssáttmálin varð settur í gildi, og sostatt striðir avreiðingarkravið ikki ímóti sáttmálanum. Men sáttmálin hevur hinvegin við sær, at avreiðingarkravið ikki kann hækkað ella setast í verk fyri annan fiskiskap.

Avreiðingargjaldið fyri makrel og sild kann hugsast at vera í strið við handilssáttmálar, sum Føroyar hava við onnur lond.

Samanumtikið metir nevndin at kaikantskravið, sum í dag er galldandi, er við til at bøta um atkomuligheitina fyri føroysk flakavirkir. Kortini eru eisini vansar við hesum kravið, sum eisini eru viðgjørdir omanfyri.

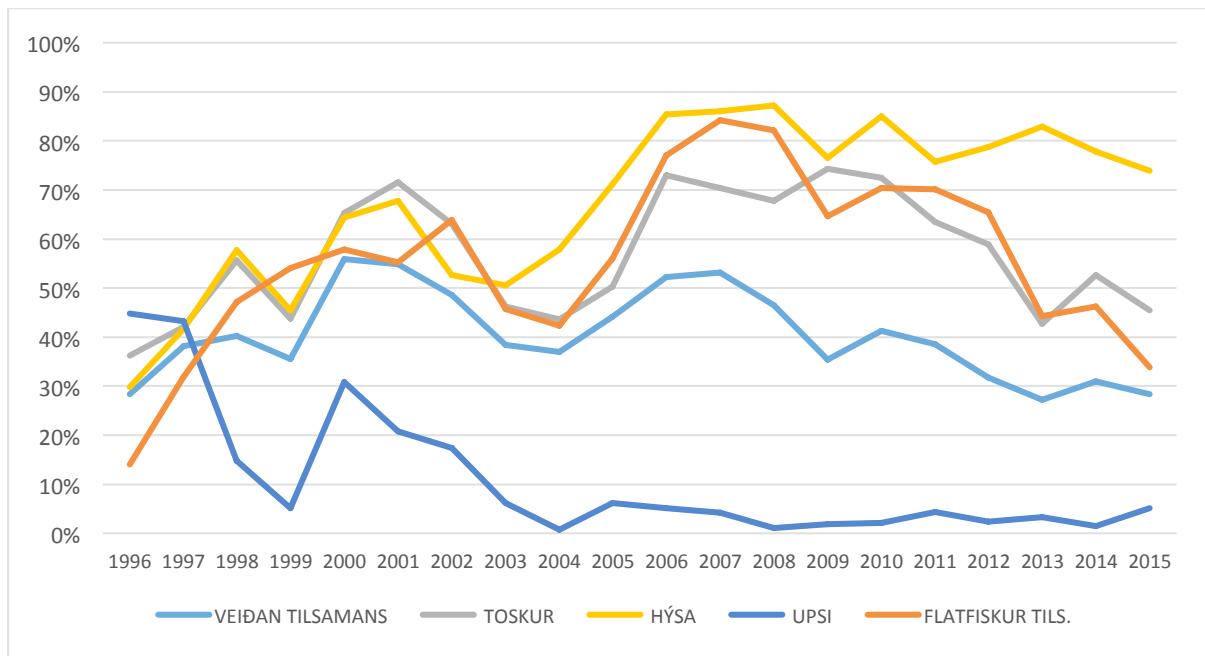
10.3.3 Skal veiddur fiskur, sum kemur um føroyskan kaikant, um eina uppboðssølu?

Spurningurin er síðan, um eitt uppboðssølukrav av veiddum fiski skal setast. Í arbeiðssetninginum verður sagt, at nevndin skal viðgera og gera tilmæli, sum kunnu tryggja, at virkir í Føroyum sleppa at rávøruni. Her skal fyrst viðmerkjast, at tað er treytin omanfyri, at alt skal um føroyskan kaikant, sum í størri mun tryggjar, at føroysk virkir hava atgongd til fiskin.

Myndin niðanfyri víssir, hvussu stórar partur av avreiddum feskkfiski er farin um uppboðssøluna seinastu árin. Myndin víssir at talan er um ein rímiliga stóran part, sum eisini er vaksin seinastu árin fyri nøkur fiskasløg.

⁴ Eitt undantak her er tó viðgerðin av veiðubólkunum. Sí kapittel 6.

⁵ Leinki til allar handilssáttmálar við útheimin: <http://www.uvmr.fo/arbeidsoki/uttanrikisvidurskifti/handilsvidurskifti-vid-utheimin/> (seinast vitjað 29. juni 2016).

Mynd 10.4. Avreiðingar av feskgfiski, prosent á uppboðssølu, 1996-2015. Kelda: Hagstovan.

Eisini her er talan um eitt tiltak, sum avmarkar vinnuliga frælsið hjá fiskivinnufyrirökum, og sostatt eru nakrar av viðmerkingunum omanfyri eisini galdandi her. Eitt uppboðssølukrav, sum ásetir, at allur veiddur fiskur skal um eina uppboðssølu, kann forða fyrir samstarvi millum skip og virkir, eitt samstarv, sum kann vera til fyrimunar fyrir báðar partar. Tað liggur ein tryggleiki og fyrimunur í langtíðaravtalum millum fyrirókur, og slíkar avtalur síggjast allastaðni í samfelagnum. Spurningurin kann tí setast, at um hetta verður mett at vera ein trupulleiki í fiskivinnuni, kann tað so eisini metast at vera ein trupulleiki í øðrum vinnum í samfelagnum? Eins og ført varð fram omanfyri, so hefur tað grundleggjandi týdning, at fiskivinnan hefur somu umstöður at virka undir sum aðrar vinnur í landinum.

Eitt uppboðssølukrav hefur eisini avleiðingar fyrir vertikalt integreraðar fyrirókur, sum áður víst á.

Eitt krav um, at allur veiddur fiskur skal um eina uppboðssølu, er ein greiður vansi fyrir vertikalt integreraðar fyrirókur, tí í lötni eru ásetingar um, at sama fyriróka kann ikki bæði keypa og selja fiskin. Hetta merkir sostatt, at vertikalt integreraðar fyrirókur ongantíð kunnu keypa tann fiskin, sum hesar koyra á uppboðssøluna.

Fyrimunurin við at seta eitt uppboðssølukrav í verk er hinvegin, at öll virkir altíð hava tryggleika fyrir, at tær kunnu bjóða upp á rávøru beinleiðis á hesi uppboðssølu. Spurningurin er síðan, um virkir ikki hava ein möguleika at koma inn á marknaðin, um tær bjóða eina betri avtalum enn verandi virkir, sum hava avtalum. Í tann mun, at talan er um vertikalt integreraðar fyrirókur, kann hugsast, at hetta ikki altíð ger seg galdandi, t.e., at tað er torførari hjá einum virki at sleppa framat, hóast hetta virki er kappingarfört. Um talan einans er um samstarvsavtalum millum fyrirókur, kann ikki hugsast, at tað er nakar trupulleiki hjá øðrum fyrirókum at koma framat, um hesar bjóða eina kappingarföra avtalum. Harumframt skal her vísast á, at uppboðssølan av rættindunum er eisini við til at tryggja atkomuligheit hjá flakavirkjunum, tí hesi kunnu eisini luttaka á teirri uppboðssøluni.

Fyrir manningina kann tað somuleiðis hugsast at vera ein fyrimunur, at fiskurin fer um eina uppboðssølu. Her kann tó spurnartekin setast við, um ein eigur at laga löggevingina eftir lønarsáttmálunum, sum eru samráddir á arbeiðsmarknaðinum frammanundan.

Ein möguligur vansi við at hava kravda uppboðssølu av einum parti av allari veiðu kann vera, at fyrirókurnar tá velja at koyra ávísan fisk (t.d. lágvälit) á uppboðssøluna, og í hesum føri er prísurin á uppboðssøluni ikki umboðandi.

Røyndirnar við fiskamarknaðum í Íslandi geva ábendingar um, at tað er týdningarmikið fyrir dynamikkin í vinnuni og fyrir menningina av fiskavørum, at nýskapandi fiskaframleiðarar, sum ikki eiga ella hava tilknýti til skip, kunnu fáa fatur á rávøru. Hinvegin er tað eisini av týdningi hjá fiskaframleiðarum, um teir skulu verða mettir sum álílandi leverandørar, at teir kunnu eiga skip ella kunnu gera avtalur beinleiðis við skip um at keypa rávøru sambært neyvari ásettum treytum.

Tá tað snýr seg um sølu av fiski millum skip og virkir, er ein beinleiðis relatión millum tveir partar, og tá verða treytírnar avtalaðar beinleiðis partanna millum – herundir eisini góðskukrøv.

Við støði í viðgerðini í hesum kapitli, mælir nevndin tí frá at seta í verk kravda uppboðssølu av veiddum fiski.

10.3.4 Onnur tiltök, sum kunnu tryggja meira virking í Føroyum

Eitt kaikantskrav er í sjálvum sær ikki nóg mikið fyri at tryggja virking í Føroyum, tí tað hevur ikki neyðturviliga við sær, at fiskur verður virkaður í Føroyum. Niðanfyri verða nakrir möguleikar nevndir. Harumframt verður víst til frágreiðingina "Størri vökstur í fiskivinnuni," sum hevur fleiri uppskot um at tryggja meiri virking í Føroyum.

(i) *Fiskur skal landast við høvdi (tó ikki fiskur frá flakatrolarum)*

Um fiskur verður landaður við høvdi, kann hetta hava við sær, at føroyska vinnan gerst meira kappingarfør um fiskin. Vist verður til viðgerðina í kap. 10.4, sum viðger hetta mál.

(ii) *Avsláttur í tilfeingisgjaldi*

Ábendingar eru um, at meirvirking ikki kastar nóg mikið av sær í núverandi støðu. Sostatt kann polistiska skipanin umhugsa at geva sersomdir í gjaldinum til teirra, sum taka størri part av fiskinum til lands. Somuleiðis ber til at veita avsláttur í gjaldinum til teirra, sum velja at virka fiskin í Føroyum. Hetta uppskot hevur somu ávirkan, sum at leggja eitt avgjald á tey, sum útflyta óvirkaðan fisk.

(iii) *Betri figgingarmöguleikar fyrir frystan fisk*

Hetta er somuleiðis eitt uppskot, sum kann hava við sær, at smá, føroysk virkir gerast meira kappingarfør um fiskin í mun til stór, útlendsk virkir. Talan kann vera um stóra pengabinding hjá smáum virkjum, tá ið rávøra skal keypast inn, og sostatt kann verða umhugsað at betra um figgingarmöguleikarnar hjá virkjunum.

10.4 Alt í land – gagnnýtsla av hjávøru

Í arbeiðssetninginum stendur, at ítöklig viðgerð og niðurstøða skulu gerast um, at øll hjávøra skal hagreiðast umborð ella førast til lands. Hetta evnið hevur verið nógv frammi, bæði í Føroyum og utanlands. Her skulu mest nýttu orsókirnar fyrir at fáa meira burturúr nevnast í stuttum.

Ein tann mest nýttu grundgevingin fyrir at gagnnýta hjávøruna betur, er vaksandi fólkatalið í heiminum. Næstan 214.000 fólk leggjast aftur at mannaættini hvønn einasta dag,⁶ og FAO⁷ metir, at heimurin má framleiða umleið 70% fleiri proteinir í 2050 fyrir at matføða øll hesi fólk. Samstundis er greitt, at vit fara ikki at veiða størri fiskanøgd í framtíðini, tí sambært FAO⁸ eru 90% av heimsins fiskastovnum ovfiskaðir ella hava rokkið sínum størsta, varandi veiðumarki (tann sokallaða MSY-úrtøkan, t.e. Maximum Sustainable Yield). Tí verður ofta grundgivið, at gagnnýtsla av tilfeinginum er ein etiskur spurningur. Eisini verður tilvitaði brúkarin nevndur sum ein orsøk til at miða eftir at fáa meira burturúr. Tað er vaksandi eftirspurningur eftir burðardyggum vørum,⁹ og reiðariir og flakavirkir gjalda stórar upphæddir fyrir umhvørvisgóðkenningar av ymsum slag fyrir at fáa atgongd til røttu marknaðirnar. Tað er sannlíkt, at brúkarin í alsamt størri mun fer at taka atlit til gagnnýtsluna í ymiskum fiskiskapum, tá hann velur, hvønn fisk hann vil keypa.

Ein onnur grundgeving er, at økt gagnnýtsla og framleiðsla av hávirðisvørum kunnu skapa størri virðir fyrir samfelagið. Tí kann hetta eisini síggjast í ljósinum av einum av høvuðsmálunum við nýskipanini, nevniliða at vit skulu "skapa mest möguligan virðisvøkstur og avkast í Føroyum av fiskatilfeinginum til reiðari, manningar, virkir, fyritøkur, starvsfólk, tænastuveitarar og samfelagið alt, og at vit støðugt menna nýskapan og føroyskar færleikar í øllum pørtum av virðisskapanini". Atgongd til rávøru er ein grundleggjandi fortreyt fyrir at menna nýggjar framleiðslur av hjávørum, og tí mugu stig takast fyrir at fáa hesa rávøruna í land fyrir at tryggja, at fyritøkur á landi kunnu skapa virðir burtur úr hesum higartil litið gagnnýtta tilfeingi.

⁶ US Census Bureau <http://www.census.gov/population/international/data/idb/worldvitalevents.php>.

⁷ Food and Agriculture Organization of the United Nations: How to feed the world in 2050. Submitted to the FAO expert meeting June 2009.

⁸ Food and Agriculture Organisation of the United Nations. The State of the World Fisheries and Aquaculture: Opportunities and Challenges. Rome: 2014.

⁹ ES-kommissióinin, 'Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Strategic Guidelines for the sustainable development of EU aquaculture', COM(2013) 229 final, 29. apríl 2013.

10.4.1 Verkætlanin "Alt í land"

Hóast semja ofta er um týdningin av at økja um gagnnýtsluna, so er ilt at meta um ítokiligar möguleikar og forðingar, sum kunnu vera á vegnum, og hvørji virðir eru knýtt at tí, ið kann virkast burtur úr tilfeinginum.

At fáa alt av fiskinum til holdar var evnið í verkætlanini "Alt í land", sum føroyski formansskapurin í norðurlendska fiskivinnisamstarvinum setti í verk fyri kortum. Endamálið við verkætlanini var í stuttum at lýsa og greina möguleikar og forðingar í sambandi við at fáa alt fiskatilfeingið í Norðurlondum til lands. Endamálið var í tøttum samstarvi við vinnuna at kanna, hvat krevst fyri at fremja hugskotið um at fáa alt tilfeingið í land.

Verkætlanin fevndi um botnfiskiskapin í trimum økjum: føroyskum havøki, grønlendskum havøki og í Barentshavinum, og arbeitt varð samstundis í fýra londum: Noregi, Grønlandi, Íslandi og Føroyum. Aðrir samstarvsfelagar í verkætlanini vóru fyritökurnar Nofima í Noregi og Matís í Íslandi og Nátturugranskingarstovan í Grønlandi. Av tí at frágreiðingin varð liðug í juni í ár, so fer umrøðan av hesum evninum at vera nógv grundað á greiningarnar og niðurstøðurnar frá verkætlanini¹⁰.

10.4.2 Hvussu er støðan í dag?

Føroyski fiskiskapurin eftir botnfiski verður í hesum greiningunum býttur sundur í tveir bólkar, nevnilega botnfiskiskapin undir Føroyum og fiskiskapin í Barentshavinum. Hóast talan í stóran mun er um somu fiskaslög, er stórur munur á hesum báðum fiskiskapunum, og verða teir viðgjørdir hvør sær.

Virðisketugreiningin fyri botnfiskiskapin undir Føroyum tekur støði í miðaltølum frá árunum 1993 til 2014, t.e. eitt miðal yvir til samans 22 ár. Samlaði biomassin, ið verður tikin upp úr havinum, er 116.006 tons um árið av rundari, blóðgaðari vekt (talva 10.2). Tað mesta av fiskinum var upsi (37%), toskur (19%) og hýsa (12%). Hini 32% vóru ein blandingur av øðrum fiskaslögum.

Av teimum 116.006 tonsunum koma umleið 101.487 tons upp á land, og nærum 14.520 tons fara aftur í havið. Áðrenn hugt verður nærrí at tí tilfeinginum, ið fer aftur í havið, verður fyrst hugt at, hvørji virði verða skapt av teimum góðu 101 túmund tonsunum, ið koma uppá land og verða hagreidd.

Undir FO	Umrokningarfaktorar	Veiða	Landað	Útblakað
Flak	44%	51.043	51.043	
Høvd	24%	27.842	26.842	1.000
Avskurður	5%	5.800	5.800	
Ryggur	12%	13.921	13.921	
Livur	5%	5.800	152	5.648
Rogn og sil	2%	2.320	248	2.072
Innvölur	5%	5.800		5.800
Skræða	3%	3.480		
Til samans	100%	116.006	101.487	14.520

Talva 10.2. Yvirlit yvir landað og útblakað tilfeingi í botnfiskiskapinum undir Føroyum 1993-2014. Kelda: Laksá et al (2016)

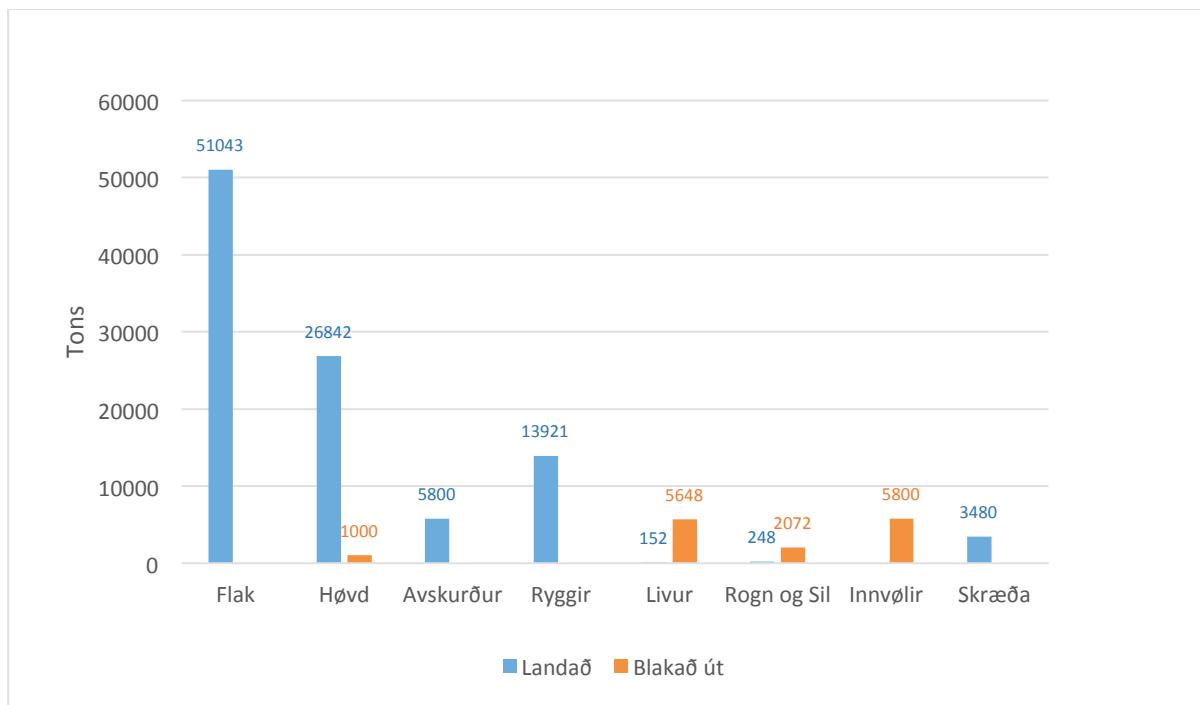
Greiningarnar eru skipaðar sum virðisketugreiningar. Hetta merkir, at hugt verður at virðisketuni í fiskiskapinum, soleiðis at ein fyrst fær eina fatan av, hvør samlaði biomassin er í fiskiskapinum, hvat kemur upp á land av biomassanum, og hvat ikki verður ført til lands.

Harnæst verður ein útrokning gjörd av verandi virðisketu í fiskivinnuni og somuleiðis av teirri virðisketuni, ið sannlíkast verið, um allur biomassin kom í land. Henda greiningin er at líkna við eina tjóðarroknkskaparuppgerð av fiskivinnuni. Virðishugtakið, ið brúkt verður, er bruttovirðisøkingin, sum eisini varð viðgjørd í innleiðsluni til henda kapittulin. Greiningin víssir sostatt, hvussu nógv samlaða framleiðslan hevði vaksið, um allur biomassin kom í land og varð virkaður.

Fiskiskapurin undir Føroyum er í høvuðsheitum skipaður sum feskfiskaveiða, har fiskurin verður landaður heilur við høvdi. Partur av høvdunum verður tó ikki tikin í land, og hesin partur er mettur til 1.000 tons. Undan Føroyum kemur

¹⁰ Sí Laksá et al. (2016)

fiskurin kruvdur í land, og tað eru serliga livur og innvölur, sum ikki koma til höldar. Nakað av rogni og sili kemur í land. Í einum miðalári verða til samans 14.520 tons av biomassa kastað í havið.

Mynd 10. Landað og útblakað tilfeingi í botnfiskiskapi undir Føroyum 1993-2014. Kelda: Laksá et al (2016)

Av føroyska fiskiskapinum í Barentshavinum verður umleið helvtin av veiðuni blakað aftur í havið. H/g-trolrar¹¹ blaka ein góðan triðing av veiðuni í havið, og flakatrolrar blaka umleið tveir triðingar út aftur. Í Barentshavinum vórðu 14.437 tons blakað í havið í 2014. T.e., at flotin í Barentshavinum kastar umleið líka stóra nøgd í havið, sum allur botnfiskiskapurin undir Føroyum í einum miðalári.¹² Flakatrolararnir skera fiskin til flak umborð. Fráskurðurin, sum er høvd, ryggur, innvölur o.a., verður latin aftur í havið. Harafturímóti er roknað við, at rognini verða tikin í land. H/g-trolararnir avhøvda, kryvja og frysta fiskin og føra fiskin heilan í land til virkingar á landi. Stórur partur av fiskinum verður virkaður til saltfisk, og nakað verður útflutt beinleiðis sum heilur fiskur.

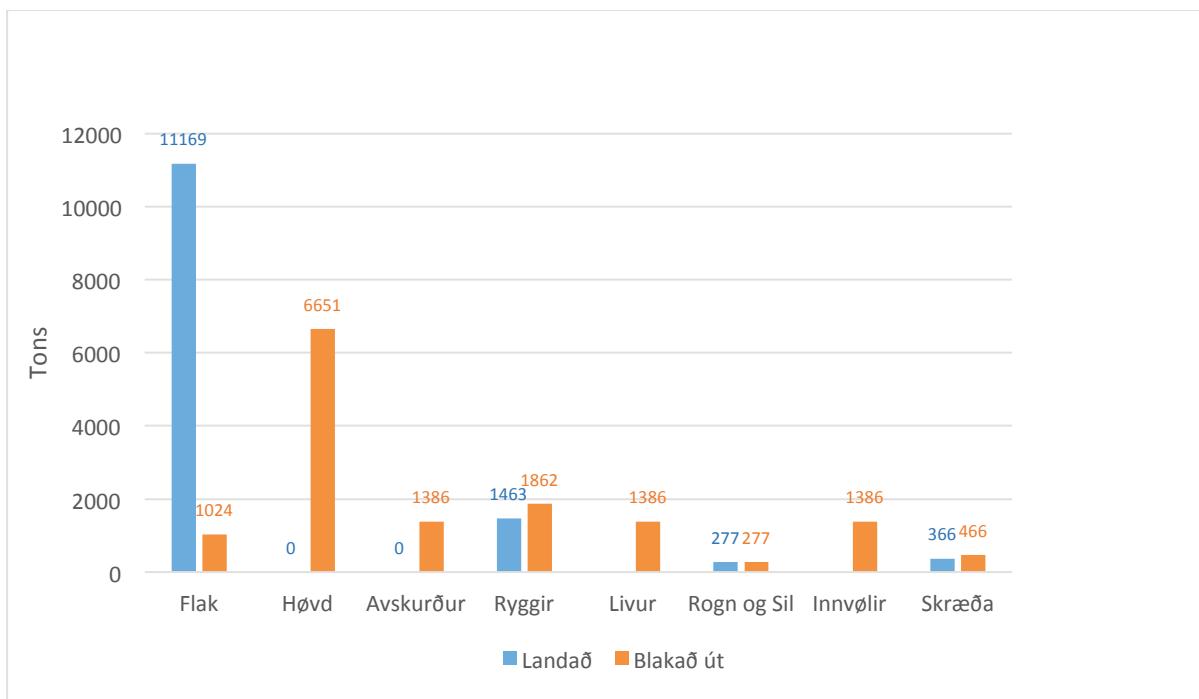
Barentshavið	Umrokningarfaktorur	Veiða	Landað	Útblakað
Flak	44%	12.193	11.169	1.024
Høvd	24%	6.651	-	6.651
Avskurður	5%	1.386	-	1.386
Ryggur	12%	3.325	1.463	1.862
Livur	5%	1.386		1.386
Rogn og sil	2%	554	277	277
Innvölur	5%	1.386		1.386
Skræða	3%	831	366	466
Til samans	100%	27.712	13.275	14.437

Talva 10.3 Yvirlit yvir landað og útblakað tilfeingi í botnfiskiskapinum í Barentshavinum, 1993-2014. Kelda: Laksá et al. (2016).

¹¹ H/g: headed and gutted á enskum. Fiskur, sum er avhøvdaður og kruvdur

¹² Eitt miðalár verður her roknað við støði í árunum 1993-2014.

Niðanfyri er tað, sum er landað og útblakað, sett upp í mynd.

Mynd 10.6. Landað og útblakað tilfeingi í botnfiskiskapi í Barentshavinum, 1993-2014. Kelda: Laksá et al. (2016).

10.4.3 Hvørji eru virðini?

Á mynd 10.5 verður víst, at bruttovirðisøkingin í botnfiskavinnuni í Føroyum var í 2014 499 mió. kr. í fiskiveiðuni, og fiskavirkning var 540 mió. kr. Samanlagt var virðisøkingin 1.039 mió. kr. í 2014 (Laksá et al. 2016). Talvan niðanfyri samanber virðisketuni í dag við tveir möguleikar: At alt kom í land sum súrløga (ensilaga), ella at alt kom í land sorterað. Hesar útrokningarnar vísa, at um alt varð landað sum súrløga,¹³ hevði virðisøkingin verið 33 mió. kr. í veiðiliðnum. Súrløga hefur avmarkaðar virkingarmöguleikar. Her er roknað við, at súrløgan verður brúkt til fiskamjøl og lýsi og víðari til alifóður. At virkað tað víðari til fiskamjøl/lýsi og so víðari til alifóður hevði økt virðisøkingina 13 mió. kr. T.e., at virðisøkingin hevði verið 46 mió. kr., svarandi til 4% vökstur í samlaðu virðisøkingini.

Um tilfeingið varð landað sorterað, hevði virðisøkingin verið 51 millionir í veiðiliðnum. Harafturat hevði virðisøkingin verið 54 millónir við at virka tilfeingið. Samlaða virðisøkingin hevði so verið 105 millónir kr., svarandi til 10% vökstur í samlaðu virðisøkingini í mun núverandi virðisketu.

¹³ Tá ið ein ger súrløgu, fer allur biomassin í ein súrløgutanga. Biomassin verður síðan hakkaður sundur, og sýra verður tilsett. Súrløga kann goymast í fleiri ár.

Virðisketugreining - Føroyskur botnfiskiskapur undir Føroyum

Verandi virðisketa

	Fiskiveiða	Fiskavirkning	Tilsamans	BVT-vökstur
	BVT, mill. DKR	BVT mill. DKR	BVT mill. DKR	%
Total	499	540	1.039	

Beinleiðis í ensilagu

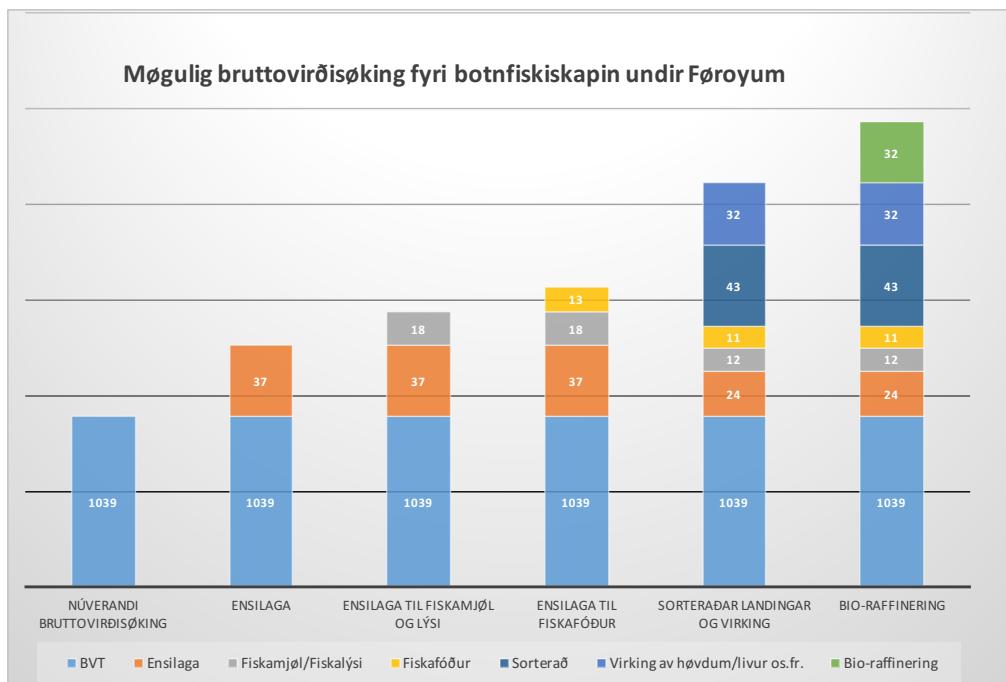
	Fiskiveiða	Fiskavirkning	Total	
	BVT, mill. DKR	BVT, mill. DKR	BVT, mill. DKR	
Total	33	13	46	4%

Sorterað

	Fiskiveiða	Fiskavirkning	Tilsamans	
	BVT, mill. DKR	BVT, mill. DKR	BVT, mill. DKR	
Høvd	2	3	5	
Livur	28	21	49	
Rogn	9	8	17	
Sil	2			
Innvølir	10	22	34	
Tilsamans	51	54	105	10%

Talva 10.4. Virðisketugreining av føroysku botnfiskaveiðuni undir Føroyum. Kelda: Laksá et al. (2016). Viðmerking: BVT er bruttovirðisøking.

Samlaða virðisøkingin er Treytað av, hvussu rávøran kemur í land, og hvat verður gjørt við hana á landi. Mynd 10.7 vífir, hvussu samlaða virðisøkingin hevði økst eftir, hvat fyrir hættir verða nýttir at fáa tilfeingið í land, og hvussu rávøran verður virðisøkt víðari. Á myndini sæst, at möguliga virðisøkingin er frá 37 millónum, um tilfeingið varð landað sum súrløga og ikki virðisøkt víðari, til umleið 154 mió. kr., um biomassin varð virðisøktur til hávirðisúrdrátt.¹⁴

Mynd 10.7. Mögulig bruttovirðisøking í botnfiskiskapi undir Føroyum í mió. kr. Kelda: Laksá et al. (2016). Viðmerking: Legg til merkis, at støddin á stabbum ikki umboðar virðini.

¹⁴ Sí annars frágreiðingina "Alt í land" (Laksá et al, 2016) fyrir at fáa eina nágreninligari virðisketugreining.

Í mun til Barentshavið var bruttovirðisøkingin í 2014 fyrir fiskiveiðuna 241 mió. krónur. Fyri fiskavirkning var hon 49 mió. krónur (sí talvu 10.5). Um alt kom í land, kundi hetta verið økt millum 20 og 24%, t.e. 58-69 mió. krónur. Av samlaða tilfeinginum fara umleið 14.000 tons aftur í havið. Um hesi tonsini vórðu tikan í land sum súrløga, høvdu tey havt eitt landingarvirði á 29 mió. kr. og skapt ein virðisvøkstur í fiskivinnuni á 26 mió. kr. Harnæst hevði resttilfeingið kunnað verið virkað til alifóður, og hetta hevði økt um virðið við 32 mió. kr. Samlaða virðisøkingin hevði sostatt ligið um 58 mió. kr. ella um 20% av verandi virðisketu.

Virðisketugreining - Føroyskur fiskiskapur í Barentshavinum

Verandi virðisketa

	Fiskiveiða	Fiskavirkning	Tilsamans	BVT-vøkstur
	BVT, mill. DKR	BVT, mill. DKR	BVT mill. DKR	%
Total	241	49	290	

Beinleidðis í ensilagu

	Fiskiveiða	Fiskavirkning	Total	
	BVT, mill. DKR	BVT, mill. DKR	BVT, mill. DKR	
Total	26	32	58	20%

Sorterað

	Fiskiveiða	Fiskavirkning	Tilsamans	
	BVT, mill. DKR	BVT, mill. DKR	BVT, mill. DKR	
Høvd	12	20	32	
Livur	7	5	12	
Ryggur og avskurður	8			
Sil	0			
Innvølir	2		26	
Skræða	1			
Tilsamans	30	39	69	24%

Talva 10.5. Virðisketugreining av føroyska fiskiskapinum í Barentshavinum. Kelda: Laksá et al. (2016).

Um tilfeingið varð skilt sundur í høvd, livur og annað, hevði virðisøkingin verið á umleið 30 mió. kr. Við at turka høvdini hevði virðið á teimum vaksið við 20 mió. kr. Varð livurin kókað til lýsi, hevði virðið verið økt til 5 mió. kr., og um resttilfeingið hevði verið framleitt til alifóður, hevði virðið vaksið við 14 mió. kr. Samlaða virðisøkingin av virkingini á landi hevði sostatt ligið um 39 mió. kr., og hetta hevði økt virðið á samlaðu virðisketuni við 69 mió. kr. ella 24%. Niðurstøðan er sostatt, um alt tilfeingið verður tikið í land, so kann virðisskapanin á fjarfiskiskapinum økjast við umleið 20-24%.

Mynd 10.8 víslar möguligu bruttovirðisøkingina fyrir føroyska fiskiskapin í Barentshavinum í mun til ymisku hættirnar at fáa rávøruna í land og virðisøkja hana víðari. Tá kann virðisøkingin vera frá 26 milliónum við bara at landa súrløguna og ikki virka hana víðari í Føroyum, til 94 milliónir, um hávirðisúrdráttir verða virkaðir úr rávøruni.

Mögulig bruttovirðisøking fyrir føroyska fiskiskapin í Barentshavinum

Mynd 10.8. Mögulig bruttovirðisøking í fiskiskapi í Barentshavinum í mió. kr. Kelda: Laksá et al. (2016). Viðmerking: Legg til merkis, at støddin á stabbum umboðar virðini.

10.4.4 Hvussu kann rávoran fáast til hóldar?

Av tí at hugtakið virðisøking ikki kann siga, um ein partur av virðisketuni er lønsamur, so vórðu útrokningar gjørðar sum partur av frágreiðingini 'Alt í land' fyrir at meta um, hvørjir hættir at taka rávøruna í land loysa seg best fyrir skipini í Barentshavinum.¹⁵ Í mun til hátt at fáa í land, so vísa útrokningarnar, at súrløgan loysir seg best fyrir skipini. Har skal tó havast í huga, at bruttovirðisøkingin í seinnu liðunum verður ikki eins stór. At gera fiskamjøl og olju umborð er loysnin, sum gevur minst avkast.

Mió. kr. um árið	Súrløga		Fiskamjøl og olja		Fryst	
	Nýtt fiskifar	Verandi fiskifar	Nýtt fiskifar	Verandi fiskifar	Nýtt fiskifar	Verandi fiskifar
Søluinntøka	5,4	5,4	6,9	6,9	8,3	8,3
Kapitalútreiðslur (CAPEX)	2,3	2,7	2,9	3,1	3,1	3,8
Rakstrarkostnaður (OPEX)	0,8	0,8	3,5	3,5	3,9	3,9
Yvirskot mió. kr. um árið	2,3	1,9	0,5	0,3	1,3	0,6
Yvirskot kr/kg rest-biomassi	0,84	0,70	0,18	0,11	0,46	0,22

Talva 10.6. Lønsemi hjá skipunum í mun til ymiskar hættir at taka alt í land. Kelda: Laksá et al. (2016).

¹⁵ Allar útrokningarnar taka stöði í einum hugsaðum trolara, sum virkar 800 tons av heysaðum og kruvdum fiski (h/g) hvønn túr. Sí talvu 18 í Laksá et al. (2016).

10.4.5 Møguleikar undir Føroyum

Avbjóðingar at taka alt í land eru ymiskar, alt eftir hvat fyrí flota og fiskileið vit tosa um. Tí umrøður betta brotið í stuttum møguleikarnar frá landgrunninum. Tá vit hyggja eftir grannalondum okkara, so kemur mestum alt av fiskinum í land frá landgrunnunum. Tá ið samanborið verður við londini, er ilt at síggja, hví tað er truplari hjá føroyska flotanum at fáa alt til hóldar. Á fundunum við áhugapartar í verkætlani "Alt í land" varð mælt til, at útróðarfiskur kemur bløðgaður, ókruvdur í land. Hetta merkir, at möguligt er at fiska longur, tí at ikki er neyðugt at kryvja á veg inn, og tað merkir eisini, at öll rávøran kemur til hóldar. Um fiskurin verður koldur beinanvegin, so verður góðskan á fiskinum munandi betri. Umleið tvey samdøgur kunnu ganga, áðrenn fiskurin verður kruvdur, uttan at hetta ávirkar góðskuna á fiskinum (Akse & Tobiassen, 2010; Olsen & Dalsá, 2003). Til tey skipini, sum eru longri úti, kundi hugsast, at tey kruvdur umborð fyrstu dagarnar av túrinum og koyrdu hjávøruna í súrløgutanga. Síðan kundu tey landað fiskin, sum var fiskaður síðstu tvey samdøgrini av túrinum, bløðgaðan og ókruvdan.

Ein høvuðsniðurstøða frá verkætlani "Alt í land" er, at tað eru ongar tøknilar forðingar fyrí at fáa alt av fiskinum í land. Neyðuga tøknin er væl kend. Niðurstøðurar eru eisini, at tað ber til búskaparlíga at fáa alt í land, hóast skipini ikki hava stóran vinning av hesum. Hóast tøknin at fáa alt í land er til, og tað ber seg at fáa allan fiskin til hóldar, so eru tað eru kortini fleiri avbjóðingar við hesum.

10.4.6 Hvørjar eru avbjóðingarnar?

Størsta avbjóðingin fyrí at fáa alt til hóldar, er lági prísurin fyrí hjávøruna, serliga í mun til høvuðsvøruna, sum t.d. flak. Tá ið talan er um Barentshavið, er fjarstøðan á fiskileið ein forðing, tí at fleiri túrar skulu helst gerast, um alt skal í land við núverandi flota. Í fylgjandi brotunum verða høvuðsavbjóðingarnar nevndar í stuttum. Hesar avbjóðingar eru bæði galddandi fyrí heimaflotan og fjarfiskiflotan.

10.4.6.1 Goymsla umborð

At fáa alt í land merkir, at stórur partur av flotanum má umbyggjast ella skiftast út. Stórur partur av flotanum eru gomul og ótíðarhóskandi skip, sum hvørki hava pláss til rávøruna ella neyðugu útgerðina umborð. Tí mugu hesi viðurskifti havast í huga, so hvørt sum flotin verður endurnýggjaður.

10.4.6.2 Fríari rásarúmi til at byggja og umbyggja skip

Um ynski er at fáa alla rávøruna til hóldar, so verður neyðugt við fríari rásarúmi til at byggja skipini, sum hava neyðuga plássið umborð, soleiðis at tað ikki verður sight oftari til og frá fiskileið enn neyðugt. Í mun til hetta hevði helst verið greiðari við eini kvotuskipan heldur enn eini dagaskipan, tí við eini dagaskipan má vera sterkari eftirlit við veiðorkuni, t.e. neyvari eftirlit við skipastødd og orku.

10.4.6.3 Hýruskipan

Hýruskipan er eisini ein stór avbjóðing fyrí at fáa alt til hóldar. Í dag verður javnan sagt, at ein tekur ikki alt í land, tí at manningin tímir ikki. Tað verður mett, at hetta er ov nögv strið fyrí ov lítlan pening. Um alt skal fáast í land, er meira arbeiði umborð, sum ofta hevur við sær, at eykamanning skal við. Hetta ger, at tað verður minni í part til hvønn. Hinvegin, tá ið virðisskapanin liggar í tekniskum ílögum í útgerð, so má storri partur til at renta kapitalin. Tí er greitt, at um alt skal í land, verður helst neyðugt hjá pörtunum á arbeidsmarknaðinum at gera nýggjar avtalur um slík viðurskifti. Hetta er eisini orsókin til, at tað lónar seg betur at taka restrávøruna inn sum súrløgu, tí tað krevur ikki eykamanning.

10.4.6.4 Fígging

Fígging er eisini ein avbjóðing. Av tí at nýggjar mannagongdir skulu mennast umborð, og ílögur skulu gerast í nýggja útgerð, er neyðugt við atgongd til fígging. Um komast skal á mál við at fáa alt í land, so mugu tey, sum eru mest nyhugsandi í mun til evni, hava móguleika til at fíggja sínar royndir, tí at úrslitini av slíkum royndum gagna allari vinnuni. Fyrí at stímbla hetta at fáa alt í land, verður mælt til, at fígging verður sett av til at granska, hvussu hetta kann gerast við bestu úrslitum, og hvussu hávirðisúrdráttir og vørur kunnu gerast burtur úr restrávøruni.

10.4.6.5 Rávørunøgd

Ein onnur avbjóðing í Føroyum kann eisini vera rávørunøgd, serliga nú tá ið botnfiskastovnarnir undir Føroyum eru so illa fyrí. Føroyar hava t.d. munandi minni rávørunøgd enn grannalond okkara, Ísland og Noreg, og hetta ger tað truplari at fara undir at virka hjávøru. Tað er tó soleiðis, at um öll livur kom til lands bara undir Føroyum, so vóru í einum miðalári 5.800 tons av livur frá botnfiskiskapinum undir Føroyum. Harafturat kundu 1.386 tons komið úr Barentshavinum. Hetta kundi t.d. verið eitt munagott grundarlag fyrí lýsiframleiðslu.

10.4.7 Møguligar tilgongdir at fáa alt til hóldar

Tað eru fleiri ymiskar tilgongdir til at fáa alt av fiskinum til lands, og sannlíkt hava tær ymiskar tíðarfreistir við sær. Sannlíkt er, at neyðugt verður at blanda partar av hesum tilgongdunum fyri at rókka bestu úrlitum.

10.4.7.1 At lata marknaðin ráða

Ein móöguleiki er einki inntriv at gera, men at lata tað vera upp til marknaðin ráða fyri, um rávoran kemur til hóldar. Tað er tó ikki sannlíkt, at hetta ber á mál innan fyri næstu framtíð, serliga tí at neyðugt er at fáa atgongd til rávøruna fyri at kunna seta upp nýggjar framleiðslur á landi, sum kantska við tíðini bera við sær, at meira kann gjaldast fyri rávøruna.

10.4.7.2 Vertikal integráðón

Orsakað av konfliktini ímillum, hvar virðini verða skapt í virðisketuni, so uppstendur stöðan, at virkir á landi vilja hava atgongd til rávöru, sum skipini ikki vilja taka í land, tí at tað er lítil ella eingin vinningur í tí. Henda konfliktin millum áhugamálini á sjógví og landi kann loysast við vertikalarí integráðón, tí tað samansjóðar áhugamálini hjá báðum þørtum. Tá kann tað vera áhugavert fyri fyritökuna at satsa, hóast tað ikki er lönsamt í öllum liðum. Sambært Bjarka Vigfússyni, búskaparfröðingi á íslensku vinnuteyggjuni Iceland Ocean Cluster, so hevur vertikal integráðón verið ein av hóvuðsorsókinum til, at Ísland hevur megnað at økt so mikioð um gagnnýtsluna av botnfiski. Hóast tað ikki eru politisku myndugleikarnir, sum skulu gera av, um fyritökur skulu vera vertikalt integreraðar, er vert at hava í huga, at karmarnir um fiskivinnuna kunnu antin forða fyri ella stímbla vertikala integráðón. Tí verður mælt til, at ongar forðingar eru fyri, at fyritökur kunnu vera vertikalt integreraðar, har hetta er hóskandi. Út frá hesum sjónarmiði verður ikki mett, at tað er skynsamt at noyða rávöru um uppboðssölu, tí hetta vil arbeiða ímóti teimum fyritökum, sum hava valt at samstarva ella eiga fleiri partar av virðisketuni. Um fiskirættindi verða seld á uppboði, og um t.d. flakavirkir hava atgongd til at keypa sær fiskirættindi, so skuldi trupulleikin við atkomuleika verið nýgv minkaður, og harvið eisini tørvurin at noyða rávøruna um uppboðssölu.

10.4.7.3 At eggja fyritökum til

Triði hátturin at tryggja, at alt kemur til hóldar, er at seta í verk átök fyri at eggja fyritökum til at arbeiða fram ímóti at fáa alt í land.

Møguleikarnir kunnu flokkast á henda hátt:

- Skattafyrimunir
- Fíggung
- Avsláttur í tilfeingisgjaldi
- Langtíðarloyvir saman við krøvum

Í verandi skipan fáast eyka fiskidagar afturfyri at landa livur. Hetta er dömi um átak, sum kann eggja til at fáa restrávøruna til hóldar. Millum 39 og 155 dagar hava verið brúktir árliga síðan fiskiárið 2008/2009, í stóran mun til trolrarar í bólki 2. Hetta svarar til ávíkvist 9 og 37% av livradógunum. Greitt er tí, at nýgvir dagar eru eftir til endamálið. Hugsast kann, at av tí at tað sum heild eru fiskidagar tøkir í skipanini, so virkar henda tileggjan ikki so væl, sum hon kundi. Hon hevði tí fangið storrí týdning, um veiðitrystið varð minkað í framtíðini, so at fleiri høvdu tørv á fleiri døgum/meiri kvotu. Eisini kundi avsláttur í tilfeingisgjaldi verið bjóðaður fyri at eggja skipum til taka alt í land.

		Tillutaðir fiskidagar													
Tøkir dagar		Fiskiárið 2008/2009		Fiskiárið 2009/2010		Fiskiárið 2010/2011		Fiskiárið 2011/2012		Fiskiárið 2012/2013		Fiskiárið 2013/2014		Fiskiárið 2014/2015	
		Tal	%	Tal	%	Tal	%	Tal	%	Tal	%	Tal	%	Tal	%
Bólkur 1		-	-	-	-	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
Bólkur 2	169	0	0%	39	23%	44	26%	116	69%	124	73%	102	60%	86	51%
Bólkur 3	105	79	75%	0	0%	0	0%	46	44%	0	0%	22	21%	0	0%
Bólkur 4	167	5	3%	0	0%	0	0%	0	0%	31	19%	23	14%	7	4%
Tils.	441	84	19%	39	9%	44	10%	162	37%	155	35%	147	33%	93	21%

Talva 10.7. Tøkir og tillutaðir livradagar, fiskiárini 2008/2009-2014/2015. Kelda: Vørn.

Fígging til gransking og menning hevur stóran týdning fyri at fáa alt tilfeingið í land. Av tí at royndirnar, sum verða gjørdar, kosta pening, men koma öllum aktórum til góðar, so er neyðugt hjá tí almenna at tryggja, at ikki bert tey mest nýskapandi standa við öllum váðanum. Tørvur er tí á at seta pening av til at granska, hvussu meira kann fáast burturúr, og hvussu lönsemi kann fáast í alla virðisketuna. Hugsandi kundi lagaligari figging fingist til at gera neyðugu ílögurnar í verandi ella nýggj skip. Vil ein hava størri virðisøking og betri gagnnýtslu, er neyðugt at seta pengar og orku í at menna hesa vinnuna. Royndir utanlands við slóðbrótandi vinnugranskung vísa, at tað lættliga kunnu ganga áratíggju, áðrenn lönandi virksemi fæst burtur úr óroyndum möguleikum.¹⁶ Havandi í huga føroyska vinnumynstrið, so kann ikki væntast, at einstakar fyritøkur av sínum eintingum fara at nýta nógvan pening til slíkt granskingarvirksemi. Nógv ár kunnu ganga, áðrenn nakað avkast sæst, og tað er heldur ikki vist, at fyritøkan, sum setir peningin í, er tann, sum fær vinningin, tá ið av tornar. Her kann hugast, at ein partur av einum tilfeingisgjaldi verður sett av til gransking og menning af fiskivinnuni.

Eitt uppskot, sum varð nevnt á áhugapartafundunum í verkætlanini "Alt í land," var at seta saman langtíðarloyvir og möguligu krøv um at taka alt í land. Umboð fyri reiðarír sögdu tá, at tey kundu tikið alt í land, um tey høvdu langtíðarloyvir upp á 15-20 ár, sum loyvdu ílögum í nýggj skip til endamálið.

10.4.7.4 Lögarkrøv

Síðsti möguleikin er at seta í verk lögarkrøv. T.d. kundi eitt lögarkrav verið, at alt av fiskinum skal verða landað. Kravið kundi eisini verið linkað við t.d. at sagt, at ein avísur prosentpartur av livur, høvdum o.til. skal verða landaður. Hetta hevur verið gjort í Íslandi við góðum úrsłiti. Í dag kemur meira av høvdum í land enn tað, sum er lögarkravt, tí at mannagongdirnar eru broyttar, so at tað nú ber til hjá nógvum skipum at taka meira í land. Ein möguleiki er tí at byrja við einum parti, t.d. 30% av livur og høvdum. Eisini hevur verið frammi at lögarkrevja fiskin í land við høvdi, tí hetta hevði gjort úrtökuna á fiskavirkjunum munandi betri, tí minni av fiskinum hevði verið burturskorið.

Vinnan hevur gjort greitt, at hon ynskir ikki eitt krav um, at alt skal í land, hóast hon heldur, at ein eigur at arbeiða fram ímóti hesum.

Verður lögarkrav sett fram um hetta, má havast í huga, at tað kann vera við til at skeikla marknaðin fyri restrávøru, so at skipini fáa lægri pris fyrir hana, tí at nú skal hon í land, sama hvør prísurin er.

Um ynski er at seta í verk lögarkrav, so er neyðugt at geva vinnuni eitt rímiligt skotbrá. Skotið verður upp, at skipini kundu fingið 10 ár til at gera neyðugu tillagingarnar í mun til ílögur, sølu, mannagongdir, hýruviðurskifti o.a.

10.4.8 Alt í land: Atlit í mun til útluting og tilfeingisgjald

Í mun til eina möguliga uppboðssølu av fiskirættindum, so vil eitt krav at taka alt í land ávirka prísin fyrir rættindini. Hetta tí at vinnan vil helst bjóða meira, um hon hevur frælsi til at gera við rávøruna, sum hon vil. Hetta merkir tó ikki, at tað er skeiwt at krevja, at alt av fiskinum skal í land. Tað er ein spurningur um raðfesting. Fyrimunirnir við at hava eina vinnu, sum gagnnýtir alt av fiskinum, og at tryggja, at hjávøran kemur í land og kann virðisøkjast, kann setast upp ímóti at fáa stórra möguliga tilfeingisgjaldið í landskassan úr fyrsta liði.

¹⁶ Drucker, P. F. (2006) Classic Drucker, Boston: Harvard Business Review.

Á áhugapartafundunum hjá verkætlanini ‘alt í land’ gjørdu luttkarar vart við, at tað at hava uppboðssølu, serliga um hesi eru styrti enn 15 ár, er óheppið fyrir virðisøking og tað at fá alt í land. Ber ikki til at at endurnýggja kvotuna alla tíð, so rennur vinnan seg framhaldandi í, at rættindini ganga út, og hetta vil forða fyrir ílögum og harvið eisini minka um tilfeingisrentuna í vinnuni í longdini.

Hugsast kann, at tað verður verri at krevja alt í land í sambandi við uppboðssølu av fiskirættindum. Roknast má við, at aktørar vilja sjálvir gera av, hvat teir gera við rávøru, sum er fiskað við rættindum, teir hava goldið fyrir á uppboðssøluni.

10.5 Royndir úr Íslandi og Noregi

Tá ið nýggj fiskivinnuskipan skal gerast fyrir Føroyar, kann vera viðkomandi at hyggja at, hvussu skipanirnar eru í okkara grannalondum, sum í mongum førum hava somu umstøður, sum vit, og í stóran mun fiska somu fiskasløg.

Í hesum føri verður dentur lagdur á, hvussu hevur roynst í Noregi og Íslandi, tá tað snýr seg um virðisskapan av botnfiski.

Í frágreiðingini “The Competitive Advantage of Nations” eftir David Braga Björgvinsson verða umrøddir teir karmar, sum hava týdning fyrir framleiðsluna úr botnfiski í Íslandi og Noregi fyrir at skapa góð, figgjarlig úrslit.

Í Íslandi eru ongar forðingar fyrir, at framleiðslufyritøkur á landi eiga fiskifør og á henda hátt vertikalt integrera veiðu, framleiðslu á landi, sølu og marknaðarføring.

Framleiðslufyritøkur í Íslandi, sum ikki eru vertikalt integreraðar, hava kunnað keypt fisk á uppboðssølu síðan 1987. Eisini vertikalt integreraðar fyritøkur kunnu keypa tann fisk, teimum tørvar á uppboðssølunum, umframt at tær kunnu selja fisk, teimum ikki tørvar í framleiðslu síni.

Í Noregi kunnu framleiðslufyritøkur ikki eiga fiskiskip, hóast undantøk eru frá hesi reglu. Prísirnir verða ásettir sambært ráfiskalóginu frá 1951, og allur ráfiskur skal seljast gjøgnum eitt ráfiskaseljarafelag ella við góðkenning teirra.

Eftirlit er við prisunum í Íslandi, tá handlað verður beinleiðis millum skip og virki. Prísirnir á uppboðssølu liggja generelt hægri, enn tá ið vertikalt integreraðar fyritøkur gjalda beinleiðis til skipini.

Í Íslandi hevur ein ITQ-fiskivinnuskipan verið galdandi síðan 1990, men í Noregi eru kvoturnar knýttar at tí einstaka skipinum. Í Íslandi er tí lættari at leggja veiðuna til rættis sambært marknaðarkrövum og at ávirka góðskuna á rávøruni, og sum heild ber betur til at gagnnýta veiði- og framleiðslukapasitetin enn í Noregi.

10.5.1 Samanberingar millum Noreg og Ísland

Í omanfyrinevndu frágreiðing síni samanber David Bragi Björgvinsson eisini flakavinnuna í Noregi og Íslandi. Samanberingartíðarskeiðið er 2003-2012.

Íslendsku fyritökurnar eru í meira ella minni mun vertikalt integreraðar, og tær vórøu tí flokkaðar í fýra bólkar:

- Spesialiseraðar og ikki vertikalt integreraðar
- Spesialiseraðar og vertikalt integreraðar
- Diversifiseraðar og vertikalt integreraðar
- Globalar

Tað vísti seg, at íslendsku fyritökurnar til samans høvdum munandi betri úrslit, tá sammett varð við støðið í eini røð av ymiskum rokskaparlignum lyklatølum. Tó er tað soleiðis, at munurin millum íslendsku og norsku fyritökurnar minkar so hvørt, sum fyrst globalu, síðan diversifiseraðu og vertikalt integreraðu og til síðst spesialiseraðu og vertikalt integreraðu fyritökurnar verða tiktur burtur úr samanlíkningargrundarlagnum.

Roynt varð síðan at kanna, hví íslendsku fyritökurnar stóðu seg betur enn tær norsku, og ítøkiliga varð kannað, í hvønn mun hesi viðurskifti gjørdu seg galldandi:

- at ríkligt var til av rávøru,
- at tilgongdin var støðugari,
- at kostnaðarstøðið var lágt,
- at meira varð selt av feskum enn frystum vørum,
- at meira varð selt av feskum flökum seinna partin av árinum, tá prísirnir eru hægri,
- at meira var til av rávøru veitt við húki,
- at rávøran var bíligari.

Íslendsku fyritökurnar vóru verri fyri, tá tað snýr seg um mongd av rávøru, men tær vóru betur fyri, tá tað snýr seg um at fáa fatur á rávøru alt árið, tó at hýsan er eitt undantak her.

Íslendsku fyritökurnar vóru meira marknaðarorienteraðar enn norsku fyritökurnar við meira differentieraðum marknaðarstrategium og framleiddu meira av feskum flökum. Íslendsku fyritökurnar høvdú eisini strategiir fyri at fáa fatur á húkaveiddari rávøru við betri góðsku.

Samanumtikið høvdú íslendsku fyritökurnar meira differentieraðar innkeyps- og marknaðarstrategiir, og strukturin í íslendsku fyritokunum var betur innrættaður til at maksimera avkast gjøgnum alla virðisketuna. Tær hava ein kompleksari struktur, tí íslendsku fiskivinnukarmarnir loyva vertikalari integratiún. Hetta hevur so við sær eina tryggari rávøruveiting, og harvið gerast fyritökurnar meira álitandi leverandørar.

Lærdi háskúlin á Akureyri hevur eisini greinað strukturin í íslendsku virðisketuni og kom fram til, at strukturin í virðisketuni er eyðkendur av:

- beinleiðis sambandi við marknaðin
- stórum felögum við eignum marknaðardeildum
- útteiting (outsourcing)
- fáum og stórum aktørum í virðisketuni
- smáum, spesialiseraðum fyritökum
- marknaðarupplýsing

Teir hava eisini greinað virðiskapanina, og niðurstøðan er

- at virðiskapanin er størst í feskum flökum
- at virðiskapanin er størst, har beinleiðis samband er við marknaðin
- at virðiskapanin er størst við spesialisering

Í frágreiðingini "The effects of fisheries management on the Icelandic demersal fish value chain" eftir Ógmund Knútsson, Daða Má Kristófersson og Helga Gestsson verður víst á týdningin av skipanini við umsetilgum eginkvotum og á uppboðssölurnar av ráfiski, umframt liberaliseringina av fiskamarknaðinum sum viðurskifti, ið kunnu føra til eina marknaðarorienteraða fiskivinnu.

Sambært hesi frágreiðing hevur íslendska fiskivinnan gott lönsemi, serliga orsakað av spesialisering og betri gagnnýtslu av hjáveiðu, og tí at dentur verður lagdur á at virka fesk flök.

Mett verður, at í norsku vinnuni eru ov nógvar forðingar, sum mótvirka eini meira marknaðarorienteraðari vinnu, og hesar forðingar hava við sær, at virksemið verður meira veiðistýrt. Vørusamansetingin endurspeglar, at denturin verður lagdur á lágan kostnað, effektiva veiðu, árstíðarsveiggj og bulk-framleiðslu, og ikki í nóg stóran mun á ynskini hjá brúkarunum.

Tøknilig nýskapan er ein avgerandi fortreyt fyrir virðisøking. Her hava íslendingar verið serstakliga dugnaligir at menna nýggja tøkni í öllum liðum. Ein sera týdningarmikil viðspælari í hesi menning er matvørugranskingarstovnurin, Matís (www.matis.is). Betri og skjótari niðurkøling, betri útblöðing og vasking, nýggj ísingartøkni, stytt túralongd og tógtið og skipan av fiskiskapinum eftir tí, sum marknaðurin ynskir, eru dømir um tøknliga nýskapan og betringar umborð á fiskiskipunum.

Í framleiðsluni hava tøkniliug nýskapaninar viðfört stórra úrtøku, skjótari framleiðslu/øktan produktivitet, betri vörusamansetning, betri góðsku og gagnýtslu av allari rávøruni.

Innan flutning er betri hitaeftirlit, títtari avskiping, bæði sjó- og loftvegis, minni flutningsflöskuhálsar og stytti tíð millum vøruframleiðslu og vørulevering dømi um tøknliga nýskapan.

Tølini benda á, at íslendingar hava megnað at fáa meir burtur úr minni. Hóast fiskiveiðan er minkað úr 2 mió. tonsum í 2003 til 1,1 mió. tons í 2014, er útflutta nøgdin pr. kg av veiðu vaksin úr 41% í 2003 til 61% í 2014. Útflutningsvirðið í fóustum prísum pr. kg av veiðu er vaksin meira enn tað dupulta í sama tíðarskeiði.

10.5.2 Fiskamarknaðir í Íslandi

Í frágreiðingini "The role of Fish-Markets in the Icelandis Value Chain of Cod" eftir Ógmund Knútsson, Olaf Kelmesson og Helga Gestsson verður greitt frá um fiskamarknaðirnar í Íslandi.

Síðan 2000 hava í miðal verið seld 89.000 tons av fiski um árið á fiskamarknaðunum. Umleið 20% av toskinum, 33% av hýsuni og helvtin av steinbitinum verða seld um fiskamarknaðirnar. Nøgdin av upsa og kongafiski, sum seld um fiskamarknaðirnar, er økt seinastu árin.

Hóast lutfalsliga lítla partin av veiðuni, sum fer um fiskamarknaðirnar, so hefur hann tó havt ein sera týdningarmiklan leiklut í virðisketuni hjá íslendska fiskiútdnaðinum. Fiskamarknaðirnar eru høvuðsveitarar av rávøru hjá teimum ikki-vertikalt integreraðu framleiðarunum, men eisini tyðandi veitarar til fiskavirkir, sum eiga skip.

Tað vísti seg, at teir ikki-vertikalt integreraðu framleiðararnir vóru skjótari at umstilla seg til marknaðarkröv, og spesialiseraðu seg at framleiða fesk flök og ymsar saltfiskaframleiðslur. Tær integreraðu fyritökurnar vóru seinni á sjóvarfallinum. Uttan fiskamarknaðirnar hevði henda umstillingin kanska ikki verið, ella hon hevði ikki verið so effektiv. Í öllum fórum hava fiskamarknaðirnar verið avgerandi fyrir, at íslendska fiskivinnan stendur so sterkt á europeisku feskfiskamarknaðunum.

Vertikalt integreraðu fyritökurnar hava seinni gjort seg alt meira galddandi á fiskamarknaðunum, við tað at tær selja fisk, sum teimum ikki tørvar, og keypa fisk, sum hóskar til teirra framleiðslu. Hetta hefur samanumtikið verið við til at skunda undir spesialiseringina, sum er tyðandi partur av strategiini hjá fiskivinnufyritökunum í Íslandi.

Fiskamarknaðirnar hava eisini spælt ein stóran leiklut at geva nýggjum aktórum atgongd til rávøru, soleiðis at teir kunnu sleppa í gongd við at framleiða og byggja upp ein marknað. Gáttin fyrir nýggjar framleiðarar er á henda hátt vorðin lægri.

10.6 Gransking og menning

Sum umrøtt omanfyri, hefur íslendska fiskivinnan ment seg sera nýgv seinastu árin. Ein sera tyðandi partur í hesi menningini er tann gransking, sum matvørustovnurin, Matís, hefur staðið á odda fyrir í tøttum samstarvi við vinnuna.

Nevndin metir, at tað almenna saman við vinnuni eigur at bera so í bandi, at menning og gransking í matvøruframleiðslu verður raðfest frammarlaga í Føroyum. Í hesum sambandi kann verða umhugað at seta ein matvørugranskingarstovn á stovn, sum hefur Matís sum fyrimynd.

Visiónin og endamálið við stovninum eigur at vera at stuðla undir meirvirking og virðisøking av fiskatilfeinginum við gransking, menning, vitanarbreiðslu og ráðgeving.

Stovnurin kann vera við til at betra um kappingarförið í fiskavirkingu og at menna nýggjar vørur. Hetta kann gerast við at optimera góðsku, sporföri, matvørutrygd og gagnýtslu av allari rávøru, og við gransking, nýskapan og ráðgeving at menna burðadygga framleiðslu úr öllum fiskatilfeingi.

Kjarnuøkini hjá stovninum kunnu vera:

- tilfeingi og framleiðsla (vørumerning, marknaður og logistikkur, virðisketur og burðardygd, góðska, matvørutrygd og umhvørví),
- fyritøkumenning og ráðgeving (marknaðarføring, skeið og útbúgving),
- lívtøkni og framleiðslutøkni (lívevnafrøði, framleiðsla og prosesstøkni),
- greining og ráðgeving (evnafrøði og smáverulívfrøði).

10.7 Niðurstøður og tilmæli

Sambært arbeiðssetninginum skal ítöklig viðgerð og niðurstøða gerast um eitt nú hesar tættir og hesi viðurskifti:

- at virkir í Føroyum sleppa fram at rávøruni (atkomuligheit), til dømis á kravdari uppboðssølu av rávøru,
- at øll rávøra skal um føroyskan kaikant,
- at øll hjávøra (livur, garnar, høvd, uggar, fráskurður o.a.) skal hagreiðast umborð ella førast til lands.

Nevndin metir tað hava týdning fyrir virðisøking í føroysku fiskivinnuni, at vinnan fær möguleika at leggja sít virksemi til rættis og eisini kann taka tørvin hjá marknaðinum við í hesa tilrættislegging. Sostatt mælir meirilutin í nevndini frá at seta í verk kravda uppboðssølu av veiddum fiski. Eitt tilíkt krav verður ikki mett at samsvara við, at allar fyritøkur kunnu keypa kvotur á uppboðssøluni, og somuleiðis verður hetta mett at vera óheppið fyrir vertikalt integreraðar fyritøkur, tí hesar kunnu ikki keypa veiddan fisk á uppboðssølu, sum tær sjálvar selja. Harumframt vísa hagtøl, at stórur partur av avreiddum feskkfiski fer um uppboðssøluna í dag, og sostatt verður ikki mett at vera neyðugt at löggeva hesum viðvíkjandi. Hetta kann tó endurskoðast, um hesi hagtøl broytast og nøgdin, sum verður seld umvegis uppboðssøluna minkar.

Í kap. 10.3.4 verður víst á möguleikar fyrir at tryggja, at fiskur verður virkaður í Føroyum, tó at ítöklig tilmæli ikki verða gjørd um hetta. Eitt nú verða hesir möguleikar nevndir: (i) fiskur skal landast við høvdi (tó ikki frá flakatrolarum), (ii) avsláttur av tilfeingisgjaldi, (iii) avreiðingargjald á útflutnum, óvirkaðum fiski og (iv) betri figgingarmöguleikar fyrir frystan fisk.

Nevndin metir tað vera avgerandi, at menning og granskning av matvøruframleiðslu verða raðfest frammarlaga. Vantandi lønsemi er ein týðandi forðing í mun til at fáa ein størri part av fiskinum í land, og her kann granskning og menning hava ein avgerandi leiklut. Íslendski granskigarstovnurin, Matís, kann vera íblástur í mun til granskning í matvøruframleiðslu.

At fáa alt tilfeingið í land er ein politisk raðfesting. Av tí at hetta, sum greitt er frá í samgonguskjalinum hjá núsitandi samgongu, er eitt mál fyrir fiskivinnuna, so eru, eins og umrøtt er í kap. 10.4, fleiri mögulig stig at taka fyrir at røkka málínunum. Sannlíkt er, at tað er neyðugt at brúka fleiri av hesum tilgongdunum til tess at vinna á mál við at fáa alt tilfeingið í land.

Niðurstøðan frá verkætlani "Alt í land" er, at ongar tøknilar forðingar eru í sambandi við at fáa alt til høldar, men búskaparliga er tað enn ikki serliga áhugavert fyrir skip og/ella manning. Føroyar hava tó tann fyrimun, at tað longu nú ber til at gagnnyta allan fiskin, sum verður landaður, tí tað, sum ikki fer í vanliga framleiðslu, kann gerast til fiskamjøl. Helst er størsta virðisøkingin ikki í tí, men hetta er ein byrjan. Tá ið øll rávøran kemur í land og gerst tøk, er eisini grundarlag fyrir at menna aðrar framleiðslur, sum kunnu kasta meira av sær við tíðini. Hetta krevur tó, at orka verður sett av til granskning í framleiðslu- og vørumerning.

At fáa alt av fiskinum til høldar hevur eisini fleiri positivar avleiðingar í mun til samfelagsliga burðardyggd. Eyka tilfeingið, sum kemur í land, kann í fyrstu atløgu í stóran mun brúkast til alifóður. Hetta vil minka um tørvin á soyabønum, sum hava sera negativa ávirkan á veðurlagsbroytingar. Langa flutningsleiðin av soyabønum heilt úr Suðuramerika letur nögv CO₂ frá sær, og harafturat hevur økti eftirspurningurin eftir soya við sær, at regnskógin minkar skjótt, og hetta hevur sera óhepnar avleiðingar við sær fyrir veðurlagsbroytingar. Tað at hava ein stóran part av fóðrinum frá rávøru úr sjónum hevur stóran týdning fyrir góðskuna og marknaðarføringina av føroyskum laksi. Hugsast skal eisini um, at føroyski tørvurin á alifóðri er alsamt vaksandi, og tí er neyðugt at hava atgongd til meira rávøru úr sjónum til hetta endamálið.

Eitt økt fokus á granksing og menning innan havtilfeingi kundi eisini hjálpt til at fáa fólk við hægri útbúgvungum til Føroya at búgva, og tað kundi eisini gjørt okkara fiskivinnu til eina meira spennandi og lokkandi vinnu hjá ungum at virka í. Tí kundi hetta verið við til at rokkið endamálinum við arbeiðssetninginum um, hvussu Føroyar støðugt kunnu "menna nýskapan og føroyskar førleikar í øllum þortum av virðisskapanini."

Nevndin er komin til niðanfyrstandandi tilmælir um tað at fáa alt til lands:

Mælt verður til, at ein í samráði við vinnuna arbeiðir fram ímóti at fáa alt til lands, bæði frá nærleiðum og fjarleiðum. Hetta hevur við sær, at farast skal undir eina tilgongd saman við vinnuni, har mett verður um, hvussu ein kann røkka hesum máli, og hvørji ítökilig átök skulu til fyri at gera tað gjørligt.

Mælt verður til at áseta eina freist fyri, nær málið um at fáa alt í land skal vera rokkið. Hetta kundi t.d. verið partur av skiftistíðini í nýskipanini ella verið eitt fast áramál. Havandi í huga neyðugu tillagingarnar av flotanum og øðrum viðurskiftum, so má talan helst vera um í minsta lagi 5 til 10 ár.

Mælt verður til, at ein partur av tilfeingisgjaldinum, sum kemur inn, verður nýttur til at granska, hvussu størri virðir kunnu skapast úr tilfeinginum, og hvussu lønsemi kann fáast í alla virðisketuna. Ein partur av tilfeingisgjaldinum eיגur eisini at fara til praktiskar fiskiroyndir, har vitað verður, hvussu alt kann fáast til holdar.

Mælt verður til, at størstí parturin av fiskirættindum hevur langa gildistið, og at öll rættindini hjá aktørum ikki ganga út í senn. Hetta skal tryggja støðugar ílögur í vinnutól og nýskapan, so at vit fáa størst möguligu tilfeingisrentu í fiskivinnuni.

Mælt verður til at luta út eginkvotu heldur enn felagskvotu í størst möguligan mun. Hetta tí at eginkvota tænir betur endamálinum um at fáa alt til lands enn felagskvota. Við eginkvotu hava fyritókur betri möguleika at leggja sær veiðuna til rættis og á tann hátt at fáa sum mest burturúr.

Ein av grundgevingunum fyri at nevndin mælir til eina kvotaskipan, er eisini tí at mett verður at hetta kann stimbra undir størri virðisøking. Hetta kann gera seg galldandi bæði fyri skipini, sum tá mugu fáa sum mest burturúr hvørjum kilo, heldur enn hvørjum degi, og eisini fyri virkir á landi, sum fáa betri grundarlag fyri at meta um, hvat fyri rávøru, tey hava atgongd til, og tiskil kunnu gera betri avtalur um fiskin.

Tilvísingar/keldutilfar

Anderson, T., Arnason, R. og Libecap, G. Efficiency Advantages of Grandfathering in Rights-Based Fisheries Management. *Annual Review of Resource Economics*, 3, 159-179, 2010.

Akse, L. og Tobiassen, T. *Ilandføring av usløyd torsk, hyse og sei – optimal behandling og kjøling med hensyn til kvalitet på fisk og biprodukter*, 2010.

Anferova, E., Vetemaa, M. og Hannesson, R. Fish quota auctions in the Russian Far East: a failed experiment. *Marine Policy*, 29, 47-56, 2005.

Arion Banki. *Íslenskur sjávarútvegur – staða og horfum*, 2015.

Björgvinsson, D. *The Competitive Advantage of Nations: Has the Icelandic whitefish fillet industry created and sustained superior performance over the Norwegian industry?* Masteruppgåva í búskaparfröði og fyrising, Norges arktiske universitet, 2014

Búskaparráðið. Búskaparfágreiðing, várið 2000.

Búskaparráðið. Búskaparfágreiðing, heystið 2014.

Cerda, R. og Urbina, M. *ITQS in Chilean Fisheries: The case of the Squat Lobster*, mimeo, Escuela de Ciencias del Mar, UCV, Valparaíso, 2000.

Clucas. *A study of the options for utilization of bycatch and discards from marine capture fisheries*. FAO Fisheries circular, No 928, Rome, 1997.

Drucker, P. F. *Classic Drucker*. Boston, Harvard Business Review, 2006.

ES Kommissiónin. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Strategic Guidelines for the sustainable development of EU aquaculture*. COM(2013) 229 final, 2013.

Engelbrecht-Wiggans, R. og Kahn, C.M. Multi-unit auctions with uniform prices. *Economic Theory*, 12 (2), 227–258, 1998.

FAO. *Aspects of FAO's policies, programmes, budget and activities aimed at contributing to sustainable development*. Document to the ninety-fourth session of the FAO Council, Rome, 1988.

Food and Agriculture Organization of the United Nations. *How to feed the world in 2050*. Submitted to the FAO expert meeting June 2009.

Food and Agriculture Organisation of the United Nations. *The State of the World Fisheries and Aquaculture: Opportunities and Challenges*. Rome, 2014.

Fiskimálaráðið. *Frágreiðing frá Fiskirkunevnini*. Frágreiðing til landstýrismanninum í fiski- og tilfeingismálum, 2008.

Fiskimálaráðið. *Umsetilig fiskirættindi*. Frágreiðing til landsstýrismannin í fiskivinnumálum, 2010.

Fiskimálaráðið. *Útlendskur kapitalpartur í færøyskum fiskiskipum*. Frágreiðing til landsstýrismannin í fiskivinnumálum, 2010.

Fiskimálaráðið. *Umsitingarætlan fyrir toska-, hýsu- og upsastovnarnar í færøyskum sjógví*. Upptit frá arbeiðsbólki, settur av landsstýrismanninum í fiskivinnumálum, 2011.

Fiskimálaráðið. Meting av friðaðum og stongdum ókjum. Frágreiðing til Fiskimálaráðið, 2014.

Gestsson, H., Knútsson, Ó. og Kristófersson, D. The effects of fisheries management on the Icelandic demersal fish value chain. *Marine Policy*, 63, 172-179, 2016.

Gestsson, H., Kelmesson, O. og Knútsson, Ó. *The role of Fish-Markets in the Icelandic Value Chain of Cod*. IIFET 2010 Montpellier Proceedings, 2010.

Gregersen, Ó. og Laksáfoss, M. Notat um marknaðargrundaðar skipanir. Syntesa, 2016.

Guðjónsson, Á., Joensen, H. og Mørkøre, J. Stórra vökstur í fiskivinnuni. 2016.

Hardin, G. The Tragedy of the Commons. *Science*, New series, 162, 1243-1248, 1968.

Harte, M og Barton, J. Balancing Local Ownership and Control with Foreign Investment and Foreign Fishing Interests: Transferable Quota Allocation in the Falkland Islands.

Helgason, Þ. og Steinsson, J. *Tilboðsleið: Raðstofun aflahlutdeilda með sambættingu endurúthlutunar og tilboðsmarkaðar*. (Íslendskt upprit frá 2010 um uppboðssölu av fiskirættindum)

ICES. Advice basis,
http://www.ices.dk/sites/pub/Publication%20Reports/Advice/2016/2016/Introduction_to_advice_2016.pdf.

Klemperer, P. What Really Matters in Auction Design. *Journal of Economic Perspectives*, 16, 169-189, 2002.

Krishna, V. (2002). *Auction Theory*. Academic Press, 2002.

Laksá, U. et al. *Everything Ashore – A Feasibility Study*. Syntesa v.ø., 2016.

Libecap, G. Assigning property rights in the common pool. Implications of the prevalence of first-possession rules. *Marine Resource Economics*, 22 (4), 2007.

Lynam, J. How have catch shares been allocated? *Marine Policy*, 44 , 42-48, 2014.

Lögmannskrivstovan. *Visjón 2015 – Mál og vegir*. 2007.

Morgan, J. Efficiency in auctions: theory and practice. *Journal of International Money and Finance*, 20, 809—838, 2001.

Milgrom, P. *Putting Auction Theory to Work*. Cambridge, 2004.

Olsen, E. og Dalsá, A. *Virðisøking av útróðarfiski*. 2000.

Peña-Torres J. The political economy of fishing regulation: the case of Chile. *Marine Resource Economics*, 12, 253–80, 1997.

Samró, Ó. *Fiskiskapur – fjölbroyttar ásetingar*. 2016.

Trondsen, T. Avbjóðingar og móguleikar – Fiskivinnan eftir 2018. Javnaðarflokkurin á Fólkatingi, 2015.

Vickrey, W. Counterspeculation, Auctions, and Competitive Sealed Tenders. *Journal of Finance*, 16, 8-37, 1961.

Viðarsson et al., *Discardless*. Report on current practices in the handling of unavoidable, unwanted catches, 2015.

WCED. *Our Common Future (Brundtland frágreiðingin)*. Oxford, 1987.

FISKIMÁLARÁÐIÐ

Stjórnarskrivstovan
Mál: 16/00095-3
(at tilskila í svari)

**Ein nýggj og varandi fiskivinnuskipan
fyri Føroyar**

Nevnd at gera tilmæli um nýggja fiskivinnuskipan eftir 2018

21. januar 2016

FISKIMÁLARÁÐIÐ

Í samgonguskjalinum hjá landsstýrissamgonguni frá 14. september 2015 er ásett, at ein breitt samansettur arbeiðsbólkur við ymiskum fakligum fórleikum og vinnuligum royndum verður settur at gera tilmæli til politisku skipanina um nýggja fiskivinnuskipan eftir 2018.

Ásett er, at tilmælið skal byggja á hesar aðalreglur:

FISKIMÁLARÁÐIÐ

(Úr samgonguskjalinum)

- “Allur fiskiskapur skal vera lívfrøðiliga, búskaparliga og samfélagsliga burðardyggur.
- Fiskiríkidomið skal framhaldandi vera fólksins ogn og kann ikki gerast ogn hjá privatum.
- Fiskiríkidomið kann ikki fara á útlendskar hendur. Fiskirættindi skula vera á fóroyiskum hondum.
- Farast skal frá privatari sölù av loyvum og fiskirættindum. Farast skal frá politiskari útluting av fiskirættindum til eina marknaðargrundaða skipan.
- Veiddur fiskur skal vera atkomuligur hjá virkjum á landi at bjóða uppá. Veiðan og alt av fiskinum eigur at verða fingið til lands og í största mun virðisøkt í Føroyum.
- Bert feløg, sum hava fóroyaskar eigrarar, eru skrásett í Føroyum, rinda skatt í Føroyum og rinda manningini hýru sambært fóroyiskum sáttmála, kunna bjóða seg fram í fóroyaskari fiskiveiði.
- Serlig skipan kann gerast fyri útróðrarflotan.

Arbeiðsbólkurin skal regluliga hoyra allar partur í vinnuni.

Ítøkligt uppskot skal gerast um, hvussu broytingar frá verandi skipan til nýggju skipanina verða framdar í eini skiftistíð. Atlit skula takast til, at støðan hjá ymsu pörtunum av flotanum eru ymisk, og at verandi aktørar á ein skynsaman hátt kunnu laga seg til broyttu treytirnar.”

Niðanfyri verða skipanin av nevndini, hoyringsskipan og arbeiðssetningur útgreinað.

NEVNDIN

Bólkurin er mannaður við hesum fólkum:

FISKIMÁLARÁÐIÐ

Johnny í Grótinum, stjóri - Búskaparfrøðingur	Formaður
Hans Ellefsen, adjunktur - PhD Búskaparfrøðingur	Næstformaður
Árni M. Dam, sjálvstøðugur - Skipari og handilsútbúgving	Nevndarlimur
Eydna í Homrum, fiskifrøðingur - PhD Lívfrøðingur	Nevndarlimur
Herálvur Joensen, stjóri - Lögfrøðingur	Nevndarlimur
Kristina Samuelsen, advokatur – Lögfrøðingur	Nevndarlimur
Egil Olsen, fiskivinnuráðgevi - Fiskivinnufrøðingur	Nevndarlimur
Unn Laksá, granskingsleiðari - PhD Stjórnsmálafrøðingur	Nevndarlimur
Malan Johansen, deildarleiðari - Búskaparfrøðingur	Nevndarlimur

Afturat arbeiðsbólkinum er sett eitt skrivvaratoymi (sekretariat) við hesum fólkum:

Herit V. Albinus, handilsskúlalærari - Búskaparfrøðingur
Jens Helgi Toftum, fulltrúi – Fiskivinnufrøðingur
Rúna F. Guttesen, fulltrúi - Lögfrøðingur

HVUSSU ARBEIÐIÐ VERÐUR SKIPAÐ

Nevndin skal í sínum arbeiði og síni frágreiðing og tilmæli viðgera og brúka royndir og vitan bæði í Føroyum og utanlands og útvega sær neyðugt samstarv og serfrøði eftir tørvi.

Nevndin vísir til landsstýrismannin í fiskivinnumálum.

Hoyringsskipan

Til tess at byggja eitt sterkt kjølfesti undir nýskipanini og samráðingum um at finna politiskar semjur, skal nevndin hava regluligar hoyringar í sínum arbeiði.

Í tí sambandi verða skipaðir tveir hoyringsbólkar, sum skulu hoyrast regluliga í arbeiðinum:

Hoyringsbólkur 1: Umboð fyri allar partar í vinnuni: Felagini hjá vinnuni á sjógví og á landi, bæði fyri útgerðar-, arbeiðsgevara- og fakfelagsskipanina.

Hoyringsbólkur 2: Umboð fyrí politisku flokkarnar á Løgtingi: Flokkarnir velja tvey umboð í part í hoyringsbólkin, umframt at uttanflokkatingfólk verða umboðað.

Harumframt eigur nevndin í arbeiðinum at hoyra aðrar viðkomandi partar – m.a. stovnar í fíggjargeiranum (Peningastovnar, Føroya Realkreditstovn, Landsbanka Føroya, TAKS, o.o.), granskigarstovnar (Fróðskaparsetur Føroya, Havstovan, o.o.), myndugleikar (Kappingarráðið, Sjóvinustýrið, Vørn, Skráseting Føroya o.o.), umframt aðrar partar, umboð ella felagsskapir, ið kunnu hava týðandi sjónarmið.

Nevndin eigur í arbeiðinum somuleiðis at skipa fyrí almennum hoyringum/ráðstevnum um høvuðstættir í arbeiðinum.

ARBEIÐSSETNINGUR

Nevndin skal eftirmeta og endurskoða skipanina av føroysku fiskivinnuni í síni heild – herundir lögina um vinnuligan fiskiskap og aðra viðkomandi lóggávu – og gera fullfiggjað uppskot til lóggávu, skipanir og skiftisskipanir, ið kunnu røkka málunum við nýskipanini.

Høvuðsmálini eru:

- At øll føroyska fiskivinnan verður skipað undir tryggum og haldfórum lögarkormum, fyrisiting og skipanum.
- At livandi tilfeingið í føroyskum sjógví og tey rættindi Føroyar eiga í altjóða sjógví og hava samrátt seg til við onnur lond, eru ogn Føroya fólks og eru varandi grundarlag undir føroyska búskapinum og vælferðini hjá tjóðini.
- At Føroyar skulu gerast undangonguland at umsita allar fiskastovnar burðardyg – bæði í egnum sjógví og í altjóða samstarvi – og at hava fremstu vitan og gransking um fiskastovnar og vistfrøðiligu skipanirnar í havinum.
- At tilfeingið er tryggjað sum ogn hjá fólkinum, og at rættindini at troyta tað eru á føroyskum hondum.
- At til ber at skapa mest möguligan virðisvøkstur og avkast í Føroyum av fiskatilfeinginum til reiðarí, manningar, virkir, fyritøkur, starvsfolk,

FISKIMÁLARÁÐIÐ

tænastuveitarar og samfelagið alt, og at vit støðugt menna nýskapan og fóroyaskar fórleikar í øllum pörtum av virðisskapanini.

- At tilfeingisrentan gerst so optimal sum gjørligt, og at størst möguligur partur av tilfeingisrentuni fellur til landið.
- At til ber at virka í eini marknaðargrundaðari fiskivinnu við vinnuligum frælsi undir jøvnum kappingartreytum.
- At vinnumöguleikar ikki savnast á fáum hondum, men at somu rættindi eru at bjóða seg fram at reka vinnu, og grundarlag er fyri fjölbroyttum virksemi, nýskapan og menning kring landið.
- At Føroyar støðugt menna sín leiklut og sína ábyrgd í altjóða samstarvi og avtalum um fiskiskap og fiskivinnu – og tryggja sín rættvísa part av rættindunum til felags og ferðandi fiskastovnar, umframt at samráða seg til skilagóðar avtalur við onnur lond um möguleikar og atgongd at fiska hvør hjá øðrum.

Ítøkiliðu málini, sum nevndin skal gera uppskot til, verða býtt í hesar høvuðstættir:

1. Stovnsrøkt og lívfrøðilig burðardygð

Nevndin skal gera tilmæli til reglur/skipanir um, hvussu lívfrøðilig ráðgeving um stovnsrøkt verður ment og fylgd fyri allar fiskastovnar og allan fiskiskap, soleiðis at stovnarnir varandi kunnu endurnýggja seg og kasta mest möguligt av sær.

- Herundir hvussu veiðisetningar, umsitingarætlanir og endurbyggingarætlanir fyri fiskastovnarnar kunnu kjølfestast og leggjast í langtíðarsemjur.
- Nevndin skal viðgera og gera uppskot til, hvør skipan av fiskiskapinum best tryggjar eina regulering/sjálvregulering í mun til stovnsrøktina, og skal harundir eisini meta um og gera metingar og uppskot um teknisku reguleringarnar, verju av ungfiski, ymisku slögini av friðingum o.a.
- Nevndin skal eisini gera tilmæli/uppskot um, hvussu stovnsrøktin best verður skipað umsitingarliga.

FISKIMÁLARÁÐIÐ

- Hartil skal uppskot gerast um, hvussu tryggjast kunnu bestu granskingarmöguleikar, eftirlitsskipanir, hagtalsskipanir og skjalfestingar í fiskivinnuni.

2. Búskaparlig og samfélagslig burðardygð

Nevndin skal lýsa og gera tilmæli um, hvussu virðisvöksturin í fiskivinnuni varandi kann gerast so stórt sum til ber, og hvussu ein fjølbroytt vinna kann virka við lónsemi og støðugt mennast í landinum eftir jövnum kappingartreytum.

Nevndin skal lýsa, viðgera og gera tilmæli um, hvørji týðandi viðurskifti kunna stimbra undir, at virðisvöksturin í fiskivinnuni støðugt kann økjast, og føroyskir fórleikar og kappingarföri kunnu mennast.

Somuleiðis skal nevndin vísa á, hvørji viðurskifti í síni heild best tryggja, at íkastið frá allari fiskivinnu til føroyska tjóðarbúskapin og bruttotjóðarúrtökuna gerst störst möguligt og varandi.

Nevndin skal herundir viðgera og gera tilmæli um:

- Hvussu oll lið i virðisskapanini (veiða, virking, sôla, undirveitarar o.o.) kunnu skapa mest möguligt búskaparligt og samfélagsligt avkast í Føroyum.
- Hvussu umhvørvis-, orku- og vistskipanaratlit verða tryggjað.
- Hvørji sosialbúskaparlig viðurskifti og skipanir hava týdning fyri burðardygð og virðisskapan í vinnuni og í samfelagsbúskapinum, herundir hvussu skipanin tryggjar burðardygð til komandi ættarlið.

3. Fiskiríkidomið er fólksins ogn, kann ikki gerast ogn hjá privatum og skal vera á føroyskum hondum

Nevndin skal gera uppskot til, hvussu tryggjað verður í lög og skipan, at fiskiríkidomið og rættindini til at útvinna fiskiríkidomið eru ogn hjá Føroya fólk í alla framtíð og ikki kunnu gerast privat ogn.

Hartil skal nevndin gera uppskot til, hvussu tryggjast kann, at rættindini, avgerðarrætturin og vinningurin eru á føroyskum hondum og kemur føroyska samfelagnum til góðar.

Nevndin skal lýsa og gera uppskot til:

- Hvussu tryggjast kann, at bert felög, sum eru skrásett í Føroyum, rinda skatt í Føroyum, hava eigarar búsitandi og skattskyldugar í Føroyum, og sum rinda manningini hýru sambært sáttmála á føroyska arbeiðsmarknaðinum, kunnu bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiði.
- Tilmælið skal byggja á ta fyritreyt, at útlendskur ognarskapur og avgerðarrættur í felogum, sum reka føroyska fiskiveiði, verður burtur. Uppskot skal somuleiðis gerast um, hvussu verandi útlendskur ognarskapur og rædisrættur kann taka seg úr vinnuni í eini skiftistíð.

Herundir skal nevndin lýsa og gera meting av, hvussu tryggjast kann, at “figgjarbygnaðurin” í eini fyritøku ikki leggur avgerðarrættin og fíggjarliga avkastið til útlendskar fyritøkur við lánsavtalum, øðrum avtalum, “transfer pricing”, “tunnari kapitalisering” o.a.

Nevndin skal eisini gera eina meting av fyrimunum og vanskum, ið kunnu standast av ov stórum forðingum/krøvum til fremmanda fíggining og gera uppskot til loysnir, ið ikki ganga ímóti endamálunum um føroyskan ræðis- og ognarrætt og virðisskapan í Føroyum. Til dømis um tað kann hugsast, at *ov* herd krøv til fíggining uttanefstir kunnu forða fyrir nýskapan í føroysku fiskivinnuni, um atgongdin til fíggining á føroyska og altjóða marknaðinum ikki er nøktandi.

4. Frá politiskari útluting av fiskirættindum til marknaðargrundaða skipan

Skipanin viðvíkjandi útluting av fiskirættindunum, hevur verið grundað á lógarviðgerð í Løgtinginum ella fyriskipan, ið landsstýrismaðurin í fiskivinnumálum hevur umsitið og ásett.

Farast skal frá hesi skipan.

Arbeiðsbólkurin skal viðgera og gera uppskot til skipan, ið er marknaðargrundað, har tað almenna bjóðar fiskirættindi fram sum brúksloyvi fyrir ávísatíð.

Uppskotini kunnu vera:

- Uppboðssøla av fiskirættindum frá tí almenna til privatar.
- Aðrar möguligar útbjóðingarskipanir frá tí almenna til privat.

Grundreglan við útbjóðing og marknaðargrundaðari skipan er, at rættindini eru at meta sum tíðaravmarkað brúksrættindi, ið ikki geva tí privata ognarrætt til tilfeingið ella rættindini á nakran hátt.

Hartil skal marknaðarskipanin tryggja, at marknaðurin er ein marknaður millum tað almenna øðrumegin og privatar hinumegin, soleiðis at tað ikki verður ein privatur undirmarknaður, har rættindi verða sold frá privatum til privatan.

Skipanin skal tryggja, at tilfeingisrentan – eykavirðið og gjaldið fyrir framíhjárættin og atgongdina at troyta eitt avmarkað tilfeingi – fellur til eigaran – Føroya fólk.

Nevndin skal viðgera og gera tilmæli um, hvussu útbjóðing og marknaður kann skipast best, hvørjar treytir eiga at setast til tey, ið bjóða seg fram o.s.fr.

Nevndin skal herundir gera uppskot til, hvussu royndarfiskiskapur kann skipast eftir greiðum reglum.

5. Kapping og atkomilighet

Nevndin skal gera uppskot til, hvussu kapping og atkomilighet verður tryggjað í vinnuni.

Herundir skal nevndin viðgera og gera tilmæli til skipanir/reglur um:

- Hvussu til ber hjá vinnurekandi í Føroyum at bjóða seg fram eftir jøvnum treytum, og hvør skipan og hvørjar treytir tryggja endamálunum – til dømis við góðkenning/undangóðkenning at bjóða seg fram, krøv um manningarviðurskifti, tænastuveitingar í Føroyum o.a.
- Hvussu stóran part av fiskirættindunum einstakir aktørar kunnu hava brúksrætt til (ásetingar um antitrust).

6. Virðisøking í Føroyum

Tilmælið um nýggja skipan skal eisini fevna um uppskot við atliti at útbreiðslu og gagnnýtslu av rávøruni í Føroyum.

Ítökilig viðgerð og niðurstøða skal gerast um m.a. hesar tættir og viðurskifti:

FISKIMÁLARÁÐIÐ

- At virki í Føroyum sleppa at rávøruni (atkomuligheit), til dømis um tvungna uppboðssølu av rávøru.
- At oll rávøra skal um føroyskan kaikant.
- At oll hjávøra (livur, garnar, høvd, uggar, fráskurður o.a.) skal hagreiðast umborð ella førast til lands.
- Skipanir við góðskukrøvum, góðskueftirliti og góðskuváttanum, ið kunnu økja um dygd og virði.
- Aðrar ásetingar og menningaruppskot – t.d. betri marknaðaratgongd, betri føroyskir fíggingsmöguleikar, granskingsarátök, marknaðarátök, føroyskt vørumerki (“brand”) o.a.

7. Serlig skipan fyri útróðrarflotan

Nevndin skal viðgera og gera tilmæli um, hvort serlig skipan og átök skulu gerast fyri útróðrarflotan.

8. Einföld umsiting, gjøgnumskygni og rættartrygd

Í uppskotinum til nýggja fiskivinnuskipan skal dentur leggjast á, at skipanin er so einföld sum gjørligt at umsita, og at hon er mest möguliga gjøgnumskygd og rættartrygg fyri vinnu og almenning og mest möguliga óheft av politiskari fyrisiting. Greiðar revsireglur skulu ásetast fyri brot á lógina.

Nevndin skal herundir viðgera, um umsitingin av rættindum, góðkenningum o.a. skal leggjast til óheftan stovn, t.d. skipaður við løgtingslög, í armslongd frá politiska valdinum, og hvussu kærumöguleikar verða skipaðir.

9. Nýggj skipan og skiftistíð

Í samlaða tilmælinum skal nevndin gera uppskot til, hvussu farast kann frá verandi skipan til at seta í verk nýggju skipanina, og at verandi luttkarar í vinnuni á skynsaman hátt kunna laga seg til broyttu treytirnar yvir eitt ávist tíðarmál.

Eitt ítokiligt uppskot kann vera at fremja nýskipanina í stigum og við ásettari skiftistíð.

FISKIMÁLARÁÐIÐ

10. Tíðarfrest

Nevndin skal vera liðug við arbeiði sítt 1. august 2016.

Fiskimálaráðið, 21. januar 2016

Høgni Hoydal *landsstýrismaður*

Fylgiskjal 2

31. august 2016

Til nevndina at gera uppskot til nýggja skipan fyri fiskivinnuna
att. Johnny í Grótinum, formaður

Viðvíkjandi arbeiðssetninginum hjá nevndini at gera uppskot til nýggja fiskivinnuskipan

Á fundi við nevndina síðst í mai 2016 varð landsstýrismaðurin biðin um at skifta orð um og útgreina partin av arbeiðssetninginum um at gera uppskot til marknaðargrundaða skipan fyri fiskirættindi í eini nýskipan.

Síðani eri eg biðin um at lata nevndini hesa útgreining skriviliga, sum her verður gjørt.

Í arbeiðssetninginum stendur, at nevndin skal:

"...viðgera og gera uppskot til skipan, ið er marknaðargrundað, har tað almenna bjóðar fiskirættindi fram sum brúksloyvi fyri ávisa tið.

Uppskotini kunnu vera:

- Uppboðssøla av fiskirættindum frá tí almenna til privatar.
- Aðrar möguligar útbjóðingarskipanir frá tí almenna til privat."

Á fundinum vísti eg á, at hetta er orðað soleiðis til tess at fevna um teir ymsu möguleikarnar og skipanirnar fyri, at tað almenna bjóðar rættindi út á einum marknaði og ikki letur/allokerar tey út.

Hugtakið uppboðssøla hevur í føroyska orðaskiftinum verið fatað einans sum stutttíðarsøla av kvotum, og tí er í arbeiðssetninginum lagdur dentur á, at nógvar ymsar skipanir sjálvsagt kunnu vera fyri, at tað almenna bjóðar út rættindi á einum marknaði.

Uppskotini skulu vera um ein almennan rættindamarknað/uppboðssølu, har rættindi ikki kunnu gerast privat ogn, men verða boðin út til nýtslu/leigu fyri ávis tíðarskeið – sum kunnu vera longri ella styttri, alt eftir, hvat best verður mett at røkka endamálunum við nýskipanini.

Í orðaskiftinum á fundinum vísti eg á – í mun til royndir hjá okkum sjálvum og aðrastaðni – at skipanir við "grandfathering", rullandi loyvum, ITQ-skipan ella sonevndar "beauty-contest", ikki eru í samsvari við arbeiðssetningin.

Arbeiðssetningurin fevnir sjálvsagt um, at nevndin við sínum fakligu fórleikum viðger, lýsir og greinar fyrimunir, vansk og atlit við skipanum í mun til høvuðsendamálini við nýskipanararbeiðinum.

Vinarliga

Høgni Hoydal, landsstýrismaður

Fylgiskjal 3:

Dømir um útlutingarleistir við gjaldi fyri rættindir

Í hesum undirkapitli verða útvald dømir um útlutingarleistir statt lýst. Endamálið er at vísa á, at ein uppboðssøluskipan kann leggjast til rættis upp á óendaliga nógvar mátar. Dømini, sum verða umhugað her, eru hesi:

- Tilfeingisgjald
- Uppboðssøla av stutttíðarrættindum
- Uppboðssøla av stutttíðar- og langtíðarrættindum
- Uppboðssøla við forkeypsrætti
- Almenn útbjóðing (beauty contest)
- Uppboðssøla við boðum sum prosent av avreiðingarvirðinum
- Lutfalsligt fall í kvotuvirðum
- Ein skitsa til loysn við fleiri liðum

Leistur 1: Tilfeingisgjald

Hesin leistur líkist íslensku skipanini, har dentur verður lagdur á fyrimunir við umsetiligum eginkvotum og tryggleika fyri langtíðarrættindum.¹

Hesin leistur líkist eisini núverandi skipan, har meginreglan er, at loyvir verða útlutað eftir søguligum rættindum. Uppboðssølan verður í hesum leisti einans nýtt til at luta út nýggj rættindir, men möguleiki er eisini fyri at luta út á uppboðssølu, um stórur vökstur er í kvotuni (eins og í makrelfiskiskapinum seinasta árin).

Leisturin leggur dent á hugtakið "opið hav," sum merkir, at skipabólkars ikki skulu byrgjast inni til bert at kunna fiska á ávísum leiðum, burtursæð frá økjum, sum eru friðað av lívfrøðiligum og/ella skilhaldsorsókum.

Aktørar í fiskivinnuni skulu rinda tilfeingisgjald, eins og summar bólkar gera í dag.

Um henda skipan skal vera í samsvari við arbeiðssetningin, skulu rættindini tó lutast út á eini uppboðssølu til 1. januar 2018. Tá ið talan er um varandi loyvir, verður prisurin á hesi uppboðssøluni væntandi høgur, og skuldin í vinnuni verður høg – eins og galddandi er í vinnuni í dag. Hetta seinasta er tó ikki galddandi, um fyritøkur ikki rinda við hamarsslag.

Leistur 2: Uppboðssøla av stutttíðarættindum

Her er talan um leistin, sum Búskaparráðið vísti á í frágreiðing frá ár 2000.

Fiskirættindir verða seld á uppboðssølu. Talan skal vera um stutttíðarrættindir (møguliga 3. hvønn mánað) og um eina framhaldandi sølu.

Uppboðssøluslagið, sum verður nýtt, er ein eindaprísuppboðssøla, har allar fyritøkur rinda sama pris. Hetta uppboðssøluslag er gjølligari lýst í kap. 7.

Í uppskotinum hjá Búskaparráðnum skuldi eingin avmarking vera í mun til luttøku á uppboðssøluni. Hetta er tó ikki í samsvari við arbeiðssetningin hjá nevndini, sum ásetir, at útlendingar skulu ikki luttaka á uppboðssøluni.

Leistur 3: Uppboðssøla av stutttíðar- og langtíðarrættindum

Heldur enn einans at bjóða út stutttíðarrættindir, kunnu rættindini hava ymiska longd. Sum dømi kunnu hugsast trý ymisk slög av rættindum, sum hava longdina 1, 5 og 10 ár.

¹ Talan er somuleiðis um leistin, sum Numo legði fram á kveikjarfundinum í Norðurlandahúsinum, 5. apríl.

Prísurin verður reguleradur fyrir broytingar í miðalprísinum á ávísu fiskaslagnum og möguliga eisini fyrir broytingar í oljuprísinum.

Hetta uppboðssøluslag er gjølligari lýst í kap. 7.15.

Leistur 4: Uppboðssøla við forkeypsrætti

Fiskirættindir fyrir í mesta lagi eitt ár í senn verða seld á uppboðssølu. T.d. verða 20% sett til sølu á uppboðssøluni hvort ár, har rindað verður við hamarsslag. Tá ið eitt ár er farið, missa allar fyritókur loyvir síni til landið, men fáa kortini forkeypsrætt til 80% av kvotuni, sum tær høvdu árið fyrir. Hini 20%ini verða lutað út á uppboðssølu.

Fyritókurnar kunnu lata loyvini inn aftur til landið, og í hesum føri fáa tey eisini pening aftur frá landinum. Tó ongantíð til fullan prís. Um landið keypir rættindir aftur, kunnu tey aftur verða seld á uppboðssøluni.

Hetta uppboðssøluslag er gjølligari lýst í kap. 7.16.

Leistur 5: Almenn útbjóðing (beauty contest)

Í hesum leisti verða rættindir boðin út á líknandi hátt, sum ofta verður brúktur í oljuvinnuni og í byggivinnuni, bæði her í Føroyum og utanlands. Hugsanin við at skipa fiskivinnuna við almennari útbjóðing er, at onnur atlit enn einans tað at gjalda eina upphædd fyrir tilfeingið kunnu takast við í metingini, tá avgerð skal takast um, hvør skal hava fiskirættindir.

Ein almenn útbjóðing í fiskivinnuni kundi t.d. fevnt um fylgjandi parametrar:

- íløgur í verandi stovnar (stovnsrøkt, t.d. við at brúka rist o.a.),
- royndarfiskiskap eftir nýggjum fiskaslögum ella á nýggjum leiðum,
- royndarfiskiskap við nýggjari útgerð og tøkni,
- meirvirking/meirgóðsking av fiskatilfeinginum,
- útbúgvning av sjófölki, t.d. siglingartíð,
- at taka alt í land – t.e. eisini livur, rogn, innvøl, høvd, o.s.fr.,
- størst möguligt keyp frá føroyskum undirveitarum.

Eitt reiðarí vil harvið bjóða seg fram til at menna nýggjar leiðir, nýggja tøkni og at virðisøkja tilfeingið meira.

Umframt omanfyrinevndu parametrar, kann sjálvsagt krevjast eitt beinleiðis peningagjald fyrir fiskiskapin.

Metingin um, hvør skal hava rættindir, skal tá taka støði í sakligum atlitum, sum eru lýst í útbjóðingartilfarinum. Eisini má gerast greitt í útbjóðingartilfarinum, hvussu tungt ymisk atlit verða vektað.

Meira kann lesast um ein slíkan leist í 'Notat um marknaðargrunndaðar skipanir' eftir Magna Laksáfoss og Ólav Gregersen hjá Syntesu. Landsstýriskaðurin hevur tó gjört nevndini greitt, at slíkar skipanir lúka ikki treytirnar í arbeidsetninginum, men at tær kunnu möguliga nýtast, tá ið talan er um royndarfiskiskap, (sí fylgiskjal 2).

Leistur 6: Uppboðssøla við boðum sum prosent av avreiðingarvirðinum

Her er talan um leist, sum Daniel Bromley legði fram í Norðurlandahúsini, 4. apríl.

Samlaða kvutan verður bólkað í lutir, ið síðan verða bodnir út á afturlatnari eindarprísuppboðssølu. Fyritókan bjóðar upp á ein lut (prosent av hámarksveiðuni), og henda lut hevur hon í ávist áramál, t.d. 10, 15 ella 20 ár. Boðið skal vera, hvat bjóðarin vil rinda landskassanum í prosentum av eignum avreiðingarvirði, og fyritókan rindar, tá landað verður.

Allar fyritókur rinda sama prosentpart av avreiðingarvirðinum, og hetta er hægsta tapandi boðið á uppboðssøluni. Hetta kann eisini lýsast við einum dømi, har innokin boð fyrst verða sett upp eftir stødd. Um talan eitt nú er um 5 útbodnar lutir, og tað eru 10 boð, so verður prísurin tann, sum bjóðarin við 6. besta boði hevur bjóðað. Sami prísur er galldandi fyrir øll loyvir innan ávísan fiskiskap.

Loyvini eru ikki umsetilig í hesum leisti.

Leistur 7: Lutfalsligt fall í kvotuvirðum

Her er talan um íslendskt uppskot um uppboðssølu, sum Jón Steinsson og Þorkell Helgason hava gjort.²

Í hesum uppskoti missa allar fyritókur ávísan prosentpart av kvotunum hvort ár. Sum dömi nevna rithvundarnir, at hesin prosentpartur kann setast til 8%, men teir leggja samstundis dent á, at ásetingin av prosentpartinum er ein politisk uppgáva.

Í mun til gjaldingina inniheldur íslendski leisturin fleiri uppskot. Eitt uppskot er at lata fyritókur rinda við hamarsslag, og eitt alternativt uppskot er, at fyritókur rinda árliga.

Leistur 8: Ein skitsa til loysn við fleiri liðum

Hesin leistur líkist leisti 1 (tilfeingisgjaldi), men hevur eisini onnur brigdi. Grundtankin er, at veiðiloyvini verða varðveitt, og meginparturin av rættindunum verða söguliga útlutað sum nú. Tað tryggjar vinnuligan stabilitet, stimbrar ílöguhugin, skundar undir virðisøkingina og betrar um samlaða kappingarförið á marknaðinum. Kortini verða rættindini til störstu fiskiskapirnar, t.d. uppsjóvarfiskiskap, býtt upp í ein fastloyvispart og ein sölupart. Ein kvotulykil verður gjördur fyrir at kunna staðfesta, hvussu stórur partur av rættindunum eiger at kunna seljast. Umframt henda sölupartin verða nýggj rættindir og rættindir hjá teimum, ið velja at gevast í vinnuni, útlutað á einum marknaði.

Skipanin við kvotulykli kann t.d. gerast soleiðis, at lykilin, tá ið möguligt føroystkt umbýti við onnur lond er drigið frá heildarkotuni, ásetir lutfallið millum fastloyvispartin og sölupartin. Er kvotan serliga låg, tryggjar lykilin, at fóstu loyvini fyrst fáa sín part, men hinvegin tryggjar lykilin eisini, at söluparturin kann gerast stórr, um talan er um uppgangandi sveiggj. Við øðrum orðum falla økt kvota ella nýggj rættindir ikki sjálvvirkandi til verandi loyvir. Dömið niðanfyri vísis, hvussu kvotulykil kundi virkað í makrelfiskiskapinum.

Myndugleikarnir eiga at hava nakrar valmöguleikar, tá ið talan er um at skipa gagnnýtsluna av ökta tilfeinginum, t.d. soleiðis at myndugleikarnir kunnu velja ímillum at lata aðrar partar av flotanum sleppa at fiska burtur av hesum rættindunum ella at selja ein part á uppboðssølu fyrir eitt ár í senn.

Fyri fastloyvispartin rinda loyvishavararnir veiðigjald. Gjaldið verður sett av eini nevnd, sum setir gjaldið árliga við atliti til gongdina í fiskaprísinum (t.d. vektað 50%), rakstrarkostnaðir, t.d. oljuprís (vektað 40%) og prísin, sum rættindir til somu fiskaslögjini hava fangið á uppboðssøluni (vektað 10%). Soleiðis verður tryggjað, at samband er millum söluprísin á marknaðinum og veiðigjaldið, ið skal rindast fyrir fóstu rættindini.

Fyri at eggja til stórra virðisøking, eiga myndugleikin og loyvishavarin at kunna gera avtalum um lækkingu í veiðigjaldinum, um loyvishavarin er sinnaður at fremja serlig átök, ið fáa sum mest av tilfeinginum til virkingar (virðisvøkstur), annaðhvort hetta er á landi ella umborð. Til sölupartin av kvotuni, ella tá aðrir skipabólkar enn teir, ið hava rætt til fóstu loyvini, sleppa upp í henda ávísu fiskiskapin, eiga myndugleikarnir eisini at kunna fremja átök, ið tryggja virðisvøkstur.

Dömi um kvotulykil (makrelur):

Ár	2009	2015
Samlað kvota	33.528	127.674
Nótaskip	19.428	64.000
Umbýti við onnur lond	14.100	15.800
Aðrir veiðibólkar	-	47.874

Í 2009 áttu Føroyar góð 5% av heildarkotuni, ið strandarlondini býttu sínámillum. Í 2015 er heildarkotan stórr, og føroyski parturin vaksin til 12.6%.

Við kvotuni í 2009 sum stóði ber til at siga, at nótaskipini eiga 100% (sløk 20.000 tons) av føroysku kvotuni, tá ið umbýtið við onnur lond er drigið frá. Niðara mark á kvotulyklum verður tískil sett til 20.000 tons, sum falla til nótaskipini.

2015 er fyrsta árið, har londini, sum eru partur í strandarlandaavtaluni um makrel, áseta heildarkotuna við stóði í visindaliga tilmælinum frá ICES um hámarksveiðu. Tá ið umbýtið við onnur lond er drigið frá, eru 111.874 tons tøk til føroysk skip. Nú fáa nótaskipini ikki 100%, men 64.000/111.874 ella 57,21%.

² Kelda: Helgason og Steinsson (2010).

Kvotulyklin kundi tískil ásett, at er makrelkvotan til fóroyisk skip 20.000 tons ella minni, fellur kvotan til nótaskipini, ið søguliga hava havt eginkvotu at fiska makrel. Í spenninum millum 20.000 og 112.000 tons verður kvotan býtt í lutfallinum 57,21% sum eginkvota til nótaskipini, og 42,79% verða til myndugleikan at lata øðrum ella at selja. Fer makrelkvotan, ið er tøk til fóroyisk skip at fiska, upp um 112.000 tons, veksur tann parturin, ið myndugleikin kann lata øðrum skipabólkum ella selja á upphoðssølu.³

Hesin leistur lúkar tó heldur ikki krøvni í arbeiðssetninginum, sum eisini er blivin nágreinaður av landsstýrismanninum.

³ Ein kvotulykil kann setast upp á fleiri mátar og má undir øllum umstøðum setast við atliti til fiskiskapin, ið talan er um. Hesin lykil kann t.d. ikki brúkast fyrir Barentshavið, tí har er ikki talan um nakað søguligt skifti sum við makrelinum. Í Barentshavinum kundi lykilin t.d. verið settur í mun til miðalkvotuna seinastu 10 árini.

Overvejelser om værnsregler Fiskerireform

1. juli 2016

Fiskimálaráðið
Rúna F. Guttesen
Yviri við Strand 15
FO- 110 Tórshavn

1. juli 2016

Overvejelser om værnsregler i forbindelse med fiskerireform

Kære Runa

Som aftalt har vi udarbejdet dette notat om overvejelser i forbindelse med den færøske fiskerireform. Vores assistance er reguleret af aftalebrev dateret 20. juni 2016.

Formålet med notatet samt afgrænsning heraf fremgår af notatets afsnit 1, hvortil vi henviser.

Hvis du har spørgsmål eller kommentarer til notatet, er du velkommen til at kontakte os.

Med venlig hilsen

Niels Winther-Sørensen
Partner, Professor, dr.jur.
nws@pwc.dk
T: +45 3945 9131

Martin Poulsen
Director
mpu@pwc.dk
T: +45 8932 5526

Ann-Charlotte Beierholm
Manager
acb@pwc.dk
T: +45 3945 9357

Table of contents

1. Introduktion og afgrænsning	4
2. Sammenfatning	6
3. Fuld skattepligt og dobbelt domicil	8
3.1. De færøske regler om fuld skattepligt for personer og problemstillingen om dobbelt domicil	8
3.2. De færøske regler om fuld skattepligt for selskaber og problemstillingen om dobbelt domicil	10
3.3. Problem vedrørende sikring af færøske beskatning	10
3.4. Problem vedrørende fiskerilovens tilknytningskrav	11
3.5. Løsningsforslag	11
4. Transfer pricing	12
4.1. Transfer pricing i skattelovgivningen	12
4.2. Transfer pricing i fiskeriloven	12
5. Kredsen af foretagender, der omfattes af værnsregler om transfer pricing m.v.	14
5.1. De gældende regler om afgrænsningen af de omfattede personer og selskaber	14
5.2. Problem og forslag til løsning	15
6. Begrænsning af fradragssret for finansieringsudgifter	16
6.1. Danske regler om rentefradragsbegrænsning	17
6.1.1. Tynd kapitalisering	17
6.1.2. "Renteloft" – selskabsskattelovens § 11 B	18
6.1.3. "EBIT-reglen" – selskabsskattelovens § 11 C	18
6.2. Anbefalinger fra OECD og Europa-Kommissionen til indførsel af regler om rentefradragsbegrænsning	19
6.2.1. OECD's anbefalinger	19
6.2.2. Anbefalinger fra Europa-Kommissionen	20
6.3. Vurdering af de færøske regler og vores anbefaling	21
6.3.1. Beskyttelse af skattegrundlaget	22
6.3.2. Hensynet til, at overskuddet (efter skat) tilfalder personer og selskaber på Færøerne	22
7. Underskudsbegegrænsning	24
7.1. Forskellige typer underskudsbegegrænsning	24
7.2. Problem og forslag til løsning	26

1. Introduktion og agrænsning

Den færøske regering har iværksat en fiskerireform på Færøerne. Fiskerireformen skal blandt andet dæmme op for problemer med udenlandsk kapital og skjult udenlandsk ejerskab i fiskerierhvervet, hvor der bruges færøske stråmænd. Formålet med reformen er at sikre, at provenu fra færøsk fiskeri forbliver på Færørene og ikke tilfalder udenlandske investorer.

Der er blevet nedsat en kommission, som skal komme med anbefalinger til ændringer i den færøske fiskerilovgivning.

Kommissionen skal bl.a. belyse følgende udfordring:

“How to ensure that only companies, which are registered in the Faroe Islands, pay taxes in the Faroe Islands, have owners who are residents in the Faroe Islands and are liable to pay tax in the Faroe Islands and who pay the crew wages according to contracts valid on the Faroese labour market, are eligible to offer their services with regards to Faroese fisheries.

“A precondition of the above recommendation is that foreign ownership and foreign power of decision making in companies, which run fisheries operations will be absent. Furthermore, a proposal is to be done on how current foreign ownership and right to enter into commitments can withdraw during a transition period.”

Det overvejes således at forbyde udenlandsk indflydelse i og ejerskab af færøske fiskerivirksomheder. I den forbindelse skal Kommissionen belyse, hvordan det sikres, at udenlandske investorer ikke opnår bestemmende indflydelse og andel i afkast gennem finansieringsaftaler eller andre aftaler. Samtidigt vægtes det, at en eventuel stramning af regler ikke afskærer den færøske fiskeribranche fra udenlandsk kapital til investering i innovation m.m. Af kommissoriet fremgår:

“Within the abovementioned, the Commission is to describe and evaluate how it can be ensured that the financial structure of a given company does not give away the power of decision making and the profit to foreign companies through loan agreements, other agreements, transfer pricing, thin capitalization and others.

The Commission is also to evaluate possible advantages and disadvantages, which may arise from too stringent impediments and demands to foreign finance and to provide possible solutions, which do not counter the objectives on Faroese power of decision making and ownership, as well as value creation in the Faroe Islands. For example, if it is possible that too stringent demands for foreign finance are an impediment for innovation in the Faroese fishing industry, if access to finance within the Faroese and international market is not sufficient.”

Den gældende færøske fiskerilovgivning og skattelovgivning indeholder regler, som – udover at tilsigte minimum 2/3 færøsk ejerskab og bestemmende indflydelse – tilsigter at værne om det færøske skatteprovenu, bl.a. ved regler om transfer pricing og tynd kapitalisering. Uanset at det tilsigtes at skærpe ejerkavret, er der behov for at vurdere, om værnet i den færøske fiskerilov (om krav til ejerskab og bestemmende indflydelse mv.) og værnsreglerne i skatteloven er tilstrækkelige.

Vi er blevet bedt om at identificere problemer i den gældende fiskerilov og skattelov i forhold til værnsregler og angive mulige løsningsforslag.

De problemstillinger, der behandles i notatet, er hver sig meget omfattende. Målet med notatet er at pege på problemer og mulige løsningsforslag, men tenderer ikke at give nogen udtømmende behandling af emnerne.

Vi har som grundlag for undersøgelsen haft adgang til danske oversættelser af enkelte lovbestemmelser fra den færøske skattelov og fiskerilov, men har ikke i øvrigt undersøgt forarbejder, praksis mv. Vi har ikke i forbindelse med udarbejdelsen af notatet inddraget specialister i færøsk skatteret eller færøsk fiskeriret.

Vi har ved udarbejdelsen af notatet ikke forholdt os til de økonomiske og politiske ulemper ved at opstille krav om tilknytning til Færøerne og krav om, at overskud ikke tilfalder personer og selskaber uden for Færøerne, herunder konsekvenserne for fremskaffelsen af kapital til investeringer. Vores anbefalinger er af samme årsag alene anbefalinger til forhold, der bør overvejes nøjere.

2. Sammenfatning

I notatet har vi undersøgt følgende forhold og peget på følgende problemer:

I *afsnit 3* har vi undersøgt reglerne om fuld skattepligt og dobbeltdomicil. Ifølge de nugældende regler i fiskeriloven er det en betingelse, at personen eller selskabet er undergivet fuld skattepligt, men ikke at personen eller selskabet er skattemæssigt hjemmehørende efter dobbeltbeskatningsoverenskomsterne.

Det *kan* indebære en risiko for, at overskud fra fiskeri ikke beskattes på Færøerne, hvis der er tale om en person eller et selskab, som samtidigt er fuldt skattepligtig til en anden stat og efter en dobbeltbeskatningsoverenskomst er hjemmehørende i den anden stat.

Endvidere kan de færøske regler eventuelt indebære et problem i forhold til den politiske målsætning fra kommissoriet om, at ejerne af fiskefartøjer skal have en stærk tilknytning til Færøerne. Kravet om fuld skattepligt forhindrer således ikke, at en person kan have en større tilknytning og centrum for sine livsinteresser i en anden stat, og heller ikke at et selskab kan have sin ledelsens sæde i en anden stat. Reglerne forhindrer således ikke, at overskud fra fiskeri på Færøerne oppebæres af personer og selskaber, som har en stærkere tilknytning til andre stater end til Færøerne.

Vi angiver i afsnittet løsningsforslag.

I *afsnit 4* om transfer pricing er det vores vurdering, at den gældende regel om, at transaktioner skal ske i overensstemmelse med armslængdeprincippet, sikrer hjemmel til at *skattemæssigt* korrigere, hvis der handles til priser og på vilkår, som uafhængige parter ikke ville have handlet til. Vi vurderer på denne baggrund ikke, at der skulle være noget påtrængende behov for at indføre nye bestemmelser om hjemmel til skattemæssig korrektion (bortset fra om afgrænsningen af den personkreds, der omfattes, jf. nedenfor).

Vi har ikke undersøgt, om der er behov for en skærplæse af reglerne om dokumentationspligt.

Vi har forstået, at det i Kommissionen overvejes at etablere en ordning, hvor prisen for fiskerirettigheder opgøres som en procentdel af bruttofortjenesten eller omsætningen fra fiskeriet. Vi påpeger i afsnittet, at de incitamenter til ikke at handle på armslængdevilkår, der herved kan blive skabt i fiskeriloven, har en vis lighed med de incitamenter, der i skatteloven har ført til indførelsen af en særlig armslængderegel. Det bør – hvis en sådan ordning indføjes – overvejes, om lignende armslængdebestemmelser, som gælder i skatteloven, også bør finde anvendelse i forhold til fastlæggelsen af betalingen for fiskerirettigheder. Det bør endvidere overvejes, om størrelsen af betalingen for fiskerirettigheder kan knyttes til andre mere objektive kriterier end den enkelte fiskers bruttofortjeneste/omsætning for at undgå at skabe et sådant incitament.

I *afsnit 5* vurderer vi, at det er tvivlsomt, om de færøske transfer pricing-regler finder anvendelse, hvis der fx er samhandel mellem på den ene side en skattemæssigt transparent enhed eller investorer heri og et aktieselskab, uanset alle aktierne i aktieselskabet ejes af den skattemæssigt transparente enhed. Ligeledes er det tvivlsomt, om transfer pricing-reglerne fx finder anvendelse, hvis to selskaber ejer aktierne i et aktieselskab med 50 % hver, men der mellem aktionærerne er indgået en aftale om fælles bestemmende indflydelse. Det bør overvejes at udvide kredsen af personer, der omfattes af reglerne.

I *afsnit 6* om begrænsning af fradragssretten for finansieringsudgifter konstateres, at der i færøsk skattelovgivning alene er begrænsninger efter reglerne om tynd kapitalisering. Der redegøres kort for andre former for regler om begrænsning i adgangen til at fradrage finansieringsudgifter, som er indført i dansk skatteret, og som foreslås indført i OECD og EU.

Ved vurderingen af de færøske regler er det efter vores opfattelse væsentligt at holde sig de forskellige formål for øje.

I forhold til *skattelovgivningen* er formålet med regler om begrænsning af fradagsretten for finansielle udgifter først og fremmest at beskytte den færøske skattebase mod udhuling i form af fradrag for finansielle udgifter.

I forhold til *fiskerilovgivningen* forstår vi, at der er et politisk ønske om, at personer og selskaber fra udlandet ikke må eje selskaber, der fisker i færøsk farvand. Af citatet fra kommissoriet ovenfor forstår vi, at det endvidere er et politisk ønske, at overskuddet fra færøsk fiskeri ikke blot formelt, men også reelt skal tilfalder ejere, der er hjemmehørende på Færøerne. Ud fra denne antagelse er det vores vurdering, at de gældende regler indeholder muligheder for at yde lån, som bør give anledning til nøje overvejelser.

Regler som fx de danske regler om fradagsbegrænsning i form af renteloft og/eller EBIT, eller regler som de EBITDA-regler, der foreslås indført på EU-plan, vil kunne imødegå udhuling af *skattegrundlaget*. Det er imidlertid vigtigt at påpege, at regler om begrænsning af fradagsretten for finansielle udgifter, er komplicerede både for skattemyndighederne og for skattemyndighederne. Endvidere bør det også indgå i overvejelserne, at jo flere restriktioner, der indføres, og jo mere den skattemæssige fradagsret begrænses, desto vanskeligere og dyrere bliver det for de færøske fiskerivirksomheder at skaffe den nødvendige finansiering. Det er derfor vores anbefaling, at sådanne regler kun indføres efter grundige overvejelser og kun, såfremt de vurderes at være nødvendige.

De nævnte regler forhindrer ikke, at overskuddet (efter skat) reelt tilfalder personer og selskaber, som er hjemmehørende uden for Færøerne. Regler om begrænsning af, hvilke former for lån der kan optages fra udlandet, er ikke sædvanlige i små, åbne økonomier. Såfremt det anses som et problem, at overskuddet ved færøsk fiskeri via udformningen af lån tilfalder udenlandske selskaber og personer, som ikke er kontrollerede parter, kan flere løsninger overvejes.

I afsnit 7 redegøres der for forskellige former for begrænsning i adgangen til at udnytte skattemæssige underskud fra tidligere år. Problemstillingen om skattemæssige underskud er en problemstilling, som alene knytter sig til beskatningen af virksomhederne og Færøernes skatteprovenu.

Eventuelle begrænsninger i adgangen til at overføre skattemæssige underskud er en generel problemstilling og ikke en problemstilling, som særligt knytter sig til fiskerierhvervet. Det bør derfor nøje overvejes, om der er behov for særlige begrænsninger i adgangen til at udnytte skattemæssige underskud i forhold til ét erhverv.

Det giver internationalt set anledning til betydelig diskussion om, og i hvilket omfang, det bør tillades at fremføre skattemæssige underskud. Vi anbefaler, at der ved vurderingen af, om der bør indføres særlige værn om skattemæssige underskud i tilknytning til en fiskerireform, fokuseres på, i hvilket omfang det bør være muligt at modregne et skattemæssigt underskud med overskud fra fiskeri. Den liberale adgang til at fremføre skattemæssige underskud, som fx er opstået i et selskab, uanset der sker ejerskifte af ejerne i selskabet, kan eventuelt føre til, at overskud fra fiskerivirksomhed reelt ikke beskattes som følge af det fremførte skattemæssige underskud. Hvis dette anses som et problem, angives mulige løsningsforslag.

3. Fuld skattepligt og dobbelt domicil

Ifølge de nugældende regler om erhvervsmæssigt fiskeri, Lagtingslov nr. 28 fra 10. marts 1994 om erhvervsmæssigt fiskeri, (herefter *fiskeriloven*) kan udlændinge kun i begrænset omfang eje et fiskefartøj under færøsk flag.

For fysiske personer gælder det, at disse skal have fast tilknytning til Færøerne, alle skal have været registreret i folkeregisteret på Færøerne de seneste 2 år, og alle skal være fuldt skattepligtige på Færøerne.

For selskaber gælder, at selskabsdeltagere, der ejer mindst 2/3 af egenkapitalen og stemmerettighederne i selskabet, skal opfylde de samme krav, som der stilles til fysiske personer. Mindst 2/3 af selskabets bestyrelse skal bestå af personer, der er registreret i det færøske folkeregister og er fuldt skattepligtige til Færøerne, og denne tredjedel skal have beslutningsretten i selskabet.

Den gældende fiskerilov indeholder således en kobling til skatteretten, idet det er et krav, at ejere af færøske fiskefartøjer bor på Færøerne og er fuldt skattepligtige til Færøerne.

Med hensyn til kravet om fuld skattepligt kan der imidlertid opstå situationer, hvor et skattesubjekt, det vil sige en fysisk eller juridisk person (selskab mv.), er fuldt skattepligtig til både Færøerne og en anden jurisdiktion. Det bemærkes, at der i notatet benyttes betegnelsen "en anden stat" som betegnelse på en anden skattejurisdiktion, dvs. en anden stat (fx Norge eller Sverige), Grønland eller Danmark, idet de danske skatteregler ikke omfatter Færøerne eller Grønland.

3.1. De færøske regler om fuld skattepligt for personer og problemstillingen om dobbelt domicil

I henhold til Lagtingslov nr. 86 fra 1. september 1983 om landsskat og kommuneskatt (herefter *skatteloven*) § 1, påhviler fuld skattepligt

- Enhver person, der har bopæl på Færøerne.
- Studerende og lærlinge udenlands, der inden studierne eller læren har haft fast bopæl på Færøerne i mindst 4 år.
- Enhver person, der uden at have bopæl på Færøerne med eller uden afbrydelse opholder sig her i mindst 180 dage inden for et tidsrum af 12 måneder.
- Enhver person, der gør tjeneste ombord på færøsk skib efter senest at have været fuldt skattepligtig til Færøerne.

I de tilfælde, hvor andre lande har lignende regler om fuld skattepligt, kan der opstå situationer, hvor en person er fuldt skattepligtig til Færøerne, men samtidig er fuldt skattepligtig til en anden stat. I det tilfælde vil personen således være fuldt skattepligtig til begge lande og dermed som udgangspunkt være undergivet dobbeltbeskatning.

Til undgåelse af dobbeltbeskatning har Færøerne indgået en række dobbeltbeskatningsoverenskomster. Dobbeltbeskatningsoverenskomsterne indgået med Indien, UK, Schweiz, Grønland og de Nordiske lande gælder både fysiske personer og selskaber, mens overenskomsterne med Aruba, Bermuda, Britiske Jomfruer, Cayman Islands, De nederlandske, Guernsey og Jersey alene omfatter fysiske personer. Derudover er der med disse lande indgået overenskomster for så vidt angår erhvervsmæssig indkomst ved international skibs- og luftdrift.

Beskattningsretten til indkomst er i dobbeltbeskatningsoverenskomster normalt fordelt således, at den stat, hvor den pågældende ikke er hjemmehørende (kildelandet) kun kan beskatte indkomst, som kildelandet udtrykkeligt er tildelt beskatningsretten til. Domicillandet efter overenskomsten kan som udgangspunkt beskatte globalindkomsten, men skal så indrømme lempelse (credit eller exemption) i det omfang, der er tildelt kildelandet en beskatningsret.

Hvis en person er fuldt skattepligtig til fx Færøerne og en anden stat på samme tid, afgøres det typisk af en såkaldt dobbeltdomicilklausul, hvilken stat den pågældende skal anses for hjemmehørende i efter overenskomsten (hvormed den anden stat automatisk bliver kildeland efter overenskomsten). I henhold til OECD's Modeloverenskomst¹ artikel 4, stk. 2, afgøres beskatningsretten efter følgende regler:

- "a) han skal anses for kun at være hjemmehørende i den stat, i hvilken han har en fast bolig til sin rådighed. Såfremt han har en fast bolig til sin rådighed i begge stater, skal han anses for kun at være hjemmehørende i den stat, med hvilken han har de stærkeste personlige og økonomiske forbindelser (midtpunkt for sine livsinteresser);
- b) kan det ikke afgøres, i hvilken af de to stater han har midtpunkt for sine livsinteresser, eller han har ikke en fast bolig til sin rådighed i nogen af staterne, skal han anses for kun at være hjemmehørende i den stat, i hvilken han sædvanligvis opholder sig;
- c) opholder han sig sædvanligvis i begge stater, eller har han ikke sådant ophold i nogen af dem, skal han anses for kun at være hjemmehørende i den stat, i hvilken han er statsborger;
- d) er han statsborger i begge stater, eller er han ikke statsborger i nogen af dem, vil de kompetente myndigheder i de to kontraherende stater afgøre spørgsmålet ved gensidig aftale."

De af Færøerne indgåede dobbeltbeskatningsoverenskomster med Indien, UK, Schweiz, Grønland og de Nordiske lande samt de overenskomster, der alene omfatter fysiske personer (Aruba, Bermuda, Britiske Jomfruøer, Cayman Islands, De nederlandske, Guernsey og Jersey) indeholder tilsvarende bestemmelser.

Såfremt en person er fuldt skattepligtig til Færøerne, men hjemmehørende i en anden stat efter en dobbeltbeskatningsoverenskomst, vil Færøerne kun kunne beskatte indkomst, som overenskomsten udtrykkeligt har tildelt Færøerne beskatningsretten til. For erhvervsindkomst gælder, at Færøerne som kildeland kun kan beskatte indkomsten, såfremt betingelserne for et fast driftssted på Færøerne er opfyldt, og i så fald kun den indkomst, som er knyttet til det faste driftssted. Erhvervsindkomst, som ikke knytter sig til et fast driftssted på Færøerne, vil Færøerne derfor normalt være afskåret fra at beskatte, for så vidt angår de lande, der er indgået en dobbeltbeskatningsoverenskomst med. Endvidere gælder, at udenlandske medarbejdere, ansat hos en person (dvs. arbejdsgiveren), der kun er hjemmehørende i den anden stat, kun kan beskattes i Færøerne, hvis deres arbejdsgiver har et fast driftssted på Færøerne, eller de udenlandske medarbejdere opholder sig et vist antal dage om året i Færøerne (typisk mere end 183 dage inden for 12 måneder).

I dansk skatteret er der gennem årene indført en række regler, som regulerer en sådan problemstilling med dobbelt domicil. Reglerne er typisk udformet således, at der er knyttet tilsvarende konsekvenser til at blive hjemmehørende i en anden stat, som hvis man opgiver fuld skattepligt, f. eks. regler om begrænsning i adgangen til skattemæssige fradrag, udløsning af fraflytningsskat mv.²

Den færøske skattelovs, indeholder en særlig bestemmelse om fradragsbegrænsning for udgifter, som vedrører indtægter, Færøerne ikke kan beskatte. Skatteloven § 1, stk. 3 har følgende formulering:

"Personer, selskaber og fonde m.v., som i henhold til dobbeltbeskatningsoverenskomster er hjemmehørende i Danmark, Grønland eller andet land, kan kun fratrække udgifter, som vedrører indkomstkilder, som Færøerne efter overenskomster kan beskatte."

¹ OECD (2014). Modeloverenskomst til undgåelse af dobbeltbeskatning, for så vidt angår indkomst- og formueskatter.

² Se fx kildeskattelovens § 10. "Ophører en person med at være skattepligtig efter § 1 Eller bliver en person efter bestemmelserne en dobbeltbeskatningsoverenskomst hjemmehørende i en fremmed stat, på Færøerne eller i Grønland, anses..." Andre bestemmelser med lignende formuleringer er bl.a. kildeskattelovens § 1, stk. 2, aktieavancebeskatningslovens § 38, kursgevinstlovens § 37, og ligningslovens § 28, stk. 4.

Bestemmelsen har samme formål som de danske regler i kildeskattelovens § 1, stk. 2 og selskabsskattelovens § 9, stk. 1, 2. punktum, nemlig at sikre at der ikke indrømmes fradrag for udgifter, som knytter sig til indtægter, Færøerne ikke kan beskatte på grund af overenskomsten. Bestemmelsen sikrer imidlertid ikke, at indkomst fra fiskeri faktisk kan beskattes på Færøerne.

3.2. De færøske regler om fuld skattepligt for selskaber og problemstillingen om dobbelt domicil

Lignende overvejelser gør sig gældende for selskaber. Selskabers fulde skattepligt til Færøerne følger af skattelovens § 1, stk. 1. Heraf fremgår det, at indregistrerede aktieselskaber og andre kapitalselskaber, hvor ikke alle deltagerne hæfter personligt for selskabets forpligtelser, er fuldt skattepligtige til Færøerne.

Af skattelovens § 1, stk. 2 fremgår, at selskaber omfattet af stk. 1 er fuldt skattepligtige til Færøerne, uanset at de er indregistreret i Danmark, Grønland eller andet land, hvis den virkelige ledelse har sit sæde på Færøerne.

Der kan opstå en situation, hvor et selskab er fuldt skattepligtigt til Færøerne og en anden stat på samme tid, fx som følge af, at selskabet er indregistreret på Færøerne, men har ledelsens sæde i en anden stat (eller omvendt er indregistreret i en anden stat, men har ledelsens sæde på Færøerne).

I OECD's modeloverenskomsts artikel 4, stk. 3, er det bestemt, at man i en sådan situation skal anse selskabet for – efter overenskomsten – at være hjemmehørende i den stat, hvor ledelsens sæde er placeret. En tilsvarende bestemmelse findes i de dobbeltbeskatningsoverenskomster, der er indgået mellem Færøerne og Indien, UK, Schweiz, Grønland og de Nordiske lande.

Hvis et selskab er hjemmehørende i en anden stat, kan Færøerne (uanset den fulde skattepligt til Færøerne efter skatteloven) kun beskatte indkomst, som kildelandet efter overenskomsten udtrykkeligt er tildelt beskatningsretten til. Erhvervsindkomst, som ikke knytter sig til et fast driftssted på Færøerne, vil Færøerne typisk være afskåret fra at beskatte i en sådan situation. Endvidere gælder, at udenlandske medarbejdere ansat af et selskab kun kan beskattes i Færøerne, hvis selskabet har et fast driftssted på Færøerne, eller de udenlandske medarbejdere opholder sig et vist antal dage om året i Færøerne (typisk mere end 183 dage inden for 12 måneder).

3.3. Problem vedrørende sikring affærøske beskatning

Fiskerilovens krav om fuld skattepligt til Færøerne sikrer intern hjemmel til at beskatte indkomst fra fiskeri. Såfremt en person eller et selskab samtidigt er fuldt skattepligtig til en anden stat og efter en dobbeltbeskatningsoverenskomst er hjemmehørende i en anden stat, vil Færøerne være afskåret fra at beskatte den indkomst, som ikke knytter sig til et fast driftssted på Færøerne.

En sådan situation kan fx opstå ved, at en person bevarer sin bopæl på Færøerne samtidigt med, at han opretter en ny bopæl i en anden stat (fx Norge eller Danmark), hvor han har sit centrum for livsinteresser. Eller ved, at et selskab, som er indregistreret på Færøerne har ledelsens sæde i en anden stat.

Kravet i fiskerilovens § 7, stk. 2 om, at den pågældende skal have fast tilknytning til Færøerne og skal have været registreret i folkeregisteret på Færøerne de seneste 2 år, vil – hvis man sammenligner med erfaringerne fra Danmark – næppe være et tilstrækkeligt værn. I Danmark er erfaringen, at folkeregisterlovgivningen forfølger andre formål, og at man herudover ikke i skattelovgivningen kan forlade sig på, at registreringerne er korrekte.

Vi har ikke mulighed for at vurdere, om betingelserne for fast driftssted altid vil være opfyldt for fiskere, der får tildelt fiskeritilladelser, og om det i givet fald er al indkomst fra fiskeri i det færøske farvand, som vil skulle allokeres til et sådant fast driftssted. Det kræver en nærmere vurdering baseret på de faktiske forhold.

Vi skal derfor pege på, at den omstændighed, at der alene stilles krav om fuld skattepligt til Færøerne i fiskeriloven, men ikke samtidigt stilles krav om, at personen eller selskabet også skal være hjemmehørende efter indgåede dobbeltbeskatningsoverenskomster, indebærer en risiko for, at Færøerne kan blive afskåret fra at beskatte overskud fra færøsk fiskeri, hvis fiskeriet ikke i sin helhed er knyttet til et fast driftssted på Færøerne.

3.4. Problem vedrørende fiskerilovens tilknytningskrav

De færøske regler kan eventuelt indebære et problem i forhold til den politiske målsætning fra kommissoriet om, at ejerne af fiskefartøjer skal have en stærk tilknytning til Færøerne. Kravet om fuld skattepligt forhindrer således ikke, at en person kan have en større tilknytning og centrum for sine livsinteresser i en anden stat, og heller ikke, at et selskab kan have sin ledelsens sæde i en anden stat.

Reglerne forhindrer således ikke, at overskud fra fiskeri på Færøerne oppebæres af personer og selskaber, som har en sterkere tilknytning til andre stater end til Færøerne.

3.5. Løsningsforslag

Vi anbefaler, at det overvejes, om der bør indføres regler med henblik på at sikre, at overskud fra fiskeri beskattes på Færøerne, også hvor der er indkomst, som ikke er knyttet til et fast driftssted på Færøerne.

Endvidere anbefaler vi, at det med henblik på at opfyldte den politiske målsætning fra kommissoriet om, hvem der skal have overskuddet for fiskeri på Færøerne, overvejes, om der i fiskeriloven bør indsættes et andet eller et supplerende krav end kravet om fuld skattepligt til Færøerne.

En regel herom kan udformes på flere måder. Nedenfor angives eksempler:

- Reglen kan udformes således, at den fulde skattepligt ophører, hvis den pågældende efter en dobbeltbeskatningsoverenskomst bliver hjemmehørende til en anden stat. Færøerne vil, når den anden overenskomststat er domiciland efter overenskomsten, alligevel være begrænset i sin ret til at beskatte efter overenskomsten. Fordelen ved en sådan regel er, at den er relativt simpel, men det er en ulempe, at en sådan regel kan få utilsigtede konsekvenser, fx hvis en person mister personfradrag, mulighed for rentefradrag osv., eller hvis der i anden lovgivning er knyttet konsekvenser til, at en person er undergivet fuld skattepligt. I Danmark blev en sådan regel foreslået ved lovforslag L 35 af 2. november 1994, men man valgte (som i den færøske skattelovs § 1, stk. 3), i stedet at knytte særlige retsvirkninger til den omstændighed, at en person efter en overenskomst bliver hjemmehørende i en anden stat.
- Reglen (eller reglerne) kan – som i skattelovens § 1, stk. 3 og som i dansk skattelovgivning – udformes således, at der knyttes særlige retsvirkninger til, at en person eller et selskab efter en dobbeltbeskatningsoverenskomst er hjemmehørende i en anden stat. Man kan fx udforme reglen således, at den pågældende i relation til fiskeriloven ikke opfylder betingelserne, dvs. at man i denne sammenhæng (men ikke nødvendigvis i andre sammenhænge) sidestiller det at være hjemmehørende i en anden stat efter en overenskomst med at have opgivet sin fulde skattepligt.
- Endelig kan det mere vidtgående – for at sikre forankringen til Færøerne i fiskeriloven – overvejes, om der også bør gælde en tilsvarende regel, selv om der konkret ikke er indgået en dobbeltbeskatnings-overenskomst med den anden stat. Reglen kunne fx udformes således, at den pågældende person ikke opfylder betingelserne i fiskeriloven, hvis personen har sit centrum for livsinteresser uden for Færøerne eller et selskab har sin ledelsens sæde og/eller registrering uden for Færøerne.

Vi skal også pege på, at man – hvis det vurderes, at indkomst fra fiskeri i færøsk farvand i praksis altid vil være knyttet til et fast driftssted på Færøerne, selv om den pågældende person eller selskab måtte være hjemmehørende i udlandet – kan overvejes, om kravet om fuld skattepligt i fiskeriloven bør opgives. Personer og selskaber, som ikke er undergivet fuld skattepligt, er i medfør af skattelovens 2, stk. 1, litra d, omfattet af begrænset skattepligt for indkomst fra et fast driftssted på Færøerne. I stedet kan de tilknytningskriterier, der ønskes i fiskeriloven, så udformes uafhængigt af de skattemæssige kriterier.

4. Transfer pricing

4.1. Transfer pricing i skattelovgivningen

Som en del af analysen af, hvorvidt de nuværende færøske værnsregler i skattelovgivningen er tilstrækkelige til at hindre, at overskud fra færøsk fiskeri føres ud af landet til udenlandske investorer, er det relevant at overveje de færøske transfer pricing-regler.

Udtrykket ”transfer pricing” dækker traditionelt over regler og praksis i forbindelse med fastsættelse af afregningspriser ved udveksling af aktiver og ydelser mellem interesseforbundne parter. På Færøerne er udtrykket transfer pricing imidlertid – som i Danmark - udvidet til også at omfatte transaktioner mellem koncernforbundne færøske selskaber.

Det er et grundprincip i den færøske skattelov, jf. skattelovens § 37a, at transaktioner mellem interesse-forbundne parter skal finde sted i overensstemmelse med armslængdeprincippet, det vil sige til priser og vilkår, der kunne være opnået, hvis transaktionerne havde fundet sted mellem uafhængige parter. Dette princip gælder både for indenlandske transaktioner og for transaktioner på tværs af landegrænser.

Reglen om, at transaktioner skal ske i overensstemmelse med armslængdeprincippet, sikrer hjemmel til at *skattemæssigt* korrigere, hvis der handles til priser og på vilkår, som uafhængige parter ikke ville have handlet til.

Ud over skattelovens § 37a har vi forstået, at den færøske skattelovgivning bygger på tilsvarende principper, som fastslået i den danske statsskattelovs §§ 4-6. Endvidere har Højesteret senest med dommen SKM.2016.16H fastslået, at der også i forhold til den færøske skattelovgivning kan være mulighed for at anlægge en helhedsbedømmelse og kvalificere gennemførte transaktioner i forhold til den skatteretlige regel. I dommen anså Højesteret overdragelse af aktier til et nystiftet holdingselskab som udbytte i skattemæssig henseende.

Vi vurderer på denne baggrund ikke, at der skulle være noget påtrængende behov for at indføre nye bestemmelser om hjemmel til skattemæssig korrektion. Se dog nedenfor i afsnit 4 om afgrænsningen af den personkreds, der omfattes af skattelovens § 37a.

For at sikre, at de færøske skattemyndigheder har mulighed for at undersøge, om der er handlet på armslængdevilkår, er det nødvendigt, at der er dokumentationspligt. Vi kan forstå, at skattelovens § 118 a, stk. 1. indeholder pligt til i selvangivelsen at afgive oplysninger om art og omfang af kontrollerede transaktioner, men har ikke i øvrigt undersøgt, om der er behov for en skærpelse af disse regler.

4.2. Transfer pricing i fiskeriloven

Vi har forstået, at det i Kommissionen overvejes at etablere en ordning, hvor prisen for fiskerirettigheder opgøres som en procentdel af bruttofortjenesten eller omsætningen fra fiskeriet.

En sådan ordning forudsætter, at indkomsten/omsætningen er korrekt opgjort, og at der handles til markedspriser (armslængdepriser).

Hvis ordningen udformes, så den afgørende faktor for fiskerirettigheden bliver fiskerens bruttofortjeneste eller omsætning, kan en sådan ordning skabe et incitament til at alllokere indkomst til andre enheder end den enhed, der skal have fiskerirettigheden for på den både at sænke prisen på fiskerirettigheden.

Allokeringen af indkomst fra fiskeren kunne fx ske ved at handle med en fiskekfabrik, som ikke er uafhængig, til kunstigt lave priser for på den måde at sænke bruttofortjenesten/omsætningen.

De incitamenter til ikke at handle på armslængdevilkår, der herved kan blive skabt i fiskeriloven, har en vis lighed med de incitamenter, der i skatteloven har ført til indførelsen af en særlig armslængderegel.

Det bør – hvis en sådan ordning indføjes – overvejes, om lignende armelængdebestemmelser, som gælder i skatteloven, også bør finde anvendelse i forhold til fastlæggelsen af betalingen for fiskerirettigheder. Det bør endvidere overvejes, om størrelsen af betalingen for fiskerirettigheder kan knyttes til andre objektive kriterier end den enkelte fiskers bruttofortjeneste/omsætning for at undgå at skabe et sådant incitament.

5. Kreds af foretagender, der omfattes af værnsregler om transfer pricing mv.

5.1. De gældende regler om afgrænsningen af de omfattede personer og selskaber

Armslængdeprincippet omfatter ifølge skattelovens § 37a skattepligtige, som

- kontrolleres af udenlandske personer eller selskaber
- selv kontrollerer selskaber
- er koncernforbundne med et selskab
- har et fast driftssted beliggende i udlandet
- er en person eller et selskab hjemmehørende i udlandet, som har et fast driftssted i Færøerne.

Ved begrebet ”kontrol” forstås direkte eller indirekte ejerskab til mere end 50 % af aktiekapitalen eller rådighed over mere end 50 % af stemmerne i et selskab. Selskaber, hvor samme kreds af aktionærer har bestemmende indflydelse, anses ligeledes for koncernforbundne.

Set i lyset af den globale udvikling og tendenser inden for komplicerede ejerstrukturer, bør det overvejes, hvorvidt kredsen af foretagender, der omfattes af armslængdeprincippet, er tilstrækkeligt bredt defineret.

På internationalt plan fremgår armslængeprincippet af OECD's modeloverenskomst artikel 9, der omhandler reguleringer af fortjeneste, der kan foretages i skattemæssig henseende i tilfælde, hvor der mellem forbundne foretagender (moder-/datterselskaber og selskaber under fælles kontrol) er foretaget transaktioner, der ikke er sket på armslængdevilkår. Kredsen af foretagender, der omfattes, er ikke nærmere defineret.

Den danske skattelovgivning indeholder til gengæld en udvidet definition af koncernbegrebet i værnsregler, herunder transfer pricing-regler.

I dansk skattelovgivning er armslængdeprincippet lovfæstet i ligningslovens § 2. Bestemmelsen svarer i vidt omfang til den færøske, dog er koncerndefinitionen, det vil sige kredsen af foretagender, der omfattes, udvidet på to væsentlige punkter:

1. Selskaber og foreninger, der ikke efter danske skatteregler anses for at være selvstændige skattesubjekter (fx interessentskaber, kommanditselskaber eller partnerselskaber), omfattes af bestemmelsen, når de udøver bestemmende indflydelse over en skattepligtig, og når deres forhold er reguleret af selskabsretlige regler, en selskabsaftale eller en foreningsvedtægt.
2. Ved vurderingen af om en selskabsdeltager har kontrol over en juridisk person medregnes ejerandel og stemmerettigheder, som indehaves af andre selskabsdeltagere, med hvem selskabsdeltageren har en aftale om udøvelse af fælles bestemmende indflydelse.

Udvidelsen blev indført i 2006 på baggrund af en stigning i opkøb af danske virksomheder af danske og udenlandske kapitalfonde. Opkøbene blev typisk foretaget gennem et til lejligheden oprettet dansk holdingselskab med en høj grad af lånefinansiering og dermed betydelige renteudgifter for på den måde at nedbringe den danske sambeskætningsindkomst³.

Kapitalfondene (private equity fondene) er typisk organiseret som kommanditselskaber, som efter dansk skatteret anses som transparente enheder, og således ikke selvstændige skattesubjekter. I transparente enheder, er det de enkelte deltagere, der er skattepligtige. Kapitalfondene blev derfor ikke omfattet af de

³ Der gælder obligatorisk sambeskætning for danske selskaber og danske faste driftssteder af udenlandske selskaber, der tilhører samme koncern.

eksisterende værnsregler til begrænsning af international skatteplanlægning, da ingen af investorerne typisk ejer mere ned 50 % af kapitalen eller stemmerne i det danske holdingselskab.

Ved lovændringen sidestillede man derfor transparente enheder (partnerselskaber, kommanditselskaber, interesseredselskaber mv.) med selvstændige skattesubjekter, således at transaktioner mellem kapitalfonden og dets danske datterselskab omfattes af reglerne om transfer pricing. Udvidelsen af koncerndefinitionen gælder også reglerne om tynd kapitalisering og kildeskat på renter.

For at sikre at bestemmelsen også finder anvendelse, når et opkøb foretages af flere kapitalfonde med fælles ledelse, udvidede man kontrolbegrebet til at omfatte aftaler om fælles ledelse. Kapitalfonde, der foretager en fælles investering, vil ofte aftale fælles bestemmende indflydelse. De deltagende kapitalfonde vil således i forbindelse med den fælles investering typisk aftale fælles retningslinjer på en række områder, fx i form af en aktionæroverenskomst. Med udvidelsen blev det således sikret, at transaktioner mellem det danske datterselskab og kapitalfonde også omfattes af koncerndefinitionen i de tilfælde, hvor flere kapitalfonde foretager en investering sammen.

Såvel direkte som indirekte selskabsdeltagere vil blive anset for at have bestemmende indflydelse i det fællesejede selskab. Det er således ikke muligt at undgå at blive omfattet af bestemmelsen ved at indskyde et mellemliggende holdingselskab.

5.2. Problem og forslag til løsning

Således som den færøske lovgivning om afgrænsningen af den kreds, der omfattes af transfer pricing-reglerne er udformet, er det tvivlsomt, om bestemmelserne finder anvendelse, hvis der fx er samhandel mellem på den ene side en skattemæssigt transparent enhed eller investorer heri og et aktieselskab, uanset alle aktierne i aktieselskabet ejes af den skattemæssigt transparente enhed. Ligeledes er det tvivlsomt, om transfer pricing-reglerne fx finder anvendelse, hvis to selskaber ejer aktierne i et aktieselskab med 50 % hver, men der mellem aktionærerne er indgået en aftale om fælles bestemmende indflydelse.

Det bør overvejes at udvide afgrænsningen af kredsen, der omfattes. Dette bør ikke blot overvejes i forhold til skatteloven, men også i forhold til fiskeriloven, idet der vil kunne opstå incitamenter til forvridninger i forhold til de beløb, der skal betales for fiskerilicenser, jf. ovenfor i afsnit 4.

Til selve lovteksten kan der søges inspiration i den danske lovtekst.

6. Begrænsning af fradragssret for finansieringsudgifter

De nuværende færøske fiskeriregler begrænser udenlandske investorers adgang til ejerskab og bestemmende indflydelse i færøske fiskeriselskaber, og vi forstår på kommissoriet, at det overvejes helt at afskære adgangen til udenlandsk ejerskab.

Udenlandske personer og selskaber vil således ikke have adgang til investering i egenkapital i færøske fiskeriselskaber. Det må derfor forventes, at udenlandske potentielle investorer i stedet vil undersøge muligheden for at ”investere” ved i stedet at yde lån til færøske personer eller selskaber, ligesom omvendt færøske fiskere, som alternativ til at kunne tilbyde medejerskab til udenlandske investorer, vil søge at optage lån hos disse.

Af kommissoriet fremgår:

“Within the abovementioned, the Commission is to describe and evaluate how it can be ensured that the financial structure of a given company does not give away the power of decision making and the profit to foreign companies through loan agreements, other agreements, transfer pricing, thin capitalization and others.

The Commission is also to evaluate possible advantages and disadvantages, which may arise from too stringent impediments and demands to foreign finance and to provide possible solutions, which do not counter the objectives on Faroese power of decision making and ownership, as well as value creation in the Faroe Islands. For example, if it is possible that too stringent demands for foreign finance are an impediment for innovation in the Faroese fishing industry, if access to finance within the Faroese and international market is not sufficient.”

Afkastet på gæld er renter og kursgevinster/kurstab. I modsætning til afkastet på egenkapital, det vil sige udbytte (og aktieavancer), er finansieringsudgifter fra gældsfinansiering typisk fradragssberettigede for låntager. Finansiering ved fremmedkapital flytter således beskatningen fra selskabsniveau til investorniveau, mens finansiering i egenkapital fastholder beskatning på selskabsniveau.

Det er dokumenteret, at skatteregler har betydning for, i hvilket selskab gælden i multinationale koncerne placeres, ligesom det er muligt at øge gældsniveauet i et selskab ved hjælp af koncernintern finansiering. Et højt gældsniveau betyder høje renteudgifter, der kan fradrages i den skattepligtige indkomst og dermed reducere den skat, der skal betales i det enkelte land. Dette vil særligt være tilfældet, hvor det rentebetalende land ikke opkræver kildeskat af rentebetalinger til udlandet.

Incitament til at placere gæld i en bestemt jurisdiktion er derfor oftest størst i lande med forholdsmaessig høj beskatning. På den måde skabes der grobund for udflytning og tab af skatteprovenu ved øget gældssætning.

Regler til begrænsning af fradrag for finansieringsudgifter, der ligger ud over det, der må anses for nødvendigt til finansiering af selskabets drift og egne investeringer, er således et centralt element i hindring af udvanding af skattegrundlaget i et land. Regler om begrænsning af adgangen til at fradrage finansieringsomkostninger kan desuden bidrage til at svække incitamentet til gældsfinansiering, herunder ved ansvarlig lånekapital, af færøsk fiskeri, da renterne på gælden vil være en ikke fradragssberettiget omkostning for det færøske selskab, mens renteindtægten typisk vil være skattepligtig på investorniveau.

Det overordnede formål med sådanne regler er, at skabe overensstemmelse mellem fradragssretten for finansieringsudgifter og den økonomiske aktivitet.

Den færøske skattelovgivning indeholder en værnsregel mod tynd kapitalisering af færøske selskaber. Reglen findes i skattelovens § 37 b og medfører, at et færøsk selskab er tyndt kapitaliseret, når (1) selskabet har

kontrolleret gæld, og (2) selskabets samlede gæld – målt i forhold til selskabets egenkapital opgjort til handelsværdi ved udløbet af indkomståret – overstiger forholdet 4:1. Det betyder, at renteudgifter og kurstab på den del af den kontrollerede gæld, som ville skulle omkvalificeres til egenkapital, for at forholdet mellem fremmedkapital (gæld) og egenkapital ved indkomstårets udløb udgør 4:1 (svarende til en egenkapital, som udgør mindst 20 % af balancesummen), ikke kan fradrages ved opgørelsen af den skattepligtige indkomst.

Bestemmelsen omfatter alene kontrolleret gæld, det vil bl.a. sige moder-, datter- og søsterselskaber, og ekstern gæld, for hvilken et koncern forbundet selskab har stillet sikkerhed for. Som konsekvens af en mulig stigning af fremmedkapitalfinansiering kan det derfor være relevant at overveje at indføre regler, der ligeledes beskærer fradagsretten for finansieringer på ekstern gæld.

En anden svaghed ved reglen om tynd kapitalisering er, at den tager udgangspunkt i selskabets egenkapital, der kun er et indirekte mål for selskabets aktivitet, og som til dels kan manipuleres.

I den gældende fiskerilovs § 7, stk. 3, er det om kravet om færøsk ejerskab til selskaber bestemt, at der både skal tages højde for egenkapitalen og ansvarlig kapital. Vi forstår, at fiskeriloven ikke indeholder andre begrænsninger i forhold til, hvilke lån eller hvilke former for lån, der kan ydes til et færøsk selskab eller til en færøsk person.

Vi har i det følgende sammenholdt reglen i skatteloven § 37b med de danske regler for beskæring af finansieringsudgifter samt de anbefalinger, der på det seneste er givet fra OECD og Europa-Kommissionen som led i det omfattende BEPS-arbejde. Nedenfor i afsnit 6.3 vurderes de færøske regler.

6.1. Danske regler om rentefradragsbegrænsning

6.1.1. Tynd kapitalisering

Den danske værnsregel om tynd kapitalisering findes i selskabsskattelovens § 11 og svarer i stort omfang til den færøske, dog er bestemmelsen afgrænset til kun at omfatte selskaber, hvis kontrollerede gæld udgør mere end 10 mio. kr. For at sikre at kapitalfonde, der opkøber danske virksomheder, omfattes af bestemmelsen, er koncerndefinitionen, som beskrevet ovenfor under afsnit 4, udvidet til også at omfatte selskaber og foreninger, der ikke efter danske skatteregler anses for at være selvstændige skattesubjekter, når de udøver bestemmende indflydelse over en skattepligtig, og når deres forhold er reguleret af selskabsretlige regler, en selskabsaftale eller en foreningsvedtægt.

I vurderingen af, hvorvidt der er tale om kontrolleret gæld, medregnes ejerandele og stemmerettigheder, som direkte eller indirekte indehaves af andre selskabsdeltagere, med hvem selskabsdeltageren har en aftale om udøvelse af fælles bestemmende indflydelse. Desuden medregnes ejerandele og stemmerettigheder, som indehaves af personlige aktionærer og nærtstående hertil samt fonde og trusts stiftet af selskabsdeltageren selv⁴.

I Danmark blev reglen om tynd kapitalisering indført i 1998 med det formål at modvirke en vilkårlig flytning af skattetilsvær fra Danmark til udlandet ved, at danske datterselskaber af udenlandske selskaber finansieres med uforholdsmæssig stor fremmedkapital i forhold til egenkapitalen (såkaldt *tynd kapitalisering*). Reglen blev indført sammen med armlængdeprincippet i ligningslovens § 2 til sikring af, at koncerner ikke opnår fordele, der afviger fra markedsvilkår for såvel gældsforholdet som vilkårene heri.

Reglen indebærer, at tyndt kapitaliserede selskabers adgang til at fradrage renter og kurstab på kontrollerede lån beskæres.

⁴ Ligningslovens § 2, stk. 2, 2.-6. pkt.

Som modstykke til at debitorselskabets fradragsret beskæres efter SEL § 11, vil det danske kreditorselskab ikke blive beskattet af de modtagne renter. Denne skatcefrihedsregel gælder dog ikke, såfremt der er tale om en ekstern långiver.

6.1.2. "Renteloft" – selskabsskattelovens § 11 B

I 2007 indførtes nye regler om begrænsning af rentefradragsretten for finansieringsudgifter til supplement til reglerne om tynd kapitalisering. Disse regler findes i selskabsskattelovens § 11 B om beskæring af nettofinansieringsudgifter af al gæld, der overstiger et renteloft bestemt af en standardfinansiering af de skattemæssige værdier (renteloftreglen) og § 11 C om beskæring af nettofinansieringsudgifter, der nedbringer den skattepligtige indkomst før nettofinansieringsudgifter med mere end 80 % (EBIT-reglen⁵).

Baggrunden for indførelsen af renteloftreglen og EBIT-reglen var et ønske om at forhindre, at danske selskaber, som opkøbes af særligt udenlandske kapitalfonde, overgår til ikke at betale dansk skat på grund af fradrag for omkostningerne til finansiering af købet af aktierne i de pågældende danske selskaber.

Det er imidlertid alle selskaber, der undergives almindelig selskabsbeskatning, som omfattes af bestemmelsen. Dette medfører, at såvel fuldt skattepligtige selskaber, herunder kapitalselskaber med ledelsens sede i Danmark, som faste driftssteder og faste ejendomme tilhørende udenlandske selskaber er omfattet af bestemmelserne.

Reglerne skal sikre, at finansieringsudgifter uden tilknytning til de indkomstskabende aktiviteter ikke fradrages i den skattepligtige indkomst.

Til forskel fra reglerne om tynd kapitalisering i SEL § 11 omfatter fradragsbeskæringen efter SEL § 11 B og § 11 C ikke alene udgifter vedrørende kontrolleret gæld, men renter mv. af al gæld – altså også gæld til uafhængige långivere. Beskæring og opgørelser heraf foretages på sambeskætningsniveau.

De finansieringsudgifter, der omfattes af reglerne, er summen af selskabets nettofinansieringsudgifter, herunder renteudgifter og kurstab mv. Nettofinansieringsudgifter er således nettoafkastet af finansielle aktier og gæld, mens afkast fra driftsrelaterede aktier og passiver udeholdes. Nettofinansieringsudgifterne omfatter ikke alene afkast på almindelig gæld, men også afkast på andre gældsbaserede finansielle instrumenter.

Der foretages først fradragsbeskæring i henhold til reglerne om tynd kapitalisering, jf. ovenfor. Dernæst vil de resterende nettofinansieringsudgifter, der overstiger en bundgrænse på 21,3 mio. kr., blive beskåret efter renteloftsreglen.

Fradraget for nettofinansieringsudgifter kan i henhold til renteloftet maksimalt udgøre et beløb, der svarer til en standardrente på p.t. 3,4 % (gælder for indkomståret 2016) af selskabets aktiver, opgjort efter særlige regler.

Der findes særlige regler for fremførsel af beskårne nettokurstab, og der sker ikke fradragsbeskæring, i det omfang nettofinansieringsudgifterne består af nettokurstab på fordringer, som overstiger indkomstårets renteindtægter.

6.1.3. "EBIT-reglen" – selskabsskattelovens § 11 C

Såfremt selskabets nettofinansieringsudgifter efter fradragsbeskæring efter tynd kapitaliseringreglen og renteloftreglen overstiger 21,3 mio. kr., kan der ske fradragsbeskæring efter EBIT-reglen. Efter denne regel reduceres de enkelte selskabers nettofinansieringsudgifter forholdsmaessigt, i det omfang det enkelte selskabs nettofinansieringsudgifter overstiger 80 % af selskabets skattepligtige indkomst før nettofinansieringsudgifter. Nettofinansieringsudgifter, der beskæres efter EBIT-reglen, fremføres til fradrag i efterfølgende år uden tidsbegrensning.

⁵ Det skattemæssige EBIT fastlægges ved at tillægge den skattepligtige indkomst indkomstårets nettofinansieringsudgifter.

6.2. Anbefalinger fra OECD og Europa-Kommissionen til indførsel af regler om rentefradragsbegrænsning

6.2.1. OECD's anbefalinger

OECD's Base Erosion and Profit Shifting (BEPS)-projekt er drevet af en antagelse om, at betydeligt skatteprovenu tabes på grund af virksomheders skatteplanlægning og målrettede udhuling af den skattepligtige indkomst og/eller flytning af overskud til jurisdiktioner, hvor de er underlagt mere favorabel beskatning. OECD har identificeret en række problemstillinger og løsningsmuligheder til sikring af overensstemmelse mellem, hvor en virksomhed har sin værdiskabende aktivitet, og hvor virksomhedens overskud beskattes.

Som en central del af BEPS-projektet har OECD udarbejdet anbefalinger til værnsregler til hindring af koncerners udhuling af skattegrundlaget i enkelte jurisdiktioner ved tilførsel af uforholdsmaessig stor gæld og følgende afholdelse af renteudgifter. Disse forslag er sammen med OECD's baggrundsanalyser præsenteret i rapporten *"Limiting Base Erosion Involving Interest Deductions and Other Financial Payments"* fra oktober 2015.

I rapporten anbefaler OECD indførsel af regler til begrænsning af nettofinansieringsudgifter. De foreslæde regler tager udgangspunkt i indtjeningsreglen, det vil sige, hvor fradragssretten for nettofinansieringsudgifter begrænses i forhold til en andel af selskabets skattemæssige bruttofortjeneste, EBITDA (*earnings before interest, depreciation and amortization*). Det skattemæssige EBITDA fastlægges ved, at EBITDA beregnes ved at lægge beløbene justeret for skat for nettofinansieringsudgifter samt beløbene justeret for skat for af- og nedskrivninger til den skattepligtige indkomst.

OECD har vurderet, at en regel, der begrænser fradrag af finansieringsudgifter som en andel af selskabets indtjening, er mest hensigtsmæssig i forhold til at sikre, at indtjeningen fra koncernens aktiviteter beskattes der, hvor aktiviteterne genererer værdi.

En anden fordel ved en indtjeningsbaseret regel er, at den er vanskelig at omgå, idet fradragssretten alene kan øges ved at generere mere indtjening i selskabet. Den væsentligste ulempe ved en indtjeningsbaseret regel er, at et selskabs indtjening og dermed fradragssret kan være ustabil og i visse tilfælde svær at forudse. Dette kan afhjælps ved at benytte et gennemsnitligt mål for EBITDA, og at tillade fremførsel af de beskårne renteudgifter.

Et alternativt mål for et selskabs indkomstgenererende aktivitet er værdien af selskabets aktiver, som det er tilfældet i den danske renteloftsregel. En ulempe ved denne model knytter sig til værdiansættelsen af aktiverne, herunder at det kan være administrativt vanskeligt at opgøre den handelsmæssige værdi af aktiver, der i mange tilfælde er opgjort til kostpris med fradrag af afskrivninger til brug for selskabets årsopgørelser.

I økonomier, som er særlig afhængige af virksomheder, hvis aktiviteter kræver store investeringer i aktiver med en lang afskrivningsperiode, kan det overvejes at anvende en aktivbaseret regel, således at det sikres, at fradrag for udgifter til finansiering af aktiverne tillades med det samme, selvom selskabet ikke endnu har en høj indtjening.

OECD anbefaler, at andelen af finansieringsudgifter, der kan fradrages, skal udgøre mellem 10 % og 30 % af EBITDA (det vil sige en *fixed ratio* regel). Ratioen skal fastsættes af det enkelte land under hensynstagten til de konkrete økonomiske og reguleringsmæssige forhold i landet, herunder finansieringsbehovet i vigtige industrier. Målet er at ramme en ratio, der tillader fradrag af koncernens eksterne nettorenteudgifter, men samtidig begrænser muligheden for fradrag af renteudgifter på koncernintern finansiering. OECD anbefaler desuden, at reglen suppleres af en regel, der giver mulighed for at forøge andelen af fradragssberettigede finansieringsudgifter i koncernforhold, hvor forholdet mellem EBITDA og eksterne nettofinansieringsudgifter er højere end den fastsatte *fixed ratio*.

Den anbefalede tilgang giver mulighed for indførelse af en minimumsgrænse for fradagsbeskæringen, således at foretagender med et lavt niveau af nettofinansieringsudgifter ikke omfattes af reglerne samt fremførelse af beskårne nettofinansieringsudgifter til fradrag i efterfølgende år uden tidsbegrænsning⁶.

En minimumsgrænse vil ekskludere små foretagender, hvor der ikke er en væsentlig risiko for misbrug, og samtidig lette de administrative omkostninger for skattemyndighederne. Grænsen skal fastsættes i forhold til de konkrete forhold i det enkelte land.

OECD anbefaler, at de nettofinansieringsudgifter, der omfattes af reglen, inkluderer renter på alle typer af gæld, betalinger, der svarer til renter og udgifter til at skaffe finansiering. Det gælder både koncerninterne og eksterne renter og betalinger, jf. dog nedenfor om kredsen af foretagender, der omfattes af reglen. OECD har oplistet en række typer af nettofinansieringsudgifter, der som minimum bør indgå i definitionen af nettofinansieringsudgifter.⁷ Disse omfatter bl.a. afkast på ansvarlig lånekapital og minder i stort omfang af den danske definition af nettofinansieringsudgifter, som beskrevet ovenfor. Det vil sige, at OECD også afgrænser afkast på finanzielle aktiver og passiver fra afkast på driftsrelaterede aktiver og passiver.

Med hensyn til kredsen af foretagender, der skal omfattes af rentefradagsbegrænsningsreglen, så anbefaler OECD som minimum, at alle foretagender, der er en del af en multinational koncern⁸, omfattes.

OECD erkender, at risikoen for kunstig flytning af skattegrundlag er lavere, når det kommer til foretagender, der ikke er en del af en multinational koncern, men at andre forhold kan gøre rentefradagsbegrænsningsregler relevante for nationale koncerne og foretagender, der ikke er en del af en koncern.

For så vidt angår nationale koncerne, det vil sige koncerne, der alene har foretagender i ét land, kan rentefradagsbegrænsningsreglerne bidrage til at opnå politiske målsætninger, herunder at undgå konkurrencemæssige problemstillinger mellem multinationale og nationale koncerne, og at reducere den generelle skævridning til fordel for fremmedfinansiering frem for egenkapitalfinansiering.

Rentefradagsbegrænsningsreglerne kan også være relevante i forhold til foretagender, der ikke er en del af en koncern (såkaldte *stand alone* selskaber). Disse foretagender kan være store selskaber med komplekse ejerstrukturer, der fx involverer kapitalfonde, hvor de samme investorer kontrollerer flere selskaber.

OECD anbefaler derfor, at der også indføres rentefradagsbegrænsningsregler for stand alone selskaber.

6.2.2. Anbefalinger fra Europa-Kommissionen

Rentefradagsbegrænsning er ligeledes en del af Europa-Kommissionens arbejde om aggressiv skatteplanlægning og skatteundgåelse.

Kommissionen offentliggjorde i januar 2016 en *Anti-Tax Avoidance Package*, der bl.a. indeholder et forslag til et nyt Anti-Tax Avoidance Directive⁹. Direktivets formål er at imødegå visse typer af aggressiv skatteplanlægning og skatteundgåelse, der negativt påvirker det indre marked, med henblik på at sikre, at selskaber kommer til at betale skat dér, hvor indkomsten genereres. Til det formål foreslår Kommissionen, at der via et direktiv fastsættes et bindende minimum for værnsregler på seks udvalgte områder, herunder regler om rentefradagsbegrænsning.

I medfør af direktivets artikel 4 indføres en rentefradagsbegrænsning efter en EBITDA-regel tilsvarende den af OECD foreslæde regel. Reglen betyder, at selskabers nettofinansieringsudgifter maksimalt kan fradrages med et beløb svarende til 30 % af selskabets EBITDA, dog mindst EUR 3 mio. Da direktivet fastsætter et

⁶ Anbefalingen giver desuden mulighed for at fritage renter vedrørende ekstern finansiering af *public benefit projects*.

⁷ OECD (2015), *Limiting Base Erosion Involving Interest Deductions and Other Financial Payments*. Paris: OECD, side 30.

⁸ Det vil sige koncerne, der har foretagender, herunder faste driftssteder, i mere et ét land.

⁹ Europa-Kommissionen (2016), *Forslag til RÅDETS DIREKTIV om regler til bekämpelse af metoder til skatteundgåelse, der direkte påvirker det indre markeds funktionsmåde*. Bruxelles: Europa-Kommissionen

minimumsniveau af beskyttelse af det indre marked, fastsættes fradragssatsen i den øverste ende af den skala, der anbefales af OECD (10 til 30 %). Medlemsstaterne kan derefter selv indføre strengere regler.

Den foreslæde regel lægger sig således op af OECD's anbefalinger om en indtjeningsbaseret rentefradrags-begrænsningsregel.

Formålet med den foreslæde regel er at bekæmpe flytning af skattegrundlag til lavere beskattede jurisdiktioner ved øget gældssætning i EU-lande ved at indføre en grænse for det rentebeløb, som skattesubjektet har ret til at fradrage i et skatteår. Det ventes derfor også at nedbringe tilbøjeligheden til ikke at anvende egenkapital-finansiering

6.3. Vurdering af de færøske regler og vores anbefaling

Den færøske skattelovgivning indeholder regler om "tynd kapitalisering", der – i lighed med de danske regler i selskabsskattelovens § 11 – tager sigte på at begrænse fradrag for finansieringsudgifter på kontrolleret gæld.

Den færøske fiskerilov indeholder regler om, at der til ejerskabet til aktier i et selskab også skal tages hensyn til "ansvarlig kapital."

Ansvarlig kapital eller ansvarlige lån forstår normalt som lån, der er efterstillet andre kreditorer. Ved en opløsning vil ansvarlige lån derfor først blive tilbagebetalt efter andre lån. I dansk skatteretlig henseende bliver ansvarlige lån som udgangspunkt behandlet som andre lån, uanset långiver påtager sig en større risiko. Vi er ikke bekendt med, men formoder, at tilsvarende gør sig gældende efter færøsk skattelovgivning.

Ved vurderingen af de færøske regler er det efter vores opfattelse væsentligt at holde sig de forskellige formål for øje.

I forhold til *skattelovgivningen* er formålet med regler om begrænsning af fradragsretten for finansielle udgifter først og fremmest at beskytte den færøske skattebase mod udhulning i form af fradrag for finansielle udgifter.

I forhold til *fiskerilovgivningen* forstår vi, at der er et politisk ønske om, at personer og selskaber fra udlandet ikke må eje selskaber, der fisker i færøsk farvand. Af citatet fra kommissoriet ovenfor forstår vi, at det endvidere er et politisk ønske, at overskuddet fra færøsk fiskeri ikke blot formelt, men også reelt skal tilfalder ejere, der er hjemmehørende på Færøerne. Ud fra denne antagelse er det vores vurdering, at de gældende regler i den færøske lov indeholder muligheder for at yde lån, som bør give anledning til nøje overvejelser.

Nogle eksempler kan anskueliggøre problemerne:

- Fiskeriloven indeholder ikke begrænsninger i overskudsafhængige lån, dvs. lån, hvor renter og/eller størrelsen af det beløb, der skal tilbagebetales (dvs. kursgevinster og –tab) afhænger af overskuddet ved virksomheden. Man kan fx forestille sig en situation, hvor en person på Færøerne stifter og ejer et færøsk anpartsselskab. Anpartsselskabet foretager investeringer i fiskefartøjer og finansierer dette med overskudsafhængige lån fra en udenlandsk långiver. Uanset lånet ikke er efterstillet, vil vilkårene for lånet kunne udformes således, at långiver reelt får udbetalt hovedparten eller hele overskuddet fra fiskeriet (og omvendt påtager sig risikoen). Långiver vil formentlig kunne sikre sin investering ved pant i fartøjet, og det vil være naturligt, at långiver i vilkårene har begrænset selskabets adgang til at disponere uden om långiver.
- Fiskeriloven indeholder heller ikke begrænsninger i størrelsen af ikke-kontrollerede lån i forhold til egenkapitalen i selskabet. Selv om man fx forestiller sig, at det ikke er muligt at indgå aftaler om overskudsafhængige lån, kan man fx forestille sig en situation, hvor en person på Færøerne stifter og ejer et færøsk anpartsselskab med en indskudskapital på 125.000 kr., der herefter optager et lån på 20 mio. kr. til finansiering af fiskefartøjer til en armelængderente, der – som følge af den betydelige risiko

og lille egenkapital i selskabet – må være høj. Långiver vil formentlig kunne sikre sin investering ved pant i fartøjet, og det vil være naturligt, at långiver i vilkårene har begrænset selskabets adgang til at disponere uden om långiver. Långiver vil også her typisk kunne få hele eller en stor del af overskuddet i form af tilbagebetaling af høje renter og kursgevinster mv. på lånet.

Ovenstående er kun eksempler, men illustrerer, at en regel, som forbeholder ejendomsretten til aktier i færøske selskaber til færinger mv., næppe kan stå alene, hvis det ønskes, at overskuddet reelt skal tilfalde personer og selskaber, der er hjemmehørende på Færøerne.

I de ovennævnte eksempler ville de gældende færøske regler om tynd kapitalisering heller ikke begrænse den skattemæssige fradragsret for det færøske selskabs renteudgifter og kurstab, idet der er tale om lån fra en formelt set uafhængig långiver.

Det er vanskeligt at anbefale regler, som på en enkel måde kan imødegå tilfælde som de ovenfor beskrevne.

6.3.1. Beskyttelse af skattegrundlaget

Regler som fx de danske regler om fradragsbegrænsning i form af renteloft og/eller EBIT, eller regler, som de EBITDA-regler, der foreslås indført på OECD og EU-plan, vil kunne imødegå udhuling af *skattegrundlaget*. Såfremt man ønsker at undgå en udhuling af skattegrundlaget, kan der søges inspiration i regler af den type, der er beskrevet ovenfor.

De danske rentefradragsbegrænsningsregler, har vist sig at være et effektivt regelsæt til hindring af udvanding at det danske skattegrundlag ved høj gældsætning i danske selskaber. Reglerne er til gengæld særdeles komplikerede og er blevet ændret flere gange siden indførslen. Retstilstanden er på flere områder fortsat uklar.

I et international perspektiv er den danske renteloftregel unik. Den globale tendens går i retning af regler, der i lighed med den danske EBIT-regel, begrænser finansieringsudgifter, der overstiger en vis andel af selskabets indtjening. Denne udvikling støttes af anbefalinger fra OECD og Europa-Kommissionen, som har foreslægt en EBITDA-regel.

Det er imidlertid vigtigt at påpege, at regler om begrænsning af fradragsretten for finansielle udgifter, er komplikerede både for skatteyderne og for skattemyndighederne. Det er bl.a. derfor, der i de danske regler om renteloft og EBIT-reglerne er indsat en grænse på 21,3 mio. kr., således at der er fuld fradragsret for finansielle udgifter indtil dette beløb.

Endvidere bør det også indgå i overvejelserne, at jo flere restriktioner, der indføres, og jo mere den skattemæssige fradragsret begrænses, desto vanskeligere og dyrere bliver det for de færøske fiskerivirksomheder at skaffe den nødvendige finansiering.

Det er derfor vores anbefaling, at sådanne regler kun indføres efter grundige overvejelser og kun, såfremt de vurderes at være nødvendige.

6.3.2. Hensynet til, at overskuddet (efter skat) tilfalder personer og selskaber på Færøerne

Regler om fradragsbegrænsning i form af renteloft og/eller EBIT/EBITDA kan som nævnt beskytte mod udhuling af skattegrundlaget.

De nævnte regler forhindrer imidlertid ikke, at overskuddet (efter skat) reelt tilfalder personer og selskaber, som er hjemmehørende uden for Færøerne.

Regler om begrænsning af, hvilke former for lån, der kan optages fra udlandet, er ikke sædvanlige i små, åbne økonomier. Såfremt det anses som et problem, at der via udformningen af lån fra udlandet eventuelt kan føres en del af overskuddet fra fiskeri til udlandet, kan flere løsninger overvejes.

Det kan f. eks. overvejes, om der bør opstilles begrænsninger for, hvilke former for lån der bør kunne ydes til personer og selskaber, som får tildelt fiskeritilladelser, således at man fx afskærer muligheden for at yde resultatafhængige lån, mens lån på sædvanlige vilkår med renter, der er faste eller som følger den almindelige renteudvikling og debitors kreditværdighed mv., tillades.

Det kan også, som i den gældende fiskerilov, overvejes, om ansvarlige lån fra udlandet bør tillades.

Man kan også forestille sig en tilladelsesordning, hvor personer og selskaber, der søger om fiskeritilladelse, skal have en godkendelse af finansieringen.

7. Underskudsbegrænsning

Skatteregler, der giver selskaber mulighed for at fremføre skattemæssige underskud opstået i ét indkomstår til modregning i skattepligtig indkomst i et andet indkomstår, udspringer af et grundlæggende princip om beskatning af nettoindkomst, det vil sige indkomst efter fradrag af omkostninger.

Da et selskabs skattepligtige nettoindkomst som udgangspunkt opgøres periodisk, typisk for en periode på 12 måneder svarende til selskabets regnskabsår, ville fraværet af sådanne regler betyde, at et selskab ville blive beskattet af indkomst, selv om der i et tidligere indkomstår har været underskud, fx pga. afholdelse af omkostninger, som har betydning i flere indkomstår.

Med muligheden for fremførelse af underskud udstrækkes den tidsmæssige periode, der anvendes ved opgørelse af nettoindkomst fra 12 måneder til en længere årrække eller til hele selskabets levetid. På den måde tages der ved beskatningen højde for, at et selskabs indkomst og omkostninger ikke nødvendigvis fordeler sig ligeligt over selskabets levetid. Uden underskudfremførelse vil der være en uhensigtsmæssig skattemæssig fordel til selskaber, hvis indkomst er jævnt fordelt over selskabet levetid i forhold til selskaber med større udsving i indtjeningen. Desuden vil et selskab ofte afholde høje omkostninger i sin etableringsfase, mens indkomsten først kommer i vækst- og modningsfasen.

Fra et rent økonomisk synspunkt burde adgang til underskudsfremførelse således være ubegrænset for at sikre, at et selskab ikke beskattes af en højere indkomst end selskabets nettoindkomst over dets levetid.

Der kan imidlertid være administrative og fiskale årsager til at begrænse fremførelselsadgangen. Regler, der begrænser adgangen til fremførelse af underskud omfatter bl.a. kildeartsbegrænsninger, tidsmæssige begrænsninger, begrænsninger ved insolvens og begrænsninger ved ejerskifte. Danmark har desuden indført en regel, der betyder, at selskaber maksimalt kan nedbringe deres skattepligtige indkomst over 7,8 mio. kr. med 60 %.

7.1. Forskellige typer underskudsbegrænsning

Vi har nedenfor beskrevet de forskellige typer af underskudsbegrænsning.

Kildeartsbegrænsning

Der kan argumenteres for, at de skattemæssige underskud skal kildeartsbegränses, således at underskud genereret fra en bestemt aktivitet eller aktiv alene kan modregnes i indkomst fra samme aktivitet eller aktiv. Dette kan f. eks. være tilfældet, hvis en bestemt type af indkomst beskattes lempeligt, fx aktieavance eller ejendomsavance. En sådan begrænsning vil dog typisk være mest relevant i forhold til personer, da et selskabs indkomst oftest beskattes samlet uafhængigt af type. Visse lande har dog en opdeling i kategorier af underskud fra henholdsvis driftsaktiviteter og finansielle aktiviteter.¹⁰

Tidsmæssig begrænsning

Der kan være fiskale og administrative argumenter for at begrænse den tidsmæssige periode, over hvilken skattemæssige underskud kan fremføres. Fra et administrativt synspunkt vil en tidsbegrænsning have den fordel, at oplysninger om underskud ikke skal opbevares uendeligt. Der kan desuden argumenteres for, at der ikke er behov for tidsbegrenset underskudsfremførelse, da underskudsgivende selskaber ikke kan overleve uendeligt.

Som nævnt ovenfor giver det fra et rent økonomisk synspunkt imidlertid mening, at lade underskudsfremførslen gælde i hele selskabets levetid. Det vil især komme investerings- og forskningstunge virksomheder til

¹⁰ Se bl.a. Storbritanniens regler om Net Operating Losses.

gode, da virksomheder, som har store underskud i de først år af virksomhedens levetid, kan udnytte underskuddene i flere år.

I Danmark blev tidsbegrænsningen på underskudfremførsel ophævet i 2002 netop med det formål at forbedre virksomhederne konkurrenceevne og skabe grundlag for øget vækst og beskæftigelse. Endvidere havde det i praksis vist sig at være vanskeligt at dæmme op for, at selskaberne "fornyede" de skattemæssige underskud ved (delvist skattemæssigt begrundede) omstruktureringer.

Underskudsbegegrænsning ved insolvens og eftergivelse

En række lande, herunder Færøerne¹¹ og Danmark¹², har regler vedrørende underskudsbegegrænsning ved insolvens, konkurs og gældsnedsættelse m.m. Rationalet bag underskudsbegegrænsningen er, at skatteyderen fra et økonomisk synspunkt ikke lider et tab, da den til tabet tilknyttede gæld eftergives eller nedsættes. Et andet argument er, at selskabets kreditorer ofte har fradrag for tabet og ubegrænset underskuds fremførsel ville således kunne medføre dobbeltfradrag.

Underskudsbegegrænsning ved ejerskifte

En række lande har desuden regler, der begrænser adgangen til underskuds fremførsel i tilfælde, hvor selskabet skifter ejere. Disse er regler er indført fra et anti-misbrugsperspektiv for at hindre, at underskudsselskaber handles med det formål at udnytte et skattemæssigt underskud til nedbringelse af skattepligtig indkomst, som intet har med det underskudsgivende selskab eller dette selskabs aktivitet at gøre.

I Danmark sker der underskudsbegegrænsning, når mere end 50 % af kapitalen eller stemmerettighederne i et selskab ved indkomstårrets udløb ejes af andre kapitalejere end ved begyndelsen af indkomstår, hvor det skattemæssige underskud er opstået. Begegrænsningen af retten til at fremføre underskud omfatter kun nettokapitalindtægter med tillæg af indkomst fra udlejning af afskrivningsberettigede driftsmidler og skibe¹³. Nettokapitalindtægter består af renter, skattepligtige gevinster og tab på gæld og fordringer samt værdipapirer, skattepligtig udbytter og visse provisioner.¹⁴

Derudover kan underskuds fremførsel efter de danske regler ikke ske, hvis selskabet på aftaletidspunktet for overdragelse af kapitalandele eller aftaler om ændring af råden over stemmeværdien i det væsentlige er uden økonomisk risiko ved erhvervsmæssig aktivitet¹⁵, dvs. et tomt selskab.

Formålet med reglerne er at forhindre, at passive investorer opkøber et underskudsselskab alene for at udnytte underskuddet til at gøre afkast fra finansielle aktiver, som indskydes i selskabet, skattefrie, indtil underskuddet er brugt. Reglerne blev i Danmark indført på baggrund af en række offentlige sager om handel med underskudsselskaber og såkaldt selskabstømning¹⁶ i 1990'erne.

De danske regler omfatter dog også tilfælde, hvor ejerskiftet alene er kommersielt motiveret og således ikke har skatteundgåelse som formål.

¹¹ Lagtingslov nr. 86 fra 1. september 1983 om landsskat og kommuneskatt (skatteloven) § 33, stk. 1, litra 5 (b)

¹² Selskabsskatteloven §§ 12 A-12C

¹³ Selskabsskatteloven § 12 D, stk. 1

¹⁴ Selskabsskatteloven § 12 D, stk. 3

¹⁵ Ved selskaber, der i det væsentlige er uden økonomisk risiko ved erhvervsmæssig aktivitet, forstås selskaber, hvor den erhvervsmæssige aktivitet er ophørt, eller hvor den erhvervsmæssige aktivitet i selskabet er ubetydelig. Formuleringen kan dog også omfatte selskaber, hvor der på aftaletidspunktet for overdragelse af kapitalandele nok findes en ikke uvæsentlig erhvervsmæssig aktivitet i selskabet, men hvor der på dette tidspunkt er indgået en bindende aftale om mulighed for afhændelse af den erhvervsmæssige aktivitet. Det skyldes et ønske om at imødegå omgåelsesmuligheder.

¹⁶ Selskaber, som havde en stor kontantbeholdning og en stor skattebyrde, og hvis virksomhed ofte var solgt, blev overdraget til købere, der tog kontanterne ud af selskabet uden at betale den skat, som selskabet skyldte. Selskabstømning medførte et tab for staten på ca. 2 mia. kr. Mange købere af sådanne selskaber blev tiltalt eller dømt for skyldnersvig. Sælgerne kunne straffes, hvis de vidste eller burde vide, at køberen ikke ville betale skatten. Sælgerne og deres rådgivere, banker mv. blev endvidere erstatningsansvarlige over for staten for de mistede skatteindtægter.

Der kan argumenteres for, at oparbejdede skattemæssige underskud er et aktiv, som selskabet burde have ret til at sælge. Det skattemæssige underskud vil jo typisk være et resultat af selskabets aktiviteter og afholdte omkostninger, som kan siges at have en værdi. Muligheden for handel med skattemæssige underskud ville således gøre det mere attraktivt/mindre risikofyldt at starte ny virksomhed og ville kunne betragtes, som et skattemæssigt incitament til iværksætteri.

Den danske 60/40-regel

Som nævnt indledningsvist, har Danmark indført en regel, der betyder, at selskaber maksimalt kan nedbringe deres skattepligtige indkomst over 7,85 mio. kr. (2016) med 60 %¹⁷. Det vil sige at selskaber, der har skattepligtig indkomst på mere en 7,85 mio. kr. i et indkomstår, vil komme til at betale skat uanset størrelsen af selskabets fremførbare skattemæssige underskud.

Reglen blev indført i 2012¹⁸ på baggrund af den daværende regerings ønske om at styrke indsatsen mod såkaldte *nulskatteselskaber*. Fra et politisk synspunkt var der et ønske om at sikre, at særligt multinationale og store danske selskaber betaler skat i Danmark, selvom de har oparbejdet store skattemæssige underskud.

Underskuddene kan fortsat fremføres ubegrænset, og selskaber risikerer således ikke at få beskåret underskud. Reglen medfører imidlertid en likviditetsbelastning for selskaberne, idet selskaberne skal betale skat tidligere end før reglens indførsel. Tilsvarende medfører reglen en rentefordel for staten.

Reglen kan således anses som en slags ekstraskat for selskaber, der har skattepligtig indkomst på mere end 7,85 mio. kr. og har ligeledes medført en øget administrativ byrde for disse selskaber. I sambeskattningsforhold anvendes reglen samlet for de sambeskattede selskaber, og grænsen på de 7,85 mio. kr. gælder for sambeskattningsindkomsten, det vil sige summen af de sambeskattede selskabers skattepligtige indkomst før modregning af underskud.

Øvrige underskudsfremførselsregler

Med hensyn til underskudsfremførselsregler, der er til fordel for selskaber, bemærker vi, at visse lande giver mulighed for at udnytte skattemæssige underskud mellem koncern forbundne selskaber. Det gælder bl.a. i Danmark, hvor underskud under visse begrænsninger kan udnyttes i sambeskattningen og i Sverige, hvor underskud i ét koncernselskab kan udnyttes i et overskudsgivende koncernselskab ved fradragsberettigede/skattepligtige koncerntilskud.

Vi bemærker desuden, at visse lande giver adgang til modregne underskud opstået i ét indkomstår i tidligere indkomstårs skattepligtige indkomst, såkaldt *tax loss carryback*. Fra et økonomisk synspunkt giver en sådan regel mening i forhold til principippet om beskatning af et selskabs livscyklusnettoindkomst. Fra et fiskalt og administrativt synspunkt giver en sådan mulighed dog en række udfordringer, da det er vanskeligt at budgettere med krav fra skatteydere om tilbagebetaling af en skat, der vedrører tidligere indkomstår.

7.2. Problem og forslag til løsning

Problemstillingen om skattemæssige underskud er en problemstilling, som alene knytter sig til beskatningen af virksomhederne og Færøernes skatteprovnu.

Eventuelle begrænsninger i adgangen til at overføre skattemæssige underskud er en generel problemstilling og ikke en problemstilling, som særligt knytter sig til fiskerierhvervet. Det bør derfor nøje overvejes, om der er behov for særlige begrænsninger i adgangen til at udnytte skattemæssige underskud i forhold til ét erhverv.

Det giver internationalt set anledning til betydelig diskussion om, og i hvilket omfang, det bør tillades at fremføre skattemæssige underskud.

¹⁷ Selskabsskatteloven § 12, stk. 2.

¹⁸ Se Lovforslag L173 af 25. april 2012

Skattelovens § 33, stk. 5, giver mulighed for tidsbegrænset fremførel af skattemæssige underskud. Bestemmelsen indeholder begrænsninger af adgangen til at udnytte tidligere indkomstårs skattemæssige underskud ved akkord, eftergivelse af gæld, konkurs mv. Derimod indeholder bestemmelsen ikke begrænsninger i adgangen til at fremføre skattemæssige underskud ved overdragelse af selskaber med skattemæssige underskud (underskudsselskaber).

Begrænsninger i adgangen til at fremføre skattemæssige underskud vil alt andet lige føre til, at incitamenterne til at investere i nye virksomheder og udvidelse af eksisterende formindskes. Erfaringen fra bl.a. de tidligere danske skatteregler er, at det kræver ret robuste værnsregler, hvis man i praksis skal undgå omstruktureringer og anden form for skatteplanlægning, som reelt kan opretholde en åremålsbegrænsning (fx 5 år).

En regel som den danske 60/40-regel har uheldige og til dels vilkårlige skattemæssige konsekvenser for virksomhederne.

Vi anbefaler, at der ved vurderingen af, om der bør indføres særlige værn om skattemæssige underskud i tilknytning til en fiskerireform, fokuseres på, i hvilket omfang det bør være muligt at modregne et skattemæssigt underskud med overskud fra fiskeri. Den liberale adgang til at fremføre skattemæssige underskud, som fx er opstået i et selskab, uanset der sker ejerskifte af ejerne i selskabet, kan eventuelt føre til, at overskud fra fiskerivirksomhed reelt ikke beskattes som følge af det fremførte skattemæssige underskud.

Hvis dette anses som et problem (hvilket i høj grad er en politisk og skattepolitisk problemstilling), kan flere mulige værnsregler overvejes:

- Det kan overvejes, om det bør indføres værn mod at udnytte skattemæssige underskud i selskaber, som har skiftet aktionærkreds (dvs. værn ved handels med underskudsselskaber).
- Det kan overvejes, om underskud, som er opstået uden for fiskeri, bør kunne fradragtes i overskud fra fiskeri.

Forinden indførel af sådanne regler bør man undersøge det mulige problems omfang. Såfremt der kun i meget begrænset omfang findes selskaber med fremførselsberettigede underskud, vil dette således tale imod at indføre regler herom.

Fylgiskjal 5

Hoyringsskriv peningastovnana, til upprit til nýggja fiskivinnuskipan, apríl 2016

Í teimum 5 nýggju leistunum, sum nevndin hefur lagt fyrir peningastovnarnar, eru fleiri nuancur, sum kunnu gera fíggingsarmöguleikar bæði betri og verri. Tíðin ein íleggjari í- og fíggjari av einari ætlan hava sum grundarlag, er ein avgerandi faktorur. Stutt rættindi eru tískil tyngri at gera íløgu í og fíggja enn long, og rættindi, sum ein annar eiger aftur um x ár, eru eisini tyngri at gera íløgu í og fíggja enn rættindi sum íleggjarin eiger permanent, og sum ein fíggjari kundi fingeð veð í.

Innanfyri hesar bólkingar eru aftur fleiri nuancur, t.d. um stutt tíð merkir 5 ella 10 ár ella nakað annað, um long tíð merkir 10 ella 15 ár ella nakað annað, o.s.fr.

Tíðin er helst mest avgerandi faktorurin fyrir fíggings- og treytum, og afturgjaldsevnum, tí sveiggini sum eru í einari vinnu kunnu verri absorberast við styttri enn við longri rættindum. Helst kann sigast – við nökulunda vissu – at fiskiveiða t.d. sæð yvir eitt 10-ára skeið, hefur bæði goð ár, rímilig ár og vánalig ár.

Hevur tú so keypt rættindi í 10 ár, fíggjað við 10 ára láni, har 3 ár eru vánalig og ikki forrenta skuldina, so hevur tú bara 7 ár at gjalda skuldina í, innan rættindini fella aftur til landið. Tað krevur at hini 7 árinu helst eru langt yvir meðal, sum helst er ógvuliga óvist. Tí er ikki óhugsandi, at peningastovnar í slíkum scenarii leggja upp fyrir vánalig ár vera, soleiðis at fíggging av 10-ára rættindum skulu vera afturgoldin skjótari enn eftir 10 árum.

Styttri tíð = stórri óvissa = tyngri fíggingsarmöguleikar og íløguhugur = hægri renta og stórri eginfíggung

Evnini at gjalda lán aftur innanfyri avtalaðað tíðarskeiðið eru helst mest avgerandi grundarlagið fyrir fíggings, og EBITDA, ella úrslit innan avskrivingar (avdráttir), rentur og skatt, inngongur sum tað berandi í hesari metingVanligt er, at peningastovnar ikki veita stórri lán enn x ferðir EBITDA.

Styttri tíð = stórri krav til EBITDA ella minni fíggung = stórri eginfíggung

Í viðlagda arkið er skuld/EBITDA faktorurin tikan skematiskt við, men her eru so nógvar nuancur, at hetta skal takast við fyrivarni, og er bert tikan við fyrir at lýsa eina metta gongd, men verður ikki vektað í mun til aðrar faktorar.

Er eitt stórt EBITDA, og væl yvir tað kravda, so kundi hugsast at kravið til eginfíggung bleiv minni, tí sjálvur raksturin bar ætlanina. Men her kemur trupulleikin at meta um nýggjar aktørar, har EBITDA bert er á einari rakstrarætlan, og ikki enn hefur “þrógað seg”. Tá vil kravið um eginfíggung altíð verða stórri enn har talan er um felög sum eru í rakstri, og sum longu hava eitt EBITDA, og bert skulu gera eina íløgu afturat.

Fíggung av aktívum/rættindum

Sum longu lýst, eru evnini at afturgjalfa lán tað sum vigar tyngst í meting av fíggingsarmöguleikum.

Ætlanir eru tó ongantið nágreinilag ví sind, og tískil er eitt høvðuðsprincipp hjá fíggingsstovnum, at tikið verður veð í tí sum skal fíggjast. Hetta hefur ikki borið til í fiskivinnu higartil, tá hugsað verður um dagar og rættindi, og tískil er fíggings til føroysku fiskivinnuna á sjógví grundað á fíggings av- og veð í skipum burturav. Tó hefur siðvenja verið, at fiskidagar og rættindi hoyra til skipið, um skipið verður kravt á tvang, og hefur tað skapt eitt ávist grundarlag fyri fíggings sæð í mun til tíðina. Men fíggingsar til skip aftaná at loyvi blivu uppsøgd til 31.12.2017, hava bert verið sporadiskar, og í stórustan mun grundað á sterk feløg og/ella internationalt umsetilig skip, sum kunnu "umvekslast" til pening.

Í skipan, har rættindi altið skulu aftur til landið aftaná x ár, verður hugtakið "veð" eliminerað, tí veðhavari ongantið kann hugsast at fáa betri rætt enn landið (eigarin).

Styttri tíð og utan veð = í mestan mun bert fíggings til verandi aktørar, sum hava sterkan solvens og/ella kunnu veita umsetliga trygd = trupult hjá nýggjum aktórum

Longri tíð og við veð = rúmari mögulekar fyri fíggings = men virðið av veðnum minkar við árunum = og lánnini mugu tískil helst hava væl styttri afturgjaldstíð enn loyvini eru galdandi = setir stór krøv til raksturin og styrkina hjá íleggjaranum

Peningastovnarnir leggja sostatt dent á, at tað sum vit fíggja kann latast peningastovnunum sum trygd. At peningastovnar fíggja eitt aktiv, sum er ogn hjá 3. manni, og fellur aftur til hansara aftaná x ár, utan at peningastovnurin kann verja síni áhugamál, er helst ókent.

Samanumtikið

Onki kann við vissu sigast um möguleikarnar at draga at sær íleggjarar og fíggings til ymsu leistirnar. Her vil ein nærrí útgreining verða neyðug, og hugsast kann bæði at onkur leistur – tá avtornar – als ikki er fíggingsbarar, ella kann verða fíggingsbarar í minni ella stórrí mun.

Okkara viðmerkingar eru tí generellar, og hava tikið útgangsstøði í, at allur fiskiskapur skal leggjast undir ymsu leistirnar. Vit hava ikki mett um x% av toski, makreli etc.

Stutt kunnu leistirnir skitserast soleiðis:

1. Núverandi, er í hesum høpi tað neutrala útgangsstøði
2. Eginkvotur + tilfeingsjald, verður í mun verandi skipan mett at hava nærum óbroyttar fíggingsarmöguleikar –og treytir í mun til verandi, og at skapa minst óvissu
3. Uppboðssøla – stutt, verður í mun til í dag mett at hava stórstu óvissu, og at hava væl verri fíggingsarmöguleikar –og treytir, og væl stórrí eginpeningskrav
4. Uppboðssøla – long + forkeypsrætt, verður í mun til verandi skipan mett at hava nakað stórrí óvissu og nakað verri fíggingsarmöguleikar og stórrí krav til egnfíggings
5. Almenn útbjóðing, verður í mun til verandi skipan mett at hava nakað stórrí óvissu og nakað verri fíggingsarmöguleikar og stórrí krav til egnfíggings
6. Útlutingarskipan, verður í mun til verandi skipan mett at hava nakað stórrí óvissu og nakað verri fíggingsarmöguleikar og stórrí krav til egnfíggings

Hjálagda ark víslir tískil eina gongd (tendens) sum vit meta ymsu leisturnir leggja upp til. Vit siga tó í roynd og veru onki beinleiðis um fíggingsarmöguleikarnar í öllum nuancum, sum framlögdu leisturnir helst innihalda og leggja upp til í verandi líki.

Evni:

Burðardyggar stovnar – týdning fyrir vinnuna

Inngangur

Egil Olsen limur í nevndini, sum er sett at gera tilmæli um nýggja fiskivinnuskipan eftir 2018, hefur heitt á okkum, um at gera lýsing av hvønn týdning tað hevði havt fyrir vinnuna á sjóvni og landi, um fiskastovnarnir við Føroyar vórðu lívfrøðliga væl fyrir, og veiðan eftir høvuðsfiskasløgunum toski, hýsu og upsa var burðardygg.

Burðardygg veiða fyrir hesi fiskasløg er sett til

25.000 tons av toski

15.000 tons av hýsu

40.000 tons av upsa

sum søguliga hefur víst seg at verða tann veiða, sum hesir stovnar kunnu bera undir vanligum umstøðum.

Lýsingin tekur støði í hesum høvuðstættum:

- Ávirkan á skipini í bólki 2 og 3 undir fiskidagaskipanini
- Týdning fyrir möguleikan at endurnýggja flotan
- Týdning fyrir flakavinnuna

Tað hefur verið ført fram at um botnfiskastovnarnir við Føroyar fingu frið fyrir veiðu í 2 ár vildi hetta verið nóg mikið at fingið hesar á burðardygjum støði. Í longd av hesum hevur Egil eisini heitt á okkum um at lýsa hvørja ávirkan tað vildi havt á vinnuna um öll veiða eftir botnfiskasløgunum var steðga í 2 ár. Ein sovorðin veiðusteðgur vildi havt ávirkan á nóg ymisk viðurskifti í samfelagnum. Okkara lýsing tekur bert støðið í beinleiðis týdningini fyrir vinnuna t.e. flotan og flakavinnuna.

Fyritreytir

Greiningin hjá okkum tekur støði í roknskapargreining, sum vit á hvørjum ári gera fyrir fiskiflotan og fyrir flakavinnuna. Støðið er tikið í tølunum fyrir 2014, sum eru nýggjastu roknskapartølini fyrir samlaða flotan, sum vit hava.

Viðvíkjandi veiðumongdum eru tølini fingin frá FVE.

Ein onnur týðandi fyritreyt í hesi greining er veiðan eftir øðrum fiskasløgum, ið er óbroytt.

Veiðunøgdir og veiðuvirði 2014

Talvan niðanfyri vísir veiðuna eftir nevndu fiskasløgum undir Føroyum í 2014 eins miðal avreiðingarprísur fyrir nevndu fiskasløg er vístur.

Veiða 2014	Mongd	Miðalprísur
Toskur	6.800	14,15
Hýsa	2.914	14,13
Upsi	21.713	8,06

Sum sæst og sum eisini er kunnugt er veiðan langt undir tað, sum verður mett möguligt, um stovnarnir eru á burðardyggum stöði.

Við fyrirtreyt av, at meirveiðan við burðardyggum stovnum fekk sama miðalprís, sum staðfesta veiðan í 2014, hevði hetta givið eitt meir avreiðingarvirði á ca. 575 mió.kr., sum kann sundurgreinast sum víst niðanfyri.

Meirveiða við burðardyggum stovnum	Mongd	Miðalprísur	Virði
Toskur	18.200	14,15	257.619
Hýsa	12.086	14,13	170.731
Upsi	18.287	8,06	147.326
Samlað	48.574	11,85	575.676

Við einum miðal samlaðum hýruprosenti á 37,5% hevði hetta givið ca. 215 mió.kr. meira útgoldið í hýrum.

Ávirkan á bólk 2 og 3 av burðardyggum stovnum

Fyri at lýsa týdningin fyrir flotan er tikið stöði í rakstrartölunum fyrir skipini í bólkum 2 og 3. Ein meirveiða vil sjálvandi hava týdning fyrir restina av botnfiskaflotanum eisini, men henda er ikki lýst her, tá vit ikki hava samlað roknkapartöl fyrir henda partin av flotanum.

Niðanfyri er víst, hvussu stóran part av veiðuni skip í bólkum 2 og 3 veiddu av nevndu fiskaslögum í 2014:

Býti í %	Bólkur 2	Bólkur 3
Toskur	17,3%	29,6%
Hýsa	11,4%	29,8%
Upsi	95,1%	0,4%

Um sama býti verður brúkt fyrir meirveiðuna, gevur hetta nögdirnar, sum vístar niðanfyri:

Býti í tons	Bólkur 2	Bólkur 3
Toskur	3.141	5.395
Hýsa	1.376	3.601
Upsi	17.393	74
Samlað	21.910	9.070

Sum sæst hevði samlaða veiðunøgdin hjá hesum bólkum verið økt við næstan 31.000 tonsum, 22.000 tons fyrir bólk 2 og 9.000 tons fyrir bólk 3.

Við stöði í roknkapartölunum, sum vit hava fyrir flotan fyrir 2014, hava vit hugt eftir hvønn týdning tað hevði hagt, um möguligt var at veiða umrøddu nögdirnar av toski, hýsu og upsa.

Bólkur 3

Tölini fyrir bólk 3 eru víst niðanfyri

Línuskip	2014 Almennur roknskapur	2014 Burðardyggir stovnar	Broyting
Tal av skipum	13	13	
Nettosøla	154.488	293.780	139.292
Rakstrarkostnaður	-64.560	-64.560	
Bruttoúrslit	89.928	229.220	139.292
Starvsfólkakostnaður	-78.554	-146.890	-68.336
Úrslit á ðr. avskr. og rentur (EBITDA)	11.374	82.330	70.956
EBITDA pr. skip	875	6.333	5.458
Lyklatöl rakstur			
Tons íalt	12.685	21.755	9.070
Miðalveiða pr. dag	4,20	7,20	3
Miðalveiða pr. skip	976	1.673	698
Miðalprísur	12,18	13,50	1
Dagar á fiskileið (mynstring)	3.020	3.020	0
Søla pr. dag (tkr.)	51	97	46
Fyritreytir	Broyting		
Veiðutrýst	0%		
Variabul kostnaður	90%		
Hýru- og starvsfólk í %	50%		
Toskaprísur	0%		
Hýsuprísur	0%		
Upsaprísur	0%		
Toskur av øking	29,6%		
Hýsa av øking	29,8%		
Upsi av øking	0,4%		

Viðvíkjandi fyritreytum fyrir okkara útrokningum eru hesar í høvðusheitum vístar omanfyri. Annars kann stutt sigast um hesar, at sum grundleggjandi fyritreyt er tann, at meirveiðan av nevndu fiskaslögum kemur afturat verandi veiðu.

Við hesum fyritreytum sæst, at sølan hjá bólki 3 hevði hækkað við ca. 139 mió.kr. Um hugt verður eftir gongdini í EBITDA sæst, at hetta økist frá ca. 11,4 mió.kr. til ca. 82,3 mió.kr. Pr. skip er talan um eina øking á ca. 5,5 mió.kr. frá 0,9 mió.kr til 6,3 mió.kr.

Í útökningini omanfyri er sett sum fyritreyt, at veiðutrýstið/orkan er óbroytt. Um hugt verður eftir hvørja ávirkan broytingin av veiðutrýstinum hefur á EBITDA, so er hetta víst niðanfyri í broyting +/- 10%

Veiðutrýst	10%	-10%
EBITDA samlað	76.520	88.140
EBITA pr. skip	5.351	7.533

Sum sæst økist EBITDA við ca. 1,2 mió.kr. pr. skip, um veiðutrýstið/orkan lækkar við 10%, meðan ein øking á 10% minkar EBITDA við ca. 1,0 mió.kr. pr. skip.

Bólkur 2

Partrolarar + lemmatrolarar	Almennur roknskapur	Burðardyggir stovnar	Broyting
	2014	2014	
Tal av skipum	30	30	
í. t.kr.			
Nettosøla	425.430	617.177	191.747
Annar kostnaður	-239.696	-239.696	0
Bruttoúrslit	185.734	377.481	191.747
Starvsfólkakostnaður	-170.932	-231.441	-60.509
Úrslit á ðr. avskr. og rentur (EBITDA)	14.802	146.039	131.237
EBITDA pr. skip	493	4.868	4.375
Lyklatøl rakstur			
Tons íalt	68.362	90.272	21.910
Miðalprísur	6,22	6,84	0,61
Miðalveiða pr. dag	8,96	11,83	2,87
Miðalveiða pr. skip	2.279	3.009	730
Dagar á fiskileið (mynstring)	7.630	7.630	0
Søla pr. dag (tkr.)	56	81	25

Fyritreytir	Broyting
Veiðutrýst	0%
Variabul kostnaður	90%
Hýru- og starvsfólk í %	38%
Toskaprísur	0%
Hýsuprísur	0%
Upsaprísur	0%
Toskur av øking	17,3%
Hýsa av øking	11,4%
Upsi av øking	95,1%

Fyritreyt viðvíkjandi verandi veiðu eru tær somu, sum fyrir bólki 3, tvs. at verandi veiða broytist ikki av øktu veiðuni orsakað av burðardyggari veiðu.

Við hesum fyritreytum sæst, at sólan hjá bólki 3 hevði hækkað við ca. 192 mió.kr. Um hugt verður eftir gongdini í EBITDA sæst, at hetta økist frá ca. 14,8 mió.kr. til ca. 146,0 mió.kr. Pr. skip er talan um eina øking á ca. 4,4 mió.kr. frá 0,5 mió.kr. til 4,9 mió.kr.

Í útrocningini omanfyri er sett sum fyritreyt, at veiðutrýstið/orkan er óbroytt. Um hugt verður eftir hvørja ávirkan broyting av veiðutrýtinum hevur á EBITDA, so er hetta víst niðanfyri í broyting +/- 10%

Veiðutrýst	10%	-10%
EBITDA samlað	124.467	167.612
EBITA pr. skip	3.772	6.208

Sum sæst økist EBITDA við ca. 1,3 mió.kr. pr. skip, um veiðutrýstið/orkan lækkar við 10%, meðan ein øking á 10% minkar EBITDA við ca. 1,2 mió.kr. pr. skip.

Möguleikar fyrir endurnýgging

Eitt sum mangan er frammi í sambandi við botnfiskaflotan, sum fiskar við Føroyar, er vantandi endurnýggingin av fiskiflotanum, sum manglandi lónsemi í rakstrinum hevur havt við sær. Við støði í okkara útrocningum fyrir flotan við burðardyggum stovnum, hava vit hugt eftir hesum möguleika.

Fyritreytirnar eru vístar niðanfyri:

	Bólkur 2	Bólkur 3
Möguleikar fyrir endurnýggjjan		
Ílögukostnaður	42.500	47.500
Fígging		
Eginfígging	30%	12.750
Lánfígging	70%	29.750
Skattaprosent	18%	
Krav til avkast		
Eginfígging	12,00%	
Lánfígging	6,00%	
Miðalavkast	7,04%	
Brúkstíð	15	15
Scrapvirði	40%	40%
Scrapvirði í DKK	17.000	19.000
Árlig avskriving/ávdráttur	1.700	1.900
EBITDA, burðardyggur stovnur	4.868	6.333
Renta lánfígging eftir skatt	1.464	1.636
Renta eginfígging	1.530	1.710
Eftir til niðurgjalding	1.874	2.987
Niðurgjalding - avskriving (tilfeingisrenta?)	174	1.087

Í talvuni omanfyri er hugt eftir hvørjar möguleikar eru fyrir endurnýgging av flotanum í bólki 2 og 3 við teimum EBITDA pr. skip, sum greining okkara hefur vist at veiða við burðardyggum stovnum hefur við sær.

Viðvíkjandi ílögukostnaðinum á 45 og 50 mió.kr. er hetta kostnaður, sum vit hava fingið upplýst við fyrispurningum til verandi aktørar í ávikavist bólki 2 og 3.

Viðvíkjandi býtinum á 30% eginfígging og 70% lánfígging byggir hetta býtið á okkara kunnleika til hesi viðurskifti og tey krøv, sum fíggingarstovnar seta undir núverandi skipan. Avkastkravið til lán- og eginfígging er eisini ein meting við útgangsstøði í okkara kunnleika til hesi viðurskifti, eins og metta scrapvirði eisini er ein meting.

P/F skatt hava vit sett óbroyttan til 18%.

Okkara útrocningar vísa, at raksturin í bólki 2 og 3 kann bera ílögur í nýggjari vinnutól, um stovnarnir koma uppá burðardyggt fyrir tey mest týðandi fiskaslögini tosk, hýsu og upsa.

Útrocningarnar vísa, at úrslitið gerst betri fyrir bólk 3 enn bólk 2, hetta skal síggjast, at veiðan eftir toski og hýsu økist lutfalsliga mest, og hesi fiskaslög hava störst týdning fyrir skipini í bólki 3.

Ávirkan á flakavinnuna á landi

Fyri at lýsa ávikanina á flakavinnuna á landi hava vit tikið stöðið í teirri roknspapargreining, sum vit hava gjört fyrir hesa vinnu árin 2010 – 2014. Talan er um greining umfatandi 7 – 8 flakavirkir, sum hava virkað millum 60 – 80% av virkaðu ráfiskamongdini í tíðarskeiðnum.

Niðanfyri er víst miðal töl fyrir høvðustølini í hesi greining.

	Miðal
Miðal rávørundogd	44.692
Miðal framleiðsluvirði	871.698
Framleiðsluvirði pr. kg.	
ráfisk	19,50
Miðal útreiðslur rávørur og hjálpitilfar	588.365
Rávørur og hjálpitilfar í %	67,5%
Annar kostnaður	45.538
Annar kostnaður í %	5,2%
Miðal starvsfólkakostnaður	162.171
Starvsfólkakostnaður í %	18,6%

Um hesi miðaltöl verða nýtt sum grundlag fyrir útrocning av virðisøking av meirveiðuni orsakað av burðardyggum stovnum, so gevur hetta hesi høvuðstøl fyrir flakavinnuna á landi.

Ráfiskanøgd (tons)	48.574
Framleiðsluvirði	947.421
Útreiðslur fyrir rávørur og hjálpitilfar	-639.475
 Bruttoúrslit	 307.947
Starvsfólkakostnaður	-176.259
Annar rakstrarkostnaður	-59.393
 Úrslit áðrenn rentur og avskrivingar (EBITDA)	 72.295

Sum sæst hevði framleiðsluvirðið hjá flakavinnuni hækkað við næstan 950 mió.kr., starvsfrólkakostnaðurin hevði verið øktur við 176 mió.kr. og EBITDA verið ca. 72 mió.kr. størri. Staðfestast kann tískil, at handan øking hevði havt stóran týdning fyrir flakavinnuna á landi.

Niðurstøða

Staðfestast kann tískil, at um tað var möguligt at taka tað úr okkara høvuðsfiskastovnum, sum verður mett lívfrøðiliga burðardygt nevniliga

Toskur	25.000
Hýsa	15.000
Upsi	40.000

hevði hetta havt al stóran týdning fyrir føroyska búskapin.

Nøkur høvuðstøl kunnu nevnast her:

- Framleiðsluvirðið/útflutningsvirðið hevði hækkað við ca. 950 mió.kr.
- Lønarútgjaldingarnar í flotanum og fiskaframleiðsluni høvdu økst við ca. 390 mió.kr.
- Betri lønsemi hevði gjørt tað möguligt hjá botnfiskaflotanum at endurnýggja seg, tá EBITDA í hesum parti av flotanum hevði kunnað borið nýiløgur í skip á 40 – 50 mió.kr. pr. stk.

Fylgiskjal 7. Yvirlit yvir loyvisskipanir eftir fiskiskapi og slag av reguleringu

Frágreiðing til yvirlitið

Felags fiskidagar er ein skipan, har ein partur av fiskidøgunum verður settur av til at fiska hjá einum bólki av fiskiførum undir einum.

Egnir fiskidagar: Felags fiskidagar verða býttir út á einstök skip.

Heildarkvota er tann nøgd av einum fiskaslagi, ið føroysk fiskifør hava rætt at veiða.

Felagskvota er tann partur av eini heildarkvotu, ið verður settur av til at fiska hjá einum bólki av fiskiførum undir einum.

Felagskvota við hámarki, er tá felagkvotan verður latin við avmarking fyri hvort einstakt fiskifar. Hámörkini til samans eru vanliga stórrí enn felagskvotan.

Eginkvota merkir, at felagskvota er býtt út á einstök skip.

Loyvistal merkir, at atgongdin til fiskiskapin er avmarkað við talið av fiskiloyvum.

Ikki ásett merkir, at hvørki kvotur ella fiskidagar avmarkað fiskiskapin.

Fiskiloyvisslag	Skipan	Rættindaslag
Føroyskur sjógvur		
Bólkur 2, 3, 4A, 4B og 4T	Fiskidagar	Egnir fiskidagar
Bólkur 5, útróðrarbátar undir 15 tons á húkaveiðu	Fiskidagar	Felags fiskidagar
Botnfishkur á Føroyabanka, bólkur 4 og 5	Fiskidagar	Felags fiskidagar
Havtasku við górnunum á føroysku landleiðunum	Loyvistal	Ikki ásett
Svartkalvi og havtaska við górnunum á føroysku landleiðunum	Loyvistal	Ikki ásett
Svartkalvi við górnunum á føroysku landleiðunum	Loyvistal	Ikki ásett
Gullaksur á ytru landleiðini	Heildarkvota	Felagskvota
Heystgýtandi sild í føroyskum sjógví	Heildarkvota	Eginkvota
Hummaraveiða á Tangafirði og har um leiðir	Heildarkvota	Felagskvota við hámarki
Hummaraveiða aðrastaðni í føroyskum sjógví	Heildarkvota	Eginkvota
Jákupsskel	Loyvistal	Ikki ásett
Krabbi	Loyvistal	Ikki ásett
Trolveiða eftir flatfiski innan fyri 12 fjórðingar	Fiskidagar	Egnir fiskidagar
Grønlendskur sjógvur		
Botnfishkur í Eysturgrønlandi, toskur og svartkalvi	Heildarkvota	Felagskvota
Kongafiskur og svartkalvi í Eysturgrønlandi (ES-kvota)	Heildarkvota	Eginkvota
Rækjuveiða í Eysturgrønlandi (ES-kvota)	Heildarkvota	Eginkvota
Fiskiskapur eftir svartkalva í Vesturgrønlandi	Heildarkvota	Felagskvota

Fiskiloyvisslag	Skipan	Rættindaslag
Íslendskur sjógvur		
Botnfiskur í íslendskum sjógví	Heildarkvota	Eginkvota
Lodna í íslendskum sjógví	Heildarkvota	Eginkvota
ES-sjógvur		
Blálonga í ES-sjógví	Heildarkvota	Felagskvota
Brislingur í ES-sjógví	Heildarkvota	Felagskvota
Brosma og longa í ES-sjógví	Heildarkvota	Felagskvota
Hvitingsbróðir í ES-sjógví	Heildarkvota	Felagskvota
Rossamakrelur í ES-sjógví	Heildarkvota	Felagskvota
Sild í ES-sjógví, ICES-øki IIIa N (Skagerak)	Heildarkvota	Felagskvota
Barentshavið		
Botnfiskur í norskum sjógví, norðan fyrir 62°N	Heildarkvota	Eginkvota
Botnfiskur í russiskum sjógví í Barentshavinum	Heildarkvota	Eginkvota
Rækjuveiða í russiskum sjógví í Barentshavinum	Heildarkvota	Felagskvota
Botnfiskur í verndarökinum við Svalbard	Heildarkvota	Eginkvota
Hørpuskel við Svalbard	Ikki ásett	Ikki ásett
Rækjuveiða við Svalbard	Fiskidagar	Felags fiskidagar
Svartkjaftur, norðhavssild og makrelur		
Fiskiskapur eftir svartkjafti á fleiri leiðum í 2016	Heildarkvota	Eginkvota
Makrelveiða á fleiri leiðum, nótaskip	Heildarkvota	Eginkvota
Makrelveiða á fleiri leiðum, bólkur 4A, 4B, 5 o.a.	Heildarkvota	Felagskvota
Makrelveiða á fleiri leiðum, ídnaðarskip	Heildarkvota	Felagskvota við hámarki
Makrelveiða á fleiri leiðum, ísfiskatrolalarar (bólkur 2)	Heildarkvota	Felagskvota við hámarki
Makrelveiða á fleiri leiðum, línuskip	Heildarkvota	Felagskvota
Makrelveiða á fleiri leiðum, rækjuskip	Heildarkvota	Felagskvota við hámarki
Makrelveiða á fleiri leiðum, trolbátar (bólkur 4T)	Heildarkvota	Felagskvota
Makrelveiða á fleiri leiðum, verksmiðjuskip	Heildarkvota	Felagskvota við hámarki
Norðhavssild, nótaskip	Heildarkvota	Eginkvota
Norðhavssild, ídnaðarskip	Heildarkvota	Felagskvota við hámarki
Altjóða sjógvur		
Kongafiskur í NAFO-øki 3M	Heildarkvota	Felagskvota
Others-kvotur í NAFO-skipanarökinum	Heildarkvota	Felagskvota
Svartkalvi í NAFO-økjunum 3LMNO	Heildarkvota	Felagskvota
Toskur á Flemish Kap, NAFO-øki 3M	Heildarkvota	Felagskvota
Botnfiskur í altjóða sjógví í NEAFC-økinum	Fiskidagar	Felags fiskidagar
Búrfiskur í altjóða sjógví í NEAFC økinum	Heildarkvota	Felagskvota
Langasporl í altjóða sjógví í NEAFC-økinum	Felags NEAFC-kvota fyrir öll lond	
Fiskiskapur eftir kongafiski í Irmิงarhavinum	Heildarkvota	Eginkvota
Kongafiskur í NEAFC Regulatory Area, ICES-øki I og II	Heildarkvota	Felagskvota

Fiskiloyvisslag	Skipan	Rættindaslag
Rækjuveiða í altjóða sjógví í NEAFC-skipanarókinum	Ikki ásett	Ikki ásett
Rossamakrelur í Suðurstillaþavinum, SPRFMO	Heildarkvota	Felagskvota

Fylgiskjal 8. Økisfriðingar og tekniskar reglur í fiskiskapinum í føroyskum sjógví

Hetta skjalið er eitt yvirlit yvir økisfriðingar og tekniskar reguleringar í fiskiskapinum í føroyskum sjógví.

Økisfriðingar

Inngangur

Eitt týdningarmikið amboð í fyrisitingini av fiskiskapinum í føroyskum sjógví er, at leiðir eru friðaðar fyri øllum fiskiskapi ella fiskiskapi við ávísum reiðskapi – bráðfeingis, partar av árinum ella alt árið.

Um sæð verður burtur frá teimum friðingum, sum vórðu settar í verk uttan fyri táverandi 12 fjórðinga fiskimarkið í 1973, so kom tann fyrsta veruliga føroyska friðingin í 1978, tá ein leið norðanfyri varð friðað fyri troli í tveir mánaðir. Síðan tá eru nógvar friðingar komnar afturat, serliga árini 1990-1994. Onkrar tillagingar og broytingar hava verið, men grundvöllurin undir skipanini við økisfriðingum er at kalla óbroyttur seinastu 20 árinu.

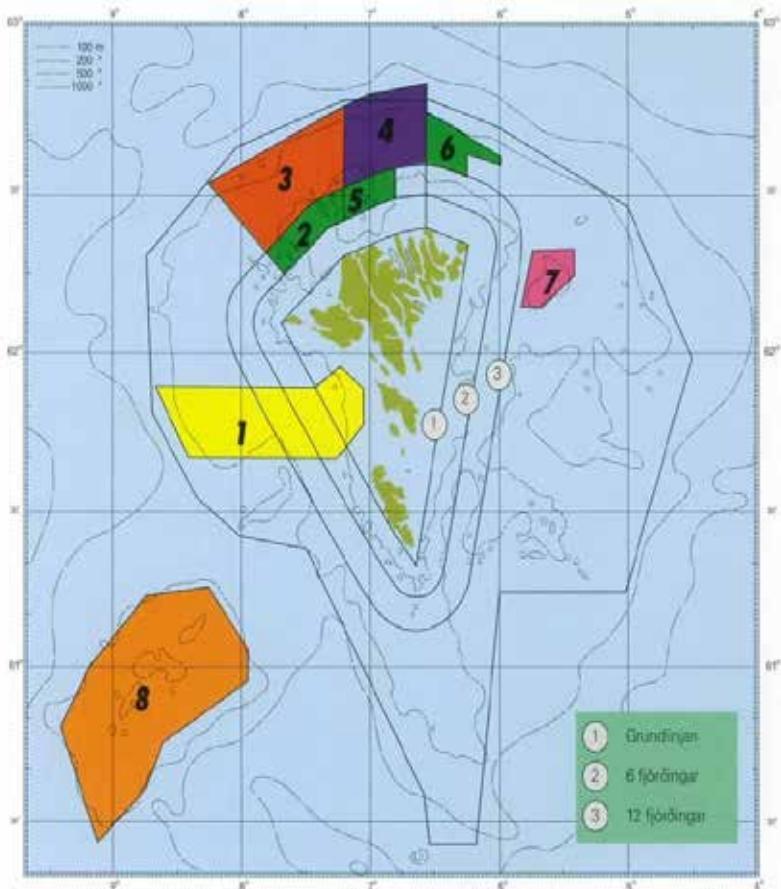
Tá friðingar eru settar í verk, hava endamálini verið ymisk. Í summum fórum hava friðingarnar eitt beinleiðis stovnsrøktarendamál og/ella skulu verja og varðveita vistskipanir. Dómi um slíkar friðingar eru gýtingarfriðingar, ungfiskareglur og bráðfeingis veiðibann, friðaðar smáfiskaleiðir og korallfriðingar.

Endamálið kann eisini vera at halda ymiskar veiðihættir atskildar. Meginparturin av landgrunninum er býttur sundur í reiðskapsøkir og økir, har bert ávízar skipastøddir hava loyvi at royna: Ein stórvartur er stongdur fyri troling, soleiðis at einans veiða við húki er loyvd. Leiðirnar innan fyri seks fjórðingar er stongdar fyri størru línuskipunum, veiða við gønum eftir havtasku og svartkalva er avmarkað til djúp økir, og troling eftir flatfiski innan fyri 12 fjórðingar er bert loyvd í ávísum økjum um summaríð.

Gýtingarfriðingar

Í Føroyum hava vit í nögv ár havt skipanir við tíðaravmarkaðum veiðibanni á gýtingarleiðum.¹ Fiskiskapur á gýtingarleiðum verður mettur at órógva sjálva gýtingina og kann ávirka, hvussu nögv setir til fiskastovnarnar. Tí eru leiðir í føroyskum sjógví friðaðar fyri øllum ella ávísum fiskiskapi í gýtingartíðini. Sum vit síggja á mynd 1, eru flestu gýtingarfriðingar norðanfyri, vestanfyri og á Føroyabanka.

¹ Kunngerð nr. 4 frá 9. februar 2006 um tíðaravmarkað veiðibann á gýtingarleiðum.

Mynd 1. Gýtingarfriðingar

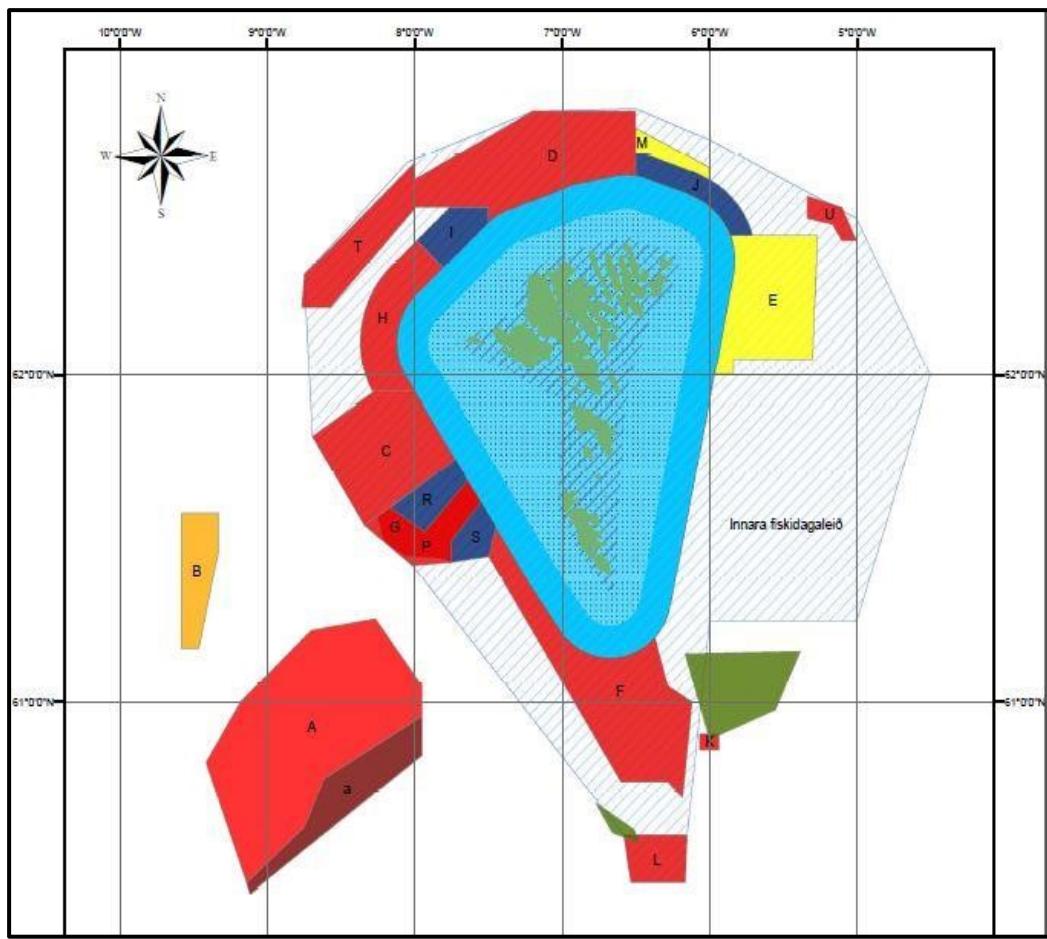
1. Stongd frá 15/02 til 31/03. Veiða við snellu og veiða við gørnum eftir havtasku undantikin.
2. Stongd frá 15/02 til 15/04 fyrir línu fær yvir 80 tons. Fær, stórra enn 80 tons og utan egningarmaskinu undantikin.
3. Stongd frá 01/02 til 01/04. Veiða við snellu og veiða við gørnum eftir havtasku undantikin.
4. Stongd frá 15/01 til 15/05. Veiða við troli ikki loyvd.
5. Stongd frá 15/02 til 15/04. Veiða við snellu, snøri og tráðu undantikin.
6. Stongd frá 15/02 til 15/04. Øll veiða.
7. Stongd frá 15/01 til 01/04. Veiða við línu og snellu undantikin.
8. Stongd frá 01/03 til 01/05. Øll veiða.

Kelda til kort: Skipalistin.

1. Trolfriðingar og smáfiskaleiðir

Ein rættliga stórur partur av landgrunninum er friðaður fyrir trolveiðu. Trolfríu økini, sum eru víst á mynd y, stuðla stovnrökta rendamálunum, hóast hugsanin í síni tið mest hefur verið at halda ymiskan reiðskap atskildan, serliga húk og trol. Nógv av trolfríu økjunum, ið vórdu sett inn í lögina miðskeiðis í 1990-unum, eru hýsu- og toskaleiðir, sum eru stongdar fyrir trolveiðu fyrir at verja húkaflotan.

Summar av trolfriðingunum eru heilársfriðingar av smáfiskaleiðum. Hugsanin við hesum er at geva fiskinum möguleika at vaksa seg stórra, so at hann gevur betri úrtøku. Óki T vestur úr Mykinesi og óki U eystur úr Fugloynni eru gjørd fyrir at verja smáfisk, (sí kort).

Mynd 2. Leiðir, stongdar fyri troli.

Innan fyri 12 fjórðingar er öll veiða við troli bannað, undantíkin troling við serloyvi.

- a. Stongt fyri trolveiðu frá 01/06 til 31/08.
- B. Stongt fyri trolveiðu frá 20/01 til 01/03.
- E. Stongt fyri trolveiðu frá 01/04 til 31/01.
- M. Stongt fyri trolveiðu frá 01/02 til 01/06.

A, C, D, F, G, H, I, J, K, L, P, R, S, T og U stongdir fyri trolveiðu. Bannið í I, J, R og S fevnir ikki um trolrarar við 500 hk maskinorku ella minni.

Kelda til kort: Skipalista.

Meginparturin av Føroyabanka er við lög friðaður fyri allari veiðu, tó so at lógin heimilar landsstýrismanninum við kunngerð at loyva tiðaravmarkaðari veiðu við snellu, snøri ella tráðu.

Viðvíkjandi friðing av smáfiskaleiðum var í tíðarskeiðnum juli 2011 til august 2013 kunngerð, sum friðaði allar leiðir inni við land fyri vinnligum fiskiskapi við línu. Somuleiðis voru ein leið eystanfyri og ein leið vestanfyri friðaðar. Endamálið var at verja teir yngstu árgangirnar av hýsu og toksi.

Korallfriðingar

Síðan 2005 hava verið reglur, sum banna veiðu við botntroli á ávísum leiðum fyri at verja korallir á botni.² Korallir verða vanliga roknaðar sum týdningarmikil partur av vistskipanini á botni og harvið umhvørvinum hjá fiski.

² Kunngerð nr. 7 frá 20. januar 2005 um friðað øki fyri troling.

Bráðfeingis veiðibann á ungfiskaleiðum

Ungfiskareglur hava verið partur av skipanini av fiskiskapinum í fóroyskum sjógví síðan 1989. Tær eru ásettar í lóginum um vinnuligan fiskiskap frá 1994 og í kunngerðum frá 1993.

Skipanin ber í stuttum í sær, at fiskifør hava skyldu at boða Vørn frá, um íblandingin av ungfiski er meiri enn eitt ásett hámark. Vørn kannar síðan málið og hevur heimild at lýsa bráðfeingis veiðibann á leiðini.

Endamálið við at friða ungfiskaleiðir er at geva fiskinum frið at vaksa ta fyrstu tíðina, tá ið hann vanliga veksur skjött, og at loyva honum at gýta minst eina ferð fyri á tann hátt at stuðla undir burðardygt veiðimynstur og tilgongdina til fiskastovnarnar.

Talva 1: Ungfiskur og hámark fyri íblanding av ungfiski

Við heitið ungfiskur er at skilja:

UPSI (Pollachius virens), ið er minni enn 55 cm, máldur fremst frá høvdi til aftast á sterti.

TOSKUR (Gadus morhua), ið er minni enn 50 cm, máldur fremst frá høvdi til aftast á sterti.

HÝSA (Melanogrammus aeglefinus), ið er minni enn 45 cm, máld fremst frá høvdi til aftast á sterti.

LAKSUR (Salmo salar), ið er minni enn 60 cm, máldur fremst frá høvdi til aftast á sterti.

STÓRUR KONGAFISKUR (Sebastes marinus) og TRANTKONGAFISKUR (Sebastes mentella), ið er minni enn 37 cm, máldur fremst frá høvdi til aftast á sterti.

BLÁLONGA (Molva byrkellange), ið er minni enn 75 cm, máld fremst frá høvdi til aftast á sterti.

LONGA (Molva molva), ið er minni enn 75 cm, máld fremst frá høvdi til aftast á sterti.

BROSMA (Brosme brosme), ið er minni enn 50 cm, máld fremst frá høvdi til aftast á sterti.

HVÍTINGUR (Merlangius merlangus), ið er minni enn 35 cm, máldur fremst frá høvdi til aftast á sterti.

Hámark fyri íblanding av ungfiski:

Í UPSAVEIÐU mugu ikki meiri enn 30% í tali í hvørjum háli/fyri snellu hvønn dag vera ungfiskur, smb. § 1.

Í TOSKAVEIÐU mugu ikki meiri enn 30% í tali í hvørjum háli/hvørjari setu vera ungfiskur. Hámarkið er galddandi fyri allar trolrar og línbátar. Hámarkið er tó 30% í hvørjari setu/hvønn dag fyri fiskifør undir 100 BRT, ið royna við línu, snøri ella snellu.

Í HÝSUVEIÐU mugu ikki meiri enn 30% í tali í hvørjum háli/hvørjari setu vera ungfiskur. Hámarkið er galddandi fyri allar trolrar og línbátar. Hámarkið tó 50% í tali í hvørjari setu/hvønn dag fyri fiskifør undir 100 BRT, ið royna við línu, snøri ella snellu.

Í LAKSAVEIÐU má eingin ungfiskur vera í veiðuni. Hetta er galddandi fyri línbátar.

Í KONGAFISKAVEIÐU mugu ikki meiri enn 25% í tali í hvørjum háli/hvørjari setu vera ungfiskur. Hámarkið er galddandi fyri allar trolrar og línbátar.

Í BLÁLONGUVEIÐU mugu ikki meiri enn 25% í tali í hvørjum háli/hvørjari setu vera ungfiskur.

Í LONGUVEIÐU mugu ikki meiri enn 25% í tali í hvørjum háli/hvørjari setu vera ungfiskur.

Í BROSMUVEIÐU mugu ikki meiri enn 25% í tali í hvørjum háli/hvørjari setu vera ungfiskur.

Í ÍDNAÐARVEIÐU við hvítungi sum hjáveiðu mugu ikki meiri enn 25% av hvítungi í tali í hvørjum háli vera ungfiskur.

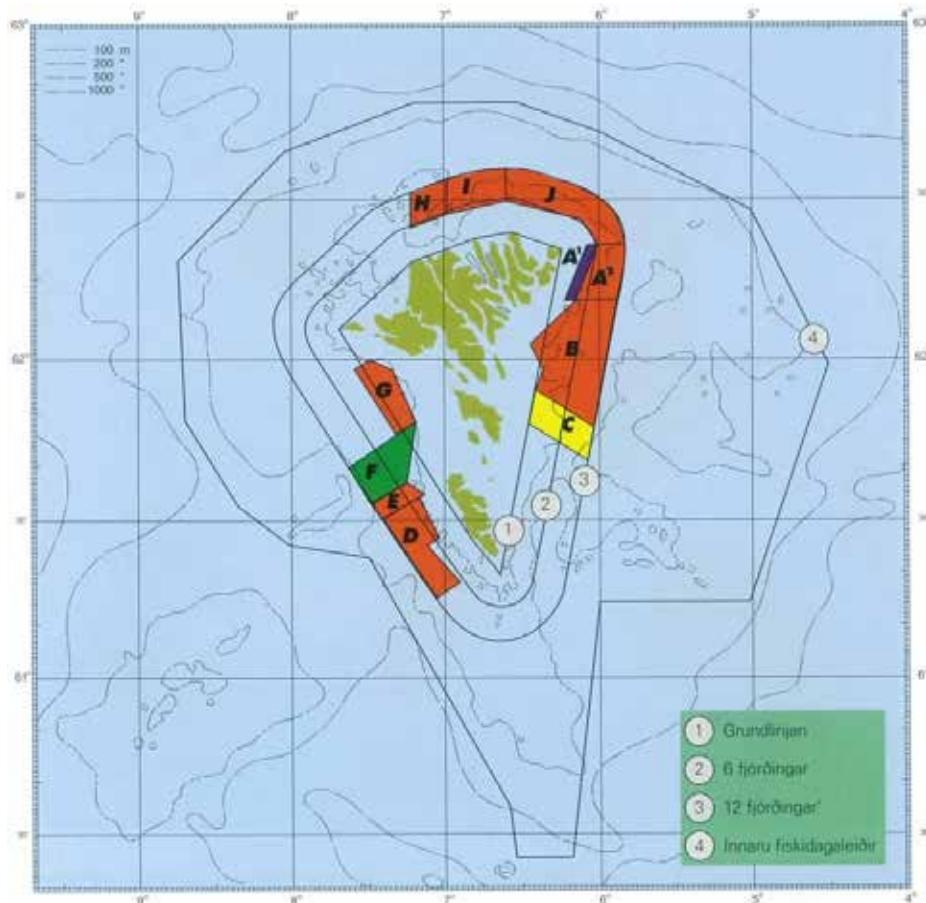
Kelda: Kunngerð nr. 55 frá 26. mars 1993 um heitið ungfiskur av ávísum fiskaslögum og hámark fyri blanding av ungfiski.

Trolveiða innan fyri 12 fjórðingar

Innan fyri 12 fjórðingar er veiða við troli ikki loyvd. Tó hefur í nógv ár verið loyvt trolbátum 120 BRT og minni at trola eftir flatfiski um summaríð – ofta nevnt troling á landleiðini.³ Ætlanin við skipanini er at gagnnýta flatfiskin innan fyri 12 fjórðingar, sum vanliga ikki fæst við øðrum reiðskapi enn troli.

Í hesum fiskiskapi er treyt, at bátarnir nýta serligt flatfiskatrol við skiljrist fyri at síla tann runda fiskin frá, so at tað mest er flatfiskur, sum fer aftur í posan.

Trolingen innan fyri 12 fjórðingar hefur óll árini, síðan hon byrjaði fyrst í 1970-unum, verið skipað soleiðis, at bátar hava havt loyi at trola á neyvari ásettum leiðum. Tey fyrstu árini vórdu økini javnan broytt, men síðan miðskeiðis í 1990-unum hefur skipanin verið at kalla óbroytt. Eftir verandi kunngerð er trolingen avmarkað til økini, sum eru víst á mynd 3.

Mynd 3. Trolveiða innan fyri 12 fjórðingar er loyvd í økjunum á myndini.

Kelda til kort: Skipalistin.

Línuskip

Fiskifør, stærri enn 90 tons, hava ikki loyi at veiða við línu innan fyri 6 fjórðingar úr grundlinjunum. Fiskifør, millum 15 og 90 tons, sum hava egningarmaskinu, hava ikki loyi at veiða við línu nær landi.⁴

Veiða við górnnum

Veiða við górnnum eftir toski, hýsu og upsa er ikki loyvd innan fyri 30 fjórðingar úr grundlinjunum og á Føroyabanka.⁵

³ Kunngerð nr. 65 frá 3. juni 2010 um trolveiðu innan fyri 12 fjórðingar.

⁴ Kunngerð nr. 117 frá 14. november 2005 um fiskiskapin í féroyskum sjógví við fiskifórum, sum eru skrásett í Føroyum.

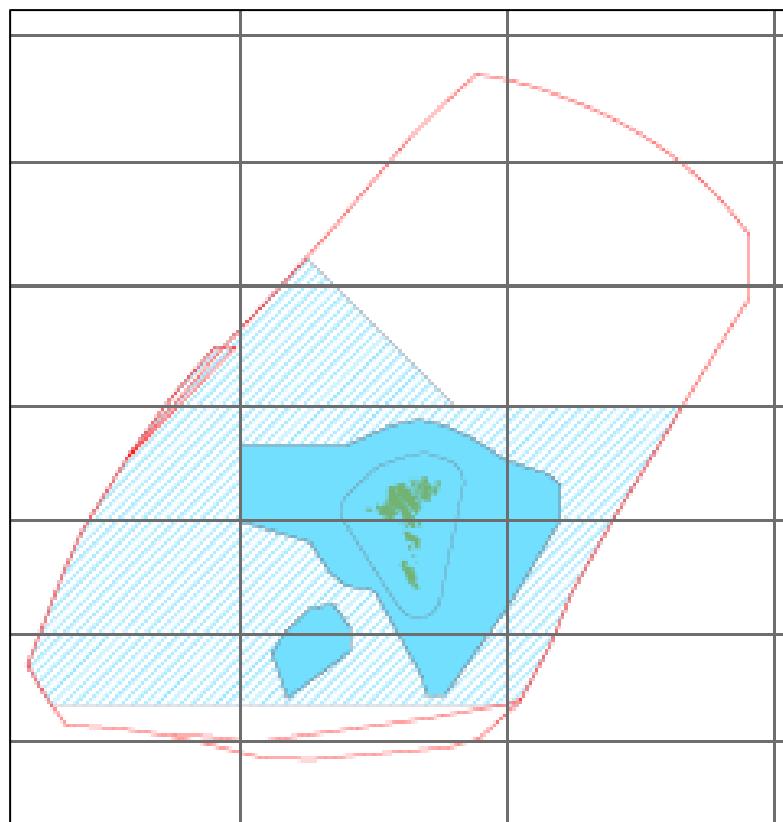
⁵ Kunngerð nr. 117 frá 14. november 2005 um fiskiskapin í féroyskum sjógví við fiskifórum, sum eru skrásett í Føroyum.

Á innaru landleiðini er beinleiðis veiða eftir sild, reyðsprøku, tungu, skrubbu og rognkelsi við gørnum bert loyvd 30 m úr landi, og við áarósar mugu gørnini ikki setast nærri enn 100 m frá ósamunnum.

Somuleiðis er beinleiðis fiskiskapur eftir havtasku við gørnum bert loyvdur á eini leið vestan fyri eina ásetta linju og í einum kassa eystanfyri og einum kassa norðanfyri. Fiskiskapur eftir svartkalva við gørnum er bert loyvdur, har dýpið er meira enn 500 m.⁶ Harafturat er ein leið vestur ímóti markinum á Íslandsrygginum stongd fyri garnaveiðu.

Uppsjóvarfiskiskapur

Eftir verandi reglum⁷ er ikki loyvt at royna innan fyri eina linju, drigna rundan um landgrunnin, og á Føroyabanka, (bláu økini á mynd 4). Somuleiðis er álagt skipunum at brúka skiljirist, sum skilir upsa, tosk o.a. frá, tá tey royna á ávísunum leiðum í føroyskum sjógví, (blástrikaða økið á mynd 4).

Mynd 4: Økisreguleringar fyri veiðu eftir svartkjafti. Í bláu økjunum er ikki loyvt at royna eftir svartkjafti. Í blástrikaða økinum er álagt skipunum at brúka skiljirist.

Kelda til kort: Vørn.

2.Tekniskar reglur fyri fiskireiðskap

Tekniskar ásetingar um reiðskap, t.d. minst loyva meskastødd í troli og gørnum, eru ætlaðar at forða fyri, at fiskur ikki verður veiddur, fyrr enn hann hevur rokkið eini minstustødd, og á tann hátt stuðla málínunum um størstu, varandi úrtökuna í fiskiskapinum.

Slíkar reglur hava kansa serliga týdning í skipanum, har tað er veiðiorkan, ið verður regulerað, og fyri at tálma avleiðingunum av tí liðandi økingini í fiskirkuni í skipanini. Teknologiskir batar í trolinum, nýggj og effektivari húkasnið,

⁶ Kunngerð nr. 105 frá 5. august 2013 um skipan av fiskiskapinum eftir havtasku og svartkalva við gørnum á føroysku landleiðunum, sum broytt við kunngerð nr. 125 frá 11. november 2013.

⁷ Kunngerð nr. 18 frá 9. mars 2007 um veiðu eftir svartkjafti í føroyskum sjógví.

betri útgerð á brúnni o.a. eru dømi um slíka menning, sum vanliga ger veiðievnini hjá fiskifórum betri, og harvið økist veiðitrýstið.

3. Minstamát á fiski

Reglur um minstamát á fiski skulu eins og tekniskar ásetingar um reiðskap stuðla undir, at ikki ov nógv verður fiskað av smáfiski. Viðmerkjast skal, at munur er á hesum minstamáti og ungfiskamátunum.

Reglur um minstamát eru ásettar í kunngerð um fiskiskapin í føroyiskum sjógví við fiskifórum, sum eru skráseitt í Føroyum. Eftir kunngerðini má veiðan av undirmálsfiski ikki vera meira enn 5% av samlaðu vektini fyri túrin. Fiskur, ið er minni enn málini í talvu 2, er undirmálsfiskur:

Talva 2: Minstamát á fiski

Fiskaslag	cm
Toskur (<i>Gadus morhua</i>)	40
Hýsa (<i>Melanogrammus aeglefinus</i>)	37
Reyðsprøka (<i>Pleuronectes platessa</i>)	40
Lálla (<i>Glyptocephalus cynoglossus</i>)	28
Tunga (<i>Microstomus kitt</i>)	30
Kalvi (<i>Hippoglossus hippoglossus</i>)	45
Sild (<i>Clupea harengus</i>)	22
Glaskvoysa (<i>Lepidorhombus whiffagonis</i>)	25
Laksur (<i>Salmo salar</i>)	60
Hvítingur (<i>Merlangius merlangus</i>)	30
Stórur kongafiskur (<i>Sebastes marinus</i>)	30
Trantkongafiskur (<i>Sebastes mentella</i>)	30
Blálonga (<i>Molva dipterygia</i>)	60
Longa (<i>Molva molva</i>)	60
Brosma (<i>Brosme brosme</i>)	40
Langasporl (<i>Coryphaenoides rupestris</i>)	40
Gulllaksur (<i>Argentina silus</i>)	28
Havtaska (<i>Lophius piscatorius</i>)	50
Upsi (<i>Pollachius virens</i>)	45
Svartkalvi (<i>Rheinhardtius hippoglossoides</i>)	35
Makrelur (<i>Scomber Scombrus</i>)	30

Fylgiskjal 9

Árni M. Dam hevur fylgjandi viðmerkingar til frágreiðingina:

Nágreiniligar lýsing av öllum leisti 2

Eftir at hava luttikið í nevndararbeidiðnum um at gera eina nýggja fiskivinnuskipan, eftir tí leisti sum arbeiðssetningurin hjá landsstýrismanninum í fiskivinnumálum bað um, var staðfest, at semja ikki fekst í nevndini um tilmælið.

Heldur enn at koma við tveimum tilmælum, er valt her í fylgiskjali, at lýsa nærrí, hvørjar hugsanir liggja til grund, tá ið leistur 2 varð skrivaður:

4 økir verða, í eftirfylgjandi, lýst nærrí. Tey eru:

- Uppboðssøla:
 - av veiðirættindum
 - av veiðu
- Antitrust leiðreglur
- Kvotuskipan ella fiskidagar

Hesi øki verða lýst við atliti til tey tættast atknýttu áhugamálini, ið eru vald at vera:

Almenningurin, framleiðsluvirkir, fiskaseljarar, reiðrarar, yvirmenn og fiskimenn á skipunum.

Uppboðssølur

Uppskotið til nýggja fiskivinnuskipan skal taka stöði í nøkrum yvirskipaðum málum í arbeiðssetninginum, sum t.d.:

- At skipanin loyvir nýggjum aktörum við nýggjum hugskotum at fáa möguleikan bæði á sjógv og landi
- At skipanin skapar stabilitet fyrir verandi aktørar
- At skipanin er lött at umsita og at gjøgnumskynni er gott
- At skipanin er einföld og at sama prinsipp er gallandi fyrir allar aktørar
- At skipanin tekur part av tí óvanliga vinninginum úr vinnuni
- At skipanin ger, at teir sum fíggja og gera ílogur trúgvá uppá stabilitet/kontinuitet í skipanini
- At skipanin ger tað, at eingen politisk íblanding er, tá rættindir skifta hendur
- At skipanin virkar soleiðis, at rættindini verða umsett millum aktørarnar á einum marknaði
- Veiddur fiskur skal vera atkomuligur hjá virkjum á landi at bjóða uppá. Veiðan, og alt av fiskinum, eiger at verða fingið til lands og í största mun virðisøkt í Føroyum

Út frá hesum málum verður tulkað, at grundarlagið undir skipanini má verða, at fríu marknaðarkreftirnar ráða á einum skipaðum, dynamiskum marknaði, har kappingartreytirnar eru so líkar fyrir allar luttakarar sum gjørligt.

Ætlanin er ikki, at tað skal vera gjørligt at spekulera í hesum slagi av rættindum, hvørki í longri ella styttri tíðarskeiðum. Rættindini skulu keypast við tí endamáli, at vinningur skal fáast við at fiska og ikki við víðarisølu av hesum rættindum fyrir eyga.

Ein grundleggjandi fortreyt fyrir at fáa eina tilíka marknaðarstýrda skipan at virka best möguligt í longdini er, at allir aktørarnir í skipanini, virka undir somu treytum.

Út frá omanfyrinevndu fortreytum skal í eftirfylgjandi lýsast ein marknaðarstýrd skipan til sølu og keyp av veiðirættindum, ið verður nevnd "Uppboðssøla við forkeypsrætti" ella stytt "UVF".

Í stuttum er uppboðssøla við forkeypsrætti ein skipan, har ið rætturin at fiska fyri eitt ár í senn á einum almennum marknaði er galldandi. Árliga verða t.d. 20 % boðin út á marknaðinum, ímeðan verandi aktørar hava möguleika at ogna sær 80 % av tí, teir høvdu árið fyri við einum forkeypsrætti.

Hendan marknaðarstýrda skipanin kann selja bæði dagar og kvotur, og er tí ikki tengd at, hvør reguleringsskipanin er. Fyri at fáa eina so góða skráseting og gagnnýtslu av veiðuni sum gjørligt, skal øll veiðan seljast yvir ein góðkendan almenna marknað: "Uppboðssølu – Fiskamarknað," har teir, ið ynskja at keypa, virka og selja víðari kunnu hava möguleika at lutta.

At øll hava möguleika til at bjóða uppá fiskin, eיגur at verða besti mátin at gagnnýta alt tilfeingið á skilabesta hátt. Tað, ið er grundleggjandi við at hava tvær uppboðssølur er, at øll kunnu fáa javnbýtis rætt til at bjóða seg fram sum aktørur í bæði veiðirættindum ella í veiðuni, soleiðis at øll fáa rætt at keypa veiðirættindi og veiðu. Vertikal integratiún er ikki neyðug, tá ið øll veiða er atkomulig.

Løgtingið hevur ávirkan á at seta tær báðar uppboðssølurnar sum lögarkrav.

Hvussu gjaldið fyri veiðirættindi skal dragast frá í sambandi við avrokning til manningina er ein spurningur, ið má avklárást. Hesin kann avklárást við lög ella við samráðingum millum avvarðandi feløg á arbeidsmarknaðinum.

Løgtingið hevur ikki ávirkan á, hvussu treytirnar eru á arbeidsmarknaðinum, t.d. hýrupartin, men tað má roknast við, at avvarðandi reiðarafeløg og fakfeløg koma fram til, at aktørarnir, sum skulu keypa alt á eini uppboðssølu, eru nøkulunda javnsettir.

Lýsing av uppboðssøluskipanini við forkeypsrætti "UVF"

Grundarlagið undir hesari skipan er at gera tað gjørligt hjá nýggjum aktørum at sleppa fram, samstundis sum verandi aktørar hava ein möguleika at hava ein rímligan kontinuitet, men at teir mugu verða fult kappingarførir við aðrar aktørar. Minnast skal til, at ætlanin ikki er, at landið skal fáa hægst möguligan pris fyri veiðirættindini men rættan pris við kontinuiteti fyri eyga.

Av tí at veiða er tætt knýtt at náttúruviðurskiftum, so má skipanin verða samansett soleiðis, at peningaligu váðarnir kunnu minimerast og kortini varðveita tann neyðuga dynamikkin í vinnuni.

Grundleggjandi prinsipp fyri UVF

UVF-skipanin byggir á meginregluna, at gjaldast skal fyri øll veiðirættindini fyri hvort árið sær.

Prísurin fyri veiðirættindini skal koma frá einari uppboðssølu, har minst 20% av flestu fiskasløgum skulu verða seld, áðrenn nýggja fiskiárið byrjar. Teir aktørar, ið voru aktivir í árinum fyri, fáa ein forkeypsrætt á 80% av tí, sum teir fiskaðu tað árið. Nøgdin má sjálvandi regulerast við tí %, sum samlæða kvotan er hækkað ella lækkað.

Prísurin á veiðirættindunum, ið koma undir forkeypsrættin, verður meðalprísurin á tí fiskaslagnum, sum er selt á uppboðssøluni. Aktørurin ger sjálvur av, um hann vil gera forkeypsrættin galldandi ella ei. Verður forkeypsrætturin ikki gjørdur galldandi ella bert í ávisan mun galldandi, so verður restin av veiðirættinum settur til sølu á uppboðssølu seinri.

Roknast má við, at tá allir aktørar verða stillaðir líka, at tað er eingin, sum fær tillutað nakað fyri einki, so koma prísimir á árligu uppboðssøluni vera teir røttu, sæð út frá tí, ið vinnan klárar at gjalda við framtíðar rakstri fyri eyga.

Langtíðarstabilitet – 1 ára gjald ?

Fört hevur verið fram, at neyðugt er við langtíðar loyvum fyri stabilitet. UVF-skipanin hevur við sær ein stabilitet á minst 80% av rættindum fiskað árið fyri, umframt möguleika at keypa 20% av heildini, upp til hámarkið, til allar luttkarar alla tíð framvir. Hesin stabilitet kemur við einum avmarkaðum váða við at gjalda fyri 1 ár í senn. Váðastýringin er minkað munandi, tá tað bert er neyðugt at hyggja eitt ár fram.

Luttkararnir kunnu tillaga sitt virksemi við at keypa sær storri rættindir á nøkrum veiðirættindum og minka um onnur.

Viðurskifti, ið ávirka fiskaprísásetingina á veiðirættindunum

Allar vinnur hava óstøðugar umstøður at arbeiða undir. Fiskiveiða verður tó mett at hava munandi fleiri óstøðug viðurskiftir enn aðrar vinnur, har verður serliga hugsað um fiskiskap (hvort fiskidøgn kostar nærum tað sama óansæð veiðinøgd), fiskaprís (fremmandan valuta, boykott, Force Majour-líknandi støður), oljuprís, o.s.fr.

Eisini hefur tað sera stóra ávirkan, hvussu kostnaðurin fyri veiðirættindini verður frátrektur. Er tað av óbýttum ella skulu manningarnar ikki luttaka í kostnaðinum fyri veiðurættindini?

Hví hava veik (og sterk) feløg kunnað gjørt risaíløgur

Tað vekir undran, tá feløg við sera lítlum eginkapitali, hava verið fór fyri at keypt skip og kvotur fyri fleir hundrað mió. kr., og eisini eru fleiri dømi frá úti í heimi, at rættindir eru sold fyri tíggju ferðir bruttoprísin pr. kg. á feskum fiski.

Mest sannlíkt er, at slíkir handlar eru gjørdir mest sum ein strategisk íløga, tí gongdin á prísinum á fiskirættindum, ið eru sold endaliga, nærum bara er gingin tann eina vegin og tað er uppeftir.

Í UVF-skipanini er möguleiki at keypa veiðirættindir sum eina strategiska íløgu, fyri síðan at selja tey aftur við stórum vinningi, ikki til staðar. Grundhugsjónin við UVF-skipanini er, at einasti máti at tjena pening uppá keypt veiðurættindi, er at fara út at veiða fiskin og síðan selja hann á uppboðssöluni, ella at keypa og virka fiskin, so hann kann fara longri út á heimsmarknaðin og harvið fáa størra vinning.

Á hvønn hátt skulu veiðirættindi seljast og gjaldast?

Veiðirættindi verða sold á tí almennu uppboðssöluni sum ein rættur til at fiska eina ávísu nøgd ella í eitt ávist tíðarskeið við einum ávísunum veiðitrýsti.

Rætturin at veiða verður givin sum ein möguleiki fyri aktørin at fremja henda í verki.

Tá ið veiðirætturin er keyptur, skal hesin gjaldast beinanvegin, hetta fyri at seljarin skal hava trygd fyri, at keyparin hefur neyðuga figging til at gjøgnumföra handilin.

Veiðirætturin vil undir vanligum umstøðum minka sum fiskað verður.

Ikki ber til at reklamera ella at klaga um slíkan veiðirætt eftir, at hann er keyptur, og tí er neyðugt at gera aðrar skipanir, ið bæði minka um váðan og gera tað neyðugt fyri aktørarnar, nýggjar sum verandi, at hava nøkur amboð, ið teir kunnu gera brúk av.

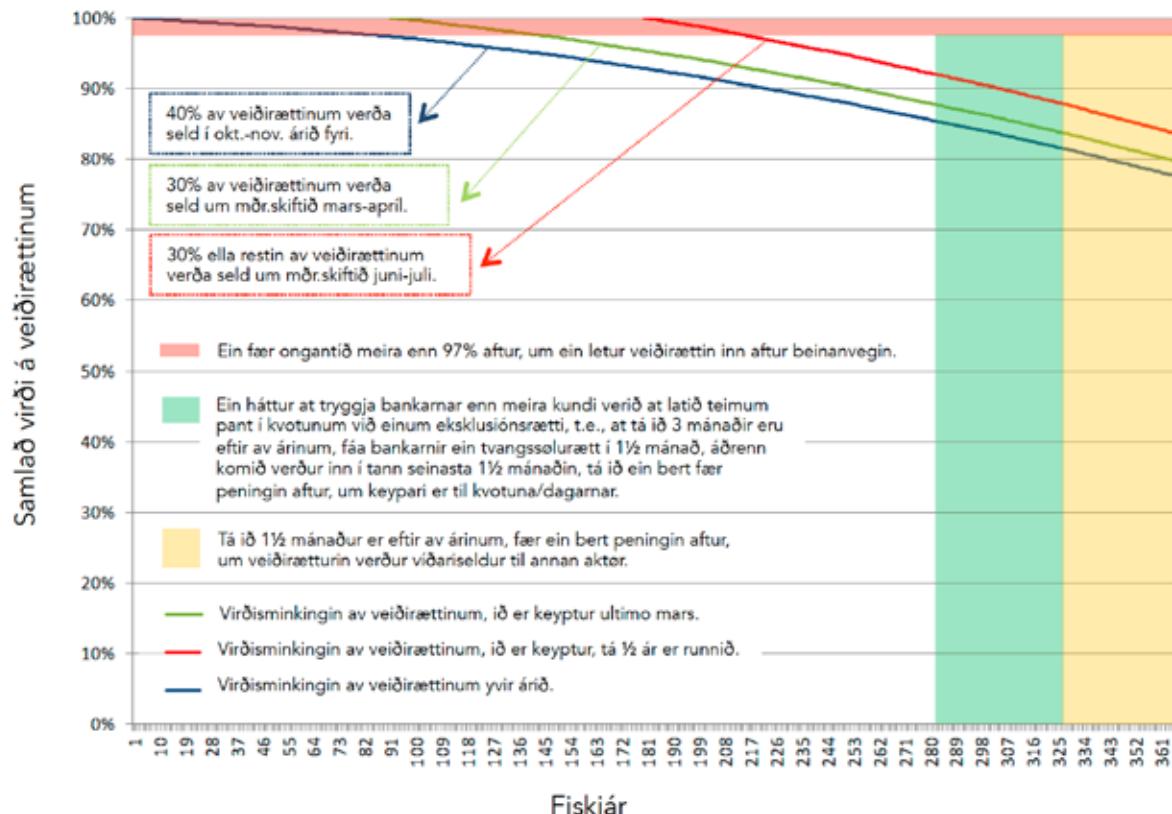
Veiðirættindini kunna latast inn aftur eftir givnum leisti

Skuldi nakað óvæntað komið fyri í einum ári, t.d. at oljuprísir fara nógv upp og möguliga fiskaprísirnir falla nógv, ella um ein luttakari ynskir tað, so kunnu keypt veiðurættindi latast inn aftur til keypsprísin tó við einum ávísunum tapi.

Skipanin vil vírka á tann hátt, at prísirnir kunnu stillast til tann nýggja veruleikan; "resettast", t.v.s. at man kann lata tað, sum er keypt á uppboðssöluni innaftur, soleiðis at aktørarnir bjóða av nýggjum, fyri so eisini at fáa annan prís fyri forkeypsrættin. (Hetta verður greitt nærrí frá seinri) Hetta er fyri at fáa trygdina í hásæti, bæði fyri íleggjarar og teir, ið skulu figgja skip og rættindir.

Skipanin verður lýst í mynd 5:

Virðisminkingin av veiðirættinum byrjar, tá fiskíarið byrjar

Mynd 5.

Mynd 5 vísir virðið á veiðirættinum frá fyrsta degi í einum fiskiári. X-aksin er dagar og y-aksin lýsir, hvat virði fiskirættindini kunnu latast inn aftur fyrir, samanborið við upphæddina, tey blivu keypt fyrir.

Veiðan sold á uppboðssølu

í Arbeiðssetninginum stendur :

- Veiddur fiskur skal vera atkomuligur hjá virkjum á landi at bjóða uppá. Veiðan og alt av fiskinum eigur at verða fingið til lands og í stórra mun virðisøkt í Føroyum.

Um öll veiðan bleiv sold á uppboðssølu, so hevði tað líkastilla allar aktørarnar, og um allur fiskur bleiv soldur á uppboðssølu, ber eisini til at selja innvølir v.m.

Við at hava ein marknað, ið er fyrir allar, má eisini roknast við, at tað mugu gerast greiðar reglur fyrir skráseting av veiðu, hvussu væl hagreidd rávøra skal vera, og skal eftirlit vera, soleiðis at hesar reglur eru fylgdar, umframta at útbjóðingarupplýsingarnar eru rættir.

Gjørligt skal vera hjá eftirlitum so sum Vørn, Heilsufrøðiligu Starvsstovuni o.s.fr.. at kunna koma á eftirlitsvitjan nær og hvar, tað skal vera. Prísskipanin er almenn og allir fáa möguleika at royna seg.

Ofta hevur verið ført fram, at neydugt er at hava vertikala integráion. Eftirsom allur veiddur fiskur skal um eina uppboðssøla, so hava allir luttakrarar atgongd til allan fiskin og av hesi orsøk er vertikal integráion ikki neydug.

Eitt nú verður ikki neydugt hjá virkjum at hugsa um fiskiskap og umvent.

Eitt nú nýtist Havsbrún ikki at keypa fiskiskip, tí teir fáa möguleika at keypa teirra rávøru á fiskamarknaðinum.

Varðin Pelagic, Pelagos og Kollafjørð Pelagic fáa möguleika at bjóða uppá allan uppsjóvarfisk undir Føroyum o.s.fr.. Henda skipan líkist nögv tí uppboðssølu, ið er í dag.

Sølan av veiðuni skal verða skipað soleiðis, at sølan skal vera ein "non profit"uppboðssøla, sum bert hvílir í sær sjálvari.

Tá ið so nögvur fiskur skal um eina uppboðssølu, so má henda vera sera liðlig, tí tað kann hugsast, at selt verður fleiri ferðir hvønn dag. Við dagsins tøkni skuldi hetta verið lætt. Keyparar eiga at kunna mæla seg til eina SMS-skipan, so ein søla kann fara fram, nær tað skal vera.

Royndir frá uppboðssølunum í 2011 og í 2016

Eitt felag, ið hevði samband til Lafayette keypti á sumri í 2011 80% av tí, sum var til sølu á uppboðssøluni. Lafayette hevði sera bíliga arbeiðsmegi umborð og hevur henda hending fngið sera nögva umtalú. Til hetta er at siga, at í 2011 vóru vit útistongd frá Norra og ES, og um Lafayette ikki var her, høvdu vit helst ikki megna at fáa makrelin frystan til matna. Uppboðssølan í 2011 má sigast at verða hildin í einari tíð, har undantaksstøða var galddandi í føroysku fiskivinnuni og kann sostatt ikki nýtast til sakliga grundgeving hvørki henda ella handa veg.

UVF-skipanin tekur hædd fyri, at tað ikki er möguligt hjá einum aktøri at keypa so stóran part sum Lafayette keypti í 2011.

Ein onnur hending, ið kom til sjóndar eftir uppboðssøluna í 2011 var, at tað var gjørligt at seta prísin millum veiðiskip og móttøkuskip, sum tað passaði best. Hetta var sera óheppið fyri fiskimenn. Hesir blivu avroknaðir sera ymiskt fyri sama arbeiði í hesum tíðarskeiði.

Tað eיגur tí ikki at verða gjørligt hjá aktørum at keypa t.d. makrel fyri síðani at biðja eitt skip fara út at veiða nøgdina, ið keypt er fyri t.d. 1,00 kr./kg. Hesa krónu skulu so manning og skip deila ímillum sín. Hýruparturin er stórr, og skal ein aktørur gjalda hýrunar af einari krónu og ein annar av t.d. 5 krónum, so verður tað ein sera ójøvn kapping. Tað sama kundi eitt flakavirki gjørt; keypt veiðirætt til tosk á uppboðssøluni, og biðji eitt skip við manning fara út at veiða henden toskin fyri t.d. 5 kr. kg.

Við at øll veiða skal um ein fiskamarknað, er hesin möguleiki ikki til staðar, soleiðis at øll manningin verður avroknað eftir tí veruliga søluvirðinum á veiðuni.

Á sumri í 2016 vóru nakrar uppboðssølur av ymiskum fiskaslögum hildnar. Har var möguleikin hjá aktørunum, sum kundu og sum bjóðaðu, sera ójavnur, tí hýrukostnaðurin er sera ymiskur hjá ymsu aktørunum, umframt at fleiri av aktørunum hava fngið túsumtals av líknandi tonsum fyri einki. Hetta viðførði, at kostnaðurin fyri keyptu tonsini kundi dellast út á øll tonsini bæði keypt og fngin.

Hesin ójavni slepst undan við UVF-skipanini, tí at her her skal gjaldast fyri øll rættindini, Men hvat hýrukostnaðin viðvíkur, er tað nakað partarnir á arbeiðsmarknaðinum hava ábyrgdina av.

Fyri at fáa eina uppboðssølu at virka best möguligt, er tað sera umráðandi, at allir aktørarnir hava sama möguleikar fyri at kappast.

Fyrimunir við hesi UVF-skipanini og søla av veiðu á fiskamarknaði

1. Hon virkar leys av politisku skipanini.
2. Man nýtist ikki at "hyggja" meira enn eitt ár fram, fyri at meta um útlitini fyri fiskaprís, veiðimöguleikar og oljuprís.
3. Skipanin kann verða óendalig hjá teimum, ið vilja luttaka, men eingi fær loyvi til at "sovna" í skipanini, tí tað er altið onkur, ið andar ein í nakkan.
4. Kemur at dríva innovativitetin fram í vinnuni.
5. Váðin at læna pening liggar í at figgja skipið.
6. Váðin í fígginingi av veiðirættindunum er lítil, og tað má hann eisini verða, um nýggir, og fleiri av verandi aktørum skulu hava ein möguleika, og tí er ein skipan gjørd, sum ger rættindini meira likvid (sí mynd á síðu 3.)

7. Tað fer ikki at loysa seg hjá peningasterkum felögum, bert at pressa prisin á uppboðssöluni, tí tað rakar teir í forkeypsrættinum.
8. Samanumtikið verða tað teir, ið duga at fiska, hagreiða og selja fiskin, sum hava största möguleika fyrir at vinna kappingina í hesi skipan.
9. Manningar fáa rættan pris fyrir veiðuna.
10. Lættari verður hjá reiðarum at hava stöðuga manning.
11. Øll, ið ynskja at keypa, virka og selja veiðu fáa líka möguleika.

Hvussu skal ein veiðirættindauppboðssøla skipast?

Á hesi uppboðssöluni skulu öll veiðirættindi seljast. Sí seinri í skrivinum, hvørji rættindi, ið føroyingar eiga.

Tað er tað almenna, sum á hesari uppboðssølu bjóðar veiðirættindi út til privatar at troyta.

Skipanin er sera liðilig og kann lættliga broytast eftir, at hon er byrjað, men fyrir at byrja mugu nakrar avgerðir takast. Fyrir at fáa gongd á, verður tí mælt til at fylgjandi stöður verða galdandi:

- Skipanin tekur stöði í, at verandi reguleringar kunnu verða varðveittar, viðvíkjandi skipastødd og øðrum tekniskum reguleringum.
- Har veiðan er við kvotum, kann verða hildið fram við kvotum.
- Har veiðan er við fiskidögum, kann verða hildið fram við fiskidögum.
- Har sum royndarloyvi, loyvir, fiskiloyvi, felags fiskidagar og felagskvotur hava verið brúktar, eiger at verður broytt til antin fiskidagar ella kvotur.

Tá ið veiðirættindi skulu seljast, eru tað tveir spurningar, ið serliga hava av áhuga, samb. arbeiðssetninginum:

- Hvussu kann sleppast undan, at tað verður ein privatur marknaður?
- Hvussu kunnu teir verandi aktørarnir kenna seg vísar í, at teir koma upp í part?

Fyrri spurningur "Hvussu kann sleppast undan, at tað verður ein privatur marknaður"?

Sølan av veiðirættinum á uppboðssöluni kann bert fara fram millum eigaran, sum er landið, og ein privatan. Tann privati hevur tveir möguleikar: antin at veiða tað, ið hann hevur keypt ella at lata veiðirættin inn aftur, eftir einum ávísum leisti, so veiðurætturin kann seljast víðari til annan aktør.

Grundreglurnar fyrir veiðirættin:

- Veiðirætturin inniheldur ávíð veiðirættindi, kvotur ella fiskidagar
- Veiðirættin kann ikki seljast millum aktørar.
- Einasti máti keyparin kann vinna pening fyrir veiðirættin, er at veiða tey rættindir, sum keyptu veiðirætturin gevur.
- Veiðirættin kunn altið latast inn aftur til uppboðssöluna eftir ávísum leisti. Byrjunarvirðið, um latið verður inn aftur sama dag, sum veiðirætturin er keyptur, gevur 97% aftur. Tað merkir, at ein fær í mesta lagi 97% aftur av keypsprísinum.
- Veiðirættindi missa virði til innlating, fyrir hvønn dag, ið gongur, har tey ikki eru nýtt.
- Tað, sum er umráðandi fyrir veiðirættin er, at keypa tað, ein hevur brúk fyrir – kemur ein í tað stöðu at eiga ov stóran veiðirætt, er umráðandi at lata veiðirættin innaftur - skjótast möguligt - fyrir ikki at missa ov nógvan pening.
- Um ein veiðirættur fellur burtur, skal fult endurgjald latast.

- Veiðirættur kann eisini verða negativur, soleiðis at onkur kann fáa pening fyrir at fiska, um tað eru rættindir, ið landið hefur áhuga í, t.e. um tað eru rættindir, ið tað ikki loysir seg at fara eftir, men at tað kortini er umráðandi fyrir landið at veiða rættindini fyrir at upphalda ella uppbyggja søgulig rættindi.

Seinri spurningur "Hvussu kunnu teir verandi aktørarnir kenna seg vísar í, at teir koma upp í part"?

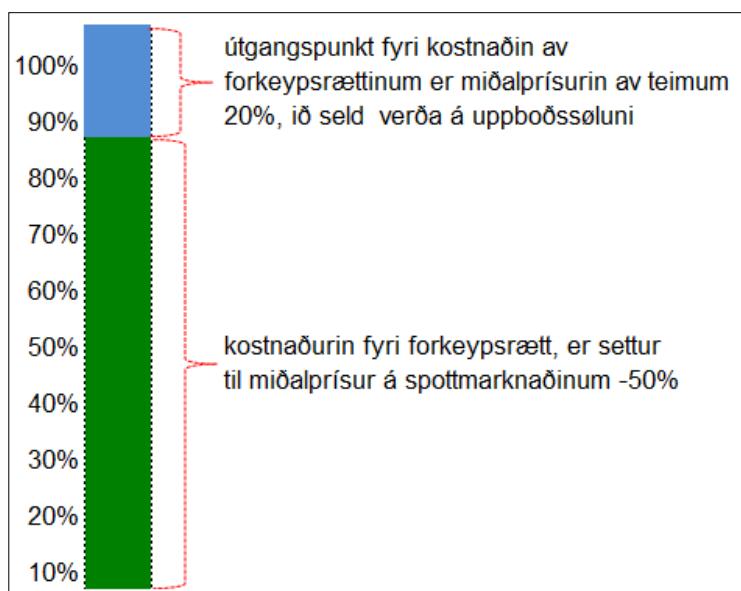
Tað fáa teir, um verandi aktørar fáa forkeypsrætt til ein rímiliga stóran part part av teimum veiðirættindunum, ið teir hava í dag. Eftirfylgjandi eru möguleikar at keypa seg enn longri upp, til hámarkið er rokkið, so tað skuldi verið ein góð forsøgn fyrir, hvat teir hava at halda seg til.

Tað, ið verandi aktørar helst ynskja er ein form fyrir kontinuitet.

Ein leypandi forkeypsrættur eigur at geva tann eftirlýsta kontinuitetin. Um aktørarnir altíð hava ein forkeypsrætt á 80% av tí, sum teir áttu árið fyrir, eigur hetta at geva neyðuga tryggleikan bæði fyrir aktørarnar og figgingarstovnar.

Útróðrarflotin

Um útróðrarflotin skal hava eina marknaðargrunndaða skipan, so eiga teir at fáa ein stóran frádrátt í forkeypsrættinum:

Mynd 6.

Tað er ikki nakar yvirnatúrligur vinningur í útróðrinum og tí kemur skipanin fyrst og fremst, at vera fyrir, at luta dagar út til teir, sum eru útróðrarmenn, og fyrir at tað skal vera lættari hjá teimum at halda uppá dagarnar, so fáa teir ein avsláttur á 50% uppá tey 80% teir hava forkeypsrætt til, sum mynd 7 víssir. Tað eigur at vera sett eitt hámark á, hvussu nógvan formaðurin á bátinum kann forvinna, uttan fyrir útróður. T.d. 60.000 kr. soleiðis at ikki öll onnur, sum forvinna nógvan pening í øðrum vinnum, koma og pressa prísin upp hjá útróðrarmonnunum. Möguliga eigur slik skipan at vera galddandi fyrir allan útróðarfлотan heilt upp til 110 tons.

Í hesum liggur eisini, at tað eigur at vera ein undangóðkenning av teimum, sum bjóða uppá rættindir á uppboðssöluni í bólk 4 og 5., soleiðis at tað tryggjar, at tað eru útróðrarmenn, ið fáa veiðirættin har.

Hvussu eigur veiðurætturin (sum sölueindir) at síggja út - ella hvussu kann hann setast saman?

Tað er sera stórur munur á, hvussu veiðirættin eigur at setast saman.

Takast skal hædd fyrir, hvussu fiskiskapurin háttar sær og hvussu rættindini verða skipað. Serliga er neyðugt at verða vakin í kvotuskípanum. Har skal tað ikki skal bera til, bert at keypa eitt fiskaslag, soleiðis at öll kvotan ikki kann fiskast, grunda á ov stórari hjáveiðu av fiski, ið ein ikki fekk keypt.

Í fylgjandi skal veiðirætturin viðgerast fyrir fylgjandi bólkar :

- Uppsjóvarrættindi
- Rættindi til botnfisk utan fyrir Føroyar
- Verandi rættindi í Føroyum

Makrel-/sildaveiða:

1. veiðurættur (Lot) inniheldur t.d. 100 tons, sum innihelda x tons av tí býti, sum viðkomandi avtalan hevur.

Dømi:

- Makrelveiða í fóroyskum sjógví – 80 tons makrelur 20 tons sild
- Makrelveiða í norskum sjógví – 97 tons makrelur 3 tons sild
- Makrelveiða í ES sjógví – 100 tons makrelur
- Sildaveiða: 5 tons makrelur 95 tons sild

Svartkjaftur:

- 100 tons svartkjaftur

Um veiðirættur verður gjördur fyrir hvort fiskaslagið sær, so er vandi fyrir at onkur kann leggja seg á bert tað eina fiskaslagið, og harvið gera tað sera trupult hjá øðrum at veiða hini fiskaslögini.

Ísland, Barentshavi og Norra

1. veiðurætturin kann innihalda t.d. 20 tons, sum innihelda x tons av tí býti, sum viðkomandi avtalan hevur.

- Dømi: Ísland við línu - 5 tons toskur, 5 tons brosma og 10 tons annar fiskur
- Dømi: Ísland við snellu – 5 tons toskur 15 tons upsi/annað
- Dømi: Norra trol ella línu – 16 tons toskur 2 tons hýsa 2 tons annar fiskur
- O.s.fr.

Sjálvt um tað stendur í arbeiðssetninginum, at tað helst ikki skal vera nakar privatur marknaður, so kann tað gerast umráðandi, fyrir at fáa meira smidligheit og fyrir at fáa alt til hóldar, at tað eitt nú ber til at selja ella býta um t.d. 5% ella tað, sum er hjáveiða, ella av einum veiðirætti í inniverandi ári. Tí tað er nærum ómöguligt, at veiðan altið fellur á tann hátt, at alt gongur upp í eina hægri eind, í mun til hvat býtið í veiðirættinum nú einaferð verður.

Hvussu skal skipanin virka í praksis fyrir allan fiskiskapin.

Høvuðsfyrityretirnar eru, at ein partur (x%) fer á uppboðssolu á hvørjum ári, og restin (100 -x%) hava felögini, ið vóru við árið fyrir, forkeypsrætt til. Um tey gera forkeypsrættin gallandi so skulu tey gjalda miðalprísin á uppboðssoluni fyrir henda.

1. Har nógv felög kunnu luttakað, er uppskotið, at 20% skulu á uppboðssolu. Samlaði veiðirætturin er avgerandi fyrir, um eitt felag kann keypa 10%, 15%, 20%, 25% ella 33%.
 - a. **Vísandi til arbeiðssetningin** "At vinnumöguleikar ikki savnast á fáum hondum, men at somu rættindi eru at bjóða seg fram at reka vinnu, og grundarlag er fyrir fjølbroyttum virksemi, nýskapan og menning kring landið".

- Har veiðirætturin er minni og man helst vil hava, at tað eru heilt fá felög sum luttaka, er möguligt at keypa 50% ella 100% av rættindunum, men tá er í uppskoti, at tað er ávikavist 30% og 50%, sum fer yvir uppboðssöluna. Tað er eisini umráðandi at hækka partin á uppboðssöluni, har veiðirætturin er lítil fyri at fáa áhugan stórru fyrir kvotuni.
 - Í nøkrum fórum er veiðirætturin so lítil, at uppskotið er, at 100% fer á uppboðssölu á hvørjum ári.
 - Avslátturin er ymiskur. Í hesum uppskoti geva rættindini hjá heimaflotanum ein avsláttur á 25%, sum skal minka við 2,5%-stigum um árið.

Niðanfyri eru öll veiðirættindini hjá Føroyum viðgjørd, saman við skipanini um uppboðssølu við forkeypsrætti.

Nøgd á uppboðs- sölu	Max. Eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á Uppboð
----------------------------	---------------------------------	---------------------------------	------------------------------

vísir prosentvísá nögd, sum skal seljast á uppboðssøluni

Í mesta lagi eitt felag prosentvísa nøgd eitt felag kann keypa av ávísum fiskaslagi umframt, at mælt verur til at brúka tað sama sum Ísland t.e. eitt felag kann ikki eiga meira enn 12,5% av samlaða virðinum.

Frádráttur er avsláttur av prísinum í mun til meðalprísin á uppboðssöluini

Minsti prísur er fyrir eitt kg./ein dag

Styttingarnar undir Reg. eru - FD fyrir fiskidagar og HK. fyrir heildarkvota

Øll rættindir í yvirlitinum eru tað, sum er galdandi í 2016.

Føroysk veiðirættindir
Botnfiskur í føroyskum øki

Trolveiða

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðssølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Bólkur 2, trolrarar (1) 2015/2016	FD.	innaral. Ytra.	4.000 2.930	Føroyar	20%	25%	25%	kr. 50

Húkaveiða

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðssølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Bólkur 3, línuskip yvir 110 tons 2015/2016	FD.	innaral. Ytra.	1.800 687	Føroyar	20%	25%	25%	kr. 50
Bólkur 4B, útróðarbátar størri enn 15110 tons á línuveiðu	FD.	innaral. Ytra.	1900 836	Føroyar	20%	25%	50%	kr. 50
Bólkur 4T, útróðarbátar størri enn 40 tons á trolveiðu	FD.	innaral. Ytra.	1048 390	Føroyar	20%	25%	50%	kr. 50
Bólkur 5A, fult riknir útróðarbátar undir 15 tons á húkaveiðu 2015/2016	FD.	Línudagar snelludagar	3500 5378	Føroyar	20%	10%	50%	kr. 50

Føroyabanki

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðssølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Botnfiskur á FB í 2015 - bólkur 5	FD.	dagar	70	Føroyar	20%	30%	50%	kr. 50
Botnfiskur á FB í 2015 - bólkur 4	FD.	dagar	30	Føroyar	25%	50%	50%	kr. 50

Garnaveiða

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðssølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Fiskiskapur eftir havtasku á føroysku landleiðunum 2015/2016	FD.	dagar	1460	Føroyar	20%	33%	25%	kr. 0,25
Fiskiskapur eftir svartkalva og havtasku við górnnum á føroysku landleiðunum	FD.	dagar	1460	Føroyar	20%	33%	25%	kr. 50
Fiskiskapur eftir svartkalva við górnnum á føroysku landleiðunum	FD.	dagar	1460	Føroyar	20%	33%	25%	kr. 50

Rúsuveiða

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðssølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Krabbi í føroyskum sjógví	FD.	dagar	360	Føroyar	30%	100%	25%	kr. 50

Hummaraveiða

á Árnafirði 2015/2016	HK.	kg.	4.500	Føroyar	30%	100%	50%	kr. 0,25
á Funningsfirði 2015/2016	HK.	kg.	4.000	Føroyar	30%	100%	50%	kr. 0,25
í Hvannasundi 2015/2016	HK.	kg.	6.750	Føroyar	30%	100%	50%	kr. 0,25
norðan fyri byrgingina í Haraldsundi	HK.	kg.	3.000	Føroyar	30%	100%	50%	kr. 0,25
norðan fyri Streymin 2015/2016	HK.	kg.	6.000	Føroyar	30%	100%	50%	kr. 0,25
sunnan fyri Streymin, á Kollafirði, Tangafirði, Skálafirði og Kaldbaksfirði	HK.	kg.	54.000	Føroyar	20%	20%	50%	kr. 0,25
á Borðoyavík 2015/2016	HK.	kg.	1.500	Føroyar	30%	100%	50%	kr. 0,25

Jákupsskel

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðssølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Jákupsskel á leiðini eystan fyri Nólsoynna	HK.	tons	6.000	Føroyar	33%	100%	25%	kr. 0,25

Botnfiskur í NEAFC RA øki

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðssølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Botnfiskur í altjóða sjógví í við línu - 2016	FD.	dagar	341	NEAFC	30%	100%	25%	kr. 50
Botnfiskur í altjóða sjógví í við trol - 2016	FD.	dagar	341	NEAFC	30%	100%	25%	kr. 50
Búrfiskur í altjóða sjógví í - 2016	HK.	tons	150	NEAFC	30%	100%	50%	kr. 0,25
Kongafiskur í, ICES øki I & II - 2016	HK.	tons	8.000	NEAFC	30%	50%	25%	kr. 0,25
Fiskiskapur eftir kongafiski í Irmningarhavinum 2016	HK.	tons	572	NEAFC	30%	100%	25%	kr. 0,25

Botnfiskur í Eystur- & Vesturgrønlandi

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðssølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Royndarveiða eftir toski og svartkalva 2016 - lína	HK.	Toskur Svartk.	320 27	E.Grønl.	30%	100%	25%	kr. 0,25
Royndarveiða eftir toski og svartkalva 2016 - trol	HK.	Toskur Svartk.	30 248	E.Grønl.	30%	100%	25%	kr. 0,25
Kongafiskur og svartkalvi í (ES-kvota)	HK.	kongaf. Svartka	50 110	E.Grønl.	100%	100%	25%	kr. 0,25
Fiskiskapur eftir svartkalva norðan fyrir 68 stig N í 2016	HK.	tons	100	V.Grønl	100%	100%	25%	kr. 0,25

Botnfiskur í íslendskum øki

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðssølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Botnfiskur í íslendskum sjógví - lína	HK.	íalt toskur brosma	5.600 1.900 650	Ísland	20%	25%	25%	kr. 0,25
Botnfiskur í íslendskum sjógví - snella	HK.			Ísland	20%	25%	50%	kr. 0,25

Botnfiskur í norskum- & russiskum øki

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðssølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Botnfiskur í norskum sjógví norðan fyri 62°N í 2016	HK.	Toskur hýsa upsi annað	4.121 900 800 200	Noreg	20%	25%	0%	kr. 0,25
Botnfiskur í norskum sjógví norðan fyri 62°N í 2016 - atgongd	HK.	Toskur hýsa	4.000 350	Noreg	20%	25%	0%	kr. 0,25
Botnfiskur í russiskum sjógví í Barentshavinum í 2016	HK.	Toskur Hýsa Flatfisk	19.500 2.000 900	Russland	20%	25%	0%	kr. 0,25

ES øki

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðssølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Blálonga í ES-sjógví	HK.	tons	150	ES	50%	100%	25%	kr. 0,25
Brislingur í ES-sjógví	HK.	tons	5.500	ES	25%	50%	25%	kr. 0,25
Brosma og longa í ES-sjógví í 2016		tons	200	ES	30%	100%	25%	kr. 0,25
Hvítิงsbróðir í ES-sjógví	HK.	tons	6.000	ES	30%	100%	0%	kr. 0,25

Svalbards øki

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðssølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Botnfiskur í verndarøkinum við Svalbard 2016	HK.	Toskur annað	1822 433	Svalbard	30%	50%	25%	kr. 0,25
Hørpuskel við Svalbard	FD.		Ikki ásett	Svalbard	30%	100%	25%	kr. 50

Pelagisk

Sild

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðssølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Heystgýtandi sild í feroyskum sjógví, 2016 – sunnan fyri 62°30N	HK.	tons	10.000	Føroyar	20%	25%	0%	kr. 0,25
Norðhavssild 2016, nótaskip	HK.	tons	37.087	Fleiri	20%	25%	0%	kr. 0,25
ES-sjógví - ICES øki IIIa N (Skagerak)	HK.	tons	600	ES	50%	100%	0%	kr. 0,25

Svartkjaftur

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðssølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Fiskiskapur eftir svartkjafti á fleiri leiðum í 2016	HK.	tons	275.835 71.475	Fleiri	20%	25%	0%	kr. 0,25

Makrelur

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðssølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Makrelveiða í altjóða, feroyskum, norskum og ES sjógví 2016 - nótaskip	HK.	tons	77.456	Fleiri	20%	25%	0%	kr. 0,25

Lodna

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðssølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Lodna í íslenskum sjógví	HK.	tons		Ísland	20%	25%	0%	kr. 0,25

Rossamakrelur

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðssølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
í ES-sjógví	HK.	tons	1.700	ES	100%	100%	0%	kr. 0,25
í Suðurkyrrahavinum, SPRFMO,	HK.	tons	5.100	SPRFMO	30%	100%	0%	kr. 0,25

Gulllaksur

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðssølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Gulllaksur á ytru landleiðini 2016	HK.	tons	13.000	Føroyar	20%	25%	0%	kr. 0,25

NAFO øki

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðssølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Others-kvotur í NAFO skipanarøkinum 2016	HK.	kongaf. kongaf. Yellowwt. Lállu lysing skøtu høggusl.	63 100 85 22 59 258 794	t. í 3LN t. í 3O t. í 3LN t. 3NO t. 3NO 3LNO í u3&4	100%	100%	25%	kr. 0,25
Svartkalvi í NAFO økjunum 3LMNO	HK.	tons	189	NAFO	50%	100%	25%	kr. 0,25
Kongafiskur í NAFO-øki 3M 2016	HK.	tons	69	NAFO	100%	100%	25%	kr. 0,25

Toskur á Flemish Kap

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðssølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
(NAFO-øki 3M) 2016 - lína	HK.	tons	3.114	NAFO	20%	25%	0%	kr. 0,25
(NAFO-øki 3M) 2016 - trol	HK.	tons	3.114	NAFO	20%	25%	0%	kr. 0,25

Rækjuveiða

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðssølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prisur á uppboð
í altjóða sjógví í NEAFC skipanarókinum	FD.		Ikki ásett	NAFO	100%	100%	25%	kr. 50
í russiskum sjógví í Barentshavinum í við Svalbard - 2016	HK.	tons	9.000	Russland	30%	50%	25%	kr. 0,25
í Eysturgrønlandi (ES kvota)	FD.	dagar	922	Svalbard	20%	33%	25%	kr. 50
	HK.	tons	1.300	Grønland	30%	100%	25%	kr. 0,25

Fiskidagar ella kvotur til botnfisk undir Føroyum?

Føroyingar hava í høvuðsheitum tvær reguleringskipanir :

- Kvotur á nær- og fjarleiðum.
- Fiskidagar á nærleiðum.

Kvotur eru tað amboð, ið regulera flestu av teimum stóru fiskastovnunum, ið føroyingar veiða av. Her verður serliga hugsað um pelagiskan fisk og fiskiskap í Barentshavinum, á Flemish Cap o.s.fr. Tað verður torfört at innföra aðra skipan innan hesi øki, har vit bert eru ein partur av fleiri. Felags fyri fleiri av fiskiøkjunum, har hesar kvotur verða fiskaðar, er at fiskarið er rímiliga reint t.v.s. at forsøgnin fyri, hvat fiskaslag verður veitt, er stór. Í slíkum fiskiskapi geva kvotur meinung og tí er rætt at halda fram við hesum.

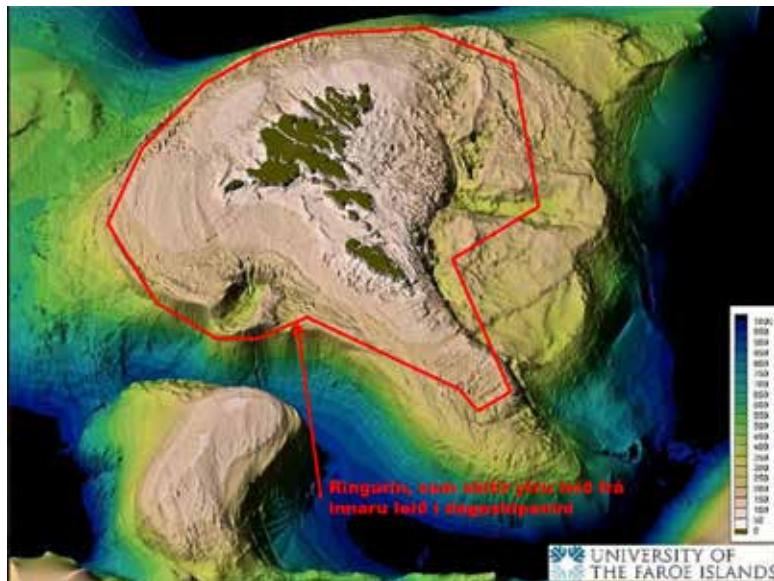
Tað hevur ofta verið ført fram, at tað er nóg betur at stýra fiskiskapinum við kvotum. Vist verður til, at nøkur av okkara grannalondum hava megnað at hildið t.d. botnfiskastovnarnar nóg storri enn okkara við Føroyar. Eitt, ið hevur verið vist á sum sera góð umsiting, er t.d. toskastovnurin undir Íslandi. Her má vist talan vera um eina misskiljing, tí besta veiðan hjá íslendingum av toski, er sjál丹 ella ongantíð komin upp á at tað sum eingilskmenn fiskaðu sum miðalár yvir longri tiðarskeið.

Føroyska økið verður javnan sammet við t.d. Barentshavi ella Ísland. Vist verður á, hvussu teir hava útskift flotan, ímeðan tað hevur ginguð meira tungt at fáa føroyska flotan útskiftan. Tað er óivað rætt, tá sagt verður, at vit hava troytt stovnarnar hart við Føroyar. Henda trúroynd er tó ikki einasta orsök til, at tað er truplari at fáa samanhæng í botnfiskavinnuna. At samanbera Barentshavið og føroysku grunnarnar er nærum tað sama, sum at samanbera landbúnaðin í fjallalandinum Sveis við landbúnaðin í landbúnaðarlandinum Póllandi. Toskastovnurin í Barentshavinum hevur verið uml. 3,5 mió. tons, meðan tá toskastovnurin við Føroyar er um tað största, so er hann uml. 200 t. tons.

Tað verður eisini samanborið uppá ymskar mātar millum skip, sum fiska undir kvotaskipan upp í móti teimum, sum fiska undir dagaskipanini. Teir sum fiska av kvotum undir Føroyum, fiska av stovnum, sum íaft liggja um 15+ mió. ons, har náttúran sambært Havstovuni er við, meðan samlaði stovnurin av toski, hýsu og upsa (har náttúran sambært Havstovuni er ímóti) sera sjál丹 er omanfyri ½ mió. tons.

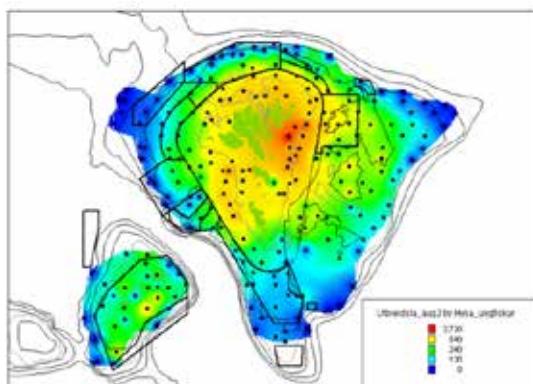
At samanbera skipini, ið fiska í Barentshavinum við tey, sum fiska undir Føroyum er heilt burturvið, tí at kvotan í Barentshavinum er keypt við, at vit gjalda við uppsjóvarfiski og fáa síðani rættindi at veiða botnfisk í Barentshavinum. At fara og gera samanbering av rakstrinum hjá skipum undir so ymskum fortreytum gevur onga meinung.

Veiðiokini í Íslandi, Noregi, í Barentshavinum o.s.fr. eru heilt ymisk frá veiðikjunum undir Føroyum. Í Barentshavinum kanst tú toga í dagavís uttan at broya kós, og hava nærum sama %-býti av fiskaslögnum í veiðuni. Undir Føroyum er heilt øðrvísi. Skapið av botninum í Føroyska økinum ger, at tað er ein sera lítil partur, har tú fært tey fiskaslögini, sum hava ein skjótan vökkstur, so sum tosk, hýsu og upsa(sí mynd 8). Botnformur og samanseting broytist alla tiðina soleiðis at sera torfört er at fiska beinleiðis eftir einum ávísum fiskaslagi t.d. toski ella hýsu. Eitt tog ella ein seta kann hava eitt ávist %-býti av fiskaslögum og um toga ella sett verður aftur í slóðina, so kann %-býti verða heilt øðrvísi.

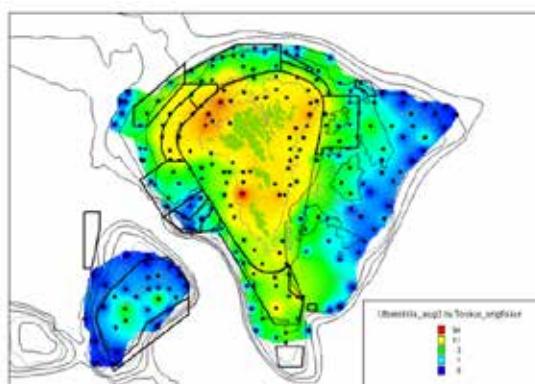

Mynd 1

Og um man so tekur, hvar stórar mongdir av ungfiski av hýsu og toski, uppheldur seg (sí mynd 9)

Mynd 16. Miðaltal av hýsu minni enn 40 cm fyrir órin 1996-2014 á yvirlitstrolingum hjá Magnus Heinasyni. Reytt er högt tal av ungfiski, myrkablátt er ongin ungfiskur. Mælt verður til at fríða ökið við nöggum ungfiski (reyft öki).

Mynd 18. Miðaltal av toski minni enn 50 cm fyrir órin 1996-2014 á yvirlitstrolingum hjá Magnus Heinasyni. Reytt er högt tal av ungfiski, myrkablátt er ongin ungfiskur.

Kelda: Havstovan tilmað 2015

Mynd 2

Verða kvotur nýttar at stýra fiskiskapinum við soleiðis, at eitt ávist tonsatal skal fiskast av hvørjum fiskaslagi sær, so má fiskiskapin stöðga, tá ið kvotan er rokkin.

Hettar ger, at í blandingsfiskiskapi er sera stóur vandi fyrir "High grading", á Landgrunninum og á Føroyabanka. Bæði tá tosað er um at sortera smærri fisk frá og tá tey skjótum skiftini eru millum toskastovn og hýsustovn, sum er nærum ómöguliga at taka hædd fyrir, í eini kvotaásetanini. Hetta vita allir, ið hava veitt undir Føroyum. Hetta var eisini tað, ið hendi undir royndini við kvotum í 1996.

Verður nýggj skipan gjørd við kvotum, har ongi veiðiloyvir eru, so er vandin upp aftur storri fyrir "High grading", tá einki kontroll er við effortinum (veiðuorkuni). Har sum kvotur eru ásettarr hava loyvini minkað skjótt, og í takt við, at loyvini fækkest hefur insitamentið fyrir at blaka fisk út aftur, tí hvort loyið hevur havt nokk av kvotu. Tó so kortini er tað sera sannlíkt, at stór útblaking er, tí har kvotur eru ásettarr, verður í meðal fiskað munandi minni, enn áðrenn kvotur vórðu ásettarr.

Hesin trupulleikin er ikki til staðar, um fiskidagar verða brúktir, og tá er ikki neyðugt við loyvum.

Fiskidagaskipanin er ein etisk røtt skipan og kann saktans stýra fiskiskapinum líka væl ella betur enn kvotur, men ein fortreyt er, at hon má stillast rætt.